

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Be-reshit

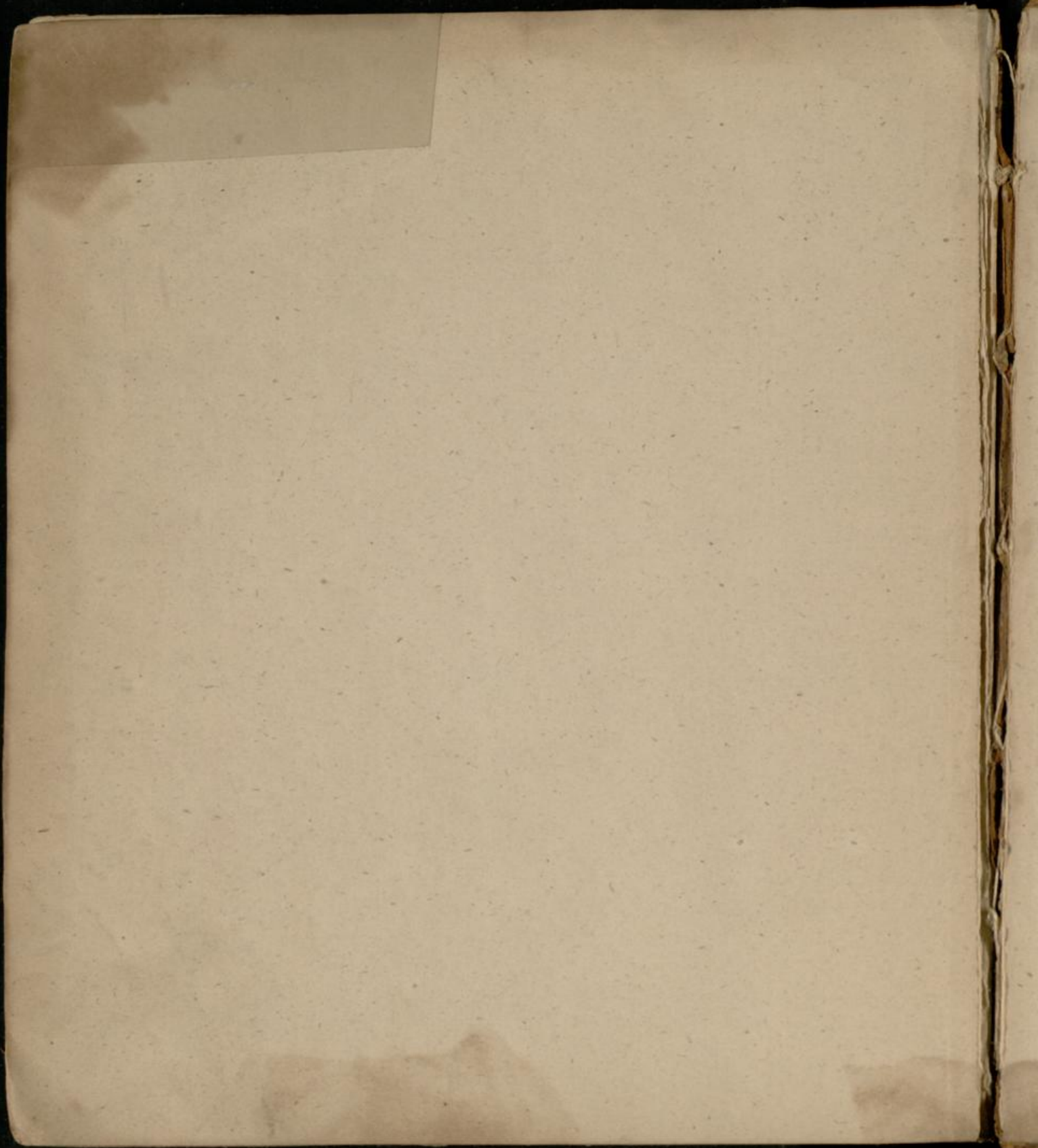
Shelomoh ben Yitshaḳ

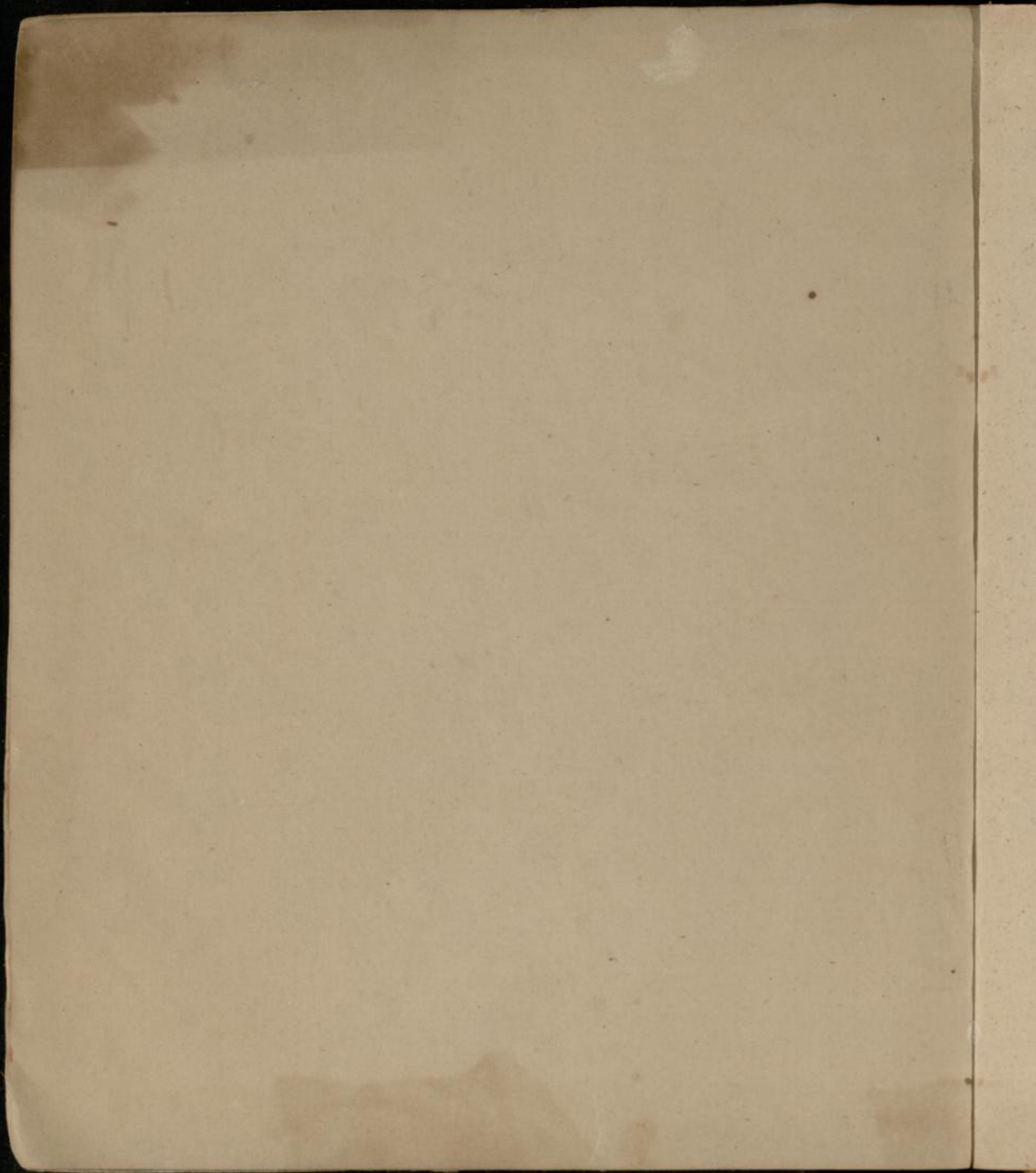
Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

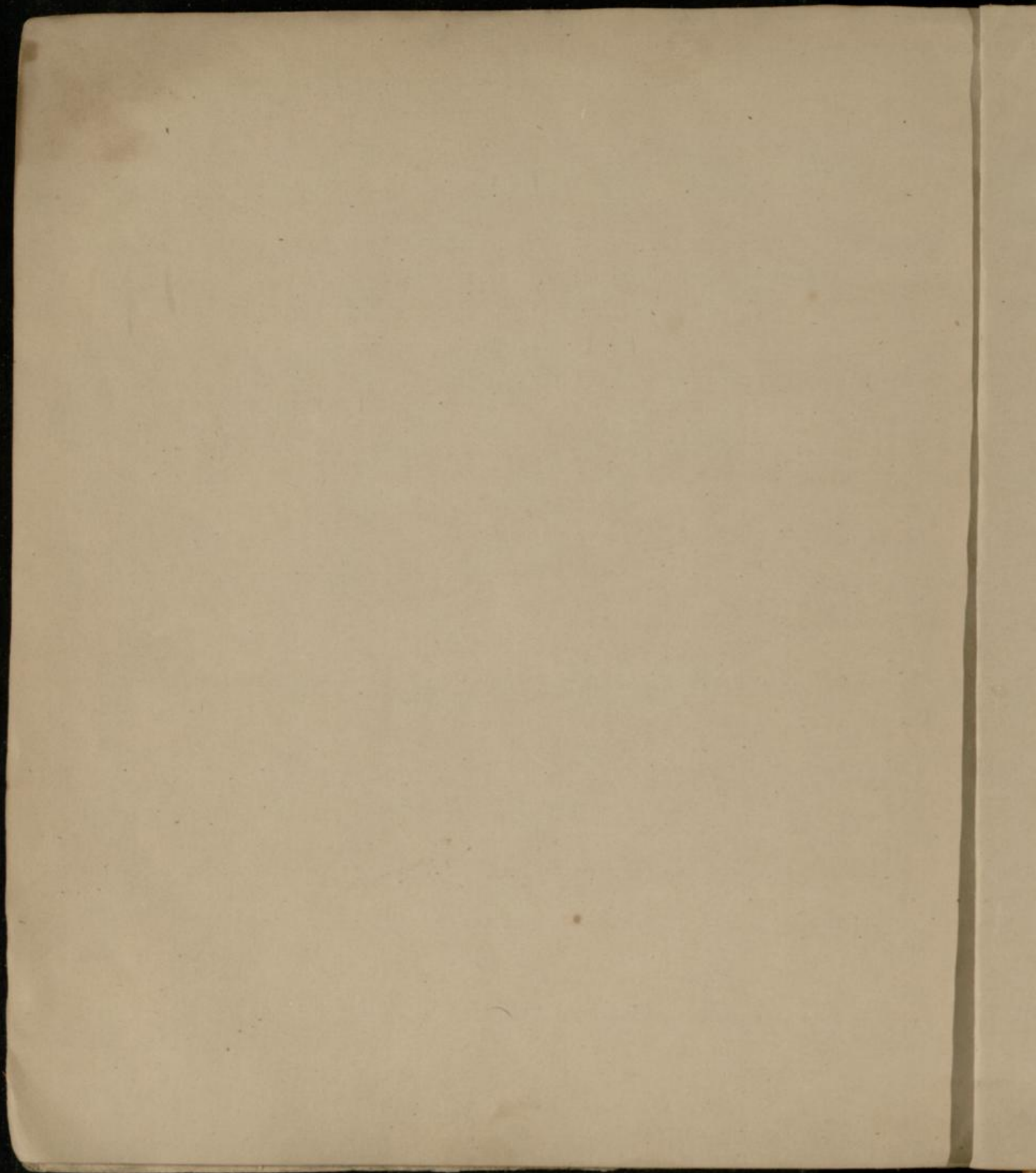
urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10050

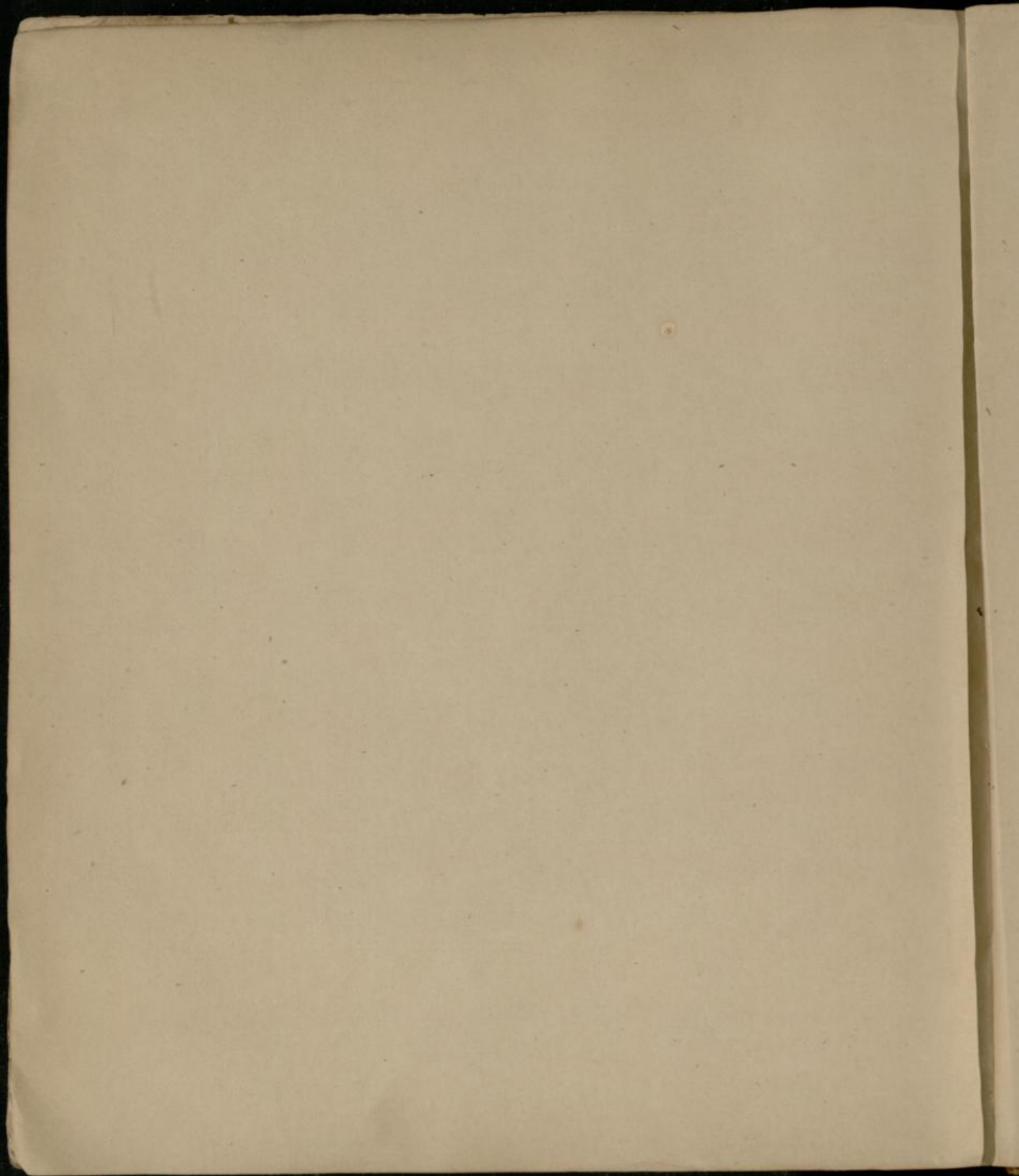

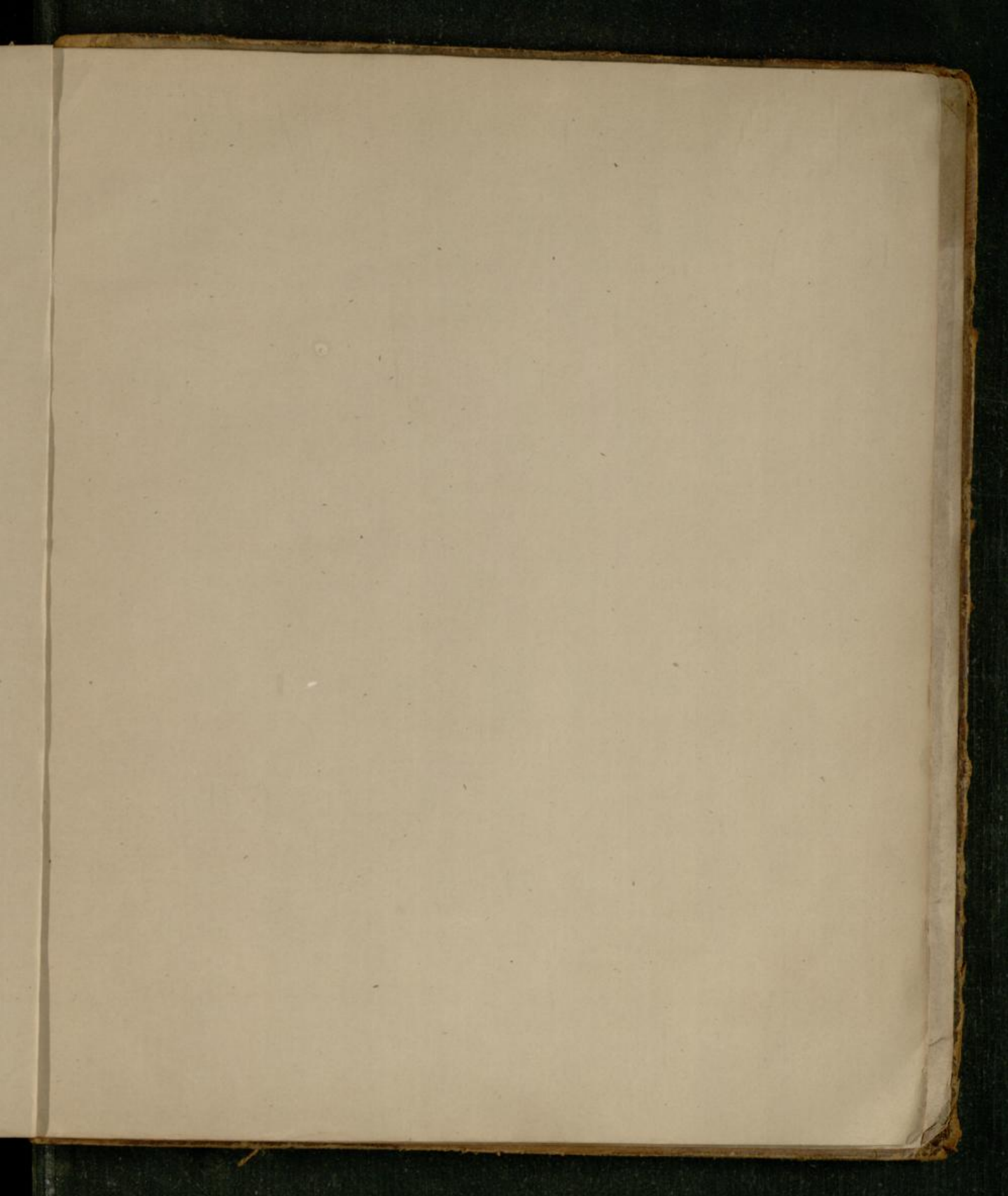
153

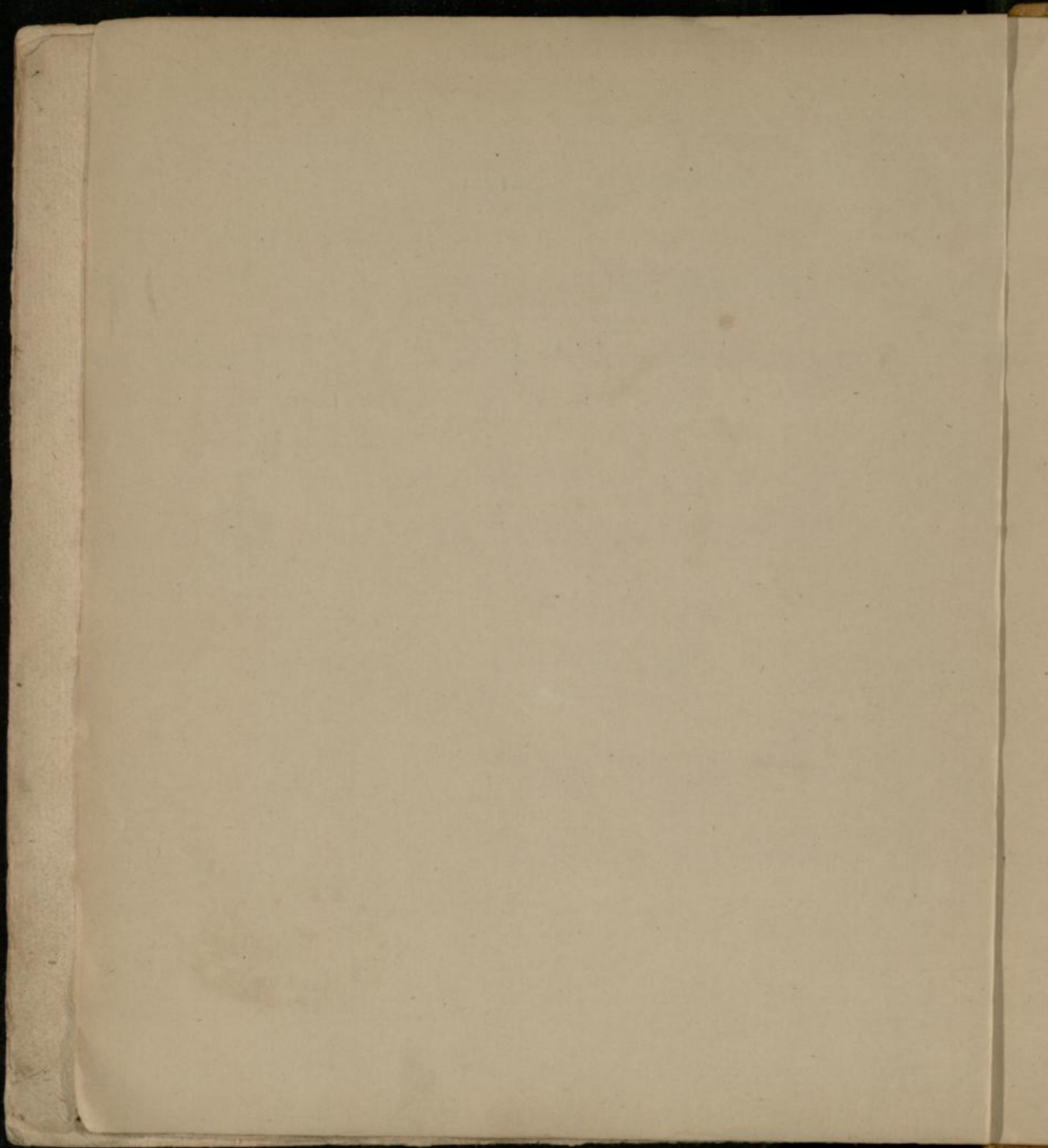

5 vols

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

1724

חמשה חומשי תורה

עם ג' תרגומים • ולעומת מסגרתם פיר"שי •
 ופירוש רש"בם • ופירוש מכלל יופי •
 מז' ר' שלמה בן מלך • ופירוש באר
 רחובות על דקדוקי רש"י • סעיף על
 סעיף לדגליהם חונים • וספר החינוך
 מרבינו אהרן הלוי בסוף כל חלק יחפשו
 עליו חכמים ונבונים :

הוכח לכית הדפוס ע"י התורני המוסלח מוה"ר רר
 פנחס אליהו בן התורני המנהיג מוה"ר רר חיים
 כ"ן וכנו התורני המוסלח מוה"ר רר שמואל כ"ן
 תק"ק וילנא :

בפרנקפורט דאדר באותיות

אמשטרדם

לפרט ושנתם לבניך וד'רת במ

1782

1784

A. 2.

הסכמת וחרמות הרבנים המפורסמים

גאוני עולם יצו

הסכמת הרב הגאון הגדול המפורסם מוה"ר שמואל אב"ד דק"ק ווילנא והגלגל

הסכמת הרב הגאון הגדול המפורסם מוה"ר צבי הירש גר"ו אב"ד דק"ק ברלין זרהמונה יע"א

הן כל יקר וזו תורה ראתה עיני . עיני הפס כתיב שמואל דרמחנה ה"ה כבוד הרבני המהולל מוה"ר פנחס אל"ה כוה"ר רר חיים ב"ץ זכריה עמו ועמו שמואל ה"ה הרבני האב"ד מוה"ר שמואל מיקורי קהילתנו . שנסמתינו בכסף מלא וגיעות הרבה להביא כלות הדפוס תורה ומונה ברחמי מתי תרגימא . אלו אהיטטו כל חפנים וישונו שוים לטובה קטן וגדול שם הוא נמלא דכריהם ויהי להם למרפא תוק יאותו לאורה של תורה . ומויחוש חזן מהם וגורו לכפסם עקדפם נדדויה לנס ואיכא פסידא דכהנא . לכן שמתי טעם כגדל נבירת עינין שותא לטותא כאין זרי ומוזר ונכח ונתן עד חן המנה עשר שנים מיום כלות הדפוס על כל מי שימלא לבדו לחוס ואל"ל בדמות המערכה אשר יעריכו ככהניס הכל"ל ואף לחלק אחת להביא לכת הדפוס באחד מן הפרושים או באחד חופן אחר חזן ית וזמר יבוא איזה השגת גבול להמדפיסים הכל"ל ליקו בארור ולטותא דלית ביה אסותא . והשומע יועם ויבורך ברכת שם מעל . הכ"ד המדבר לכבוד אכסניא של תורה וכל"ע"ה האסויס גימל שהוכפל בו כי טוב יו"ד בחודש שניתנה בו העורה לפרט אגם שולח ל"ס א"פ אל"ה כול"ת"ק . יוס"פ' נשא תק"ח .

הסכמת דיני צדק דק"ק ווילנא גרפמו כהתחלת ספר שמורת

הסכמת הרב זמ"ץ דק"ק ווילנא

אנוכי הרוחא טעשה תקמו וזבורתו אשר היה היה אל אליהו כוה"ר חיים כהן זכנו ה"ה הרבני האב"ד מוה"ר שמואל ב"ץ מיקורי קהילתנו ונכדו קהלנו שהם מן המזכירים את הרבנים בהעלותם על מנחת הדפוס זרת ה' תמונה בשלשה מיני תרגימא ונוסף עליהם את האדום כירושם הכל"ל . פי' רש"י ז"ל . ופי' כדורש"בם . וספי' מכלל יופי מר' שלמה בן מלך . וספי' באר דחובות על כל דיקדוקי רש"י ז"ל . אשר כל אחד ואחד מהם טיבולל כרובות שבתות ותל"ץ עליהם בסוף המונח ספר החינוך להר"ם ז"ל . ע"כ זרועי תאמן להני כהנא רבא דפיקהלתנו יע"א . ונתיחם כבוד מלכנו ה"ה הגאון אב"ד ור"מ דקהילתנו וטאריהבני גאון ומונימ מיום כלות הדפוס ככל פרטי אופנים במוקדריס טוה באר"ס .

הוא יודע כי מעודי עד היום הזה קשה עלי לתת ידי במצלת ספר היתן ליכתב וליחקק בעט כרז ועפרת חדשים מקרוב כאו . ואם הראשונים ו"ל התייהו על סתך עת לעשות לה' . אמרתי הכל יפה בעתו והעת לא יתמיד ולא יכואו ככל עת . ודין גרמא ביטול זו התורה וכבוד הכמים כתי לכל א' ות' תורתו כידו . ואיש אשר לכבו פונה אל רבנים וכל עשתמתי לקבץ הון וכסף חסד לו ירכה . ולעת מוצא פשכתי יבטיכל עונן ויחל וישת וייטבלנו ושלח ידו ויקח את ספר הכרית והוא מרדף אמרים כאשר ירדוף הקורא . יפאזכ על משכבו איך כחובו באיך גם עומר גם כבוד היה ליקנה חכמה קנה כינה ומורה גם הוא יורה . וקולו יגיד לו וביתר בדורנו זה בעונותינו שרבו עבדים העתפרנים ומכת ייעמל כתבו כתב שניתן לימחות ומלקוס ביעקב ויפיוסם בישראל ופל איש אשר שפה לפיו שפת חלקות לשון מדברת גדולות לשוני תהלך בארץ הוא עם כתיאים כחא וכספר עלין ויחקורוהו במלכס יתקלס . וכידו מחזני מרמה תורח מים לפלס ונתי זה יעצור בעני אחריו אשר איך לנו מטה עון ושכע לנו כסילוס ואין לנו להשגן אלא על אמינו ששמים . האמנם להדפיס ספרי תל"ע עם שמונה רכותינו הראשונים ז"ל וספרי התלמוד והפוסקים ז"ל אשר כתבם סכל גבול ישראל כוודאי כל המרבה הרי זה נשוכח . כי הם לנו וזאורי חור לדעת מה יעשה ישראל והיו למוק . לכן נדרשתי לכתב טאלני ה"ה התורני המופלא ח"ו וכוה"ר פנחס אל"ה כוה"ר רר חיים כהן זמ"ץ קוילנא . וכנו העורני מוה"ר שמואל כר"ו להדפיס תל"ע עם כירושם כפי המכואר בהקדמתו . ועם היות שזה מקרוב כתחדש לי ספק גדול כזה ועדיין לא זכיתי להציע הדבר לפני חברי וחברתי חמירי הדור להעמיד הדבר על כוריו מ"ה בדבר המונח אשר כבר התחיל כרשות דמלכו והודו לחכמים כוודאי כגון זה אמרים לוגמור . לכן גם ידי תכון עמו . ולמען שלא יבואו לידי הפסד הנני נמשך עם המסמימים בגורת כח"ש שלא ידפוס איש החומש הנ"ל כדמותו עם הפרושים הנ"ל משך חמש עשרה שנה אחרי כלות הדפוס וגם לא אחד מן הספרים הללו אשר חוברו אל החומש הנ"ל כגון ספר החינוך ומכלל יופי ובאר דחובות גלגלו . ולהיות לראיה באיתי יע"ה היום יוס"א כ"ס תמונ תק"דס לפ"ק . פה ק"ק ברלין יע"א .

הקטן זכו הירש
אשר קדמוני שלא ישיגו איש מכאן בהחלט כתוך משך חמש עשר שנים וכל העובר על דברי חכמים ילכד במזדות חרס בו אחר שעתא . ונ"ד סוף תק"מג לפ"ת . גאוס דוד כוה"ר יחיאל מייכל ז"ל דק"ק קוילנא .

הסכמת וחרמות הגאונים המפורסמים גאוני עולם יצו

הסכמת הרב הגאון המפורסם מוה"ר יוסף אב"ד
דק"ק פ"דא יע"א בע"ה המה ספ"י ונו"

הסכמת הרב הגאון המפורסם מוה"ר ר' צבי הירש אב"ד
דק"ק פיורדא ואגפיר יע"א

שמואל בקראי שמו • ההולך לתומו • ה"ה התורני מוה"ר
שמואל בהתורני המופלא מוה"ר פנחס אל"י

מאז הביאנו המלך חדריו הגלות נגלות אונר נחמד מוצע אלס
כל חי • היא • התורה הטעורה מעודת מכל ספן •

ב"ן נאמן דק"ק קוילנא • דאתא להכא • לעשות כמלאכה • נמלאכת
הקודש • ורחש לבדכר טוב • להדפיס תורת ה' תמימה •

היתה עלינו יד ה' לתת לנו יד ושם להחזיק בה ובהגיונה • גם בהיוד
את עדינו מתנווד גאון עזימו מהרה תבטן בראש הרים • ותשאר

הקדמונים • אשר מעולם אנשי שם הנה • הוא מאור עיני הגולה
רש"י ז"ל • ופי' נכדו רש"ב ז"ל • ושל איסור כולל

היה • וכניה כלס רוכנת על הכניס לתת לנו תחית כעבודתנו •
ובחולת ה' על • שרידי עם להבין תעלמות חכמה ואחרות זאת

טוב • עשה חיבור מחברת הקודש הספר מבלל יופי • אשר
חיבר מד מן גאוני קדמאי ה"ה החכם הפולל הגאון מוה"ר שלמה

התורה אשר עם כמעמד הנכחד לעיני בני ישראל • יסוד חכמה
לחכימן ידלו מים העמוקים האלה מים חיים אלכלי המקבל •

מלכי ז"ל • אשר הוציא פרח וינין נץ לכאר את התורה באר
היטע בכלכלי ודקדוקי דקדק סופרים על כל כת"ף עם תוספת פי'

חפרוהו שרים כרוהו העמוקים אשר בכל דור ודור • להסקות נפשות
הנזמחות • המה כללו יופי התורה הכתובה • המה רחמי מעשה ה'

לקט שכחה • אשר חיבר החכם השלם הגאון מוה"ר יעקב
אבאבנדא אשר כבד יאל מוניטן של הספר הזה מקדמת דלא כדפיס

פרים עם כרדים • ומתחית עלינו להיות עומד על המשורר להחדש
כנשר את הוד ספר תורתנו ולעטרה כדד ממנכר הפירושים אשר

אמטטרים • ועוד העלה פי' אחד הנקרא באר רחובורר אשר
הרמיס כל עיני הדקדוק הנכרים כפי' רש"י ז"ל • ומוסף על אלה

המופלא מוה"ר פנחס אל"י • מוה"ר ר' צבי הירש אב"ד דק"ק
וויילנא כנפש האב וכנפש הבן ה"ה התורני מוה"ר שמואל ג"י

עלית כמחשבה למנין לעשותו בסוף החומש מחברת הקודש ספר
החינוך על המצות • אשר עלתה שורה וחק ערכה מעדדר

אשר שני אלה יחדו יהיו תמים להדפיס את חמישה חופשי תורה
עם שלשה התרגומים ועם פי' רש"י ז"ל ורש"ב ז"ל ועל שליו

מנחתיו • וכולם שונים לעונה עיני בית ישראל עליהם מוחלים
ווחתאים תאלו לשנות כנאמא דבריהם ויפיהם אנו חיי • ואתרי

וכאשר מבלל יופי ע"פ לקט שכחה ובאר רחובורר •
גדלה חפסל ומה נעים מעשיהם אשר החילו לעשות • רב עוד יוסף

שפרושים אלו היה עדיה מפורים כספרים שונים • ולכות את
גפן ביגני גפן דבר אלה ומתקבל • קס ונתעורר ה"ה התורני

עדת יעקב לחוות כמיס קישוט תורת ה' כנאות כשום סביבותיה
קל כתם ועדי זהס ספרים היקרים האלה • ותמן ידו יעם הישרים

המופלא מוה"ר פנחס אל"י • מוה"ר ר' צבי הירש אב"ד דק"ק
וויילנא • ושמונה"ר שמואל הג"ל • והוילו זכמיסם כנאות

על אלה להיות מן העדס לכל יעם כוק וחכל לא עדת הון
על התכבות למותם לנצח מעשיהם זה • ואני הגני אפרו חרמי על

מדויסם להדפיס החומש עם הפירושים • ומחשבתם מתוך מעשיהם
ביכרת שכל מוימותיהם להדפיס חומש בכל מיני הידור מצוה בלתיית

כמשך חמש עשרה שנה מצעת כלות הדפוס בלעדירשיון מוה"ר
הר"י וכמו מוה"ר שמואל הג"ל ולא יאונה להסאון כפועל

דמיסם להדפיס החומש עם הפירושים • ומחשבתם מתוך מעשיהם
ביכרת שכל מוימותיהם להדפיס חומש בכל מיני הידור מצוה בלתיית

כפיהם • המוטה און הלא ישמך רב כרכות מזכרות העליונה עדי
אזינו יקשיבו מכשרי ירושלים ציון ישאלו • קניי יינהלו • און

דמיסם להדפיס החומש עם הפירושים • ומחשבתם מתוך מעשיהם
ביכרת שכל מוימותיהם להדפיס חומש בכל מיני הידור מצוה בלתיית

קדשים יגאלו • ותנולא באיך דעס • כמיס יכבו • עלים •
הכ"ד • המדבר להגדיל תורה ולהאדיר פה"ק פיורדא וס"ג

תקנ"ס תוך שאר פרושים על החומש • או להדפיסם אף אחד מהם
ומכ"ש יותר כפי עמנו כלי חומש נוסף זמן חומש עשרה שנים מיום

כ' אייר שנת תק"מ לפ"ק •
הקטן צבי הירש בח"א מ"ו הרב המוה"ר הג"ל מוה"ר אברהם ז"ל ה"ה

כלות הדפיסם בלירשות והרמזת אב ובנו הג"ל • הן ע"ו עמנו אנו ע"י
אזינים כשום ערמונות חכמה • והעובר עונש חכמים אשר דבריהם

פונה פה"ק פיורדא ולא נפיה יע"א •
היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •

ס"ה שנת עין • וכלס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •
היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •

היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •
היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •

היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •
היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •

היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •
היום לעשות • ולכאס תוך עושך שנה לאחר גמר הדפוס החומש ככ"ל •

הסכמת וחרמות הגאונים המפורסמים גאוני עולם יצו

הסכמת הרב רמב"ם מוה"ר מאיר פונר אב"ד
דק"ק שאשן לגד פ"ע ראניציק ואגפיה

הסכמת הרבנים הגאונים מוה"ר אלי' אב"ד דק"ק לאנצבערג
ומוה"ר יוסף אב"ד דק"ק מעזריטש וישיבי כסאות למשפט
בוטאדשו קאפה ק"פ פראדר יע"א

קרא אלי' איש מנחם באל לעזרתי עזרת' בנכורים . ה"ה
היוזכר ספרים הקנין המפורסם הרבני מוה"ר אלי' כ"ץ
מק"ק ווילנא . בדבר אשר הוא עוסק כעת בק"ק פ"פ דהדר
במלאכת שמים הדפס' חתמה חומשי תורה עם השלשה תרגומים
ועם פירש רבינו הגדול רש"י ז"ל . ופי' נכדו רבינו הרש"י ב"ם
ז"ל . ועל כחסי פי' מכלל יופי . ופי' באר רחובות .
ובתכלית כל חומש וחומש ספר רחיונון להר"ה ז"ל . והכל
בתכלית היפוי וככה הוא דואג . על חיבוד הונו הונו רב שמואל בתלמה
המפורסרת הלון שלא יבאו אחרים להשחית את כולתו . החמס
סכר גדרו בעד גלחיו זמניו . והשילו גודא רבא על מושי' .
גבולו להדפיס חומשים על תכונה הנ"ל במשך חמשה עשר שנים .
חלל שרזונו לחמשי בנכרה . וסאיה חף חני בסומכי נפשו .
ואען ואחר הגני . וכמשתא ליהיו עתן דיעבור גבול שגבולו
הגאונים בהסכמתיהם כנ"ל ומשך חמשה עשר שנים מיום כלות
הדפוס . והשומע לדבריו יתכרך בכרכת כהנים חמון . דברי
החומס היום יוכ' י"ט חלו תק"מ לנ"ל .
הקטן מאיר פונר החונה ק"ק ש"ל פ"ע דגני ואגפיה :

מוה נכבד היום בהגלות . נגלה כבוד ה' על ידיבושר מפגלות .
של התורנו המופלא נחמן רוח . מוה"ר פנחס אליהו
במוה"ר חיים כ"ץ . וכמו המופלא האסרן מוה"ר שמואל .
כן יאמרודעת יבקשות תורה . לאדירה ולתורה . להגדילה
ולעטר . בעיטור ספרים . חיבור חיבורים . השת' דלתו
לכת' . לעשות מלאכה . מלאכת סכתורה הקדושה . טהורה
היא וגם פירושה . להביא בדפוס . ולעשות מנושה כרכים .
כרך דכולא ביה . והם שלשה מיני תרג"ומא . משלשה אבות
העולם . ה"ה אונקלם . ויונתן . וירושלמי . כרך וכסמון
והנראה אלי' ה"ה פי' רש"י . ורש"י ב"ם . ומכלל יופי מיוחס
לחכם הכולל מוה"ר שלמה מלבי . אשר הוליא פרח ויגן יצן
בזר הקודש . בכל כלי ודקדוקי סופרים . עם חוספת פי' לקט
מכת' . שחבר החכם השלם מוה"ר יעקב אבאדנא . ועמר
באר רחובות על פי רש"י . ואלו החיבורים ופירושים . עומק
מכיתם ובינתם . מלאה ארץ תהלתם . מרוב תועלתם . אך
פויכס מושים ודברים יקר . אחריהם נלאו לבקר . לזאת העיר ה'
את רוח כבוד מוה"ר פנחס זה אלי' כמולחן הברית . וכמו מוה"ר
שבוואל הרוחה ומנו לעינים חירות . אלו טבעת הכרות .
היונו זהם מניכסם . בהולאה יתירה ומרובה . לכבוד גדול
מרכבה . כתבו חלק לשבעה בח"ר שבע פירושים . וגם לשונה
לפרנס ברפת שבע להלל . מעשה ידיהם לפיך בבוקר יאכלו עד
פן יקום עוד אחד בחים להוסיף חומשים עליו . לדפוס כתבניות ויגרום היווק גדול לו ולבנו . לזאת להפסד מרובה חששו . והננו להסכים
עם הרבנים גאוני עולם אשר קדמונו לגור אונור על כל המודעים . משך זמן חמשה עשר שנים מיום כלות הדפוס . בלי רשות אב ובנו הנ"ל .
ואין נריך לומר כמותו ונלוו . הזום ערמה ותחבולה . ובחיסור כולל לחיסור מושיף . על כל אדם שלא להשיג גבול . ולהשומעים
וכאם תוך עשך שנה אחד כלות הדפוס ונלוו כהם . יאמנו כח ורב חומים . הכ"ד המדברים לכבוד התורה . הבחיים על החתום . יוס' ד'
תבא עליהם כרסת כהנים . וישיר בה לפ"ק :
יו"ד מנחם . וישיר בה לפ"ק :

ספר החינוך לר"ה יעל מנין המצות . וזמן הראוי לת האכובנו
ולערב יחלקו שלל . ויעמוד פנחס ויפלל . מולאה מדבר .
כחם שלא יהיו עושים את מלאכה שבתורה הן חסר או יתיר פי' אחד
משך זמן חמשה עשר שנים מיום כלות הדפוס . בלי רשות אב ובנו הנ"ל .
ובחיסור כולל לחיסור מושיף . על כל אדם שלא להשיג גבול . ולהשומעים
הכ"ד המדברים לכבוד התורה . הבחיים על החתום . יוס' ד'
ישיר בה לפ"ק :

נאום הצעיר אלי' בא"ח מ"ו הרב הנאון החסיד הקדוש מוה"ר אריה לייב דרמ"ג ז"ל ה"ה ה"ה דה"ה ה"ה חמון ומוכה בק"ק לנצבור יע"א :
הק"ק יוסף הרבני מוה"ר ברוך מתי' יון ז"ל ה"ה ה"ה חמון ומוכה בק"ק מעזריטש ואגפיה יע"א :

הצעת המביא לבית הדפוס

אריכם אישים אקרא : שמעו שמוע מזבח טוב כי נגידים אדבר : ואת שירי תהללות לאל גומר
עלי אחר : על כי הניע לבני להביא תחת מכש הדפוס זאת **התורה** הנעימה : עם ג
מיני תרגומה : הלא הם תרגום **אונקלוס הגר** באותיות גדולות יפות וברות : על צד המקרא
סדורות : שנים מקרא ואחד תרגום מכמו לקרות : **וינתן בן עזיאל** : מגלה צפונות ועמו רוי
אל : ועוד שלישיה בה הלא הוא **הירושלמי** בו צפונות ונעלמות : גדולות בצורות ורמות : ומתחת
זרעות למו הצגתי פירושי ראשי הפרשנים עמודי העולם ספיר גורתם ויהלום : מכארם דלינו מים חיים
ונפת הטופנה מלולם : הלא הם **פירשי זיל אשר** רוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו : בו פשט
בו מדרש בו גמרא : **ופירוש רשב"ם** נכדו הדורך בעקבו ופירוש כשמלה יפה וברה : **ופירוש**
מכלול יופי מן רי שלמה בן מלך נ"ע כלילות יופי רעננו : מכאר כל שם ופעל ומלה על מכוננו :
ופירוש באר רחובות על דקדוקי רש"י ז"ל ביאור מספיק : טובטעם וריח מפיך : **וספר החינוך** למנון
תריג מצות על פי סדר הפרשיות : מכאר על עמודיה ואדניה : כל מצוה ושרשה ודיניה : גם תרגום
שני על מגילת אסתר עם העתקה על לשון עברית כשפה כרורה הנקרא **פתשגן הכתב** צרוף צרפנו
אליה : כי כל אלה המזה ספרים יקרים ומפורים שנים בעיר ואחד במשפחה : ואין יד כל אדם
משיג : ולא כל עין שזפתהו : וקנאתי קנאת ה' צבאות להדפיסם בהדפסה אחת ממולא תרשיש : עם
המראה מקומות על וציונם : למען ימלא הארץ דעה וכמים לים ומכסים : **וערך ידי** נטויה
להדפיס נמאים וכתובים עם פירשי ותרגום ופירוש מכלול יופי : על כן אחינו בני ישראל באו נא
לעזרת ה' בנכורים : החלצו חושים וקחו ספר התורה רחוק אשר מזהב ומפנינים יקרה : ולגדר שאר
מדפיסים שמתו דברתי בצירוף שאלתי ובקשתי שלא ישיג שום איש את גבולי בכל התנך כמבואר
בהסכמות והרמות שהעמידו הנאונים שהסכימו בערי על כל התנך : כי מי האיש הירא ורוח צדק בלבבו
אשר יעשה כזאת להסיג גבול עולים ולהפסיד קמוון אחרים כמקום הפסד מרובהו : בו בטח לבי שאילו
היו המפרשים האלה עורגה בחיים חיותם גם הם מכחם שהדו כערי : למען לא יפרוץ עלי שום פרץ :
כי לא דבר קטן הוא אשר הסכן סכנתי לשום נפשי ככפי להתנודד מקני ער פה ולהויל מכסו סף
גדול אשר יעריך להדפסה כזו : והשומע יונעם ותבא עליו ברכת כהנים :

כ"ד המעתיר פנחס אליה ב"המנהיג מוה"רר חיים כ"ץ :
ובנו מוה"רר שמואל כ"ץ מקרתא רבא ווילנא יצ"ו :

בראשית א

אונקלוס

א בראשית

א בקרמין

ברא אלהים את השמים ואת הארץ : ב
והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום
ורוח אלהים מרחפת על פני המים :

ברא יי ות שמיא וית ארעא : ב וארעא
הות צדיא וריקניא וחשוכא פריש על אפי
תהומא ורוחא מן קדם יי מנשבא על אפי

ויאמר

רשיי

מזא

בראשית - אמר רבי יוחנן לא היה צריך להתחיל לומר את המורה אלא מהתורה הזו לכס שכח מזה רחמנא שכלנו ישראל ומה שנים פתח
בבראשית משום (ההלים קיא) כח ויעשו הנוד לעמו למען להם כמלת גויים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לטעום
אתם שבעתם ארצות שבעה גוים הם חומרים להם כל הארץ של הק"ם היא הוא ברא וכתבה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וכרצונו
כטלה מהם וכתבה לנו - בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דורשני כל"ט דו"ל שבכול התורה שנקראת (משלי ה')
ראשית דרכו ובטל ישראל שנקראו (ירמיה ב') ראשית תבואתו ואם באת למרסו כפשוטו (ב) כך פרשהו בראשית בריות שמים וארץ
זה ארץ היותם תהו ובהו ונשך ויאמר אלהים יהי אור - (ג) ולא בא המקרא להורות שדר הכריאה לומר שאלו קדמו שמים בא להורות כך היה לו
לכתוב בראשונה ברא את המים וגו' (א) שחין כך ראשית במקרא שחין דנוק לתיבה של אחריה כמו (שם כ"ו) בראשית
ומלכת יהויקים ראשית ממלכתו (דברים י"ח) ראשית דגןך אף כאן אתה תומר בראשית ברא אלהים וגומר כמו בראשית ברא (ד)
ודושה לו (הושע א') תחלת דבר ה' בהושע (ה) כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו' - ואת להורות בא
שאלו תחלה כבראו ועירושו בראשית בכל ברא אלנו שלך וקראות שנקראים לשונם ומשעטים תיבה אחת - כמו (איוב ג') כי לא
סגר דלתי בטני ולא פירש מי הסוגר - וכמו (ישעיה ה') ישא את חיל דמשק ולא פירש מי ישאנו וכמו (עמוס ו') אם ימרו בכקרים
ולא פירש אם ימרוש אדם בכקרים וכמו (ישעיה מ"ו) עגיר מראשית אחרית ולא פירש מנד מראשית דבר אחרית דבר - (ז) א"כ
תמה על עמך שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה המקרא כסודו הקדמון והמאוחרים
כלום בריות המים אחרית היתה הא למדת שקדמו המים לארץ - ועוד שהשמים עתה וממים כבראו ע"כ לא לומר המקרא בסדר המוקדמים
זה המאוחרים כלום : ברא אלהים - ולא אמר ברא ה' שבתחלה עלה במחשבה להבראתו בדת הדין וראה שאין העולם מתקיים
והקדים מדת רחמים ושפפה למ"ה והיינו דכתיב כיום עשות ה' אלהים ארץ ושמים : (ב) תהו ובהו - תהו לשון תמה ושמוון שלדם
תהוה ומשומם על כהו שבה - (י) תהו - אשטורדי"ן שון כלע"ז : בהו - לשון רקות ולדו : (א"ה) : על פני תהום - על פני
מים שעל הארץ : ורוח אלהים מרחפת - כמא' כבוד עומד באור ונרחף על פני המים כרוח פיו של הקב"ה וכמא' ערו כיונה המרחפת
על

באר רחובות דקדוקי רשיי

(א) לזה הוצרכת לכתב שני כללים כלל ראשון ענין הדכיות ידועת דע כי מדרך המקרא להשמיע ולהעלים חלל של אכן יבוא כמותו
הענין הזה שניו במקורו או בחיזוקות מהתיבה והשניו היות מורה ענין הדכיות כדרך עשל אשת אחרס מן הדין הו למכתב
אשה של אחרס אבל עכשו שכתבה ה"ל לתי"ו הרי הוא כאלו כתיב אשה של אחרס והמקרא אלל המדקדקים רבוק או סמוך
כי מלת אשת דנוקה ומטובה למלת אחרס : עוד כלל אשר אחו בכלל ראשון דהיינו דין הדכיות אינו נובח כי אם כמות רמזי לומר
התיבות שחין עומדות כונות סופן עבר או עתיד לאסוף כפעלים דהיינו התיבות ששומדות במלאת הוין עבר או עתיד לא ש"כ דין
הדכיות והיינו דקצי' לרבותינו הואך אפשר לדכק מלת בראשית דהוא שם דכר למלת ברא דהוא פעל עבר ע"ו ונתרנו המקרא אומר
דרשונו וכו' ור"ל מלת ברא דקאי קאי לפעל עבר אבל התי"ו כמלת בראשית לאו לענין הדכיות הוא אלא סקן שם המורה או שם כל ישראל
וביאור האומר (אוס וועבין דיא תורה אוריד וועבין ישראל דיא הייך ראשית האש גאט כ"ה דיא וועלט כשאמין) ושפיר להורות סדר
הכריאה : (כ) ר"ל אש תרצה לומר כפשוטו שתהי' התי"ו כמלת בראשית דוקא לדכיות לפ"ו והורכבו להגיה מלת קר"ה תאורת
מלת ברא וכאלו כתיב בראשית קר"ה וא"כ שני שמות הן עייך שפיר ענין הדכיות ולפ"ו מלת בראשית לאו ענין החמלה היא אלא
ענין חשיבות וביאור המאמר (דו בפשט חשיבות שון קר"ה שמים וארץ או גוועוין) ויאמר אלהים יהי אור : (ג) ר"ל בלאו
שכינתי ליכא למיעור להורות סדר הכריאה קאמר לומר שאלו קדמו שאלו באו כתיב תהו ובהו ונשך על פני תהום כתיב ורוח אלהים מרחפת
על

ג ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור : ד וירא
 אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין
 האור ובין החושך : ה ויקרא אלהים לאור
 יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר
 יום אחד : פ ויאמר אלהים יהי
 רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים :
 ז ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים
 אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל
 לרקיע ויהי יקן : ח ויקרא אלהים לרקיע
 שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני : ט
 ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים

מא : ג ואמר יי יהא נהורא ונהורא
 נהורא : ד ונתא יי ית נהורא ארי טב
 ואפריש יי בין נהורא ובין חשוכא : ה וקרא
 יי לנהורא ימא ולחשוכא קרא ליליא
 ונהורא רמשי ונהורא צפריוס קד : ו ואמר יי
 יהא רקיעא במציעות מא ייהי מפריש בין
 מא למא : ז ויעבד יי ית דרקיעא ואפריש
 בין מא די מלרע לרקיעא ובין מא די מעל
 לרקיעא ונהורא יקן : ח וקרא יי לרקיעא
 שמיא ונהורא רמשי ונהורא צפריוס חנן : ט
 ואמר יי יתבנשון מא מתחות שמיא לאתרא

אל

דשי

קד

על הקו אקוטיר ללעו : (ד) וירא אלהים את אור כי טוב ויבדל - אף כזה אנו צריכים לדברו אגדה ראיה שאינו כדאי להשתמש בו
 רשעים והכדילו לנדיקים לעתיד לבא - ולפי שאנו כן פרשנו ראה כי טוב ואין כאן לו ולחשך שהיו משתמשים בערכוביא וקבע לוח תמונתו
 ביום ולוח תמונתו כלילה : (ה) יום אחד - לפי שדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי
 רביעי - למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני כן עפ"י כ"ר : (ח) יי יהי ערב ויהי בקר
 הרקיע שא"פ שכברו שמים ביום א' עדיין לחים היו וקרשו בשני מתערת הקב"ה באומר ייהי רקיע ויש (אוב"כ"ו) עמודי שמים ירוספו
 כל יום ראשון וכשני יתמהו מתערתו כלדם משתומם ועמוד עננת המאיים עליו : בתוך המים - כחונני המים שיש הפרש בין מים
 העליונים (לתחתונים) לרקיע כוונת הרקיע למים שעל הארץ הא למדת מהם תלוים במאורו של עקן : ז ויעש אלהים את
 הרקיע - תקנו על פניו והוא עשיתו כמו ועשתה את המים : כוונת לרקיע - על הרקיע לא נאמר חלא ועל הרקיע לפי שהן תלוין
 באור - ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני לפי שלא היה נאמר מלאכה היום עד יום שלישי וברוי התחיל בה בשני ודבר שלא נאמר אינו
 במילואו וטובו כשלישי שנאמר מלאכת המים והתחיל ונאמר מלאכה אחרת ככל כוונת שני פעמים אונת לנאמר מלאכת יום שני ולא
 לנאמר מלאכת היום : (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים - שא"מ שם מים אש ומים שערכו זה כזה ועשה מהם שמים : (ט) ויאמר אלהים
 שם מים - ד"א שמים - (ט) יקוו המים - היו שטוחין על פני כל הארץ והקוים באוקיינוס הוא היס הגדול שכלל המים :

באר רחובות

שנקראו כן מפני רואיהם עכ"ל פירוש לפירושו דלפי פשוטו דכתיב והארץ היתה תהו ובוהו ומשמע דהארץ בעצמה היתה חתונה על תהו
 ובהו שבה (ד"א חרץ כשזך ועלכין פר וואונדירט אונף חיהר תהו) אם כן קשה הלא הארץ דומה היא ואין בה רוח חיים להתמי' לכן
 קאמר רש"י לשון תהו וכו' וכתב עליו הרב המורתי ויהי שם תהו וכו' ורצה לומר באשר סיים להתמי' לכן קאמר רש"י לשון תהו וכו'
 וכתב עליו הרב המורתי ויהי שם תהו וכו' ורצה לומר באשר דמנין דאיתן אונות בעצמן חזקות הן וכעבור דכל הרוח איתן אחותו חיל
 ורעה נקראות הן רפאים ואימים כן על דרך זה תהו ובוהו בעבור באשר מלא האדם וכו' מתעוה ומשתומם על תהו ובוהו דארץ נקראות
 הארץ תהו ובוהו בעבור האדם המתעוה ובלאמת הארץ בעצמה לא היתה ונתמיה ומשתומם * ויש להרכ המורח פירוש אחר כדכרי רש"י
 והוא חליכת דבראשית רבה ע"ן שם : (ח) הוצרבה לדעת שהמספר ונתחלק לשני מינים ע"ן הראשון נקרא מספר נפרד
 כמו אחד שנים שלשה וכו' כל"א איינש לוויית דרזיא וכעבור זה נקרא מספר נפרד מפני שמלת אחד אין לו הנפרדות וסייכות עם השנים
 ולא השנים עם השלושה (דען איך קען זאגין איינש וואן סון דאש חזיר גיט דער ביים איז) : ומ"ן השני נקרא מספר מנטרף כמו ראשון שני
 שלישי (ערשט אנדיר דריט) ולהכי נקרא מנטרף כי לא יתכן לומר כל אחד בפני עצמו כי אם בהנפרותו לזולתו כי לא טבל לומר ראשון אם
 אין השני כמותו כפשו (איך קען גיט זאגין ערשט ווען גיט דו אנדיר דער ביים איז) וזה שכתב רש"י לפי שדר לשון הפרשה דכתיב בשאר
 ימים שני שלישי דהיינו שם מנטרף היה לולכתוב גם כן ראשון דהיינו גם כן שם מנטרף ולמה כתיב אחד שם נפרד חלא ודאי
 להורות כיס ראשון היה אחד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני : (ט) גרסוין בעדרש שמים פ"א ע"ס פירוש הקטן
 שהחת

ג ואמר יי יהי נהורא לאקרא עלאה ומוזד בנה נהורא : ד נהמא ונת נהורא ארום נבא ופריש יי בון נהורא ובון חשוכא :
 ה הקרא יי לנהורא יקרא עמויה למפלח ביה ביידי עלמא ונת שוקא קרא ליקא נשכניה למעשה ביה כר' מאובנה רמ' ונתו צפר
 יומא קר' ו ואמר יי יהי רקיעא במקציעות מין ויהי מקדיש
 ביני מוי עלאי לביני מוי פקאי : ז ועבר יי את רקיעא
 סומכיה קלת אצקעהא ביני סמכיה שמא למוי דאונקיעוס
 נאקרוש ביני מין דמלבע לרקיעא וביני מין דלעיל
 דקובתא דרקיעא ונתו כו : ח וקרא יי לרקיעא שמא צהנה רמ' ונתו צפר יום הקיץ : ט ואמר יי יהפגשו מין פקאי
 דאשהארו

מכלל יופי

זכהו הוא הצורה והוא הדבר שיש לו כח וגבורה להלביש
 ארת ההיולי רמות ותמונה ובהתחברם ברצון האל היתה
 בריאת העולם : (ההדס) הוא מקום המים הרבים ורכי
 המים בכלל הוא שיקרא תהום : (ורוח אלהים) אפשר
 שסמך אורה לאלהים לפי שהיתה חזקה כי כן מנהג הלשון
 כשירצה להגדיל הדבר סומך אותו לאל כמו יונס ג עור
 גדולה לאלהים תהלים לו כהדרי אל תהלים פ ארזיאל :
 (מדהפת) ענין נדנדוד והנועה : (על פני המים) נקראו
 בלשון שנים לפי שהם שנים התחמונים והעליונים וכל אחד
 מהם לו שניות מפני חברו
 לפיכך נקרא כל אחד מים א נקראו כלסין רמס מפני רבוי
 (ה) יום פעמים יורה על חלקים וטפותיהם ותנועתיהם
 זמן היות השמש על הארץ כנגד אלו עם אלו :
 לנד ופעמים כולל היום
 והלילה ושניהם כפסוק זה :
 (ולחשך קרא לילה) לזמן העדר האור קרא לילה כי אע"פ
 שאינו רב יפול עליו השם כי העדר הדברים יפול עליו השם
 השם כמו מות עורן כסילות פרץ והדומים להם : (לילה) -
 ההא נוספת כי המלה מלעיל : (ויהי ערב) העת אחר
 ביאת השמש נקרא כן מפני שהוא עת החשך ויהי ערב
 הדברים שלא יכיר האדם ולא יפריד בין דבר לדבר ולפי
 שהערב יחלק הלילה מן היום נקראת הלילה ערב .
 והמסורת אומיא ורמשא בשלש נקודות ערוכמוטוה כשתי
 נקודות : (ויהי בקר) מענין דרישה ובקור כי בבקר יתבקר
 כל דבר לאור היום והפכו הערב שיתערבו כל הדברים וליא
 זכירת אדם : ובפירושו יהי ערב ויהי בוקר יוסא אהר ערב הוא
 תחלת הלילה ובוקר תחלת היום ונקרא ערב כי בערב יתערבו
 הדברים כי לא יראה אור העין אלא עם האור התיצון וכבקר
 יבקר האדם בין הדברים לאור היום לפיכך נקרא בקר וכל
 הלילה נקרא ערב על שם תחלתו כמו שנקרא כל שלשים
 יום מהלבנה הרש על שם תחלתו שנקרא הדיש כמו שאמר
 שחלל כ כתר הדיש לפי שהדיש אז אור הלבנה וכן אמר
 על כל הלילה חיוכ ו זמר ערב וכן תהלים נט ישבו לערב
 יהמו בכלב ואין הכרבים צועקים בההלת הלילה ומראכי
 שאול כל הלילה שמרוהו מכחוץ להמיתו בבקר כמו שאמר
 סחולניט לשמרו ולהמיתו בבקר לשמרו שלא ימרח
 כלילה ולהמיתו בבקראכל היום כלו לא נקרא בוקר אלא עד
 חצי היום כי מחצי היום וצילך השמש נוטה לצד מערב ואורו

הולך ודרל כמו שיער חצי היום הולך וחזק וכן כתוב
 שמות יכ בין הערבים והוא ממש שעות ומחציה ולמעלה
 ואמר סופטים יט הנה נא רפה היום לערוב ולא כן הלילה
 כי כל הלילה הוא עד עמוד השחר אור הככבים שוה והיום
 והלילה הוא כ"ד שעות והזמן הזה יקרא יום כמו שאמר יום
 אחד יום שני לפיכך אמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד כלומר
 בין הערב והבקר הוא יום אחד ואף על פי שכל היום לא נקרא
 בקר בקר הוא כנגד הערב כי הוא זמן הייתה השמש על
 הארץ ואורו רב כנגד אור הלילה ויום נקרא ולא אמר ויהי יום
 ויהי לילה יום אחד וזהו הדבר מכאן יותר בעבור כי יום
 יאמר על הפרט ועל הכלל ולא יתכן לרדת ערב הפרט עם
 הכלל ונקרא הכלל יום לפי שהיום הוא דיעקר והטוב למד
 גבראי מטה ואמר ויהי ערב ויהי בקר בכל יום מששת ימי
 בראשית לפי שבכל יום מהם היתה פעולה מיוחדת : (יום
 אחד) כתב ההכס רבי משה ו' עזרא כי אמר אחד רפי
 שהאחד הוא סימן להתחלה אשר אין תחלה קודמת לה וכן
 כתב הרב החסיד רבי נתני הרזין בספר חובת הלבבות בשער
 היוזר פרק ה' ומלת אחד
 הוא תואר על עלת הנספרים
 כמו שהיא שם על עלת
 המספרים כמדבר כח ארל
 חכבש אחר תעשה בבקר
 (ו) בין מים למים נאמר
 מים בלשון שנים רפי
 שנתרבו לשתיה מהלוקות
 שהברזל הרקיע בין מים
 העליונים למים
 ההחתונים :
 (ה) (שמים) כתב הריקס כי פירושו שמים שם מים שאמר
 יהירקיע בתוך המים ויהי מכריל בין מים
 למים ואמר ויקרא אלהים לרקיע שמים כלומר שם מים
 ולהתחברות שני מים חסרו האחד כמו שעשו במלת
 ירבעל סן סופטים ז ירב בו הבעל ונקראו השמים העליונים
 על שם הרקיע כמו כן שמים וכן כדברי רבותינו ל מואי
 שמים אמר רבי יוסי בר חנינא שם מים : (יום שני) היה
 ראוי שני עם יוד השרש זווד היתם כמו שלישי רביעי חמשי
 ולהקל נפלה היוד לכו הפועל וכן ששי : (ט) (היבשה) :
 שם

דאשהארו

אל־מקום אחד ותראה היבשה ויהיכן : י
 ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים
 קרא ימים וירא אלהים כי טוב : יא ויאמר
 אלהים תדשא הארץ דשא עשב מוריע זרע
 עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על
 הארץ ויהיכן : יב ותוצא הארץ דשא
 עשב מוריע זרע למינהו ועץ עשה פרי
 אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב :
 יג ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי : פ
 יד ויאמר אלהים יהי מאורת ברקיע
 השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו
 לאתת ולמוגדים ולמים ושנים : טו
 והיו למאורת ברקיע השמים להאיר על
 הארץ ויהיכן : יז ויעש אלהים את־שני
 המארות הנדלים את המאור הגדל לממשלת
 היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה
 ואת הכוכבים : יח ויתן אתם אלהים
 ברקיע השמים להאיר על הארץ : יח
 ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין האור

חד ותתחזי יבשתיא ויהוה כן : י ויקרא יי
 ליבשתיא ארעא ולבית כנישת מין קרא יממי
 ותוא יי ארתי־טב : יא ויאמר יי תדאית
 ארעא דיתאָה עסבא דבר־זרעיה מו־רע
 אילן פרין עבד פרין לזוגיה דבר־זרעיה ביה
 על־ארעא ויהוה־כן : יב ואפיקת ארעא
 דיתאָה עיסבא דבר־זרעיה מו־רע לזוגיה
 ואילן עבד־פרין דבר־זרעיה ביה לזוגיה ותוא
 יי ארתי־טב : יג ויהוה דמיש ויהוה צפרי־יום
 תליתאי : יד ויאמר יי יהוה ויהוה ברקיעא
 דשמיא לאפנישא בין יממא ובין ליליא ויהוה
 לאתין ולזמנין ולמימני בהון יומין ושנין : טו
 ויהוה לנהורין ברקיעא דשמיא לאנהרא על
 ארעא ויהוה־כן : טז ועבד יי ית־תרין
 נהוריא דברבניא ית־נהוריא דבא למישלש
 ביממא וית־נהוריא וצירא למישלש בליליא
 וית כוכביא : יז ויהב יתהון יי ברקיעא
 דשמיא לאנהרא על־ארעא : יח ולמשלש
 ביממא ובליליא ולאפנישא בין נהוריא ובין

ובין

רשי

תשובא

(י) קרא ימים - וכלל ים אחד הוא אלא איכא דומה טעם דג. העולה מן הים כעבו לדג העולה מן הים באספמיה : (יא) תדשא הארץ דשא
 עשב - לא דזא לפון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון הנקרא לומר תשבים הארץ שניי דשאין מחילקין כל אחד לעצמו נקרא עשב
 פלוני ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני שלשון דשא הוא לכיפת הארץ כשהיא מתמלאת בדשמים : (יב) תדשא הארץ - תתמלא
 ותתכסה לכוש עשבים כלשון לעז נקרא דשא ארבי"אזי כלן בערבוביא וכל שורש לעצמו נקרא עשב : מוריע זרע - שיגדלנו זרעו
 לזרוע ומנו במקום אחד : (יג) עץ פרי - שיהא טעם העץ כעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא שתוצא הארץ עץ עושה פרי ולא העץ
 שיהא האילן עושה כעטעין אותו : (יד) יהי מאורת ברקיע - (על עוונה) (ס"א אינו ודו"ק) וכתקלה : (יז) אשר זרעו בו - כן נרעיה כל פרי
 ק"ו כעצמן כדמפרש כאגדה כשמיט מולין : (יח) יהי מאורות וגו' - מיום ראשון נבראו וכרביע יום עליהם להתלות ברקיע
 וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנברא עליו הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם : ואת
 הארץ לרבות תולדותיהם : יהי מאורות - מסר ו"ו כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה סתינוקות הוא ששנינו בד' היוות עמים על אסכרה
 שלא תפול כתינוקות : להבדיל בין היום ובין הלילה - משננו האור הראשון אבל שכעת ימי בראשית שמשו האור והמשנה הראשונים יחד
 בין ביום ובין בלילה : והיו לאורות - כשהמאורות לוקין ס"רע הוא לעולם שנאמר (ירמיה' ו') ומאיות השמים אל תחתן כעשותכם
 רצון הקב"ה אין אתם נדיבין לדלו ון הפורענות : ולמועדים - על סם העתיד שעתידים ישראל להצטוות על הצועות והם נמנים למולד
 כלבנס : ולימים - שמש קמית פני יום ושמש כלבנס חזין
 ברי

ראש מצריון לבע - לשמיא לדוכתא חד והתנגב ארעא דהתחמי ובשמה ויהוה בן : י וקרא : לנגיבתא ארעא ולבית קנישית
מין קרא קמינתקא : ארס טב : יא ואמר : תרבי ארעא דיהאי עישבא דבגוריה מןדרע ואילן פירי עבדי פירי לנגיה
דבגוריה ביה על ארעא ונתון בן : יב והתקפת ארעא דיהאי עישבא דבגוריה מןדרע ואילן עבדי פירי לנגיה נתקא : ארס
טב : יג ונתון רמש ונתון צפר יוסתלתאי : יד ואמר : יהוה נהורין בקרקעא דשמיא למפרשא בני יקמא ובני
ליליא ויהוה לסיכין וילמני מנגדיו ולמימני בהון חרשבו

ירושלמי

נהורין לאתון ולמנגדיו ולמקדשא קרון ריש
נהורין וישני :

טו ועבד : יז מרין נהוריא בקרבא ונתון שוון באיקרהון עשרין נהר שניו בציר מנהורין שית מארה ותרוו ושרבעין
תולמי שיעתא ומו קמר בן אשקמיעת סתרא עליו שקמשא לישן הליתיא ואנרעברו ומני טת שקמשא דנתון נהורא כברה
למשלט ביקמא ונר סתרא דנתון נהורא ועירא למישלט בקלייא ונת פוכביא : יז וסדר יתהון : על שטריוון
בהקיעא דשמיא למקרא על ארעא : יח ולקישמישא ביקמא וקלייא ולמפרשא בין נהורא דיקמא ובין תשוף
ליליא

דש"י

כריוס טלס : ושנים . לסוף ט"ה ימים (ס"א ורכיעוס) יגמרו מהלכתם כי כמולות המשרתים אותם והיא טנה (ס"א והוא
ס"ה יום ורכיעוס וחודים ומתחילים פסח טניס לסכך כנלגל כהלכך הראשון) : (טו) והיו רבאורורת . עוד זאת ישמשו
יחודי לעולם : (יז) המאורורת הגדולים . טוים נכדלו ונתעטטה הלכנה על שקערגה ואמרה ס"א לשני מלכים שישמשו ככתר
חד

באר רחובות דקרוקי רש"י

שתת הש"ן נקודה גדולה היא ומושכת אות חלק וגם תתחלק הש"ן יעין לשין שמאל והרי הוא כאלו כתיב פ"א מים דהיינו טעון מים
(ער טראנט וואר) : ובמסכת תענה אמר ר' יוסי כרמינא שמים שם מים פירוש מים אלאעית נחשכת אלהי"ן שלפניה
וגם אלהי"ן דשלאמריה וכאלו נכתבו שמימין שממין (דארטין וין וואר) : וכמתניתא תלך שמים אש ומים מלמד שהיא
הקב"ה אש ומים ועדן זה כזה ועשב מהן בקרקע : פירוש גם כן הקען שתת הש"ן היא נקודה גדולה מושכת אות חלק וגם הדיעון
האותיות דהיינו חלק הנעשית מן הקען כאלו נכתבה קודם הש"ן וכאלו כתיב אש ומים וכתב הר"ם כשם כעל הפליאה כשם שאין
מוקדם ומאוחר כשמוקדם כן אין מוקדם ומאוחר באותיות * לכל הני תלתא דעות כיון רש"י דהי מינייהו מפקת :
(י) רש"י ז"ל הדיעון כוז דמלת דשא (גראו) הוא שם עצם כללי כנללו כל מיני הנמיתה דכתחילת למיתתן עדן אינן
ניכרין מחיה מין המה (וערט חלו גהייסן גראו) ומלת עשב שם עצם פרטי הוא ולא יתכן ושי"ן לדבר רק עד אחר שגדל קצת
וכיכר מחיה מין הוא (ועין עושון איין כיסל גוואקסין האט אונ' ווערט דער קענט וואס עופר איין קרויס איז הייסט מאלן עו עישב פלוני)
ומשום דקש"ל לרש"י תרתי למה לי לכתוב אודשא חו עשב על זה קאמר רש"י לא דשא וכו' ודלא לומר דשא שם על כלל ועשב שם על
פרטי הוא וזכר מקשה רש"י לכתוב כוליה עניינא כשם עלם פרטי ולכתוב תעשיבא דין עשב על זה קאמר רש"י ולא היה לשון המקרא
לומר תעשיבא כי מלת עשב לא שייכא לומר רק עד אחר שגדל קצת והיא שייך לומר כתחילת למיתתן תעשיבא לכן כתיב תדשא הארץ
דשא (דא ערט ווארש ערט גראוין) עשב ואחר הנמיתה ניכר עשב פלוני : (י"א) משום דקשה לרש"י כי אין יתכן מלת טוריע
לשון

מכלל יופי

שם אדווא תואר : (יא) (תדשא) פירושו תוצא דשא ולכן אמר ותוצא הארץ וגו' : (דשא) נקרא כן בתחלת
צאתו וכשיגדל יקרא עשב ודשא הוא תחלת הפעולה בעשב לפיכך בא ממנו פעולתו כמו מן צמח ולא בא כן מן עשב
ופירושו דשא שיהיה עשב כשיגדל ויהיה מזריע זרע בסוף גדולו ובא השם אחר הפועל הנכנה ממנו לתוספת כאור או
לחזק הפעולה והוא הגבון ומלת תדשא מוושך עצמו ואחר
עמו כן הוא פירושו תדשא הארץ דשא וגו' ותדשא עץ
פרו ומלת למינו טעמה על העשב כמו על העץ כי באחרונה
ובר למינו וכן כשאמר ותוצא הארץ וכו' בכל א' למינהו ודעת

רכותיו ז"ל אינו בן : (עושה פרי למינו) מה שרומה לך
והוא מתכונתו : (זרעו בו)
חם גרעיני הפירות שהם כמו חמה לנינו כי המורכב מעסי
זרע שנוטעים אותם ומהם מינין לא יוליד :
צומחים ואילנות : (יד)
(יח) מאורות . לשון חיה אינו שומר בהרבה מקוטורה
יתיד ורבים זכר ונקבה ואמר יהי לשון יחיד על מאורת שהוא
לשון רבים וכן אמר דכריס ככ ע"ש כי היה נערה בתולה .
(טו) (תגדל ס) . באורה : (למטשגת היום לממשלת
הלילה

ובין החשך וירא אלהים כייטוב : יש ויהי
 ערב ויהי בקריוס רביעי : פ כ ויאמר
 אלהים ושרצו המים שרץ גפש תהוועוף
 ועוף על הארץ על פני רקיע השמים :
 כא ויברא אלהים את התנינים הגדלים
 ואת כל גפש התיה הרמשת אשר שרצו
 המים למיניהם ואת כל עוף כנף למינהו
 וירא אלהים כייטוב : כב ויברך אתם
 אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים
 במים והעוף ירב בארץ : כג ויהי ערב
 ויהי בקר יום תמישי : פ כד ויאמר
 אלהים תוצא הארץ גפש תיה למינה
 בהמה ורמש ותיתו ארץ למינה ויהי כן :
 כה ויעש אלהים את תית הארץ למינה
 ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה
 למינהו וירא אלהים כייטוב : כו ויאמר
 אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו
 ויירדו בדת הים ועוף השמים ובבהמה
 ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ :
 כז ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם

חשוקא וחזא וי אריטב : יש והנה רמש
 והנה צפר יום רביעי : כ ויאמר יהוה
 ורחשון מוא רחיש נפשא חיתא ועופא דפרח
 על ארעא על אפירקיע שמיא : כא וברא
 וי ית תניניא רברביא וית כל נפשא חיתא
 דרחשא די ארחישו מוא לזניהון וית כל
 עופא דפרח לזנהו וחזא וי אריטב : כב
 וברך יתהון וי למימר פרו וסגו ומלו וית
 מוא בןממא ועופא יסגי בארעא : כג
 והנה רמש והנה צפר יום תמישי : כד
 ויאמר וי תפיק ארעא נפשא חיתא לזנה בעיר
 ורחיש וחות ארעא לזנה והנה כן : כה
 ועבד וי יתחות ארעא לזנה וית בעירא לזנה
 וית כל ריחשא דארעא לזנהו וחזא וי ארי
 טב : כו ויאמר וי עבד אינשא בצלמנא
 כדמותנא וישלטון בנוני ימא ובעופא
 דשמא ובבעירא ובכל ארעא ובכל ריחשא
 דרחיש על ארעא : כז וברא וי ית אדם
 בצלמיה בצלם אלהים ברא תיה דבר ונקבא

ברא

אלהים

רשי

אחד : וארת הכוכבים . על ידי שמייעט את הלכנה (כ' פ' ו') הרכה זכאיה להפס דעתה : (כ) נפש חיה . מיהא כפ
 חיות : שרץ . כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ . בעוף . כגון כוכבים . בטקנים . כגון נמלס וחיופוסית ותולעים .
 כבדיות . כגון חולד ועכבר וחונט וכיוצא בהם וכל הדגים : (כא) התנינים . דגים גדולים שבים . וכדברי אגדה (פ' הספינה)
 הוא ליתן וכן ונגו סכרחס וכו' ונקטה וברג את הנקטה ומלסה לנדיקים לעתיד לבא שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם כמנייהם . (התנינים
 כתיב) : נפש חיה . נפש טיה כה חיות : (כב) ויברך אותם . לפי שמחסרים אותם ונדון וזהם ואוכלין אותם הוצרכו לכרכה ואף החיות
 הוצרכו לכרכה חלא חפני הכחם שעתיד לקללה לכך לא כרכן שלא יהא הוא ככלל : פרו . ל' פרו כגומר עשו פירות : ורבו . חס לא
 אמר חלא פרו הים אחד מוליד אחד ולא יותר וכל ורכו שאחד מוליד הרבה : (כד) הוצא הארץ . הוא שפירשתי אהכל ככרא מיום
 ראשון ולא הוצרכו חלא להוציאם : נפש חיה . טיה כה חיות : ורמש . הם שרצים שהם נמוכים ורומפים על הארץ ונראים כאלו
 נגררים שאין להוון ניכר כל לשון רמש ושרץ כלשוניו קוננו ברויה : (כה) ויעש . תקנס כנביונס כתיקונן וסקונותן : (כו) נעשה
 אדם . ענותנותו של הק"ה למדתו וכלן לפי שהאדם כדמות המלאכים ויתקבלו בו למיכך כעלך בהם וכשהוא רן את המלכים הוא נמלך
 כפתליא שלו שכן מנינו בחתוב שאמר לו מיכה (בולביס א' כב) רחית את וי יוש על כסא וכל ככל השמים עמודים עליו מיוניו ושחאלו
 וכיוסימין ושחאל לפניו חלא חלו מיוניו לזכות וחלו ושחאלין לחוכה . וכן (דניאל ד') בגורת עירין פתגנתה וכחאמר קדישן שאלתה אף
 כן כפתליא של מועלה שלו בטל רשות

אמר

ליליא ותמא י ארום טב : יט והנה רמש והנה צפר יום רביעאי : כ ואמר יי ונתשיו רקקי מוי רחיש נפשאי
 תמא ועופא דטניס ושרבשהיה על ארעא ושמיל טייסה על אור רקיע שמיא : כא וברא יי רת פניעיא בברבא
 ירה לנהו ובר וניה דמקעקעין ליום נתמא וירי כל נפשקא תמא ורתיקשא דארתישו מוא צלילתא לאניהו וגי דבין
 וגי דלא דבין נת כל עוף דטניס בנקפין לנהו וגי דבין וגי דלא דבין ותמי יי ארום טב : כב ובריד ונהו למימר
 פרו וקנו וקלו ית מוא ביממא ועופא נפשי בארעא : כג והנה רמש והנה צפר יום חמישי : כד ואמר יי
 תמקק פניקשא דארעא נפשת וברתיקא לנהו וגי דבין וגי דלא דבין בעירי ורתישי ובקנית ארעא לנהו ותורה בו :
 כה ועבר יי ית הנות ארעא לנהו וגי דבין וגי דלא דבין ונת בעירא לנהו ונת כל רחיש ארעא לנהו וגי
 דבין וגי דלא דבין ותמא יי ארום טב : כו ואמר יי למלאבתי דמשמשי קומי דאי תברי רביום תגן לקרית
 עלמא געביד אדם בצלקמא בדיקנא וישלטון בכורי ימא ובעופא דבאור שמיא ובקערא ובכל ארעא ובכל רתיקשא
 דרחיש עליו ארעא : כז וברא יי ית אדם בדיקניה בצלקמא יי ברא ונתה בקאתן וברבין ונתמני אברין בתלת קאת

ושיחין

רשי

חור להם ים כעליונים כדמותי אם אין כדמותי בתחתונים סריש קנאה כמעשה כראשית : נעשה אדם - אע"פ שלא סייעוהו כדמרתו
 לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך וטובל רשות מן הקטן וחם כתב אעשה אדם לא למדנו שהיה מדבר עם בית
 דינו אלא עם עצמו ותשובתו כתב בדרו ויכרא את האדם ולא כתב ויכראו : בצלמנו - כדמותנו - להסין ולהסיל :
 וירדו בדגרת הים - יש כללנו הזה לשון ריזי ולשון ירידה וזה רודה בחיות וכבהמות לא זכה נעשה ירוד לפנייהם והמיה מוסלת בו (י"ב) :
 (כו) ויברא אלהים את האדם בצלמו - כדפוס העשוי לו שהכל ככרא כמחמר והוא ככרא כידים שלחמר (תהלים קל"ט) ותשת עלי
 כפכה נעשה כמותם כעטכע העשוי על ידי רועש שקורין קוני"ו וכן הוא אומר (איוב לת) תתהפך כחומר חותם : בצלם אלהים בראא
 אותו - פירש לך שאותו אלם המתוקן לו אלם דיוקן יולדו הוא : זכר ונקבה ברא אותם - ולהלן הוא אומר (בראשית ב) ויקח חמת
 מלעופין

באר רחובות דקדוקי רשי

לשון הפעיל וכי ככת. ברע. בעצמו להוציא ד"ח לכן קאמר רש"י שיגדלו ורעו לורוע מוננו במקום אחר ור"ל כיון שיגדלו בו ברע עיין שפיר
 מוציא ולא זו חץ וקאמר לא זו שיגדלו עמך לאכילה אלא חץ זו שיגדלו ורעו לורוע ומנו במקום אחר (דער עשב מאכט אף אין אנדרי אורטן
 מוציא) : (י"ב) דלפי המקרא דכתיב וירדו היו"ד כתיב טמעה קטנה אם כן הו"ד לאו שרשית היא רק שמונית ושרשו רדה לשון רדוי
 (גופלעניגן) דהיינו כפוכה רודה הוא בחיות וכבהמות אבל לפי שהתורכ איננה נמסר בנקודות וא"כ לפי הסרת הנקודות אפשר לדרשו ללשון
 וירדו היו"ד כצרי תנועה גדולה

מכלל יופי

הליה) - שניהם בסגול : (כ) (שרין נפש חיה) : ענינו
 ענין ההולדה עם הרבוי ודעת התרגום ענין התנועה שחורב
 הדישא כמו רחוישי מרחישן שפורהיה ענין התנועה וכן אמר
 וקרא ית השורין על הארץ שפירושו מתנועה והשרצים
 מתנועעים על הארץ ואע"פ כן לא יצא הלשון מהענין
 הראשון שפירשו בו לשון רבוי הולדה ושני הענינים נבונים
 בו - (כא) (ויברא אלהים את התנינים) אמר ויברא לפי
 שהמים לא היה בהם כח טבעי חזק להוציא נפש היה מכלתי
 עזר אלוה מלבד הטבע שנתן בהם ומשניהם נעשו היצורים
 בהם לפיכך אמר ויברא ואמר
 אשר שרצו המים תרע
 שהרי במקומות מן המים
 שהם רחוקים מאוד מן
 היבשה לא יהיו בהם דגים -
 (תנינים) - כא עם המים
 לבדה בהסרון יוד בכתיבה
 והם ממיני הדגים הגדולים
 וסרד"ל אמר שכתיבת הנפש
 המדגשת שכתבת לא מדבר
 מסתין הנמוך והטעמה ראשונה
 כיום הזה קאמר ויכרא אלהים
 ואחרי שהטעמה כאלים וסרד"ל
 וכעוף לא אמר עוד טליתת התיב
 וסכפאה כיום שני לשון כדילק

כי אש עשים ועל זה הדרך קאמר
 ויכרא אלהים את האדם ככתיבת
 נפש התשכלת שהטעמה בו
 ראשונה - (פרו ורבנו) - צווי במקום
 תיואיתן כמו תפרו והרכבו
 ותמלאו כלומר אני נותן כח בככם שתפרו ותכריכה שיפרו
 לרוב : (יום חמישי) - בנוח בין המס והשין המורת הדגש
 (בחמשה) (כד) (וחיתוארין) - הוונספת כמו מנדק' כד
 בנו בעור (כו) נעשרה אדם - בא לשון רבים ריחיה
 לתפארת והריקס כתב כי הוא מדבר כנגד ארבע יסודות כי
 אמר בשאר הבריות תדשא הארץ ושרצו המים תוצא הארץ
 ובאדם רצה לתת כורוח עליונה לפיכך אמר נעשרה וכן
 בצלמנו הרוח בצלם עליונים והגוף בצלם תחתונים
 (בצלמנו) - בא כאן על הצורה שאינה מורגשת אלא צורה
 מחשבתית רוצה לומר ערך ודמיון במעלה וענינה כענין דמות
 (כו) (בצלם אלהים) - כדמות מלאך נשמה העליונה
 שנתן בו : (ובכל תארין) - רוצה לוטר בכל כהמת הארץ
 והיא

ב

אלהים ברא אתו ובר ונקבה ברא אתם : כח וברך יתהוה ויאמר להוה ויפשו וסגו וזלו ית-ארעא ותקופו עלה ושלשו בגונו ימאו בעופא דשמיא ובכל-חיתא דרחשא על-ארעא : כט ויאמר יי האיהבית לכון ית-כל עיסבא דבר זרעיה מיוחדע דעל אפי כל-ארעא וית-כל אילנא דביה פירו-אילנא דבר-זרעיה מיוחדע לכון יהון למיכל : ל וכל-חיתא ארעא ולכל עופא דשמיא ולכל דרחיש על-ארעא דביה נפשא חיתא ית-כל ירוק עיסבא למיכל והנה-כן : לא ונחא יי ית-כל דעבד וקא-תקן לחנדא והנה-רמש והנה-צפר יום שתי-תאי : א ואישת-כללו שמיא וארעא וכל-חיליהון : ב ושיציי ביומא שביעא עבידתיה דעבד ונח ביומא שביעא מקל-עבידתיה דעבד : ג וברך יי ית-יומא שביעא וקדיש יתיה ארי ביה נח מקל עבידתיה דברא יי למעבד : ד אילין תולדת שמיא וארעא כד-איתבריאו ביומא דעבד יי אלהים ארעא ושמיא : ה וכל-אילני עשות יהנה אלהים ארץ ושמים : ה וכלי

פסוק ח'

א

ב

שני

שיח

דשיי

בראיתוהוה : כח וברך יתהוה ויאמר להוה ויפשו וסגו וזלו ית-ארעא ותקופו עלה ושלשו בגונו ימאו בעופא דשמיא ובכל-חיתא דרחשא על-ארעא : כט ויאמר יי האיהבית לכון ית-כל עיסבא דבר זרעיה מיוחדע דעל אפי כל-ארעא וית-כל אילנא דביה פירו-אילנא דבר-זרעיה מיוחדע לכון יהון למיכל : ל וכל-חיתא ארעא ולכל עופא דשמיא ולכל דרחיש על-ארעא דביה נפשא חיתא ית-כל ירוק עיסבא למיכל והנה-כן : לא ונחא יי ית-כל דעבד וקא-תקן לחנדא והנה-רמש והנה-צפר יום שתי-תאי : א ואישת-כללו שמיא וארעא וכל-חיליהון : ב ושיציי ביומא שביעא עבידתיה דעבד ונח ביומא שביעא מקל-עבידתיה דעבד : ג וברך יי ית-יומא שביעא וקדיש יתיה ארי ביה נח מקל עבידתיה דברא יי למעבד : ד אילין תולדת שמיא וארעא כד-איתבריאו ביומא דעבד יי אלהים ארעא ושמיא : ה וכל-אילני חקלא

פסלעותיו וגו' מדרש אנדה שברא שני פרזופים כריה ראשונה ואחר כך חלקו . ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שכברא שניהם בשני ולא פירש לך כיצד כרייתן ופירש לך במקום אחר : (כח) וכבשה . מסר ו'ו' ללמדך שהוכר כובש את הנקבה שלא תהא ילנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פרוה ודכיה ולא האשה : (יג) (כט) לבס יהיה לאכלה ולכל חית הארץ . השנה להם בהמות ומיות למחל ולא הרשה לאדם ולאשתו להחית כריה ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם וכשכחו כבינת התיר להם בשר שאמר כל רמש אשר הוא חי וגומר כירק עשב שהתרת לאדם הראשון נתתי לכם את כל : (לא) יום הששי . הוסף ה' בששי במדרש מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על פני שיקבלו עליהם ישראל חמשה חנושי תורה . דבר אחר יום הששי כלס תלוים ועוודים עד יום הששי הולדו כסיון (מ"א ט"ו) כסיון שקבלו ישראל התורה נתחוקו כל יצירת בראשית ונחשב כאלו נכרח העולם עתה וזכו יום הששי שאותו יום ו' כסיון) המוכן למתן תורה : (ב) ויכל אלהים ביום השביעי ר' שמעון חומר כשר ודס שאינו יודע עתיו ורגעיו נרין להוסיף מחול על הקודש הקב"ה שידע עתיו ורגעיו ככנס בו כמוט השערה ונראה כאלו כלס בו כיום . ד"א מה היה העולם חסר מנחה כחת שבת כחת שנוחה כלתה וגמורה המלכה : (ג) ויברך . ויקדש . כרכו כיון שכלימות הסכוע ירד להם עומר נגלגלת וכששי לחם ומטה וקרושו

יונתן בן עוזיאל

ושימיו ותקשיא גידיו וקרבם עליו מושבא וקלי יהיה
בסרא ונאדמא דבר ונרקבא בגוהון נקרא יהוהו ;
כה וברוך יהוהו ; ונאמר להוהו ; פשוו וקנו וקלא
יה ארעא גנו וקנו ונתקופו עליה בגנבסין ושרומו

ירושלמי

ירושלמי

וכרא מיקרא בן ית אדם בקמוריה בקמורת מן קדם ;
ברא יהיה דבר ונוגיה ברא יהוהו ;

(ג'ל ושלטי) בגוהוי ימא ובעופא דשמיא וכל רחשא חיימא דרחשא עליו ארעא ; כט ואמר ; הא אגא יהביר
לכו ית כל עיסקה דבין ריה מנדבע דעלוי אנפי כל ארעא ונת כל אילגי סרקא לצרוך בגימא ולאסקותא ודביה פירי
אלגא דבניה מנדבע לכו יהי למיבל ; ל ולכל חיימא ארעא ולכל עופא דשמיא ולכל רחיש על ארעא דביה
נפשא חיימא ית כל יוקי עסבין ונהוהו ; לא ונחא ; ית כל דעבר ובהו טב לתדא ונהוהו רמש ונהוהו צפרוים
שמתאי ; א ושלמימו בקימתי שמיא ונאעא וכל חילונרהוהו ; ב ושלמי ; ביימא שביעא עבדמיה דעבר
ועישתי עימון דברא ביג שמישטא ונת ביימא שביעא מכל עבדמיה דעבר ; ג וברוך ; ית יוקא שביעא מן
ברלהו יומי שביעא ונדוש ימיה ארום ביה נת מכל עבדמיה דברא ; ד ונתיד למעבד ; ד אלון חולברת שמיא
ונאעא פד איתקראו ביימא דעבר ; אלהים ארעא ושמיא ; ה וכל אילגי חקלא עד גדו לא הוה בארעא וכל

עיסבי

רש"י

וקדשו כמון שלא ירד כלל כסכת וכמקרא כתוב על העתיד : אשר ברא אלהים לעשות . שאלהם שהיה ראוי לעשות כסכת
כגלועשה כשני כמו שמורה ככ"ר : (ד) אלה . האמורים למעלה : תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשותה .
למך סכלס ככראו כראשון . דבר אחר ככראס כה"א כראס שנאמר (ישעיה כ"ו) ביה' צור עולמים כח' אותיות הללו של השם ית
שני עולמים ולמדך כאן שהעולם הזה ככראס כה"א (ס"ח רמז כמו שה"א פתוחה למטה כך העולם פתוח לשכי' כמשוכה ועולם הכא ככרא
כיו"ד לומר שדקיקס שאלות וזמן מועטים כמו י"ד שהיא קטנה כאלותיות) רמז שירדו למטה לראות שחת כה"א זאת שסתומה וכל
דדדי ופתוחה למטה לרדת דרך שם : (ה) (יד) טרם יהיה בארץ . כל ערס שבמקרא לשון עד לא הוא ולתנו לשון קודם ולתנו כפעל
לומר

באר רחובות דקדוקי רש"י

ונושכת ו"ד שרשית ושרשו ירד לשון ירדה (כידרן) דהיינו לא וכה נעשה ירוד לפניהם והחיות מושלת בו לפי זה הוצרכנו לומר דרש"י סוכר
כרכי סועגן פ"ק דקידושין דדריש מקרא ונוסרת : (י"ג) גם כאן נודיעך רש"י לפי מה דקרינן וקב"ש' מווי לרבי' היא על נקיק' יחידה (אדם
אוב' חיה ואלין כנוינגן דיש וועלט) חבל לפי המסורה שנוסר חסרו' ומלחמס חסרה למיקר
יחידה (ער ווערט כנוינגן חיה) דהיינו שלא תהא יולאית כי כל כבודה וכו' : ומה שכתב ועוד למדך וכו' הוא כמו דבר אחר או כמו
חי כמו ולמה לומר כוכל גם כן לומר דהמסורה כאלהיות הלימוד דרכו לככופ (ער ואל כנוינגן חיה) לתשמיש כי הוא לבדו מנוה על
פריה ורביה : (יד) רנה לומר כהשר דמזינו ממלת קודם ננוה פעולת וזן עבר הקדים (ערהחט וזן גיפיעדירט) חבל ממלת טרם לא
מזינו פעולת וזן עבר דלא מזינו ככל המקרא מלת השרי' (ונוח התרעס האכן עזרת בקבלת על הפייטן כסלימת ער"ה כמלת

קארימון

מכלל יופי

והיא החיה שאינה בישוב כמו שקראה חיה הארץ ובהמה
שוכר עומד במקום שנים כי החיה בכלל בהמה ובהמה בכלל
חיה (כו) (ויברא אלהים את האדם בצלמו) בריאה
זו על הנפש נאמרה כמו שאמר בצלמו לפיכך אמר ויברא
להבדיל בין הגוף והנפש כי בספור יצירה הגוף אמר ויצר מי
אין לשון יצירה נופל על הנפש כי אינה גוף אבל לשון
בריאה וכן לשון מעשה נופל בין על מה שאיננו גוף בין על
מה שהוא גוף (כט) (זורע זרע) פירש שהוא עושה
זרע : (ל) (ירק עשב) סמך ורקאל עשב לפי שהעשב
לא יאכל ברוב אלא כעודו ורוק שהוא בלחותו : (לא) (יום
הששי) לפי שבו נמרה מלאכת בראשית וכו' נכרא האדם
אמר הששי בהא היריעה כלומר היום הירוע שהיה בו העולם

מלאו שלם עם כל בריותו ;
ב (א) ויכלו . וכן ויכל שניהם ענין השלמה ופירוש ביום
השביעי רוצה לומר שהיה כרד' ביום
השביעי : (ב) (מלאכתו) הנפרד (מלאכת) כפלס
(מישמרת) לא מלאכה והראיה הדגש אלא שנחה בו הארץ
כמשפט . (ג) (לעשות) פירוש לעשות מהיום ההוא
ואילך כלומר ביהוה ברא כל מין ומין מהנבראים בשישה ימי
בראשית להיותם עושים הם ומהדשים כל אחד כמינו עוד כל
ימי עולם (ד) (ארץ) הוא יותר כולל ממלת תכלי
תכל כולל ארצות הישוב וארץ כולל המדבר והישוב . ויש
אומרים כי שרשרין והאלף נוספר' ולפי שהגולגל רין עליה
וסוכב אותה תמיד נקרא כן (ה) (שית) ענינו אילן ;

טרם

שֵׁם הַשָּׁדָה טָרַם יְהוָה בְּאָרֶץ וּבְלִעְשָׁב
הַשָּׁדָה טָרַם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אִין לַעֲבֹד אֶת-
הָאֲדָמָה : ו וְאָדָם יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה
אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה : ז וַיִּצְרֹ יְהוָה
אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֵפֶר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ
בְּאָפִיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה :
ח וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים בְּגֶדֶן מִקְדָּם
וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יִצָּר : ט וַיִּצְמַח
יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה קֶלֶעַץ נַחֲמֹד
לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וַעֲץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ
הַגֶּן וַעֲץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע : י וַנְּהַד יִצְאָה
מִגֶּדֶן לְהִשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה
לְאַרְבַּעַה

חַקְלָא עַד-לֹא הָיוּ בְּאֶרֶץ וְכָל-עֵיטָבָא
דְּחַקְלָא עַד-לֹא-צִמַח אַרְי לֹא אָחִית וַיִּאֱלֹהִים
מִטְרָא עַל-אֶרֶץ וְאִישׁ לִית לְמַפְלַח יַת-
אֲדָמָתָא : ו וַעֲבָדָא הָיָה-סְלִיק מִן-אֶרֶץ
וּמִשְׁקֵי יַת-כָּל-אֶפִי אֲדָמָתָא : ז וּבְרָא וַיִּ
אֱלֹהִים יַת אָדָם עֵפֶר מִן אֶרֶץ וַנִּפְחַ בְּאִפּוּהִי
נִשְׁמַתָּא דְחַיִּי וְהָיָה בְּאָדָם לְרִנַּח מִמְלָלָא : ח
וַנִּטְעַ וַיִּאֱלֹהִים נִצְמַח בְּגֶדֶן מִקְדָּמִין וְאִשְׁרֵי
תִמְן יַת-אָדָם דְּבָרָא : ט וַיִּצְמַח וַיִּאֱלֹהִים
מִן-אֶרֶץ קֶלֶעַץ אֵילָן דְּמִרְנָה לְמֵאֲכָל וְטוֹב לְמֵיכָל
וְאֵילָן דְּחַיִּי בְּמִצִּיעוֹת נִצְמַח וְאֵילָן דְּאֲכָלִי-
פִּירוּהִי חִמְקִין בֵּין-טוֹב לְבִישׁ : י וַנְּהַד הָיָה
נִפְק מִגֶּדֶן לְאִשְׁקָאָה יַת-יְגִינְתָּא וּמִתִּמְן
מִיתְפְּרֵשׁ

רש"י

לומר הטריס כאשר יאמר הקדים זה מוכיח ועוד אחר (שמות ט) כי טרם תיראהו עדיין לא תיראהו ואחרי תפוש עדיין לא היה
בארץ כשנגמרה כרית עולם כשעי קודם שכרא אדם וכלי עשכ הסדה עדיין לא נוצח וכנ' שכתוב תוצא הדין לא ינאלו על פתח קרקע
עמדו עד יום ד' ולמה כי לא המטיר לפי שדמס חין לעבוד את האדמה ואין מוכר בטובתה של נשמיס וכסא אדם ודע שזה
טורק לעולם התפלל עליהן וירדו ונמתו האילנות והדשאים : ה' אלהים - ה' הוא שמו אלהים שהוא שליט וזופט על כל זמן פירוש זה
ככל מקום לפי פשוטו' הוא אלהים : (ו) ואר יעלה - לענין כרייתו של אדם העלה זהו וספק ענינים לסרות היגמר וכרא
אדם כעל זה שנותן חיים ואח' כלש את העיפה אף כחן הסקה זה כ' ויירצ' (ח) וייער שתי יצירות צרה לעולם זה ויצירה לתחיית המתים
אכל ככהוה שאיכה צומדת לדון לא נכתב ביצירתה שני יודין : עפר מן האדמה - כבר עפרו' עכל האדמה מארבע רוחות שכל מקום
שימות סם תהא קולטתו לקבורה ד"א נטל עפרו מקום שאחר בו (שמות כ) יוצא אדמה תעשה לי הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד :
ויסח באפי' - עשאו מן התחומים ונון העלומים נוף מן התחומים וכפיה מן העלומים לפי שניס ראשון ככריתו שמים וארץ - כשני
כרא קיע לעלומים - כשלישי תראה כיכה לתחומים - כרביעי כראחאורות לעלומים - כחמישי ישרו המים לתחומים -
החוקקש לבראות בו בעלומים וכתחומים ואם לאו יסקנה כמעשה באשית שיצו חלו רבים על חלו ככרייתו חמד : לנפש
חיה - אף כהיה ומיה נקראו כפש מיה אף זו של אדם חיה שכנלן כענוסף כדעה ודבור : (ט) מקדם - כמורחו של עין נטע את
נגן - ואם תחמד הרי כבר כתב ויברא את האדמה ונומר - ראיתי ככרייתו של ד' חלוצו כנו של ר' ויסי הגלילי מל"ב מודת שהתורה
כדרסתו חמת מהן כלל שלאחרת מעשה הוא פרשו של ראשון ויברא את האדמה כלל שגם כרייתו תהיין ופתס מענין חור ופירש
וייגר ה' אלהים ונומר וינחלו נגן עדין וינחלו נגן עדין ויפל עליו תרמיה השומע סכור שהוא מעשה אחר וזוהי אלא פרשו של ראשון וכן
אלל ככהוה חור וכתב ויגר ה' אלהים מן האדמה כל קית הסדה כדי לפרש ויכת אל הסדה לקרות סם וללמד על העופות שכראו מן הרקק :
(י) ויצמח - לענין הגן הכתוב עודכר - כעין הגן כחלנע :

פיסן

באר רחובות דקדוקי רש"י

השריטת) על כרחיק מלת טרם לאו ענין קודם הוא אלא ככלל מצי תלות יחד לשון עד לא טרם (לארניט) :
ומה שכתב עוד זה מוכיח רבה לומר ענופים דענייכת כמי מוכח דמלת טרם לשון עו לא הוא דח' לת ימוח הכי אלא מלת טרם לשון קודם
הוא ויכיה עששת סיכור הנקרא וכל שיה הסדה (חלו דו שפרונגן) טרם יכיה כחין (חיוסן דער פאר גוועזין) וכל עשש
הסדה

עִמְכִי תִקְלָא עַד קָדוּ לֵיא צְמַח אַרְוִים לֹא אֶמְטִיר יי אֱלֹהִים עַל אַרְעָא וְאֵינִשׁ לִימִית לְמַפְלַח יִת אֲדַמְתָּא : ו יִעֲבֹן
יִקְרָא תְּנִיזָא דְחִית מִתְּחִיל בְּכֻרְסֵי יִקְרָא וְרַמְלֵי מֵיָא בְּזִן אֲתִיבִינָא וְהָדָר מְלִיק בְּזִן אַרְעָא וְחִתִּית מִתְּרָא וּמִשְׁקֵי יִת כָּל אִשֵּׁי
אֲדַמְתָּא : ז וְקָרָא יי אֱלֹהִים יִת אֲדָם בְּחַרְזִין וְצִרְזִין וְדָבָר עֲפָרָא מֵאֲמַר בִּירָא מִקְדִּישָׁא וּמֵאֲרַבְעַת רוּחֵי עֲלָמָא בְּפִתְקָא

ירושלמי

וְהָדָר אֲדָם נֶפֶשׁ תְּמִיָה :

מִקְדָּשׁ מִימֵי עֲלָמָא וְקָרָא סַמְקָא שְׁחִים וְחִזְעָר וְגִיפְתָא בְּתִיבְרֵיהּ נִשְׁמְתָא
דְחִי וְהִנֵּה נִשְׁמְתָא בְּגִיפְתָא דְאָדָם לְרוּחַ מְסַלְלָא לְאַתְחִילֵיהּ עֵינֵינוּ
וְלִמְצִיחֵיהּ אֵינֵינוּ : ח וְאֲתִנְצִיב בְּמִיָּקְרָא בְּזִן אֱלֹהִים יִגְוִינִיקְרָא
מִעֲדֵן לְצַדִּיקָא קְדָם בְּרִייתָא עֵלְמָא וְאַשְׁרֵי מִקְדָּשׁ יִת אֲדָם בְּרִייתָא : ט
לְמִיָּחְמֵי וְטַב לְמִיָּחֵל וְאַיִלֵן מִיָּא בְּמִצִּיעוֹת יִגְוִינִיקְרָא רִמְיָא מִתְּרָךְ
תְּמַשׁ מֵאֲרֵי שְׁגִין וְאַיִלֵן דְאֲבָלֵי שִׁירֵיהּ יִקְעִין בְּזִן טַב לְבִישׁ :
י וְנִתְרָא גִפְתָּא מִעֲדֵן לְאַשְׁמָחָא יִת יִגְוִינִיקְרָא וּמִפְסָן מִתְּרַבְּשׁ

ירושלמי

וְאַיִלֵן דְעֲתָרָא כָּל מִן דְאִיגִיל מִיָּמֵה טַפְרֵשׁ מִן

טב

זהו

באר דחובות דקדוקי רש"י

הסדה (אלו קדוים) טרם יצא (דער האט שון פאר גשפראנט) תיקו היאך שייך כתיבת הטעם כילא המטיר וכו' אדרבה לפירוש
זה דכבר גדלו ונמחו לא הוצרכו למטר אלא ודאי מלת טרם לשון ער לא הוא וכיחוד הספוק כך הוא וכל שית הסדה (אלי דא שפראלנג)
טרם יהיה כארץ (דער איז נאך ניט גווען) וכל עשב הסדה (אונ' אלן דוקריוט) טרם יצא (דער האט נאך ניט גשפראנט) ושיך
שפיר כתיבת הטעם כילא המטיר כאלו יאמר מה טעם לא יצא טעם דעדין לא המטיר : (טו) רבה גומר גס מקאן מוכח דעלת ערם
לשון

מכלל יופי

טעמינן באחד מלשון המרוס וכמון הוא והעד על אמיתת דבריהם ואכל
וכי לעולם :

דעין הדעת טוב ורע . אמרו המפרשים שהיה מרבה באילניה
תלות המגל וקראו כן מלשון והאדם ידעית מה אשתו
וענין הספוק דעין הדעת דעת טוב ורע כילא יתא סמוך לעולם
אמר ר"א הידיעה וכמוהו הארון הכרית והנכסיה עווד הנכסיה
הארץ כניין וולתם :

פישתן . אמר הגאון שהוא יאמר גרמים ויש אומרים שהוא
גאונ"ם הקובץ את כל ארץ הודו ומוליה מחחש
וכחול זה הנהר יצא הנהר יתון כעב דריק"ם שהוא גילוס ומלחמו
גיחוס סמוך לירושלים כמו שאמר והולדתו יתו חלגימון ומקל
אמרו שהוא טיב"ם שם טיה מוכרת המרנה מאד כי כן ענין
רעים במרנה ענומה וכן אמרו דכותמו לל שעימיו חרים וקלים
ופוכב את כל ארץ ארמי"א והשלי"ה הנהר כרת הולך כתיב בכל
וכנס כיס ט"ף :

ח דיטע . כרגש חטיות : (מקדם) . פאת המזרח נקרא כן
כמו שנקרא בגלגל פאת המערב אמרו ואחריו
וכן קדמת אשר : ט (בתוך הגן) כתרנוטו בטעיעור
גתאבי הדבר נשמר יותר כשהוא באמצע המקום טפנו
שהדברים שהם פכיבו יתו כהומה לו והדבר החכיבו והנאהב
לאדם ישומנו בתוך הדברים האחרים כדי שיהיו לו חומרה
ומשמרת : (לארבעה ראשים) . פירוש תלקים כי
הדברים והתלקים מן האחד יקראו ראשים כי כל אחד ראש
לעצמו אחר שנחלקו וכן בשאר הלשונות זה הענין ירוע .
ורבי יונה פירש גהרים גדולים ואין צורך יא שישון .
ענינו מן מלצי ד ויצאתם ופשתם שרוא ענין רבו
והרגום

(טרם) . ענין המלה הזאת קדם : (ו) (ואיד) . פירש
רבינוסעדיה ולא אידומלת אין עומדת במקום שניסוכן
פירושו כי לא היה בתחלת העולם לא אדם שירע ולא איד
שיעלה אלא ברא הקדוש ברוך הוא בטרוחיו הכל מתוהן ונכון
הוא זה הפירוש טבל אשר מפרשים בו : (ז) (ויצר) .
בשני יודין : (באפיו) . משפטו באנפיו והוא מנורת
ישעיה יב כי אנפת בי : (נשמתי חיים) . ענין בפרשת
בפרשה נח סימן ז' :

נשמתי חיים . כאמר על נשמת האדם השכלית ולהיותה
א' כנושא דעת הכחות קראה נשמת חיים שהיא כוללת
כל מיני החיים הנאמרים והרגש וההשכלה . או טעם חיים על
הנכללים שהם חיים וקיימים וכן השמה :

לנפש חיה . הראש"ע פירש שהלך האדם תוך כחות ולא
כתינות . ולא קלום תרגם לרוח ממללא . והרמ"ן
כתב לנפש חיה שהיא חיה תמיד נלחית כלתיתה ולא נפסדת .

ובספר הוהר תא חזי טע דעכד ברכש דהא קב"ה יתיב כיה נשמתא
קדישא לאחיותיה כעלמא ואיהו איתקדר כחוכתיה ואיתתפק
כפח דעצירת דאיתמר עלה תולא הארץ כפח חיה :

גן . הוא מחוזה האור והמונכרא כתכלית העונג
דשן ושמן טעם ה' להפתאר וכתב הראש"ע שהוא תחת
קו השנה שלא יוסף היס ולא ירע כל ימות השנה :

עץ החיים . שייש חיים שומר הכריות וחמורה כסורה .
ויש אומרים שם אדם הראשון לא טעף לא היה מת
וכתב הרמ"א כי אינו דחוק כיון שהכל נורם ענין החיים היה מלאך
ענין מן המונע שטח לחותיו ואיכותו וישיב תמורת הכתף עד
שיתמיד כחיים ולא ימות כזה הממד האלילא שיהיה האדם נלחתי

מיחפרש ונהו לארבעה רישי נהרין : יא
 שום חד פישון הוא מקיף ית כל ארע חוילה
 דתמן דהבא : יב ודהבא דארעא ההיא טב
 תמן בדולחא ואבני בודלא : יג ושום
 נהרא תנינא ניהון הוא מקף ית כל ארע
 כוש : יד ושום נהרא תליתאה דיגלת הוא
 מהליך למדנחא דאתור ונהרא רביעאה הוא
 פרת : טו ודבריי אלהים ית אדם ואשרייה
 בנינמא דערן למפלחה ולמטרה : טז
 ופקיד יי אלהים על אדם למימר מכל אילן
 יניתא מיכל תיכול : יז ומאילן דאכלין
 פירוהי חכמין בין טב לביש לא תיכול מיניה
 ארי ביומא דתיכול מיניה מימת תמות : יח
 ואמר יי אלהים לא תמון דיהוי אדם בלחודוהי
 אעביד ליה סמך בקיבליה : יט וברא יי
 אלהים מן ארעא כל חיות ברוא וית כל
 עופא דשמיא ואייתי לות אדם למחוי מה
 יקרי ליה וכל דהוה קרי ליה אדם נפשא
 היחא הוא שמיא : כ וקרא אדם שמקן
 לכל בעירא ולעופא דשמיא ולכל חיות ברוא
 ולאדם לא אשבח סמך בקיבליה : כא וקרא

לארבעה ראשים : יא שם האחד פישון
 הוא הסבב את כל ארץ החוילה אשר שם
 הנהב : יב ונהב הארץ ההוא טוב שם
 הבדלח ואבן השהם : יג ושם הנהר
 השני ניהון הוא הסובב את כל ארץ כוש :
 יד ושם הנהר השלישי חקל הוא ההלך
 קדמת אשור ונהר הרביעי הוא פרת :
 טו ויקח יהוה אלהים את האדם וינחזו
 בגן עדן לעבדה ולשמרה : יז ויצו יהוה
 אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן
 אכל תאכל : יז ומעץ הדעת טוב ורע
 לא תאכל ממנו כי ביום אכלה ממנו מות
 תמות : יח ויאמר יהוה אלהים לא טוב
 היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו :
 יט ויצר יהוה אלהים מן האדמה כל חיות
 השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל
 האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא
 לו האדם נפש תיה הוא שמו : כ ויקרא
 האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים
 ולכל חית השדה ולאדם לא מצא עזר
 כנגדו : כא ויפל יהוה אלהים תרדמה

רשי

שלי

(יא) פישון הוא גילום כהר נזרי ועל שם שתינו ותברכין ועולין ומקין את הארץ נקרא פישון כמו וסכו כרסיו ד"א פישון שהוא ענדל פשתן
 שאחור אל חזרים (ישעיה יט) וכוסו שכרי פשתים : (יג) גיהון סיהה הולך יחמה והמיתו גדול ויהוד כמו (שמוה כא) כי יתא שמנח
 והולך והוזה : (יד) חקל שמימי חדן וקלין פרת שמימי כרן ורסין ומכר ית האדם כוש ואשור עדוין לא היו וכתב המקרא על שם
 הציד קדמת אשור למורתה של אשור : (טז) הוא פרת החשוב עכ כלם המוכר על שם א"י : (טז) ויקח לקחו כדברים נח סופתו
 ליכנס (ב"ר) (יח) לא טוב היות וגו' (ב"ר) שלא יחמרו שמי השויות הן הקב"ה בעליונים יחידות וזו וזה כחחוננים וחיון ליו ג : עזר
 כנגדו וזה עזר לא וזה כנגדו להלחם : (יט) ויצר מן האדמה (חולין כ"ג) היא יצרה היא עשירה החזירה למעלה ויצא אלהים
 את חית הארץ ונוצר אלף כל ופירש שהעופות נברחמן הרקק למי שאמר לו יצרה מן האדמה ככרו יכלן חמר מן הארץ נכרו
 ועוד למדך כן ששעת יצרתן מידו ביום הכיחם אל האדם לקרות להם שם ופכרי אנדה (ב"ר) יצרה וולסין רדיו וכנס
 כיון (דברים כד) כי תזר חלפיר זככמן תחת ידו זל אדם : וכל אשר יקרא לו האדם נפש תיה ונומר : פירש הוסיפו כל
 נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם הוא שמי לעולם : (כ) ולאדם לא מצא עזר : ויפיר ה אלהים הרדמה : (כ"ד)
 כשהחין הכיון לכניו כל עין ומין זכר ונקבה חמר לכולסם כן זוג ולי חין כן זוג מיד ויכל : (כא) מצלעותיו משמרו
 כמו

טב לביש :

והני לארבעת רישי נהרין : יא שום הר פישון הוא דמקיף

ער על ארבע הינדקי דמקו בהבא : יב ובהבא דארעא סמיא דחיר פמן בידי לחא ואבגין טבין דבנרלין : יג ושום נהרא פנינא גיחון הוא דמקיף ית כל ארעא דבייש : יד ושום נהרא דליתארה דנגלת הוא דמקיף לביש דמקו אחר

ירושלמי

והניב יי אלהים ית אדם ואשרייה בנינתא דעון ויחצא יתיה ללמחוי פלח באיכותא ולקמטור י אעפיד ליה בר זוג בר גפיק ביה : ולקדם לא אשבח בר זוג בר גפיק ביה : על פו : שבוק גבר בירת דמקמא דאברי ואמוי :

נהרא דביעארה הוא פרת : טו ודבר יי אלהים ית אדם מן טורר פולחנא אחר דאתפרא מפקו ואשריה בנינתא דעון למחוי פלח באיכותא ולמנטר פקודהא : טז ופקיד יי אלהים על אדם למימר טבר אילן גינניקתא מיכל תיכרל : יז ומאילן דאכלין פירוהי חקמין למייע בין טב לביש לא מיכל אגניה ארי ביקמא

דמיכל חמי תיב קטורל : יח ואמר יי אלהים לא פקו דיהי אדם דמייך בלחורוהי אעפיד ליה איתא דתהי סמייך בקבליה : יט וברא יי אלהים מן אדמתא גל חנית ברא וית כל עופא דשמיא אייתי לנת אדם למיחמי מה יהי קרי ליה שום וכל דקרי ליה אדם נפשא מן תיקתא הוא שמיא : כ וקרא אדם שמהן לכל בעיירא ולכל עופא דשמיא ולכל חנית ברא ולקדם לא אשבח עד שיקמא סמייך בקבליה : כא וקמא יי אלהים שינתא עמיקתא עלוי אדם

באר רחובות דקדוקי רשיי

ודמך

לשון עד לא הוא דאסייה מלת טרם לשון קודם תקעה טהרה דקאמר נטה לפרעה ידעתי כי טרם תיראון (איך הכנניו טט איר כאט איך דער פאר גפארקטין) זה הוא נגד האמת כי בחמת עד הנה לא פחדו אלא ודאי מלת טרם לשון עד לא הוא וספיר קאמר מטה לפרעה ידעתי כי טרם תיראון (איך הכנניו טט איר כאט איך דער פאר גפארקטין) וכוותיה קא משמע לן מידע הכדורים שכלב פרעה . (טז) רש"י ל' הודיעך כו' שני כללים כלל ראשונה א' כסוף תיבה משמשת כנוקם לנ"ד כתיב למה וכלל כתיב כלל דלותה ה"א א' תתקן נס כן לפעמים לתי"ו רמזיה להורות נס כן ענין הכניקות ולא כן עם האות הלמודן ל' מורחו רומורש"י דתי"ו וכסוף מלת קדמת טהור היא תמורת ה"א כסוף תיבה העומדת ככל מקום תמורת למד כתיב למה והרי כאלו כתיב לקדם וכמלת של רומור רש"י כעבור

מכלל יופי

והרגום פרו פושו . ואפשר שנקרא הנהר ההוא כן לפי שמימיו רבים או מרובים ומגדלים יותר משאר הנהרים וכענין זה אמרו רבותינו ז"ל למה נקרא שטופרת שמימיו פרים ורבים חוקל שמימיו חדים וקלים : (החזילה) על שם העתיד כי הוא אחר טבני עבר ביקטן ונקרא שם מוקמו על שמו וכן אח כל ארץ כוש (יב) (הכדולת) . היא אבן יקרה ואומרים שהיא אבן לבנה עגולה שנוקבין אותה ומחברים ממנה אבנים ועושים מהם ענק ולפי שמהאבן אחת מהברולח לא יעשו שום מעשה ומלאכה לרוב קטנותה אלא שנוקבין אותה וטחברין אבן אל אבן כחוט עד שיעשה מהן ענק לפיכך לא אמרו ואבן הכדולח כמו שאמרו ואבן השמים שהיא אבן גדולה וגם היא לבנה וזכה ויעשו מימנה כלים למלכים הגדולים ועליה היו מפותחים שמות בני ישראל לרוב השיבותיה ונקיותיה מכל פסולת : (ואבן השם : נקרא בערכי אל בלור"ר (יג) (גיחון) : נקרא כן לפי שהוא יוצא ומתפשט הרבה כי הוא נהר גדול כמו שאמר הסוכב את כל ארץ כוש מענין תהלים ככ ביאתה גוהי מבטן (טו) (לעברה ולשמרה) . ככני הנקבה רוצה לומר על האדמה שהגן נטוע בה או אמר כלשון נקבה על הגן כי יקרא גנה בהא

הנקבה ישעיה סא וכגנה זרועיה תצמיח : (יז) (ממנו) . אמר ממנו אחר שאמר ומעץ לתוספת באור ולהזק האזהרה או פירוש ממנו ממה שיוצא ממנו והוא הפרי : (יח) (עור) . אמר כן ע"י האשה כי היא עוזרת האד' תמיד ומשמשתה וסלת כנגדו כלומר שתהיה לפניו ולעומתו תמיד לשרתו והכף לאמתת הדבר ככף ה"א ז' לט כהיום כמדבר יא כמתאוננים : (יט) (ויצר) כמשמעו ויש מפרשים אותו ענין אסיפת כמו עמוס' יוצר גבויה הוא ביור האיתן לכד ויור פא הפועל נעלמת מהמכתב . (מה יקרא לו) : מה שסיקרא לו : (וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה) . פירוש וכל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם הוא

אוייה לט"ד לו מוסך עמנו שמו וכן יסוקאלט מקום ואחר עמו וענין הכתוב וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו וכל שתוספת ביחור כמו ותכמת ותרחסו את הילד : טבעו . (כ) (ולאדם) . כלומר לעצמו וכן נראשית ד גשילמך : (כא) (חרמה) היא השינה החזקה והרדמה יוחר משינה ושינה יותר מתנומה : מצלעותיו

על-האדם וישן ויפק אחרת מצלעתיו
 ויסגר בשר תחתנה : כב ויבן יהוה
 אלהים את-הצלע אשר-לקח מן-האדם
 לאשה ויבאה אל-האדם : כג ויאמר
 האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר
 מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה
 זאת : כד על-כן יעזב איש את-אביו ואת-
 אמו וידבק באשתו והיו לבשר אחד : כה
 והיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא
 יתבששו : א והנחש היה ערום מכל
 חית השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר
 אל-האשה אף כי-אמר אלהים לא תאכלו
 מכל עץ הגן : ב ותאמר האשה אל-
 הנחש מפרי עץ-הגן נאכל : ג ומפרי
 הדעץ אשר בתוך-הגן אמר אלהים לא
 תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן-תמתון : ד
 ויאמר הנחש אל-האשה לא-מות תמתון :
 ה כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו
 ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים ידעי טוב
 ורע : ו ותרא האשה כי טוב העץ למאכל

אלהים שינתא על-אדם ודמוך ונסיב חדא
 מעלעוהו ומליבסרא תחותה : כב ובנא
 אלהים ית-עילאה דנסיב מן-אדם לאיתתא
 ואתיה לות-אדם : כג ואמר אדם היא
 זימנא גרמא מגרמי ובסרא מבסרי לדא
 יתקרי אתתה ארי מבעלה נסיבא דא : כד
 על בן ישבוק נבר בית-משכבי אבוהי ואמיה
 וידבק באתתיה ויהון לביסרא חד : כה והו
 תרויהון ערטילאין אדם ואיתתיה ולא
 מתבלמין : א וחיונא הוה ערום מכל חיות
 ברא די עבד יי אלהים ואמר לאתתא בקושטא
 ארי-אמר יי לא תכלון מכל אילן גינתא : ב
 ואמרת איתתא לחיונא מפריי אילן גינתא
 ניכול : ג ומפרי אילנא די במציעות-גינתא
 אמר יי לא תכלון מיניה ולא תקרבון בית
 דילמא תמותון : ד ואמר חיונא לאיתתא
 לא-ממת תמותון : ה ארי גלי קדם-יי
 ארי ביזמא דתיכלון מיניה ויתפתחון עיניכון
 ויהון כרבובין חכמין בין-טב לביש : ו
 וחזר איתתא ארי טב אילנא למיכל וארי

וכי

רשי

איכו

כמו (שמות כו) וללגי המסכן וכו' שאמרנו (עירובין יז) שני פרופים נכראו : ויסגור - מקום החתך
 וישן ויקח - (עירובין יז) שלא יראה חתיכת הכסר שנוטנו נכראת ותכזה עליו : (כב) ויבן - ככתיב רחבה מלמטה וקצרת
 מלמעלה לקבל הולד כאומר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכניד משאו על קירותיו : ויבן ארץ-הצר'ע לאשה -
 להיות חסה כמו (שופטים ה) - ויעש אותה גדיעון לאסור להיות אסור - (ז) (כג) זאת הפעם - (יבמות ס"ג) מלמד שנתקדשה
 דעתו נחמה : לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו' - לשון נוסף על לשון מכלן שנכרח העולם כלשון הקדש (ב"ר) : (כד) על כן יעזוב
 איש - רום הקדש חומרת כן לאסור על בניית העריות (סנהדרין כ"ז) : לבשר א' - הולד מנר ע"י שניהם וסס נעשה כשרים אחד
 (שם כח) : (כה) ולא יתבוששו - שלא היו יודעים דרך צניעות להכתיב בין טוב לרע (ב"ר) ואע"פ שניתנה בו דעה לקרות לו שנות
 לאתנו בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע (ב"ר) : (א) והנחש היה ערום - מה ענין זה לכאן
 היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילביטם אלא למודך מליוו ענה קפץ הכחש עליהם ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין
 כל ונתאוה להם : ערום מכל - לפי ערותו ונדולתו היתה מופלתו ערום מכל ארור מכל (ב"ר) : אף כי אמר ונו' שחל אחר לכם
 לא תאכלו מכל וגו' - ואע"פ שראה אותם אוכלים עשאר פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר בחזותו העץ : (ג) ולא הגעו

ודמד ונסיב קרא בעלעויהי היא עלאה תליסרית דמן סטר וקניא ואחד דבישרא : כב וקניא : אלהים ית עלאה
דנסיב מן אדם לאתקא ואתיא לנת אדם : כג ואמר אדם קרא וקניא וקרא טוב מתקרי אתקא מן גבר היקניא
דאתקריאת דא מני גרמא מוקמי ובישרא טבישרי קרא חמי לקיורי אתא ארום קנבר אתקסיבר דא : כד קנין מן
ישבוק גבר וקתפבש מן ביה מוקמייה דאבותי ודאמיה ויתחפר באינתיה

ירושלמי

וירוחו פרעויהון לבישרא חד : כה וכוהו פרעויהון מבימין אדם
ואנתקרייה ולא אקמינו בקרייהון : א וקניא בורה חמים לביש מכל
חינת קרא דעבר : אלהים ואמר לאתקא בק שמה דאמר : אלהים

לא תיכלון מכל אילו גינוניתא : ב ואמרת אתקא ולחינא משאר פירי ואילו גינוניתא אית לן רשו למיכל

ג ומפירי אילנא דבמציעות גינוניתא אמר : לא תיכלון מגיה ולא תקרבון ביה דילקא תמורתון : ד גי היא

שעתא אמר חיינא דלטור על קריה ואמר לאתקא לך קמרת תמורתון פנים כל אוקנא קנו בר אוקנוריה :

ה ארום גר קדם : ארום ביקום דתיכלון מגיה ורעיון דמלאכין דברכין דתקמין לבעבע בין טוב לביש :

ו וקמרת אתקא ית סקאל מלצח מוקא ודחילת ונדעת ארום טב אילנא למיכל וארום אסו רוחא וקריורא

דעיינן

רש"י

בו . הוסיפה על הזווי למיכך פאה לירי גרעון הוא שאמר (משל"ל) אל תוסף על דבריו : (ד) לא כותתמתון . דמפסעד
שנבנה כולומר לה כסם שאין מיתה כנגישה כך אין מיתה כאלילה : (ב"ר) : (ה) כי יודע . כל אומן טוגא את כניאמנותו מן העץ חכל
וכרא את העולם (ב"ר) : והייתם כאלהים . יוצריעולמות : (ו) ותרא האשה . ראתה דבריו של נמש והשאלה והאמיתו (ב"ר) :
כי טוב העין . להיות כאלהים :

באר רחובות דקדוקי רש"י

בעבור זה נחלפה ה"א לתי"ו ולרורות כמו כן ענין הדכויקית קדמת אשור (נחזרת פון) אשור : (י"ז) משום דשמוס הלל⁷
על הרוכ למיכור ולדכוק הוא ויהי חס כן משמעו שברא הללע כריאה כפני עננו * וגם האשה כריאה כפני עלמה ואחר כך מיכרס ית⁷
ופאמת

מכלל יופי

היצורים שלא עשה להם מעלה כך וכך וכל שכן שאמר לכם
אל האכלו מכל עין הן לזה הכירו שינוא אתכם . ואר
יקשה עליך ההוספת הזה כי לא יתכן לפרשו לשום פירוש
בעולם מכלי הוספת רפי
שאמר אף ואף לעולם
מ סוף על אשר אמר ועורכי
דרך הכתוב לאמרו תכלית
הדברים ומתכליתם הבין
ראשיהם ורבתוב הנית
ראשי הדברים ולקח סופם
וכן הוא מנהג הכתוב
במקומות כמו שאמר
המרגלים אל יהושע יהושע
פמי נתן יי בידנו את כל הארץ
ואין מלת כי תחלת הדברים
כי מלת כי נותנת טעם לאשר
אמר אלא אחז הכתוב הכלית
הדברים ומתכליתם הבין
ראשיהם : (ג) פן תמתון . שלא תמותון : (ו) (לענינם) .
בקמץ הלמד שתורה על הא הידיעה : (להשכיל) . יש
אפרשים 3

מצלעותיו כתם הראש"ע שתי צלעות היו כענין ולצלע
הזשק ומלת צלע לשון נקבה והטעם לדואל
הנכון בעיני כי זו פרופין נכרא כדמרי רז"ל וכן דעת רש"י :
(תחתנה) : בא כנוי הנסתרות בנון הא כמו ביד הא והמושפט
על חמתה תחתיה (כב) (את הצלע) . מלרע : (כג) (זאת) .
לנקבה באלף במקומו וכתיו הנקבה (אשה) . יוראיש
נבלעת ברגש שין אשה ולא אמר אשה בידו שלא יתהלף
עם (אשה) שפירושו בעלה כי פעמים יפול המפיק אשר
בהא הפעולה שהוא כנוי להקל : (לקחה זאת) . הלמד במאריך
והקוף רפה ובקמץ חטף : (כד) (ודבק) . ענין חבור : (כה)
(ערומים) כרגש והנפרד ערום וחדגש המורה הנח ונכתב בויו
עם הדגש והמסורת הכיפין רפין ערשלאין דגשין :
ג (א) ערום ענין התחבולות והערברה והוא הוא .
ובפירוש (ערום) חסם ואשר הוא ענין חכמה
הוא בשורק ואשד הוא ענין (ערום) הוא בתולס וכן הרבוי
אשר הוא לשון ערמה המסרפה איננה (מהשכות ערומים)
ואשר הוא לשון (ערום) המס ברגש . (וכנדי סס כס
ערומים תפשיט) : (אף כי אמר אלהים) . פעמים יחסרו
הא השאלה או ההמיהא כשיובן הדבר מהענין ופירושו כר
שכן אפירוש הפסוק אמר לאשה דברום אחרים ודומה שאמר
לה כי המקום שינוא אתכם אעפ"י שאתם גדלים משאר

וכי תאווה הוא לעינים ונתקד העץ להשכיל
 ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה
 ויאכל : ז ותפקחנה עיני שניהם וידעו
 כי עירום הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו
 להם חגרת : ח וישמעו את קול יהוה
 אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא
 האדם ואשתו מפני יהוה אלהים בחור עץ
 הזן : ט ויקרא יהוה אלהים אל-האדם
 ויאמר לו איכה : י ויאמר את-קלה
 שמעתי בגן ואינני יודע עירם אנכי ואתבא :
 יא ויאמר מי הנני לך כי עירם אתה המן-
 העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת :
 יב ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי
 היא נתנה לי מן העץ ואכל : יג ויאמר
 יהוה אלהים לאשה מה זאת עשית ותאמר
 האשה הנחש השיאני ואכל : יד ויאמר
 יהוה אלהים אל-הנחש כי עשית זאת
 ארור אתה מכל-הבהמה ומכל בית השדה

אויסו-הוא לעיניו ומרגו אילנא לאיסתכלא
 ביה ונסיבת מאיביה ואבלת ויהבת אף-
 לבעלה עמה ואכל : ז ואיתפתחא עיני
 תרויהון וידעו ארי ערשילאין אינון ותשיטו
 להון שרפי תאין ויעבדו להון זרזין : ח
 ושקעו נת-קל מימרא-דיי אלהים דמתהלך
 בניתא למנח יומא ואשמר אדם ואתתיה מן-
 קדם יי אלהים בגו אילן-וינתא : ט וקרא
 ואלהים לאדם ואמר ליה אן את : י ויאמר
 נת-קל-מימךך שמעית בניתא ודחלית
 ארי-ערשילאיןאנא ואשמרית : יא ויאמר
 מן חוי לך ארי ערשילאין את המן-אילנא
 דפקדךך בדיל דלא למיכל מיניה אכלת :
 יב ויאמר אדם איתתא דיהבת עמי היא
 יהבת-לי מן-אילנא ואכלית : יג ויאמר יי
 אלהים לאיתתא מה-דא עבדת ואמרת
 איתתא היוא אשעיני ואכלית : יד ויאמר
 ואלהים לחינא ארי-עבדת דא ליטאת

על

מכל

רשי

וכי תאווה הוא לעינים . כמו שאמר לה ונתקחו עיניהם . ונתחד להשכיל . כמו שאמר לה וידעו שזרזין : והתן גם לאישה . שלא תמות
 היא ויהיה הוא ניטא אחרת : גם . לרבות כהמה וחיה : (ז) ותפקחנה וגו' . לענין הכתוב דבר הכתוב ולא לענין רחיה ממש וסיק היתקרא
 מוכיח : וידעו כי עירומים הם . אף הסומא ודע כסאז ערום . אלא וואו וידעו כי ערומים הם ונזהר איתת היתא בידם ונתערטלו הינונה
 (ב"ר) : עלה תאנה . הוא העץ שאכלו ממנו כדבר שנתקללו בו נתקו (פנהדרין ע') אכל שאר העצים ונעומו מליטול עליהם ונפני
 מה לא נתפרסם העץ שאין הקב"ה מסך להטות כרוה . שלא יכלימהו ויאמר זהו שלקח העולם על ידו וחדר רבי תנחומא : (ח) וישמעו
 יש מדרשי חגדה רביס וכבר מדרוש רבותינו על מונס כב"ר וכשאר מדרשות ולמי לא באתי אלא לפשוטו של תקרא ולאגדה הויספת דברי
 התקרא דבר דבור על אופניו : וישמעו . מה שמעו שמעו את קול הקב"ה שהיה מתהלך בגן : לרוח היום . לאתו רוח שהשפט כחא
 נוס (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר) וזו היא תעריבת שלפנות ערב חמה כמערה ויהי סרחו בעשירית (שם לח) : (ט) איכה . יודע
 סיה היכן הוא אלא ליכנס עמו כדברים . שלא יתא נכח להשיב אש ויענישו עזאוס (ב"ר) וכן כקין אחרלו (בראשית ד) אי הכל אחין וכן
 שכלעס (במדבר כג) מו האנשים האלה עמד ליכנס עמהם כדברים וכן חזקיהו כסלוחי מרוחך כללן : (יא) מי הנני לך . מאין לך
 לדעת מה כושת יש בעמוד ערום : המן העץ . כעמיה : (יב) אשר נתת עמדי . (ע"ה) כאן בפר כטובה : (יג) השיאני .
 הסעי כמו (ישעיה לו) אלישיא אתכם חזקיהו (יח) (יד) כי עשית זאת . וכלן שאין מהכנים בזכותו של תמית שאלו למה
 עשית זאת היה לו להשיב דברו הרב וכדבר התלמוד דכרינו שמתעין (פנהדרין כט) : מכל הבהמה ומכל בית השדה . אם נכנסה
 בתקלל וחיה לא כל סקן העמידו רבותינו מודדזה כוסכת כבורות (דף-ח) ללמד שימי עיבורו של נחשכע טנים : על גהונך הלך .
 דגלים

דענין ומכני אילנא לאיסקללא ביה ונספרת מאיביה ואכלת זיקבת אף לכעלה עמה ואכל : ונתתו עניו
פרוהו ובער ארום ערשילאין אינו דאיסקללי מן לכוש טרפרא דאיסקללי ביה וכוון בקנין בהתקוהו ומטיטו לחון

ירושלמי

וקרא מימרא בני אלהים לאדם ויאמר ליה הא עלמא
דבריר גלי קדמי תשיקא וירוריא גלי אור קדמי ויאמר
אף קבר דליר גלי קדמי אריריא דאף פגויה קו הויא
מזותא דפקדיר זקד :

ויהי כד יתבון בניא דאמרא לעין באוריריא ועברין
פקודא יתבון מתפונין וקסין ארד לרישך גמטליו זקד
וכד ישקון בניא דאמרא מזותא דאורייתא ולא עקרון
שקודא קדמי מתפוני ונקיר ערטרון בעקברו וימקבע
ערטיו בכם יהו אסר לבקרא דאמרא ולך חוניה לא
יהו אסר בכם ערטינו היינון ואילין לאילין למיעבר
שפתיקא בעיקרא בסוף עקב יומיא ביומו דמלכא
משוחא :

וכיבין וברבין פרבי לך ומיכיל ית עישקא דכאפי קרא
עני אדם ואמר קבעו בכתבין מן קדקד : לא גרתי שב
קדקד מן בעירא למיכיל ית עישקא דכאפי קרא ניקום
פעו ונלעי גמליאורת בני נמיכיל קוון מן פירו ארעא
וכבדיו יהו מפבש קדקד ביו אנשא וכוין בעירא :

מטרפי בנין ועברו לחון קבורו : ה ישקעו ית קל
מיקרא בני אלהים מטיל בגינתא למנו זומא מטיל
בגינתא לתקפא דיומא ואיטמר ואדם ואמתייה מן קדם
: אלהים במציעו אלוני וגינתא : ט וקרא : אלהים
לאדם ואמר ליה הלא כל עלמא דברית גלי קדמי חשוקא
בגהורא ויהו אף קבר בלבד לאיטמרא מן קדמי הלא
אבר דאמרא מטמר ביה האני חמי וקו אינון שיקרביא
דפקדמך : י ואמר ית קל מיכרד שביעיר בגינתא
ידחליר ארום ערשילאי ומזותא דפקדמך אעברית
מיני ואיטמריר מן ביוסף : יא ואמר מן מני לך
ארום ערשילאי אף דלמא מן פירי אילנא דפקדמך דלא
למיכל מגיה אכלת : יב ואמר אדם אימתי דיקב
גביי היא זיקבת קי מן פירי אילנא ואכלית : יג ואמר
: אלהים לאמרא מר דא עברת ואמרת אמתא חוניה
אשנין בחוקמתיה ואשענין ברישעיתיה ואכלית :

יד ואיתי : אלהים חלתייהו לדינא ואמר לחוניה
ארום עברת דא ליט אף מכל בעירא ומכל תיער קרא
על כישף מהא מטיל ונלך דתקצרו ומשך קרהא
ששלה נרא לישב שנין ואריסא דמומא בפקד ועפרא
מיכול

באר רהובות דקרוקי דשי

עכמת כונת הוואמר דען הללע גופיה ברא האשה לכן קאמר רש"י לכיות אשה ור"ע לומר הלמוד מן מלת לאשה משמעת כמקום מלת כשכיל
טלקה הללע מן האדם כשכיל לכרוא מונח האשה ועל דרך זה ויעש גרעון לאמר : (י"ח) כונת רש"י ינדכתיכ השיאני כמ"ן
יען לאו ענין אחרק ענין טעות (דער נמש האט גנארט מין) וכן אל ישיא לכס חוקים (לאו איך דער חזקיה ניט גארין) אכל לפי
רז"ל

מכלל יופי

המענה כי הדבר ידוע לפני האל יתב' (יג) (השיאני) ענין
ההסחה והפתוי : (יד) (על
לבלתי עש למ"ד ענינו גחונך) התנומו על מעך
שלא וכלא למ"ד כלום שהולך מושכב ארצה
כטעם רק אף : על בטנו ודומה לזה מר
שיאמר רבותינו ל"ל אהחך
גוצא נחין ולחיש להרוצה לומר השפל עצמך איה ותתייען
עמה : (כל ימי חייך) כל ימי עד כלומר כל זמן שמוין הנחש
על האדמה וגם לימות המשיח כמו שאמר ישעיה סה ונחש
עפר

לפרשים כמו למראר כמו פש"י זמצא חן ושכל טוב
או פירושו להבין ולהשכיל לפי שקראו עין הדעת :
(ז) (עירומים) : נכתב ביוז המשך אחר העין וכן כי ערום
אנכי : (ח) (לרות ריום) רבי יונה פירשו מענין רוח
כלומר בעת ריוח היום וריוח היום הוא קרות אורו ואפשר
לפרשו מענין רוח הנושבת כמשמעו כלומר לעת פנות היום
שנושבת רוח ומתהלך שב אל הרוח או אל הקול וכמוהו
ירמיה ו קולה כנחש ילך : (ט) (איכה) אמר בן לפתיהרת
דברוי כמו כראשית ד איבל אחוך (יא) (תמן העץ) : הוא
בהא מלכיס כל הרצה חוגם רשת והשאלה אינה לשמוע

על-יחנה תלך ועפר תאכל כל-ימי חייך :
טו ואיבה ו אשית בינה ובין האשה ובין
זרעה ובין זרעה הוא ישופך ראש ואתה
תשופנו עקב : ס טו אל-האשה אמר
הרבה ארבה עצבונך והרגך בעצב תלדי
בנים ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-
ךך : ס יז ולאדם אמר כי שמיצת לקול
אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתיה לאמר
לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך
בעצבון תאכלנה כל ימי חייך : יח וקוץ
ודרדר תצמיח לך ואכלת את-עשב השדה :
יט בזעת אפיקך תאכל לחם עד שובך אל-
האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל-
עפר תשוב : כ ויקרא האדם שם אשתו
חנה כי הוא היתה אם כל-חי : כא ונעש
יהוה אלהים לאדם ולאשתו בתנות עור
וילבישם

מבל-בעירא ומבל חיות ברא על-מיגך תיזיל
ועפרא תיכול כל-ימי חייך : טו ודקבו-
אשויו ביגך ובין אתתא ובין בגך ובין בנהא
הוא יהי-דכיר לך מה-דעבודת ליה מלקדמין
ואת תהיא-נשר-ליה לסופא : יז לאיתתא
אמר אסנאה אסני צעריכי ועידוניכי בצער
תלדין בגין ולנת-בעליך תהי-תיאובתיך
והוא ישלט-ביך : יז ולאדם אמר ארי
קבילתא למימר איתתך ואכלת מן-אילנא
די פקידתך למימר לא תיכול מגיה ליטא
ארעא בדילך בעמל תיכלינה כל ימי חייך :
יח וכובין ואטרין תצמח לך ותיכול ית-
עישבא דתקלא : יט בזיעתא דאפך תיכול
לחמא עד דתיתוב לארעא דמינה איתבריתא
ארי-עפרא את ולעפרא תתוב : כ וקרא
אדם שום איתתיה חנה היא הנת
אימא דכל-בני-אנשא : כא ועבר יי
אלהים לאדם ולאיתתיה לבושי-דיקר על-משך-בישריהון ואלבשיהון :

ואמר

רשי

רנ"ט היו לו ונקלו : (צו) ואיבה אשית . אתה לא תכוונת אלא שמוות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה ולא כאלה לדבר
אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לסיכור ואיבה אשית : ישופך . (סוטה ט') יכתתך . כשא
(דברים ט) ולכות אותו ותרגמו וספית יתיה (יט) ואהה השופנו עקב . לא יחא לך קוניה ותסכנו בעקבו . (כ) ואף חסס תמיתנו
ולשונית שוכנו כמו נספ בהם כשהנחש בל לנשוך הוא נוסף כגון שדיקה . (כא) ולפי שהלשון נוטל על הלשון כתב לשון כשיפה כשיפה (יז)
עצבונך . זה צער גדול כגון (ערובין ק) : והרוגך . זה צער העבור : בעצב תלדי בנים . זה צער הלידה : ואל אישך
השוקתך לתשמיש ואעפ"כ אין לך מנוח לתוכיני ככה אלא הוא ימשל כך הכל עומנו ולא מנין : השוקתך . תלותך כמו (ישעיה כט)
כנס שוקקה : (יז) ארורה האדמה בעבורך . מעלה לך דברים אחרים כגון זכוכים פרעושים ונחלים משל ליוזא לתרבות רעה
כריות וקללות שדיס טיק מהם : (יח) וקוץ ודרדר הצמיח לך . הארץ כשתורענה עיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדם ועכסיות
וכן נחלים על ידי תקון (ביצה לד) : ואכלת את עשב השדה . ויזה קללה היא זו והנח ככרעה נאמר לו הנה נתתי לכם את
כל עשב זרע ורגו' אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך
כשתורענה קטנית או ירקות גבה היא תצמיח לך קוץ ודרדרים ושאר עשבי שדה ועל כרחך תאכלנה : (יט) בזעת אפך . לאחר
שתטרוח כו הרבה : (כ) ויקרא האדם . חור הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמו ולא הפסיק אלא ללמודך מעל ידי קריאת
שמות מדונה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מלא עור כגודו לסיכור ויפל תרדמה ועל ידי שכתב ויהיו ערומים . סוף לו פרשת הנחש להודיעך
שנתן שראש ערומה וראש חותם עמוקים בתשמיש כנאורה וכל עליהם בנות זכבה וכמוה : הורח . נוטל על לשון חיה שוחיה את
ולדותיה כאשר תאמר ענה הווה לאדם כלשון חיה : (כא) בתנות עור . יש דכריו אנה חומרים חלקים כמטרון היו מדוכקים על
עורך

מיכול כל יומי חייך : טו ודבכו אישני ביקך וביני
איתתא בין ורעערת בגד רבין ורעערת בגדא ויהי בד ירתון
בנתא דאיתתא נטרין מצוותא דאורייתא יהוון מבטוין ומסחין
יקך על כישך ומד שיקין מצוותא דאורייתא חחי מתבונן
ונבית יהוון בעקביותו ברם לרטו יהא אסר וקד לרא
יהא אסר בערעדין אינון למעבד שפויקתא בעיקבא ביומי
מלקא משיחא : טז לאנתתא אטר אקנא אקני סיגופיך
באדם בתולין ועידותיך בצער גד רון גנין ולרת בעלדיך

ואמר מימקא בון אלהים קא אדם דברית ימיה יחירי קמי
עלמי היך מה באנא יחירי בשמי מרוקא ערלידין אומיין
פניאין למיקם מנייה מנייה תקום אויגה דידעה למפךשא
בין טב לביש וקרון טב דנטרוד ימיה מן גיגתא דעדן מן
תדם עד לרא ופשוט ידיה וניסכ לחוד מן פירי אילגיא
חייא ויכול וימי לעלם :

התי מתוך והוא יחא שליט ביד למזני ולמחטי : יז
אילגיא דפתיקתא למימר לא מיכול כניה ליטא ארעא גנין דליא חויאר לך חובך בעמל כל יומי חייך : יח וכיבין
ואטרין מתבונן וחקרי ביליך ומיכול רת עשקא דעל אפי בקא עני אדם ואמר קבעו כתמיין מן חקך : יי דלא נתחשב
בקעירא דמיכול וניסבא דאפי ברא גיקום גען ונלעו ובליעור יבי וגיכול מוזן מן מוזנא דארעא וקבו וקאפבש גען
מחבך בין גני איגשא וביני גני בעירא : יט בליעורת בף דך מיכול מוזנא עד דמיתדור לעפרא דמינה איתקריאר
ארום עפרא אנה ולעפרא תהוב מן עפרא אנה עמיד למיקום למיען דיקא וחושבנא על כל מרה דעברת ביום דינא
בבא : כ וקרא אדם שום איתמיה חדר ארום היא חבור אימא דכל גני גשא : כא ועבד יי אלהים לאדם
ולאנתתיה לכושין דער מן קיעד חיינא דאשילת מניה על משך בשביהון חלף שוקריהון דאשפלתו ואלבשיגון :

באר רהובות דקרוקי רש"י

ר"ל מולא כתיב נקודת ימין כהדיא בקרא איכא למדרש כמי כסין שאל ענין כסואין ומלעד טכא כחש על חיה וכו' : (י"ט) ר"ל מחלת יסופך לא
כמלא שום שורש בעקרא רק נלקח מלשון התרגום דמתרגם על ולכות אות וספית ימים דהיינו ענין כתיבה יסופך (ער ווערע שטוסין דין)
ועיין דר"ס שאלחיוני שייכים להדדי : (כ) בעיניך רחית דכתיב בקרא עקב לחודיה ורש"י ל גרס בעקבו א"כ הוסיף אות כ"ת כחלה
וה"ו וסופו מפני שכולת זה אפשר לפרש וולת עקב מענין סוף ואחרית (ער ווערט דין שטוסין לוס ערשטן חוי דוא ווערשט איים
בייסן לוס לעשטן) וזה מוכיח הראות (דען דוא כחש בייסט ווען מן שוין אייבריט לוס ערשטין שטוסט) לכן גרס רש"י כעקבו וכוונת
ולת עקב פרסת הרגל היא הוסיף (ער ווערט דין שטוסין ראש אן קאפף ואהה תשופנו חוג דוא וארשט איים בייסין אן כפערט) :
וכתב הר"ס לגרסת רש"י הוורכנוגס ל הוסיף אות כ"ת במלת ראש ואלו כתיב בראש (ער ווערט דין שטוסין אן קאפף ואתה תשופנו
חוג דוא ווערשט איים בייסין אן פערט) כי לא יתכן לפרש מלת ראש מענין תחילה ומלת עקב מענין פרסת הרגל כי זה אינו דבר ואיפלו :
(פ"א) מוס דכד"ש שלפני זה כתב רש"י דעלת יסופך לאו לשנא דקרא הוא אלא לשון התרגום הוא דמתרגם על ולכות אות וספית ימיה
והיינו ענין כתיבה וכדי שלא תקשי לכתוב ענין כתיבה כהדיא הוא יכהותך על זה קאטר ולפי שכלשון נוסל וכו' ר"ל כעבור דמלת יסופך דוומ
ביזכרת למלת תשופנו ומלת תשופנו כמלא בקרא כתב כשנייה ענין כתיבה חף שליין דועין כמקרא כי עלת תשופנו לשנא דקרא הוא וקלת

מכלל יופי

עפר לחמו : (טו) (ישופך תשופנו) • ענין מכה וכתיחה :
(טז) (הרבה) • מקור ובבא המקור על דופועל רואה
ד רגדיל הענין : (עצבונך) • ענינו העמל והיגיעה וכן
בעצב בעצבון : (והרגך) • שם ערשו הרר ורהגפרד
(הרון) ופא הפועל והגון בצרי ולא נשתנית הנועת ההא עם
הכינוי ואע"פ שדינה להשתנות כשואושתח עשו כן להקל
קריאת ההא או הוא מן הדנושיכ' לפיכך לא נשתנה : (וא אישך
תשוקתך) • ענין תאוה וחשק (יז) (תאכלנה) • האכל
לחמה או פריה ומענינו הבין חסרונן : (יח) (ודרור) •
כלו פתת והוא מין ממיני הקוצים • ובבראשית רבה קוץ ורר
עכבית ודרור זה קנים שהוא עשוי דרין דרין ופירש בעל
הערך קנים כל עוררו : (תצמיח) • פועל עובר :

(יט) (בועת אפך) • כלומר כעמל לגדול כי כגיגה חצא
זיעת הפנים ויגיעה על משקל דיעה מן ידע וכדכסמו
נשאררה המלרה על הנועתה ולא נשתנית
כמו מן עצה עצת ומן שגרה שגת מפני העין שלא
לחטוף עליה ואם הכנרה מומרת
כמין ואיך תבננו כסימן נו' : (אפך) חמ הפנים וכוה הכהוב
הפנים באפים לפי שהאפים
גכרזים על הפנים :
(כא) כתנות עור • של גכרזים על הפנים :
מורטו • (כ) (הנה) • תאר בהתחלף
היוז לויכרי שלא יתערב
עם וקרת יא זארת ההירד
אשר

ד

יני וילבשם: פ כב ויאמר יהוה אלהים
 הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע
 ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים
 ואכל וחי לעלם: כג וישלח יהוה
 אלהים מנון ערן לעבד את האדמה אשר
 לקח משם: כד ויגרש את האדם וישכן
 מקדש לגן ערן את הכרבים ואת להט
 הזרע המתהפכת לשמר את דרך עץ
 החיים: ס א והאדם ידע את חנה אשתו
 ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש
 את יהוה: ב ותסף ללדת את האחו
 את הבל ויהי הבל רעה צאן וקין היה
 עבד אדמה: ג ויהי מקץ ימים ויבא קין
 מפרי האדמה מנחה ליהוה: ד והבל
 הקיבא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבתו

כב ויאמר יהוה אלהים הא אדם הנה יחיד
 בעלמא מיניה למידע טוב וריש וכעין
 דילמא יושטי ידוה ויסב אף מאילן חניא
 ויכול ויחי לעלם: כג וישלח יהוה אלהים
 מנינתא דערן למיפלח את אדמתא דאיתנסיב
 מתמן: כד ותרד ית אדם ואשריה
 מלקדמין לגינתא דערן ית פרובינא וית
 שגן חרבא דמתהפכא למישר ית
 אוכה אילן חניא: א והאדם ידע ית חנה
 איתתיה ויעדיא וילידת ית קין וצמרת
 קניתי גברא מן קדם: ב ואוסיפת
 למילד ית אחוהיית הבל והנה הבל רעה צאן
 וקין הנה גבר פלח בארעא: ג והנה
 מסוף יומין ואייתי קין מאיבא דארעא
 תיקרובתא קדם: ד והבל אייתי אף

וישיע

הוא

רשי

עוק - ו"א דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבים שבו ארדוס ועשה להם כתמת זמנו - (כב) (כב) היה כאחד ממנו
 כרי הוא יחיד בתמותו כמו שאנו יחיד בעליונים וזה הוא יחידו לדעת טוב ורע מה שאין כן בכמה חיות: ועתה פן ישלח ידו
 ומשיח לעולם כרי הוא קרוב להטעות הכריות אחריו ולעורר אף הוא חלוה - ויש עדרו אגדה חבל חין מיוסכן על פשוטו: (כד)
 מוקדם לגן ערן - כמורחו של גן חן לנגן: את הכרובים - מלאכי חבלה: ההרבה המתהפכת - ולה להט לאיס עליו
 מלכנוס עור לנגן - תרגום להט שכן כמו שכתב בסנהדרין ופלגון לנגן לפ"ה ומה ומה דרשי אגדה וואני חייב כל חלל לפשוטו: (א)
 והאדם ידע - כבר קודם כענין של מעלה קודם שחטא וטרד מנגן ערן וכן הדרין והלדה שאם כתב וידע אדם כמותו שלאחר שטרד היו
 לו כניס: (כג) קין - על שם קניתי: את ה' - כמו עס ה' כשברא אותי ואת אימי לכדו בראנו חבל כזה שותפים חנו עמו (גדה לא):
 את קין את אחיו את הבל - ג' איתם רכויי הם מלמד שתאמה מולדה עס קין ועס ככל גולדו שתיים לכך כאלו ותוסף (כ"ד): (ב)
 רועה צאן - לפי שנתקללה האדמה פירש לו מעבודתה: (ג) מפרי הארמה - יין כגורו ויש אגדה שאומר ורע פשוטו היה (כד)
 אחר עפרי עתה שכל לידו לא טוב ולא מוכתר: (ד) וישע - ויטן - (וכן לא שעה אל מנחתו לא פנה זקן (שמות ה')
 חל

באר רחובות דקדוקי רשי

ישפן הוא לשון התרגום: כ"כ דקשה לרש"י דהוי לוייתב כתנות עור כמורק תחת הכ"ף דלוי הוי שם נפרד כל"א (העשירי
 דיה דלויין חיים הויט) כמו ויעש לאהבן כתנות ומדכתיב בקיץ תחת הכ"ף על כורחך יורה השינוי ענין הדבוקות לכך דרש חזק חלקים
 כמפורן היו מדוכקים על עורן (גלאט אזוויא דיה כעגיל פון חיר הויט זעלבסין) ואידך דרש דבר חבל מן העור דהיינו צמר הארנבים
 (העשירי טון וחלל דיה דא קומן פון הויט) וזיך ספיר לשניהם ענין הדבוקות: (כג) כתבו המדקקים כי שלשה זיני עבר המה
 דאזון עבר וכבר נשלים מה ידע כלמין חשכטו (ער האט לאנג גוויסט) וכלשון לטיין (בלוטקוואס פרפעקטוס) * שני כאשר יבוא
 אל העבר הכשר נשלים מלת הנה או מלת עתה או מלת נא או יקרא עבר העתה נשלים כמו ערה ידעתי כל"א (חין הכ
 אינזכר גוויסט) וכלשון לטיין (פרפעקטוס) * שלוש כאשר יבוא העתה עס וי"ו הכיפוך או יקרא עבר הכלתי נשלים מה יודע
 כל"א (ער האלט גוויא חין וויטן שחפט ענטהלט חיקס גאר ווינג) וכלשון לטיין (חין עבר פעקטוס) וזה שכתב רש"י חילו כתיב וידע
 בוי

כב ואמר יי אלהים למלאכי די משמיין קדמוי הא ארם הודי יחידי בארעה היקמא דאנא יחידי בשמי קרומא
בעמדין לסיקום ממה נרעין למפרשא בין טב לכיש אלו
גער למיון נכדון עד ולא נטר מרה דפקדמא נגזור על אוהי
ונטרניה מן נקמא דערן קדם עד לא יפשוט ידיה ויפס מן
פירי אילו סניא קמא איון אכיל דהיא מיניה הני מי נקיים
עד לעלמיו : כג וברכיה יי אלהים מנרתא דערן
ואל ותיב בטור מנרתא למפלח ית אדמתא דאחברי
מפסן : כד וסוד ית אדמא מן דאשרי יקר שמינמיה
מן לקמיו בין חרין קרוביא קדם עד לא קמא עלמא קמא
אויביהא אמתין נקמא דערן לצדקמיה דייקלון ויתפוקון מן
פירי אילנא על די פלחו בתייהון בארלפן אויביהא בעלמא
דהיו ונקימו פקוביא אמתין גיהנם לבשיעמיה דמיתרלא
לחריבא שגימא אכלה מתרין סטרין אמתין בעוהי זיקמין
דינור ונימרון דאשתא למבדוהון לבשיעמיה דמטרין בתייהון
בארלפן אויביהא טבתא היא אויביהא לפלחה מן פירי אילן
סניא דאחברייהא מימר בני לנטורה דיהי קיים וקטני ל
בשכילי ארתא דחיי לעלמא דחיי : א ואדם יבע את
חורה אמתיה דמורה תמורה למלאכא ואעצרת וליברת
על קו ונאמרת קניתי לנקבא ית בולאקא בני : כ ואוספת
למילד מן בעלה אדם ית מיקומיה וית תכל ונתה תכל
רעי עמא נקו ונתה נטר פלח בארעה : ג ובורה מסוף
ימיה בארבעסר גניסו ואימיה קו מציבא דארעא מן דכע
כינא קרבו בכוביא קדם יי : ד והכל אימיה אף היא

ירושלמי

ויגרש וסכר ית אדם ואשרי יקר ישבינמיה מן לקמיו
מסנתה לנקמא דערן ומעילמי חרין קרוביא קדם עד לא
נקמא עלמא חרין ארלפין שגין ברא אויביהא וצדקון
גיהנם ונקמא דערן אמתין נקמא דערן לצדקמיה דייקלון
ונתפוקון מן פירי אילנא על דנטרו סניא דאויביהא
בעלמא דחיו אמתין גיהנם לבשיעמיה דחיי מרמיא לחריבא
שגימא אכלה מתרין סטרין אמתין בעוהי זיקמין דחיי
ונקירין מבצרו לבשיעמיה להתשבע בהוון לעלמא דחיי
על דקא נטרין ומקומא דאויביהא בעלמא חרין ארם
אילו דחיי היא אויביהא כל דנטר לה בעלמא חרין חרין
חיי נקיים באילנא דחיי טבא היא אויביהא לפלחה בעלמא
חרין חרין חרין אילו דחיי לעלמא דחיי : הלא הלא
אין חייטיב עיקר בעלמא חרין ישרי וישתבן לך
לעלמא דחיי ואין לא חייטיב עובד בעלמא חרין חייטיב
דינא כבא חטאך גטיר ועל חרע לבא רביע גבס ברוך
מסריה רשותיה דרעא בישא ואף חרין שליט ביה בין
למניין בין למחטי : ואמר קו להכל אחוי אויביהא
וניפוק לאפי קרא ונתרה פד נפקי פרוהוון לאפי קרא עני
קו ואמר להכל אחוי ליתרין וליתרין ולית עלם איתחן
ולא

יופי

איש שלא היתה כריאתו כאחד מומנו וקמתו עם השמיני
הוא שם בו הלכו שגפת בו
או טעיתו קצין לה וכן מרס גשמה וקמתו כענין כרסית
אנקלום קדם ס' : יד קונה שמים וארץ כלומר
שהמציא את העולם וסמכה
המעשה לעצמה לפי שהיא עקר המצאת הולד ובכשרה
נוצר והולד עד שיצא : (ב) (עובד אדמה) - לרוב צורך האדם
ל האדמה ושיצריך שיהיה מתעסק בה המיד הוא אליה כעבד
לפני אדניו : (ג) (מנחה) שרשו מנח והראיה כר
שנהגו לקרא במשנה קנחורת המס בשוא כל המקורות
באורת מנח המס בשוא להורות כי שרשו
מנח כמו שפחה שמלך ואלו היה שרשו נחה והמס נוספת
היה ראוי לקרא מנחורת המס בחרק כמו מנחות או בפתח
כמו בראור צ"ט וכן בסימן ק"י כתב
כתבנהו בשלמים במשקל שמלך והוא
הנכון (ד) (ומחלתן) - נכון הוא שיהיה שם התאר
כתרונמו

מכילל מככיר

אשר תאכלו : (ככ) (כאהד ממונו) בא פחה כלונגם
בלא סמיכות כי אין על המס סמיכות :
הז כאלס היה פירוש כתיב לפי דעתי הוא הנה האדם
היה כאחד ממנו בעל כמירה וככה כמירתו ככר אכל מען
דעת טוב ורע זעתה פן שלם ידו ונמר - והדרי"א שירש ק
כאלס היה קודם טחולו כאחד ממנו הרוחניים כדעת הטוב והרע
ידעה שכלית זעתה שחלל מן העץ ונתעסק כדעיה חושית
זחוקי ככר ינא מן הטהור דשלמות שיהי מתיכלו חיים
תמידים ולכן אין ראוי שיחלל עוד מען חיים ועל כן
ישלחו ונומר :
(פ) (ישלח ירו) - ענינו שמה : (כג) (וישלחה) - ענין
דגירוש והוא קרוב לענין שילוח : (כד) (להט החרב) -
לפי שהחרב דומה ללהט בחתלה נקראת כוכענין כחוס
להט חרב וכרב חניר : (לשמור אדרך עין החיים) -
שלא ילך אדרכו כו :
ד (א) קניתי יש קנין שאין שם מכירה ולא דמיים כמו
זה והדרגים לו זכר פירוש המצאתי בעולם

וישע יהוה אל-הבל ואל-מנחתו : ה
 ואל-קין ואל-מנחתו לא שגרה ונחר לקין
 מאד ונפלו פניו : ו ויאמר יהוה אל-קין
 למה חנה לך ולמה נפלו פניך : ז הלוא
 אם-תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח
 חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואפה תמשל-
 בו : ח ויאמר קין אל-הבל אחי ויהי
 בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו
 ויהרגהו : ט ויאמר יהוה אל-קין אי-הבל
 אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי :
 י ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים
 אלי מן-האדמה : יא וצמה ארור אתה
 מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת
 את

הוא מבכירי עגיה ומשמנינהון והותרענא
 מן-קדשיו בהבל ובתיקרבתייה : ה ובקין
 ובתיקרבתייה לא הנה-בענא ותקיף לקין
 לחרוא ואיתכבישו אפיהו : ו ויאמר יי
 לקין למה חקיף לך ולמה אתכבישו אפך :
 ז הלוא אם תוטיב עובדך ישתביק לך ואם-
 לא-תוטיב עובדך ליום-דינא השאך נטיר
 דעתיד לאיתפרעא-מינך אם לא תתוב ואם-
 תתוב ושתבקר לך : ח ויאמר קין להבל אחותי
 ומה במתוהיון בתקלא וקם קין על-הבל
 אחותי וקטליה : ט ויאמר יי לקין אי-הבל
 אחיך ויאמר לא ידענא הנטר אחי אנא :
 י ויאמר מה עבדתא קל דם-זרעין-
 בעתידין למיפק-מן-אחוד קבלין קדמי מן
 ארעא : יא וכען ליט את מן-אדמתא דפתחת נת-פומה למיסב נת-דמי אחוד מן-

ידך

רשי

אלישעו אלישעו וכן (איוביד) שעה מעליו פנה מעליו : וישע - ירדה אש וליטתה מנחתו : (ז) הלוא אם חטיב פתרגומו
 פירושו : לפתח חטאת רובץ - לפתח קברך חטאך שאור : ואליך תשוקתו - של חטאת הוא יצר הרע תמיד שוקק ונתחלו להכזיבך :
 ואפה תמשל בו - אש תרנה תתנבר עליו : (ח) ויאמר קין כנס עמו בדכרי רוב ונאם להתעולל עליו להרגו ויש כוח מודשי
 אנדה אף ויטובו של חקדח : (ט) אי-הבל אחיך - לכסית עמו בדכרי נחת אולי ישיב ויאמר אלי הרגו ויחטאתי לך : ר'א
 ידעתי - כעסה כגונב דעת העליונה : השומר אחי - לשון תימה וכן כל ה"א הנקודת כחשף פתח : (י) דמי אחיך - דעו
 ודם זרעיתיו ד"א שגשה כו פלגים הדכה פלג היה יודע מתיקב פשו ונאם (סנהדרין לז) : מן האדמה - יותר מזה שנתקללה היא
 כבר כעונה ונס כו הושיפה לחטא : (יא) אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך ונ' ונגט מוסף להקללה אלהך לא תוסף
 ת

מכלל יופי

אל-חפן אל-מנחתם : (ה) (פניו) - גקראו מן לפי
 שהם פונות הנה ונהה : (ז) (שאת) - בא כענין חמהילה
 ההסריתה בדובר אם תיטיב
 מעשיך יהי לך ספרה וסלית
 העון היא נשיאתו ונטירתו
 מעל האדם - וראב"ע פירש
 שאת ענין נשיאה לפי שאמר
 שנקלו פניו אמר לו הלא אם
 תיטיב תשא פניך תמורת מה שגפרו או אשא פני ארליך :
 תשוקת

בתרגומו ומשמנינהון ויאמר לשמן קלב בפלם קלך עבר
 שהם שמות החוואר : (ומחלבהן) - בא חסר
 יוד הרבים עם הכניו כן כתב בסיומ ה' וכסו' ו' וכתב ומחלבהן
 כמו ומחלבן ואפשר שיהיה ומחלבהן רבים ואף על פי
 שהויה חסר יוד הרבים נשארת במבטא התנועה - וכן
 בסיומ פ"ט ואפשר שיהיה ומחלבהן רבים לפי שהכות
 בצריואף על פישאין בו יוד הויה חסר יוד הרבים
 כמו שכאן במקומות רבים חסר יוד הרבים : (וישע)
 ענינו ויפונבו לא שעה לא ונה כרך שאמר כעלכר ו'

מבבירי עגא ומפטימיהו ותורה בעגא קדם יי יפבר אפיו
 בהבל וקרבניה : ה ולקחו וקרבניה לא סבר אפיו
 ויקמיו למזו בחדא ואיתקבישו אקונו דאפוהי :
 ו ואמר יי לקחו לכה מקיף לד ולמה אתקבישו
 אקונו דאנפך : ז הלא אם מיטיב ועבדך ישקביק
 לד חוקך ואין לא מיטיב עבדך בעלמא דדיו ליום דיגא
 בקא קטאך נטיר ועל פרעי לביך קטאך קביע ובידך
 מקרית דשומיה דיצרא בישא ולוונד יהי מתגרה ואנף
 תהא שליט ביה בין למנפי בין למחטי : ה ואמר
 קו לנת הכל אחויה איהא ונפיק מרונו לקרא ותורה פד
 נפיק מרוניהו לקרא עני קו ואמר להכל מסתכל אנא
 דכרבמין אתקרי עלמא אכל לא בפירי עבדיו טבין הוא
 מקבר ומתיב אפיו אית קרינא מו בקרל סה אתקבל
 קרבנך וקרבני מני לא אתקבל בקענא עני הכל ואמהלמו
 בקרבמין אתקרי עלמא וקפירי עבדיו טבין הוא מדבר
 ומסב אפיו לית קרינא ועל בתו פירי עבדיו טבין מדבר
 וקדמיו לדבר אתקבל בקענא קרבני עני קו ואמר להכל
 לית דין נלית ביש נלית עלם אתבו ולויר למימו אגר טב

לצדקתא נלית למסרעא מו בשיעיא עני הכל ואמר לקחו
 אית דין ואית דין ואית עלם אחרו ואית לבימיו אגר טב לצדקתא ואית
 למסרעא מו בשיעיא ועל עיסק פתגמא האלון
 הו מתנענעו על אנפי ברא וקם מו על הכל אחויה וטבע אבנא
 קמזחיה נקטליה : ט ואמר יי לקחו אז הכל
 אחרו ואמר לא יענא נלקא נטיר אחי אנא : י ואמר מו עבדך
 מל דמי קטילת אחרך דאתבלעו בגדישימא אוחין
 קדמי מו ארעא : יא וקצו תלף הקטלמיה לייט אף מו ארעא
 דקפתת ית פוקא וקבילת ית דמי דאחרך מו ידך : יב ארום

מכלל יופי

שיחטוב הכל שכבר סרה עברתו מונו וכן היה שהוא לא נשאר וכאשר
 מלאו כסה ימידי הרגו . והכפר אחר לנלך הכתר שעל ארץ
 ישראל נפלה הקטטה כוניהסו ויירסנה וימי מהס ישלח תחת
 אכיו לכוסגולה להדבק בענין האלהי . וקתב יוספון כי היה הכל
 בן מלאה סנה כשנהרג :
 (ויקס קין אל הכל אחיו) . אל כמו על וכן ימקאל יח אל
 ההרים לא אכל : (ט) (אי הכל אחך) הוא לפתיחת דבריו
 כמו שאמר לאדם איכה : (י) (קול דמי) הרבו כמו ויקרא כ
 דמיובו ויאמר בלשון יחיד ובלשון רבים בלשון יחיד לפני
 שהוא אחר ובלשון רבים לפני שארבע הלחות מעורבותו .
 ודעת המהרש"ב כי אמר בלשון
 רבים על בניו העתידין לצאת
 ממונו שהרגם דם זרעך
 דעתידין למפק מן אחוד : (יא)
 (מן האדמה) . בפסוק הבא
 אחרון

(השוקרנו) . ענין ראורה ותשוקתו שאל החטאת והטעם
 וחשק :
 אכל את האם תרצה תמשל בו כי הכתורה כידך . ויש מפרשים כי
 על הכל באמר והוא טעם לת"ל למה חרה לך על הכל כיון שתשוקתו
 חליק והוא שר חל משועתך ואתה כמו משל עליו :
לפתח חטאת רוכן . יש מפרשים לפתח ביתך חטאתך
 רוכן להכשילך בכל דרכך . ורש"י כתב לפתח קברך
 חטאתך שמור ליום הדין וכן ת"ל ליום דינא חטאתך נטיר דעתיד
 לחיתפרעא מיך . ורלב"ג אמר כי חטאת כמי לניר כרע וטעם
 לפתח שהוא תמיד שוכן אלו וראשיתו להחטא ולהשיאו כטעם
 כיצר לן האדם רע ומעוררו :
 (ח) **ויאמר** קין אל הכל אחיו . לא מרש מה אמר לו ואפשר
 שמר לו שיגאויחד השדה . או אמר לו דברי
 תוכחות . ואיגורחות ט"ל למה גסוהו ס"ג על אודותיו כתי

את דמי אחיך מידך : יב כי תעבד את האדמה לא תתקף תתכחה לך גע וגד תהיה בארץ : יג ויאמר קין אליהוה גדול עוני מנשוא : יד הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתך והייתי גע וגד בארץ והיה כל מצאי יחרגני : טו ויאמר לו יהוה לכן כל הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הקמת אחו כל מצאו : יו ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ נוד קדמת עדן : יז וידע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך : יח ויולד לחנוך את עידן ועירד ילד את מהויאל ומהויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך :

חמישי

יש וינקה לו למך שתי נשים שם האחת למך : יט ונסיב ליה למך תרתין נשין שום הדרא עדה ושום תניתא

ידך : יב ארי תפלה ותאדמתא לא תוסיף למיתן חילה מטלטל וגלי תהי בארעא : יג ואמר קין קדם יי סני הובי מלמשבק : יד הא תריכתא יתי וימאדון מעל אפי ארעא ומן קדמך לית אפשר לאטמרא ואהי מטלטל וגלי בארעא ויהי כל די שכיניני וקטלעני : טו ואמר ליה יי בכן כל די קטול קין לשבעא דרין יתפרע מגיה ושוי יי לקין אתא בדיל דלא למקטל יתיה כל די שכיניניה : יו ונפק קין מן קדם יי ויתיב בארעא נלי ומטלטל דהוה עבידא לוחי מלקדמין בנתא דעדן : יז וידע קין את אשתיה ועדיאת וילידת ית חנוך ונתה בני קרתא וקרא שמא דקרתא בשום בריה חנוך : יח ואיתליד לחנוך ית עירד ועירד אוליד ית מהויאל ומהויאל אוליד ית מתושאל ומתושאל אוליד ית למך : יט ונסיב ליה למך תרתין נשין שום הדרא עדה ושום תניתא

צלה

דשי

פת כמה : (ס"א הכל דבור אחד ענין האדמה ע"כ) : (יב) נעונד . אין לך רשות לדור במקום אחד : (יג) גדול עוני מנשוא . בתמימה אתה טוען עליונים ותחתונים ועוני אי חפצר לטעון (כד) (ב"ר) : (טו) לכן כל חורג קין . זה אחד קין המוקדמות שקראו הכהנים ורמזו ולא פירשו לכן כל חורג קין לשון גערה כה יעשה לו כן וכן עונשו ולא פירש עונשו : שבעתים יקם . אינו רוצה להקס עוקן עכשו ולסוף שבעה דורות אפי נוקס נקמתי וממנו שיעמוד למך מוכני בניו ויהרגו . וסוף הנקרא שאתר שבעתים יקם וכיח נקמת הכל עוקן למדנו התחלת מקרא לשון גערה היא שלא תהא כריה מוקתו וכיחא בו (שמואל ב' ה') ויאמר דוד כל חכמי כוסי ויגע בלגו ולא פירש מה יעשה לו אכל דבר הכתוב כריתו כל מכה יכוסין ויגע בלגו ויקרב אל השער ויכשום זאת העורים וגו' וגם אותם יכה על אשר חמרו בעוד והכסף לא יכא דוד אל תוך הכית החכה את אלו אפי חששו ראשו ושר כאן קצר דבריו וכדברי הימים פירש יהיה לראש ולשר : וישם ה' לקין אות : הקק לו אות מסמו במלכו : (ס"א דבר אחר כל מוצאי יחרגני הכמות והחיות אכל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם רק אכיו וחמו ומס לא יהיה ראש סירגוהו אלא אחר עיד עכשו היה פחדתי על כל החיות כח"ש ומוראס וכו' ועכשו כשכיל עון זה לא יראו מונני החיות ויחרגוני מיד ויסס ה' לקין אות החויר מוראו על הכל : (יז) ויצא קין . יצא בהכנעה כגונב דעת בעליונה : בארץ נוד . בארץ שכל הנוליס נדיס שם : קדמת עדן . שם גלה אכיו כסגור שנגן עדן שאתר וישן עקס לנגן עדן לשמור את שירת דהן וכו' ונגן שיכללוהו שיהיה אדם שם ומחיו רוח נורמית קולטת ככל מקום את הרנחיים שאתר (דברום ד') או יכדיל משה וגו' מורסם שום . דבר אחר בארץ נוד כל מקום שכולך היתה הארץ מודעוה תחתיו ובהריות אומרים סוף מעליו זה סגור את אחיו : (יז) ויהי . קין כוכה עיר ויקרא שם העיר לוכר כנ חנוך : (יח) ועירד ילד . יש מקום שהוא חומר כוכר אוליד ויש מקום שהוא חומר ילד שהלידה משמסת שתילטנות לידת האשה ע"פ עדה בלגו חריעת תולדות האיש חנוך ירר בלגו כשהוא חומר הנליד

יב" ארם הפלח ית ארעא לא חוסיף לכוין וזיל פירא לך משלט וגלי חדי בארעא : יג ואמר קמו קדם
 יי פני פתי סרודי טלקסוקלא בכם יפקלא קמד לכשקליה יתיה : יד הא טרדה יתי יקיא דין מעל אנפי ארעא
 קו קדמד באפשר דאיטמר ואיו אתי משלט וגלי בארעא כל זכי דישקחיני יקטלני : טו ואמר ליה יי הדי
 קבו קר הקטיל קמו לשבעא דרין והפכע בנייה נרעם יי ער אפי בקמו יתיה מן שמא ברא ויקרא קמו דלא למקטול
 יתיה קר דישקחיני באפשרותיה ביה : טז יתקמו מן קדם יי ויתבי בארעא טלטול גלוגיה דבור עבדא
 עלויה קלקמין גגוניתא רעון : יז ויבדע קמו נתי אנתמיה וצדצדית וילידת ית חנוך ויתיה בני קרמא וקרא שום
 קרמא בשום בריה חנוך : יח ואיתקלד לחנוך ית עירד ועירד אוליד ית מוחיאל ומויאל אוליד ית מוחישאל
 ומתושאל אוליד ית לקד : יט וקטיב ליה לקד פתמין גשין שום תנא ענה וישום תננתא צלה :

כוילדת

רש"י

הוליד כלשון הפעיל מדבר בלית האשה פלוגי הוליד את אשתו כן אובת כשהוא אומר ילד מדבר בוריעת האיש והוא כלעו אביו דיר
 (כ"ה) (י"ט) זיקה לו למך - לא היה לו לפרש כל זה אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקב"ה הכתבתו שאמר שבעתים יוקם קין עמד
 לנעך לאחר שבולד בניס ועשה דור שביעי והרב את קין וזה שאמר כי איש הרגתי לפלעי וגו' : שהי נשים (ב"ר) קן היה דרכן של דור המבול
 אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש או שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ס"א אינו) כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים ומכרת
 גנוסה וקבלה כאלמנה והוא שפי' איוב (איוב כ"ד) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא יטיב כמו שפורש באגדת חלק : עדה - היא של
 פריה ורביה על שם שמונה עליו ומוסרה מאללו (ס"ז ומאללו) עדה תרגום של סורה : צלה - היא של תשמיש על שם שושפת

תמיד

באר רחובות דקרוקי רש"י

בוי"ו היסוף והיינו עבר הכלתי נשלים היה משמעו דככרה היה לו בניס וגם עכשו אכל השתא דכתיב והאדם ידע היינו עבר הככר נשלים
 א"כ משמעו ככר ידע והוליד והיינו קודם שחטאו ונטרד וחטטאו ונטרד לא ידע ולא ילד עד עכשו : כ"ד דלפי פשוטו דכינוח דלא חסר
 בקרא ס"א התמיה ומשמעו דקאמר קין דכרו בניחותא גדול עובי מנשוא (מין זינד זיין דיר לו גרוש אפר טראגין) א"כ תקשה אתא
 לשייסייה ורתמיה קא מרתח ליה כאלוק קר כמו ויכולתו למחול על עובותיו לכן קאמר רש"י בתמיה וכו' ורצה לומר דמדרך המקרא להשמיש
 ולקסיר ס"א התמיה והכו הוא כאלוק כתיב הגדול עובי מנשוא עובי מנשוא וכן אמר קין הגדול ותמיה איכה מתקיימת היא וכו' (דוא טראגסט
 עלוינס ותחמונים) ועוניו א' אפטר לטעון (אוב' מייני זינד ווערין דיר לו שווער זיין נפר טראגן (כלומר) זיא ווערן דיר דאך ניט לו שווער
 זיין לו פר טראגין) ולפי זה פירסיה קין להמקום כ"ה : כ"ה דלפי פשוטו מייירי מלת ירד מענין לידה ממש תקשה היאך סיך ענין לידה
 בא"ש (טוט דען איין מאן גווינקן איין פרויא גווינט) לכן קאמר רש"י שהלידה משמשת שתי לשונות לידת האשה וריעת האיש כשמיירי מלידה
 תמש לא יתכן בא"ש לומר כי א"ש הוליד כלשון הפעיל (ערה האט מאכין זיין פרויא גווינקן איין זון אדר איין טאכטיר) אכל כשמיירי

מוריעת

מכלל יופי

<p>אחריו יפרש הקללה כלו' מן האדמה הבא לך הקללה שלא תוסף תה כוחך לך : (יג) (גדול עוני מנשא) ענינו עונש העון כלו' גדול הוא עונשי מנשא אותו ומסבלו : (יד) (ונד) ענין הטלטול : (טו) (שבעתים יקם) - ר"ל נקמות רבות יוקה ממי שיהרגהו והלקמות הרבות הם חליים שונים זרה מזרה ואחר כן המיתה ולא ירצה לומר שבעה דוקא כי שבע ויטיבני יבאו לך השבון שאינו חשבונו אלא יתור ויבאו כן בזה החשבון ר"ל ישבלי ימי עולם שביעות : (טז) (מלפני יי) צריך יל' התפונן היאך בא המים ותלמד בשמוש באחד ורה</p>	<p>ישראל לאמר אם כרך תכרכני לא פירש מה יעשה אם יביאה' את אשר שאל :</p> <p>והוא הן והאדמה הקרובה לו שהיתה מקום קבול השביעה ומקום הנבואה כי באורו מקום היה מדבר רוח הקדש עם אדם ואשתו ועם בנייהם ואחרים כן ובלם קרובים למבין : (בארין נוד) - שם ענין הנוד ידוע - וכפירוש נח במקום למקום עד שישב לו ממזרה עדן רחוקה במקום שהוא בו אביו ואמו : (יח) ומחויאל - יום איורים שהלך לארץ הודו וחולי שלכך נקרא הודו מלשן כנור ונס אינדיה"ה נופל על זה הלשון :</p>
--	---

אזננה

האחת עדה ושם השנית צלה : כ ותלד
 עדה את-יבגל הוא הנה אבי ישב אהל
 ומקנה : כא ושם אחיו יובל הנה
 אבי כל-תפש כנור ועוגב : כב וצלה גם-
 הוא ילדה את-תובל קין לשש בל-הרש
 נחשת וברזל ואחות תובל-קין נעמה :
 כג ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמעון
 קולי נשי למך האזנה אמרתי כי איש
 הרגתי לפצעי וילד לחברתי : כד כי
 שבעתים יקסקין ולמך שבעים ושבעה :
 כה וידע אדם עוד את-אשתו ותלד בן
 ותקרא את-שמו שת כי שת-לי אלהים
 זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין :
 כו ולשת נסיהוא ילד-בן ויקרא את-
 שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם יהנה :
 ז א ונה ספר תולדת אדם ביום ברא
 אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו :
 ב זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא
 את

ששי ה

צלה : כ וילדת עדה ית-יבגל הוא הנה
 רבהון דיתבי משכנין ומרי בעיר : כא
 ושום אחוהי יובל הוא הנה רבהון דכל-
 דמענן על-פום נבלא וידע-ומר פינורא
 ואבובא : כב וצלה אף-היא ילדת ית-
 תובל קין רבהון דכל דידע-עבדת נחשא
 ופרזקא ואחתייה דתובל-קין נעמה : כג
 ויאמר למך לנשוהי עדה וצלה שמעון קלי
 נשי למך אציתא למימרי לא-גברא קטלית
 דבדיליה אנא סביל הובין לממת וצאף-
 לא-עולימא הבילית דבדיליה ושת-צי-
 זרעי : כד ארי-לשבגה דרין איתליאו
 לקין הלא-ללמך בריה שבעין ושבעא :
 כה וידע אדם עוד ית-איתתיה וילדת בר
 וקרת ית-שמייה שת ארי אמרת יחב לי
 יי בר אותנן חלף הבל דקטליה קין : כו
 ולשת אף-הוא איתיליד בר וקרא ית-
 שמייה אנוש בכן ביומוהי חלו בגי-אנשא-
 מלצלאה בשמא דיי : א דין ספר תולדת
 אדם ביומא דברא יי אדם בדמות אלהים עבר יתיה : ב דבר ונקבא בראנון וברוך
 יתהון

רשי

אמר כלל דברי אנדה בס"ר : (כ) אבי יושב אהל ומקנה . הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן
 וחדש כאן בסביל מרעה לאנו וכסבלה הערעה בנוקוס זה הולך ומוקע אהלו בנוקוס אחר . ועוד דרש אנדה כונה בתים לע"ה כמה דלת
 אחר (יחזקאל ה) סמל הקנאה המקנה וכן אחיו תוסס כנור ועוגב לומר לע"ה : (כב) תובל קין . תובל אומנותו של קין .
 תובל לשון תבלין תובל והתקין אומנותו של קין לעשות כל יצירות לרנחמים : לופש כל הורש נחשת וברזל . מחדד אומנות נחשת
 וברזל כיון (איוב טז) ילעוש עיניו לו . תורש חימו לשון פועל . חלף לשון פועל כברי שהרי נקוד קין קטן וטעמו לנטה כלומר מחדד
 ונחמסה כלכלי אומנות נחשת וברזל : (כו) נעמה . היא אשתו של נח כב"ר : (כג) שמעון קולי . שהיו נשיו פורשות עומנו מתמיש
 לפי שהרג את קין ואת תובל קין כנו שהיה למך סומא ותובל קין מוסכו ורחא את קין ונדה לו כמיה ואמר לחייו למסוך נקמת זכרנו וכיון
 שידע שהוא קין וקני הכהקף חלף וספק את כנו מיניס וסיו נשיו פורשות ונאמרהו אמיסון : שמעון קולי . לפי שנת לי לתמיש וכי
 איש אור הרגתי לפניו הוא כהרג וכי אנו פניתי מויד שיהא המנע קרויעל עמי וילד אשר הרגתי לחבורתי כהרג כלומר ע"י חבורתי
 בתמיש והלא שונג את ולא מויד לא זכר פנינו לא זכר חבורתי : פצע . נכתב חרס אוחין מקא"דורא כללן לענו : (כד) כי שבעתים יקסק קין .
 קין שהרג מויד כלה לו עד שבעה דורות אתי שהרגתי שונג לא כל סגן שיאלה לי שטיעיות הרבה : שבעים ושבעה . לשון רכוי
 טעניות

ב ויליבת עקת ית ויבול קין הוא הורה רב בהון דקל יתבי משקנין קוארי בעיר : כא ושום אחותי ויבול
 הוא הורה רב בהון דקל וממנו לזקרא בכתובא ובאובא : כב וצלד אף היא וליבת ית תובל קין רב לקל אובו
 דיבע בעביר גחשא ופרקליא ואתתיה דתובל קין געמא היא הורה יבבת קינין וזמרין : כג ואמר למך לגשמי
 עדה וצלד קבילין קולי גשי למך אצימו למימרי אצרום לא וקרא קטלית דנתקטלא תחותיה ואוף לא עלויקא
 תבילית דקגניה יהוקנו ורעי : כד ארום קין דחב ורב בתיוקתא עד שובעא דרין איתליה ליה ולמך בר בריה דלא
 חב דינא הוא דיתלי ליה עד שובעין ושבעא : כה ויבע אדם חוב ית איתתיה לסוף קיאה ותלתין שנין דאיתקטיל
 הקל וילבת בר וקבת ית שמייה שית ארום אמת ית לי : כו בר איתרו חלף הקל דקטליה קין : כז וקשת אף הוא
 איתליד בר וקבת ית שמייה אגוש הוא דקרא דמימותיה שריאו למטעי ועברו להון טעון ומבנין לטענותהון בשום
 מימרא דין : א דין ספר יחוס תולדת אדם ביומא דקרא יי אדם דקיימא ביי עבדימיה : ב דבר ונקבא דראגנו וקרינ
 יתהון

רשי"י

שביעות אחלו כן דרש רבי תנחומא ומדרש בראשית רבה לא הרג לטק כלום ומסיפורי פורשות נמנו נוסקיימון כריס ורביה לבי סגורה
 גורה לכלית ורעו של קין לאחר שבעה דורות אמרו מה לנו יולדת לבטלה למחר המכול כא ושופק את הכל והוא אמר לכן וכי איש הרגתי
 לפעמי וכי איש הרגתי את הכל שמי איש בקומו וילד שמיים שיחא ורעי כלב בחותעון ומה קין סהרג כחלה לו שבעה דורות חמי שלא
 הרגתי לא כ"ש שיתלוי שביעות הרבה וזכ"ק של שטות אם לן אין הקס"ה נכסה את חוכו ומקיים את דברו - (כה) וידע אדם וגו' -
 כא לו למך אכל אדם הראשון וקטל על נשיו אמר להם וכי עליכם לדקדק על גזירתו של נוקם אתם עשו נזונותכם והוא יעשה את שלו אמרו
 לו קשט ענין דחלה וכלל פרשת מאשך וזכ"ק ושלם שם נשקנסה ייטה עליך מיד וידע אדם וגומר - והוא עוד ללחש
 שכתוספה לו תלוש על תלוש ככ"ר : (כו) אז הוהל - לכן חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים כשמו של הקס"ה
 לעשותן אלילים ולקריתן אלמות י (א) זה ספר תולדות אדם - והיא ספירת תולדות אדם ומדרש אגדה ית רבי : כיום בראש
 נגומר

באר רחובות דקדוקי רשי"י

מוריעת האיש ולא טן לידה מנוש טיך למיער כאיש ילד (ער כאט לאוין דעזרע כאשתו) : (ט) בתבו המדקדקים כאשר יבול

מכלל יופי

אענה נקראת : (כ) (אבי יושב אהול ומוקנה) - קדמון וכן אבי כל הופש כנור ועוגב כלומר קדמון ומלמד היה לכל הופש כנור ועוגב כמו שהאב קודם לבן : (נמקנה) - ורועה טקנה ומענינו תבין הסרנו - ובפירוש יא יהיה פירוש הוועם כלומר יושב אהל עם מקנה : וכן (שמות ח) ויוסף רייה במצרים : (כב) (לוטש) - מהדר : (כל תורש נהושת וברול) - יתכן להיותו שם בפלס (אזחל ט"ו) (ואת היותר החרמנו) כלומר מהדר כל אומנות נהשת וברול - (ג) (שמועו קולי) - בא בתוספת נון לבריה וחסרה ההא : (נשילמך) - כמו (כראשית פ) ור אדם ליה מצא עור כגדו : (הרגרת לפצעו) - עבר במקום עתיד והוא במקום בינוני שהוא כמו אחרון ד"ל אם יפצעני איש הירני דורג אותו : (לפצעו) - הלמד במקום בית - ובפירוש ופצע שהוא מכה שמוציא דם וזכר לאיש שלא ימות בהבורה ברוב שהיא מכה שאינה מוציאה דם לפיכך זכר דהבורה בירד שימורת בהבורה פעמים : (כד) (שבעתים שבעים ושבעה) - בא המספר על דרך גזמא להרבות

וננוח גם כן במדרש והוא כיוסין כס' קדמוניות שלמן היה סווח וילא לגוד יד עם כער קטן וכראות הנער את קין אשר היה נחבא בתוך עצי הסדה כדמה לו כחיה ואמר ללמן שימין לחותו כד וכהויות וכאשר הלכו שמה וראו שהיה קין חרה אמו של למך וכהה בקשת על ראש הנער יצאת גם קויהו נשיו פורשת עינתו כאמרן שהיו דונח והוא אומר לכן כאמת כן איש הרגתי לפעמי הוא קין וילד לחכרתי שהיה הנער תוכל קין כמו אכל אם לקין כחלה חטאו עד שבעה דורות עם היותו הרג כחודי חני סברתי כסוגג יתלה עכסי עד שבעים ושבעה :

שיצא ממצורו אחריו בן כי זכר ונקבה בראם והנקבה הפתה אצתו בהסתרת הגחש : (ב) (ויקרא את שם אדם

את שמם אדם ביום הקראם: ג ויחי אדם
 שלשים ומאת שנה וילד בדרמותו כצלמו
 ונקרא את שמו שת: ד ויחי יומי אדם
 אחרי הולדו את שת שמנה מאת שנה
 וילד בנים ובנות: ה ויחי כל ימי אדם
 אשר חי תשע מאות שנה ושלושים שנה
 וימת: ס ויחיה שת חמש שנים ומאת
 שנה וילד את אנוש: ז ויחיה שת אחרי
 הולדו את אנוש שבע שנים ושמונה מאות
 שנה וילד בנים ובנות: ח ויחי כל ימי
 שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה
 וימת: ט ויחי אנוש תשעים שנה
 וילד את קינן: י ויחי אנוש אחרי
 הולדו את קינן חמש עשרה שנה ושמונה
 מאות שנה וילד בנים ובנות: יא ויחי
 כל ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות
 שנה וימת: ס יב ויחי קינן שבעים
 שנה וילד את מהללאל: יג ויחי קינן
 אחרי הולדו את מהללאל ארבעים שנה
 ושמונה מאות שנה וילד בנים ובנות:
 יד ויחי כל ימי קינן עשר שנים ותשע
 מאות שנה וימת: ס טו ויחי מהללאל
 חמש שנים וששים שנה וילד את ירד:
 טז ויחי מהללאל אחרי הולדו את ירד
 שלשים שנה ושמונה מאות שנה וילד
 בנים ובנות: יז ויחי כל ימי מהללאל
 חמש ותשעים שנה ושמונה מאות שנה
 וימת: ס יח ויחי ירד שתים וששים

שנה

יחיהו וקרא ותשמהו אדם ביום
 דאחבריו: ג ויחי אדם מאה ותלתין
 שנין ואוליד בדרמותיה דרמי ליה וקרא ית
 שמה שת: ד והו יומי אדם בתר
 דאוליד נת שת תמני מאה שנין ואוליד
 בנין ובנין: ה והו כל יומי אדם ותחי
 תשע מאה ותלתין שנין ומית: ו ויחי
 שת מאה וחמש שנין ואוליד ית אנוש:
 ז ויחי שת בתר דאוליד ית אנוש
 תמני מאה ושבע שנין ואוליד בנין ובנין:
 ח והו כל יומי שת תשע מאה ותרתי
 עשרי שנין ומית: ט ויחי אנוש תשעין
 שנין ואוליד ית קינן: י ויחי אנוש בתר
 דאוליד ית קינן תמני מאה וחמש עשרי
 שנין ואוליד בנין ובנין: יא והו כל יומי
 אנוש תשע מאה וחמש שנין ומית: יב
 ויחי קינן שבעין שנין ואוליד ית מהללאל:
 יג ויחי קינן בתר דאוליד ית מהללאל
 תמני מאה וארבעין שנין ואוליד בנין ובנין:
 יד והו כל יומי קינן תשע מאה ועשר
 שנין ומית: טו ויחי מהללאל שיתין
 וחמש שנין ואוליד ית ירד: טז ויחי
 מהללאל בתר דאוליד ית ירד תמני
 מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנין: יז
 והו כל יומי מהללאל תמני מאה ותשעין
 וחמש שנין ומית: יח ויחי ירד מאה
 ושיתין ותרתי שנין ואוליד ית חנוך:

יט ויחי

שנה ומאת שנה ויולד את חנוך : יט
ויהי ירד אחרי הולידו ארת חנוך שמגרה
מאות שנה ויולד בנים ובנות : כ ויהיו
כל

יש ויהי ירד בטר דאוליד ית חנוך תמני מאה
שנין ואוליד בנין ובנין : כ ויהו כל יומי
ירד תשע מאה ושתין ותרתינין שנין ומית :
כא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

נתהו ב' שנים מימריה וקרא ית שומהו אדם ביומא דאתבריאי : ג ותאי אדם מאה ותלתין שנין ואוליד ית שת דרמי
לאקוניה ולדמוניה ארום מן קרמת דנא אוליד ית חנוך ית קין דלא דמי ליה וחקל אתקטיל על ידי קין ואיכד וליא
אתקטיל וקעמיה בספר יוחס אדם ובתר בן אוליד ית דרמי ליה
וקברת ית שמה שרת : ד ונתו יומי אדם בטר דאוליד ית
שרת תמני מאה שנין ואוליד בנין ובנין : ה ובהו כל יומי
אדם דתאי תשע מאה ותלתין שנין ומית : ו ותאי שת
מאה ותמש שנין ואוליד ית אגוש : ז ותאי שת בטר
דאוליד ית אגוש תמני מאה ושבע שנין ואוליד בנין ובנין :

ח ונתו כל יומי שת תשע מאה ותרתינין שנין ומית : ט ותאי אגוש תשעין שנין ואוליד ית קין : י
ותאי אגוש בטר דאוליד ית קין תמני מאה ותמיסר שנין ואוליד בנין ובנין : יא ובהו כל יומי אגוש
תשע מאה ותמש שנין ומית : יב ותאי קין שובעין שנין ואוליד ית מתלאל : יג ותאי קין בטר
דאוליד ית מתלאל תמני מאה וארבעין שנין ואוליד בנין ובנין : יד ונתו כל יומי קין תשע מאה ועשר שנין
ומית : טו ותאי מתלאל שמונתמש שנין ואוליד ית ירד : טז ותאי מתלאל בטר דאוליד ית ירד
תמני מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנין : יז ובהו כל יומי מתלאל תמני מאה ותשעין ותמש שנין ומית :
יח ותאי ירד מאה ושמונת שנין ואוליד ית חנוך : יט ותאי ירד בטר דאוליד ית חנוך תמני מאה
שנין ואוליד בנין ובנין : כ ובהו כל יומי ירד תשע מאה ושמונת שנין ומית : כא ותאי חנוך
שתין

רש"י

וגומר - מניד שנים שכתב הוליד : (ג) שלשים ומאת שנה - עד כאן פירשין האשה (כ"ד) : (כב) ויהלך חנוך - (כ"ה) נדיק

באר רחובות דקדוקי רש"י

יבוא מלך אוכל כצירי וגם העעס שקורין טראפק לחסה דיינו אחר כל הסקודות אזכרתי כינוי תואר אוכל (איין עסיר) אבל כאשר
מלת אוכל כסגולת ונס העעס קודם הסגולת אוכל שם דבר הוא אוכל (איין עסין שפיו) וזה שם ד' הפייטין כציר היחוד ליום
השלישי אוכל (פר דען עסיר) תתן אוכל (ווערטונגענין עסין שפיו) וזה שכתב רש"י מדכתיב חורש כצירי על משקל
אוכל על כורחין לאו לשון פועל כסגולת הוא (איין האנט וואריק) אלא לשון פועל כצירי הוא (איין האנט ווערקר) וזה שפייס מתחד
חוסטת

מכלל יופי

אדם) - נקראו על שם האדמה אשר לוקח משם והמין
נקרא על שמו אדם : (ג) (בעלמו) - אפשר להוזהו כמו
בעלמו בעלם אלהים שהיה נערך אליו ודומה לו בענינו
בחכמתו וכמעלהו :
(ב) (שתים) - לנקבות וימת כאמר ככל אחד
ומשפטו (שנתים) אלא עלה הדורות ויעת

לפי סכלס מתו בשלום ולא ראו כרעת המכול :
אוחו במשקל שנים ונשארה
התיו דגושר דגש קר
כמו בשנתים :
כי כהיות אדם הראשון שלם היצירה וחוקירם כיד המלך
עברתו היה הוא וכינו וזהו הדורות הקרובים אליו כמורס חרש
עירא

בְּרִי־יִמְיֹרְדֵי שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי
 מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת : ס כֹּא וַיְהִי חֲנוּךְ
 חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־מִתְּוֹשֶׁלַח :
 כֹּב וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרָיו
 הוֹלִידוֹ אֶת־מִתְּוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת : כֹּג וַיְהִי כְּלִימֵי חֲנוּךְ
 חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשֹׁלֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה :
 כֹּד וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹנֹו
 כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים : ס כֹּה וַיְהִי
 מִרְּוֹשֶׁלַח שֶׁבַע וְשִׁמְנֵים שָׁנָה וּמֵאַת שָׁנָה
 וַיֹּלֶד אֶת־לֶמֶךְ : כו וַיְהִי מִרְּוֹשֶׁלַח אַחֲרָיו
 הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וְשִׁמְנֵים שָׁנָה
 וְשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת : כז
 וַיְהִי כְּלִימֵי מִתְּוֹשֶׁלַח תִּשְׁעֵי וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
 וְתִשְׁעֵי מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת : ס כֹּח וַיְהִי־
 לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וְשִׁמְנֵים שָׁנָה וּמֵאַת שָׁנָה וַיֹּלֶד
 בֶּן : כט וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה
 יִנְחַמְנֵנוּ מִמַּעַשְׁנוֹ וּמִכָּכֹבֶד יִינֹו מִן־הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר אֲבָרַח יְהוָה : ל וַיְהִי־לֶמֶךְ אַחֲרָיו הוֹלִידוֹ
 אֶת־נֹחַ חֲמִשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת : לא וַיְהִי־כְּלִימֵי
 לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיָּמָת : ס לב וַיְהִי־נֹחַ בְּדַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת :

שביעי

כֹּא וַחֲמֵי חֲנוּךְ שִׁתִּין וְחֲמִשׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד
 ית־מתושלח : כב והליך חנוך בדחלתא
 דיי בתר דאוליד ית־מתושלח תלת מאה
 שנין ואוליד בנין ובנין : כג והיה כל יומי
 חנוך תלת מאה ושתין וחמש שנין : כד
 והליך חנוך בדחלתא דיי וליתוהי ארי־
 לא־אמית ותייה יי : כה ותיא מתושלח
 מאה ותמנין ושבע שנין ואוליד ית־למך :
 כו ותיא מתושלח בתר דאולד ית־למך
 שבע־מאה ותמנין ותרתיין שנין ואוליד
 בנין ובנין : כז והיו כל יומי מתושלח תשע
 מאה ושיסין ותשע שנין ומית : כח ותיא־
 למך מאה ותמנין ותרתיין שנין ואוליד
 בר : כט וקרא ית־שמוה נח למימור דין
 וינחמנינא מיעובדינא ומלאות ידנא מן־אדמתא
 די לטיה יי : ל ותיא־למך בתר דאוליד
 ית־נח חמש־מאה ותשיסין וחמש שנין
 ואוליד בנין ובנין : לא והיו כל יומי למך
 שבע־מאה ושבעיין ושבע שנין ומית : לב
 והיה־נח בדר־חמש מאה שנין ואוליד נח
 ית־שם ית־חם וית־יפת : א והיה כד־
 שריאו בני־אינישא למסגני על־אפי ארעא
 ובנתא־א איתילידו להון : ב וחוו בני־
 רבביא
 ב ויראו בני־
 האלהים

רשי

דריק סיה וקל (ס' אוקבל) כדעתו לזכר להרשיע למיכר ויכר הקדוש ברוך הוא ומילקו וקמיתו קודם ומנווחו שנים הכתוב בנייתו
 לכתוב וחינו בשולס לחלזות שנותיו : (כד) כי לקח אשתו : לפני זמנו כחו (יהוקאלבר) הני לוקח עשר את נחמד ענין :
 (בת) ויולד בן - שקמו ככה בעולם (בר') : (כט) זה נחמנו - ינחמנו את עצמן ידועים שלא בלחץ לא היה להם כלי
 קטריס

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

ה

שמיני ותמיש שנינו ואולידי ית מתרשלה : כב ופלה תנוף בקשוט קדם : קמר דאולידי ית מתרשלה תלת מאה
שנינו ואולידי בגין וקנו : כג ונהו כל יומי תנוף עם בניי
ארעא תלת מאה ושמיני ותמיש שנינו : כד ופלה תנוף
בקשוטא קדם : והא ליתוהי עם בניי ארעא ארום איתנגיד ופליק
לרקיעא בקימר קדם : וקרא שמייה מיטטרון ספרא בביא :
כה ותמי מתרשלה מאה ותקנין ושבע שנינו ואולידי ית למך :

ירושלמי

ופלה תנוף בקשוטא קדם : והא לית רותא
ארום איתנגיד בקימר מן קדם :
ואמר

כו ותמי מתרשלה קמר דאולידי ית למך שבע מאה ותקנין ומתו שנינו ואולידי בגין וקנו : כז ונהו כל יומי
מתרשלה תשע מאה ושמיני ותשע שנינו ומיר : כח ותמי למך מאה ותקנין ומתו שנינו ואולידי בר :
כט וקרא ית שמייה נח למימר דין ונתמינגא מפולחנגא דלא מצלחא ומל'יעורא : דגא מן ארעא דלמא : בגין
חובי בני אנשא : ל ותמי למך קמר דאולידי ית נח תמיש מאה ותשעין ותמיש שנינו ואולידי בגין וקנו :
לא ונהו כל יומי למך שבע מאה ושבעין ושבע שנינו ומיר : לב ונהו נח בר תמיש מאה שנינו
ואולידי נח ית שם ונת יפרת : א ונהו צרו שריאר בני נשא למקמי על אנפי ארעא וקנהא
שפיקא איתלידי לרהו : ב ותמו בני בקריא ית קנת אנשא ארום שפיבן הינו ופתלו ופקסו וקמלבן בגילוי
בשרא

רש"י

מחרישה והוא הכין להם והיתה הארץ מושיאה קונים ודוררים כשורעים חטים מקללתו של אדם הראשון וכיוצא בזה והוא יחמונוחם
לא תפרטהו כך אין טעם הלשון נופל על השם ואתה נריך לקרות שמו מנחם : (כו) (לב) בן חמש מאות שנה . א"ר יודן מה טעם
כל הדורות הולידו לק' שנה וזה למנוש מלות . אמר הקב"ה אם רשעים הם יאכדו במים ורע (ס' ארבע של דיקוזה) לדיקוזה ואם
דיקים הם אטריח עליו לעשות תיבות הרבה כשאת מעיינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבכני' ראוי לעונשין
לפני המנוח (ב"ר) דכתיב (ישעיה סה) כי הנער בן מאה שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מתן תורה : את שם את חם
ואת יפת . והלא יפת הגדול הוא אלף בתחלה אמה דורש את שהוא לדיקוונולד כשהוא מנוח ושכרהם יא מנוכוני' כב"ר : (א)
בני האלהים . בני השמים והשופטים . דבר אחר בני האלהים הם השמים ההולכים בשליחותם של מק"כ אף הם היו מתערכים בהם .
כל אלהים שבמקרא לשון מרות וזה יוכיח (שמות ד) אתה תהיה לו לאלהים (שם ז) ראה נתתיך אלהים : כי טובות הנה . אמר
רבי יודן טבת כתיב כשהיו עוטיבין אותם מקושט' ליכנס לחוסה היה גדול לנגם וכועלה תחלה (ב"ה) : מכל אשר בחרו . אף
בעולת בעל אף הוכר והכהמה (ב"ר) : (ב) לא ידון רוחי באדם לא יתרגם ויריב רוחי עלי כשכיל האדם : (כח) לעולם :
לאורך

באר רחובות דקדוקי רש"י

אומנות' (אין תאמנטייר פון האנט ווערדיק) : (כו) רצה לומר מלת יחמונו הוא מורכב מן שתי מלות וכאלו כתיב יחמונו
(ער האט מלכין רוחין מן חונו) ענכון * ידיו ולפי זה שפיר נופל הלשון יחמונו על השם נח אבל אי אמרין דלאו שתי מלות הוא
רק הכל נגזר מן שורש נחם אין הלשון יחמונו נופל על השם נח דלפי זה היו ליה לקרותו מנחם : (כח) גרסינן ככראשית
דכה

מכלל יופי

עמיה ועל כן האריכו ימים אבל כשנתרחקו הדורות מאותו מקור כן
נתרחקו מלורך החיים ונתקצרו ימיהם : גם בהשגת האליה
על המין האנושי נתן חיים ארוכים לדורות ההם כדי ששחקיריותיהם
ונכסיונם יבאו ויביאו הבאים אחריהם לשלמות החכמה ולא תהיה
ההכנה שהמוציא הבורא ית' באדם על זה לבטלה אם חיו כשעור חיינו
היום הוה כי היה מושיגם המות קודם שתבוגגם בטבע הנמצאות
שילקחו התחלותיהם ויהאוש' בזמן ארוך עולד וכו' וכלו גם כן
להעניח כל המלאכות אשר נתחדשו בעולם לגרכי האדם :
לאות ולסימן בני כן משפטה' כי לולא זה היה התיורפה
כמונהג כל בגד כפת אחר שוא נע : (כב) (ויתהלך הנוף) .
כמו (כראשית נוח) אשר החהלכו אבותינו לפניו כלומר שם
כל השקו כאהבת השם והתעסק בהכמות והכיר את בוראו
כשהגיע לס' שנים (כד) (כילקח אותואלהים) .

ענין מיתת הצדיק : (כט) זה . ענינו על
הודעת הדבר הנמצא בקרוב
כתב הראש"ע שידעו על יד אדם
כי נביא היה כי על דו זה הנולד
תחיה האדמה אורלו זה כדרך
חכמה וכן היה כי על ידו נתקיים הצולס . גם יתכן שנקרא שמו
נח כמו ירבעל אחר שעבד את האדמה והלית ועל זה הדרך פירש
רש"י ומעצבון ידיו שלא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם .
וטעם מן האדמה אשר חררה ה' על הדרך הראשון לאחר על המנוח כי
הוא ניזול ונכנה העולם מנונו . ולפי הדרך השני פירוש אשר
חררה ה' כחטא אדם שנאמר לו כעצבון תאכלנה . ואתה תרעה
שהראשון שולק' אחרי' מות אדם היה נח :
ז 7 (ב) בני

האלהים ארתיבנות האדם כי טבת הנה
 ויקחו להם נשים מבול אשר בחרו : ג
 ויאמר יהוה לאידון רוחי באדם לעלם
 בשנים הוא בשר ותיו ומיו מאה ועשרים
 שנה : ד הנפלים היו בארץ בימים ההם
 וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל-
 בנות האדם וילדו להם המה הנבכרים אשר
 מעולם אנשי השם : פ ה ויראה יהוה כי
 רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת
 לבו רק רע בל היום : ו וינחם יהוה כי-
 עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו :
 ז ויאמר יהוה אמתה את האדם אשר-
 בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה
 עד

מפסוד

דברביא ותבנת אינשא ארי שפירן אנון
 ונסיבו להון נשין מכל דאתבחרו : ג ואמר
 יי לאיתקיים דברא-בישא הדין קדמי
 לעלם בדיל-דאינון בשכרא ועובדיהון
 בישיא ארכא יהיבנא להון מאה ועשרין-
 שנין אם יתובון : ד גבריא הון בארעא
 ביומא האינון ואף-בתר-כן דעללון-בני
 דברביא לבנת אינשא וילידן מנהון אינון
 גיבריא דמעלמא אינשין דשמן : ה וגלי
 קדם-י ארי-סניאת בישת אינשא בארעא
 וכל-יצרא מחשבת לביה לחוד ביש כל
 יומיא : ו ותב במימריה ארי-עבר ות-
 אדם בארעא ואמר-במימריה-למחבר
 תוקפיהון כרעותיה : ז ואמר יי אמתה

ית-אינשא די-בראתי מעל אפי ארעא מאינשא עד-בעירא עד-דיחשא ועד-עופא

דשמיא

רשי

לאורך ימים הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם לא יחיה עודן והכרתי לעולם כלומר לאורך ימים : בשגם הוא בשר -
 כמו בשגם כסגנון כלומר כשניל שגם זאת בו שהוא כשרוף על פניו כי אינו נכנע לפניו ומה חס יחיה אם או דבר קשה - כינא בו
 (שופטים ה) עד שקמתי דברה כמו שקמתי - וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה חף בשגם כמו בשגם : (כט) והיו ימיו וגומר - עד ק"ך
 שנה אחרי לכה אפי ואם לא ישובו אביא עליהם נזבל - וא"ת משולד ית-עד האכול אינו אלא עוף שנה חין מוקדם ומחומר בתורה
 (פסחים ב) כבר היתה הגזירה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד כח תולדות וכן מצינו בסדר עולם יש מדרשי אגדה רבים כלא ידון
 אבל זה הוא נחמה פשוטו : (ד) הנפלים - על שם שפלו והפילו את העולם וכלשון עבדים לשון ענקים הוא : בימים ההם - (כ"ר)
 בימי דור אנוש ונבי קין : וגם אחרי כן - אע"פ שראו באבדן של דור אנוש שגלה חוקי עולם והיף שליט העולם לא נכנע דור המבול ללמד
 מהם : אשר יבוא - היו יולדות ענקים כמותם : הגבורים : למרוד במקום : אנשי השם - אותם סקנו בשמות עירך
 תפואל ותושאל סקנו ע"ש אבדן שמונו והתשו : דבר אחר אפי שמוון שמונו את העולם : (ו) וינחם ה' כי עשה - נחמה
 היתה לפניו שבראו בתחתונים שאלו היה מן העליונים היה ממירין ככ"ר : ויתעצב - החדש אל לבו של מקום עלה כמחשבתו של מקום
 להעציבו זהו תרגום אונקלוס - ד"א וינחם להפכה מחשבתו של מקום מודת רחמים למדת הדין עלה כמחשבה לפניו מה לעשות
 באדם שעשה בארץ וכן כל לשון נחמה שנקרא לשון כולך מה לעשות (במדבר כה) וכן אדם ויתנחם (דברים לב) ועל עבדיו יתנחם
 (שמות לב) וינחם ה' על הרעה (שמואל א טז) נחמותי כי הונחתי כלם לשון מחשבה אחרת הם : ויתעצב אל לבו - נתאכל
 על אבדן מעשה ידיו כמו (שם ב"ט) כעצב המלך על לבו - וזו כתבתי לתשובת אשתיקרום אחד שאל את רבי יוסף בן קרח ח"ל
 אין אדם מודים שהק"ב רואה את המלך אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו אחר לו
 ומה עשית אחר לו שמתתי ושמחתי את הכל אחר לו ולא הייתי יודע שסופו ליות אחר לנבשעת חדותא חדותא כשעת אכלא חכלא אחר
 לו כך מעשה הק"ב אע"פ שגלו לפניו סופו לחטוא ולאבדן לא נזנע מלבדאן (ועיין כ"ח) כשכיל הלוקים העתידים לעמוד מזהם :
 (ז) ויאמר ה' אמתה את האדם - הוא עפר ואבית עליי מים ואמתה אותו לבך לאמר לשון מחו : באדם עד בהמות - חף הם
 קשמי עורקם (כ"ד) - ד"א הכל כנראה כשכיל אדם וכיון שהוא כלה מהלך כאלו : כי נחמותי כי עשיתיהם - משכתי יונה לעשות
 על אשר עשיתים :

ש אלה

בשרא ותקריהו לנגו ונסיכו להון נשין מקל דארתיעו :
 ג באמר : במיקריה לא יתקנו כל דמא בישא
 בעתידין למקום פקדן בעיא דררא דמבולא למבולא
 ולמשמיצי מוז על קמא תלא יתביר רחם קדשי קהום מן
 בגלל די עבדון עובדיו טבין וקמא זבאישו עובדיהון הא
 זבבות להון ארפא מארה ועשרין עגין מן בגלל דעבדון
 תתקא ולא עבדו : ד שמתזאי ועוזאל זיגין גפילין
 מן שמיא נהוו בארעא קיומיא האינו ואוף פקדון מן
 בעליו גני בקריא דות בגר אגשא וילעו להון ותיגין

ירושלמי
 באמר מיקריה בן לא יתדיעון רביא בערמין למקום
 מן פקדן דרא דמבולא למבולא למשמיצי ולמבולא
 נמיא תלא רוחי יתביר זבבני אגשא מן בגלל דאיגין
 פקדן ועובדיהון עובדיו בישין הא יתביר להון ארפא
 מארה ועשרין עגין דילקמא דעבדון תתקא ולא עבדו :
 זבבות טבין מן פקדן : במיקריה ארי עבד ית אגשא
 בארעא באמר ועגין עם לביה :

מתקין עבדו דמשל קמא אגשי שקמו : ה זתקמא : ארום פגיאר בישת אגשא בארעא וכל יצא דמתשפת
 לביה לחור ביש כל יומא : ו נמכ : במיקריה ארום עבד צרת אגשא בארעא ואידיו על להון במיקריה :
 ז באמר : אבטיל אגשא במיקרי דקריה מעל אגפי ארעא מאיגשא עד בעירא עד רחשא ועד עופא דשמיא

באר רחובות דקדוקי רש"י

רבה ח"ר יהודה בר אלעאי מהלא ידון רוחי עוד אין הרוחות הללו נידונות לפני לעולם ר' הונא כשר ר' אחא אמר כשעה שאני מחזיר הרוח
 לכדנה איני מחזיר רוחן לכדנה עכ"ל המדרש הרי כה"ל לפיך דחמוראים הללו מחולקים בשורש מלת ירון לדעת ר' יהודה בר אלעאי שרש
 דון מענין קטטה ומריבה ולדעת ר' הונא נדון רק שפלה הגוף כראש השורש כדן כל שורש שתחילתו כון מענין * וישכח בואל
 כדנה דהינו ענין נרתק (אין כוטרלל וואו דער שווערט דרין שטעקט) וכן כירוש בעל ח"ב : ומה שכתב לא יתערס וכו' כזה
 החוק דכרי' יהודא בר אלעאי דמפתכליה טפי לפרש הדבר בלתי חסרון אות בשורש נדעת ר' הונא דמפרש הדבר בחסרון כון אות
 ראשונה מן השורש וכן הסכים לזה החכם ר' אברהם דב"ל מ"ט בספרו הנכבד מנחה אחרת כפעל קל דף ג' ע"ב ע"ט : (כט)
 דש"י מודיעך בזה שיעקר שין שימושית לינקד בסגולכי נגזרת מן עלת אשר חק לפעמים תכח הפתס תמורת הסגול ולפעמים הקיץ ה
 א הונכת

מכלל יופי

פ' (ב) (בני האלהים) . ויש מפרשים בני האלהים
 תולדות סס וכמות האדם נזרע
 קין . או טעם בני האלהים
 על סהארכו ימים :
 והגנדים כן פ' בשרש אלה
 ובשרש כנה כתה החסידים
 והם בנים לשם שהוא אהב
 אותם כמו האב את הבן או
 בני האלהים בני הגדולים : (בי טובות) . יפות (ג) (לא ידון
 רוחי . יש אומרים שהוא מנה העין ענין דין או שרשו צדן
 מן ד"ה כ"ח) וישכח חרבו אל נדנה ובלעו נוש"י אינבאי
 נאר"ה שהגוף לרוח כגון והיה ראוי להיות ירון בפלס
 יגוש ובא כוהנה המורה הדגש כמו ירון (יעקב
 נזיר) שהנה כרת המורה הדגש ופירושו לא
 יהיה הרוח כאותו הגוף שהוא הגוף אלא אוציא אותה ממנו
 ואכלה הרוח והגוף ור' יהודה פירשו ענין מדיבה כמו (משלי
 כ) יגרה מדון . וכן פירש הריקס לא יהיה רוחי העליונה
 שגפהתי באדם במריבה עוד לעולם עם הגוף כי הוא אינו
 נהנה כהאות הגוף והגוף נמשך להאות הבהמות וזה כאשר
 הוא בשר ובתולדת הכשר שקועות וקבועות ההאווות אאריך
 ק"כ שנה אם יחזרו בתישובה ואם לאו אכלה אותם מן העולם :
 (בשגם הוא בשר) . השין פתוחה כמו (שופטים ה) שקמתי
 דבורה . ופירושו באשר גם הוא בשר כלומר למה לא ידון
 דהיי באדם לעולם לפי שגם הוא בשר כמו בהמות שאף על

פ' ישיש בו רוח עליונה הנהגה הוא בשר והבשר מושך הרוח
 אל תאוותיו לפיכך אאריך לאדם הזה ק"כ שנה אם ישוכו טוב
 אקיים אותם בעולם ואם לאו אכלה אותם מן העולם ופירושו
 ימנו הימים שאאריך לו : (ד) (הנפילים) . הם האנשים
 הגדולים בעלי קומה גדולה ונקראו כן שיפול האדם מופחדם
 מפני שהם גבוהים כל כך :
 אהרי כן : אחר המכולס טעם מש ראינו את הנפילים וענין
 הכתיב שבימים ההם היו הנפילים בחרן יופני אשר
 יכולו בני האלהים אלכמות האדם וילכו להם וגם ארזי כן היו
 בחרן נפילים :
 (ה) (וכל יצר) : האות לב האדם ורעיונו נקרא כן לפי שהוא
 יוצר ופועל הענינים בלב שהלב מתאוה ליהם : (ו) (וינחם) .
 מכנין נפעל ענין תרטה ודברה תורה כלשון בני אדם כי על
 דרך האמת לא ארכם הוא להנחם כי אין בו שנוי הפך יתברך
 ויתעלה וכן ויתעצב אל לבוגם כן דרך משל כי אין לפנו ועל
 דרך האמת לא שמה ולא עצבון ולא ישנתה כמדה למדה
 והפך ויתעצב (מכלים קד) ישמחה' במעשיו והכל דרך מושל
 כי כמו שהאדם שמה על הדבר שיישר בעיניו ויתעצב על
 הדבר הרע בעיניו כן היה הספור על האל יתעלה וזוהא עליו
 דרך העברה והשמחה והעצבון באדם כלב לפיכך אמר דרך
 משל על האל יתברך אל לבו : (ז) (אמחה את האדם) :
 יערא על הכלל :

אלה

עדרמש וערעוף השמים כי נחמתי כי עשיתם: ח ונח מצאתו בעיני יהוה:

רשמיא אריתבית במימרי ארי עבדתיון: ח ונח אשבה כחמין קדם וי:

קמ'ו . אמציה . יחזקיהו : ומפטירין כה אמר בישעי' סימן מ"ב :

פ פ פ

ט אלה תולדת נח איש צדיק תמים הנה בדתיו את האלהים התהלך נח: י ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת: יא ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס: יב וירא אלהים את הארץ והנה נשחטה כיהשחית כל בשר את דרכו על הארץ: ס יג ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והגננו משחיתם את הארץ: יד עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת

פ פ פ

ט אלן תולדת נח נבר זכאי שלים הנה בדרוהי בדחלתא דני הליך נח: י ואוליד נח תלתא בנין ותשם ית חם וית יפת: יא ואתחבלת ארעא קדם וי ואתמליאת ארעא חטופין: יב ונחא וית ארעא והא אתחבלת ארי חבילו כל ביקרא אינש ית ארחה על ארעא: יג ואמר וי לנח קיצא דכל ביקרא על לקדמי ארי ואתמליאת ארעא חטופין מן קדם עובדיהון בישוא והא אנא מחבילהון עם ארעא: יד עיבר לך תיבותא דאעין דקדרום מדורין תעביד ית תיבותא ותחפי

אתה

רשי

ותחפי

(ט) אלה תולדות נח איש צדיק . הואיל והזכירו ספר בשבחו שנאמר (משלי י) זכר צדיק לכרסה דכר אחר למדך שצדק תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים : בדורותיו . (סנהדרין קט) יש מדרכותיו דורשים אותו לשבת כל שכן שאלו היה כדור צדיקים היה צדיק יותר . ויש מדרשים אותו לגמלי לפי דורו היה צדיק ואינו היה כדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום : את האלהים התהלך נח : וכאברהם הוא אומר (בראשית כד) אשר התהלכתי לפניו לא היה נריך סעד לתומתי אבל אברהם היה מתחוק ומסלף כדקו מאליו : התהלך . לשון עבר וזה שמושו של כל לשון ככד משקט להסתולשעבר כלשון ח' (שם יג) קום ותהלך להבא . התהלך נח לשעבר (שמואל א' ב) התפלל כנגד עבדך להבא . (מלאכים א' א) וכלהוהסלל חל הסית הזה לשון עבר אלא שכו' סכראשו הסכו להבא : (ח) (יא) ותשחת . לשון ערוה וע"ל : (סנהדרין נוקח) (ס' א' ערוה כי השחית כל בשר את דרכו וע"ל) כמו (דברים ז) פתשחיתון : ותמלא הארץ חמס . גול' ס"א) (יונה ג) גאלתור וכן התווס אשר בכפיהם) : (יב) כי השחית כל בשר . אפילו כהמה חיה ועוף נוקקין לשחית מיין : (יג) קץ כל בשר . כל מקום שאתה נזולא ונות וע"ל אנדולומוסיה ביה לעולם והורגת טובים ורעים : כי מלאה הארץ חמס . לא נחתם גזר דין חלא על הגול (סנהדרין קה) : את הארץ . כמו שן הארץ דומה לו (שמות ט) כנחתי את בעירי וכן העיר (מלכים א' טו) חלה את דגליו וכן דגטו . דבר אחר את הארץ עם הארץ ח' ג' עפמיסל עותק המחויסה נמוחו ולטטטטטו : (יד) עשה לך תיבת . הרבה רינות והלכה לפניו ולמה טרדו כענין זה כדו שיראוהו חגי דוד המכול עוסק בהק' לשנה ושחלין אותומה זאת לרובת חומר להם עתידהק' כה להבא

באר רחובות דקדוקי רשי

(ח) הוצרכת לדעת כיום עוד נוסחאות אחרות כרס' וכולן מוכחת וכאשר הלגתי לפניך היא גרסא הנכונה ואחתי ועתה אסכרה לך דכרויכתו המדקדקים כלשון החפצל רענס לומר עורה פעולת עגמו בכבודות וכוונה גדולה חו חין הפרש בקריאה

ארום תבית כמיתרי ארום עבדתינו : ה ונת
בבית צדיק אשפת היגא קדם :

נת על במו צדיק בדריה אשפת היגא וחקדי
קדם :

פ פ פ

ט אלה תולדות נח אליו יחוסין דגנסת נח נח הנה נבר ופצי שלים בעובדין טבין הנה בדריה בביתא בן
הליך נח : י ואליד נח תלקא בגין נת שם ירה

חם ברת יפת : יא ואתחבלת ארעא בגין בייקרא דסטו
מן ארזו דתקנו קדם : יא וארמל ירת ארעא תטופין :

יב ונמא : יג ארעא וקרא איתחבלת ארום תבילו כל בשרא כל חד וחד ירה איתחיה על ארעא :
יג ואמר : יג לנת סופא דכל בשרא מטא מן קדמי ארום איתחליצת ארעא תטופין מן עובדיהו בישא וקרא ארעא

מחבלהו עם ארעא : יד עיבר לך מיבוקא דקיסין קרוגין
מאח וחקשין קולין פעבד לתיבוקא בשומארה ותלמין ושירת
בפוקתה ועשרה בתין בקיעא לארעא ברון מונא וחמש

ירושלמי
מיבוקא דאצין בקריגין :
אפוטניותא

באר רחובות דקדומי רשי

בקריתא בן הצווי דהיא ושמשת להכא ובין העבר והולך להכירך הענין וזה שכתב רש"י זה שמו של שון כבר ורצה לומר מלת
התהלך לשון התפעל והיינו לשון כבר לכן נשמשת מלת התהלך להכא ולפעבר ומכא על זה דאיתו : ומה שכתב עוד אלא שהיה
בראש הופכו להכא רצה לומר מלך נשפט לשון הקודש לכא ו"ו שוא כראש העבר והופכו לשון הבא דהיינו לשון עתיד כמנהגת כלל
הוא

מכלל יופי

(ט) אלה (תולדות נח) . מכלל כל לידתו וקורותיו
לפיו שזכר ויולד נח שלשה בנים ואחר כך
ספר קורותיו . (נח) . שלשה בפסוק אחד והיה מספיק
באחד ואמר כי הוא דרך צחית כלשון הקדש . וכן נזכר מ
ישראל חמשה בפסוק אחד :

בדרתיו לשון רבים והטעם שהריק ימים וראה דורות הרבה
ובכלל היה לדיק והנה הוא היה קצת דורו של מתושלח
ועד שהיה אברהם בן כ"ח שנה והסינון אברהם אבינו בן כ"ח שנות
כח . או לאחר בדרותיו לפי שראש גולס חדש :

(התהלך נח) . רוצה לומר ההתעסקות בעבודת השם
יתעלה וכו' י"ג וסבת בגין ההפעל גשמה מסבות כל שאר
מקבלי המקרה כי הוא עצמו מסבב להיותו מקבל המקרה
כמו (כראשית כב) והתברכו בורען (דברים כט) והתברך
בלבבו (ויקרא כה) והתנתלם אותם (מזכר לד) והתאווהם
לכסופעמים המקרה יוצא מאתו לבד כמו הרבה לך נח
ופירושו בעבור היותו בדורות רשעים וחומסים ולא התבודדו
לעבודת השם יתעלה וליראתו כי אם הוא לכדו אומר כי הוא
סבב התבודדו לפי שהתבודדו מחברתם להיותו הולך ארץ
האלהים כי אם היה מתחבר עמהם אע"פ שהיה לבו שלם עם
השם אלהיו היה למד ממעשיהם כמו שאמר החכם
(משלי יג) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירע

אז טעמו הנה סכני לאחריהם טעם בא לקץ ולמעשה
וידעתי שלא יסובו ינדרס הרע : כי מלאה הארץ .
הרעה ולא ילניחו לכל דבר : פועל עומד . (את הארץ .
כמו מן וכן שניות כצאתי

ארץ העיר כראשית מד הם יצאו ארץ העיר או פירושו עם
הארץ . וכן כראשית לו הירד רועה את אחיו שנותא ארץ
יעקב איש וביתו באו : (יר) (עשה לך) . לצרכך : (עצי
גופר) . הוא עץ קל על פני המים ואמר בו התרגום קדומים
ואמר רבותינו זמננים לברכה ד' מיני ארזים הם ארז קדום
עץ שמו וברוש . (קנים) מורדים חלוקים כמו שעושים

ליונים 8 ח

אתה מבית ומחוץ בכפר : טו וזה אשר
 מעשה אתה שלש מאות ואמה ארך התבה
 חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה :
 טז צהר יתעשה לתבה ואל-אמה תכלנה
 מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים
 שנים ושלשים תעשה : יז ואני הנני מביא
 את-המבול מים על-הארץ לשחת כל-בשר
 אשר-בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר-
 בארץ ונוע : יח והקמתי את-בריתי אתך
 ובאת אל-התבה אתה ובניך ואשתך ונשי-
 ח בניך אתך : יט ומכל-החיי מכל-בשר
 שנים מכל תביא אל-התבה להחיות אתך
 זכר ונקבה יהיו : כ מהעוף למינהו ומד
 הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו
 שנים מכל יבאו אליך להחיות : כא ואתה
 קח-לך מכל-מאכל אשר יאכל ואספת
 אליך והיה לך ולהם לאכלה : כב ויעש
 נח ככל אשר-צוה אתו אלהים בן-עשה :
 א ויאמר יהוה לנח בא-אתה וכל-ביתך
 אל-התבה כי-אתך ראיתי צדיק לפני בדור
 הזה : ב מכל הבהמה הטהורה תקח-
 לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן-הבהמה

שני
 ז

ותחפי יתה מניו ומברא בכפר : טו
 ודין דתעביד יתה תלת מאה אמן אורכא
 דתיבותא חמשים אמן פותיה ותלתין אמן
 רומה : טז גיהור דתעביד לתיבותא
 ולאמתא תשכללינה מלעילא ותרעא
 דתיבותא בסטרה תשוי מדורין ארעאין
 תנגין ותליתאין ותעבדינה : יז ואנא הא
 אנא מייתי ית-טופנא מניא על-ארעא
 לחבלא כל-בסרא דביה רוחא דחיי מתחות
 שמיא כל דבארעא ימות : יח ואקים
 ית-קנימי עמך ותיעול לתיבותא את-ובנד
 ואיתתך ונשי-בנד עמך : יט ומכל-דחי
 מכל-ביסרא תרין מפולא תעיל לתיבותא
 לקמא עמך דכר ונוקבא והון : כ מעופא
 לזוהי ומן-בעירא לזנה ומכל ריחשא
 דארעא לזוהי תרין מפולא יעלון לתוך
 לקמא : כא ואת סב-לך מכל-מיכל
 דמתאכיל ותכנוש לתוך ויהי לך ולהון
 למיכל : כב ועבדנח ככל דפקיד יתיה
 יי בן-עבד : א ואמרי לנח עול-את-ובל-
 אינש ביתך לתיבותא ארי-יתך חותי וכאי
 קדמי ברהי הרין : ב ומכל בעירא דכנא

אשר

רשי

תיסב

להביא מכול לעולם אולי יסוכו : עצי גופר : כן טוולמה תמין זה על שם גפרית שגור עליהם למחות בו : קנים . מדורים
 מדורים לכל בהמה וחי : בכפר . זפת כלשון ארמי . וחצינו בגמרא כופרש כתיבתו של משה על ידי שהיו המים תשים דיה כחומר
 חכמים וזפת מבחון . ועוד כדי שלא ירוח אורח דיק רוח רע של זפת אבל כאן מפני חזק בנים ופתה עובית וחמון : (יו) צהר י"א
 חלון ו"א אכן טובה המאירה להם (ב"ר שם) : ואל אמה תכלנה מלמעלה . כסויה משופע ועולה עד שהיא קצר מלמעלה ועומד
 על אמה כדי שיוכו המים לחטה חלון ומלאן (ספרים אחרים חינו) : בצדה תשים . שלא יסלו הנשמים כה : החתים שונים ושלשים
 ג' עליות זו על גב זו עליונים לאדם חזונים למדור . ותחתיים לזבל : (שם) (יו) ואני הנני מביא . הנני מוכן להסכים עם
 אותם שרואי ואחר ולפני כבר (תהלים ח) מה אנוש כית זכרנו : מבור . שכלה את הכל שכלכל את הכל שהכול את הכל
 (ב) מן הנבנה לננוך וכו' לשון אונקלוס שתרגום טופנא שהניף את הכל והביאם לכלל שהיא עמוקה לכן נקראת
 שנער שנערו שם כל מתי שכול (ס' ארמי וכן הגיהמהר"ל כ"ט במסכת סנה' : (יח) והקמותי את בריתי (כ"ר)
 בריח

אפוטינותא בימינא ותמיש בשמאלה ותישמע יתה מן גוי ומקרא בחיקרא : טו אול לפישון וסב מסמן יזקרא
 ותשויגיה בתיבותה לאתקרא לכוז ולקרביתא השיצגה מלעיל ותקעא דתיבותה בצטרקא משוי מדורין פקאין פקאין
 ותלייתאין פעקדינה : יז ואנא האנא בתי ית טרבענא מיא על ארעא למקלא כל בשרא דביה ריקא דמי מן תחות
 שמיא כל דבארעא יתגוד : יח ואקים ית קימי עמד ותיעול לתיבותא אנת וקנד ואנתקד ונשי בקד עמד :
 יט ומן כל דתי מביל בשרא תרין מבולא מעול לתיבותא לקיימא עמד דבר ונקבא ידוון : כ מעופא לוגיה
 ומקערא לוגיה ומביל ריקשא דארעא לוגיה תרין מבולא יעלו לוקד על יד מלאקא דאחד ומיעל יתוון לך לקיימא :
 כא ואנת סב לך מביל קייביל דמיתאביל ניהי לה ולדוון למיביל : כב ועבר נח ככל דפקדינה : יא ואמר :
 לנת על אנת וכל איש ביקד לתיבותא ארס יתך תמימי זבאי קדמי בקרא תדון : כ מביל בעיקרי בקיא תסב לך
 שובעא

רשי

כרית סיה לרדך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו ושלא יהרגוהו רשעים סדור : אתה ובניך ואשתך . האנשים לכד והנשים לכד מלאך
 שחאסרו כתשמיש המטה (שם) (יט) ומכל החי . אפילו אדם (חגיגה י) : שנים מצל . מן הפחות שבהם לא פתחו משנים
 אחד וזכר ואחד נקבה : (ב) מהעוף למינהו . (ב"ר) אותן שדנקו כמיניהם ולא השמיתו דרכם ומאליהם כלו וכל שהתיבה קולטת
 סכנים בה : (בב) ויעש נח . זה כנין התיבה (סנהדרין קח) : ראיתו צדיק . ולא נאמר צדיק תמים . מלאך שחומרים
 מקצת שבו של אדם סכניו ומלו של אדם סכניו (ב"ר) : (ב) הטהורה . העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמדנו תורה
 עירובין יח

באר רחובות דקדוקי רשי

הוא לשון עבר (ער האט נבעטן) והתפלל עם הוי"ו לשון עתיד הוא (ערווטרט בעטן) : (ב) בעיניך רחית הבית
 כמלת מכול דנוסה היא ולא כיון לומר הדגש מורה מסרון מן אות ראשונה מן השורש ושרשו נבל מענין ככל שכול דהיינו ענין
 כמינה או כליה כל"א (גשומפין אדר מילין) זה כיון רש"י כמה שכתב שכלה הכל * ועוד יש לומר הדגש כמלת מכול מורה על
 למ"ד אית אחזעית מן השרש (לדעת קצת שחומרים שיש דגש מורה על חסרון אות שחורין) ושרשו בלל מענין כי שם כלל ה'
 שפתס זה כיון כמה שכתב רש"י שכלכל הכל * וגם יש לומר הדגש כמלת מכול מורה מסרון יוד אות ראשונה מן השורש ושרשו יבל
 מענין מיוסבילי עיר מזור שיענינו הכאת דבר מן מקום למקום על זה כתב רש"י שהיכל הכל (עש האט אלס אונעק גפיהרט) דהי מהני
 תלתא

מכלל יופי

ליונים קנים רבים הלוקים : (וכפרת בכפר) . הוא שקורין
 בערבי קפ"ר והוא כמין חמור ויש מפרשים זפת מדברי רבותינו
 ז"ל כופרא (טו) (וזה אשר תעשה אותה . והמורה
 והתכונה שתעשה אותה וזה לשון זכר אומר על השיעור :
 (טז) (צואר) : מגזרת
 צהרים רוצה לומר הלון ויתכן שחמלון הוא הושם גשם
 שממנו יכנס האורה : ספירי אשר יעבור בו האור וכן
 (תחתים שנים) . תארים עם אמו"ל שיהיה אכן טובה :
 יוד הרבי אכל (ושלישים) נפל ממנו יוד היחס ויוד הרבים
 כתובה כמו עקרים נקרים (זו) (המבול) משקלו סגול
 והראוי מבול ופירושו גשם : וכן איוב לא
 ונבלי שמים מי ישכיל
 שפירושו גשמי שמים והוא ויש חונקים שהוא מענין כליה
 חסר הנסמך המבול מבו' ועירובי סדרך המים שיעשו
 מים כמו (יהושע ג) זה . ורש"י כתב מבול שכלה
 הארון הכרית ומבול שם את הכל שכלכל את הכל שהיכל

את הכל מן הנכמה למקום : האר לגשם וגשם שם
 עצם לפיכך יובל לומר
 מבול על כל דבר שנופל מן השמים כמו השר גורגווש
 והברד אם ירד לרוב לפיכך אמר מבול מים ולא אמר
 גשם מים :

(יח) והקימותי את כריתי אתך . הכרית הוא שלא ימות
 הוא וכניו כמבול ושלא יעיתוהו המיות
 בתיבה כדכרי חו"ל . ולכ"ג אמר שהוא הטבע שנתן ככריאה
 שיתקיימו הכרים ולא יערך אל כעוזה הכריאה אשר כרא בשעת
 ימי כראשית כע"ש כי בו שפת מכל מלאכתו אשר כרא אליהם ליעשות
 ושרדי' אכתבי כרית נאמר על חוקי הכריאה הראשונה כע"ש
 אש לא כריתי יומם ולילה את כריתי . היום ואת כריתי סלילה ואתר ה'
 לנת שהכרית והגבול ואשר שם המים שלא יכסו את הארץ במאמר
 יקונו המים אין ראוי לשמרו לכני דורו שהפרו את כריתי אכל הכרית
 הזה אקים אתך כי איתך רחיתי לדיק לפני כדור הזה :

אתה וכניך : האנשים לכד והנשים לכד שחאסרו כתשמיש
 המטה לפי שהעולם היה שריו כנער :

ז (ב) (איש ואשתו) : כל דבר יקרא אישן ואשה
 ואף

ט אשר לא טהרה היא שנים איש ואשהו :
 ג גם מעוף השמים שבגה שבגה זכר
 ונקבה לזוורתו ובע על פני כל הארץ :
 ד כי לימים עוד שבגה אנכי ממטיר על
 הארץ ארבעים יום וארבעים לילה ומהיתי
 ארד כל היקום אשר עשיתי מעל פני
 האדמה : ה ויגש נח בכל אשר צוהו
 יהוה : ו ונתבן שש מאות שנה ונתמבול
 ה היה מים על הארץ : ז ויבא נח ובעניו ואשתו
 ונשי בניו אתו אל התבה מפני מי המבול :
 ח מן הבהמה הטהרה ומן הבהמה
 אשר איננה טהרה ומן העוף וכל אשר
 רמש על האדמה : ט שנים שנים באו אל
 נח אל התבה זכר ונקבה באשר צוה אלהים
 את נח : י והיה לשבעת הימים ומי המבול
 היו על הארץ : יא בשנת שש מאות
 שנה לחיבתם בהדש השני בשבעה עשר יום
 לחודש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום
 דבה וארבת השמים נפתחו : יב והיה הגשם
 על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה :
 יג בעצם היום הזה בא נח וחס וחס ויפת
 בני נח ואשת נח ושלשת נשי בניו אתם אל
 התבה : יד הטה וכל החיה למינה וכל
 הבהמה

תיסב לך שבגה שבגה דבר ונקבא ומן
 בעירא דליתוהי דכי תרין דבר ונקבא :
 ג אף מעופא דשמיא שבגא שבגא דבר
 ונקבא לקומא זרעא על אפי כל ארעא :
 ד ארי לזמן יומין עוד שבגא אגא מחית
 מיטרא על ארעא ארבעין ומין וארבעין
 לילון ואמתי ית כל יקומא דעבדית מעל
 אפי ארעא : ה ויגש נח בכל דפקדיה י :
 ו ונת בר שית מאה שנין וטופנא הוה
 מיא על ארעא : ז ויבא נח ובעניו
 ואיתתיה ונשי בניו עמיה לתיבותא מן
 קדם מי טופנא : ח מן בעירא דכניא
 ומן בעירא דליתא דכניא ומן עופא וכל
 דרחיש על ארעא : ט תרין תרין עלו
 עס נח לתבותא דבר ונקבא כמא דפקיד
 י ית נח : י והנה לזמן שבגא יומין ומי
 טופנא הוה על ארעא : יא בשנת שירת
 מאה שנין לחי נח ברהא תנינא בשבעה
 עשר יומא בירחא ביומא תרין איתבן עול
 מבועי תהומא רבה וכי שמיא איתפתחו :
 יב ונהו מיטרא גחית על ארעא ארבעין
 ומין וארבעין לילון : יג בכמן יומא תרין
 עאל נח וחס וחס ויפת בני נח ואתת נח
 ותלת נשי בניו עמהו לתבותא :
 יד אינון וכל חיתא לנה וכל בעירא לנה

לזוניה

רשי

(ערוכין יח) : שבעה שבעת . כדי שיקרב מהם קרבן כנאלתו : (ג) גם מעוף השמים וגומר . כשהורים ככתוב מדבר ולמד
 סתום מן המפורט : (ד) כי לימים עוד שבעה . (סנהדרין קח) אלון ימים אלו של מתושלח הלדיק שחס הקב"ה על כבודו
 ועכב

שורבנא שורבנא דבר ונתקבא רמן בעירא דליתא דכא תרין דבר ונתקבא : ג ברכ מן צפרי שמיא שורבנא שורבנא דבר ונתקבא למימא מנהון ורעא על ארעא : ד ארום קא אגא יתיב לכוז ארעא שורבנא יומין אין יתברו וישתפק לרזון ואין לא יתברו לזמן יומין טוב שורבנא אגא מחירת מטרא על ארעא ארבעין יומין וצרכעין לילון ואישיצי ית כל גנת איבש ובעיר ארעא : ה ועבר נח וגוי : ו ונת בר שית מארה שגין וטורבנא הנה מיה על ארעא :

ז ועל נח רבנתי ואנתרתי ונשי בני עמיה לתיבורתא מן קדם מוי דטורבנא : ח מן בעירא וגוי : ט תרין תרין עאלר לנת לתיבורתא דבר ונתקבא היקבא דפמיד יי נת נח : י ותנה לזמן שורבנא יומין מן בפר דשלים איקבליה דמתרשלת תמא יי ורוא לא תבן בני נשא ומוי דטורבנא הווי נחרתו רתיחין מן שמיא עלוי ארעא :

יא בשנת שית מאה שגין למי נח ביהיקא יתנינא הוא יבח מרשון דעד דדון לא הווי מתמקן דמיא אלתו ממשרי בהה ריש שמיא לשכלול עלמא בשקסרי יומין לירחא בייקא תרין אתקועו כל בפרעי תרוקמא ברא ונהון בני גרבוי משוינא מן בניהון וסתמון ונהון וקמר הכי תכפי שמיא אתפתחו :

יב והוה מטרא וגוי : יג בקבן יומא תרין על נח שם נחם ויפרת בני נח ואיפת נח ותלת נשי בנוהי עמיה לתיבורתא : יד הניחן וקל תימא לנהא וקל בעירא לנהא וקל ריהשא דרהיש על ארעא לזניה קל עופא לזניה

ירושלמי
וחרבי שמיא ארפתחו :

דשי

זעכ את הסודעמות אל וחשוב שמותיו של מתושלח ותנאל שהם כלים כשנת ת"ר שנה למי נח : כי לימים עוד . מהו עוד ועין אחס זמן זה נוסף על ק"כ שנה : ארבעים יום . כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוגרם לגור גורת מנוזרים : (ה) ויעש נח . זה ביאתו לתיבה : נח ובניו . האנשים לבד והנשים לבד לפי שחאסרו כתיבתי המטה ופני שהעולם שרוי בפניו : (ו) כופני מיהמבול . אף כתיבתי אמה היה מאמין ואינו מאמין שיכא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים : (ט) באו אל נח . מאליו : שנים שנים . כלם הושו עמין זה מן הפחות המ שנים : (יא) בחדש השני . רכי אליעזר אומר זה מרחשון רכי יהושע אומר זה חייך (סנהדרין קח) : נבקעו . להניח וימיהן : תהום רבת . מדה כנגד מדה הם תמלו ברכה רעת האדם ולקו בתהום רכה : (יב) ויהי הגשם על הארץ . ולהלן הוא אומר ויהי המבול אלא כשהוריד הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה כשלא חזרו היו למבול : ארבעים יום וגומה . חייים ראשון מן המין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות כמלוא ארבעים יום כלים ככ"ח כנסלו לרכי אליעזר שהתדיים נונין כסדרן אחר מלא ואחד מסר הרי"כ מרחשון וכ"ח חכסליו : (יג) בעצם היום הזה . למדך הסתוב שהיו בני זורו אומרים אלואנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוכרין אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אפי מנטיקו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום : (יד) צפור כל כנף . דכוכ הוא אמר של כל עין כנף לרכות מנבים כנף

מכלל יופי

קודם הפועל אשר לפניו ורוצה לומר וכבר נפתחו כי רבוי הגשם מלחלה הארץ שהיא יבשה וקבוצה ועומדת בפני מעינות תהום וכשיבא הגשם עליה ילחלח הארץ ויפריד חלקיה שהיו קבוצים וכי המעינות הנסתרות שהיו נכבשים תתרו הארץ היבשה יכבצו בהררלה הרה והתפרדה ויפשו על פני וי"א שהוא לשון תוקף כמזכירי נעולם דיו ופנס הכעז שכאיתו כיום בעצמו הנגזר עאלת ה' בא כח וכניו אל התיבה והקניס בה כל החיה וכל הבהמה והרמש וכל עוף השמים למיניהם וכל מנומתיים עם גשם ורוח זלעפות וזה דבר תמימה שיעשה כיום א' אסלף בעור האל כי רחמו קח

ואף על פי שאינו אדם : (ו) (היקום) : שם בתוספת יור והוא כלל לכל חי על האדמה (ז) והמבול היה . (ח) והמבול במקום כאשר כמו (תהלים כב) ושפרתי רננות יהללפי רוצה לומר היה נת בן שש מאות שנה כשהמבול היה : (ח) והמבול היה מים . והמבול היה מים והמבול שזכר עומד במקום שנים . (ז) (ויבא נח) וגו' . שבעה ימים נכנס קודם בא המבול וזהו מפני מיהמבול נכנס קודם שיקאו ולא ידענו טעם לדברי . האומר בדרש שאף נח מקטני אמנה היה שהרי הכתוב מעיד עליו שהיה צדיק תמים ועשה כל אשר צוהו ה' : (ט) (שנים שנים) . זוגות וזוגות הם זכר ונקבה . (יא) (מעינות) : בסמוך העין בישוא : (וארבות) . חלונות וז' רוב הגשמים אמר ארבות כאלו נפתחו השמים ארבות ארבות וכן אמר (מלכים ב) והנה ה' עישה ארבות בשמים וגו' . ובסימן כ"ה כתבו זו מורה הזמן שכבר עבר

הבהמה למינה וכל הרמש הרמש על הארץ
 למינה וכל העוף למינה וכל צפור כל כנף :
 טו ויבאו אל נח אל התבה שנים שנים
 מכל הבשר אשר בו רוח חיים :
 יז והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו
 באשר צנה אתו אלהים ויסגר יהוה בעדו :
 יז ויהי המבול ארבעים יום על הארץ
 וירבו המים נשאו את התבה ותרם מעל
 הארץ : יח ויגברו המים וירבו מאד על
 הארץ ותלך התבה על פני המים :
 יט והמים גברו מאד מאד על הארץ
 ויכסו כל ההרים הנבחים אשר תחת כר
 השמים : כ חמש עשרה אמה מלמעלה
 גברו המים ויכסו ההרים : כא ויגע כל
 בשר הרמש על הארץ בעוף ובהמה
 ובתיה ובכל השרץ השרץ על הארץ וכל
 האדם : כב כל אשר נשמת רוח חיים
 באפיו מכל אשר בהרבה מתו : כג וימה
 את כל היקום אשר על פני האדמה
 מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים

שלישי

לזוהי וכל עופא לזוהי כל ציפור כל דפרח :
 טו ועלו עם נח לחבוקא תרין תרין
 מכל בשרא דביה רוחא דחיי טו ועליא
 דכר ונוקבא מכל בישרא עלו במה דפקיד
 נחיה ויבגין ויבגין במומדיה עלוהי :
 יז ונהו טופנא ארבעין יומין על
 ארעא וסגיא מנא ונטלו ותתיבותא
 ואתרמת מעל ארעא : יח ותקיפו מנא
 וסגיא לתדא על ארעא ומתלכא תיבותא
 על אפי מנא : יט ומנא תקיפו לתדא
 לתדא על ארעא ואתחפיו כל טורנא
 דמנא דתחות כל שמיא : כ חמש עשרי
 אמינ מלעילא תקיפו מנא ואתחפיו
 טורנא : כא ומית כל בשרא דרחיש
 על ארעא בעופא ובבעירא ובחיתא
 ובכל ריחשא דרחיש על ארעא וכל
 אינשא : כב כל דנשמתא רוחא דחיי
 באפוהי מכל די בישתא מיתו : כג ומתא
 ית כל יקומא די על אפי ארעא
 מאנשא עד בעירא עד ריחשא ועד

וימחו

דשי

עופא

(ג) כנף לשון כנף (ויקרא א) ושם אותו כנפיא שפילו כנף עולה חף כן אפוד כל מין תראות כנף :
 (ד) ויסגור ה' בעדו - הגין עליו שלא שברוה הקוף התיבה דוכים וחרייות והיו חורגות בהם ופשוטו של מקרא סגר כנגדו מן המים
 וכן כל בעד שכתקרא לשון כנגד הוא (ראשית ב) בעד כל רחם בעדן ובעד כנין (איוב ב) עור כעד עור (תהלים ג) מנן בעדי
 (שמאל א יב) התפלל בעד עבדך - כנגד עבדך : (ז' וחרם מעל הארץ - תזקעת היתה כמים י"ח חזרה כסמינה טעונה שתזקעת
 זקנתה כמים ומקראות שלפנינו ויחיתו : (יח) ויגברו - מחליטין : (כ) חמש עשרה אמה מלמעלה - של כל גובה כל
 ההרים לאחר שהטוהתם לראשי ההרים : (כב) נשמת רוח חיים - נשמה של רוח חיים : אשר בהרבה - ולא דגים שבים -
 (סנהדרין קא) (כג) וימח - לשון ויפעל הוא וחינו לשון ויפעל והוא מוגזר וימן וימן - כל תיבה שקופה ה"א כגון כנה מתי קנה
 כשהוא

באר רחובות דקדוקי דשי

תלתא שרשים חפיקת : (ג) גרסינן בחולין דף ק"ט ע"ב כשיק טמא בטור משלוח הקן ונלן א"ר יצחק דאמר קרא כי יקרא קן
 לטור לפניך עוף משמע לן בין טור בין טמא בטור טמא לט אשכחן דתיקרי בטור טמא לט אשכחן דתיקרי בטור תא טענה כל יצחק כל כנף מתי
 לא

לזניה כל צפור כל דפנה : טו ועלו לזר נח להיבחרתא תרין מבל בשרא דביה דותא דמי ז

טו ועלויא דבר ונקבא מן כל בשרא עאלו חקבא דפקוד

ירושלמי

וחס מימריה דין עלויה :

יתיה יי ואגין מימרא דין ית מרעא דתיבוקתא באנפיה : יז ונקבא

טרבקנא ארבעין יקמין על ארעא ופגיאוי בנא ונטלו זר היבוקתא

ואיתקמת מעל ארעא : יח ותקפוי בנא ופגיאוי לתרא על ארעא והות תיבוקתא מהלכא סתויא על אפי בנא :

יט ופנא תקפוי לתרא על ארעא ואתפגיאוי כל טרביא רמנא דתחורת כל שמיא : כ חמיקרי גרמדין מלעיל

תקפוי בנא ואיתקפיאוי טרביא : כא ואיתקמסי כל בשרא דרחיש על ארעא בעופא וקבעינא וקבתתא וקבל

דחישא דרחיש על ארעא וכל גני גשא : כב כל דנשמט רוח חין באנפוי מבל דבשקתא מיתא : כג ושיצוי ית

כל גונרת אעש וקבעיר דעל אנפי ארעא מאינשא עד בעירא עד רחשא ועד עופא דפנה באויר שמיא ואישמיצוי מן

ארעא

באר רחובות דקדוקי דשיי

לאו צפור בין טהור בין טמא כל כנף סודים לא צפור טהור כל כנף טמא ומגבים ע"כ לשון הגמרא וכהנה נשאלתי הרי התקטין סוכר במלת כל כנף לא נכלל כי אם מגבים לחודיה והתרנין סוכר במלת כל כנף נכלל עוף טמא וגם מגבים ורש"י לא זכר כחומר כלום מן עוף טמא רק יין

מכלל יופי

הארץ היו מתים כל מיני הדגים שהיו בכל הימים ואברו מן העולם ולא ראה השם יתעלה להשחית כל העולם ולהחזירו לתהו ובהו ולא לברוא עולם חדש שהרי השאיר מכל מין ומין ואמר להחיותם עסנח בתיבה והדגים לא היה להם דרך להחיותם ולהשאיר מהם עם נח בתיבה כי אין דרך חיותן כי אם כמים :

טו חקבא . ומ' לאמרו שהיו בני דורו אומרים אלו אלו רוחים אותו שנכנס אל התיבה אלו זכרים אותם והורגים אותו אחר הקב"ה אפי' מכניסו לציני כלם ונראה דכרמי יקום :

אמר המהבר עתה הבינותי מה שכתב הראב"ע בפירושו

ספר קהלת בפסוק (מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעל) סי' ג' ז' והפרש יש בין נשמו ונפש כי לא מצאנו בכל המקרא נשמה כי אם על בני אדם כענין (ימעינה) (נחה) נשמה לעמ עליה) . (וכל אשר נשמת רוח חיים כאפיו שכ על האדם לבדו עד כאן והוא דבר נבוכו בו כל החכמים כי איך אפשר לשוכאל האדם אחר שאמר הכתוב מכל אשר בחרבה ואדם אין בים להבריל ולומר מכל אשר בחרבה אכל כמה שכתב החכם רבי יוד קמחי שנשמת חיים שבאר האדם ורוח חיים על שאר בעלי חיים אשר בחרבה אבל דגים שבים לא מתו וכולי נתישב לנו כ"ה . גם הבינותי כונת המדקדקים ז"ל כי הרצון באמרם באסמוך על סמוך רוצה לומר כי הסמוך הראשון הנסמך על השני איננו נסמך עליו על האמת רוצה לומר שלא יודיע הנסמך השני שום הודעה לראשון אך הוא כמוהו בענין ואם המלות שונות והדמיון מנשמת רוח חיים כי לא הודיע הרוח דבר לנשמה אך הכונה נשמת חיים ורוח חיים וכן (ימעינה) (מבצר) משגב תומזחין) והדמיון להם . והטעם על זה לפי דעתי על בהרם הקצור בכל עזו בדבר אשר לא תקצר ההבנה כי שימון מלה אחת במקום שתיים ערכאן פקדנה על משקל פקדנה חקא וכולי הריש היה דגיש . (כג) (וימח) . מבנין הקל מן מחה בשקל (כדחזית) (וישע"י) מן שעה והוא פועל וצא :

וישכו

הרוחות כי לולא כן היו נותנים לטעמם : (בעדו עליון) : (כב) (כל אשר נשמת רוח חיים) דומה כי כל רוח בעלי חיים יקרא נשמה ולפיכך נסמך אל רוח כלומר כל שיש בו נשמות רוח כלומר הנועה והראב"ע כתב כל אשר נשמת רוח חיים שבה אל האדם כי לא מצאנו נשמה חוץ מנשמת האדם ורבים אומרים שנקראת כן בעבור שהיא מן השמים ואם הם שנים שרשים נמצא כמוהו רבים . ובפירושו כפרשת בראשית על פסוק ויפה באפיו נשמת חיים ה' על פי שרוח וגפש נשאלים גם כן פעמים לנשמת האדם נשמה הוא שם מיוחד לנשמת האדם ואף על פי שאמר כל אשר נשמת רוח חיים כאפיו פירושו נשמת חיים ורוח חיים כי שניהם סמוכים לחיים כמו (יחזקאל) (מבחר וטוב לבנון) . (ימעינה) (חכמי יעצו פרעה) . נשמת חיים על האדם זרות חיים על שאר בעלי חיים אשר בחרבה וכפר' זו כל אשר נשמת רוח חיים כאפיו שניהם סמוכים נשמה ורוח כאלו אמר נשמת חיים ורוח חיים וכן סמוך על סמוך (מבחר וטוב לבנון) (יחזקאל) (את מספר מפקד העם) . (איוכ"ה) (נחרי נחלי דבש וחמאה) והדומים להם ואמר נשמת חיים על האדם אשר בחרבה אבל דגים שבים לא מתו כי במים הוא גדולם ועוד שאינם (עם) האדם ביבשה שימותו בעבור ומה שאמר בחרבן הארץ (הטעם) (וגם דגו היס יאספו) ואמר (כנ"ה) (אסף עוף השמים ורגי חים) שם נאמר דרך גזמא . ואפילו היה הדבר כמשמעו שם מוזכר בארץ פרמית וואם מתו הדגים באותו יום הסמוך לאותה הארץ לא מתו כימים אחרים ולא אבר המין והוא אבל כמובל שהיה הרבן כל

וימחו מן-הארץ וישאר ארנח ואשר אתו
 בחברה : כד ויגברו המים על-הארץ
 המשים ומאת יום : א ויזכו אלהים
 את-נח ואת-כל-החיה ואת-כל-הבהמות
 אשר אתו בחבה ויעבר אלהים רוח על-
 הארץ וישבו המים : ב ויסכרו מעינת
 תהום וארבת השמים וכלא הגשם מן-
 השמים : ג וישבו המים מעל הארץ
 הלוך ושוב ויחסרו המים מקצה המשים
 ומאת יום : ד ותנח התבה בחדש השביעי
 בשבעה-עשר יום להדש על הרי אררט :
 ה והמים היו הלוך וחסור עד החדש
 העשירי בעשירי באחד להדש נראו ראשי
 ההרים : ו ויהי מקץ ארבעים יום
 ונפתח נח את-הלון התבה אשר עשה :
 ז וישלח ארת-הערב ויצא וצואו ושוב
 עד-יבשת המים מעל הארץ : ח וישלח
 את-היונה מאתו לראות הקלו המים מעל
 פני האדמה : ט ולא-מצאה היונה

עופא דשמיא ואתמחיו מן-ארץ
 ואשתאר ברס-נח דעמיה בתיבותא :
 כד ותקיפומיא על-ארעא מאה וחמשין
 יומין : א ודכיר יי ית-נח וית-כל-חיותא
 וית-כל-בעינא דעמיה בתיבותא ויאעבר
 יי רוחא על-ארעא ונהו מיא : ב ואסתכרו
 מבועי תהומא וכווי דשמיא ואתכלי מטרא
 מן-שמיא : ג ותבו מיא מעל ארעא
 אזלין ומיבין וחסרו מיא מסוף מאה וחמשין
 יומין : ד ונחת תיבותא בירחא שביעאה
 בשבעת-עשרא יומא לירחא על-טורי
 קרדו : ה ומיא הוו אזלין וחסרון עד
 ירחא עשיראה בעשיראה בחד לירחא
 אתחניאו רישי טוריא : ו והנה מסוף
 ארבעין יומין ופתח נח וית-כות תיבותא
 די עבר : ז ושלח ית-עורבא ונפק מיפק
 ותאיב עד-דבישו מיא מעל ארעא :
 ח ושלח ית-יונה מלונתיה למחו אס-
 קלו מיא מעל אפי-ארעא : ט ולא-אשבתח

מנוח

רשי

יונה

כשהוא נותן וי"ד כראש בקוד כחורק תחת הי"ד (ד) : אך נח' לבד נח וזכר פשוטו ומדרש אנדה (ב"ר) גונת וכו' דס עטורת
 הכמות וכו' וי"א שאמר מונות לחרי וכיטו ועליו כחור (משלי יא) הן נדיק כארץ יסולס : (א) ויזכור אלהים - זה
 השם מדת הדין היא ובהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הדיקים ורשעתן של רשעים הוככת מדת רחמים למדת הדין שחומר (בראשית ו)
 וירא ה' כירכה רעת האדם וילחמה' חמקה והוא שם מדת רחמים : ויזכור אלהים את נח וגו' - זה זכרו להם לטובות וזכרם שלא
 השמיתו דרכם קודם לכן ולא שמו כתיבה : ויעבר אלהים רוח - רוח תכחומין והנחה עברה לפניו : על הארץ - על עסקי הארץ :
 וישבו - כמו (אסתר ב) כשוך חנות המלך לשון הנחת חמה : (ב) ויסכרו מעינות - כשפתחו כתיב כל מעינות וכלן חין
 כתיב כל לפי שנשתיירו מהם חותן שיש סהם צורך לעולם כגון חמי טכריא וכו' וכל סהן : ויכלאו - וימנעו כו' (ההלים ט) לא תכלא
 דחניך (בראשית כו) לא יכלא חניך : (ג) מקצה המשים וכו' יום - התחילו לשקור והוא אחד בסיון - כיצד ככו' ככסליו
 פסקו הנשמים טרי' ג' ויכלאו וכו' ט וטבת הרי ל' כו' טבת ולדרוניסן ולירק"ה הרי ק"ג : (ד) בחדש השביעי - סיון והוא שביעי
 לכסליו סכסוקו הגשמים : בשבעה עשר יום - מכלן אתה למד שהיה התיבה משוקעת כמים ו"ה חמה - שהרי כתיב בעשירי באחד
 לחדש כראשית החרים זה שם סהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים וזה היו גשמים על ההרים חמש עשרה חמה וחסרון מים אחד בסיון
 עד אחד באב חמש עשרה חמה לששים יום הרי חמה לד' ימים נמלא סכ"ו בסיון לא חסרו חלא ד' חמות ונחה התיבה
 ליום הקצרת למדת שהיתה משוקעת ו"ה חמה במים שכל ראשי החרים : (ה) בעשירי נראו ראשי החרים - זה שם סהוא עשירי
 למרחשון

ארעא ואשקאד ברכו נח ורעמוות פתובקא : כד ותקפו מיה וגו' : א ודכיר : במיכריה ית נת נת כל תיקא ותכל
 בעקא דעקיה בסיבוקא ואעבר : י רום תמזין על ארעא ואשמדכו
 מוא : ב ואסתגרו מברעי תחומא וחרבי שמיא ואתמגע מטרע
 מלמיתת מן שמיא : ג ותאיבו מיה מעלוי ארעא אולין ותמיזין
 ותסרו מיה מסוף קארה ותמשיין יומין : ד ונתת תובתא ברחא

שביעארה הויא לרחא דגישו בשקמי יומין לרחא על טוניה דקרוין שום טוניה מן קרנא מן קרנא ושיב טוניה חד
 ארמיקא ותמן מתפניא קרמא דארמיקא בארעא מדיקא : ה ומיא הוה אולין וחקרין עד יב עשירי יב המז
 בתמזי בחד לרחא אנתמיקא ריש טרכא : ו והוה מסוף גוי : ז ושבר רח עורבא ונפק מופק ותאב עד
 דיביאישו מיה מעלוי ארעא : ח ושבר רח ונתתא מלונותיה למחמי אין אתקול לוי מיה מעלוי ארעא
 ארעא : ט ולא אשקברת ונתתא גיחא למקסר ריגלא ותברת לנתתא ואנדער ארום מוי על אנפי כל

ארעא

רש"י

למרחשן שהתחיל הגשם . ואם תאמר הוא אלו ועשירי לכסליו שמסך הגשם כשם שאתה אומר כחדש השמיני סיון והוא שביעי להפקת
 אי חופר לומר כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפקת שהרי לא כלו ארבעים יום שלירדת גשמים ונראה ומעשים של תגבורת היום
 ער אחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לירדה אין זה סיון ובעשירי אי אפשר למנות אלא לירדה שאם אתה חומה להפקת והוא אלו לא אתה
 מולא בראשון כחחד לחדש חרבו העמים מעל הארץ שהיו מקץ ארבעים יום משגדלו ראשי הכרים של את העורב וכ"ח יום הוחיל בשליחות
 ביונה הרי ששים יום משגדלו ראשי הכרים עד שחרבו עני האדמה : ואם תאמר כאלו כראו נמצא שחרבו במרחשן והוא קורא אותו ראשון
 ואין זה אלא תשרי שגזל ראשון לכריאת עולם ולרבי יהושע הוא כיון : (ו) מקץ ארבעים יום . משגדלו ראשי הכרים : את הלוח
 התיבא אשר עשה . ללכר (ב"ר) ולא זה פתח התיבה העשו לכיפה וליחה : (ז) יצוא ושוב . הולך ומקיף סביבות התיבה ולא
 הלך בשליחותו שהיה מושבו על כת ונגזו כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח) : עד יבשת המים . פשוטו כמשמעו . אכל
 פדרש אגדה מוכנסיה העורב לשליחות אחרת בעצרת גשמים כיוו אליהו שנאמר (מלכים א' יז) והעורבים מביאים לו לחם וכשר
 (ח) וישלח את היונה . למקו' ימים שהרי כתיב ויחל עורב טבעת ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף כראשונה הוחילו ימים
 וישלח

באר רחובות דקדוקי רש"י

מן חגבים וקאי א"כ פירושו א"כיה דנקטין ולא א"כיה דתרטין והסבני דלא קשה מניד דהא כללוא הכי קשה עלרש"י דאם סבר כדעת המקשים
 ונה ליה לפוכיה מלתיה בענין המכיקות והלא כגמרא לא נוכר כלום מענין הכי קות א"ו דעת רש"י דכעת התרין ומנסו דקשה לרש"י מנח
 לתרין לכלול במלת כל כפך תרי מילי על זה קאמר רש"י דכוק הוא וכו' ור"ל דעת התרין אן הוי כתוב כל צפור לחודיה הוי אמרי עבוד לחודיה
 ולאמרי טמא והשתא דתיב כל צפור כל כפך במלת כל כפך מרבינן כמי עוף טמא אכל עדין לא נתרבו חגבים אמנם כאשר מודך המקרא
 להקדים המרכא קודם הטפחא וכן מנה הקרא במלת כל המוקדם נקוד הטפחא ובמלת צפור המאוחר נקוד המרכא על מרחיק
 מורה השמיני ענין הכי קות ואם כן חמרי' בקרא מלת מין וכאילו כתיב כל צפור של כל מין כפך (אלוואו לאר כפך חטט) ולא ככתבו גס
 חגבים : (ד) אמרו הוודקקים ואלו כן חמרי' בקרא מלת את קראת לשון גפפצל (ער ויערקע חיין
 אכמרי זאך) וכל תיבה הכתובה אחר מלת את קראת לשון גפפצל (ער אוווארין גויערקט מן חיין אכמרי) והשפעת
 רש"י לשון גפפצל רצה לומר מדכתיב גפפצל קודם מלת את על מרחיק לשון גפפצל הוא ויחזיק את כל היקוס (ער מעקע
 אה אל דען כשחמד) ואינו לשון גפפצל (ער חיזע ווארדן אה געקקט) דאם כן לא הוי למכתב
 אחר וינח מלת את : ומה שכתב עוד כל תיבה וכו' כזה לא הכתיב דבריו וכי בה"א סופית תליא מלתא והלא חפך שתייה אות
 אחרת בסופה גפפצל דינא הכי לנקדי' ד השמוש בפרוק לכן נראה דודאי טות נפל בהמות וכן כרי' להיות כרש"י וכן כל תיבה שפופה"א

כגון

מכלל יופי

תהלים כג (כויסכרו פי דובר ישקר) : (וימלא) . ענין מניעו
 ועצירה : (ה) הלוח והסוד בא המקור במקום רביעי
 כאלואמר היו הולכים הלוח והוסריב הסוח : (ו) חלון .
 הראוי (חלון) כמו (כראשית ד) (בחצונו המר) : (א) ארץ
 חלון ההכה הוא הצהר שאמר (צוהר העשי לרניבת :
 (ז) (ער יבשת המים) מקור שלם עם דרוש שלא כדרך
 חב"ו י"ד י"ו י"ז י"ח י"ט

טווח לכף-רגלה ותשב אל-יו אל-התבה
 כי מים עד-פני כל-הארץ וישלח ידו
 ויקחה ויבא אתה אליו אל-התבה : י ויחל
 עוד שבעת ימים אחרים ויסקף שלח את-היונה
 מן-התבה : יא ותבא אליו היונה לערב
 ערב והנה עלה-זית שרף בפיה ונדע נח
 כי-קלו המים מעל הארץ : יב ויחל עוד
 שבעת ימים אחרים וישלח את-היונה
 ה ולא יספה שוב אליו עוד : יג ויהי באחת
 ושש-מאות שנה בראשון באחד לחודש
 חרבו המים מעל הארץ ויסר נח את-מבטח
 התבה וירא והנה חרבו פני הארץ : יד
 ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחודש
 יבשה הארץ : טו וידבר אלהים אל-
 נח לאמר : יו צא מן-התבה אתה ואשתך
 ובניך ונשי-בנותך אתך : יז כל-חית הארץ
 אתך מכל-בשר בעוף ובבהמה ובכל-
 הרמש הרמש על הארץ הוצא אתך ושרצו

רביעי

הוצא קרי

בארץ

רשי

יונה מנח לפרסת-דיגלה וחברת לותיה
 לתיבותא ארי מנא על-אפי כל-ארעא
 ואושט ידיה ונסבה ואגל יתה לותיה
 לתיבותא : י ואוריד עוד שבעא יומין
 אחרנין ואסיף שלחתי-יונה מן-תיבותא :
 יא נאמת לותיה יונה לעידן רמשאוקא
 טרף-ותא חביר מחית בפומה וידע נח
 ארי-קלו מנא מעל-ארעא : יב ואוריד
 עוד שבעא יומין אחרנין ושלח נת-יונה
 ולא אוסיפת למיתב לותיה עוד : יג והנה
 בשית-מאה וחד שנין בקדמאה בחד לירחא
 נגיבו מנא מעל ארעא ואעדי נח ורתי-
 חופאיה דתיבותא ותוא והא נגיבו אפי
 ארעא : יד ובירחא תינגא בעשרין
 ושבעא יומא לירחא יבישת ארעא :
 טו ומלל יי עם נח למימר : טז פוק
 מן-תיבותא את ואיתך ובך ונשי-בנך
 עמך : יז כל-חיתא דעמך מכל-בשרא
 בעופא

וישלח - חיון לשון שליחות אלא לשון טווח שלח ללכת לדרכו וכו' וראו חס קלו המים שם תמנא מנח לא תשוב אליו : (י) ויחל
 לשון המתנה וכן (איוב כט) לי שמעו ויחלו והרכה יש במקרא : (יא) טרף בפיה - חונר חטי סוכר היה לכן קורחו פעמים לשון
 זכר ופעמים לשון נקבה לפי שכליונה שכתרה לשון נקבה (ז) כמו (שיר ח') כיונים על אפיקי מים (וחוקאל ז) כיוני הנחיות
 כלם הומות וכו' (הושע ז) כיונה פותה : (יא) טרף - מטף ומדרגה אגדה לשון מוון ודרשו (ערובין יח) כפי לשון מחמר אחרה
 יהיו מוונותי מרורין כוית טידו של הקב"ה ולא מתוקין כדכש טידי כשרודם : (יב) ויחל - הוא לשון יחל אלא שזה לשון ויפעל וזה
 לשון ויתפעל ויחל וימתן ויחל וימתן (ז) : (יג) בראשון - לרא' הוא תשרי ולרבי יוסע הוא ניסן (ר"ה י"ב) : חרבו -
 כעסה כמין טיט שקרחו פניה של עעלה : (יד) יבשה - כעסה נרד' כהלכתה : בשבעה ועשרים - וירדתן כחדש הסניכ"ו -
 חלו יא ימים שהתנה ותירה על הלכנה שמשפט דור המבול שנה תמימה היה - (יז) אתה ואשתך וגומר - איש ואשתו כלן המור
 להם שמיים המטה : (יז) הוצא - הוצא כתיב כינא קרי (ח) כינא חמר להם שילחו הוצא חס חניס רוצים לנאת הניחא אתה
 ושרצו :

באר רחובות דקדוקי רשי

בנך בנה טוחה קנה כשהוא קותן ו' וי' ד כראשה ותולא טידי וכוונת רש"י להודיע דלונה מופלת בה' אדכמוק רק כאשר יבוא כראשה ווי' נ
 ונס ינ"ד טעונית ולאמוקי כאשר

אָרעא וואָשיט ידוה ונִסְבָּתָא וְאַעִיל יָתָה לְוַתִּיהָ לְחִיבָתָא : י ואוֹרִיךְ הוּב שׁוֹבְעָא יוֹמִין וְאוֹסִיף לְשַׁדְרָא יָת
 יוֹנָתָא מִן חִיבָתָא : י יא וְאַתְרַת לְוַתִּיהָ יוֹנָתָא לְעִידוּנָא בְּקִשָּׁא וְהוּא טְרַפָּא דְיוֹנָתָא לְקִיט חֲבִיר וְשַׁחֲתִית בְּפִרְקָה דְּמִיָּבְמִיָּה
 מִן טַוּוֹר מִיִּשְׁתָּא וְיַבֵּע נַח אַרוּם אֶתְקוּלְלִי מִיָּא מַעֲלוֹי אָרְעָא : יב ואוֹרִיךְ הוּב שׁוֹבְעָא יוֹמִין וְאוֹסִיף לְשַׁדְרָא
 ית יוֹנָתָא נְקָא אוֹסִיפִת לְמִיִּתְב לְוַתִּיהָ הוּב : יג וְהוּבָה בְּשִׁית מֵאָה וְתָא שְׁנִין בְּמִשְׁרֵי בְּחַד לְיָרְחָא בְּרִישׁ שְׁמָא נְגוּבוּ מִיָּא
 מַעֲלִי אָרְעָא וְאַעֲדִי נַח ית חִפְּפָה דְּחִיבָתָא וְתָמָא וְהָא נְגוּבוּ אִפִּי אָרְעָא : יד וְיָבִיבָה בְּרַחֲשֵׁנוּ בְּעִשְׂרֵינוּ וְשׁוֹבְעָא יוֹמִין
 לְיָרְחָא אֶתְבָּשֶׁת אָרְעָא : טו וּמְלִיל יִי וְגוֹי : טז פּוֹק מִן חִיבָתָא אֲנִי וְאַנְתָּהּ רַבְּדָּ וְנָשִׁי בְּנָךְ עֲקוּךְ : יז כֵּל חִתָּא
 דְּעֲמִיךְ מִקְּלִי בְּשַׁרְיָא בְּעוֹפָא וּבְבַעֲרָא וּבְקָלִי רִיחִישָׁא דְּרַחֲשִׁי עַל אָרְעָא הִנֵּפֵק עֲמִיךְ וְתַעֲלִדוּן בְּאַרְעָא וְיִשְׁשֵׁנוּ וְיִסְגִּינוּ
 עַל

באר רהובות דקדוקי רשי

יבואו י"ד שמושיה לכה כראשה אז אין דרך ה"ה ליפול מהמכתכר על המעט וכן הוא כהדיא הכלל במדקדקים : (ה) רצה לומר חלו
 הו כתיב וְשַׁלַּח כְּלֵתִי דַגְשׁ תוֹךְ הַלְמַד וְהִיָּתָה אִם סָן הַמַּלְאָךְ מִלְּשׁוֹן הַקֵּל הִיָּתָה מְשֻׁמֶּה שְׁלִיחוֹת בְּקִלּוֹת דְּהִיּוּנוּ שְׁלִיחוֹת לְחִיתָה כְּחִזְרָה
 אֲכַל עֲכָשׁוּ דְכֵתִיב וְשַׁלַּח בְּדַגְשׁ תוֹךְ הַלְמַד וְהִיּוּנוּ מִלְּשׁוֹן הַכְּבֵד אִם סָן מְשֻׁמֶּה שְׁלִיחוֹת כְּכִידוֹת דְּלִיתָה כְּחִזְרָה דְּהִיּוּנוּ
 שְׁלֹחַ (שְׁטַרְק אוֹנֵק) שִׁיקוּ אוֹלֵנִיט וְיִדְרִקוּמוֹן) כְּדַמְסִיִּים שְׁלַח וְכוּ' : (ו) מְשׁוּם דְקִסָּה לְרִשׁ"י דְמַתְּמִיל הַקְּרָא
 כְּמַלְת טְרַף לְשׁוֹן וְכוּ' (עַר הַטְּגִלּוֹקֵט) וְסִיִּים כְּמַלְת בְּפִיָּה (מִיִּט אִיִּר מִוִּיל) דְּהִיּוּנוּ לְשׁוֹן נְקִיבָה עַל זֶה קְאָמַר רִשׁ"י אוֹמַר אִיט שׁוֹכֵר הִיָּה
 בְּעִדּוֹת מַלְת טְרַף וְהָא דְכֵתִיב בְּפִיָּה לְפִי טַעֲמִין מִיָּן יוֹנָה כֵּל הַמְּקַרָּא אִף חֲזַרְתָּ תְּכֻנָּה כְּלַשׁוֹן נְקִיבָה : (ז) רִשׁ"י הוֹדִיעַן בְּזֶה
 מַלְת וְיַחַל הַכְּתִיב כִּיד מַלְאָךְ לְשׁוֹן וְיַפְעֵל הוּא וְיַתְרַגְס וְיִמְחַן וְהִיּוּנוּ לְשׁוֹן קַל (עַר הַטְּגִלּוֹקֵט גּוֹיִעֵרֵט) אֲכַל בְּיַחַל הַטְּגִלּוֹקֵט
 כְּסִיִּי וְיִדְ"ן וְהוֹ"ד הַטְּגִיבָה בְּרַגְשׁ וְעוֹרָה חֲסִרוֹן מִ"ו הַתְּפַעֲל וְכִילִי כְּתִיב וְיַחַל וְיַתְרַגְס וְיַחַל מִן הַמַּחֲוֹן לְשׁוֹן כְּבֵד
 (דַּעַן וְיִיָּא דִיא טוֹיב דּו עֲרַט מֵאֵל אִיִּין כְּלַט גְּרַחֲכֵט הַט וְיִיָּא הַטְּגִלּוֹקֵט דּו אֲנִדְרִי מֵאֵל וְעֵרֵט וְיִיָּא גּוֹיִים אִיִּין בְּעִשְׂרֵי תְּשׁוּבָה בְּרַעֲוִין
 דַּעַן וְיִיָּא וְעֵרֵט גְּרִיט וְיִדְרִ קוּמוֹן דְּרוֹס טַעֲמִיט בְּיַחַל לְשׁוֹן כְּבֵד עַר הַטְּגִלּוֹקֵט גּוֹיִעֵרֵט) : (ח) וְאִף שִׁכַּל הַכּוֹסְחָתִים הַגְּרַסָּא
 בְּרִשׁ"י כְּהִיָּק מִ"ו נְכוּן הוּא גְּרַסָּתִי וְעַתָּה אֲפַרְשֵׁה דְכָרוּן אִף דְּכַחֲמַת אִין חִילּוֹק בְּעִיקוּד מִרוּם הַמַּלְאָךְ כִּין עַלֵּת הוֹצֵא
 כְּמוֹלֵס וְכוּן מַלְת הוֹצֵא כְּפִת"ח כִּי שְׁנִיבָה הַמָּה זְוִי מִלְּשׁוֹן הַתְּפַעֲל מַכְּלִי וְקוֹס כְּרִאָה לְרִשׁ"י לְחַלֵּק מִדְּכֻמַּלֵּת הוֹצֵא כְּחוֹלֵס לֹא כְּרַגְשׁת
 לְשׁוֹן הַתְּפַעֲל לְכֵן מַעֲרַשׁ הוֹצֵא אֲמוֹר לֶהֱסִי אֲחֵל אֲכַל מַלְת הוֹצֵא כְּפִת"ח שְׁהוּא עַל מַסְקֵל הַתְּפַעֲל וְסִטֵּר גְּרַגְשׁ לְשׁוֹן הַתְּפַעֲל לְכֵן קְאָמַר
 הוֹצֵא

מבלל יופי

עקרו ויתחל ואלו היה מבנין נפעל כאשר כתבנו
 רבי יהודה ורבי יונה היה (ויחל) כוון כי בבנין נפעל התפק
 היוד פא הפעל ל לון נראיר בעתידים לעולם ובהתפעל פעם
 כוונתם כיווד כמו שמוית (ויתעצו) כמדכר' (ויתלדו)
 תהליס פנ (ויתיעצו) וכתב בנו וטוב מה שאמר אב היוד
 היתה פתוחה אבל מצאנוה קמוצרה כמשפט האירון מבנין
 נפעל וכן אמר בפירוש קפר בראשית ויחל מבנין נפעל
 ואלו היה מבנין התפעל היתה היוד שחיא פא הפעל פתוחה
 והיא קמוצרה וכן כמימן נ"ב ויש שיבא כיווד בשרשו
 רוצרה לומר שלא נהפכה בה יוד פא הפועל ר"ו'
 נראית כמשפט :

(יג) הרבו המים ועדין לא תוכל הרגל לדון על הארץ

שהיא רכה כי פניה חרבו לכדס ואחר כך יבשה הארץ ונעשתה גריד כהלפתה :

(טז) אתה ואשתך וגו' איש ואשתו כאן התייר להם תשמיש המטה :

(יז) (כל החיה) כלל ואח"כ פרט ופירוש כל החיה כל נפש החיה כמו שפירש מכל בשר וזמן אומר למטה ואת כל נפש החיה אשר אתכם (הוציא אהך) צווי בהראות היוד ומשפטו הוציא וכתוב בוין בתלוף פא הפועל בוין נסתרת כמגדל

ברוך

ותיה
 יעא
 תיה
 ימין
 תא :
 וקא
 ע נח
 וריך
 יונה
 והיה
 וקא

 אפי
 שרין
 :
 פוק
 דגך
 שרא
 א
 ויחל
 יום לשון
 הנאות
 ר אמה
 על זה
 רבו
 כ"ו
 ון היר
 אתה
 :
 אשה וי"ו

בארץ ופרו ורבו על הארץ : יח ויצא
 נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו : יט כל
 הקנה כל הרמש וכל העוף כל רמש על
 הארץ למשפתתיהם יצאו מן התבה :
 כ ויבן נח מזבח ליהוה ויקח מכל
 הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור
 ויעל עלת במזבח : כא וירח יהוה את
 בית הניחח ויאמר יהוה אל לבו לא אסף
 לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי
 יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד
 להכרת את בריתי כאשר עשיתי :
 כב עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר
 וחם וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו :
 ט א ויברך אלהים את נח ואת בניו
 ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ :
 ב ומוראכם וחמתכם יהיה על כל חית
 הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר
 תרמש האדמה ובקל דגני הים בידכם
 נתנו : ג כל רמש אשר הוא חיוי לכם
 יהיה לאכלה בנרק עשב נתתי לכם ארץ
 קל : ד אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו :
 ואך

בעופא ובבעידיא ובכל ריחשא דרחיש
 על ארעא אפיך עמד ויתילדון בארעא
 ויפשוו ויסגון על ארעא : יח ונפק נח
 ובנוהי ואיתחיה ונשי בניו עמוה :
 יט כל חיתא כל ריחשא וכל עופא
 כל דרחיש על ארעא לורעתהון נפקו
 מן תיבותא : כ ונבא נח מדבחא קדם
 יי ונסיב מכל בעירא דביא ומכל עופא
 דבי ואסיק עלון במדבחא : כא וקביל יי
 ברעה ית קורבניה ואמר יי במוקריה לא
 אוסף למילט עוד ירת ארעא בדיל לחובי
 אנשא ארוי ארעא לבא דאנשא ביש מועיריה
 ולא אוסף עוד למוקחי ית כל דחי כמא
 דעבדית : כב עוד כל יומי ארעא זרויא
 וחצרא וקורא וחומא וקישא וסיתנא וימס
 וליליא לא יבטלון : א ובריד יי ית נח
 וית בנוהי ואמר להון פושנו וסגו ומלונת
 ארעא : ב ודחלתכון ואימתכון תהי על
 כל חית ארעא ועל כל עופא דשמיא בכל
 די תרחיש ארעא ובכל נוגי ימא בידכון יהון
 מסירין : ג כל ריחשא דהוא חי לכון
 יהי למוקל כירוק עשבא יהבית לכון ית
 כולא : ד ברס בשרא בנפשיה דמיה לא

ס
 ח
 ט

תיכלון

רשי

ושרצו בארץ . ולא כתיבה מניד טאף הכתמה והעוף כאשרו כח שמים : (יט) למשפתותיהם . קבלו עליהם עלונת לידבק
 כתיבן : (כ) מכל הבהמה הטהורה . אמר לא זכתי להכניס מאלו ו' אלא כדי להקריב קרבן זיהם (כ"ר פ' כ"ו)
 ל"ד : (כא) מנעוריו . חנעוריו כתיב משנעור ללאת מועזי אמונתו בו יצר הרע (ט) : לא אוסף ולא אוסף . ככל הדבר
 לשכונה הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי כח ולא מנינו כה שכונה אלא וזשכפל דכריו וסיה שכונה וכן דרשו חכמים ז"ל כמסקת
 שכוונת (דף ל"ז) : (כב) עוד כל ימי הארץ וגומר לא ישבחה . ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חזי
 תשרי ומרסשון וחזי כסליו זרע חזי כסליו וטבת וחזי שבת קור וכו' ככ"ז (דף קג) (ס"א) עוד כל ימי כלומר תמיד כמו עוד טוואתו (כו) :
 קור : קשה מחורף . חורף : עת זרע פעורים וקטנית התריפין להתכשל זרע קור הוא חזי שבת ואדר וחזי טמו (עהרש"ל)
 קציר

על ארעה : יח ונפס נח וכוני ואינתתיה ונשי בני עמיה : יט כל תתא כל רחשא וכל עופא דרחיש על ארעה לזרעיהדיון נפקו וכו' מיכתא : כ וכוני נח מרבהא קדם יי הוא מרבהא וכוני אדם בעדו דאישר מן ונתא דעדו וצקריב עלוי קרבנא ועלוי אקריבו מן וקבל ית קרבנהו וכו' נחתו מוי דטובענא איתצד ובנייה נח ונסב מכל בעידא וכוני כל עוף דכי נאסיק ארבע על חהויא מרבהא : כא וקביל יי גבעא קרבניה וצמר יי גמיקריה לא אוסיף למליט טוב ית ארעה בגין חובי בני אינשא ארום יצרא

דלקא דאינשא ביש מטליותיה ולא אוסיף טוב למיקחי ית כל דמי היקמא דעבדית : כב עוד כל יוכא ארעה דרועא בהקופת משרי וצצרא בהקופת גיסן וקורא בהקופת טבר והוקמא בהקופת פמו וקמא וסרקא וקמי גלילי לא יתבטלון : א ובריק יי ית נח וית בני וצמר להום פישו וסגו וכו' ית ארעה : ב ונתלתמון וצמיתכוו יהו על כר חיות ארעה ועל כל עופא דשמיא מכל דפרחש ארעה וקבל נגני יבא בידכם וימקדון : ג כל רחשא דהוא חי דלכוו יהי למיכל כירוק עקבא וקמי לכון ית פולא : ד גבם בשרא דתליש מן חיותא

רשי

קור חצי טמן ואיר וחצי סיון : קיץ . הוא זמן לקיטת תאכס וזמן שמיכסיס אותן בשדות ונמוקיז כמו (שמואל א יז) בלחם והקיץ לאכול הנערים : חום . הוא סוף ימות החמה חצי אב וחלול וחצי תשרי שהעולם חס ביותר כמו ששנינו במסכת יומא שלהי קיטא קשימוקטא : ויום ולילה לא ישבותן . מכלל ששבתו כל ימות העולם ולא יכיר בין יום וסין לילה (ב"ר כ"ה ופ' ל"ד) . לא ישבוהו . לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן : (ב) וחחכם . ואיתתכם כעו תראו חתת . ואגדה לשון חיות (י) סנהדרין צח (שבת קנא) שכל זמן שתינוק בני יומי חילין אתה צריך לשומרו מן העכברים עוג מלך הכסן מת צריך לשומרו מן העכברים שנאמר ויוראכם וסתכם יהיה . אינתי יהיה מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים : (ג) לכם יהיו לאכלה . (סנהדרין קט) שלא הרשיתי לאדם הראשון כשר אלא ירק עשב ולכס כירק ועשב שהקפדתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל : בשר בנפשו . אשר להם אכר מן החי כלומר כל זמן שנפשו כולא תאכלו הכשר : (ד) בנפשו דכוו . בעוד נפשו : בשח בנפשו

באר רחובות דקדוקי רשי

היצא אם איננו רוצים ללאת הוליאם אתה (מאך דוא ית ארוס גין) : (ט) מרהוי למכתה מנעורין כו"ו ואלאם וואו הורק לשון נערת אלא כתיב מנעוריו כשור"ק תחת העי"ן ש"מ אשתמש כמי ענין נעור (אח טיטלין) זולטון ויכצור רשעים מומה וזה שכתב משכנער נומעי אמו (אז ער אויס גשילטט ווערט) נומעי אמו יתן כו"ו הרע : (י) לדעת הראשונה הדגש שתיק התי"ו במלת וחחכם

מכלל יופי

כרוב (יח) (ויצא נח) (יט) למושפתתיהם . בצירי הצדי אף שהמורה פולעיל (כ) (ויעל עולות פובנין הפעיל ואין הפרש בינו ובין שמות יט (ויעל משה שהוא מן הקלבי אם לפי הענין היותו עומד או יוצא (כא) (וירחי) : דברה הורה כלשון בני אדם ודרך משל כמו תהליס כ האוכל בשר אכירים ודם עתודים אשתוה . רוצה לומר שקבלה ברצון וערבה לו וטעם הקבלה שהוריד אש מן השמים ואכלה להודיע כי רצה בכריאות הנוראים מן המכול ושמת בהם כמו שכתוב תהליס קד ישמת ח' במעשיו הפך מה שאמר בדור המבול כראשיתו ויהעצבאל לבו כי ידע כי לא יהיה בעולם עוד כמו אותו הדור : (הגהות מושקלופעלור כי הורד בעין הפועל והוא שסושרשונו בשקל ישעיהא גי' צוץ : (לקלל עוד) ר"ל לא יהיה זה לעולם וכן ולא אוסיף עוד : (כי יצר לב האדם נתאות לב האדם ורעיונו נקרא כן לפי שהוא יצר ופועל הענינים

וכתב הרא"ש כי עוד כל ימי הארץ לאות שיש לה קץ קמוכ : אליהם : (כב) (עוד כל ימי הארץ ענינו ההחמורה . זרע וקציר . חלק השנה לשנים ואחר כך לארבעה קור כנגד פזום . וקין כנגד החורף . והם ארבעה תקופות השנה וכל יום ולילה מה שחקר מזה נוסף בזה ואחר כך יאסך העודף ויחפר ויוסיף על החסר עד היותם כסוה . וטעם הכתוב שעוד כל ימי הארץ לא ישתנו סדרי כראשית כמו שהיה במבול : (וקורשו קרר ורו"ל זכרו הלשון הזה שלם בכפלו מייא קרירי : המראאפילו בהקופת תמוז קריר ליה) : ט (ב) (זמוראבס) שם : בידכם נתנו . הטעם כי בידכם נתנו (וחחכם) . שרשו ומענינו תבין חסרונו : (העשו לבלי חת) כמו (פת פתים פתכם) : (ג) (כירק עשכ) פרשתיו : (ד) אך כשר כנפשו . בעוד נפשו כו' הוה עדין קי ונתון טעירס II

ה ואר את דמכם לנפשתיכם אדרש
 מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש
 אחיו אדרש את נפש האדם : ו שפר דם
 האדם באדם דמו ישפר כי בצלם אלהים
 עשה ארץ האדם : ו ואתם פרו ורבו
 שרצו בארץ ורבו בה : ס ה ויאמר
 אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר :
 ט ואני הנני מקים את בריתי אתכם
 ואת זרעכם אחרים : ו ואת כל נפש
 החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל
 חית הארץ אתכם מכל יצאי החבה לכל
 חית הארץ : יא והקמתי את בריתי אתכם
 ולא יכרת כל בשר עוד מפי המבול ולא
 יהיה עוד מבול לשחת הארץ : יב ויאמר
 אלהים זאת אות הברית אשר אני נתן
 ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר אתכם
 לדורת עולם : יג את קשתי נתתי בענן
 והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ :
 יד והיה בענני ענן על הארץ ונראתה
 הקשת בענן : טו וזכרתי את בריתי אשר
 ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר
 ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל
 בשר : טז והיתה הקשת בענן וראיתיה
 לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש

חמישי

תיכלון : ה וברם ית דמכון לנפשתיכון
 אתבע מיד כל חיה אתבענייה ומיד אנשא
 מיד נבר דישוד ית דמא דאחיה אתבע ית
 נפשא דאנשא : ו דישוד דמא דאנשא
 בסהדין על מימר דנניא דמיה יתשד ארי
 בצלם אלהין עבד ית אנשא : ז ואתון
 פושו וסגו איתילדו בארעא וסגו בה :
 ח ויאמר וי לנח ולבנוהי עמיה למימר :
 ט וננא הא אנא מקים ית קימי עמכון
 ועם בניכון בתריכון : י ועם כל נפשא
 חיה דעמכון בעופא בבגירא ובכל חית
 ארעא דעמכון מכל נפקי חיבותא לכל
 חית ארעא : יא ואקים ית קימי עמכון
 ולא ישתצי כל בשרא עוד מפי טופנא
 ולא יהי עוד טופנא לחבלא ארעא :
 יב ויאמר וי דא את קנים די אנא יהב
 בין מימרי וביניכון ובין כל נפשא חיה
 דעמכון לדרי עלמא : יג ית קשתיהבית
 בעננא ותהי לאות קנים בין מימרי ובין
 ארעא : יד והי בעננתי עננא על ארעא
 ותחוי קשתא בעננא . טו וזכרנא ית
 קימי די בין מימרי וביניכון ובין כל
 נפשא חיה בכל בשרא ולא יהון עוד
 מנא לטופנא לחבלא כל בשרא : טז ותהי

חיה

דשי

קשתא

בנפשו דמו לא תאכלו . כדי אכרצון החי ואף כנפשו דמו לא תאכלו הרי דם חיו : (ח) ואראת דמכם . אף על פי שהרתי
 לכם נטילת נשמה כבהמה את דמכם אדרש מהסופן דם עמיו : לנפשתיכם . אף החוכך עמנו חיים שלח לא מננו דם : (בד)
 מיד כל חיה . לפי שטעמו דור המבול והפקרו למחלל חיות רעות למנוס בהן שחומר (ההלויים מט) נמשל כבהמות נדמו לפיכך
 כוונת לזכור עליהן את החיות : מיד האדם וידהכורג כמודחין עדים חטי אדרש : ומיד איש אחיו . סהות חוכב לו כח
 וברג סוגג חטי אדרש . אם לא יצלה ויכף על עונו ליחל . אף האונג לרין ככרה וחס חין עדים לחיכו בלות וכול חיו נכבד ק"ס
 דורש עננו כמו אדרשו רבותינו ביום נכות וחלשים חנה לדרסק"ס
 חוקק

מיומא חיא בזמן דגנפשיה ביה או דקליש מן סויהא נביסמא ועד דלא גפקא כולא נשמתא לא היכלון : ה זכרם
 גר דמכון לגנפשיהו אהבו מן ורא רכל חתא דמקלא דבר גשא אהבו עיניה לאיתקטלא עליה ומדא דאנשא מד
 גבר דיישור ביה דמא דאחי ארבע ית גפשא דאנשא : ו דיישור דמא דאנשא גסודין דיענא קחייבין ליה
 קטור דיישור בלא פהדין מרי עלקא ערוד לאיתקטלא מערה ליום דינא ברא ארום דריוקנא : י עבד ית אנשא :
 ז ואחון פושו וגו' : ח ואמר " וגו' : ט אגא קא אגא ממש קמי עמכון ועם בגיכון בריכוון :
 י ועם קל גפשת חיתא דעמכון בעופא ובקערא וקבל חת ארעא דעמכון מקל גפקי תיכונא לכל חת ארעא
 יא ואקיים ית קימי עמכון ולא ישמצי כל בשרא עוד קומי דטורקענא ולא יהי עוד טורקענא לחבלא ארעא :
 יב ואמר " קא את מקמא דגנא מקיים בין מימרי ובגיכון ובין כל גפשת חתא דעמכון לדרי עלקא : יג ית
 גפשיה יהבית בעננא ורהתי לסימו קיים בין מימרי ובגי ארעא : יד ויהי פד אפרוס ענני וקרא עלוי ארעא ותרתימי
 בןשמה ביקמא עד לא יטבע שקימא בעננא : טו ודבדקנא ית קמי רבין מימרי ובגיכון ובין כל גפשת חתא בקל
 בקרא ולא יהי טוב מניא לטורקענא לחבלא כל בשרא : טז ורהתי קשתא בעננא ואחמינה למדבר קיים עלם בין
 מימרא

רש"י

זומנן למנדק אחדוכו' (ו) באדם דמו ישפך . אם יש עדים המיתווה אתם למה כי כללם אלהים וגומר : עשה את האדם . זה
 זקרח חסר וזרין להיות עשה העושה את האדם וכן הרכה במקרא : (ז) ואתם פרו ורבו . (כחובות ה') לפי שטעמו הראשונה
 לכרכה ואלו לאו ופלי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה למופק דמים (במות סה) : (ט) ואני הנני . מוסכים אני עמך
 שהיה נח דואג לעשות בפריה ורביה עד שהכתיבו הקב"ה שלא לשחת העולם עוד וכן עשה . ובאחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות
 קיים וחוק כרית להבטחתי ואתלך לחוג : (י) חית הארץ אתכם . הם המתהלכים עם הכריות : מכל יוצאי החובה .
 להביא שקיים ורומים : חית הארץ . להביא המוקץ שאינו כללל המיה : אשר אתכם . שאין הלוקח עם הכריות : (יא)
 והקמותי . אעשה קיים לכריתי ומהוקמותי הקשת כמו שמוסיים ויהלך : (יב) לדרת עולם . נכתב חסר גיש דורות שלא
 הוזכרו לחיות לפי שלדקיס גמורים היו כמו דורו של מוקיבו מלך יהודה ודורו של רכי שמעון בן יוחאי (ב"ר) : (יד) בענני ענן .
 כשתעלה כוחשבה לפני להביא חסך ואכדוק לעולם : (טו) בידאלהים ובין כל גפשי חיה . בין מדת הדין של מעלה וביניכם שהם
 פולכתיס ביני וכן נפש חיה . אלא זהו מדרשו כשתכל עוד דין לקטרן עליכם לחייב אתכם אחרונה את האות ומכר :
 זאת

מבלל יופי

בבית לפי שדבר על הנפש : (זכבל חית דארץ אהבם)
 שהיתה אהבם בחיבה (יב) (אות הברית) שרשו ברת וענינו
 קיום ויש אומרים כי התינו מומרת כהא כמו (שבת) והוא מן
 יחזיהלכנ זברא אותהן ואע"פ שכתוב באלף וענינו בריתא :
בענין הקשת נכחו המפרשים כי עינינו הרואות שהוא דבר טבעי
 כי יתולד מלחט השמש באויר הלח וגם ככלי מים לפני
 השמש יראה כעוראה הקשת . ודעת הרמב"ן ורלב"ג שלקח' לחות
 ענין הקשת שכבר היה מתחלת הכריה ולכן אמר כתיב ולא חתן .
 ובר"ר ארדהס בן עזרא כתב שה' חוק אור השמש אחר המבול .
 וברד"א אמר שמתחלת הכריה היו האדים העולים מן הארץ גסים
 מאד לחחק הארץ ודשנותה בכריה וברכו העמים ועביים היו העננים
 כל כך עבות וגמות שלא היו יכולים ללוצי השמש לעבור בהם עד שלא
 היה מתרשם מראה הקשת לא באויר ולא בענן ומפני זה היו תועותים
 להביא מבול לעולם ואחרי כתיבת העננים שקודמים במבול נוצעו
 האדים ונדקדקו העננים כל כך עד שנלווי השמש יעברו בהם ומתוך
 כך תרשם הקשת בענן ולא יוכלו עוד להמיר גשם שוטף על
 הארץ וזכו אות הכרית :

(יד) (בענני) פועל הרגוש מענן והוקל : (טו) (וריא)
 יהיה עוד המים למבול . רוצה לומר לא
 יהיה זה לעולם . (טז) (בין אלהים) כאלו אמר כיני כמו
 שאמר

שפירש העודו חילא תאכלו אכל פורש מן הזאת עותר לכתי כח :
(ה) לגפשותיכם בעבור גפשותיכם השכלית המתחלת
 לכם כמו אחרי לי ואמר פרעה לכתי
 ישראל . ופ"ל העיתוקה ההורג את עצמו :
כזר כל חיה . יש מפרשים שה' ירוש מהחיה אם תהרג אדם .
 ואחרים אמרו שידרוס ה' מיד האדם ההורג את רעהו
 באחיצות החיה כגון אם כפחו לפני האריו וטרפו . והנכון שהי"ס
 משמש על הפועל כמו על המקבל כי כמו שכתב שיהסוף נעשה
 הטבעת לאחר על הפועל שגשגה להאומן וכן מיהקש זאת מידכם
 דיוס חכרי כיהם פועלים הרומים . ועם הכתוב שידרוס ה' דס
 ההורג ויקח נקמתו על יד כל חיה שיסכסכ שיעותוהו וכמו שאמרו
 שחכיהו"ל חף על פי שחרכע תמות בטלודין ארכעמותות לא
 בטלוד . וגם על יד אים אחיו שהוא אחיו כאהבה ירוש את נפש
 האדם ההורג שיסכסכ' שגונג יהרג את הרוצחזה אם לא
 היוסם עדים :

(ז) באדם העומם בעדים . או ענינו כידו אדם דמויטפק
 והוא בית דין של מטה :
(ח) בעלם אלהים פירשתיו : (ז) (שרצו) ענין השריצה
 הוא רוב התולדה כמו השרצים שהם לרובוכן שנות ח'
(זכני ישראל פרו וישרצו) : (י) (לעורף) הבית השמש
 במקום מזו ויש לפרשו כמו שיענו . וכפירוש וכלם יאמר

חיה בכל-בשר אשר על-הארץ : יז ויאמר
 אלהים אל-נח זאת אות-הברית אשר
 הקמתי ביני ובין כל-בשר אשר על-
 ששי הארץ : פ יח וידעו בני-נח
 היצאים מן-התבה שסותם ויפת והם הוא
 אבי כנען : יט שלשה אלה בני-נח
 ומאלה נפצה כל-הארץ : כ ויחל נח איש
 האדמה ויטע כרם : כא וישת מן-היין
 וישכר ויתגל בתוך אהלה : כב וירא חם
 אבי כנען את ערנת אביו ויגד לשגן אחיו
 בחוץ : כג וינקח שם ויפת את-השמלה
 וישמו על-שכם שניהם וילכו אחרנית
 ויכפו את ערנת אביהם ופניהם אחרנית
 וערנת אביהם לא ראו : כד וינקז נח
 מינו וידע את אשר-עשה לו בנו הקטן :
 כה ויאמר ארור כנען עבד עבדים
 יהיה לאחיו : כו ויאמר ברנך יהודה
 אלהי שם ויהי כנען עבד למו : כז ויפת
 אלהים

קשתא בעננא ואחוינה לדוכרן קים עלם
 בין מימרא דיי ובין כל-נפשא חיתה בכל-
 בישקא די על-ארעא : יז ואמר יי לנת
 דא אית-קיים די אקמית בין-מימרי ובין-
 כל-בישקא די על-ארעא : יח והווי בני-נח
 די נפקו מן תיבותא שם וחס ויפת וחס
 הוא אבוהו דכנען : יט תלתא אילין בני
 נח ומאילין איתבדרו כל-ארעא : כ ושרי
 נח גבר פלח בארעא ונציב ברמא :
 כא ושתי מן-חמרא ורוי ואיתגלי בנו
 משכניה : כב ונחא חס אבוהו דכנען ית-
 עריתא דאבוהו וחוי לתרין-אחיהו בשוקא :
 כג ונסיב שם ויפת ית-קסותא ושויוא
 על-כתף תרויהון ואילו מחורין וכסיוא
 ית עריתא דאבוהון ואפיהון מחורין ועריתא
 דאבוהון לא חוו : כד ואתער נח מחמריה
 וידע ית דעבד ליה בריה ועיקרא : כה ואמר
 ליט כנען עבד פלח יהי לאחיהו : כו ואמר
 ברנך יי אלהיה דשם ויהי כנען עבדא
 להון : כז ויפת יי ליפתי שבינתיה במשכניה דשם ויהי כנען עבדא
 להון

רשיי

יז) זאת אות הברית . הראהו בקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי : (יח) וחס הוא אבי כנען . למה הוצרך לומר כאן לפני שהפרשה
 עשויה וכו' כמכרותו של נח שקלל כה חס ועל ידו נתקלל כנען ועדין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן
 חס הוא אבי כנען : (כ) ויחל . (ב"ר) עשה עצמו חולין שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת : (י"ח) איש האדמה .
 אדוני האדמה כעו (רות א') איש נעמי : ויטע כרם . כשכנסם לפיכך הכניס עמו וזמרות ויחורית אחים (ב"ר) : (כא) אהלה .
 אהלה כתיב רוח ל' וסכטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו') הסופים במוצק יין (יב) .
 ויתגל . לשון ויתפעל : (י"ג) (כב) וירא חם אבי כנען . (ב"ר) יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאחיו לכך הוזכר
 על הדבר ונתקלל : את ערות אביו . יש אומרים מרסו : (סנהדרין ט') וי"א רכעו : (כג) ויקח שם ויפת . אין כתיב
 ויקחו אלא ויקח (סנהדרין ע') למד על שם שנתחנן במנות ויתר מיפת לכך זכו בניו לטלית של צינית ויפת זכה לקבורה לכניו שנאמר
 (יחזקאל לט) אתן לגונו מקום שם קבר . וחס שכנה את אחיו נאמר כורעו (ישעיה ב') כן ינהג מלך אשור פת שבי מזרים ואת
 גלות כוש כערים וקטים ערום ויחף ומשופי שת וגו' : ופניהם אחרנית . למה נאמר פנים שניים חלוד כשקיבו אללו והוצרכו להפך
 עצמם לכפותיהם ענו כניסם אחרנית : (כד) בנו הקטן . השקול והכוזב ענו (יאמיה ב"ט) הנה קטן נתתיך כגויס כווי .
 (כה) ארור כנען . אמה גרעת לישלח אל ידן רכיעי אחר לשונתי ארור כנר רכיעי להיות משקש את זרעם של אלו הנדוליס שהוטל
 עליהם

מיקרא דין רבין כל נפשית ותתא בכל ביסרא דעל ארעא : יו ואמר יי לנח דא אתק וקבים דבקימית בין מיקרי רבין
 מימר כל בקרא דעל ארעא : יח ותו בני נח דנפקו מן תיבתא
 שם וקם ויפתי והם הוא אבוי דקנעו : יט תלתא אלין בני
 דנח ומאלין אתבדרו למיבת בקל ארעא : כ ושרי נח למתו
 גבר פלח בארעא ואשפת גופנא דכושיבתא נהרא מן גיגיתא דעתן
 ונצביה לכרמא וביה ביקוא אנצרת ובשילרת ענבין ועצרינו : כא ושרי מן חמרא ורוי ואנתערטל בגו משקניה :
 כב וחמא חם אבוי דקנעו יר עריותא דאבוי ותו לתרי אחוהי בשוקא : כג ונסב שם ויפתי יר אקטלא
 ושרי על קמף פרנהון ואילו כאתרוו ובסיהר ית עריותא דאבוי ונצביהו ונצביהו ונצביהו לא חמון :
 כד ואנתער נח מן חמריה ויע באשפתערת חמרא ית דעבר ליה חם בריה דהויא קליל בוכתא דגבם ליה
 דלא יוליד בר רביעי : כה ואמר ליט קנעו דהויא ברביעי עבדי משעבר יהי לאהוי : כו ואמר בריך
 יי אלהי דשם דעבדמיה צדיקא וקניו יתו קנעו עבדי ליה : כז ישפר יי תחומיה דהיפתי ונתיררו בניו וישרון
 במדרשא

רשי

עליהם טורח עבודתי מעתה . ומה ראה חס ספרו אמר להם לחמו אדם הראשון שני בניו היו לו והרגוה את זה בטביל ירושת העולם
 ואכזריוס לוג' בניס ועודנו מבקש בן רביעי : (כו) ברוך ה' אלהי שם . שעתיד לשמור הכטמתו לורעו לתת להם את ארץ כנען .
 ויהי . להם כנען למס עובד : (כז) יפת אלהים ליפת . מתורגס יפת ירמיס : וישכון באהלי שם . ישרה שכינתו
 בישראל

באר רחובות

וחתכם מורה חסרון תי' ולות חמלעית מן השורש יון שורש חתה דהיינו ענין פחד ומורא ולדעת הנדרש אגדה כמלת וחתכם תביה הני' ו'
 תמורת ה' א' השורש והדגש שכתובה מורה חסרון וי' ד' לוח חמלעית יון שורש ושרשו היה ודרשו תינוק בן יונתו ח' וכו' : (יא) כישוס
 דאין לומר מלת ויחל מענין התחלה לחודיה כפזטיס דקרא תקשה מלת ויחל מיתרת למרדכה כתיב בתריה ויטע כרס וכוין דנטע
 בוולדי התחיל אלא ודאי' גס להורות הלימוד דענין חולין ובגמטו דיכר הכתוב שהיה לו לעשות תחילה כנטיעה אחרת : (יב) מדהוי
 לנוכת בוי' חולס בסוף דהוא סימן לוכר הכסתר (זין געלט) לא כתבי אהלה כה"א תמורת וי' על כרחיך להורות גס הלימוד
 רינו על שומרון כתיב ביחזקאל כ"ג ותלדנה בניס וכנות ושמותן שומרון אהלה וירוסליס אהליבה : רש"י מודיעך כזה כמלת
 ויהגל הוא השורש גלה אלא שכתב בחסרון ה"א כדיך כל שורש ספופה ה"א וכתלו כתיב ויהגלה על עסקל ויהפעל והוראות לשון
 התפעל שפועל בעצמו (ער החטו' ד' זעלבין אנטפלעקט) : (יג) כישוס דתנועת ג' ח' סימן לנוכת הזכר הוא (כ"א דדיין) וכאמת
 אין

מכלל יופי

שתיים ואחת יוצאה זנב ובפחות מכן לא יקרא כרם
 (כא) (וישת מן היין) לדעת רבי יהודה ורבי יונה הגמון
 בו נשת על משקל ג' ו' ו' ולהדין המלה אשר אחריה
 אמרו כן ועיין בסיון ל"א
 ובסיון ג' ובסיון פ' וישם חמוצא שברוביהם לר"ק
 וכאשר יהיו שני שואים בסוף המלה אם דבקה א' אשר בצדה
 תניע השוא השנית ותקראנו בקריאת ראשית המורה
 אשר בצדה ויש שקוראים כל שני שואים בסוף המורה
 נחים : (אהלה) הוא מקום זו הכנוי : (כד) (ויקץ נח)
 ביוד האיתן לבר יוד השך שנעלמה :
 בנו הקטן מני כנוי א' חס' ביבנען היס כנוי הקטן ומס לא
 היה כן הקטן למחלה עורס זיה ביהזכ המעשה ויס
 מרבותיו אומרים שסרסו וכן כתב בר"ם הכלדי : ופירוש הענין
 שכנין עשה המעשה כמנוח ומס אכיו ראה ושמת ולא כוס להגיד
 לזני אחיו כחין כמחוק ולפיכך נתקלל כנין :
 (כה) עבד עבדים עבדות חוק ונפלאות כמקדש קדשים :
 (כו) (עבר לשון) - לורע ששוכן עבר למן דופת אכני
 יפתגס כן היה עבד (כו) (יפת אלהים) - מכנין הפעיל
 יב

אלהים לפת וישפן באהלי-שם ויהי כנען
 עבד למו : כח ויחיינה אחר המבול
 שלש מאות שנה וחמשים שנה : כט ויהי
 כד-ימי-נה תשע מאות שנה וחמשים
 שנה ונקמת : פ א ואלה תולדת בני-נה
 שם חם ונפת ונולדו להם בני-אחר
 המבול : ב בני נפת ומנוג ומדי ונון
 ותבל ומשך ותיקם : ג ובני גמר אשכנז
 וריפת ותנרמה : ד ובני נון אלישה ותרשיש
 א כתיס וודקנים : ה מאלה נפרדו ארבעה
 בארצותם איש ללשנו למשפחתם בגויהם :
 ו ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען :
 ז ובני כוש סבא וחילה וסבתה ורעמה
 וסבתקא ובני רעמה שבא ודדן : ח וכוש
 ונד את-גמרדה הוא החל להיות גבר בארץ :
 ט הוא-היה גבר ציד לפני יהוה על-
 בן ואמר כגמרד גבור ציד לפני יהוה :
 י ותהי ראשית ממלכתו בכל וארך
 ואפד ובנה בארץ שגער : יא מן-הארץ
 שהוא יצא אשור ויבן ארתינונה ואת-
 רחבת עיר ואת-בבל : יב ואת-רסן בין
 נינוה ובין בבל הוא העיר הגדלה : יג
 ומצרים ילד את-לודים ואת-ענמים ואת-
 להקים ואת-גפתחים : יד ואת-פתרסים

להון : כח ויחיינה בחר טופנא חלת
 מאה וחמשים שנים : כט והיו בל-ימי-נה
 תשע מאה וחמשים שנים ומית : א ואילין
 תולדת בני-נה שם חם ונפת ואיתילדו
 להון בנין בחר טופנא : ב בני נפת גומר
 ומנוג ומדי ונון ותבל ומשך ותיקם : ג ובני
 גומר אשכנז וריפת ותנרמה : ד ובני נון
 אלישה ותרשיש כתיס וודקנים : ה מאילין
 אתפרשו נגורת עממיא בארעתהון גבר
 ללישניה לזרעתהון בעממיהון : ו ובני חם
 כוש ומצרים ופוט וכנען : ז ובני כוש
 סבא וחילה וסבתה ורעמה וסבתקא ובני
 רעמה שבא ודדן : ח וכוש אוליד ית-
 גמרוד הוא שרי למהו גבר-תקוף בארעא :
 ט הוא-הנה גבר-תקוף קדם יי על-בן
 ותאמר כגמרוד גבר-תקוף קדם יי : י ונהנה
 ריש מלכותיה בכל וארך ואפד ובנה
 בארעא רבבל : יא מן ארעא היא נפק
 אתוראה ובנא ית-נינוה וית-רחבת קרתא
 וית-בלח : יב וית-רסן בין נינוה ובין
 בלח היא קרתא רבתא : יג ומצרים אוליד
 ית-לודאי וית-ענמאי וית-להקאי וית-
 גפתחאי : יד וית-פתרוסאי וית-כסלוחאי
 דנפקו מתמן ופלשתאי וית-קפוטקאי :

ואת רשי

וכנען

בשראל - וזדרש חכמים אף על פי שיפת אלהים לפת סכנה מרשעים וכו' יפת בית שילא שרתה כו' שכינה וזכרן שרתה כחוקה
 ראשון סכנה שלחה שהיה מוכני סם : ויהי כנען עבד - חף עשיגלו בני סם ומכרו להם עבדים וכו' כנען : (ב) ותיקם - זו תיקם
 (ב"ר) (ח) להיות גבור - לכחורוד כל העולם על הקב"ה סעלת דור הכלנה : (ט) גבור ציד - לדעתן של כחיות כפיו
 והטעם גבורות במקום : לפני ה' - תפקוין להקניטו על סניו : על כן יאמר - על כל אדם קרשע כעוה כמים ודערבונג
 הלשונת

במדרשא דשם ויהי כגשן עבדו להון : כה יתמיא נח בבר טובענא מלרת מארה ותמשין שגין : כט והו
 כל יומי נח וגו' : א אליו תולבר בני דגם ואתי לידר
 להון גני במר טובענא : ב בני ד'סרת גוקר ומגוג
 וקבי וזון ותובל ומשך ותקם ושום אפרקיותהון אפרקי
 ונתמניא ונתמדי ומקדוניא ונתמניא ואוקיא וברקי :
 ג רבני דגוקר אשקטו וריפר ותפרקא : ד רבני
 דזון אלישא אלס וטרפס אבניא ודורבניא : ה מאלין

אתפרשו גניסי גנות עמניא כל חד ללישגיה ליחוסיהום בעמניהום : ו רבני דתם כוש ומצרים רפיט
 וקנעו ושום אפרקיותהום עבניא ומצרים ואליתרוק וקנעו : ז רבני דכוש סבא ותולרה וסבא ובעמרה
 וסבבא ושום אפרקיותהום סיניא ונתמדי וקמדיא וריבא וניגיא ורבני דמקריטיגוס ומדג רמג : ח נכוש אזליד

ירושלמי

הוא הנה גבר בצידא בחטאה קדם " דהוה ציד בני
 אנשא בלישגהון ואמר להון דהיקו מן דינו דשם ואדקקו
 דדינו דנקרוד גניו דגין ומאמר דנקרוד גבר בצידא
 בחטאה קדם " : והנה שירוי מלכותיה דכל
 וחס ונציבין ומטיספו בארעא דבבל :
 מן ארעא דהיא גפק אתרבייה רבנא ית גיגה גת פלטיהא
 דקרתא ותר מרית : גרת מלאסר בין גיגה ובין
 מרית היא קרתא דבתא : ומצרים אזליד ית
 מריוטאי ית פנטפול יטאי גת לוקטאי : גת פלוקאי
 ותר פנטפוקאי דגפקו מתמן פלשקאי גת קפורקאי :
 גת טריפולקאי גת ערקאי גת בקרסאי : גת אנטרדיקאי

וית

רשי

ומתכוין למרוד כו' יאמר זה כמורד גבור צד : (יא) מן הארץ . כיון שראה חסור את כניו שומעין לכמורד ומורדין במקום לכנות
 המורדל יחמתוכס : (יב) העיר הגדולה . היא נימה שחומר (יונה ג') ונימה היתה עיר גדולה לאלהים : (יג) להבים .
 שפניהם דומים ללש : (יד) פתרוסים וכסלוחים אשר יצאו משם פלשתים . משניהם יצאו שהיו פתרוסים וכסלוחים
 מחליפין

מכלל יופי

ושרשופתה ומשפטופתה תרגם דכריסיכ כירחיקה'
 אלהיך ארי יפת . יפת מפני שהמלה דבקה אל אשר כצורה
 והנה הם שלשה שואים השנים שבסוף המלה הם נתיים
 לדעת הכל אף לדעת הסברא הראשונה שזכרנו כמלת
 גשף : (וישכון באהלי שם) . אמר האלהים ירחיב
 גבולו ואף על פי כן משכן כבודו לא יהיה אלא באהלי
 שם והוא חוזר לישראל שיהיו מזרע שם ושכן כבוד ה' ביניהם
 כמדבר ובארץ ישראל כמו שאמר שמות כט ושכנתו בתוך
 בני ישראל ואמר משה רבינו ע"ה שמות לט ונפלינו אמי
 ועמך :
 ו (ה) (א"י הגוים) . הם מחוזות מחולקים זה מזה .
 (ח) (וכוש ילד) . בכנין הקל בא על הנקבה
 כרוב ופעמים על הזכר כמו זה וכן (וארפכשד ילד והדומים
 להם (ט) גבור ציד לפניי) . שמך אותו לישם לרוב גבורתו
 כמו יונה ג עיר גדולה לאלהים חסילסלו כהרר אל
 ולזה נוטה דעת אנקלוס שדורגס גבר תקיפוס אכשרשו :
 (י) (ראשית ממלכתו) . שם

טו וכנען אוליד ית-צידון בוכריה וית-
 חת : טז וית-יבוסאי וית-אמוראי וית-
 נרנשאי : יז וית-חינאי וית-ערקאי וית-
 אנתוסאי : יח וית-ארנדאי וית-צמראי
 וית-חמתאי וית-רמן איתבדרו ורעית
 כנענאי : יט והנה תחום כנענאי מצידון
 מטי לגרר עד-ענה מטי לסדום ועמורה
 ואדמה וצבנים עד-לשע : כ אילין בני-
 חם לזרעיתחון לילישנהון בארעיתהון
 בעממיהון : כא ולשם איתיליד אף-הוא
 אבוהון דכל-בני-עבר אהוהי דיתר-בא :
 כב בני שם עילם ואשור וארפכשד
 ולוד וארם : כג ובני ארם עוז וחול ונתר
 נמש : כד וארפכשד אוליד ית-שלח ושלח
 אוליד ית-עבר : כה ולעבר איתילידו תרין
 בנין שום חד פלג ארי ביזמוהי איתפלגית
 ארעא ושום אחוהי יקסן : כו ויקסן
 אוליד ית-אלמודד וית-שלף וית-חצרמות
 וית-יבח : כז וית-הדורם וית-אונל וית-
 דקלה : כח וית-עובל וית-אבימאל וית-
 שבא : כט וית-אופר וית-חווילה וית-
 יובב כל-אילין בני יקסן : ל והנה מותבניהון
 ממשא

ואת-כסלהים אשר יצאו משם פלשתים
 ואת-כפתרים : ס טו וכנען ילד את-
 צידן בכרו ואת-חרת : טז ואת-היבוסאי
 ואת-האמורי ואת-הנרנשי : יז ואת-
 חתני ואת-הערקי ואת-הסיני : יח ואת-
 הארנדי ואת-הצמרי ואת-החמתי ואת-
 נפצו משפחות הכנעני : יט והי גבול
 הכנעני מצידון באכה נרה עד-ענה באכה
 סדמה ועמרה ואדמה וצבנים עד-לשע :
 כ אלה בני-חם למשפחתם ללשנתם
 בארצתם בגויהם : ס כא ולשם ילד
 נס-הוא אבי כל-בני-עבר אחי יפת
 הנדול : כב בני שם עילם ואשור וארפכשד
 ולוד וארם : כג ובני ארם עוז וחול
 ונתר נמש : כד וארפכשד ילד את-
 שלח ושלח ילד את-עבר : כה ולעבר
 ילד שני בנין שם האחד פלג בני בנימי
 נפלגה הארץ ושם אחיו יקסן : כו ויקסן
 ילד את-אלמודד ואת-שלף ואת-חצרמות
 ואת-יבח : כז ואת-הדורם ואת-אונל
 ואת-דקלה : כח ואת-עובל ואת-אבימאל
 ואת-שבא : כט ואת-אופר ואת-חווילה
 ואת-יובב כל-אלה בני יקסן : ל והי

ועבנים קרי

מושבם

רשיי

מחליפין משכס נשותיהם אלו לאלו ויצאו מהם פלשתים : (יח) ואחר נפוצו . מאלה נפוצו משפחות הרבה : (יט) גבול . סוף
 ארצו כל-גבול לשון סוף וקצה : בראכה סס דבר . ול"ג כלום החומר לחכירו גבול זה מביע עד אשר תבא לגבול פלוני : (י"ג) (כ)
 ללשונתם בארצותם . אף על פי שחלקו ללשונות וארצות כלם בני חם הם : (כא) אבי כל בני עבר . הכהר היה שם :
 (י"ד) אחי יפת הגדול . איני יודע אם יפת הגדול אם סס כשהוא תיבור . סס בן חות . סס ונ"ו שנים חזר המכול הוי חומר יפת
 הגדול שהרי בן ת"ק שנה היה כח כשהחיל להוליד והמכול היה כשנת שש מאות שנה נחלא שהגדול בכניו היה בן מאה שנה ושם לא הניח
 למאה עד שנים אחד המכול : אחי יפת . ולא אחי חם אלו שנים ככדו אית-חביהם והיה כוהו : (כה) נפלגה . נתפלגו
 הלשונות

וְיָתֵר קְפוּדָאָי : טו" וְכַנְעַן אוֹלֵד וְגו' : טז וְיָתֵר
 יבוסאי וְגו' : יז וְיָתֵר תְּנָאֵי וְיָתֵר עֵרְקָאֵי וְיָתֵר אֲנָטוּסָאֵי :
 יח וְיָתֵר לוֹטְסָאֵי וְיָתֵר הוֹמָצָאֵי וְיָתֵר אֲנָטוּבָאֵי וְיָתֵר קְרוּן
 אֲתַבְרָרוּ וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר וְיָתֵר
 מִן כּוֹתְנֵי מַעֲלָךְ לְקָרָה עַד עֵזָה מַעֲלָךְ לְסָדוּם וְיָתֵר וְיָתֵר
 אֲדָמָא וְיָתֵר עַד קְלָדָה : יט אֵילָן בְּנֵי דְחָם לְעֵרְעֵית
 יְחוּסֵיהוֹם לְלִישְׁנָהוֹם בְּמִשְׁכַּב אֲרַעְתֵיהוֹן כְּנִיּוּסַת עֲקֻמֵיהוֹן :
 כא וְלִשְׁם אֵיךְ מֵלִיד אֵף הוּא בַר הוּא אֲבוּרָהוֹן דְּכָל
 בְּנֵי עֲבָרָאֵי אֲחֵי הַיְפָרָה רַבֵּיהּ גְּרַחְמָא דְּיָ : כב בְּנֵי
 דְּשֵׁם עֵלָם וְאֲחֵיהּ וְאֲרַבְכָּשָׁד וְיָלֵד וְאֲרָם : כג
 וְכַנְיָ אֲרָם עֵרִץ וְחִירָל וְנִתְרָה נִמְשׁ : כד וְאֲרַבְכָּשָׁד
 אוֹלֵד וְגו' : כה וְלַעֲבָר אֲתוּלִירוּ וְגו' : כו וְיָתֵר

וְיָתֵר תְּמָצָאֵי וְיָתֵר אֲנָטוּבָאֵי מִן כָּבֵל מִן כְּמֵר קְרוּן אֲתַבְרָרֵי
 גִּיסֵי אוּבָאֵי : ז' וְיָתֵר כָּל דְּבִינָא דְאַרְעָא לִישׁוֹן חָד וְיָתֵר
 חָד וְעֵצָה חָדָא אֲרָם בְּלִישׁוֹן קוּדְשָׁא חָדוּ מִמְלִילֵי דְבֵית
 אֲתַבְרֵי עֲלָמָא מִן שְׂרֻיָא :

כָּד אֲטֵעֵר לְבָהוֹן מִן כְּמֵר מִיְקָרָא דְמָצוּר בְּצַמֵר וְחָהוּ עֲלָמָא
 מִן שְׂרֻיָא וְאֲשַׁבְּחֵהוּ כְּקָעָא בְּאַרְעָא דְפּוֹנְטוּסוּס וְיָתֵר
 חָדוּ : וְאֲמָרִין אֲתֵירוּ קְצוּ וְנָבְגוּ לְגַת קְרוּיָא וְיָתֵר
 וְיָשִׁיעַ מִמֵּי עַד צִית שְׁמִיָא וְנַעֲבִיד לֹן בְּנֵיהּ בֵּית סְגִידָה
 בְּרָאשִׁיהּ וְנִתְּנָה חֲרָבָה בְּנֵי יִדִּיהּ וְנִתְּנָה עֲבָרָא לְקַבְלִיהּ קְרָא
 קְרָבָא קָדָם עַד דְּלָא גְּחַבְרָה עַל אֲשֵׁי כָל אֲרַעָא :

אֲלִיָּהּ יָתֵר אֲלִמְדָה דְּמִשְׁחָה יָתֵר אֲרַעָא בְּאֲשַׁלְוֹן וְיָתֵר שְׁלַף שְׁלַף מִיֵּי הַנְּהַרְוֹתָא וְיָתֵר חֲצֵרְקָתָא וְיָתֵר יַחַח : כז וְיָתֵר
 דְּרֻקָם וְיָתֵר אֵילָן וְיָתֵר דְּקָלָא : כח וְיָתֵר עוֹבֵל וְגו' : כט וְיָתֵר אוּפִיר וְיָתֵר חוּלָא וְיָתֵר יוֹכָב כָּל אֵילָן בְּנֵי דְקָטָן :
 ל וְיָתֵר בֵּית מוֹתְבִינְדָא מִן מִישָׁא מַעֲלָךְ לְסַפְרוּאֵי שְׁנוֹר מְדִינָתָא : לא אֵילָן בְּנֵי דְשֵׁם לְיַחֲוִסִיָּהוֹן בְּמִשְׁכַּב
 אֲרַעִיָּהוֹן

רש"י

לשמות ופסוקים הפקעה ונתפלגו ככל העולם לזכרונם עבר נביא שקרא שם כנועל שם העתיד ושינו כסוף ימי
 כתפלגו ש"ת בתחלת ימיו הרי יקטן חמו לעיר נמונו והוליד כמה נוספות קודם לכן שנאמר ויקטן ילד וגומר ואחר כך ויהי כל הארץ
 וגומר . ואם תאמר באמצע ימיו לא בא הכתוב לשתוסן אלא לפרש הא למדת שקצת עות פלג כתפלגו :
 (כו) יקטן . שהם עניו ויקטן עתה לכן זכר להעמיד כל העוספות הללו : חצרות . על שם עקוב דכרי אגדה (ב"ר) :

באר רחובות דקדוקי רש"י

אין מוכח הוא אומר לומר לכמה האדם רק להודיעו עד היכן מגיע הגבול לכן קחמר רש"י שם דבר הוא ורצה לומר תנועת קח כח כחית
 נוספת היא וכאלו כתיב עד עזה בוא סדומה דהיינו הגבול הולך עד עזה ונעזו לסדומה אכן לפירוש השני וכו' כר אהובי תנועת קח
 לאו נוספת רק כאדם האומר וכו' : (יד) דלפום רהשא דמנוע דמלת עבר יסיה שם האיש כדכתיב בתריה
 וארפכשדיל חת עבר תקפה כיון שהיו בני שם אדך היו גסכו בני עבר לכן הוסיף רש"י על הקרא מלת הנהה היה שם ורצה לומר
 מלת עבר הכתוב ככאן לאו שם האיש הוא רק מלשון עעכרה וכיאר הכסוק (דער פאטר עון אלי קינדר דיא דא זיין אן איכר פאטר פון
 כאך

מכלל יופי

שם רוצה לומר רחלת וכושר כנה שהם מקרוב מולידו לפני ה' : או תירשו לפניה' בית חת כל השמים לא היה נבחר ניד קמחו . וחול' אמרו שהיה נד דניתן של בריות כפיו וחטיה חותם לחוד כמקום . ופירוש הוא המל להיות נבחר כארץ סהיב הראשון שמשל בגבורתו על האנשים ונולך עליהם וכן כתוב ותי רחשית מנילפתו ככל : שם רוצה לומר רחלת ממרבתו (יד) (אשר יצאו משם פלשתים . מכסלחים או משנדרים מפרתוטים ומכסלחים שהתחננו יחד ומצאנו מלת (שם) עופלת על האדם כמו בראשית מט (משם) רועה אבן ישראל : (טו) (ואת היבוסים) . כל אלה זכר עם יוד ריחם כי המשפחות היוצאות מרין נקראו כן לפיכך בא עליהם הא הודיעה כי לא תבא רחיה הודיעה על שם אדם פרטי . (יט) (כאכהגררה . אין הכף

מזשכם ממשא באכה ספרה הר הקדם : ולא אלה בני-שם למשפתתם לשנתם בארצתם לגויהם : לב אלה משפתת בני-נח לתולדתם בגויהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול : א ויהי כל-הארץ שפה אחת ודברים אחדים : ב ויהי בנסעם מקדם נימצאו בקעה בארץ שניער וישבו שם : ז ויאמרו איש אל-רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלכנה לאבן ותחמר הנה להם לחמר : ד ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן-נפוצ על-פני כל-הארץ : ה וירד יהנה לראת ארתי-העיר ואת-המגדל אשר בנו בני האדם : ו ויאמר יהנה הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא-יבצר-מהם כל אשר יזמו לעשות : ז הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו : ח ויפץ יהנה אתם משם על-פני כל-הארץ

שביעי י

ממשא מטילספרטור מדינהא : לא אילין בני-שם לורעיתהון ללישנהון בארעתהון בעממיהון : לב אילין זרעית בני-נח לתולדתהון בעממיהון ומאילין איתפרשו עממא בארעא בתר טופנא : א והנה כל-ארעא לישן חד וממלל חד : ב והנה במישלהון בקדמיתא ואשכחו בקעתא בארעא דבבל ויתיבו תמן : ג ואמרו גבר לחבריה הבו נרמי לבנין ונקדינון יוקדתא ונות להון לבינתא לאבנא וחמרא הוה להון לשיע : ד ואמרו הבו נבני לנא קרתא ומגדלא ורשיה מטי עד-צית שמא ונעביה לנא שום דילמא נתברר עד-אפי כד-ארעא : ה ואיתגלי לוי לאיתפרעא על-עובדי-קרתא ומגדלא די בנו בני אנשא : ו ואמר יי הא עמא חד ולישן חד לכולהון והין דשריאו למעבר וכען לא-יתמנע מנהון כל דחשיבו למעבר : ז הבו נתגלי ונבלבל תמן לישנהון דלא ישמעון גבר לישן חברה : ח ובדר יי

ויחדלו

רשי

יתהון

(א) שפה אחת - לשון הקודש : ודברים אחדים - באו בעצמם אחת ואחרות כל היינו שיכור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו תלמדה - דבר אחר על יחידו של עולם - דבר אחר ודברים אחדים (ס"ח דברים חדים) אמרו אחת לאלף ותרנו שנים הרקיע מתחוטט כשם שפסח ביום המבול כולו ונעשה לו סתיכות צ"ר : (ב) בנסעם מקדם - שהיו יושבים עם כדתיים למעלה ויהי תושבם וגו' הר הקדם ונסעו ונשא לתור להם מקום להתיקח כלם ולא תנאו אלא שער : (ג) איש אל רעהו - חומה לאותה תמרים לכזו וכזו לפוט ושט לכנען : הבה - הזמינו עמכם - כל הכה לשון חזונה הוא שמכנים עמקן וזאת חכמים למלאכה או לעשה או לחשא - הכה הזמינו אמר קלייר בלע"ו : לבנים - שחין חבנים ככל שהיא בקעה : ונשרפה לשרפה - כך עושן הלכנים שקורים טול"ש שורפים אותן ככבשן : לחמר - לטוח הקיר : (ד) פן נפוצ - שלא יבא עמיטו סוס עכב להיטנו חכאן : (ה) וירדה לראות - לא הורך לכן אלא כחללנו לדיינים שלא ירשיעו נהון עד שיראו ויבינו - בחדר רבי תכמותא : בני האדם - אלא בני עיטא בני חמרים וגו' חלים אלא בני אדם הראשון שבה את הטובה ואמר האשה אשר כתת ענדי חף חלו בשו בטובה למרוד בני השמיים טובה ונולטם ון המבול : (ו) הן עם אחד - כל טובה וזיס עמון טעם אחד הם וטעם אחת לנכון ודבר זה הטוב לעשות : החלם - כמו חמרם עשותם להתחיל הם לניטוי : (ז) לא יבצר מהם וגו' לעשות - כתמיס - יבצר

אָרְשֵׁיהוֹן לְגִישָׁת עֲמִמְיָהוֹן : לֵב אֶלְוִי יְחֹסִי צַנִּי דַעַן לְהוֹסִסְהוֹן בְּעַמְמִינְהוֹן וּמֵאֶלְוִי יִתְפַּרְשׁוּ עַמְמִינָא בְּאַרְעָא
בְּתַר טוֹבְעִנָא : א וְהָיָה כָל אֶרְעָא לְיִשְׁוֹן חָד וּמִמְלָל חָד וְיִשְׁוֹת תְּרֵינָא בְּלִישׁוֹן קִדְרָשָׁא הוּוּ מִמְלָלְוֹן דְאַתְפְּרָא בִּידְוֹ
עֲלִמְיָא מִן שְׂרָרְיָא : ב וְהָיָה כְּמִישְׁלָהוֹן מִפְּרִיָקְתָא וְאַשְׁבַּחֵהוּ בְּקַעְתָּא בְּאַרְעָא דְכָבֵל וְיִתְיַבֵּר פְּסָן : ג וְאַתְרֵי וְכַר
לְחַבְרִית חֲבִי נְרָמִי לִיבְמִן וְיִישְׁרִי יִתְהוֹן וְכַמְרָנָא וְתַרְדֵּי לְהוֹן לְמִנְתָּא לְאַכְסָא וְנִישְׁנָא הַחֹת לְהוֹסִי לְשִׁיעַ : ד וְאַתְרֵי
חֲבִי נְכִי לְנָא קְרָמָא וּמִנְדָלָא וְרִישִׁית מְטִי עַד צִית שְׁמִינָא וְנַעֲבִיד לְנָא סְגִידָא בְּרִישִׁיתָא וְנִישְׁוֹי תְּרַבְרָא בִּידְרֵי וְקָרָא עֲבָדָא
לְחִיבָלָא סְדָרִי קְרָבָא קָדָם עַד לָא נִתְפַּדֵּר מִשְׁעִלְוִי אֶנְפִי אֶרְעָא : ה וְאַתְרֵי לְאַרְפְּרָעָא מְנַהוֹן עַל עוֹבֵד קְרָמָא
וּמִנְדָלָא דְכַנּוּ נְכִי נִשְׁאָא : ו וְאַמְרֵי הָא עֲמָא חָד וְלִישׁוֹן חָד לְכַלְהוֹסִי וְנָא אֶתְחַשְׁבֵּי לְמַעֲבַד וְקָדוֹן לָא יִתְמַנַּע מְנַהוֹן
קָל בְּחִשְׁבֵי לְמַעֲבַר : ז אָמַר לְשַׁבְעִין מִלְּאֲבִיבָא דְמִימִין קוּמִי אִיתוּן כְּדוֹן וְנִחְרִיר וְנִעְרַבְרָבָא מִן לִישְׁנֵיהוֹן דְלָא
יִשְׁמַעוּ אֶנְפִי לִישׁוֹן חַבְרִית : ח וְאַתְרֵי אֶרְעָא מִמְרָא בְּעִלְוִי קְרָמָא
וְעַמְמִינָא שׂוֹבְעִין מִלְּאֲבִיבָא קָל קָבֵל שׂוֹבְעִין עַמְמִינָא וְכָל חָד וְחָד לִישׁוֹן
עַמְמִינָא וּמִשְׁם בְּתַפְסִיתָא בִּידְרֵי וּבְכַרְרֵינָו כַּמְקוֹן עַל אֶנְפִי קָל אֶרְעָא

ירושלמי

וְהָיָה שְׂבִי עֲקָרָא לָא תְהוֹ לָהּ בַר :

לשבעין

רשי

לְמַן מְנַיִעָא כְּתַרְגוּמוֹ וְדוּמָא לְוִיכְלוֹר דְרוּחַ נְנִידִים : (ז) הַכְּרָה נִרְדָּה - כִּכִּית דִּינוֹ כְּעוֹלָךְ מַעֲמִנְתָּא וְיִתְרָה : הַכְּרָה - מַדָּה כְּנַגְדָּא
מַדָּה הֵם אִמְרוּ הַכָּה כְּכַסָּה וְהוּא כְּנַגְדָּם מַדָּד וְאִמְרַה הַכָּה נִרְדָּה : וְנַבְלָרָה - וְנַכְלָלְמוֹן מְשַׁמַּשׁ כְּלָסוֹן רַבִּים וְהִיא אֲחֵרוּנָה יִתְרָה כְּהִיא
שֶׁל נִרְדָּה (טז) : לָא יִשְׁמַעוּ - זֶה שׂוֹאֵל לְכַסָּה זֶה מְכִיחַ טַיִט זֶה עוֹמֵד עֲלֵיוּ וְמוֹנֵעַ אֶת מוֹמוֹ : (ח) וּפִיָּה אִתְּמַשׁ - כְּעוֹלָם

באר רחובות דקדוקי רשי

בְּאֵךְ אִין נְוִיעוֹן) שֵׁם וְאִסְקוּלָס הוּוּ כְּנִי אִישׁ אֶחָד דְהִיבִינְכוּ שֵׁם הַכְּתוּב כְּרִישָׁא דְקָרָא : (טו) כּוּשׁוּם דְּאִיכָא לְמַטְיָ וְלִמְרַ
דְּמֵלֵת הַחֵלֶם נִוְעִין יִחְלוּס מְלוֹס הוּוּ וְהִיא סוּפִית שְׂרָשִׁית הִיא דְלָא יִתְכַן כְּאֵן לְקוּ אֶמְרַה רִישׁ כִּימוּ אִמְרוּם עֲשׂוּתָם לְהַתְחִיל הֵם
לְעֲשׂוֹת הֵם וְרַחֲמֵי לִמְרַ מֵלֵת הַחֵלֶם מַעֲנִין הַתְחִילָה הוּוּ וְהִיא סוּפִית שְׂרָשִׁית הִיא נְגוּרַת מֵן מֵלֵת אִתְּמַשׁ וְכַלְּו כְּתִיבוּ שְׂרָשִׁית מְלוֹת
לְהַתְחִיל הֵם (אִיבָר אִין פְּלַנְיוֹן) וְעַל דְרַךְ וְעֲשׂוּתָם לְעֲשׂוֹת הֵם זֶה וְזֶה אֵבֵן בְּזִמְן חֲמוּרָא שְׂרָשִׁית כְּהִיא אֲלֵי בְּמַחְשִׁיתִי הַמְדַקְדֵּק
הַמְּמַרְסֵס כְּעַל כִּנּוּן סְלִיחָה זֶה עַל לְכַתּוּב כְּמַן דְּכָרִי רִישׁ כְּעִין אַחַר וְהוּא זֶה לְעִי שְׂמֵלֵת הַחֵלֶם כִּימוּ מְכַנּוּ הַמְּקוֹר הוּוּ וְהִיא מְשַׁמַּשׁ כִּימוּ
הַפְּעִילִים הַיּוֹתֵם כְּעִלִּים יִנְחִיט כִּי מוֹעַל עוֹמֵד לֹא יִתְכַן לְכוּף עַם הַכְּנִוּוּיִים * אֲחִימָס הַמְּקוֹר מִכְּנִין הַקָּל יֵשׁ כִּוּ שִׁיט הַרְאָתָה אֶחָד הוּוּ מוֹעַל
יִנְחִיט כְּהַרְאָתָה שְׂרָר כִּימוּ הַפְּעִילִים כְּמוֹ יִקְוִס אֲדָם * לְרַדְפָּן לְהַרְגוֹ * בְּעַרְמָה * לְשַׁמְרָךְ כְּכַל דְרַכִּיךְ וְהִמִּין הַשְּׂרָר אֶתְּמַשׁ עוֹמֵד
כְּהַרְאָתָה כִּימוּ הַשְּׂרָר כְּמוֹ כִּימוּ * עַמְדָךְ מְנַגַּד * וּמִשְׁמַרְוֹ אֶת הַשְּׂכִינָה וְהוּוּ רִישׁ כִּוּ כְּמֵלֵת הַחֵלֶם עַם כִּימוּ הַשְּׂרָר כִּימוּ מְכַנּוּיִי הַמְּקוֹר
אִין הַרְאָתָה יִנְחִיט כְּמַנְכָּה שְׂרָר כִּימוּ הַפְּעִילִים אֶכַל הוּוּ עוֹמֵד כְּמוֹ אֶמְרַס עֲשׂוּתָם שְׂהוּא מִן הַשְּׂרָר מוֹכַרְאָתָה כִּימוּ הַמְּקוֹר עַכְלָל : (טז)
כּוּשׁוּם דְּהֵא וְדִלִי אִין לְפָרַשׁ מֵלֵת וְנַבְלָרָה כְּנֵן שְׂרָשִׁית מֵן עִין כְּמֵלֵת כְּבֹל וְהִיא דְכְּמוֹף לְמִימֵן קַכְּסָה יִסִּיט אִס כְּן מֵאֲמַר כְּכַסּוֹף מַעֲבֹרָב
דְּמַתְחִיל

מכלל יופי

יא (א) (שפה אחת) - לישון אחד והוא לישון הקרש :
(ב) (מקדס) - כמזרח כי שם היה הישוב
בתחלה וזשם נבוא האדם כי נעדין מזרחי הוא גם הרי אררט
מזרחיים הם (ב) (בקעת) מקום מישור מן ההרים : (ג)
(הבה) - כלומר תן עזר או עצה ואינה צווי ממש אלא
בענין מקור או שם לפיכך הבה המלה גם לנקבה גם לרבים :
(והחומר היה להם להומר) - זה הפך זה זה טיט סיד זה
טיט עפר והחומר הוא טיט סיד מן הנראה כי דעומות
אין הוא כספור זה כשיחיו שניהם כספור אחד וכן כפירוש
החומר זה טיט מנובל עפר במים וחומר הוא המנובל מסידי
זמחול במים ושם רא היו אבנים שיהיו שורפים לסיד והיה
להם לכמנס החמר במקום החומר (ד) (וראשו בשמים) -
שיאל זה השם לנובה האויר : (ו) (לא יבצר) - עמנו לא
ימצע : (בל אשר יזמן) - פרשו כל אשר השבו וענין יסודם

אחד הם (ז) הבה בקמ"ץ ומלעיל (הבה נרדה) - כלומר תנו עזר
או עצה וגם מכח המלה הזאת לרבים ואע"פ שהוא לישון זכר
לפי שאינה צווי ממש על נתינת הדבר לפי שמו המרדה
במקום מקור או שם כאלו אמר צריך הרבה הזה להת בו עצה
או נתינת עצה או עזר והרגילו המלה על ענין הזמנה וזרון
אחד לחברו על המעשה : (ונבלה שם שפה) - שרשו
בלל זהנון למדברים בעדם והוא אירון מן הקל והיה
משפטו בשקל שמואליד ונקונה כהם והוא נוספה כהא
של נרדה או נפעל לנקבה וטעמו על שפתם וכו' א
מוקד' ומשפטו ונקבלה כפלים יש ונקבה רוח
מצרים יחזקאל ח"ה ונקבה ונקבה
שמשפטם נקבה נקבה
מבנין
הפעיל והנון כנין נרדה וכבנין
הפעיל

ויחולדו לבנות העיר : ט על-כן קרא שמה
 בכל כישם בלל יהיה שפת בל-הארץ
 ומשם הפיצם יהיה על-פני כל-הארץ : פ
 אלה תולדת שם שם בן-מאת שנה
 ויולד את-ארפכשד שנתים אחר המבול :
 יא ויהי שם אחרי הולידו את-ארפכשד
 חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות : ס
 יב וארפכשד חי חמש ושלשים שנה
 ויולד את-שלח : יג ויהי ארפכשד אחרי
 הולידו את-שלח שלש שנים וארבע מאות
 שנה ויולד בנים ובנות : ס יד ושלח חי
 שלשים שנה ויולד את-עבר : טו ויהי-
 שלח אחרי הולידו את-עבר שלש שנים
 וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות : ס
 טז ויהי-עבר ארבע ושלשים שנה ויולד
 את פלג : יז ויהי-עבר אחרי הולידו את
 פלג שלשים שנה וארבע מאות שנה ויולד
 בנים ובנות : ס יח ויהי-פלג שלשים שנה
 ויולד את-רעו : יט ויהי-פלג אחרי הולידו
 את-רעו תשעים ומאתים שנה ויולד בנים
 ובנות : ס כ ויהי רעו שנים ושלשים
 שנה ויולד את-שרוג : כא ויהי רעו
 אחרי הולידו את-שרוג שבע שנים ומאתים
 שנה ויולד בנים ובנות : ס כב ויהי
 שרוג שלשים שנה ויולד את-נחור :
 כג ויהי שרוג אחרי הולידו את-נחור
 מאתים שנה ויולד בנים ובנות : ס
 כד ויהי נחור תשע ועשרים שנה ויולד

את

ויחיו מתמן עד-אפי כל-ארצא ומנעו
 למבני קרתא : ט על-כן קרא שמה
 בבל ארו-תמן בבל יי לישן בל-ארצא
 ומתמן בדריון יי על-אפי כל-ארצא :
 י אילין תולדת שם שם בר-מאה שנין
 ואוליד ית-ארפכשד תרמין שנין בטר
 טופנא : יא ויהי-שם בטר דאוליד ית-
 ארפכשד חמש מאה שנין ואוליד בנין
 ובנין : יב וארפכשד חמא תלתין וחמש
 שנין ואוליד ית-שלח : יג ויהי ארפכשד
 בטר דאוליד ית-שלח ארבע מאה ותלת
 שנין ואוליד בצן ובנין : יד ושלח חמא
 תלתין שנין ואוליד ית-עבר : טו ויהי-
 שלח בטר דאוליד ית-עבר ארבע מאה
 ותלת שנין ואוליד בנין ובנין : טז ויהי-
 עבר תלתין וארבע שנין ואוליד ית-פלג :
 יז ויהי עבר בטר דאוליד ית-פלג
 ארבע מאה ותלתין שנין ואוליד בנין ובנין :
 יח ויהי-פלג תלתין שנין ואוליד ית-
 רעו : יט ויהי-פלג בטר דאוליד ית-
 רעו מאה ותשע שנין ואוליד בנין ובנין :
 כ ויהי רעו תלתין ותרמין שנין ואוליד
 ית-שרוג : כא ויהי רעו בטר דאוליד ית-
 שרוג מאה ושבע שנין ואוליד בנין ובנין :
 כב ויהי שרוג תלתין שנין ואוליד ית-
 נחור : כג ויהי שרוג בטר דאוליד ית-
 נחור מאה שנין ואוליד בנין ובנין : כד
 ויהי נחור תשע ותשע שנין ואוליד ית-

תרח

את תרח : כה ויהי נחור אחרי הולידו
את תרח השע עשרה שנה ומאז שנה
נולד בנים ובנות : ס כו ויהי תרח
שבעים שנה וילד את אברם את נחור
ואת הרן : כז ואלה תולדת תרח
הוליד את אברם את נחור ואת הרן
והרן הוליד את לוט : כח ונמת הרן
על

תרח : כה ויהי נחור בטר דאוליד ית
תרח מאה ותשע עשרי שנין ואוליד בנין
ובנין : כו ויהי תרח שבעין שנין ואוליד
ית אברם ית נחור וית הרן : כז ואילין
תולדת תרח תרח אוליד ית אברם ית
נחור וית הרן והרן אוליד ית לוט : כח ומית
הרן על אפי תבה אבותי בארצא ילדותיה
באורא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

לשבעין לישני ולא הנה ידע עד מה דיימר ותקריה ותו קטליו דין לדון ופקקו מלמכני קרמא : ט בגין קרא שמה
בכל ארורם מקו ערביב יי לישן כל בירי ארעא וקמון בדריתו יי על אפי כל ארעא : י אלון נגיסת שבו שם
בר מאה שנין בר דאוליד ית ארפכשד תרמיו שנין וקרבר טובקעא : יא וחיא שם גוגי : יב וארפכשד תו גוגי :
יג וחיא ארפכשד גוגי : יד ושלת היא גוגי : טו וחיא שלח גוגי : טז וחיא עבר גוגי : יז וחיא עבר גוגי :
יח וחיא פלג גוגי : יט וחיא פלג גוגי : כ וחיא רעו גוגי : כא וחיא רעו גוגי : כב וחיא שרוג גוגי :
כג וחיא שרוג גוגי : כד ויהי נחור עשרין ותשע שנין ואוליד ית תרח : כה ויהי נחור בטר דאוליד ית תרח
מאה ותשעין שנין ואוליד בנין ובנין : כו ויהי תרח שבעין שנין ואוליד ית אברם ית נחור וית הרן :
כז ואלון נגיסת תרח תרח אוליד ית אברם ית נחור וית הרן והרן אוליד ית לוט : כח ונתנה בר קמא נמרוד ית
אברם

רש"י

פועל הוא מה שאמרנו סמוך בתקיים עליהם הוא שאמר שלמה (משלי) מונרת רשע היא תכואנו (ט) ומשם הפיעס למד שאין להם
חלק לעו"כ וכי איז קשה על דור המבול או שלדור הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ולא פשטו יד בעיקר להלחם בו ואלו נשטמו ואלו לא נאכדו
מן העולם אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאכדו ואלו היו נוכחים אהבה וריעות ביניהם שנאמר עפה אחת וכדכרס
אחדים למדת ששנאו המחוקת וגדול השלום : (י) שם בן מארז שגרו כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול :
(כה) על פני תרח אביו בחיי אביו (בר) נודרש אגדה י"א ש"י אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת
את זלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב ואומר כלבו אש אברם נוכח אבי משלו ואם נמרוד נוכח אבי משלו וכשיכל אברם אמרו לו להרן משל
מי אתה אומר להם הרן משל אברם אבי השליכו לכבשן האש וכשרף והוא אור כשדים ומנחם פירש אור בקעה וכן (ישעיה כד)
באורים

באר רחובות דקדוקי רש"י

דמות מיל כלשון רבים כרדה (מיד ויעליון ויד דער זייגן) ומסיס כלשון נקיבה יחידה ונבלה (יא איז ווארן פר פאלכט) וגם אין לומר כמלת
ונבלה הוא השורש בלה והנו"ן לשון כפעל ונבלה (יא איז ווארן פר פוילט) דא"כ תהיה נולות ונבלה לשון עבר וכאמת כוננת הפסוק
על לשון נתיד אלא ודאי כמלת ונבלה הוא השורש בלל וזה"ל אנספת ויתירא והכון סימן לרכים כמו כמלת כרדה (יער ויעליון ויד דער זייגן)
ונבלה (א"ל מיר ויעליון פר עייסן) :

מבלל יופי

הפעיל כחכובא מוקל והוא ענין בלבול : (אשר ר"ז
ישמעה) ילא יביענוהוא שמיעה והלבושן (אשר ר"ז
חשמע לשוננו) והדברים לפי שיצאו בשפה ובלשון יקראו
שפה ולשון (ט) (בבל) הי"לל גלל מן בבל מהנבבל
ענתים

גל-פני תרח אביו בארץ מולדתו באור
 מפטיר בשדים: כט ויפקח אברם ונחור להם
 נשים שם אשת-אברם שרי ושם אשת
 נחור מלכה בת-הרן אבי-מלכה ואבי
 יסקה: ל ותהי שרי עקרה אין לה ולד:
 לא ויפקח תרח את-אברם בנו ואת-לוט
 בן הרן בן-בנו ואת שרי כלתו אשת אברם
 בנו ויצאו אתם מאור בשדים ללכת ארצה
 כנען ויגזאו עד-הרן וישבו שם:
 לב נתינו ימי-תרח חמש שנים ומאתים
 שנה וימת תרח בהרן:

קט. בעלאל. סימן אכ"י יסכ"ה לו"ה ומפטיר דני
 עקרה בישעה סימן ג' ד

פ פ פ

יב א ויאמר יהוה אל-אברם לך-לך
 מארצה וממולדתך ומבית
 אביך אל-הארץ אשר אראך: ב ואעשה
 לגוי גדול ויאברכך ואגדלה שמך והיה
 ברכה: ג ואברכה מברכך ומקללך אאר
 ונברכו בך כל משפחת הארמה: ד וילך
 אברם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו

לוט

רשי

באורא דכסדאי: כט ונסיב אברם ונחור
 להון נשין שום-איתת-אברם שרי ושום
 אמת נחור-מלכה בת-הרן אבוקהא דמלכה
 ואבוקהא דיוסקה: ל ותהו שרי עקרה לית
 לה ולד: לא ודבר תרח יר-אברם בריה
 ויר-לוט בר-הרן בר-בריה ויר-שרי
 כלתיה אמת אברם בריה ונפקו עמהון
 מאורא דכסדאי למיזל לארעא דכנען ואתו
 עד-הרן ויתבו שם: לב ותו יומי-תרח
 מאתן וחמש שנין ומית תרח בהרן:

פ פ פ

א ואמר יי לאברם איזיל-לך מארצה
 וממולדתך ומבית אבוק
 לארעא דאחויך: ב ואעבדיך לעם סג
 ואברכיך וארבי שמך ותהא מברך:
 ג ואברך מברכך ומלטמך אלוט ויתברכו
 בדילך כל זרעית ארעא: ד ואזל אברם
 כמא דמליל עמיה יי ואזל עמיה לוט ואברם
 בר-שבועין וחמש שנין במפקיה מחרן:
 דובר

באוריס כבוד' וכן (שם יא) מאורת לפעובי כל חור וקבע עמוק קרוי חור: (כט) יסכה - זו שרי על שם שמכנה כבוד הקודש
 ושהכל סוכין כיופיה (ס"ח) כיוו גלגול ויראו אותה שרי פרעה - ועוד יסכה לשון נמוכות וכן הוא בסנהדרין להדיא) כמו שרי לשון
 שרה: (לא) ויצאו אתם - ויצאתו ואתם עם לוט ושרי: (לב) וימת תרח בהרן - לאמר שרי אחר שיש אחרים מחרן וכל
 לארץ כנען והיה שם יתר נששים שנה שהרי כתוב ואחרם כן חמש שנים ושבעים שנה כאלתו מחרן ותרם כן שבעים שנה היה כמולד אחרם
 הריקמ"ה לתרח כיוצא אחרם מחרן עדין נשארו משנותיו הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרא ליציאתו של אחרם שלא יחא הדבר
 חסרם לכל ויאורו לא קיים אחרם את כבוד אביו שהיה וכן הילך לו לשיך קראו הכתוב מת - (ס"ח ועוד) שהרשעים אף כחיים
 קרוים מתים והגדיקים אף כמיתתן קרויים חיים שכל' וכתיב כן וימירע כן חיים חי - בהרן - הנו' והטובה לוטר לך עד אחרם חרון אף
 של חוקים:

חסלת אלה תולדות נח כד יד

אברם לאתניא דנורא דלא פלח למענותיה ולא היה רשותא לנורא למוקדיה ובין אהפליג לבגרה דהרו למימר אילו
 נצח גמורוד אידיו מן סיעתיה ואילו נצח אברם אינו מן סיעתיה ובר המון כל עממיה נבחוון מן דלא שלטת נורא
 באברם אמרו בלבדון תלא הרו אחיו דאברם קלא קוסמין ותרשין ואיהו לחש עליו אישקא ודלא למקד ית אחיו מן
 יד נפלת אישקא מן שמייה מרוקא ואמרתייה ומית הרו למיחמי תרה אבוי הוי איתקד בארעא גלדוניה בצמון נורא
 דעברו בשדאי לאברם אחיו : כט ונסיב אברם ונחור להון נשין שום אמת אברם שרי ושום אמת נחור מלקיא
 ברת הרו אבוי דמלקא ואבוי דקספה היא שרי : ל והות וגו' : לא דדבר תרה ית אברם בריה ית לוט בר הרו
 בר בריה ית שרי בלתייה אמת אברם בריה ונפיק עמהון מאורא דב' דאי למיעל לארעא דקנעו ואהו שר הרו נמימ
 פמן : לב והו יומי תרה מאמן ותמש שנין ומית תרה בקרן :

פ פ פ

א ויאמר : לאברם איוול לך מארעך אהפיש מן גלדוניתך פוק מבית אבויך ויל לארעא דאתניא :

ירושלמי

לך לך
 ואעשך : ואמני יתך לאוקרה בכא
 ואברך (ואברך) יתך ואתקף ויהי אברם
 לבידך סגין : ואברך מאו די בריך יתך ומן
 דליש יתך יהוי ליש ויתברכו בן אברך כל ורעיה
 ארעא

ב ואעבדך לשם רב ואיקרינך ואבוי שמוך
 ג ואברך ית פתניא דפרסין וידיו בצלו
 ומקרינו ית בך ובלעם דמלשט יתרו אילוט ויקטר וניה
 לפתגם דהרב ויתברכו בך כל ורעיה ארעא : ד ואול אברם
 היקיא דמלול : ליה ואול עמיה לוט ואברם בר שרעין וחמש
 שנין במפקיה מקרו :
 דבר

רשיי

(א) לך לך להארתך ולמוכתך . ומס אעשך לגוי גדול . כאן יד אתה וכה לכמי . ונוד שארעא סעך בעולם : (ב) ואעשך לגוי
 גדול . לפי שהדרך גורמת לעלמה דכריס ממעט פריה ורבייה ומנועט את המון ומועט את המס לכן הווקק
 לעלמה דכריס הללו סעכטו על הכניס על המון ועל המס (ס"ח) ויהי ואלה שנתן הכריס ומוס' את על שנתן שער עכשו שנתן הכריס
 מכהן ויתן אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד אברהם כרס"י (ט) : ואברך . כמון כ"ר : והיה ברכה . הסככות ונתנות
 בידך עד עכשו היו בידי ברכתי לאדם ונתן מעט את תברך את אשר תמשן כ"ר . דבר אחר ואעשך לגוי גדולה שאומרים אליה
 אברהם . וחברתיך זה שאומרים אליה יתק . ואלה שנתן את אשר תמשן כ"ר . יכול יהיו מותין כסל"ת ליהיה ברכה בך
 מותין וולת כס : מארעך . והלא כבר יאל מש עם אחיו וכא עד לתין חלא כך אחר לו התרחק עור משם ולא תכית אבך : אשר
 אראך . לא גלה לו הדרך עד כדי לחכמה בעיניו ולתת לו סכר על כל דבור ודבור כיוצא בו (בראשית כג) את נק את יתך אשר
 אהבת את יתך כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר תומר אלך כיוצא בו (ונח ב) וקרא עליה את הקריאה אשר חבנו דובר אלך .
 ונברכו בך . יש חגדות רבות וזה פשוטו אדם אומר לבט תהא אברהם וכן כל ונברכו כן שנתן אלה מוכית (שם מו) כן יברך
 ישראל

מכלל יופי

כא אשוכה לי : (אשר אראך) . אמרו כי כן פנה גרר לשון
 להוסיף נ"ן באחרונה עו שובלעוה כדוש בכף הכנוי כשיבא
 בהפסק : (ב) והיה ברכה) - כמו ורתהויה והוא צווי
 במקום עתיד וכן דריס לב
 או העניס והיה איה ברכה : ומות בהר עופדיה ואם
 בין בככים שים קנך והדומים
 להם . ופירשו אמר ליה כל כך תהיה ברכתך והצלחתך
 גדולה עד שתהיה ברכה לאחרים כי כשיברך אדם בנו יאמר
 לזה שם יברך ככרכת אברהם : (ג) (מכריכך) - לשון רבים .
 (וכקלך) - לשון יחיד ולא אמר לשון רבים כי מעטים
 יהיו המקללים אוהו ומקשירעתו : (ונברכו בך) - פירוש
 שאני אברכם ויברכו בו כותב לא מסבתם ובלעזאי שירא
 בנידעש

שנתים שפתיס וביא בו להניח האלה וכן מאות
 הראוי מאורת בשקל שנת וליא
 נשורגו מפני האלה (כח)
 תרה) אביו כלומר כתי אביו : (אור כשדים) : פירוש
 בקעה או עמק וכן ישעיהו (כאורים ככרוי) . ודרש
 רבותינו ז"ל בו ידוע : (כט) ויקח אברם ונחור כמו שנות י
 ויבא משה ואהרן : (ל) (אין לה ולר) : בוו תמורת הווד
 והוא שם בפלס הכס והוא תוספת באורוכן זמטיס יב ואשתו
 עקרה וליא ילדה דמווח :

פרשת לך לך

(א) לך לך כן הוא מנהג הלשון כמו שמות יח
 וילך לו ירעה ה אלכה לי כמדבר

לוט ואבנם בן-חמש שנים ושבעים שנה
 בצאתו מקרן : ה ויפק אבנם ארתישרי
 אשתו ואת-לוט בן-אחיו ואת-כל-רכושם
 אשר רכשו ואת-הנפש אשר-עשו בקרן
 ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען :
 ו ויעבר אבנם בארץ עד מקום שכם עד
 אלון מורה והכנעני אז בארץ : ז ויבא
 יהוה אל-אבנם ויאמר לורעך אתן את-
 הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה
 אליו : ח וינתק משם הנהר מקדש לבית-
 אל ויש אהלה בית-אל מים והעי מקדש
 ויבן-שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה :
 ט ויסע אבנם הלוד ונסוע הנגבה : פ
 י ויהי רעב בארץ וירד אבנם מצרימה
 לגור שם כי-כבד הרעב בארץ : יא ויהי
 כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל-
 שרי אשתו הגהנא ידעתי כי אשה יפת-
 מראה את : יב ודנה כי-יראו אתך המצרים
 ויאמרו אשתו זאת והרגנו אתי ואתך יחיו :
 יג אמרי-נא אחתי אתו למען יישב-לי
 בעבורך

ה ודבר אבנם ית-שרי אתתיה וית-לוט
 בראחיהו וית-כל-קניניהו די קנו וית-
 נפשתיא דשעבידו לאוריתא בקרן ונפקו
 למיזל לארעא דכנען ואתו לארעא דכנען :
 ו ויעבר אבנם בארעא עד אתר שכם
 עד מישר מורה וכנענאה בכין בארעא :
 ז ואיתגלוי לאבנם ויאמר לבנד אחתי-
 ארעא הדא ובנא תמן מדבא קדם ידאיתגלי
 ליה : ח ואיסתלק מתמן לשורא ממדנה
 לבית-אל ופרסיה למשכניה בית-אל
 ממערבא ועי ממדינתא ובנא-תמן מדבא
 קדם-י וצלי בשמא דיי : ט ונטל אבנם
 אזיל ונטיל לדרומא : י ובהו כפנא בארעא
 ונתת אבנם למצרים לאתותבא תמן ארי
 תקיף כפנא בארעא : יא ונהו כד קריב
 למיעל למצרים ואמר לשרי אתתיה ה-
 כען ידענא ארי אתתא שפירת-חיוו את :
 יב ויהי כד-יחזון יתד מצראי וימרון
 אתתיה דא ויקשלתו יתי ויתיד וקיימון :
 יג אמרי-כען אחתי את בריל דיושיב-
 לי

ישראל לאמר ישווק אלהים כאפרים וכמנשה (ח) : (ה) אשר עשו בחרן - שהניסין תחת כנפי השכינה אברהם ויצחק וישראל
 האנשים ושרה ויעקב ויהוה וימלא עליהם הכתוב כאלו עשום (לכך כתיב אשר עשו) ונשטו של ויקרא עבדים ושפחות סקנו להם
 כמו (שם לא) עשה את כל הכבוד הזה (לשון קנין) (במדבר כד) ישראל עשה חיל לשון קונה ומכס : (ו) ויעבר אבנם בארץ -
 כנען למנחה : עד מקום שכם - להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם לשכם : אלון מורה - הוא שכם הראיה בר גרזים וזה
 עיבל שם קבלו ישראל זבועת התורה והכנעני או בארץ - היה הולך וכונס את חרץ ישראל מורעו של שם שחלקו של שם נפלה כשחלק נתת
 החרץ לכניו סתמך (בראשית יד) ומלכי דק ונגן שלם למיכ ויחזר ה' אל אברהם לורעך אתן את חרץ הזאת עתיד חני להחזירה לכנען
 שהם מורעו של שם : (ז) ויבן שם מזבח - על כשורת הורע ועל כשורת חרץ ישראל : (ח) ויעתק משם - חבלו : מקדש לבית
 אל - כשורתה של בית אל כשאלת בית אל כשורתה הוא שנתור בית אל מים : אהלו - אהלה כתיב בתחלה נטה את אהלי אשתו ויחזרו
 כך את שו"ר : ויבן שם מזבח - נתבא שעתידין כניו להכשילם על עון עון וקתפללם עליהם : (ט) הלוד ונסוע -
 למקום וסב כלן חדש או יותר ונסוע משם ונסוע אהלו במקום אחר וכל עסעיו הנגבה (כ) ללכת לדרומה של חרץ ישראל והיא לוד
 ירושלים (פרוש ירושלים היה בחלוצה העולם וסוף חרץ ישראל ה"ב ב"שע"ב) הוא כחלקו של יחודה שנטלו בדקושה קלארץ ישראל ה'
 הנוריה שהיה נחלתו בראשית דבה : (י) רעב בארץ - באותה החרץ לנדה לנסותו חס ויכרה אחר דמיו של הק"ה וזאת לו ללכת
 אל

אָרְעָא : וְיַת נַפְשֵׁהּנָא דְמִיָּרִין :

מִשְׁרֵי חַיִּיזָא :

וְאִתְגַּלִּי"ו גוּי : וְאִתְחַלַּק מִתַּמְן גוּי : ט וְנִטְלַ
אֲבָרִים גוּי : י וְהָרָה בְּפָנָא בְּאַרְעָא וְיַתְתָּ אֲבָרִים לְמַצְבֵּי לְאַתְנַחְבָּא מִמֶּן אֲרוּרִים מִקִּיף בְּפָנָא בְּאַרְעָא :
י א וְהָרָה בְּמָא דְקָרִיב לְמִיעַל לְתַהוּמִים מַצְבֵּי וּמְטוּ לְהַרְא וּגְלִיאָר בְּשִׁרְיָהוּן לְמַעְבַּר וְאָמַר אֲבָרִים לְשִׁבִי אִתְנַחְתִּית
דָּא עַד קְדוּן לָא אִסְתְּמַלִּירִי בְּכִשְׂרִיךְ וּקְדוּן יַעֲרִית אֲרוּרִים אִתְתַּמָּא שְׁפִירַת חַיִּיזָא אֲנָתְּ : י ב וְיַהִי אֲרוּרִים יִסְתְּמַלְרִין בִּיךְ
מִצְרָאִי וְיִתְמַוִּית שׁוּפְרִיךְ וְיִקְרִוּן אִתְתַּתִּיה דָּא וְיִקְטִלִּוּ יַהִי וְיִתְדַּק וְיִקְיָמוּן : י ג אֲמַרִי בְּכַעַר בְּצַחְתִּי אֲנָתְּ בְּגִין דְּיִשְׁבִי

רש"י

אל ארץ כנען ועכשיו משיחו לזאת מונח : (יא) הנה נא ידעתי . מדרש אגדה עד עכשיו לא הכיר בה מתוך נביעות שבטיהם
ועכשיו הכיר בה על ידי נעשה . דבר אחר מכוון העולם שעל ידי עומת הדרך חס מתכוונות וזאת עמדה ביופיה . ופשוטו של מקרא
הנה נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפוך ידעתי ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשים שמורים ומנוערים אחיהם
של כושים ולא הורגו כלשה יפה . ודומה לו (בראשית יט) הנה נא אדוני סורו נא : (יג) למען ייטב לי בעבורך .

באר רחובות דקדוקי רש"י

(א) מלת ונכרכו ל' נפעל הוא אכן תדע שני מיני נפעל המה מין הראשון מוכרח לקבל הפעולה מן יד אחר נפעל (ער איו ווארן גווערקט פון
אין חדרן) ולזה כוונת מדרשי אגדות הביאוס האונקלים וגם היונתן דמסר גמו על מלת ונכרכו ויתכרכו כדילך ורז"ל לומר כל העול' כולו יקבלו
שפע עליהם כשכילך ע"ל כל העולם כולו כיוון כשכיל חגיגה בני וכו' וקכרכו (זיא ווארין ווערן גבענטשע דיינט וועגן) וזוין השני ל' נפעל דומה
לשון התפעל דהיינו פועל פעולת עמנו וזה כיון רש"י כמה דקאמר וזהו פשוטו של מקרא ונכרכו (זיא ווערן זיך ועלכן בענטשן) כך (מיט דיר)
דהיינו כל אחד אומר לכמו תהא לאברהם וכו' : (ב) מישום דמלת הלוך ונסוע לשון מקור המוענין לשון מקור דלוי עומד במזיאת
זמן קבוע ומיוחד לפי זה ככללו בו כמה מסעות וזה כיון רש"י לפרקים יושב כאן חודש וכו' : (ג) מישום דמלת נא עניינה כאומלת
עתה (כל' א' אינונד) ומלת ידעתי לשון עבר הוא (אין האל לאנג גווישט) וסתי' להדי והכי הוי למכתב הנה אני יודע לכן מביא
רש"י בעל מדרשי אגדה עד עכשיו וכו' ור"ל לומר מלת ידעתי כולל שהיה יודע נופיה לשעבה ששמע מאחרים אבל הוא בעצמו לא הכיר בה
מתוך נביעת שבטיהם ומלת נא מורה כי עכשיו הכיר בה על ידי נעשה : וחלוקה בדבר אחר שמביא רש"י כולל מלת ידעתי שהיה יודע
בעצמו נופיה לשעבר בהכרה גמורה ומלת נא מורה כי עכשיו חשש שמא תתכוה מפני עורת הדרך : וחלוקה פשוטו של מקרא כולל גס כן
מלת

מכלל יופי

המלה כולעיל : (יא) (כאשר הקריב . פירושן
הקריב לויתו כי הוא פועל
יוצא : (הנה נא ידעתי) .
אף על פי שפירוש נא עתה
לא רצה לומר שלא ידע
זה קודם לכן כי כבר ידע זה מיום דעתו אותה אבל כן הויה
דרך הלשון . וכן כראשית יט
הנה נא אדוני (סס) הנה
נא מוצא עבדך חן ודעת רז"ל
ידוע (יב) (ואורח יחיו) .
יעמידוך בחיים שלא יהרגוך
להנאתם שאהיפה תואר .
וכן כמדבר לך החייהם
כל נקבה שסכס ואורחה
החייה (יג) (למען ייטב
לי

בנידוי"ש פור טי ואין כן פירוש (והתכרכו כוונת) וזה
ההפך שיש בין נפעל להתפעל ודוק : (ה) (אשר עשו
בתרן . פירוש אסיפה וקנין והם העבדים והשפחות שקנו
בתרן ויהיה עשו כמון דכריסת עשה לי את התיל הזה ורכשו
ועשו שב לאברהם ולוט ודעת התרגום על אותם האנשים
שהחזירו לאמונה טובה היא אמונת אברהם אבינו כי לוט
היה מאמונתו לפיכך נתחבר עמו והוא גס כן היה קורא
לאנשים ומראה להם טעמים שיאמינו בה' ויעבדו אורנו
לכדו ולא האלילים לפיכך אמר עשו ולא אמר אשר עשה
ודו"ל דרשו אשר עשו על אברם ושרי הוא מגייר האנשים
ושרה מגיירת הנשים ולדעתם יהיה אשר עשו כמון שמואל יב
אשר עשה את משה ואת אהרן שגדלם ולמדם .
(אלון ואלוני) פירוש מישור כתרנומו : (ומורה) שם
אדם נקרא המישור ההוא על שמו : (ח) (ויעתק משם) .
פירושו ויעתק אהלו משם (ויט) . פועל יוצא .
(אהלה) . בהא כמו בון . (ט) (ויסע אברם הלוך
ונסוע) . פעלים עומדים : (הנבחה) . ההא גוספת כי

לך לך יב יג

אונקלוס

שני בעבורך ותיחה נפשי בגללך : יד ויהי
 כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את
 האשה כי יפה הוא מאד : טו ויראו אתה
 שכי פרעה ויהללו אתה אל-פרעה ותקח
 האשה בית פרעה : יו ולאברהם היטיב
 בעבורה ויהי-לו צאן-ובקר וחמורים
 נעבדים ושפחת ואתנת וגמלים : יז ויגוע
 יהודה את-פרעה ננעים גדלים ואת-ביתו
 על-דבר שכי אשת אברהם : יח ויקרא
 פרעה לאברהם ויאמר מה-זאת-עשית לי
 למה לא-הגדת לי כי אשתך הווא :
 יט למה אמרת אחתי הוא ואקח אתה
 לי לאשה ועתה הגה אשתך קח וליך :
 כ ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו
 ואת-אשתו ואת-כל-אשר-לו : א ויעלו
 אברהם ומצרים הוא ואשתו וכל-אשר-לו
 ולוט עמו הנגבה : ב ואברהם כבר מאד במקנה
 בכסף ובהב : ג וילך למסעיו מנגבוער-
 בית-אל עד-המקום אשר-תיה שם אהלה
 בתחלה בין בית-אל ובין העי : ד ואל-
 מקום המובח אשר-עשה שם בקראשנה
 שלישי ויקרא שם אברהם בשם יהוה : ה ונס-
 ללוט קהלך את-אברהם הנה צאן-ובקר
 ואת-הלים : ו ולא-נשא אתם הארץ לשבת
 יחדו כי-תיה רכושם רב ולא יכלו לשבת

לך בדילה ותתקיים נפשי בפתחמיוכי :
 יד נהנה כד-עאל אברהם למצרים ותזו
 מצדאי ירה-אתהא ארי-שפירא היא
 לתרא : טו ותזו יתה רברבי פרעה ושכחו
 יתה לפרעה ואדברת אתהא לבית פרעה :
 טז ולאברהם אושיב בדילה ותזו-לידה
 עאן-ותורין נחמדין ועבדין ואמהן ואתנן
 ונמלין : יז ואייתי יי על-פרעה ומכתשין
 רברבין ועל-אנש ביתיה על-עיסק שכי
 אתת אברהם : יח וקרא פרעה לאברהם
 ואמר מה-דנא עבדת לי לקה לא-הויתא
 לי ארי אתמד היא : יט ולמא אמרת
 אחתי הוא ודברית יתה לי לאנתו ובען קא
 איתמד דבר ואיזל : כ ופקיד עלוהי פרעה
 גוברין ואלוויא יתיה ות-איתתיה-נת-כל-
 דליה : א וסליק אברהם ומצרים הוא
 ואתתיה וכל-דליה ולוט עמיה לדרומא :
 ב ואברהם תקיף לדנא בביערא בבספא
 ובהבא : ג ואול למטלנוהי מדרומא ועד-
 בית-אל עד-אתרא דפרסיה תמן משכניה
 בקדמיתא בין בית-אל ובין עי : ד לאתר
 מדבחא די-עבר תמן בקדמתא וצלי תמן
 אברהם בשמא דיי : ה ואף ללוט דאזיל
 עם-אברהם תזו עאן-ותורין ומשכנין :
 ו ולא-סוברת יתהון ארעא למיתב בחדא

יחדו רשי

ארי

יתג לי מתנות : (יד) ויהי כבוא אברהם מצרימה : היכלו נחמד כבואם חזרויה אלל למד שהטמין אותה בתיבה ועל די שתבעו
 את המכס פתחו וראו אותה : (טו) ויהללו אותה אל פרעה : הללוה ביניהם לומר הגדלו לו לעלך : (יז) ולאברהם היטיב
 פרעה בעבורה : (יז) ויגועה וגובר : כמדת ראתן לקה שהעמיש קשה לו כראשית רבה : ואת ביתו כתרומתו ועל אינה
 ביתי

לי בנינו ותקנום נפשי אמטולחיה : יד ודבורה פר על אברם למצרים וחמון מצראי ית אנתמא ארום שפירא
 היא לתורה : טו ותמון יתה רבכבי פרעה ושפחו יתה לפרעה ואידברת אנתמא לבית מלכותה דפרעה :
 טז ולאברם אוטב פרעה בגנה ותו ליה מדיליה עאן ותוריו ותקריו ועבדיו ואמתו וצאתו ונבולין : יז וגבי
 מימרא בן בפרעה מכתשין בקרבין ורין אינש ביהיה על עיסק שרי אמרת אברם : יח וקרא פרעה לאברם ואמר
 מה דא עבדתא לי למא לא תויה לי ארום אנתתך היא : יט למא אנתתך אנתתך היא ודברית יתה לי לאנתו וכוון יד
 אנתריאת בן מכתשא ולא קרובית לותה וקרון הא אנתתך דבר ואיזל : כ ופקיד עליו פרעה וקרביו וצלוויאוי זמית
 ערת אנתתיה ונת קל דיליה : כא וסליק אברם ממצרים והוא ואנתתיה וכל דיליה ולוט עמיה למיעל דרוקמא :
 כב ואברם פקיד לחודא גייתו בקספא וברתבא : כג ואזל למטלוגי קדרוקמא ועד בית אל ותב עד אנתרא דפרסיה
 תמן למשכניה מן אנולא בין בית אל ובין עי : כד לאתר מןקדה דעבר תמן פשירויה וצלי תמן אברם בשמא
 ביי : ה ואוף ללוט דתהו מדבר בקובתיה דאברם תו עאן ותוריו ומשקנין : ו ולא סוקרת ותהום ארעה

למיתב

דשיי

פיתיה . (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו כרס"י יטן) : על דבר שרף . על פי דבורה . אומרת למלאך הוזהר מכה :
 (יט) קח ולך . לא כתיבך שאמר לו הכה ארצי לפניך חלח אחר לו לך ואל תעמוד שהמרים שטופי זמה הס שחומר (יחזקאל כג)
 עזמת פוסים זרמתס : (כ) ויצו עליו . על אודותיו לשלחו ולשומרו : וישלחו . כתרנומו ולנויאו : (ד) (א) כבד
 מאד . טעון משאות : (ב) ויעל אברם הנגבה . לכא לדומה של ארץ ישראל כמו שאמר למעלה הלך ונסוע הנגבה להר
 המורה ומכל מקום כשהוא הולך ומזרים לארץ כנען מדרום לתמן כוא מהלך שארץ מזרים בדרומה של ארץ ישראל כמו שמוכיח במסעות
 וסבבולי הארץ : (ג) וילך למסעיו . כשחור ומזרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למזרים למדך
 דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו . דבר אחר (ב"ר) כחורת פרעה הקפותיו : כנגב : ארץ מזרים בדרומה של ארץ כנען :
 (ד) אשר עשה שם בראשונה . ואשר קרא שם אכרס נסה' . ונסים למרזיקרא שם עכשיו נסה' : (ה) ההולך את
 אברם . מירס שהיה לזותת הליכתו עם אכרס : (ז) ולא נשא אותם . לא היטה יכולה להספיק מרעה למקניהם : ולשון קנס
 הוא

באר רחובות דקוקי רשיי

מלת ידעת' שהיה יודע מופיה לשעבר שהכרה גמורה ומלת גמא מורה כי עכשיו הולך לידאן בעבור שגאו בן אנשים שחורים :
 (ד) רצוה לומר אלו הוי כתיב וישלחו בלתי דגש תוך ה"ל מדוהית' אס כן המלה לשון דוקר' דהיינו מורה שלימות
 דקנות היה משמעה שלימות בעלמא בלא ליה אכל עכשיו דכתיב וישלחו דגש תוך ה"ל מדו והיינו לשון כבד ע"כ
 עתרגומו ולנויאו ומורה לשון כדיות עכין ליה (ז' האכן רעכט פר שיקט איהם ז' האכן ליה נאך גשתן ד' איהט טיקס גישעהן
 זאל

מבלל יופי

ולן במסעות ואכסניות שלן בהם בהליכתו למזרים למדך דרך ארץ
 שלא ישנה אדם מאכסניא שלו :
 (אהלה) בהיא כמו בוז (ה) ואוהלים בהורים
 האלה וכן שמואלד איש לאוהליו דכריס לג ויששכר
 באהליך ועל דרך משקל אהל היה האלה בקמץ חטף
 כמו מן (קדש קדשים) ומן (חדש חדשים) וכן בא
 ירמיהלה (כי באהלים תשכו שופטים ה' השכונג באהלים)
 אולי זה שבא האלה בהולם הוא משקל גוף תולע :
 (ו) (ולא נשא אותם) פירושו ולא סבל
 ונא ארץ בלשון זכר וכמהו ישעיהו געתס ארץ : (לשבת
 יהריו) וזו יחדו הוא סימן הרבים על היהוד כמו עליו ואף ע"פ
 שאין בו יוד ברוב באושלשה ביוד ירמיהו יחדיו נפלץ
 שניהם . סס כי גם המה הפנו נסו יחדיו . ירמיהוט כי גפ
 מלכס בגולה ילך כהניו ושריו יחדיו ולפי שנתקפץ בו היהוד
 וחרבני

לי בעבורך) . פי' והיתה נפשי בגללך לא ולאברם היטיב
 בעבורה והראיה ענין מלך סדום ובגללך פירוש בעבור דברך
 שתאמרי אחותיאת : (יט) (למה אמרת) . בא עם למוד
 שפירושו בעבור :
 (ב) (כבד מאד) . ענין כבודת וריוא ריואד
 ופירושו הוא היה כבד מצד מקנהו ורכושו
 שהיה רבוכבד מאד וכן
 ישעיהו א' כאלה נובלרת
 עליה מצד עליה שהם
 טובלים ואמר על היתה שהיא
 טובלת וכן ישעיהו (קרועי בגדים) ירמיהו טא (מגלחיוקן)
 והרומים להם :
 (ג) וילך למסעיו . לפי המסעות הראויות לו לרגל המלאכה
 אשר לפני ולא כמסירות . ורש"י פירש שהיה הולך

יחדו : ז ויהי ריב בין רעי מקנה אבכם
 ובין רעי מקנה לוט והכנעני והפרוי או
 ישב בארץ : ח ויאמר אבכם אל לוט
 אל לא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין
 רעיך כי אנשים אחים אנחנו : ט הלא
 כל הארץ לפניך הפרך נא מעלי אם
 השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאלה :
 י וישאל לוט את עיניו וירא את כל
 כפר הירדן כי כלה משקה לפני שחת
 יהנה את סדם ואת עמרה בגן יהנה בארץ
 מצרים באכה צער : יא ויבחר לו לוט
 את כל כפר הירדן ויסע לוט מקדם
 ויפרדו איש מעל אחיו : יב אבכם ישב
 בארץ כנען ולוט ישב בערי הבכר ויאהל
 עדיסדם : יג ואנשי סדם רעים וחטאים
 ליהנה מאד : יד ויהנה אומר אל אבכם
 אחרי הפרך לוט מעמו שא נא עיניך
 וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה
 ונגבה וקדמה וקמה : טו כי את כל
 הארץ אשר אתה ראה לה אתננה וירדעך
 עד
 ולדרומא ולמדינתא ולמערבא : טו

ארי הנדה קינגהון סגי ולא יכילו למיתב
 כחדא : ז והות מצותא בין רען בעריה
 דאבכם ובין רען בעריה דלוט וכנענא
 ופרויארה בכן יתב בארעא : ח ואמר
 אבכם ללוט לא כען תהא מצותא בינא
 ובינך ובין רעתי ובין רעיתך ארי גוברין
 אחין אנחנו : ט הלא כל ארעא קדמך
 אתפרש כען מלתי אם את לצפונא
 אנא לדרומא ואם את לדרומא אנא
 לצפונא : י וזקף לוט ית עינוהי וחזא
 ית כל מישר ירדנא ארי כולה בית שקיא
 קדם דחבל יי ית סדום וית עמרה קינתא
 דיי בארעא דמצרים מטי לצוער :
 יא ויבחר ליה לוט ית כל מישר ירדנא
 ונטל לוט בקדמיתא ואתפרשו גבר מלות
 אחוהי : יב אבכם יתיב בארעא דכנען
 ולוט יתיב בקירוי מישרא ופרס עדיסדום :
 יג ואנשין דסדום בישין בקמונהון וחיבין
 בגנותהון קדס יי לחדא : יד ויי אמר
 לאבכם בחר דאתפרש לוט מעמיה וזקף
 כען עינך וחזי מן אתרא דאת תקין לצפונא
 עד

רשי

ער

כחוצרין להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם ורעה הארץ לפיכך כתב ולא נשא כלשון זכר : (ה) (ז) ויהי ריב לפי שהורועיו של
 לוט רשעים ורועים כהמותם כמדות אחרים ורועי אחרים מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים כתבם הארץ לאחרים ולו אין יורש ולוט
 יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפרוי או יושב בארץ ולא זכרה אחרים עדיין (ב"ר) : (ח) אנשים אחים קרוכים
 ומדרש חגדה דומין בקלסתר כנים : (ט) אם השמאל ואימנה ככל אשר תשב (ואשב) לא אתרחק מןך ואעמוד לך למנוח ולעזר
 וסוף דבר הוצרך לו שמתחיל וישמע אבכם כי נשבה אחיו ונומר : ואימנה חיימין את עמי כמו ואשמאלה השמאל את עמי : ואם
 תאמר סיה לו ליקד ואימנה כך יוצאו במקום אחר חס ים לחיימין ואין נקוד לחיימין (ו) : (י) כי כלה משקה ארץ כחלי עינים :
 לפני שחתה את סדום ואת עמורה : סיה חותו חיסור : כנה' לאילת : כארץ מצרים : לורעים : (ב"ר) באכה
 צער : עד צער : ומדרש חגדה דורשו לנחיש על סחי פטוטי וזה כמר לו לוט כסלונתם כנסכת הוריות : (יא) ככר : מישור
 כתר גמון

למי
 חדרא
 העיא
 חריב
 בארע
 חתו
 ואכל
 ח
 חבינך
 ט
 חדום
 יא
 בארע
 חבינך
 לאר
 טו
 חרבו
 לצר
 ואש
 ויתכן
 מצא
 לצרין
 אכר
 לדרו

ירושלמי

ואיך נכרת איתחיה לפלמין דפרעה : סוגרתהון
והקוח בניגין בין בעני נכסיו דאברם ובין בעני נכסיו דלוט
בעני דאברם ויהונו זמקין בעניהון עד ופן ביהונו ארין
לאמר מרעו בעני דלוט לא יהונו זמקין בעניהון אלא
מבקרין ואזרין ברם מפוקדיו הונו בעני דאברם מן אברם
צדקיא ריבוניהון לאיתחכוו לפגענאי ולפרוואי עד קען
אית להון נשו בארעא :

למימכ כחיה ארום הוה קנינהון סגי ולא יכילר למימכ
פחדא : ונתנה בניגין בין רעאי עמיה דאברם ובין
רעאי גיהנה דלוט דרעאי דאברם הונו מפקדיו מנה לא
מדיקו כגענאי ובקרין דעד גרו אית להונו רשותא
בארעא ויהונו זמקין בעניהון דלא יכילרו גודרה עד
נתנו איתין לאמר מרעיהון ורעי דלוט הונו מבקרין ואזרין
ואכלין בתקלי כגענאי ופרוואי דעד כהו זמקין בארעא :
ח ואמר אברם ללוט לא בען תחי מצותא בינא
מבינך ובין בעוניה ובין בעוניה ארום גרברין אחין אנתא :

ט הלא כל ארעא קדמך אתפרש כהו מיני ואם אנת לצפונא ואנא לצפונא :
והקף לוט יר עינו לזוג ותקא ית כל מישר ירדנא ארום כלה בית שקיאי קדם עד לא סבל : וברוניה ות
קדום ורת עמודה הוה ארעא ההיא משקתא באילנא בגינהתא ד"י ובעלתא בארעא דמגבים משלך ליצער :
יא וקבר ליה לוט ית כל מישר ירדנא ונטל לוט ממדינתא ואתפרשו אינש מעל אחוה : יב אברם יתיב
בארעא ובעני דלוט יתיב בקרונו מישרא ופרם למשכניה עד קדום : יג ואנשין דקדום גישין כסמיהון דין לדן
ונתיבין בגנהון כגלוי עריהא ושריות אדם זבאי ופלתו פולקתא נכריתא וקדוין לשמא ב"י לתבא : יד י"י יתמר
לאברם כמר דאתפרש לוט מניה וקוף קרוו עינך ותחמי מן אתרא דאנת סמן לצפונא ולדרומא ולמדינתא ולמערבא :
טו ארום ית כל ארעא דאנת חמי לד אמנינא ולכנך עד עלמא : טז ואשרי ית כנך סגיאין בעשרא דארעא

ההיכמא

רש"י

פתרומיו : מקדם . כסע מואל אחרס (מזרח) והכל לו למערכו של אחרס נמאל כסע נמזרח למערס . ומדרש הגדה הכי
עמו ומקדומו של עולם אמרתי אפשי לא באחרס ולא כאליו : (יב) וואתל . כט אהלים לרועי ולמקנהו עד סדום : (יג)
ואנשי סדום רעים . ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמם . ורכותינו (יומא ל"ח) למדו מכלן (משלי ט) שם רשעים
ירקס : רעים וחטאים . (סנהדרין קט) העיס נפוסם וחטאים כמנונס : לה מאוד . יומעיס רכנס וזמכונס למרודכו :
(יד) אחיהפרד לוט . כל און סרשע עמו היה הדכור פורש עמו : (ולעיל שהיה לוט חלנו וכתב וירא ח' אל אחרס כחותן
שגת

באר רחובות דקרוקי רש"י

אל : (ה) מושום דמלת נשא כמסך לוכיהו (ער האט ניט גקענט דר לידן) ומלת ארץ תכנה במקרא על הרוכ כלסון נקיבה ואל כסתרי
להדי לכן קאמר רש"י שזריכין להאיך בקרא מלת מרעה ויהריהו כלו כתיב ולא נשא איתס מרעה הארץ (דער וואדפון די ערד האט ניט
קענין דר לידן) ולפי זה מלת נשא קאי על מלת מרעה הכסירה בקרא וכנן הוא דמלת מרעה גס כן לשון זכר הוא : (ו) רש"י הודיעך כוס
דמלת ואיבינה לשון הפעילה הוא (אין ווילטיך מאכעבעכטין) כמו מלת ואשמאלה (אין ווילטיך וואסן לינקן) והדר מקשה את עצמו
חלס

מכלל יופי

והרבו נאמר כן : (ט) (ואימנח) בנח היוד פירושו אלך אני
לצר ימין ושרשו ימין בשקל כראשית לב (ואיטיבה עמך) :
(ואשמאלה) הראוי הלא כהנועה ואף על פי שאינה שרשית
יתכן שהמלה כה ארבע אותיות והוא הנכון בעיני כירא
מצאנו אות נוספת נעה בחוץ אותיות השרש כ"א עורא
לדריש (הדבר) ואולי היא מלה מורכבת . (י) ככף
הירדן תרגום מיער ידנא : (כ) מכלה משקה
אמר כלה אחר שאמר כל
לדהדיר מדבר אן עשיני . ומקשה הוילסס תחת סס התאר

וענינו בעלת חשקה רוצה לומר (כל מלכי גוים כלם) .
ארץ כחלי מים : (באברה צוער) רהא כהא
סחול ח (הנעבת עמכרה)
וזולוהכף איננח נוספת כאשר חשכו כיכף כאכה לנכח
היא ככל הנמצא וכנגד יודע המקום ידבר וכן כף בערכך
כנגד הכהן ידבר כמו שאמר ויקראנו (בערכך הכהן) ואמר
כי עד צוער היה המקום משקה : (יב) (ואהל עב סדוק) פי'
נטה אהלו כלו' נוטה אהלו' ממקו' למקו' ולא קבע לרמקום
עד שבא א סדום . (יד) (צפונה) ידוע והיא הפאר הישמאית
וגקראת

עד-עולם : טז ושמתו את-זרעה בעפר
הארץ אשר-אם-יובל-איש-למנות-את-עפר
הארץ-גם-זרעה-ימנה : יז קום
החולד בארץ לארצה ולחכה כי-לך
אתמה : יח ויאהל-אבכם ויבא
ושב באלני ממרא אשר-בהרון ויבן-שם
מוצב-ליהוה : פ א ויהי-בימי-אמרפל
מלך-שנער-אריוך-מלך-אלסר-בדרלעמר
מלך-עילם ותרעל-מלך-גויים : ב עשו
מלחמה-את-ברע-מלך-סדם-ואת-ברשע
מלך-עמרה-שנאב-מלך-ארמה-ושמאבר
מלך-צביים-ומלך-בלע-היא-צער : ג כל-
אלה-חברו-אל-עמוק-השרים-הוא-גם
המלח : ד שתיים-עשרה-שנה-עברו-את-
בדרלעמר-ושלש-עשרה-שנה-מדרו : ה
ובארבע-עשרה-שנה-בא-בדרלעמר-והמקבים
אשר-אתו-ויבוא-ת-רפאים-בעשתרת-קרנים
ואת-הזונים-בהם-ואת-האימים-בשורה
קריתים : ו ואת-החרי-בהרדס-שעיר-עד
אל-פארן-אשר-על-המדבד : ז וישבו
ויבאו-אל-עין-משפט-הוא-קדש-ויבוא-את-
כל-שדה-העמלקי-וגם-את-האמרי-הישב
במצצון-תמר : ח ויצא-מלך-סדם-ומלך
עמרה-ומלך-ארמה-ומלך-צביים-ומלך-בלע
הוא

ורביעין

צביים קרי

ש

צביים קרי

עד-עלמא : טז ואשוי-ית-בך-סגיאין
בעפרא דארעא כמא דלית-אי-פשוה לגבו
לממני-ית-עפרא דארעא אף-בך-לא
יתמונן : יז קום הלך בארעא לאורכה
ולפותיה-אדילך-אתניגה : יח ופרס-אבכם
דאתא ויתיב-במישרי-ממרא-די-בחרון-ובנא-
תמן-מדבחה-קדם-י : א והנה-ביומי
אמרפל-מלכא-דבבל-אריוך-מלכא-דאלסר
בדרלעמר-מלכא-דעילם-ותרעל-מלכא
דעממין : ב סדרו-קרנא-עם-ברע-מלכא
דסדם-ועם-ברשע-מלכא-דעמורה-שנאב
מלכא-דארמה-ושמאבר-מלכא-דצבויים
ומלכא-דבלע-היא-צער : ג כל-אילן
איתכנשו-למישר-חקליא-הוא-אתר-יקא
דמלחא : ד תרתא-עשרי-שנין-פלחונת-
בדרלעמר-ותלת-עשרי-שנין-מדרו :
ה ובארבע-עשרי-שנין-אתא-בדרלעמר
ומלכיא-דעמיה-וקחו-ית-ניבתיא-די-
בעשתרת-קרנים-נית-תקיפניא-דבהמתא
ונת-אמתני-דבשורה-קריתים : ו וית-
חוראי-די-בשוריא-דשעיר-עד-מישר-פארן
דסמוך-על-מדבדא : ז ותבוא-את-המישר
פילו-דינא-היא-רקס-ומחונת-כל-חקלי
עמלקא-ואף-ית-אמרא-דיתיב-בעין-
נדי : ח ונפק-מלכא-דסדם-ומלכא

דעמורה

דש

שנה כשרה וק"ל : (טז) אשר אם יובל איש . כשם שתי חמסר לעמר ליומית כן זרע לא ימנה : (יח) כמרא . טס
סדם : (א) אמרפל . הוא נמרוד שחמר לחברה מול לתוך ככסן האז : (ב"ד) מלך גויים . מקום ישטמו גויים על טס
שנתכננו שמה מנה חומות וחקונות והמליכיהם עליהם וטנו תרעל כראשית רכה : (ברע) דעלשמיסרעלסריות : ברשע
טנתעלה

דתיב
חוקיה
ותיב
לעורא
דעילם
קרנא
מלכא
דממין
הוא
שני
דעמין
דבחה
דבטון
מלכא
נבוי
מקלי
(טז)
סעיר
לעמו
עברו
קורא
כרנה
חכל
ועליו
אנקרא
כאל
נקרא
על
(טז)
כמו
ערו
(ח)
היה
א
גויים
אל
הערו
הבפל
ש

דחיקמא דאית אפטר לגבר למיני ית עפרא דארעא אף בן בנד אפטר דיתמגון : יי קום טייל בארעא ועבד כד
 חזקה לארפא ולפתיא ארס לך אפנינה : יח ופרס אפרס למשקניה מרין אימור (ס"א טכנין לתורי וחמרי) ואתא
 ותיב בתורי ממרא די בחרון וקנא פמו מדקנא קרס : יא ויהוה ביומי אמרפל הוא זמור דאמר למקמי אפרס
 לגרדא הוא מלפא דפונטוס ארין ביהוה ארוד בתיבתיא מלכא דמלך פדן לעומר בתיה קישר בתתין בעימרון מלכא
 דעילם ותדעל במאה פתעלא מלכא דעממיא משתמעין ליה : יב עבדו
 מקרא עם ברע דעופדו בקיש מלכא דסודס ועם ברשע דעופדו ברשעיא
 מלכא דעמורה שונאב דאפילו לאבוי היה שני מלכא דאדמה ושמאב
 דמתבל אפריה ליוניה מלכא דעממס ומלכא דקרקא דבלעת ביהוה הוא אמר : יג כל אלון אתתברו למישר פדןסא
 הוא אמר דמסיק פתקטנין דמיין נשדי לחון לימא דמלחא : יד פרתני פרי שגין פלחו ירת קדרלעומר ודבתל יסרי
 שנין מרדו : ה זכיריפרי שנין אתא קדרלעומר ומלכא
 דעימיה זמחו ירת גבויא דבשקרוות קרנים ונת פקיפא
 דקממא ירת אימתי דכשוח קרנים : ו נת הוראי
 דכטורכא דמיא דקבלא עד מישר פארן דיסמין ל צטר
 מדקרא : ז ורכו ואתו לאתרא דאקפלי דנא דמשה
 גבויא על עינא דמי מצותא היא ריקם זמחו ית כל
 יסקלי עמלקאי ואוף ית אמוראי דתיב בעין גדי : יח

ירושלמי

כל אלון אתתברו למישר פדןסא :

דמתבל אפריה ליוניה מלכא דעממס ומלכא דקרקא דבלעת ביהוה הוא אמר : יג כל אלון אתתברו למישר פדןסא
 הוא אמר דמסיק פתקטנין דמיין נשדי לחון לימא דמלחא : יד פרתני פרי שגין פלחו ירת קדרלעומר ודבתל יסרי
 שנין מרדו : ה זכיריפרי שנין אתא קדרלעומר ומלכא
 דעימיה זמחו ירת גבויא דבשקרוות קרנים ונת פקיפא
 דקממא ירת אימתי דכשוח קרנים : ו נת הוראי
 דכטורכא דמיא דקבלא עד מישר פארן דיסמין ל צטר
 מדקרא : ז ורכו ואתו לאתרא דאקפלי דנא דמשה
 גבויא על עינא דמי מצותא היא ריקם זמחו ית כל
 יסקלי עמלקאי ואוף ית אמוראי דתיב בעין גדי : יח

ירושלמי

יסקלי ירת זכיראי דבשקרוות קרנים ונת פקיפא יי
 פחון ונת אמתיא אלון דשרין דבגית קרקא :
 ונת חורגאי אלון דשרין בשורא דקבלא עד מישר פחון
 דסמין על מדקרא :

יסקלי עמלקאי ואוף ית אמוראי דתיב בעין גדי : יח
 יסקלי עמלקאי דסודס ומלכא דעמורה ומלכא דאדמה ומלכא
 דעממיס

דשי

(סנתעלה כרע) - (כ) שונאב - טולא אבוי טכמאי : שמאבד - טסאכר לעוף ולקפון ולמרוד דהק"כ : בלע : טס
 היער : (ג) עמקאשדים - כן שמו על טס טסיכו שדות כרכה ונדרשי אנדה כרכה : הוא ים המלך - לאחר זמן כנסת היס
 לתוכו ונעשה ים המלח - נדרש חגדה אומר סתקעו סודים סככותיו ונמשכו יאוריס לתוכו : (ד) שתיים עשרה שנה
 עבדו : חמשה חלבים הללו את כדלעומר וכלכרע עשרה שנה למרדן כל כדלעומר לפי שהא יס כעל המעשה נלס כעול
 קורה : (ה) והמלכים - חלה שלש חלבים : זווים - הם זממיים : (ו) בהררם - כהר שלם : איל פארן -
 כדגומימור - וחומר חכ שאין איל לשון מישר אלא מישר של פארן איל שמואל מזרח חלובי שמואל ירדן ככר שמו ושל טסיס
 אכל שמו אכל השמים וכן כעל גד בעל שמו וכלם מתחננין אישור וכלא שמו עליו : על המדבר - חלה המדבר כמו (במדבר ב)
 ועליוטה חכה : (ז) עין משפט הוא קרש - על טסיס עיד שעתידן משה ויהוה להשפטם על עסקי איתו הגון וסע
 ימחבה

מכלל יופי

עצמו נעשה אחר כך ים וזוהו הקרא ים המלח והוא
 גבול ישראל כמו שכתוב
 אויסי עמק חזק עמון ואמר בגבורים (ד) ושלש
 עמו כמו חלכאן תוכיני עשרה שנה מרדו
 וכתבן בוא עמק ים המלח : וכשירצה לומר מהחן
 מהחפז אמר דהמספר
 בעצמו כמו זה ל שנה שלש עשרה : (ח) ויכו את
 דפאים בעשתרות קרנים - יכו הענקים שהיו בעשתרות
 קרנים והמקום הזה הוא בין שני הרים גדולים ולכן נקרא
 קרנים : (ט) (בהררם) - במקצת ספרים הריש בחטף
 פתח וכתבצתם בשוא לכו והוא שם והנפרד ירד בפלס
 ירדן והמם לכני ולא מקור סחודש מפני פתחות
 והא זכר חרמס אונקלוס כטווא דשעיד (איל פארן)
 כמו שאמר תורגום מיעד (ז) (שדה המלח) - מי שגן
 גדול וערים צננות כן נקרא עורה וכן כראשית לך שדה ארמ
 ותל שדה מואב (ח) : (בעמק בשרים) ענין שדה קרננות
 ורשו

ונקראת כן לפי שהישג בה בקצה האחרון כלע
 פארן הוא מקום צפון ואינו נראה לכני אדם או
 נקראת כן לפי שמלך רשמש אינו על פאתו כיאם
 על הפאה הרומית ומאלו אותו הרוח צפון מרשמש :
 (טו) (גמזרע מנה) - אם יהיה זה ילי והוא לא לא כלומר
 כמו שזה אי אפשר גם זה כמו כן וכן ירמי' דהיודן בוש
 ערו ואמר גם אתם חוכלו להטיב : (יז) (קום) - עין זרור
 (יח) (באוימרא) - אין זה אילון מורה שזכ למעל כי אותו
 היה מישר אחר ושם בעל המקו מורה זוהו הימישר ים שנים
 או יותר היו לאדם הנקרא ממרוא אחי אשכול ואחיעזר :
 יד (א) את כדלעומר - מלה אחת : (מלך
 גוים) - מקום ששמו
 גוים לפי שתישב אותו המקום מעמים מאוסים מזוזומה
 (אלעמק - כמו בעמק וכן שמו כה ואל הארון חתן ארת
 הערות : (ג) (השרים) - בתרגומי הקליא והוש לחסדן
 הבפל כיכשני שרשים נמצא שדה ושרות מן שדה ומן
 שרש המע' י שרד לוי יעקב : (הוא ים המלח) חעמק

הוא צער וערבו אתכם מלחמה בעמק השקים : ט את כדלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שגיר ואדיוך מלך אלסר ארבעה מלכים את החמשה : ועמק השדים בארת באדת חמר ונסו מלך סדם ועמרה ופלוי שקמה והנשארים ת הנהנסו : יא ויקחו את כל רבש סדם ועמרה ואת כל אכלם וילכו : יב ויקחו את לוט ואת דבשו בן אחי אברם וילכו והוא ישב בסדם : יג ויבא הפליט ונגד לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי ברית אברם : יד וישמע אברם כי נשבה אחיו ונרק את חניכו ילדי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדף עד דן : טו נחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויבס וירדפם

ועמרה ומלכא דאדמה ומלכא דצבויים ומלכא דבלע היא צער וסדרו עמקהון קרבא במישר תקלוא : ט עם כדלעמר מלכא דעמין ומדעל מלכא דעמין ואמרפל מלכא דבבל ואדיוך מלכא דאלסר ארבעה מלכין לקביל חמשה : י ומישר תקלוא בירין בירין מסקן חמר ונרקו מלכא דסדום ועמרה ונפלו חמין דאשתארו לטורא ערקו : יא ושבוי ת כל קנינא דסדום ועמרה ות כל מיבלהון ואולו : יב ושבוי ית לוט וית קניניה בראחיה דאברם ואולו והוא יתיב בסדום : יג ואתא משיובא וחוי לאברם עיבדא והוא שרי במישרי ממרא אמראא אחויה דאשכול ואחויה דעגד ואינין אינשי קניניה דאברם : יד וישמע אברם אחי אשתבי אחויה ונריו ית עונמיהו ילדי ביתיה תלת מאה ותמני עמר ורדף עד דן : טו ואיתפלג עליהון

רשי

ארכי • ואונקלוס תרגמו פסוקי מקום שהיו כני המדינה מתקבצים שם לפל חמשת : שדחה עמלקי • עדין לא מלכא עמלק וקרא על שם העתיד : בחצרון חמר • הוא עין גדי וקרא מלא כדברי הנינים (פכב) סיוספט : (ט) ארבעה מלכים וגו' ואף על פי כן נאמן המועטם להודיע שגבורים היו ואף על פי כן לתנוגע חברהם על דרך חמיהם : (י) בארות בארות חמר • בארות הרבה היו שם שנטלן חמס אדמה לטיט של כנן ומרש אנה שהיה הטוט אונבל כהם ונעשה גם למלך כדום טילא חמס לפי שהיו באומות תקלקל שלה היו ואמנין טינל אברהם מאור כשדים מכבשן האם וכיון טילא זה מן החמר האמיט באברהם למפרע : הרבה נפו להר נפו אברהם כמו להר כל תיבה טריכה למדכת חלתה טייל לה א"ה כנופה • ויש לחלוק בין הרר להרה ס"ה שנסוף התיבה עומדת במקום למ"ד שבראש אכל (ס"ה ז) אינה עומדת במקום לח"ד (ס"ה לנקוד) ונקודה פתח תחתיה וברי הרר פמו להר או כמו אל הר ואינו חפרט לחיה הר אלא שכל אחד נם באשר עולא הר תחלה וכשהוא ותנה"א כראשה לכתוב ההרה או הודברה פתרון כמו אל הר או כמו להר נמשעת לאותו הר הידוע ומשרש הפרטה (ז) : (יב) והוא וישב בסדום • חירס לנזלת יעבדו כמקום : (יג) ויבא הפליט • לפי פסוקו זה ענן שפלט מן המלחמה והוא שבתוב כי רק • ענן נשאר מיתח הרפאים • והוכפאר שלא התנוהו אחר פל וחטירו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים תמוחל ויחדש בראשית רכה זה ענן שפלט מחר המכול ויהי מיתח הרפאים טאחר הכפלים היו ב"ה ויגומר ויתטיין טיפוג אפרס וישאלת טרה : העברי • שכל חמבר הנהר : (ב"ר) בעלי ברית אברם • סכרתו עמו ברית (ס"ה ד"ה טיטילולו ענה על המילה כמו שפטרס במקום אחר) : (ד) וירק • כתר גונו ודיווכן (ויקראכו) והריקותי אחריכם חרב אודיון כתרבי עליכם וכן (שמות טו) חייק ארסיון (תתלים לח) וירק חנית ומטור : חניכו • חכמו כתיב (ס"ה קרי) אהליעזר שחכמו למות הוא לטון התולת כניסת האדם אנכלי לחוננות שהיא עתיד לעמוד בהוק (משלי כב) חנין לעזר (מדבר ד) חגבת העונת תהלים ל

דעכו
וקרר
קדרר
משפ
דחל
מלכ
כל
עוג
דנת
עלק
לוט
עבד
קאר
אחי
דמה
בגבו
טו
יפלג
(הה)
חני
לפי
לילה
דאס
יה
ושרש
והרגש
שור
בארות
ענה
כיהא
השמו
ההא
ובן
(ג)
הצלה

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

לו

דצבויים ומלכא דקרתא דבלעת דירקתא איהי זוער
וסדרו עמהון סדרו קרבא במישר פרדסא : ט עם
דקדל עומר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממיא
משמעינ ליה ואמרפל מלכא דפונטוס ואריוך מלכא
דמלסר ארבעת מלכין סדרו קרבא לקביל חמשא :

ירושלמי
ואמרפל מלכא דפונטוס ואריוך מלכא דאלסר ארבע
מלכין לקביל חמשא סדרו סדרו קרבא :
ומישר פרדסא בירון מלכא חמר :

מלכא דסדום ועמורה ונפלו מן ודשמארו לטונוריה עקרו : יא ונסיב יר כל קנינא דסדום ועמורה גרת
כל מונגהון ואזלו : יב ושבו יר ולוט גרת קניניה בר אחי דאכרם ואזלו והוא יתיב בסדום : יג ואתא
עוג דאישתויב מן גרבויא דמיתו בטרבענא ורביב עילוי תיבותא ודורה גננא על רישיה ודורה מתפרנס מן מונגוי
דנח ולא בוכריה אשתויב אלהין דחמיו בירי עלמא גבורתא בן וימרון הלא גרבויא דהוה מלקרמין מדרו במארז
עלמא נשיצאונן מן ארעא ונד אנהו מלכיא האלן הנר עוג עמהון אמר כלמיה אינול ואחיו לאכרם על עיסק
לוט דאשתויב וירתי לשיבתייה מן עדהון דמלכיא ויתקסר בדיהון עאל אתא במיעלי ימא דפסחא אשכתייה דדורה
עביד גריצו פטיכו ככו חיי לאכרם עיקרא והוא הנה שרי בחיון מקרא אמורא אהוי דאשכול ואחיו דענר ודינון הוה
מארי קימיה דאכרם : יד ונד שמע אכרם ארום אשתויב
אחיו וציו יר עילמיו דתניך לקרבא מרבויי ביריה ולא צכו
דמהלכה עימיה ודבר מנהון יר אליעזר בר גמרוך דהוה מתיל
בגבורתא ככלהון תלרת מארה ומקניסר ורנף עד דן :

ירושלמי
מרבויי ביתיה תקני עשרי ותלת מארה ורנף
במריהון עד דן דקסריון :
ורדפינון עד ענותא דמצפון לדמשק :
וית

טו ואתפליג להום ליליא בארחה פלגתא אנהו עם מלכיא
ופלגרתא אצטיגעה למימחי בוכריא במצרים וקס איהו ועברוי
ומחינון
רש"י

(תהלים ל) חכמת הכית וכל עוקרין לואינ' צייר : שמונה עשר וגומר : (גדלים לב) רבותיו אמרו אליעזר לכדו היה הוה
ונין גימטריא שלטו : עד דן . סס טסס כחוסר אה שעתידין כנו להעמיד סס עגל (סנהדרין צו) : (טו) ויחלק עליהם .
לפי פשוטו סרס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגין אחר הנרדפים כשנרמין זה לכאן וזה לכאן :
לילה . כלומר אחר ששכחה לא נזכרוו תלרדפם . ומ"א שחלק הלילה והכחות הראשון נעשה לונס ומכיו השני נשמר וכא לו לחנות
לילה

באר רחובות דקרוקי רש"י

דאס כוהו לנקד האלף כמלת ואימינה נפתח כוה ואימינה כמו האלף כמלת ואימינה על זה משני רש"י כך מצינו במקו' אחר אס
יס דהימין וכי זרע לומר כמו כמלת דהימין ה"ח כנירי תמורת פתח כן הדין כא' לף כמלת
ואימינה הנירי תמורת פתח וכאלו כתיב ואימינה : (ז) הוצרכת לדעת כי שימוש הלמ"ד לשני עניינים ענין הראשון
נקודה

מכלל יופי

ושהשו שדר ויש מפרשים מענין דבריס כו ושדת אותם בשיר
והרגש תמורת הנח כמו מלכיסו ופטורי צצים ושרשו
שור . (בארות) נשתה כחצית כ (מו"הפור ארז
בארות המים) והוא שמימו נובעים : (חמר) טיט
עפר : (הרה נסו) . מן הכפולים בתוספת הא כמו אל הר
כיהא הנוספת בסופה מורה על למד כחחלתה כמו כשאר
השמות וכא ההא כפתח קטן תחת פתח גדול ובפירושו בא
הא במגורל כמו קלה
וכן בסימן קי"ז .
(ג) (הפליט) . תאר ענין
הצלה : (העברי) . מכני

ב"י עבר (יד) (וירק) . ענין חליצה למלחמה והוא יוצא
לשלישי ובפירושו נתן להם כלי מלחמה . תהלים לה
והרק חנית יחוקאלכח והרוקן חרבותם יוצאים לשני :
(את חניכיו) . שם הואר בכושקל שרציו פליטיו הנערים
שחנך אותם ולמד אורחם בדרך האמה
לעבוד את ה' מן משלי ככ הנוך לנער : (ילידי בירתו) .
שנולדו בביתו מהנפש אשר עשו כחרן ובארץ כנען והיו
שמונה עשר ושלוש מאות : (טו) ויחלק עליהם לילה) :
כלומר כי בחצי הלילה השיגסמה שאמר עליהם ולא אמר
ויהי בחצי הלילה ויבא הוא ועבריו ויכפר"ל כי הלילה נחלק
עליהם

וַיִּרְדָּפֶם עַד-חֹבֶבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק :
 יו וַיָּשֶׁב אֶת כָּל-הַרְבֵּשׁ וְגַם אֶת-לוֹט
 אֲחָיו וַרְבֵּשׁוּ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנְּשִׁים וְאֶת-
 הַיָּגָם : יו וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרָאתוֹ אַחֲרָיו
 שׁוּבוּ מֵהַכּוֹת אֶת-כִּדְרֵלְעָמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים
 אֲשֶׁר אִתּוֹ אֲלֵי-עַמֵּק שׁוּהָ הוּא עַמֵּק הַמֶּלֶךְ :
 יח וּמִלְכֵי-צָדֵק מֶלֶךְ שְׁלֹם הוּצִיא לְחֶם
 גִּזְיָן וְהוּא כְהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן : יט וַיִּבְרַכְהוּ
 וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם
 וְאַרְצָן : כ וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר-מִן צָרִיד
 בִּידֶךָ וַיִּתְּנֵנוּ לְךָ מֵעֵשֶׂר מִבֵּל : כא וַיֹּאמֶר
 מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תְּנֵנִי הַלֶּפֶשׁ וְהַרְבֵּשׁ
 וְקַח-לְךָ : כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם
 הֲרִימֹתִי יְדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שָׁמַיִם
 וְאַרְצָן : כג אִם-מָחוּט וְעַד שְׂרוּךְ-זַעַל וְאִם-
 אֶקַּח מִבֵּל-אֲשֶׁר-לְךָ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֵעֵשְׂרָתִי
 אֶת-אַבְרָם : כד בְּלַעֲדֵיךָ אֲשֶׁר אָבְלוּ
 הַנְּעָרִים וְחָלַקְתָּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עִגְרָ
 אֲשִׁכּוּל

חמישי

עַד-יְהוֹן לִילָא הוּא וְעַבְדוֹרֵי וּמְחַנּוּן
 וּרְדַפִּינוּן עַד-חֹבֶבָה דְּמִצִּיפּוֹנָא לְדַמְשֶׁק :
 יו וְאַחֲבִיב יַת כָּל-קִנְיָנָא וְאַחֲרֵיהּ לֹט שְׁבֵר-
 אַחֲוֵיהּ וְקִנְיָנֵיהּ אַחֲבִיב וְאַחֲרֵיהּ יַת-נְשִׂאָא וַיִּתֵּן-
 עִמָּא : יז וְנִפְק מִלְכָּא-דְּסֹדֶם לִקְדַּמּוּתֵיהּ
 בְּתַר דְּתַב מִלְמַמְחֵי יַת-כִּדְרֵלְעָמֹר וַיִּתֵּן-
 מִלְכֵיָא דְעַמִּיָּה לְמִישֵׁר מִפְּנֵי הוּא אַתְרָא
 בֵּית-דִּיִּסָּא דְּמִלְכָּא : יח וּמִלְכֵי-צָדֵק
 מִלְכָּא דִּירוּשָׁלַם אֶפִּיק לְחֶם וְחָמֹר וְהוּא
 מְשַׁמֵּשׁ קְדָם-אֵל עֲלִיָּאָה : יט וּבְרַכִּיהּ
 וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיָּאָה דְּקִנְיָנֵיהּ
 שְׁמַיָּא וְאַרְצָאָה : כ וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיָּאָה
 דְּמִסַּר סְנָאָךְ בִּידֶךָ וַיִּתְּבֵלֵיהּ חַד-מִן-
 עֶסְרָא מִכּוּלָּא : כא וַיֹּאמֶר מִלְכָּא-דְּסֹדֶם
 לְאַבְרָם הַבִּלִּי נִפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא סְבֵל-לְךָ :
 כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם לְמִלְכָּא דְּסֹדֶם אַרְמִית
 יְדִי בְּצִלוֹ קְדָם-יְיָ אֵל עֲלִיָּאָה דְּקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא
 וְאַרְצָאָה : כג אִם-מָחוּטָא וְעַד-עֲרַקְתָּ מִסְּנָאָ
 וְאִם-אֶסֶב מִבֵּל-דִּי-לְךָ וְלֹא תִימַר אֲנָא
 עֲתִרִית יַת-אַבְרָם : כד בְּרַמְדָּבְלוֹ עֹלְמָיָא וְחוֹלַק גּוֹבְרִיָּא דְּאֹנְלוֹ עַמִּי עִגְרָ אֲשִׁכּוּל וּמִמְרָא

אינון

רשי

לילה של עשרים : עיר חובבה • חיון מקום שמתחבבה ודן קורא חובבה על שם ע"א שעתידה להיות שם : (יז) עמק שוה • כך שמו
 בתרגומו למישר נפוח ממי חלילנות ומכלל חכשול : עמק המלך • בית רישא דמלכא בית ריש ח' שהוא שלשים קנים שהיה עומד
 לחלץ לנחק שם • ומ"א עמק שוה שהשוח שם כל האמות והעליות את חכמה עליהם לנשיא אלהים ולקנין : (יח) ומלכי צדק • מ"א
 הוא שם כנח (נדריש לב) : לחם ויון • כך עושים לנישי עולמות והרחא לו שאין כלבו עליו על שהרג את בניו • ומ"א רמז לו על
 החכמות ועל הכפלים שיקריבו שם בניו : (יט) קונה שמנים וארץ • כמו (תהלים קמו) עושה שמנים וארץ על ידי עשייתן קנאן
 להיות שלו : (כ) אשר כגן • אשר הסוגיר • וכן (הושע יא) אהבתי ישראל : ויתן לו • חכמה מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן : (כא)
 תן לי הנפש • (הנופסין מן) השכי שלי • שהללתי החור ליהנופסין לזרם : (כב) הרמותי ידי • לשון שמועה • נוריס אמי את ידי לאל עליון
 וכן (בראשית כב) כי נשבעתי נשבע חיי וכן (בראשית כג) כתיבי כסף הסדה קח ממתי כותן חייך כסף הסדה וקחהו ממתי : (כג)
 אם מחוט ועד שרוך זעל • אעככ לעלמין הסבי : ואם אקח מכל אשר לך • זא"ל לפת לי סגר תבית נבוכד נח חקת : זכא
 האמר וזומר • שהקלוס כרוך הוא הכתיבתי לעשרתי שנאמר ואכרכך וזומר (כד) הנעריים • עבדי אשר הלכו איתי • ועוד עבר
 לאכול ומרוא תומר חן על פי עבדי כנאנו לקלמיה שנקמר הוא ועבדיו ויכס ועבר וחכריו יטבעו כלכלים לשמור חכילו הכי הם יקחו
 שלקס

וּמְחִינֵנוּ וְדַמְיֵנוּ מִדֵּי דְאֶשְׁמַר מִנְהוּן עַד דְּאִדְפֵּר הַבָּא דְעַמִּיד
 הַיְיָנָא וְאִדְפֵּר לֹט אַחֵי וְקִנְיָנָה אֲתִיב וְאִדְפֵּר יֵרֵךְ נְשִׂיאָ וְיֵרֵךְ
 עֲמָא : יו וְנִפְק מַלְכָּא דְסָדוּם לְקַדְמִיתָהּ בְּמַר דְּמִבְּמַלְמַחֵי
 עַר דְּרָלְעִימָר וְיֵת מַלְכָּא דְעַמִּיהָ לְמִשְׁר מִפְּנֵא הוּא בֵּית רִיסָא
 דְּמַלְכָּא : יח וְיִמְלֵכָא צְדִיקָא הוּא שֵׁם בְּרַח מַלְכָּא
 דִּירוּשָׁלַם נִפְק לְקַדְמִיתָהּ אֲבָרָם וְאִפִּיק לֵיהּ לְחַס וְחִמְר וְיִבְהִיא
 וְיִמְנָא הוּא מְשַׁמֵּשׁ קִדְם אֱלֹהָא עֵילָאָה : יט וְיִבְרָכִיהּ וְאָמַר
 בְּרִיךְ אֲבָרָם מִן אֱלֹהָא עֵילָאָה דְבָגִין צְדִיקָא קִנְיָא שְׂמִיָּא
 וְאֲרַעָא : כ וְיִבְרִיךְ אֱלֹהָא עֵילָאָה דְעַבְדֵּי סַנְאָךְ בְּהַרְיָסָא דְמַקְבֵּל
 מַחְמָא וַיִּבְחַכּ לֵיהּ מִן עַקְרָא מִכָּל מִוֵּה דְאַרְיִיב :
 כא וְאָמַר מַלְכָּא דְסָדוּם לְאֲבָרָם הֵב לִי בְּשֵׁשֶׁת אֲנִישָׁא וְדַעֲמִי
 בְּאַתְיָבְמָא וְקִנְיָנָא וְדַבֵּר לָךְ : כב וְאָמַר אֲבָרָם
 לְמַלְכָּא דְסָדוּם אַרְיִיבִית יְדִי בְּשִׁבְעָה קִדְם אֱלֹהָא
 עֵילָאָה דְבָגִין צְדִיקָא קִנְיָא בְּקִנְיָנִיהּ שְׂמִיָּא וְאֲרַעָא :
 כג אִין מִן חוּטָא וְעַד סְנַדְלַת רְצוּעָה אִין אֶסְבִּי מִכָּל
 דִּי לָךְ וְלֹא תְהִי מִתְבַּרְכֵּב לְמִימְרָא אֲנָא אַעֲתִירִיהּ מִן רִדִּי יֵת
 אֲבָרָם : כד הֲלֹא לִית לִי רְשׁוּ בְּכֵלָא אֲרַעָא דְבַר מִינִי אֶבְלִי
 עֲלֵמָא וְחֹלְקִי גִבְרָא דְאַזְלוּ עִמִּי עַנְרִי אֲשְׁכֹּלִי
 וּמְמָרָא

לְמַחֲוֵי בְּרִין דְּמַצִּיפֵינָא לְבְּרִימָשֶׁק : טו וְאַתִּיכִי יֵת כָּל
 יְרוּשָׁלַם
 וְיֵרֵךְ מַלְכָּא דְעַמִּיהָ לְמִשְׁר בְּחוּטָא הוּא בֵּית
 מִיִּשְׁרָא דְמַלְכָּא :
 וְיִמְלֵכִי צְדִיק מַלְכָּא דִירוּשָׁלַם הוּא שֵׁם בְּרַח מִן
 בְּרִיין עֵילָאָה :
 וְסַנְאָלָא דְבַר לָךְ :
 אִם מַחוּטָא וְעַד רְצוּעָא דְסַנְדְלָא אִם אֶסְבִּי מִכָּל דְלָךְ וְלֹא
 תְהִי מִתְבַּרְכֵּב וְאָמַר אֲנָא אַעֲתִירִי יֵת אֲבָרָם :
 יְרוּשָׁלַם
 אִם מַחוּטָא וְעַד רְצוּעָא דְסַנְדְלָא אִם אֶסְבִּי מִכָּל דְלָךְ וְלֹא
 תְהִי מִתְבַּרְכֵּב וְאָמַר אֲנָא אַעֲתִירִי יֵת אֲבָרָם :
 הֲלֹא לִית לִי רְשׁוּ בְּכֵלָא אֲרַעָא דְבַר מִינִי אֶבְלִי
 עֲלֵמָא וְחֹלְקִי גִבְרָא דְאַזְלוּ עִמִּי עַנְרִי אֲשְׁכֹּלִי
 וּמְמָרָא

באר רחובות דקדוקי רש"י

נקודה בלמ"ד בשווא ומשמשת שיווש אל כנוו לבינת (או איין כויו מלג עו זיין דו כויו וויא עו איז) וענין השני נקודה
 בלמ"ד כפתח ודגש בלות שאחריה והרי כאלו כתיב לבינת (או דעס גוויסן אויב גמעלטן כויו) עוד כתבו המדקקים
 שה"א כסוף התיבה משמשת במקום למ"ד בתחלתה אכן לא ידעין אס שה"א כסוף משמשת במקום למ"ד בתחלה
 הנקודה כטו או במקום למ"ד בתחלה ונקודה כפתח והמשחקרש"י כמה שכתב שיש חילוק בין דגרה לדגרה : ורונג
 לומר שה"א כסוף התיבה המשמשת במקום למ"ד בתחלתה אינה משמשת אלא במקום למ"ד
 הנקודה בשווא והיינו כלתי ידועה והרי דגרה כנוו לבר שכל אחד נס באשר מלא הר אבל אינה משמשת כנוו בלמ"ד הנקודה כפתח
 ומורה

מכלל יופי

עליהם כי עד חצי הלילה היו אלה הארבעה מלכים הולכים
 בטח ומחצי הלילה ואילך היו נסים מפני פחד אברם - (טו)
 (את לוט אחיו) ר"ל בן אחיו כי בן דרך העברים כמו שאמר
 ירמיה לב (תנמיאל דודי)
 ר"ל בן דודי (יח) (מלכי) (טו) אוטעמו שחלק כלילה
 צדק) היוד נוספת ונקרא בן
 בעבור ירושלים שהיא מקום
 הצדק והשלום לא יסבור
 עול וחמס ומעשה חועבר
 זמן ארוך לפי מקיאה הטאים היושבים כרה כמו שאמר
 ויקרא יח ולא תקיא אהבס הארץ וגו' ואמר זכריס לא
 אלהי נכר הארץ כי הוא כנגד קו השורה ואורה מזוג וכן אמר
 עליו תהליס מח יפה גוף מושוש כל הארץ : (מלך
 שלם) היא ירושלים כמו שכתבו תהליס עו ויהי בשלם
 סוכו כפי ירושע ב-דני
 צדק : (קונה)
 שמיסוארין) יש קנין שאין
 שם מכירה ולא דמים כמו
 אהד כמו למלך עננים כרעה

וכן עונא כיושע שביה עס מלך זה והדומים לו והרי הוא
 ירושלים אדני נדק וחמ"ל כאלו אמר עושרה אז
 עזה המלך היה עס כן כוונתו ממציא וכן כראשית ד
 קניתי איש כמו שפירשתי
 ורהסדרת כל קונה
 בשני נקודות אבל מצאתי משליטו קונה לב כדוש
 הלמד אס כן הוא כן נקודות מפני הדגש :
 (ב) (אשר מוגן) ענינו נתן וכסר וכן אמר התרגום דמסר
 שנאך בירך - (כא) (והרכוש קהלך) - השם הזה כולל
 כל ממון האדם מקנה הבהמה וכסף וזהב וכל מטלטלין
 ופירוש הנפש נפש האדם כילא היה מבקש ממונו כואס
 האדם זיקת לו המקנה וכל הממון : (נג) (שרוך נעל) רצועה
 הנעל : ואם אקה - באעס הוורוצה לומר אס לקחרתי
 ואם אקה - (כד) (בלעדו) היוד אינה לכנוי המדבר אבל
 היא לרביסג ככמו בכנוי ואע"פ שהיא נראית זבלא טס הנה
 כמוהו מצאנו הרבה יוד הרבים נראות כמו ידמיה כן (זקע)
 לו חלוני ישעיהיט (ואורגים חודי) וראב"ע פירש היוד
 לכנוי כלומר אן בלעדי לקחו והוא טה שאכלו נערי יודים
 חגיגו

טו אשכל וממראהם יקחו חלקם: ס א אחר
 הדברים האלה הנה דברי הנה אל-אברם
 במחזה לאמר אל-תירא אברם אנכי מגן לך
 שרך הרבה מאד: ב ויאמר אברם ארני
 יהוה מה-תתן-לי ואנכי הולך ערירי ובן-
 משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ג ויאמר
 אברם הן לי לא גתתה זרע והנה בן-ביתי
 יורש אתי: ד והנה דברי הנה אליו לאמר
 לא יירשך זה כי-אם אשר יצא ממעיך הוא
 יירשך: ה ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט
 נא השמימה וספר הכוכבים אם-תוכל
 לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך:
 ו והאמן ביהוה ויחשבה לו צדקה:
 ז ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך

ששי

מאור

רשי

אינון יקבלון חולקהון: א בתר פתגמיא
 האילן הנה פתגמא דני עס-אברם בגבוהא
 למימר לא-תרחל אברם מימרי תקוף לך
 אנך סגילחדא: ב ויאמר אברם יי אלהים
 מה-תתן-לי ואנא אזיל בלא-זלד ובר פרנסא
 הדין דבביתי הוא דמשקאה אליעזר:
 ג ויאמר אברם הא לי לאי-הבתולד והא-בר-
 ביתי יריתני: ד והא פתגמא דני עמיה
 למימר לא ירתינך דין אלהין בר-תוליד הוא
 ירתינך: ה ואפיק יתיה לבקרא ויאמר
 איסתכי-בען לשמיא ומני כוכביא אס-
 תיכול למימני יתהון ויאמר ליה בדין יהון
 בך: ו והימין במימרא דני וחשבה ליה
 לזכו: ז ויאמר ליה אנא יי דאפקתך מאורא

דכשדאי

חלקם . ומנונו למד דוד שאמר (שמואל א' א') כחלק היורד לתחתיה וכחלק היושב על הכלים ידיו יחלוקו ולכן נאמר (שם)
 ויהי מהיום ההוא ומעלה ושימוה לחוק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק כיוון אחר: (א) אחר הדברים האלה .
 כל מקום שנאמר אחר סווק אחריו מופלג . כ"ר אחר הדברים האלה . אחר שנגעה בונם זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר
 שחא קבלתי שכר על כל צדקותי לכן אחר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן כן ון העונש שלא תענש על כל איותן נפשות שהרגת וזה
 שאתה דואג על קבול שרך שרך הרבה מאד: (ב) הולך ערירי ונחם כן סרוק פירשו לשון יורש וחרלו ערוענה ערירי
 בלא יורש כאשר תאמר (איוב לא) וכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כן לשון ערירי חסר כנים ובלעז דושכנ"טין . ולי נראה ער
 ועונה מנורת (שיר ה) ולמי ער וערירי לשון חרבן וכן (תלים קלו) ערו ערו וכן (חבקוק ב') גרות יסוד וכן (ירמיה נא) ערער
 תתערר וכן (צפניה ב) כי ארזה ערה (ח) : וכן משק ביתי . כתרנונוו סכל כתיב ון על פיו כמו (בראשית מא) ועל פך
 יסק אפטרופא שלי ואלו היה לי בן היה בני עמונה על שלי : דמשק . לפי התרגום מדמשק היה ולפי מדרש הגדה שרף התלכיס עד
 דמשק . וכנראה שלנו דורשו נוטריקון דולה ונשקה מתורת רבו לחתרים : (ג) הן לי לא גתתה זרע . ומה תועלת ככל אשר תתן
 לי : (ה) ויוצא אותו החוצה . לפי פשוטו הניחו ויחלו לחון לירחות הכוכבים . ולפי מדרשו אחר לו נא מלשונות שלקשר חית במזלות
 שאיך עתיד להעמיד כן אברם אין לו כן אבל אברהם יש לו כן . שרי לא תלד אבל שרה תלד חיי קורא לכס שם אחר וישתנה החול
 דבר אחר הוליו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים והולשון הכטה מלשעלה למטה : (ו) והאמן בה' . לא שאל לו חות
 על זאת אבל על ירושת הארץ שאל לו חות ואחר לו כמה אדע : ויחשבה לו צדקה . הקדוש ברוך הוא ששכה לאברהם לזכות ולצדקה על האמנה
 שהאמין בו : דבר אחר כמה אדע לא שאל לו חות אלא אער לפניו הודיעני באזה וכות יתקיימן כה אחר לו הקדוש ברוך הוא בזכות הקרבות :

באר רחובות דקדוקי רשי

ונורה הידיעה וכותר מזה שבלנו כאן תמנה וכו' אחר כפרשת משפטים כד"ה וזכה לאלהים וכו' : (ח) משום דלדעת
 מנחם דמפרש מלת ערירי חלקן ערוענה חס כן קשה מהו דמתלונן אברהם ואנכי הולך ערירי (ח' ג' ג' מ'ט ח'י'ן יורש)
 והלא לא היו עדין שם יורש אלא ודלו הוכיחו לומר דלדעת מנחם מלת ערירי מן התיבות המשמשות היסוף הפעולה וכן בכל תבואתי
 תשרש תעקר שרשיה והיינו היסוף הפעולה (ח' ח' ר'י'ס'ין ד'י'א ו'ח'ל'ג'ין) כן אנכי הולך ערירי היסוף הפעולה (ח' ח' ג'י'א ו'ח'ד'ר ק'ע'ד'ר)
 ח'ן ב'ד'ע'ת ר'פ'י א'ל'י'כ'י' ד'נ'פ'ש'י' ד'מ'ל'ת ע'ר'ו'ר'י' ה'ו'א ה'ע'ט'ין ח'ו'ר'כ'ן ח'י'נו ה'י'ס'וף ה'פ'ע'ו'ל'ה ר'ק כ'נ'ו'ש'מ'ע'ה ח'כ'ב'י' ה'ו'ל'ך ע'ר'ו'ר'י' (ח' ח' ג'י'א ו'י'י'ט) דהיינו
 עלה

ובמקרא אף היינו וסברו חולקתיו : א במר פתגמיה האילין
 מן דאתבגשו מלביא ונפלו קרמי אברם וקטלו ארבעה
 מלכין ואהדר השע משירין חשב אברם בלביא ואמר נוי
 בשן לי דלקא אתקבלת אגר מצותי בעלקא הדיו ולית לי
 חילק בעלקא דאתי או דלקא וילון אחיהון וקרביהון
 דאילין קטיליא ויצטרפון בלגיוניו ויתו עלי או דלקא
 בזמנא ההיא אשתבח עמיה אגר זכנו קלילין ונפלו קרמי
 ובזמנא הנינא לא משתבח עמי אגרא ויהתל בי שום
 שמיא ובכו הנה פתגמא ביי עם אברם בחזיונא למיטר לא
 תדחל דאף על גבגריהון מצטרפין בלגיוניו ואתיון עלך
 מוקרי מרים לך ואף על גב דאניו נפלו קומך בעלקא
 הדיו אגר עובדך טביא גטיר ומתקו קדמי לעלקא דאתי
 מי לחדא : ב ואמר אברם : אלהים סניו ברכותא יחבת
 לי וסניו אירי קדמך למיפו לי כנס מה הנניא אית לי
 דאנא עביר מן עלקא בלא כניו ואליעור בר פרנסת ביתי
 דעל ידוי אתעבידו לי גיסין בברקשק מסכי למיבת ימי :
 ג ואמר אברם הא לי לא יחבת בר והא בר פרנסת
 ביתי גרית ידוי : ד והא פתגמא מן קדם : ליה למיטר
 לא גרתיך דין אלהיו בר דתוליד הוא גרתיך : ה ואפיס
 גרתי לברא ואמר איסתכל דדון לשמיא ומני בוכביא
 אין תיכול למיני גרתיו ואמר ליה דדון יהון כנך :
 ו ותורה ליה הימנחתא במימרא ביי וחשבה ליה לזכו
 דלא אטת לקמיה בקילין : ז ואמר ליה אגא : דאשיקתך
 מאתון

מן דתתבגשו מלביא ונפלו קרמי אברם וקטלו ארבעה
 מלכין ואהדר השע משירין חשב אברם בלביא ואמר נוי
 בשן לי דלקא אתקבלת אגר מצותי בעלקא הדיו ולית לי
 חילק בעלקא דאתי או דלקא וילון אחיהון וקרביהון
 דאילין קטיליא ויצטרפון בלגיוניו ויתו עלי או דלקא
 בזמנא ההיא אשתבח עמיה אגר זכנו קלילין ונפלו קרמי
 ובזמנא הנינא לא משתבח עמי אגרא ויהתל בי שום
 שמיא ובכו הנה פתגמא ביי עם אברם בחזיונא למיטר לא
 תדחל דאף על גבגריהון מצטרפין בלגיוניו ואתיון עלך
 מוקרי מרים לך ואף על גב דאניו נפלו קומך בעלקא
 הדיו אגר עובדך טביא גטיר ומתקו קדמי לעלקא דאתי
 מי לחדא : ב ואמר אברם : אלהים סניו ברכותא יחבת
 לי וסניו אירי קדמך למיפו לי כנס מה הנניא אית לי
 דאנא עביר מן עלקא בלא כניו ואליעור בר פרנסת ביתי
 דעל ידוי אתעבידו לי גיסין בברקשק מסכי למיבת ימי :
 ג ואמר אברם הא לי לא יחבת בר והא בר פרנסת
 ביתי גרית ידוי : ד והא פתגמא מן קדם : ליה למיטר
 לא גרתיך דין אלהיו בר דתוליד הוא גרתיך : ה ואפיס
 גרתי לברא ואמר איסתכל דדון לשמיא ומני בוכביא
 אין תיכול למיני גרתיו ואמר ליה דדון יהון כנך :
 ו ותורה ליה הימנחתא במימרא ביי וחשבה ליה לזכו
 דלא אטת לקמיה בקילין : ז ואמר ליה אגא : דאשיקתך
 מאתון

בגמיה למיבת ימי :
 ואמר ליה אגא : דאשיקתך יתך מצמינו גריהון מאור
 דבשנא : ושופגין ובר יון : וקרוב קדמיו גר
 כל

מכלל יופי

חניכו וילידי ביתו ופירושו כמו וולת ואין תוכהמלה שתאמר
 בלשון יחיד כי אם בלשון רבים :
 מן (ב) (אדוני יהוה) .
 הראשון כאלף
 ג' שם התאר והשני כיוור
 הא והוא שם העצם וכא
 התאר קודם לשם כיהתאר
 סמוך לו ולא הוא סמוך
 לתאר כיהוא אינו מתואר
 על דרך האמת וכשיבא בו
 השם קודם לתאר הוא ע"ד
 העברה כלשון בני אדם
 וכשאר המתוארים בא השם קודם התאר ברובכי קודם
 הוא העצם ואחר יפא עליו המקרה שהוא מתואר בו ולא כן
 כאליהעלה : (עירי) .
 יחיד בלא כנים : (ובן משק

עויסה ופירסכן משקיתי כן . ביה) . שרשו שקקבשקרי
 שאצווכ כל אצרי לבידו : כמדכר לכ מכם משליו
 ממר
 וענינו
 ענין ההליכה בהרמוזה מרשון שוק והם שנים
 שרשים וענין אחד כלומר הולך ובאופירוש אחד בשרש
 משק : (הוא דמשק אלויעור) . איש דמשק ומענינו
 תבין הסרונג :
 (ד) מומיעין אמר זה לפי שהורע יסיס עמוטר הננון באחדון
 הכזה בכלי פכסול הלכ והככד ונקדלו האכרים
 הפנימיים כלשוננו מעיס כאמרו ותורתך כתוך מעי סהרונן כו
 כתוך לבי :
 (ו) (והאמין) כל אשר הם מכנין הפעיל הם ענין הכמתון
 והקבלה קרידינ"צא בלעז והם יוצאים מענין אמנה כבי
 הכאמין באחר נותן האמונה וסוכר שהוא אמת : (ז) (מאור
 כשדים) : עמק כשדים ולדעת ר"ל מענין ישיבה לט
 יח 18 אור

מאור בשמים לתת לך אתהארץ הזאת
 לרשתה : ח ויאמר אדני יהוה במה אדע
 כי אירשנה : ט ויאמר אליו קחה לי עגלה
 משלשת ועז משלשת ואיל משלשת ונתן וגזל :
 י וקחה לו אתקבלאלה ויבחר אתם בתוך
 נחתן איש-בתרו לקראת רעהו ואת-הצפור
 לא בחר : יא ונרד העיש על-הפגרים
 וישב אתם אבכם : יב ויהי השמש לבוא
 ותרמה נפלה על-אבכם והנה אימה חשכה
 גדלה נפלת עליו : יג ויאמר לאבכם ירע
 הדע כי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם
 ועבדים ועמו אתם ארבע מאות שנה :
 יד ונם את-הנוי אשר יעבדו דן אנכי
 ואחר-יכן יצאו ברכש גדול : טו ואתה
 תבוא אל-אבותיך בשלום תקבר בשיבה
 טובה : טז ודור רביעי ישובו הנה כי לא-
 שלם

דכשדאי למיתן לך ית-ארץא הדא
 למירתה : ח ואמר יי אלדום במה אידע
 ארי ארתינה : ט ואמר ליה קריב קדמי
 עגלין תלתא ועזין תלת ודכרין תלתא
 ושפנינא ובר-יונא : י וקריב-קדמוהי
 ית-כל-אילן ופליג יתהון בשני ויהב
 פלוגא פלג לקביל-חבריה וית-עופא
 לא פליג : יא ונחת עופא על-פגליא
 ואפרח יתהון אבכם : יב והות שמשא
 למיעל ושינתא נפלת על-אבכם והא
 אימתא קבל סני נפלת עלוהי : יג ואמר
 לאבכם מידע תידע ארי דירין יהון בגך
 בארעא דלא דילהון ויפלחון בהון ויענון
 יתהון ארבע מאה שנין : יד ואף ית-
 עמא דיפלחון בהון דאין אנא ובתר-כן
 יפקון בקנינא סני : טו ואת תתכניש
 לנת-אבהתך בשלם תתקבר בסיבו סבא :
 טז ודרא רביעא יתובון הקא ארי לא-
 שלים

רשי

(ט) עגלה משולשת - (ב"ר) שלשה עגלים רמו לשלשה פרים פרי יום הכפורים ופר העלם דבר של כבוד ועגלה ערופה : ועז משולשת -
 רמו לשעיר הכעשה כמנין ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד : ואיל משלש - אשם ודלו ואשם תלוי וכעשה של חטאת יחיד :
 ותור וגזל - תור וכן יונה : (י) ויבחר אותם - חלק כל אחד לשני חלקים ואין המוקרא ואלא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור
 הכטחתו להוריש לבניו את הארץ כדכתיב כיום ההוא כרת ה' את אבכם ברית לשמור ודך כורת ברית לחלק בהמה ולעבד כין כתריו
 כזה שנאמר להלן (ירמיה לד) העובדים בין כתריו העגל חק כחן תמור עשן ולפניו אש אשר עבד כין הנורים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש :
 ואת הצפור לא בחר : לפי שהזמות ע"א נחזלו לפרים ולאלים ושעירים שנאמר (תהלים סב) סכבני פרים רכוס ונו' - ואומר (בניאל ח)
 החיל אשר רחית בעל הקרנים חלק פרם - ואומר השפיר השפיר חלק יין - וישראל כמשלו לבני חיה שנאמר (שיר ג) יוכתב כתובי הסלב
 ללכך בחר הכהמות רמו שיהיו החיות עכ"ם כלן והולכין : ואת הצפור לא בחר - רמו שיהיו ישראל קיימין לעולם : (יא) העיש - הוא עוף
 ועל טס שהוא עט ושואף את הנבלות לטוש עליו אוכל כמו (שמואל טז) ותעט אל האל : על הפגרים - על הכתרים - ס"ה הפגרים מתרגמו
 פוגלי"ה אלל מתוך שהורגו לתרגם חים כתריו ויהם פלגיהו בתחלף להם תיבת פלגיהו לתרגומו הפגרים פלגיהו וכל התרגום כן טועה
 לפי שאין להקום כתריו לפגרים שכתרים תרגומו פלגיהו ופגרים תרגומו פלגיהו לשון פיגול כמו פיגול הוא ל' פגה : גושב - לשון נשיכה
 והפחה כמו (תהלים קמו) ישב רוחו רמו שיבא דוד כן ישל לכלותם ואין מניחין אותן מן הסמים עד שיבא חלק המשיח : (יב) נהנה אימה
 וגו' - רמו לנרות וחשן של נליות : (יג) כיגר יהיה זרעך - מושגלר יתק עד שיחלו ישראל מן המלכים חרכע ממות טנה : כינר יתק כן
 שמים טנה כשגולר יעקב - ויעקב כשירד למצרים חנור ימי סני מוגרי שלשים וחמשת שנה הרי ק' כוכבמרים היו מאתים ועשר כמנף רש"י הרי
 חרכע ממות טנה - ואם תאמר כוננים היוארבע מאות הרי קת מורדי מצרים היה לא וחטכו סנותיו של קת ושל עמדם ושחונים של עמם
 שהיה כשינלן ידאל ממצרים אין אתה מנאל אלל שלם ממות וחמשים ואת כ'ררך להנלי מן כל השנים שסי קת אחר ל'דת עמרים ושמי עמדם
 אחר

מאתון נראה רבשדאי לממן לך ית ארעא הוא למירתא :
 ח ואמר יי אלהים כמה אנבע ארום אירתינה :
 ט ואמר ליה סב לי תקרובתין וקריב קדמי עגלא כבת
 תלת שנין וברקתא בר תלת שנין ועניא ברת תלת שנין
 ושפנינא ותסילא בר יעון : י וקריב קימיו ית כל
 אילן ופסג יתהון במציעא וסבר פסקא דחד כל קביל תכניה
 ונת עפא לא פסג : יא ונתתו ארומא עייא הינון
 מבמיין לעופא מסאברה למיכוון נכסיהון דישראל ותורת
 זכותיה דאברהם מננא עליהון : יב ותתה שמישא
 קריבא למימטוע ושינהא עמיקתא מתבטמית על אכרס וקא
 ארבע מלכיון קימיו למישעבדא ית כניו אימתא דא היא
 קבל תבלא דא היא סבי פניעה דא היא יון תבלא דא היא
 פרס בעתידא למיפל ולית ליהתקיפא ורממן עתידין למיפק
 עמא בית ישראל : יג ואמר לאכרס מינדע תנדע
 ארום ביירין יהון בנד בארעא דלא דלהון חלף דלא הימנע
 וישעבדון בהון ויסנפון יתהום ארבע קארי שנין :
 יד ואוף ית עמא דיקל חון להום ביון אגיא במאתון
 ותקשיון קתן ומו בתר כו ופקרו לחיריקתא בנקסין פגיאון :
 טו ואת תתקני ש לור אבהתך בשלם תניח בפשך
 ותתקבר בסבו שקבא : טז ודרא רביעא דתנד יתובון תבא למירתא ארום לא שלים חובא דאמדארה ברוך :

כל אילין הפסג יתחון לפסקין וישו נבר פסקיה לקדמורת
 תכריה נח עפא לא פסג : וכד נחת טייסא לא מות
 קרב לפסקיא ותדון טייסא הוא עופא מסאבא ותדון עופא
 מסאבא אילין אינון מולקוהא דארעא עא ויהי בר יתיון
 ענין ענין בישן על בני ישראל זכותיה דאברהם צדיקא
 מסקלא יתהון : וזרות שמישא זגולא למטמיעא
 ושנא עמיקא כסימא תפלת על אכרס וקא אכרס חון
 ארבעיה מלכיוהא בעתידין למיפק למישעבדא כניו אימח
 תשיכה גדולה תפלת עליו אימה דהא היא בקל תשיכה
 דהא היא מדי גדולה דהא היא יון תפלת דהא היא מלכיוהא
 דפרסיא בעתידא למספלא ולא תהו ליה הקיורה לעלמי
 עלקיון : וקא שמישא אנקלא למטמיעא וקבלא הנה
 וקא אכרס חון עד די פסקלון איספדרו וכוורסון רביו וקא
 גהיגס דתעתדא לרשיעא לעלמא דארתי ברענורא מקפון
 שביבין דגור ושלחבין דאשא דקנה נפלו רשיעא על
 דקרדו באובינתא בתייהון וצדיקא דנטרו יתה מן עתקא
 ישמכוון כל פדון יתתו לאכרס כד תורה עבר בני פסקיא
 קאילין :

ותתקבר בסבו שקבא : טז ודרא רביעא דתנד יתובון תבא למירתא ארום לא שלים חובא דאמדארה ברוך :

זו והות

רשי

אמר לידת משה : בארץ לא להם . ולא נאמר בארץ מצרים אלא לא להם . ומשנולד יצחק ויגד אברהם ונו' ויגד יצחק בנרר (תלים קה)
 ויעקב נר בארץ חס (בראשית מז) לגור בארץ כנען : (יד) וגם את הגוי . וגם לרבות ד' מלכות סחין כלים על שבעכו חת
 ישראל : דן אנכי . כעשר מכות : ברכוש גדול . כעמון גדול כמו ש' (שמות יג) ויכנלו את מצרים : (טז) ואהה תבא . ולא תרחיב
 כל אלה : אל אבותיך . אכזיבוע' והוא חסרו שיחא חליו למדך ששנה תרת תסוכה : תקבר בשיכה טובה . כשרו שיעשה ישמעאל
 תסוכה כיומו ולא יא עשו לתרות רעה כיומיו ולשיכך מת ה' שטיס קודם וזמנו וכוכים מרד עשו : (יז) ודוד רביעי . לא תר סיגלו למצרים
 יסיו ססג' דורות והרביעי יסוכו

מכלל יופי

אשר אור לו בציון : (ח) כי אירשנה . פירושי כי ירשוה בני וכן
 כראשית מת אשר לקחתי מיד האמורי : (ט) קחה לי .
 פירש להקריבם לפני : (עגלה משולשת) . פירוש שלש
 עגלות ואין לומר בתג' שנים כי בתג' שנים תקרא פרה
 וכשרש שלש כהבכת שלש שנים או שלישיית לבטן ודעת
 התרגום כמו שלשה שנה שנתג' עגלין תלר' ועין הל'ת
 ודברין תלתא : (ונוול) . הוא בן היונה ואמר גיול שענינו
 העוף הקטן כמו דכריס לב על נווליו ירחף רפישרא
 יכשר לקרבן מן היונים כי אם הקטנים : (י) (ויכרר) .
 ויחלק : (בתוך) . הוא הנפרד של הן וכסמיכור : נהר
 עין הפועל : (איש בתרו) . חלקו : (לא בתר) לא חלק .
 (יא) (העיש) . הוא המוצה שהיא לידיעה ואמרו כי
 העוף הרודס הוא הקראעיט : (על הפגרים) . דהם
 הפגרים השלמים כי לא אמר על הברדלים אלא על

שלם עון האמרי עד-הנה : יז ויהי השמש
 באה ועלטה הנה והנה תנור עשן ולפיד אש
 אשר עבר בן הנזרים האלה : יח ביום
 ההוא ברת יהוה את-אברם ברת לאמר
 לזרעך נתתי את-הארץ הזאת מנתר מצרים
 עד-הנחר הנדל נחר פרת : יט את-
 הקניני ואת-הקנני ואת הקדמני : כ ואת-
 הקחתי ואת הפרני ואת-הקפאים : כא ואת-
 האמרי ואת-הבגנני ואת-הנרנשי ואת-
 ין היבוכי : ס א ושרי אשת אברם
 לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הָגָר :
 ב ותאמר שרי אל-אברם הגהנני עצבני
 יהוה מלדת בא-נני אל-שפחתי אולי אבנה
 ממנה וישמע אברם לקול שרי : ג ותקח
 שרי אשת אברם את-הָגָר המצרית
 שפחה מקץ עשר שנים לשבת אברם
 בארץ בגען ותתן אתה לאברם אישה לו
 לאשה : ד ויבא אל-הָגָר ותהר ותלד
 בי הרמה ותקל גברתה בעיניה : ה ותאמר
 ל שרי אל-אברם חמסי עליך אנכי נתתי

שפחתי

רשי

שלים הובא האמורא עד-כען : יז והות
 שמשא עלת וקבלה הנה והא תנור דהנן
 ובגור דאשא דעברא בין-פלגניא האילין :
 יח ביומא ההוא נור יי עס-אברם קניס
 למימר לבנך יהבית ית-ארעא הקא מנהרא
 דמצרים ועד-נהרא רבא נהרא דפרת :
 יט ית שלמאי וית קניזאי וית-קדמונאי :
 כ וית-חיתאי וית פריזאי וית-גבראי :
 כא וית-אמוראי וית-בגנניא וית-
 נרנשיא וית-יבוכאי : א ושרי אשת אברם
 לא ילדת ליה ולה אמתא מצריתא ושמה
 הָגָר : ב ואמרת שרי לאברם הא כען
 מנעני יי מלמילד עול-כען לנת-אמתי מאיס
 אתבני מינה וקביל אברם למימר שרי :
 ג ודברת שרי אמת אברם ית-הָגָר
 מצריתא אמתא מסוף עשר שנין למיתב
 אברם בארעא דבגען ויהבת יתה לאברם
 בעלזא ליה לאינתו : ד ועאל לנת-הָגָר
 ועדיאת וחזת ארי עדיאת-וקלת רבונתה
 בעינהא : ה ואמרת שרי לאברם דין-לי
 עלך

לארץ הולת לפי שבארץ כנען היה מדבר ענוו וכרת בריתו ון כוכביב ללת לך את הארץ הזאת לרשתה וכן ירד יעקב למצרים לא וחסוב דורותו
 יהודה סרן ומלכו וכלב בן חפון וכו' הארץ היה : בולא שלם עון האמורי . להיות משתלח מארצו ועד ארץ חמץ וזוין שחין הקב"ה נפרע
 מאומה עד שתתחלה פלחה ס' (ישעיה כו) . כסאסאס פלחה תריסנה : (יז) ויהי היטמיש באה . כמו (בראשית מב) ויהיה
 מריקים סקיהם (מלכים ב) ויהיה קוברים אים כלומר ויהי דבר זה : (ט) השמיש באה . סקיה : ועלטה היה . חסן היום :
 והנה הגור עשן וגו' . רעו לו סיפלו החלכות ע"ה בני-הבגס : באה . טעמו למעלה לכך הוא מוכרח שכל כח וחס היה טעמו למטה
 כאלף היה מוכר כשהיא שוקעת . ז"ל א לנגד בן שהרי כח כחם ויהי השמש לכל והעברת תנור עשן לארץ וכלן היתה בעל שכל שקנה
 וזה חלוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי איותיות כמו בא קס שסכה טעם לו עליה לשון עבר הוא כגון זה וכגון ורחל בלה . קנה חלוותי .
 סנה שכה ימותך וכשהטעם למטה הוא לשון הנה דבר סגולה עכשיו והלך כמו בלה עם הנאן . בערב היה סה וכוונקור היה סבה : (יז) (יח)
 לזרעך נתתו . אקירתו של הקב"ה כאלו היא עשמה : (כ"ר) הנהר הגדול . (הוא פרת) . לפי שהיא דמוק לארץ ישראל קוראה
 גדול אע"פ שהיא מואמר בארבעה נהרות היוצאים מעדן כאלה . והנהר הרביעי הוא כרת . משל הדיוש עבד מלך מלך הדבת לשחור
 נישתחולך : (יט) את הקני . (כ"ר) עשר אמות יס כלן ולא נתן להם אלא שבעה נויס והשליש אדום ועוהב ועומן והס קני קני
 וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד סכ אדום ועוהב וסלום יד וכו' ועומן עשעעס : (כ) ואת הרפאים . ארץ עוג סאלמר כו
 דברים ג

למי
 ליה
 ליה
 ערל
 למי
 מצר
 דקני
 חלון
 (דבר)
 ככית
 שחכ
 קדמו
 ליש
 ותה
 סלח
 סלח
 אונט
 ורנס
 ודתי
 כאלו
 ולווס
 נקיה
 שנה
 ייא
 שבט
 השכ
 (ער)
 הזמ
 (ועל)
 תאר
 עוד
 מעל

והורו שמשא טמעה וחמטא הנת והיא תבוא אכרם גהנים מסיק פגנא וגרמיו דאשא ומבעיר שמיכו דנור למיכו ביה בשעניא והא עבר בין פסגיא האליו : יח בייקא הרוא גור יי עם אכרם קיים דלא למיכו ביה כגון אלמפרקניו מן מלכותא למימר לנגד אמו ית ארעא הדא מגילוס דמצבנים עד גהרא רבא גהרא פרת :

יש ית שלמיה וגוי : כ וית חתאי וגוי : כא וית אימוראי וגוי : א וישרי אמת אכרם לא יליבת ליה ולה אמתא מצריתא ושמה הגר כבה פרעה דהקא ליה לאקחור בןמן דנסבה ואתכתש במימר מן קדם יי : ב ואמרת שרי לאכרם הא דבין מצעני יי מלמילד עול לנת אמתי ואחריתי מאים אתכני מינה וקבל אכרם למימר שרי : ג ודברת שרי אמת אכרם ית הגר מצריתא אמתה מסוף עשר שנין למיעב אכרם בארעא דכנען ותרקא והבא יתה לאכרם בעלה ליה לאנתו : ד ועאל לנת הגר ואעבידת ותמת ארום אעבידת וילולת אקר רבונקאא בעיקהא : ה ואמרת שרי לאכרם

ירושלמי

ויהי כל בני מדינתא :

ואמרת שרי לאכרם דיגי ועולבני מקרין ופיך שבקיהו ארעי ובית תולדותי רבימיה דאבא ואתית לי עמך בהימנות שמיא עיילית עמך וקדם פרעה מלכא דמצבנים וקדם אבימלך מלכא דפלשתאי ואמרת עלך אמי הוא מן בגלל דלא יקטלון יתך ויגרדו תמורת דלא הוינא מעבדא נתיבית הגר מצריתא אמתי ויהבית יתה לך לאנתו ואמרת היא

רש"י

(דברים ג') הוא יקרא ארץ רכאים : (א) שפחה מצרית . כת פרעה היתה כשראה נסים שנעשלו לשרה אמר מוטב שתהא כתי שפחה כתי זה ולא גבירה כתי אחר : (ב) אולי אכנה כומנה . לימד על מי שאין לו כניס שאינו כנוי חלא הרום : אבנת מומנה . כוכות שאכניס כתי לתוך כתי : לקיל שרי . (ב"ר) לרות הקודש שבה : (ג) ותקח שרי . לקחתה כדכריס אשרך שוכית לידכ כנוף קדוש כזה : (ב"ר) מקין עשר שנים . מוגד הקבוע לזה שסתה עשר שנים ולא ילדה לכעלה חייב לישא אחרת : (יבמות ס"ד) לשכה אברם וגוי מוגד שאין ישיבת חונה לארץ עולה מן המנין לפי שלא נאמר לו ואשך לגוי גדול עד שיכא לחי : (ד) ויבא אל הגר ותהר . מוכיחה ראשונה : (ב"ר) ותקל גבירתה בעיניה : אמרה שרה וזאין סתרה כנלויה מראה עיניה כאלו היא נדקת ואינה נדקת שלא וכתה להריון כל השנים הללו ואני כתעכרתי מוכיחה ראשונה : (ב"ר) (ה) חמסי עליך . חמס העשולי עליך אינו עשולי העונש כשהתפללת

באר רחובות דקדוקי רש"י

כלא יורש : (ט) רצה לומר מדכתיב באה דהיינו נסתר לנקיבה על כרחיך מלת שמיש גס נס תכונה כלשון נקיבה וכן אמרי אנשי (ד"א זון איז אונטר גא.ג.) חס קן קשה היאך יתכן כרישא דקרא מלת ויהי לשון זכר והיו למכזב ותהי השמש כאלה לכן קאמר רש"י כמו ויהי הם מריקים וכו' ורצה לומר כמו דכוננות ויהי הם וכו' הולכנו לומר דחס' בקרא מלת דבר כילא יתכן מלת ויהי לשון ימיד למלת הם דהוא לשון רכיס חלא ודאי חסר בקרא מלת דבר והיו כאלו כתיב ויהי דבר זה הם מריקים סקייהם וכן כאלו כתיב ויהי דבר זה הם קוכרים חיס כפינוי הכל הרי כאלו כתיב ויהי דבר זה השמש כאלה ולא סכן קאי מלת ויהי על מלת דבר דהוא לשון זכר : (י) כזה סכת רש"י בענין למעלה ולמטה אין רצונו לומר למעלה על האות ממש ולמטה תחת האות ממש חלא רצה לומר כשהטעם (כל"ח ט"א ח"ק) לגמרי אחר כל הנקודות בקרא חסל רש"י למטה ואלל המדקדקים מלרע אכל כשהטעם קודם נקודה אחרונה בקרא חסל רש"י למעלה ואלל המדקדקים מלעיל ואין חילוק

מכלל יופי

וראה לפידאש אשר עברונו : (בין הגורים) . שם ענין כריתה וההוך : יו (ב) (עצמניי) . ענין המניעה : (כא נא אלשפחתי) יבא על דרך כבוד כנוי לרשמיש : (אבנח) הבן נקרא כן לפי שהוא בנין האב והאם : (ג) (לשכה אברם) . הראוי בקמץ הלמד ובא כעוה להסמך הענין (ד) ורתהר פתח באהנה : (ותקל) שרשוקלל ודעת רבינו יונה הוא מן הקל וכן (ואקל) ויתכן שרשם מכנין נפעל : (ה) (חמסי עליך) . התמס שאני לוקחת משפחתי עליך הוא כי אני לטובתך נתכוונתי שנתתיה לך כדי שיהיה לך זרע ממנה ואקל

שנה על דרך שאמר דכריסט (כי ברשעת הגויס האלה יי אלהיך מורישים מפניך) והזכיר האמורי שהוא הגדול שבשבעה אומות כמו שאמר רבנביא עמוס ג' ואנכי הישמדתי ארץ האמורי מפניהם אשר כעבה ארזים גברו : (ער הנה) . ענינו עד עתה והוא מורה על הזמן כלומר עד הזמן הזה : (יז) (כאה) . מלעיל לפי שהוא פועל עבר (ועלטה) . הוא חשך אפלה : (עשו) . שם ואפשר שהוא תאר וכן בפירוש שם הוא בשקל חקם שקל אמרי ישראל עוד רגור שרירה עשו כלומר שהירה מעלה עשנו בתוך העלטה : (ולפיד אש) . רוצה לומר

בראשית יו לך לך

אונקלוס

שפחתי בחיקך ותראה כי הרמה ואקל
 בעיניה ישפט יהוה ביני וביניך : ו ויאמר
 אברהם אל-שני הנח שפחתי בידך עשי-
 לה הטוב בעיניך ותענה שני ותברח
 מפניה : ז וימצאה מלאך יהוה על-עין
 הפנים במדבר על-העין בדרך שור :
 ח ויאמר ה' שפחתי שני אימנה באת
 ואנה תלכי ותאמר מפני שני וברתי אנכי
 ברחתי : ט ויאמר לה מלאך יהוה שובי
 אל-גברתיך והתעני תחת ידיה : י ויאמר
 לה מלאך יהוה הרבה ארבה את-זרעך
 ולא יספך מרב : יא ויאמר לה מלאך
 יהוה הנך הרה וילדת בן וקראת שמו
 ישמעאל כי-שמע יהוה אל-עניך : יב והוא
 יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו ועל-פני
 כל-אחיו ישקן : יג ותקרא שם-יהוה הדבר
 אליה

עלך אנא יהבית אמתך לך וחזרת ארבי
 אצדאית וקלית בעיניה ידן וביני וביניך :
 ו ואמר אברהם לשני היא אמתך בידך
 עבידי ליה כדמקין בעיניכי ועניתה שני
 וערקת מן-קדמיהא : ז ואשכחה מלאכה
 דני על-עינא דמניא במדברא על-עינא
 באורחא דחגרא : ח ואמר ה' אמתא
 דשני מן-צאת אתי ולאן את-אזלא
 ואמרת מן-קדמך שני רבנתי אנא ערקא :
 ט ואמר לה מלאכה דני טובי לנת-
 רבונתיך ואשתעבידי תחזרת ודהא :
 י ואמר לה מלאכה דני אסנאה אסני
 ית-בעיני ולא יתמנון מסני : יא ואמר
 לה מלאכה דני הא-את מעדני ותלדין
 בר ותקרין שמיה ישמעאל ארבי-קבל יי
 צלותיך : יב והוא יהא מרוד באנשא
 הוא-יהא צדיק לכולא ואף אנשא יהון-
 יג וצליאת בשמא-דני דאיתמלל עמה

אמרת

רשי

כשהתפללת להקט"ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליון והיה לך להסתכל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך . ועוד דבר
 אתה תומם מנני שאתה שומע כיוני ושותק : (יב) (ב"ר) אנכי נהתי שפחתי וגו' . ביני וביניך . כל טוין שכתקרא חסר וזה מלא קרי
 ביה וביניך (ר"ל טובא לנקה) שהניסה עין הרע כעבורה של הגר והפילה עוכרה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה
 והוא מכפר לה שתר אלא מלמד מהפילה הריון הראשון : (יג) (י) והענה שרי . היתה משעבדת כה בקושי : (כ"ר) (ח) אי מורה
 באר . מתיכן באת . יודע היה אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים . ולשון אי מזה היה המקום שתאמר עליו מזה אי כתיב (ט)
 ויאמר לה מלאך וגו' . על כל חמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך כאשר מלאך בכל חמירה וחמירה : (יא) הנך הרה . כשתשוכי תהרי כמו
 הנך הרה דאשת מנח : ויולדת בן . כמו ויולדת ודומה לו ויזכר כלבטון מקוננת כחרוזים : וקראת שמו . מני הוא כמו שאמר לוהר וקראת
 את שמו יצחק (יג) : (יב) פרא אדם . אהב מדברות לגוד חיות כמו שכתוב וישם כמדבר פלרן ויהי רובה קשת : יד בכל .
 לפטים : ויד כל בו . הכל שונאין אותו ומתגרין בו : ועל פני כל אחיו ישכון . סיכיה זרעו גדול : (כ"ר) (יג) אתה אל
 ראי

באר רחובות דקדוקי רשי

מילוק כין שהטעם על התיבה או תחת התיבה * והנה תיבת קאה נמשעת לשתי אופנים אופן הראשון כשהטעם למעלה דהיינו קודם
 כקודה אחרונה או הוא לשון עבר לנקיבה כזה קאה (וא) און קוון) וכשהטעם אחר כקודה אחרונה הוא לשון עכשווי
 כינוי לנקיבה כזה קאה (ואת קוונט אינונה) וזה שכתב לשון הזה וזה דבר שבעה עכשווי (וא) כבר ידעת כי כ"ה
 בחלת המטי . היא לכינוי (כל"ה מין רויס) אכוי שלטעות ונאמר הכינוי על הפועל וכאלו כוננת פרה (מין רויס דז'אין סה
 ח"ן

לאברהם כל עירל בני מינה דהוניה רחצא דהעבר דיני
 באגה שקמית ארבע וביית אבא ועלית עמך לארע נוקרימא
 וקרין בגין דלא הוניה ילדא חררית אמתו ויבבת למשכוב
 דעישתך ותמת ארום עברה ונתבו איקרי באנקרה וקרין
 יתגלי קדם יי עירל בני ופרוס שלמיה בני ובניך ותתמלי
 ארעא מיין ולא נצטרך לבנהא דהגר כרת פרעה בר
 גרוד דתלמד לאתגא דנרא : ו נאמר אברהם לשבי
 קא אמתך ברשותך עבדי לה דמקין בעיניו ופסקהא שבי
 בערבת מן הדמיה : ו נאשכחא מלאכה בן על עיני דמיא כמדקא על עיני דבאוכת חגרא : ח נאמר
 דגר אמתא דשבי מן האן אנת אתיא וילא תילין ונאכבת מן קדם שבי רבונמי אגא ערבת : ט נאמר לה מלאכא
 בן הרבי לנת רבונמך ואתפנשי החות דהא : י נאמר לה וגי : יא נאמר לה מלאכא בן הא אנת מעברא
 ותלדו בר ותקרין רבי שמיא ישמעאל ארום גלי קדם יי סיגופך : יב נאיהו יהו קבמי לערוד כבני נשא ידו
 ותשרעון מן בעלי דבבו וידי דבעלי דבבו ותושטון לאכאשא
 ביה ועל אנפי כל אחיו ותשרבב וישרי : יג נאודיעת קדם
 "

היה תלד ונאמי איברי מרה תלדא דאתבני לחוד מינה
 תמת ארום עברה רבונמי ונתל יקרי באפיה וקרין יתגלי
 יי וידו בני ובניך ותתמלא חמיו עלינעלך ופרש שלמיה
 בני לבניך ותתמלי עלמא מיני ומינה ולא נצטרך לבנה
 דהגר מצרימא אמתהא דהיא מן בגיהון דעממא דנקרה ונת
 לאתרו גריהון דבשדאין :

שור תלוצה :

נאודיעת קדם : יג נאודיעת קדם
 ירושלמי

נאודיעת קדם : יג נאודיעת קדם
 אמרה

באר רחובות דקדוקי רש"י

אין אהרין גטאן איז אויף דיר) ואין זה כוונתה רק כוונתה לומר (מיון רויכ אז דוא אברהם האשט מיר גטאן איז אויף דיר) לכן קאמר רש"י
 חנוס העשירי רזה לומר חמת כותה על הפעול (מיון רויכ אז דוא אברהם האשט מיר גטאן דוא העשט זעלין אויף אונז אלי כידו
 בעטן) - כה שכתב ויגוד דכרין אתה חנוס וכו' רזה לומר גם כדרך אחר נוכל לאז שהי' ד יון חנוסי לכינוי הפעול (דוא רויכשט דיין
 ריד פון מיר דוא העשט מיון כיוון אולי שייגסט) : (יג) דברי רש"י וכתבאין מעטון דהו למכתב בינך חסר יו"ד אחר הנו"ן כמו ככל
 המקרא ומדכתיב בינך מלא כיון אחר הטון על כורחך להורות גם הלימוד שהנטיה עין הרע בעיבורה והרי כאלו כתיב וכלותה
 שעה שד זה עם אברהם כלא דכרה ג"כ עם אהר : (יד) המדקדקים כתבו דמלות ויזלדך גם וישבת מקוננת המה מורכבים
 מן שתי לשונות כי החולם מורה על לשון כנומי והשוואין מורים על לשון עבר אכן מורכבים מן שתי לשונות
 המקרא כדי להבין כדרך הפסוק לכן קאמר כנו ויולדת וכו' ורזה לומר השואין נחשבים כאלו הם שתי סוגלים והרי כאלו כתיב
 ויזלדך וישבת מקוננת (זיא גווינט זיא זעט זיא כעסט) : (יד) רש"י וודיעך ככאן מעלת לשוננו הקדושה דכלשון אשכנז אין הערש
 כמכטא

מכלל יופי

(ואקל בעיניה) ואתה לא רחוש ולא תיסר אותה ויאני
 לכבודך איני רוצה לרדותה ישפוט ה' גוי' : (וביניך) מלא
 ביוך בין הנון והכף כי כן תבוא מלת בין פעמים פלא רבוי
 ופעמים ביוך הרבוי וכן יחשע'ד ביניכס וכו' : (ח) (ויאמר)
 בא בפתח עם הרביע כמו בהפסק כי יש לרביע במקומות
 מנהג ההפסק ולפי שענינו בעצמו בא כן כי אינו דבק עם
 הכא אחרינו אלא עם שזכרו בן כל ויאמר - (בורחת) :
 בא בפתח הריש בסוף פסוק שלא כמנהג : (יא) (ויאמר) -
 שלש פעמים כן הוא מנהג הכתוב במקומות ובא כן לחזק
 המאמר והתבן לפי שאמר לה שלשה ענינים אמר ויאמר
 שלשה פעמים ויש בו דרש כי שלשה מלאכים שלח לה -
 (וילדת בן) : מלה מורכבת מעבר וכינוי וטעם ההרכבה
 כי ויזלדך שהוא פועל עבר מוסבל עתיד מפני הוולפי
 שהוא עתיד כי עדיין לא ילדה והרכיב עמה
 יולדת כי ללשון שזכר הנך הרה פול לשון יולדת וענינו אמר
 לה כמו שאת יודעת שאת הרה כן תדעי באמת שתלדי בן
 כאלו את יולדת אותה עתה ויאמינה מורכבת אלא

שהיא פועל עבר מבנין פועל מרובע ועיני בסיומל"א
 ובסיומ"פ וכתב נמצא בספרים מריוקים ב"ח בן דגושה ואם
 כן אינו נקשר וילדת עם כן שאם היה נקשר היה ב"ח בן רפה
 אלא נקרא בעצמו כשני השואים נחים ככל שני שואים במלת
 ההפסק שהם נחים : (וקראת שמו) הריו לנכח דהנקבה
 הנמצאת דכריס לא (וקראת אהבם) התיו לנכבה במקום
 הא וקראה : (אל עניך) - ענין צעקה כלומר אל צעקתך
 כמו ויען איוב הראשון ישעיה'ד וענה א"י באלמוותיו
 כי בודאי מתוך עניה צעקה לאל וכן דעת אנקלוס שתרגם
 ארי קביל ה' צלותך ואם היה ענין עוני היה אוטר ראוי ורא
 שמע : (יב) (פרא אדם) - פירושו אדם מדברי כפרא
 והוא חמור הבר (יג) (אל
 על) פני כל אחיו - ראי בקטף חטף והוא שקף
 אל כל אחיו בשקר איכה ג עני
 והם כתי קטורה - תהלים פנ"ב' כראזי מן
 צ"ל כלומ' אל ראות אתה
 שיוכל אדם לראותך : (הגם הלום ראיתי) - כלומר בזה
 הכירה

אליה אתה אל ראי כי אמרה הנם הלם
ראיתי אחרי ראי : יד עליבן קרא לבאר
באר לתי ראי הנה בין קדש ובין ברד :
טו ותלד הגר לאבנם בן ויקרא אבנם
שם-בנו אשר-ילדה הגר ישמעאל :
טז ואבלם בן-שמנים שנה ושש שנים
בלדת-הגר את-ישמעאל לאבנם :
ז ס א ויהי אבנם בן-תשעים שנה ותשע
שנים ויקרא והנה אל אבנם ויאמר אליו אני-
אל שני התהלך לפני והיה חמים : ב ואמנה
בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד :
ג ויפל אבכם על-פניו וידבר אתו אלהים
לאמר : ד אני הנה בריתי אתך והיית
לאב המון גוים : ה ולא יקרא עוד את-
שםך אבכם והיה שםך אבנכם כי אב-
המון גוים נתתך : ו והפרתי אתך במאד
מאד ונתתך לגוים ומלכים ממה יצאו :
ז והקמתי את-בריתי ביני ובינך ובין
זרעך אחרך לדרתם לברית עולם להיות לך
לאלהים ולזרעך אחרך : ח ונתתי לך
ולזרעך אחרך ארץ מגיד ארץ כל-
ארץ כנען לאחת עולם והייתי להם לאלהים :
ט ויאמר אלהים אל-אברהם ואתה את-
בריתך תשמר אתה וזרעך אחרך לדרתם :

שביעי

ף

אמרת את-הויה אלהי חיי-כולך ארי
אמרת הברם הקא שרתי חזיא בחרדאיתגלי
לי : יד על-בן קרא לבירא בירא דמלאך
קיימא אתחזי עלה-הא-היא בין-רקסובין
חנרא : טו וילידת הגר לאבנם בר וקרא
אבנם שום-בריה דילידת הגר ישמעאל :
טז ואבנם בר-תמנן ושית שנין כד-
ילידת-הגר ית-ישמעאל לאבנם :
א והנה אבנם בר-תשעין ותשע שנין
ואתגלי יי לאבנם ואמר ליה אנא אל שדי
פלח קדמי והוי שלים : ב ואתן קיימי בין
מימרי ובינך ואסני יתך לחדא לחדא :
ג ונפר אבנם על-אפוהי ומלל עמיה יי
למימר : ד אנא הא גור-קיימי עמך ותהי
לאב סגי עממין : ה ולא יתקרי עוד ית-
שךך אבנם ויהי שךך אברהם ארי לאב-
סגי עממין יהבתך : ו ואפיש יתך לחדא
לחדא ואתנינך לכינשן ומלכין דשליטין-
בעממיא מינך יפקון : ז ואקיס ית-קיימי
בין-מימרי ובינך ובין בנך בתרך לדריהון
לקיים עלם למחזי לך לאלהא ולבנך בתרך :
ח ואתן לך ולבנך בתרך ית-ארע תותבוך
ית-כל-ארעא דכנען לאחסנת עלם ואהוי
להון לאלהא : ט ואמר יי לאברהם ואת

ית

זאת

רש"י

ראי - מקוטחסף קמך מפני שהוא סס דבר אלוה הראיה שרואה בעלכון של עלוכין (יד) (ס"א ד"א אתה אל רואי ומשמע שהוא רואה
הכל ואין שום דבר רואה אותו) - הנם הלם - לשון תיעוב וכי סבורה הייתי שחף הלום כדזכרות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי
אותם כביתו של אברהם שסס הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנח ראה את הוולחך פעם אחת ואחר מות
כמות ווראתה ד וסאחר זה ולא חרדה - (יד) באר להי כתרנונו : (טו) ויקרא אברהם שם וגומר - חף על פי שלא שמע
חכרם

אמר רבי אבהו אמר רבא אלהא קייס כל עלמאי די תמית
בצערי ארום אמרה דא לחוד עלי אהגליתא היך
במר דאתגליתא על שבי רבונתי :

דימיקריתו מתפליל ליה ופן אמרת אנת היא הי מקום דחמי
ולא מתקמי ארום אמרה היא בכם הקא אהגליתא יקר
שכינתא ביי בתר חזיא : יד בגוון בן קרא לבירא בירא
דאתגלי עליה מי נתיים וקא היא יהיבא בין קמס ובין תלוצא :

טו וילדת הגד וגוי : טז ואברסוכר וגוי : א ונחמיה צברס בר משעין וחשעו שנין ואתגלי : ב לאברס ואמר
ליה אנא ארל שרי פלח קדמי ודמי שליב בבשרך : ב ואתן קימי וגוי : ג ועל דלא תורה צברס גזיר לא
הורה יביל למיבס ונפל על אנפוי ומיליל עמיה : ד לטימר : ד אנא הא וגוי : ה ולא יתקרי תוב ית שקר
אברס ויהי שקר צברס ארום לצב סגי סוגי עממין סניתך : ו ואפיש יתך וגוי : ז ואקיס ית וגוי :
ח ואתן לך וגוי : ט ואמר : לאברס ונתן ית קימי מיטור אנת וקנך בחרך לדרהוון :

דא

רשי

אברס שרי הולף סאמה וקראת סמישעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל : (ו) ואברס בן שמוניס וגומר : לשכח של
ישמעאל נכתב להודיע שהיה בן י"ג סנה כשנולד ולא עכס : (א) אניאל שרי : חגי בוח טיס די באללותי לכל כריה לפיכך התבלך לפני
והיה לך לאלו ולמטרין וכן כל מקום שהיא בתקרא פירושו כן די שנוהכל לפי הענין : התהלך לפני : כתרנונו סלח קדמי העסק
קנינותי : והיה חמיס : חף זהווי אחר זווי כיה שלם ככל קנינותי ולפי מדרשו התהלך לפני כמלות מילה ובדבר הזה תהיה תמים
שכל זמן שהעלה כך אתם בעל מוס לפני : ח' א ויהי תמים עכשו ואתה חקר ה' איברים ה' עינים ה' אזנים וראש הגויה ואוסף לקחות על
סוף ויהי מנון אותי יתן רע"ח עומן איכרין : (ב) ואתנה בריתי : כרית של אהבה וברית הארץ להודיעה לך על ידי מנון : (ג)
ויפול אברס על פניו : ממורת הסביבה סעף שלא חל לא היה כוח לעמוד רוח הקודש נכבת עליו וכוונת סאמה ככלעס מניל וגלוי עינים
בברייתא דר"א מנחתי כן : (ה) קיא אהמון גויס : לשון טעריקון של שמו ור"ש סחיתה כונתחלה שלא היה אלא לחרס שהוא
תקומו ועכשו חס לכל העולם ואפילו ר"ש סהיה כונתחלה לא זיה עתקותיה סלפי ו"ש של שרי כתהעשה על הסביבה עד שהסיסו ליהוסע
עכאמר (במדבר ג) ויקרא משה לסוסע כונת יהוסע : (ו) ונתתך לגויס : ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה חכשר
עליו : (ז) והקפוטת את ברייתו : ומה היה הפמית לבריות לך לאלהיס : (ח) לאהות עולם : וסס אהיה לכם לאלהיס חבל (כר
ישראל) סדר כחונה לארץ כמו שאתן לו אלוה : (ט) ואתה : וי"ו וימסוף על ענין ראשון חגי סנה ברייתך ואתה הוי וזכר לשערך
ומה

באר רהובות דקדוקי רשי

במסעך בין נוכח חוקר וסין נוכח הנקסה כי קטניהס אומרים לשון נוכח (דוא) והולכנו למוסיף מלות רבות (דוא חאן
אזה דוא פרויא) חאן כלסונינו הקדושה יש הפרס כמסעך לוכר אמרינו וקראת קמ"ן תחת התי"ו ולנסכה אמרינו וקראת
התי"ו ככלת ינקוה תתיה : (ד) משום דתנא בהא קרא אל ר"א רי"ס קמ"ן חטף נס אחרי רואי רי"ס
במולס לכן חלק רש"י כשהתי"ו חטף שם דבר וסיו"ד דכסף לחו לכיניו הולך לתואר השם וזה שמדייק רש"י
אל ראי אלוה הראיה (שערך גאט פון חלן זעבין) אבל אחרי רואי סה"ש כמולס לשון כינוי הוא וסיו"ד לשון כינוי הוא אחרי רואי
כאך

מכלל יופי

יז (א) (אל שרי) : ענינו תקיף ומנצח בענין שורה והיה
כשדי המורה אות הכפל ולדעה הריק"ס שם
תואר ראוי בחילומן שרבי כלם משליכה (מוכית
אדם) : (ב) : (התהלך) כתרנונו רוצה
לומר : ההתעסקות בעבודת הש"י : (והיה)
ממס) וגוה תהיה שלם :
או רחם על המילה כי המול
הוא תמים שאין בו פוספת
הערה : וקרא"ע כתססוא
כמותמים תהיה עם ה' אלהיך
והעם שלא משאל על המילה ;
כמדבר כן יחלק את הארץ
דגריס

הכירה שהיה מלאך כי בעור שהיה מדבר עמו נעלם
טעניה ולא ראתה וזהו פי' הגם הלום ראית אפילו הלם
במקומי כלומר שלא ראית אחריי הכר כשנפרד ממני כדרך
העולם שראת אחרי שנפרד ממנו עד שיהא רחוק ויתעלם
מעיני : (אחרי רואי) : הואה אותי רוצה לומר הנראה
אלי וראת אותי בענין ורבי יעקב בן אלעזר כתב ובכנוי המדבר
אחרי ראי כלומר נבואתי וכרב עליו ר"ה קונכון הוא :
(יד) (על כן קרא) : קרא הקורא באר לחי ראי לטעם
שאמרה הגר אתה ל ראי והמלאך הוא חילעולם לפיכך אמר
לחי : (וכן כרה) הוא שור שומר למעלה ושני שמות היו לו
לפיכך זכר את שניהם וכת"א שניהם חגרא והיא ארץ
פלשתים כמ"ש שכתוב בפרשת וירא סימן כ"ו :

בראשית יז לר לך

אונקלוס

י זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם
 ובין זרעך אחרך המול לכם כל זכר :
 יא ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות
 ברית ביני וביניכם : יב ובן שמינת ימים
 ימול לכם כל זכר לדרתיכם יליד בית
 ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מורעה
 הוא : יג המול ימול יליד ביתך ומקנת
 כסף והיתה בריתי בבשרכם לברית
 עולם : יד וערל זכר אשר לא ימול
 את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא
 מעמיה את בריתי הפך : טו ויאמר
 אלהים אל אברהם שרי אשתך לא
 תקרא את שמה שרי כי שרה שמה :
 טז וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן
 וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה
 יהיו : יז ויפל אברהם על פניו ויצחק
 ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם
 שנה הבת תשעים שנה תלד : יח ויאמר
 אברהם אל האלהים לו ישמעאל יתיה
 לפניך : יט ויאמר אלהים אבר שרה
 אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק
 והקמתי את בריתי אתו לברית עולם

לזרע

רשי

בר קיימי תיטר את ובך בתוך לדריהון :
 י דין קיימי דתשרון בין מימרי וביניכון
 ובין בך בתוך למגור לכון כל דכורא :
 יא ותגורון ית בשרא דערלתכון והי
 לאת קיים בין מימרי וביניכון : יב ובר
 תמיניא יומין יתגור לכון כל דכורא לדריכון
 יליד ביתא ובין כסףא מכל בר עממין
 דלא מבך הוא : יג אתגורא יתגורון
 יליד ביתך ובין כסף ותהי קיימי בבשריכון
 לקיים עלם : יד וערל זכורא דלא
 יגור ית בשרא דערלתיה וישתיצי אנשא
 ההוא מעמיה ית קיימי אשני : טו ואמר
 יי לאברהם שרי אתתך לא תקרי ית שמה
 שרי ארי שרה שמה : טז ואברך יתה
 ואף יהבית מינה לך בר ואברכינה ותהי
 לכנישן ומלכין דשלישין בעממיא מינה
 יהון : יז ויפל אברהם על אפוהי ותרי
 ואמר בליביה הלבן מאה שנין יהי ולד
 ואם שנה הבת תשעין שנין תלד :
 יח ואמר אברהם קדם יי לוי ושמעאל
 יתקיים קדמך : יט ואמר יי בקושטא
 שרה אתתך תליד לך בר ותקרי ית שמה

יצחק

ומה היא שמירתו וזאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגומר : (י) ביני וביניכם וגומר . אותם של עכשיו : ובין זרעך אחרך :
 העתידין להולד אחרך : המול . כמו להמול כמו שאתה חואר עשות כמו לעשות : (יא) ונמלתם . כמו ונמלתם והכין כן
 יתירה לסיוד המול כן למיקים כגון כל טעם וכל טעם (וכ' של טעם) ונמלתם כמו ונמלתם אכל ימול לשון יפ על כמו ונמלתם אכל (טו) : (כ) רשי
 ין איו (יב) יליד בית . שילדו השפחה בבית : מקנת כסף . שקנאו משילד : (יג) המול ימול יליד ביתך . כלן כפל
 עליו ולא חוור לשמנה ימים ללמדן שיש יליד בית נמול לחת (ס"ח לחת) שמה ימים כמו שמורש כמפכת שבת (דף לח) : (יד)
 וערל זכר . כלן למד שהמולה באותו מקום שהיא ניכר בין זכר לנקיבה (בר) אשר לא ימול . משיגית לכלל עובדי ונכרתה .
 אכל אכיו חין ענוש עליו כרת אכל עובר בעשה : ונכרתה הנפש . הולך ערירי ומת קודם זמנו : (טו) לא תקרא
 את שמה שרי : דמשמע שרה לילול לחתים כי שרה קתם שמה שמה שרה על כל : (ברכות יג) (יז) וברכתה אותה . ומת סוף
 הברכה

דא קיימי דמטרון בין מימרי רבגיבון ובין בנגד בנרד מטר לכתב גדל דכורא אין לית ליה אבא דמנוריה
יא ותגדון ית וגו' : יב ובר המניא יומיו יגור לכות גדל דכורא לדריבון מרבינו רבתי ורבינו בספכון מן גדל
בר עמקין דלא מקנך הוא : יג מאן דהוא קויר יגור מרבינו רבתי ורבינו בספכון רתוי קיימי בבשריבון לקים
עלם : יד ועקלאה דכורא דלא יגור ית בשרא דערלמיה ואין לית ליה מן דיןור וישחצי בר גשא ההוא מעמיה
ער קיימי אשני : טו ואמר : לאקרהם שבי אנתקד לא תהי קרי ית שקיה שרי ארום שקרה שקמה :

ירושלמי

ואתרבין אברהם על אשוי תחמה :

על אשוי ותמה ואמר בליבית הלבר קאה שניו יתי וילד ואין שקרה
בבת משעין שניו תוליד : יז ואמר אברהם קדם : הלנאי ישמעאל יתמים ויפלת קומך : יט ואמר :

בקושטא

רשי

הכרעה שמורה לבערותה שאלמר (בראשית יח) היתה לי עדנה : זכרתיה . כהנת שדים כשנכרה לכך כיום משנה של יצחק
שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואונורים כנינו הוא והביאה כל אחת בנה עובד ומניקתה לא הביאה והיא הניקה את כלם הוא
שאלמר הניקה כמים שרה כ"ר רמון כנקמת : יז (יז) ופול אברהם על פניו ויצחק . זה"ל לשון שמה ומדי ושל שרה לשון יומך
למדת שאברהם האמין ושוח ושרה לא החשיבה ולגלגה וזו שהקפיד הק"כ על שרה ולא הקפיד על אברהם : הלבן . יש תמיהות שכן
קיימות כמו (שמואל אב) הנגלה בגלתי (שם טו) הוואה אתה חף זו היא קיימת וכן אמר כלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהק"כ
עושה לי (טו) : ואם שרה הבת השעים שנה . היתה כדאי לילד ואף על פי שדורות הראשונים היו מולדין בני ת"ק שנה בימי
אברהם כיוצא בזה הענין כהרבה תשוח כח לעולם ולא ולמד מעשרה דורות שזנח ועד אברהם שזנח תולדותיהן בני' וכי ע' :
(יח) לוי שמעאל יחיה . הלוא יחיה ישמעאל אפי' כדאי לקבל מתן שר כוח : יחיה לפניך יחיה לביראתך כמו התהלך
לפני פלח קדמי : יט) אבל . לשון אונות דכרים וכן (בראשית מב) אבל אשמים אנחנו (מלכים ב) אבל כן אין לה
דקראת את שמו יצחק . על שם הנחוק . וי"ל על שם העשרה נסיונות ו' שנה של שרה ו' ימים שגמולוק' שנה של אברהם : (ס"א)
זאת כריתי למה לאמר כבר כתיב ואתה כריתי תשמור אתה ורעך וגומר אלא לפי שאמר הקימותי וגו' יכול בני ישמעאל וכי קטורה
ככלל הקיום ת"ל והקימותי את כריתי אתו ולא עם אחרים ואת כריתי אקים את יצחק למה לאמר למה שיהי קדוש ומכון .
דבר אחר אמר רבי אבה

באר דחובות דקדוקי רשי

(כאן עיין זעמן) : (טו) רשי"י מודיעך כוח דמלת ונבלתם שראו נבל ונקרא אלרש"י יסוד הנפול ואלל המודקקים מן
החסרים בעבור דלפנימיה תבוא הנז"ל השורש כמו ויזולתם ופענייה נופלת וחסירה מן המכתב ומלתם ואף על פי כן פתרון עיניהם אחד הוא
ומה שכתב עוד ונבלתם כמו ונשאתם אבל ימול לשון יפצל רצה לומר תיבת ונבלתם הוא מן התיבות המורים עמיים הפעולה כדבר
אחר כמו ונשאתם (איה ואלט איין אנדרין שראגין) כן ונבלתם (איה ואלט איין אנדרין כשניידן) אבל מלות ימול
לשון יפצל הוא רצה לומר מן התיבות המורות שקבלו הפעולות מן אחר יפצל (ער ווערט ווערן גייערשט פון איין אנדרין)
כן ימול (ער ווערט ווערן כשניידן פון איין אנדרין) (טו) הוצרכת לדעת כי שני מימי תמיהות היום מין
הראשון קראת תמיה אינה מתקיימת (כל"ל איז עו דען מיגליך) ולכן נקראת תמיה אינה מתקיימת משום דכאמת (איז עוניש
מיגליך) ומין השני נקראת תמיה מתקיימת (כל"ל איז עו דען מיגליך) ולכן נקראת תמיה מתקיימת משום דכאמת (איז עו זאל מיגליך)
ומשום דקאה לרש"י אברהם תמיה כמו שרה ועל שרה הקפיד ועל אברהם לא הקפיד לכן קאמר רש"י יש תמיהות הרכה מתקיימת ורצה לומר
מלת הלבן תמיה מתקיימת היא וכן היתה כוננת אברהם (איז עו דען מיגליך פון גאט ווען איך שון בין אלם מזה שנים דו זאל טיר קען
נאך ווערן גבא"ן פון איז דאך פון גאט אלו מיגליך) אבל כשרה כתיב ותנחמה היתה כוננת לתמיה אינה מתקיימת (איז עו דען מיגליך
וכאלו

מכלל יופי

לעג ושחוק (יח) (לו ישמעאל) נכתבה בזה ובשורק
וענינה בענין הלוואי :
לפניך מענין ולפני דת והענין שיאמר זרע ישמעאל קייש
תמיד : או עוס לפניך בעבודתך :
(יט) (אכל שרה אשתך) . ענינו אין זה הדבר לכרבן גם
זה ופירשו הקב"ה בשר לאברהם אבינו על שרה ואמר
זכרתי אותה וגם נהתי מונגה לך בו ואמר אברהם לו
ישמעאל יחיה לפניך הסיבה הקב"ה אמת ישמעאל יהיה
וגם

דכריס כ ולא ימסאת לכבאחיו : (ז) (לזוים) . כחרגומו
לשבתין . (י) (ביני זכריס) . כנגד אברהם יצחק ויעקב
כי יעקב היה בימיו כי כן פ"ו שנה היה יעקב בשמה אברהם :
(יא) (ערלהבם) . כל דבר היחד והכבוד יראו להשריבון
ולהסירו יקרא ערלה : (יג) (המול ימול) - מבני נפער
ענין כריתה . (יד) (אשר לא ימול) שדשו נמול : (טו) (כי
שרה שמה) . דוצה לומר יהיה שמה ש"כ ויהיה שמך
אברהם . (יז) (ויצחק) . שמה כלבו מתרגמו ואי לא הרך

בדאשית יז יח לך כך

אונקלוס

ת לזרעו אחיו : כ ולישמעאל שמועתי
 הגה ברכתו אתו והפריתי אתו והרביתי
 אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד
 ונתתיו לגוי גדול : כא ואת בריתי אקים
 את יצחק אשר תלד לך שרה למועד
 הזה בשנה האחרת : כב ויכל לדבר אתו
 ויעל אלהים מעל אברהם : כג ויקח אברהם
 את ישמעאל בנו ואת כל ילדיו ביתו
 ואת כל מקנתו בספו כל זכר באנשי בית
 אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום
 הזה כאשר דבר אתו אלהים : כד ואברהם
 בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו :
 מפטיר כה וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה
 בהמלו את בשר ערלתו : כו בעצם היום
 הזה נמול אברהם וישמעאל בנו : כז וכל
 אנשי ביתו ילד בית ומקנתו כסף מאת בן
 בכר נמלו אתו :

קכ"ו . נמל"ו . סימן ד' . מכנה"ב סימן : ומפטירין
 בשעיה סימן ט' למה האמר יעקב :

יצחק ואקים יתקיימו עמיה לקיים עלם
 לבנה בתרוהי : כ ועל ישמעאל קבולית
 צלותך הגה ברבית יתיה ואפשית יתיה
 ואסגית יתיה לתרא לתרא תרין עשר
 רבבין יוליד ואתניגיה לעם סגי : כא ית
 קיימי אקים עם יצחק דחוליד לך שרה
 לזמנא תרין בשתא אחרנתא : כב ושצי
 למלא עמיה ואסמלק יקראדיני מעלוהי
 דאברהם : כג ודבר אברהם ית ישמעאל
 בריה וית כל ילדיו ביתיה וית כל זבני
 בספיה כל דכורא באנשי בית אברהם
 ונור ית בשרא דערלחתו בכוון יומא
 תרין כמא דמליל עמיה : כד ואברהם
 בן תשעין ותשע שנין כד נור ית בשרא
 דערלתיא : כה וישמעאל בריה בן
 תלת עשרי שנין כד נור ית בשרא
 דערלתיא : כז בכוון יומא תרין איסגור
 אברהם וישמעאל בריה : כז וכל אנשי
 ביתיה ילדי ביתא וזבני כסף מן זבני
 עממיא אתגורו עמיה :

פ פ פ

פ פ פ

ח א ורא אליו הנה בא לפני ממרא וחוא ישב

פתח רשי'
 מלאך לזק"ו בן הנבירה אמן האדם כתיב כי יאה מרוב אורו והכבוד כפתיחותיו ושפאל וק"ו ואלת ברית אקים את יצחק :
 את בריתו . ברית הוילה תהא מסורה לזרעו ליצחק : (ג) שנים עשר נשיאים . סגננים יכלו כחו (משלי כה) . נשיאים
 ורוח : (כב) מעל אברהם . לשון בקיה הוא כלפי שטניה ולמדנו (ב"ר) שהנשיאים מרסבתו של עוקם . (כג) בעצם היום
 בו כיום . סגננות כיום ולא כליה לא כתיב לא יתן הניסולא תן הלניס ואלא יתחזיקו וכפי דרדו חזקיס אלו חזקיסו לא הכחזו
 לחול ולקיים חזקתו של עוקם : ויכול : לשון ופעל (ז) : בהמולת : בהפעלה : כמו סכרסא (בראשית ט) (יח) :
 (כד) בהמולו את בשר ערלתו . (טל אברהם סמון ויחזו כערלתו ורסא לתתון ויהי חתיירא שהיה זקן מה עשה הק"ה שאלת ידו
 ואתו עמו שאלת זכרות עמו הכרית לולא נאחה אלל . עמו ס"ד רש"י יט) באברהם לא נאחה את לפי שלא היה סבר אלל חתוך כשר
 שכבר נתקע ע"י תשמיש אלל שיהי ילד הווקח לחתוך ערלתו ופעל המילה לכך נאחה בו את כ"ר : (כז) בעצם היום הזה
 שאלו לאברהם נ"ע שנה ולישמעאל ג' שנים כחול אברהם וישמעאל כזו : ורא

בקישטא שרה אנתתך תליד לך בר ותקרי ית שמה יצחק ואקים ית קיימי עמיה לתים עלם לכוני בתרוי ;
 כ ועל ישמעאל קבילית צלותיך הוא ברביית יתיה וצפיש יתיה ואפני יתיה לתרא לתרא תריפ בברכוני יליד
 ואיתניניה לעם פני : כא ונת קיימי אקים עם יצחק ותוליד לך שרה בזמנא הדן בשתא איתרנתא ;
 כב ופסיק סלמללא עימה ואסתלק יקרא בני מעלוי אברהם : כג ודבר אברהם ית ישמעאל בריה ונת
 סל מרביני ביתיה ונת כל זביני פספיה כל דכנרא באינשא ביתא דאברהם ונת ית בשרה דעירלתהון בכוני יומא הדן
 בקא דמליל עמיה : כד ואברהם בר וגוי : כה וישמעאל בריה וגוי : כו בכוני יומא הדן בארבעת עשר
 שני ער אברהם וישמעאל בריה : כז וכל אינשי ביתא תרביני בקפא מן בר עקמין איתגורר עמיה נו

פ פ פ

א וירא ואתגלי עלויה יקרא בני קחוי מקרא והוא קבע פסיבא דמהולתא יתיב תרע משקנא לתוקפא דיוקא ;
 ווקף

רשי

וירא (א) אליו . לכקר את החולה . (ב"מ פ"ו) אמר רבי תמא בר תיבא ווס' שלישי למילתוהי ובההקדוש כרוך הוא ושאל
 כשלומו : באלוני מסרא . הוא שנתן לו ענה על המילה לפיכך נעלה עליו כחלקו : (ב"ר) יושב . (ב"ר)
 ישב

באר רחובות יקדוקי רשי

כאלו חס ושלום ווער מיט מילדן) לכך על שדה הקמיד וכן פירש"י בהדיא במנינה כמעשה דתלמי וילך כד"ה ותתקן שדה ע"ש : (א)
 גם כאן מודיע רש"י דמלת ויכול הוא מן התיבות המורות עושים הפעולה כדכר אחר כמו ויפצל (ער ווערקט איין אנדריין זאך) כן
 ויפצל (ער כשניט איין אנדריין) . (יח) גם כאן מודיע רש"י דמלת ברומולו הוא מן התיבות המורות שקבלו
 הפעולה מן ית אחד וזה שכתב רש"י בהמולו דהפעלו (איין זיין ווערין גווערקט פון איין אנדריין) כמו בהכראם (איין איר ווהרין
 בהמולו) (איין זיין ווהרין כשניטן פון איין אנדריין ;
 כשאמין פון גאט) כן

פרשת וירא

במסורא קטנה בחומש סביב הגליון פרשה זו וזה לשוננו והכחש כל הנקדנים מנקדים כפתח וחר"ר משח מלונר"י ש
 אמר שהוא בקס"ץ לפי שלא היתה רגילה לכחש עכ"ל :

ורצח לומר אלו כתיב כפתח דהיינו לשון פתיחה וזהו משמעה דפתחיה פיה ככלעת לדבר טובים וכחשים אפל לדעת הר"ר משה הכל
 שהוא

פירוש הרשבים והוא מיסוד רבינו שמואל בר מאיר נכד מאור הגולה רשי ז"ל :

(א) וירא אליו ה' : ה"ך שאלו אליו שלשה אנשים שהיו מלאכים . סברה כמקומות כשגראה המלאך קורא כלשון סבינה
 כדכתיב כי שני נקדו שלוחו כמותו . וכן וירא אליו מלאך ה' כלכת אשתו וקנתה וקנתה שם וירא ה' כי שר
 לראות

מכלל יופי

וכן ירמיהו מכלה יזקן מגולהים מצד זקנים שדוהא
 מגולה : (כה) (בהמולו את בשר ערלתו) . זרה יורג
 מבואר מן הראשון שכתב את רוצה לומר נמול מן בשר
 ערלתו ואת כמו מן וכן בראשית עז חס יצאו ארת העיר
 מלכיס טו חלה את רגליו : (כו) (בעצם חיוס רודו
 נמול אברהם) . בא להודיע זריזותו למצור האל כי באורנו
 היום שמל אברהם את ישמעאל בנו וכל אנשי ביתו נמול גם
 הוא ואחר שמל אותם כלם מל הוא את עצמו ופירוש נמול
 על ידי עצמו ופן שמואל ככ ועמשא לא נשמר שהוא לא
 שמק את עצמו : (נמול) עבר מבנין נפעל בחולם וכן
 נמולר ובאו כמשקל נפעול כמו אסתרג ונשלות
 ספרים . כז (נמולו אתו על ידי
 אברהם : (נמול נמולך) שרשם נמל ;
 פרשת וירא יח (א) (באלוני מסרא) : כתובות
 במישר

וגם זה יחיה שירה אשתך יולדת לך בן : (כ) (נשיאים)
 בא עם המסל לברה כחסרון יוד בכתובה (כד) (בהמולו בשר
 ערלתו) . אם נאמר שהוא מענין נפעל יש לשאול איך בא
 פעול אחר כי בנין נפעל אינו יוצא ואיך אמר בשר ערלתו
 אחר בהמולו ואם היה אמר בהמולו לבדו או בהמול בשר
 ערלתו בלא וי"א או טוב . וי"ל כי פ' בהמולו מצד בשר ערלתו
 שנמול יאמר גם כן עליו נמול ויאמר בהמולו וכן
 יסעיהו כאלה נובלת עליה כי נובלת פועל עומד והארה
 אינה נובלת אלא עליה נובלים ונקראת היא נובלת מצד עליה
 שהם נובלים מן יאמר על אברהם שרוא נמול מצד בשר
 ערלתו שנמול כמו שאמר נמול אברהם ועל הדרך רודו
 שמואל כי קרועי בנידים קרועים מצד בגדיהם שהיו קרועים
 כי האנשים לא היו קרועים אלא כגדיהם הם שהיו קרועים וכן
 שמואל כטו קרוע כתנתו קרוע מצד כתנתו שהיה קרוע

פתח האהל כחם היום : ב וישא
 עיניו וירא והנה שלשה אנשים
 נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח
 האהל וישתחו ארצה : ג ויאמר אדני
 אם-נא מצאתי חן בעיניך אל-נא תעבד
 מעל עבדך : ד וקח-נא מעט-מים ורחצו
 רגליכם והשענו תחת העץ : ה ואקחה
 פתלתלם וסעדו לבכם אחר תעבדו כי-על-
 בן עברתם על-עבדכם ויאמרו בן תעשה
 כאשר דברת : ו וימהר אברהם האהלה
 אל-שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח
 סלת לושי ופשע ענות : ז ואל-הבקר רץ
 אברהם ויקח בן בקר בך וטוב ויתן אל-
 הנער

יתב בתרע-משכנא כמיהם יומא :
 ב וזקף עינוהי וזחא והא תלתא
 גוברין קיימין עלוהי וחזא ורהט לקדמותהון
 מתרע משכנא וסגיד על-ארעא : ג ואמר
 יי אם-כען אשקחית בחמין קדמך לא-
 כען תעיבר מעל עבדך : ד ויסבון-כען
 זעיר-מנא ואסחו רגליכון ואיסתמיכותחות
 אילנא : ה ואסב פיתא-דלחמא וסעדו
 לבכון בתר-בן תעיברון אהרי-על-בן
 עברתון על-עבדכון ואמרו בן תעבד
 כמאדמלילתא : ו ואוהי אברהם למשכנא
 לנת-שרה ואמר אוהי תלת סאון קימחא
 דסולתא לושי ונעבדי גדיצן : ז ולנת-
 תורי רהט אברהם ונסיב בר-תורי רכיך

וטב

רשי

יש כתיב בקס לעמוד אחר לו הקדוש ברוך הוא שבואי אעמוד ואתה סימן לכנין שעתיד אני להתייב בעדת הדיינים והיושבין (ח)
 שחזור (ההלים פב) אלהים כנס בעדת אל: פתחי האהל - לרחות אסי יש עובר ושכויכניס כביתו ו כחוס היום - (ב"מ פו) הוציא
 הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו כאורחים ולפי שראו ונאסעו שלא היו אורחים כאיס הכיא המלאכים עליו כדמות אנשים :
 (ב) והנה שלשה אנשים : אחד לכשר את שרה ואחד להפך את סדום ואחד לרעואות את אברהם שאין עליו אלא אחד עושה שתי
 שלימות - (ב"ר) תדע לך שכן כל הפרשה הוא נזכרין כלשון רבים ויחלו ויאמרו אליו וכשורה נאמר ויאמר טוב אהו אליך ובהפיכת
 סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי - (ב"ר) ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להגיל את לוט הוא שנאמר ויהי
 כהוילאס חותם החוזה ויאמר המלט על נפשך למדת שהאחד היה מוציל : נצבים עליו - לפניו (כמו) (במדבר ב) ועליו נוטה
 מנשה) - אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים : וירא - מאויר אוירא שני פעמים : הראשון כוונתו והשני לשון הכנה כסתכל שהיו
 נצבים כמקום אחד והכין שלא היו רוצים להטריחו ואע"פ שידעים היו שינא לקראתם עמדו במקומו לכבודו להראותו שלא רצו להטריחו
 וקדם הוא וירן לקראתם (כך הגירס' כרס"י יען) ככ"ת כתיב נצבים עליו וכתיב וירן לקראתם כד חזוהי דהוה שרי ואשר מירשו הימנו מיד וירן
 לקראתם - (ג) ויאמר אדני אם-נא וגומר - לגדול שבהם אחר וקראם כלם לדונים ולגדול אחר אל לא תענוהו וכיון שלא יעבור
 הוא יעמדו חכיריו עמו וכלשון זה הוא חול (שבועות לה) ד"א קודש הוא והיה אומר להק"ם להעתיק לו עד שירון ויכניס את האורחים
 וחף על פי שכתוב אחר וירן לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אלל לא ידון רומי בחדם שנכתב
 אחר ויולד נחוא"ה לומר אלל אס כן קודם גזירת ק"כ שנה ושתי הלשונות ככ"ר : (ד) ויקח נא - על ידי שליח והק"ם כה שלם
 לכניו על ידי שליח שנאמר (במדבר ב) וירם משה את ידו וירן את הסלע : ורחצו רגליכם - כסבור שהם עריכים שמשחחום לאהב
 רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ה לביתו : (ב"מ פו) אבל לוט שלא הקפיד הקדים ליכה לרמיזה שנאמר וליטו ורחצו רגליכם : תחת העץ -
 תחת האילן : (ה) וסעדו לבכם - שתורה כנכחים ובכתובים מנינו דפתח סעדתי דלכא : בתורה וסעדו לבכם - כנכחים
 (שופטים יט) סעד לכן פת לחם - בכתובים (ההלים קד) ולחם לכה חנוש יסעד אחר רכי מחא לבכם אין כתיב אלל לכה
 מניד שאין יצר הרע שולט בתלמידי (ב"ר) אחר תעבורו - אחר כן תלכו : כי על בן עברתם - כי הדכר הוא חזי נוסקס חס
 מאחר שעברתם עלי לכבודי : כי על בן - כמו על אשר וכן כל כי על בן שבמקרא (בראשית יט) כי על בן באוכל קורתי
 (בראשית לג) כי על בן ראיתי כניך (שם לח) כי על בן לא נתתיה : (במדבר י) כי על בן דעש חנותנו : (ו) קמח סלת -
 סלת לעגות קמח לנען של עכמים לכפות את הקדר' לשלוח את הוועת : (ז) בן בקר רך וטוב : ג' פרים היו כדי להחילין ג'
 לשונות

ב תקף עיניו וקמא והא מלתא מלאביו בדמות גברין
 קנימין קיטני דאשפלה ליהודי מלתא מלאביו ארום לית
 אושר למלאבא ושדיתא דמשפליה ליתיר מן מילא
 חד חד אהא למבשרא ירניה דהא שרה ילדה בר זכר
 וחד אהא למשיבא ית לוט וחד אהא למתפך ית קודם
 וחד עמורה וחד קמינו דהט לקדמוהון מתרע משקנא
 וקניד על ארעא : ג ואמר דבעו דבתמין מן קדמך
 ו אין קדון אשפתיית חניא קימך לא קדון הפלק אימר
 שבינתך מעילוי עקרך עד דאיבגוס עיבוריא מחות אילגא :
 ה ואסב קעיד דלחם וקעידו לבכון ואודו לשוים
 מימרא בן וקמר קדון מעבירו ארום קנין קדון באישון
 שירותא אבכנתון ועברתון על עקבון גדיל למסעור ואמר יאות מלילתא עבד פפנתמך : ו ואחי אברהם
 למשקנא לנת שרה ואמר אהא חלת סאין קמדיא דסילתא פתוכי ועבדי גריצו : ו ולבקרתיא רבט אברהם
 ונסב

תלמא מלאבוי אשפלה לנת אבונן אברהם ונתליתיה
 אשפלה לנת ארום מילין ארום לנת איפער לנת מן
 מלאבוי קרוקא דישפלה בידיה ימיר מן מילא חדא מלאבא
 דקמארה אשפלה לבשרא לאבונא אברהם דהא שרה
 ילדה ליהודי מלאבא חניא אישפלה למשיבא ית לוט
 מן הפיקתא מלאבא מליחארה אשפלה למתפך לקדון
 ועמורה אדמא וצבויים קנין בן הוה פתמך גבורה מן
 קדם ו לנת אברהם צדיקא ואחילי עלייה מימרא בן
 דמישרי חונוא והיא הוה יתיב בתרע משקנא מתחמם מן
 גיורתיא לתקפא קימא :

דשיריתא

צריא

דאציצרון

באר רחובות דקדומי רש"י

שהוא בקמן משמעה דכל עת קמזה את פיה רק בחיות הפעם כיחשה מוחנת מורא : גס תדע דהר"ר משה מחולק עם המנקדים אם לר"ך
 להיות ותכחש פתח תחת הכף או ותכחש קמן תחת הכף ודלא כמו שראית בספר קטן קילור נחלת יעקב שהכין דתלוי הדבר אם לר"ך
 להיות ותכחש פתח חת"ת או ותכחש קמ"ן תחת החית דזה אינו דכדכריתמנא כהדיא בחסורה הגדולה דפוס כלוי"ל דף ה"א סוף
 ע"ה בגליון סביב המסורה כדכרי ר' משה הנקדן ע"ה : (ה) כבר ידעת דנלת ישב בקמן ופתח לשון עבר הוא (על אישון
 לאנג

רש"י

לראות : כחם היום מה לורך לכתוב היום אלא להודיע כי כליו התי' ויכחו המלאכים סדמה כערכ ולכן אמר להם לוט סורו נא אל בית
 עבדכם ולינו אכל אכרסם לכו שבו אליו כחם היום כבקר שחין דרך אורחים ללון אלה לחבל ולעבור לפיכך לא אמר להם ללון אלא
 נסעו לככם וחדת עבדכו : (ו) קינח סלת קינח של חטים שכל מקום שכתוב סלת נחטים הוא כדדמין מילואים דכתוב סלת
 חטים תעשה אותם : (ה) כי על כן עבדתם על עבדכם - וכן כי על כן באו ככל קורתני - כי על אשר באו - דרך המקרא למסר
 אשר כרום וקומות : (ז) ולא הכקרו אכרסם לפי שאמר להם פת לחם דבר מועט לפי שדרכם כחון ללכת הוי"ן לרין ולומר לפי
 שאמר

מכלל יופי

במישרי : (ב) נצבים עליו פירוש סמוכים לו עומדים
 לתועלתו או למצורו כמו
 שמואל כס ויאמר שאמר
 לעבדיו הנצבים עליו וכן
 זכריהו מההיציב על ארון
 כל הארץ ואינו כן כראשית
 כח והנה ה' נצב עליו :
 (ג) ויאמר אדוני רבוא
 קמין והוא מחלוקת בין חז"ל ו"א שהוא חול ולגדול שבתם
 אמר ואמר אדני בקמין ולא אמר אדני בהירך כבינה ליהוד
 לגדולה ולר טוביה והנה מצאנו גם כן בגרעון שאמר שמיטו
 (אדני במה אושיע את ישראל) בקמין ועדיין לא ידע שהוא
 מלאן ו"א שרוא קדש : (ד) (ורחצו) : צוויי הריש
 פרותה : (ה) (פת לחם) : החיבור להם : (ופעדו
 לככם) - עובר לשלישי כי פירוש וסעדו לככם כלהם כי
 הלהם יסעד הלב : (כי על כן עבדתם) : כי על כן שעבדתם
 אוימור למה שאמר אם לא
 מנצתי מן כעיניך כלומר כי על
 כן עבדתם על עבדכם לפי
 שמוצאתי מן כעיניך : ויתכן
 שכל לתת טעם למ"ש אשר
 תעבדו שלא היה כדרך הכילי
 שונתה עם האורח שילך מיד
 יודע כי על כן עבדתם על
 עבדכם להלך לדרכם ולא לשבת פה
 תעשה כאשר דברת - פירוש אשר
 אשר יאל הדבר מפיך אבל
 כלוט כלומר ויפטר כס ואלד מלאן
 שזמריבין לקטן ואין מסיבין
 לגדול - והראב"ע פירש כן
 תעשה כאשר דברת שנסת לחם די
 לנו - והדמ"ק כתב כאשר דברת
 שיטעמו תחת הסף ולא יכאו
 כלהל כדי שלא יתעכבו :
 (ז) (מהרי"ן) פי' מהרי"ק : (וטוב)
 רוצ' לומר שבו וכן ירמ'
 מן ונשבע לחם ונחיה טובים (ז)
 (לעשות אותה) - פי' לרקון
 אותו

הַנְּעִיר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ : ח וַיִּקַּח חֲמֵסָה
וַחֲלָב וּבֶן-הַבְּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנֵיהֶם
וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ :
ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בָאֵהָל : י וַיֹּאמֶר שׂוֹב אָשׁוּב אֵלַיְךָ
כַּעֲתָתְּהָ וְהִנֵּה-בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְשָׂרָה
שֹׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אֶחְרָיו :
יא וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה זָקֵנִים בְּאִים בְּיָמֵים
חֲדָלָהֵיחַיֹּת לְשָׂרָה אֲרַח בְּנָשִׁים : יב וַתִּצְחַק
שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אֶחְרָי בְּלִמִּי הֵיחָדְלִי
עַדנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן : יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-
אַבְרָהָם לְמַעַן זֶה צָחַקְתָּ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף
אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקֵנָתִי : יד הִיפְלֵא מִיְהוָה
דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלַיְךָ כַּעֲתָתְּהָ וְלִשְׂרָה

וַתִּבְדֹּוּיָהָב לְעוֹלָמָא וְאֹחֵי לְמַעַבְדַּי תִּתִּיה :
ח וַיִּסְבֹּשְׁמֵן וַחֲלָב וּבְרִיתֹרֵי דְעֵבְדֵי וַיָּהָב
קְדַמִּיהוֹן וְהוּא-מְשַׁמֵּשׁ עֵילוּוְהוֹן תַּחַת
אֵילָנָא וַאֲכָלוּ : ט וַאֲמָרוּ לִיה אֵן שָׂרָה
אַתְחָךְ וַאֲמַר הָאָהָל בְּמִשְׁכְּנָא : י וַאֲמַר
מִיִּתְב אִיתוֹב לְנִתְךָ בְּעֵדֵן דְאַתְמֵן קְרִימֵן
וְהָאֵבֵר לְשָׂרָה אַתְחָךְ וְשָׂרָה שֹׁמְעַת בְּתַרְע
מִשְׁכְּנָא וְהוּא אַחֲרוֹרֵיהִי : יא וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה
סִיבֵי עָאָלוּ בְיוֹמֵן פֶּסַק מִלְמַחֲוֵי לְשָׂרָה
אוֹרַח בְּנָשִׁיא : יב וְהִיבִיבַת שָׂרָה בְּמַעֲהָא
לְמוֹיֶמֶר בְּתַר דְסִיבִית תְּהֵאֲלִי עוֹלִימוֹ וְרַבּוּנֵי
סִיב : יג וַאֲמַר וַיִּלְאַבְרָהָם לְמַאֲדָן תִּיבִיבַת
שָׂרָה לְמוֹיֶמֶר הַבְּרִים-בְּקוֹשְׁמָא אֵילִיד וְאַנָּא
סִבִּית : יד הִיִּתְבְּסִימֵן קְדַם־וַיִּפְתַּנְמָא לְזִמְן

איתוב

בן רש"י

לשונות כחדל : (כ"מפז) אל הנער . זה ישמעאל לחנכוכמות : (ב"ר) (ח) ויקח חמאה וגו' ולחם לא הביא לשישעיה
שרה כדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה : (ב"מ שם) חמאה . שוין החלב שקולטין ועל פניו : וכן הבקר
אשר עשה . אשר תקן קמח קמח שתיקן אמושי וחייתי קמיוו : ויאכלו . נראו כונו שאכלו ומאן שלא ישנה אדם מן המנהג
(ב"מ שם ב"ר) : (ט) ויאמרו אליו : נקוד על א"ו שאליו ותיבא רבי שמעון בן אליעזר אומר כל מקום שכתב רבה על הנקודה
אתה דורש הכתב וכו' וכן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה שאף לשרה שאלו היו אברהם לפדנו שישראל אדם באכסניא שלו .
לאים על אשה ולאשה על האיש . כ"מ אומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה אמוניה היתה לא להודיע שנועה היתה כדי לחכמה על כעלה
א"ר יוסי בר חנינא כדי לשגרה לה כוס של ברכה : הנה באהל . ננועה היא : (י) כעת חיה . כעת הוצת לשנה הבאה ומסח היה ולפסח
הבא נולד יצחק מולד קרינן כעת לא כעת . כעת חיה כעת הוצת שתיבא חיה לכס שתהיו כלכם שלמים וקיימים (כ) : שוב אשוב . לא כשרו
במלאך שיסוב אליו אלא בשליחותו של מוקם אחר לו כמו ויאמר לה מלאך ה' הרכבה ארכבה והא חין כידו להרכות אלא בשליחותו של מוקם
אף כאן בשליחותו של מוקם אחר לוכן ב"ר : (אלישע אומר לשונות למועד הזה כעת חיה את חוכמת בן ותאמר אל אדוני איש
האלהים אל תטוב בשפתך אנתן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב אחר לה אלישע אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם
אמרו למועד אשוב אכל חיי כשר ודס שהיום חי ונותר עת בין חיובין מת למועד הזה וגומר) : והוא אחריו : הפתח היה אחר
המלאך : (יא) חדל להיות . פסק עומנה : אורח בנשים . אורח נדות : (יב) בקרבה . נסתכלת כמעשה ואמרה אפשר
הקרבים הללו טעונין ולדי השדים הללו שנתקן מושכין חלב תכחומא : עדנה . נחלות כשר ולשון נעשה חסיר את השער ומועדן את הכשר
דבר אחר לשון עידן זיון וסת נדות : (יג) האף אמנם . הנס אמת אלד : ואני זקנתי : טינה הכתוב נפטי השלום שהרי
היא אמרה ואדני זקן (יד) היפלא . כתר גומו היתכסי וכי שוס דבר מופלא ומופטרד ומכוסה מונני עלעשות כרזוני : למועד .
לאות

באר רחובות דקדוקי רש"י

לאנו גועסין אול' אלו ווייל זינט ער ניט) ומלת יושב בחולס וזירי לשון ביוני הוא דהיינו עוסק בכל עת בענין הישיבה וישוב ער איז לנג
דער פאר גועמן אול' זינט אלו נאך) וזה שכתב רש"י אלו כתיב 'ושב' מלאו ו' דלזו היה הכתיב והקרי שוב והיה בהחלט לשון סיכויי מושב היה
משמעו (ער איז אלו גועסין) ולא היה בדעתו לעמוד אף כנגד השכינה וכן חלו היה כתיב 'ושב' כקמזן ופתח והיינו לשון עבר
היה משמעו (ער איז דער פד גועסין) וכאשר ראה כבוד השכינה עמד (אול' האט זיך ווייטר ניט גזענט) אכל השתא דהקרי
הוא

Dubl 2

וגם בר חובי רביך וישמין ויהי לעולימא ואותי למעבדי פכשילין : ח וגם כן לוואי שמין וחלב ובר חובי דעבר
 עולימא פכשילין וסדר קדמיהון באורח הילכת ברית עלמא והוא משמש קדמיהון ואינו מקבין קהות אילגא ודמי ליה
 באלר אכלין : ט ואמר ליה האן שררה אנתהך ואמר
 הא היא כמשקנא : י ואמר חד כנהון מירב אירוב
 לנתך לשמא דאתיא ואמון קיימין והא בר לשררה אנתהך
 ושרה הוות שמעא פתבע ומשקנא וישמעאל קאי בתריה
 וצייט מרה דאמר מלאכא : יא ואברהם ושרה סבין
 עלו קיימי פסק מלמיהו לשרה אירב סוקתא פנשיא :
 יב והתמה שרה בליבה למימר במה די סבירת הו לי
 עדיון ורבוני אברהם סיב : יג ואמר : לאברהם לקה
 דבן גחבא שרה למימר תבבם בקשוט אזליד ונאן סביר : יד האפשר דיתבסי מן קדם : טבעים לזמן תנא
 איהוב

באר רחובות דקדוקי רש"י

הוא יושב והכתיב יושב כדי לקיים שניהם אהני לי הכתיב יושב (ער ח"ו ג' ע"ט) לשעבר ולאחר ראה כבוד
 השכינה טיקא לעמוד ככל
 יושב שאמר לו הקב"ה שב (כלי יצן) ואתה סימון לכניך וכו' : (כ)
 חו"א אינה משמשת רק לדמיון בלבד כזה קב"ח (או ח"ו ח"ו) ומשמעו חו"א כית שיהיה אכל כשהכף נקודה כפתח ודגש תוך
 האות שאמרה או כשהכ"ף בקמן ואמרה חותיות
 בביח (או דו ח"ו) בארץ (או ד"א פ"ד) * וגם הא מלתא ודאי חיתא דענין הכריות (כל"א ג' ז' ו' ט') תלמי דווקא כחיות
 (דעין ע"א) כע מוגלך ג' ו' ז' ו' ג' ו' נ' ע' ר' ט' ל' ע' ט' אכל החיות א"י תלמי ככריות (ער ק"א לענין אול"א)

רשב"ם

שאמר להם מעט זעשה הרבה . ולהגיד חסירותו של אברהם נכתב כל זה : (ח) ויקח חמאה וחלב . לפי פשוטו של עקרא לא
 הוצרך לפרש שהיא חת פת לחם על השלחן אלא התוספות שלא אמר להם הוצרך לומר שהיא . הכאת פת על השולחן אינו חידוש
 אכל חמאה וחלב וכו' שחיו מוונן לכל האורחים הוצרך לפרש : עמוד עליהם . כש"א יושב אחד עמוד קורא עמוד עליו . וכך
 ראיתי ה' יושב על כסא . שרפים מונעל לו . וכן במיכה וכל כנא השמים עמודים עליו חיותו ועשאלו : תחת הכן . אילנות סכפרים .
 (ט) א"ה שרה אשתך . א"ע פ' שהיו יודעים היו טהלים כדרך שמנינו כשכינה שאמר לאדם איכה . וכן ככלעם ע"י האנשים האלה עונן
 וכן ישיעה שהיה יודע שאל כך לחוקיה בשלוחי חו"ל מרודך . וכל זה דרך התחלת הקבור : (י) והוא אמרו . הפתח של אהבה שרה היה אהבה
 המלאך לפיכך שמעה שרה את דבריהם . כעת חיה . כעת יולדת כדכתב בעת יולדה ילדה וכן בהלכה קרוי יולדת וקרוי לבדך כי חיות
 הנה כעין מילדת : (יב) עדנה . יתעדן הכשר ויתפשטו הקמטין : (יג) ויאמר ה' . המלאך . גדול שכהן : ואני וקנתי .
 שאמרה אמרו כלתי וגו' : (יד) הפלאמה . ששלחנו אלך דכר : וכן ה' המטיה על סדום גפרית ואש מלת ה' מן השמים . הראשון
 שכפסוק

מכלל יופי

החיים בו טוב הוא לפרש כעת חיה מרשון חז"ל שקרא
 למילדת חיה כמו שאמרו שלשה נאמנין על הכבד אביו
 ואמרו חיה כלומר כעת הזאת חיה יולדת ופירש אחר כך
 והנה בן לשררה אשתך : (יב) (ותצחק שרה) . כלומר
 צחקה ואמרה בקרב' לא שהוציאה דבר מפיה כי על בן כחשה
 בעבור היראה או פירושו שצחקה בינה לבין עצמה שרא
 ראתה אדם צוחקת והוא צחוק בפה : (בקרבה) . כלומר
 בחוך לבח : (בלותי) . מקור :
 ל' עדנה . עבר במקום עתיד רוצה לומר אחרי זקנתי
 תהיה לי תענוג כערות ועדוני עד סיהיה עומד
 יתהוב ממנו הולד :
 (עדנה הענוג ורוא ימי הכהרות וגו') (האף אמנם אלד)
 הגם

שני בן טו ותכונש שרה לאמר לא צחקתי
 כי יראה ויאמר לא כי צחקת :
 טו ויקמו משם האנשים וישקיפו על-
 פני סדם ואברהם הלך עמם לשלקם :
 יז ויהיה אמר המכסר אני מאברהם
 אשר אני עשה : יח ואברהם היו יהיה
 לגוי גדול ועצום וגברו בו כל גוי הארץ :
 יט כי ידעתיו למען אשר יצוה את-בניו
 ואת-ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות
 צדקה ומשפט למען הביא יהוה על-
 אברהם את אשר-דבר עליו : כ ויאמר
 יהוה ועקת סדם ועמרה כירבה ומשאתם
 כי קבדה מאד : כא אנדה-גא ואראה
 הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה
 ואם

איתוב לנתך בעידן דאתון-קיימין ולשרה
 בר : טו וכדיבת שרה למימר לא חייבית
 ארי דחלת ואמר לא ברם חייבת : טז וקמו
 מתמן גוברייא ואסתכיאו על אפי סדום
 ואברהם אזיל עמהון לאלויהון : יז וי
 אמר המכסי אנא מאברהם דאנא עבד :
 יח ואברהם מיהוה יהו לעם סגי ותקיף
 ויתברכו בדיליה כל עממי ארעא :
 יט ארי גלי קדמי בדיל די פקיד ית-
 בנוהי וית אנש ביתיה בתרוהי ויטרון אורחן
 דתקנן קדם יי למעבד צדקתא ודינא בדיל
 דינתי יי על אברהם ית דמליל עלוהי :
 כ ויאמר יי קבילת סדום ועמרה ארי
 סניאת וחובתהון ארי תקיפת לחדא :
 כא איתגלי בען ואידון הכקבלתהון דעלת
 ואם

לקדמי עבדו אעבד עמהון גמירא אם לא תיבין ואם תיבין לא יתפרע :

ואיתפניאו

רשי

לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול למועד הזה כשנה האחרת : (טו) כי יראה כי צחקת . הראשון משמש לשון דשא הוא שנותן טעם לדבר ותכונש שרה לפי שיראה והשני משמש כלשון אלא ויאמר לא כלכרך הוא אלא נחמת . שאמר רבותינו כי משתם כארבע לסוגות חו דילמא אלא דהא : (יז) וישקיפו . כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ (דברים כו) מהשקפה מנועין קדשך שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרגו לרמנים : לשלקם . ללוותם כסבור אורחים הם : (יז) המכסה אני . כתיב אשר אני עושה בסדום לא יספ לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני כתיב לו את הארץ הזאת ומנושה כרכין הללו שלו הן שחמר גבול הכנעני מנידון כואכה סדומה ועמורה וגו' . קראתי אותם אברהם אבי המון גוים ואשמיד את הכנעני ולא אודיע לאכ שהיא אהבי : (יח) ואברהם היו יהיה . מ"א ובר דרוק לסרבה הואיל והזכירו כרכו . ופשוטו וכי ממנו אני מעלים והרי הוא מכיס לפני להיות לגוי גדול ולהתכרך בו כל גוי הארץ . (יט) כי ידעתיו . לשון חכה כמו (רות ב') מודע לחיטה הלא כועו מודעתנו (שמות לג) ואדעך כשם ואמנם עיקר לשון כלם אינו אלא לשון ידיעה שהמכסה את האדם מקרבו אללו ויודעו ומכירו ולפי דעתנו למען אשר יבוא לפני שהוא מנזה את בניו עלי לשמור דרכי ואם תפרסמו כתרנו ויודע אני בו שיצוה את בניו וגו' אין למען נוכל על הלשון : יצוה . ל' הוזה כמו (איוב א) ככה יעשה איוב (ג) (ע"פ ה' יחמו) : למען הביא . כך הוא מנזה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיבוא ה' ועל אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד כן נדוק כאילו אינו עת' : (כ) ויאמר ה' . אל אברהם שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו : כי רבה . כל רבה שבמקרא העצם למטה בני"ת לפי שהן מתורגמין גדולה או גדלה והולכת אבל זה טעמו למעלה כרי"ש לפי שמתורגם גדלה כבר כמו שפירשתי ויחי השמש בזה הנה שכה יבמתך (ד) ארדה נא . למד לדיינים שלא יפסקו דיוי בפשות אלא כראיה הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה . דבר אחר ארדה כל לסוף מעשה : הכצעקתה . של מדינה : הבאה אלי עשו . וכן עומדים במדרס כלה אני עושה בהם . ואם לא יעמדו במדרן הדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן . וכונאנו כו נצינו בנזקם אחר (שמות לג) ועתה הורד עדיך מעליך ודעיה מה אעשה לך . ולפיכך יש המסק נקודת פסיק בין עשו לכלה כדי להפרידה תיבה נחמרתה ורבותינו דרשו הכצעקתה לעקת ריבה אחת שהרגו

קיימה

איתוב לזנה בעדנא דהון ואחרון קיימין וק' שרה בר : טו וקפכת שרה למימר לא תמתיח ארום דחירת
 ואמר מלאכא לא תבטלון ארום בקוויטא תבנה : טז וקמו במקון מל' אביא בתו מדמיין לקבניא דין דבצר עת
 שרה קדיק לשמי ברובא ור' ערין מנהון אידיקו על אנפי סדום
 ואברהם אזיל עמהון לבלעוןאיהון : יז ויי' אמר כמימריה
 לית אוןשר ליי' למכסא מן אברהם מה באנא עביר ומן דינא
 הוא דלא נעמיד עד דנבע יתיה : יח ואברהם ערנד דינא
 לעם בכ ומקיף ור' ער'כוו דר' ליה בוכמיה קל עקמי ארעא :
 יט ארום גלי קדמי תמידותיה בגין דיפקד ית בניו ית
 אינש ביתיה ברתיא ויטרון אר'תן דר'תקון קדם : ל' למעבד צדקתא ודינא בגין דינניין עילוי דאברהם ית דמליל עלוי :

כ ואמר יי' למלאכי שירותא חבילת סדום ועמורה דאינסיין מסקנין ונזריין דכל דיהיב סקא לעניא יפקד
 כנר'א ארום סניאת חובתהון ארום מקיפת לתר'א : כא יתקלי' ברוו ואקמי היא כמקל'תא

דריבא

באר רחובות דקדוקי רש"י

דאך ניט גנוקד) וזה שכתב רש"י מדלא קריין קעת וכו' ור'א לומר אלו כתיב קעת בשוא תחת הכ"ף והיה משמעו דמיון לחודיי הייתי אומר
 רק כהא מלתא דומה שנה הכאה לדהשתא לענין חיותא בלכדווייא חיר אלי וייל לעבט ווערט חיר חוכר חין יאר אך לעבן חבל
 ענין הכריות חוכה דומה כי אשח להיות לשנה הכאה לא יהיה ככריות חבל עכשו דכתיב קעת ומורה דכר ידועה ח' כקשה מה היא הידיעה
 דלא לענין חיותא בלכד זה היה כבר כשמע מן דמיון לחודיה ח' ומורה כווי ענין הכריות קעת (וייא חיר אלי וייל ויע בייא גוקי
 גנוקד הייט ווערט חיר אך ויין) לשנה הכאה וזה שמספיק רש"י שתהיו כולכם שלמים וקיימים : (ג) דלפי פשוטו דמלת יצוה ל' עתיד
 הוא ומשמעו דאברהם לא לוק ככדורק לזמן העמיד ולא לדהשתא זה הוא נגד האמת כי אברהם נזה ככוו מעתה ועד עולם לכן כתב רש"י ל' הוה
 כוונתו לפעמים ל' עתיד לאו עתיד ממש הוא רק כאשר ירצה הפסוק לדבר בדבר הרגיל להיות ככל עת או יעמידו הפסוק כל' עתיד
 כמו ככה יעשה חיוב (אזו פלעגט אנטאן) חיוב והכי נמי הכא יצוה (ער פלעגט אונגיטן חלי צייט) : (ד) דע דמלת רבה דרכה לטול
 כשלה חופנים חופן האזן נקרא שם דבר והיינו לשון ג' ד' ו' (כל' חגרושה) חופן השני נקרא לשון כינוי לנביא ג' ד' ו'
 והולכת (כל' חוי' גריטש חלי צייט) ובאמת בין השם דבר ולשון כינוי חין חוכר כלל להכירם זה מיוכי כשניהם
 הטעם שקורין (טרחפק) אחר הבית והלך להכיר הענין ואופן השלישי כזה ק'ה הוא לשון עבר ג' ד' ו' (ויא חוט גריטש)
 וכלשון עבר הטעם שקורין טרחפק למעלה קודם הבית וזה שכתב רש"י כל רבה שכתב טעמו למטה
 אחר

רשב"ם

שכפסוק הוא גבריאל : והטעם שכפסוק הוא הקב"ה . וכן הוא תפוש כס' האגדה (טו) כי נחמקת אלא נחמקת רוב כי שאחר לא מתפרש'
 אלא שהרי כי משמש בארבעה לאונות אי דמא אלא דהא וכן לא תשתחוה לאלהיהם כי הרס תהרסם . לא תקעון את ידך כי פתח תפתח
 תג' . (טז) ויקונו ממש האנשים : שנים מהם הלכו למדום כדכתיב ויבאו שני החלוצים סדמה וגדול שבהם היה מודר עם אברהם
 וזהו שכתב בו ו' אמר המכסה חני וגו' וכן ואברהם עולד עומד לפני ה' . שני פסוקים אלו מדברים משלישי : (יז) המכסה חני מאברהם מה שאני
 רוצה להפוך את סדום ואני יודע שכני יסמרו דרך ה' ויזכו להכניא עליהם את אשר דבר לאברהם לתת להם את ארץ כנען ואלו העיירות מנחת
 כניו הם כדכתיב בג' כני כנען ספ' נח ויהי גדול הכנעני מנידן באכה גררה עד עזה כואכה סדומה ועמורה אדמה
 וככוס עד לשע . ואיך אחריו קרקע שלו וקרקע של בניו שלא מדעתו : (כ) ויאמר ה' . המלך לאברהם . שלוחים הללו חני שולח
 כשכיל ועקם סדום כמו שאמר למעלה ואנשי סדום רעים וחטאים : (כא) עשו כלה : פסוק ישכתיס להפריד את הדבר כלומר אם
 כן

מכלל יופי

הגם באמת יהיה זה רפלא שאלר (טז) (כי יראה . פועל
 עבר (טז) (וישקפו) ענין השגחה והצצה ובפירוש
 ולשון השקפה יבא פעמים בלשון הפעיל ופעמים בלשון
 גפעל לפי שהמשקף הוא נשקף לאחרים שרואים אותו
 לפי' לא ישחמש אדם בלשון נפעל למי שרואה ואינו נראה
 אבל למי שרוא' ונרא' ישחמשו כזה וכזה באי זה מהם שירע'
 ובשרשו ונשחמשו כו בלשון נפעל כמו תהליס פה
 וצדק משמים נשקף כמדבר כל ונשקפה על פני הייטיון

הכצעקתה

Dubl

ואם לא ארעה : כב ויפנו משם האנשים
 וילכו סדמה ואברהם עודנו עומד לפני
 יהוה : כג ויש אברהם ויאמר האף תספה
 צדיק עם רשע : כד אולי יש חמשים
 צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא
 למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה :
 כה הללה לה מעשת בדבר הזה להמית
 צדיק עם רשע והיה בצדיק כרשע מללה
 לה השפט כל הארץ לא יעשה משפט :
 כו ויאמר יהוה אם אמצא בסדם חמשים
 צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום
 בעבורם : כז ויען אברהם ויאמר הנה נא
 הואלתי לדבר אל-ארני ואנכי עפר ואפר :
 כח בא אולי יחסרון חמשים הצדיקים תמשה
 התשתית בחמשה אר-כל העיר ויאמר
 לא אשהית אם אמצא שם ארבעים
 וחמשה : כט ויסף עוד לדבר אליו ויאמר
 אולי ימצאון שם ארבעים ויאמר לא אעשה
 בעבור הארבעים : ל ויאמר אל-נא יחר
 קאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים
 ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים :
 לא ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל-
 אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא

כב ואתפניא ומתמן נובריא ואולול סדום
 ואברהם עד קען משמש בצלו קדם יי :
 כג וקריב אברהם ואמר הברנו תשיצי
 ובאה עם חייבא : כד מאים אית חמשיין
 ובאין בגו קרתא הברנו תשיצי ולא תשבוק
 לאתרא בדיל חמשיין ובאין די בניה :
 כה קושטא אינון דינך מלמעבד כפתנמא
 הדין לשיצאה ובאה עם חייבא ויהי ובאה
 כחייבא קושטא אינון דינך דבאין כל ארעא
 לא יעביד חייבא : כו ואמר יי אם אשכח
 בסדום חמשיין ובאין בגו קרתא ואשבוק
 לכל אתרא בדילהון : כז ואתיב אברהם
 ואמר הא כען אסגיתי ולמללא קדם יי
 ואנא עפר וקטם : כח מאים יחסרון
 מחמשיין ובאין חמשה התחבל בחמשה
 ית-כל קרתא ואמר לא אחבל אם אשכח
 תמן ארבעין וחמשה : כט ואוסף עוד
 למללא קדמוהי ואמר מאים ישתבחון תמן
 ארבעין ואמר לא אעביד נמירא בדיל
 ארבעין : ל ואמר לא כען יתקף קדם בני
 ואמליל מאים ישתבחון תמן תלתין ואמר
 לא אעביד נמירא אם אשבה תמן תלתין :
 לא ואמר הא כען אסגיתי למללא קדם-

אשחית

רשי

קיתה משוכה על שכתבה עוון לעמי כנפורה כחלק : (כב) ויפנו משם • מחוקים שאברהם ליוס סס : ואברהם עודנו עומד לפני
 ה' • והלא לא הלך לעמוד לפני אלה הקט"ה בא אלנו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה ויהי לו לכתוב וי' עודנו עומד על אברהם חלא
 תיקון סופרים הוא זה אשר הפכו ר"ל לכתוב כן (ב"ר) : (כג) ויש אברהם • תנינו בגמ' למלחמה (שמואל ב') ויש יואב וגו' • הגשה
 לפיוס ויש אלהי יהוה : והגשה לתפלה (מלכים א' יח) ויש חליה הנביא ולכל חלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה : האף תספה
 הגם תספה ולתרגום של אונקלוס מתרגומי ר' רונן כן פירושו האף יטיחך שזספה לדיק עם רשע : (כד) אולי יש חמשים צדיקים •
 עשרה צדיקים לכל כרך וכרך כיה מקוונות יש : חלילה לך • ואם תאמר לא יעלו הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים :
 (כה) חלילה לך • סולין הולך יאערוקן היא אענונו שוטף הכל צדיקים ורשעים כן עשית לדור הנוכל ולדור הפלגה :
 דבר

אחילי בעו ואחמי חא פקלתחון דעמא דפרום ועמורה
פלקת דמיו פלייה עברי ומירא אינו חייבין מדמי אינו
בגפ' שרעהו דילקיא לית עובריהו פישעא גלו דמיו ואין
בעו למעבר מתוכא חא אינו דהבין דללא דבעמיא :

דריבא פרימית דעלת קדמו עברי ומירא הינו חייבין ואם
עברין מתקבא חליא הינו קדמי זכאין כמא דליא יעניה
ולא אתפרע : כב ואתפניאר מתמן מלאביא דרעון
לגובריא ואולר לסרוס ואבדקום עד דרון בעי בתמין על
לוט ומישמש בצלו קדם : כג וצלי אבדקום ואמר

תרויף שציא זכאי עם חייב : כד מאים אית חמשיין זכאין בגי קרמא דיצלו דקדמך עשרה לכל קרווא כל קבל
חמשיא קרעין סדום ועמורה אקמת רצבויים ווער הרויף שציא ולא תשבוק לארעא בגין זמורת חמשיין זכאין
דבגורה : כה חרלון הוא לך למעבר דפתקמא דרון למקטל זכאי עם חייב ויהי זכאי היך חייב חרלון הוא לך תאפשר
פזא דרעון כל ארעא לא יעביד דעא : כו ואמר : אין אשבח בפרום חמשיין זכאין בגי קרמא דיצלו קדמי ואשכח
לכל ארעא בגינהום : כז ואתיב אבדקום ואמר בגעו ברתמין חא דרון שרמי למקלא קדם : ואני מתיל לעפר
וקטם : כח מאים תפרין מן חמשיין זכאין חמשיא התקביל בגין חמשיא דתפרין לוער רת כל קרמא ואמר לא
איחבל אין אשכח מן ארבעין ותמישא : כט ואזיף רוב למקלא קדמיו ואמר מאין ישמכחון מן ארבעין
עשרא עשרא לכל קרמא לארבעין קרעין ווער דחוקקא חלילין שבוק לה בגין בחמך ואמר לא אעביד ומירא בגין
זמורת ארבעין : ל ואמר לא קרון ומקופ רינא דרבו כל עלמאי : ואמליל מאים ישמכחון מן חלתין דיצלו
עשרא עשרא לכל קרמא לתלת קרעין ורצבויים ווער שבוק להום בגין בחמך ואמר לא אעביד ומירא אין אשבח
מן חלתין : לא ואמר בגעו ברתמין חא דרון שרמי למקלא קדם רבו כל עלמאי : מאים ישמכחון עשרין

דיש"י

כבר הזה - לא הוא ולא כיוצא בו - חלילה לך - לעולם הנא : השופט כל הארץ : נקוד בחטף פתח ה"א של השופט לשון
תנויה זכיו שהיא שופט לא יעשה נזשפט חמת : (כו) אם אמצא בפרום וכו' - לכל הנזקס ולכל הפרכים לפי סדום היתה מטרפולין
ותסוכה מכולם תלה בה הכתוב : (כז) הואלתי ריני כיו ויואל משה : ואנכי עפר ואפר : וכבר הייתי ראוי להיות עפר על
די המלטים ואפר על ידי מורוד לולי דרמיך אשר עמוזי - (כח) התשחית בהמושה והלא ס' לכל כרך ואתה דריוק של עולם תטרף
עמם : (כט) אולי יבצאון עם ארבעים - וימלטו הכרכים : וכן ל' יניוג' מהס או' כ' יניוכ' מהס או' י' יניו' חתמהס :

רשבים

כ' עשו ארבעה אותם כלה : (כג) עניוה לפני ה' לפני המלך להקשעניו : (כד) תספה - תפלה - מדכתיב חספה עלימו רעות
מני חלה כס : חלה כפל לשון של חספה : (כד) כתוך העיר - סדום וינלך סדום היראש לכל המלכות שבמקום ההוא :
(כה) השופט כל הארץ שלחך כאלו לא יעשה נזשפט : (כו) ויאמר ה' המלך :

מכלל יופי

אצל כבודך : (כצדוק כרשע) מהתחבר' כפי דרמין הוא
לקצר הענין ר"ל זה כזה וזה כזה :
(כו) בתוך העיר היא סדום והנמשך אליה משאר העירות
וזכר סדום לכך להיותה ראש לכל ועוד
שאברהם התפלל על סדום שהיה שם לוט :
(כז) בענין המחילה וסליחת העון היא נשיארו
ונשילתו מעל האדמ - (כז) (ח'אלתי) - ענינו הרצון
והחפץ (כח) (בחמושה) - הבית השמוש במקום בעבור :
(כט) (לא אעשה) - לא אעשה כלה כמו שאמר לא
אשה'ית כי הענין אחר ובארבעים ושרשיים כתוב לא אעשה
ובשאר לא אשחית וסימוני עי' אעשה שורה שבעים וכן סך
ארבעים ושרשיים (לא) (עשרים) - לא אמר עשרים

(הכיצדקתה) - כמפיק הריא רוצה לימר צעקת סדום כי
היא אם לכל הערים : (כ"ה) שם ענין כליון והשחחה :
אדעה פרוש ואם לא חטאו אדעה אנתם ותדבק השגתו כס
להילס והוא כמו רק אתכס דעתי - או טעמו ואם
לא יעודו כמרס אדעה מה אעשה להם ליסרם כעעס ולדעה מה
אעשה לך :

(כג) (הארץ) הנגם -
(הספה) : ענין כליון והוא
פועל יוצא : (כה) חלילה
(לך) שם ענין חלול ורוא
תמורת הקדושה וכפירוש
כמוע רוא דרבר רודה

כד למקום - זה לומר למקום
ההוא אשר גור' ה'
שימת עם סדום והוא כולל
סדום ועיורה אדמה וכניס :

אֵשׁ הָיְתָה בְּעֶבֶר הַעֲשָׂרִים : לֹב וַיֹּאמְרוּ אֲלֵי
 נָא יַחַד לְאֲדָנֵי וְאֲבָרְכָה אֶת־הַפֶּעַם אֲוֹלֵי
 יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשֶׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשֶׁהִית בְּעֶבֶר
 הַעֲשֶׂרָה : לֹג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר
 שְׁלִישִׁי אֶל־אֲבֵרָהָם וְאֲבָרְהֶם שֵׁב לְמִקְמוֹ :
 יט ב א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בְּעָרֵב
 וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֵם וַיֵּרָא־לוֹט וַיִּקָּם
 לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפָּיִם אַרְצָה : ב וַיֹּאמֶר
 הִנֵּה נָא אֲדָנָי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עֲבָדְכֶם
 וְלִינוּ וְרַחְצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם
 דְּרֹכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְרָחוּב נָלִין :
 ג וַיִּפְצְרֻבָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־
 בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֵּהוּ וּמִצּוֹת אֶפְתָּה וַיֹּאכְלוּ :
 ט ד טרם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סְדֵם
 נִסְבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד זָקֵן כָּל־הָעָם
 מִקְצָה : ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה
 הֲוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנַדְּבָה אֹתָם : ו וַיֹּצֵא
 אֱלֹהִם

שלישי
יט ב
ט ד

יט מאים ושתכחון תמן עסרין ואמר לא
 אחבל בדיל עסרין : לב ואמר לא כען
 יתקף קדם דני ואמליל ברט זמנא קדא
 מאים ושתכחון תמן עסרא ואמר לא אחבל
 בדיל עסרא : לג ואסתלק וקרא דני כד
 שצי למללא עם אברקהם ואברקהם תב
 לאתריה : א ועאלו תרין מלאכיא לסדום
 ברמשא ולוט יתיב בתרעא דסדום וחוץ
 לוט וקם לקדמותהון וסגיד על אפיה על
 ארעא : ב ואמר בקעו כען רבוני וזרו
 כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון
 ותקדמון ותהכון לאורח תכון ואמרו לא
 אלהן ברחובא נבית : ג ואתקיף בהון לחדא
 וזרו לותיה ועלו לביתיה ועבד להון משתיה
 ופטיר אפה להון ואכלו : ד עד לא
 שכיבו ואנשי קרנא אנשי סדום אקיפו
 על ביתא מעולימא ועד קבא כל עמא
 מסופיה : ה וקרו ללוט ואמרו ליה אן
 גובריא דאתו לותך בליליא אפקינון לותנא
 ונבע יתהון : ו ונפק לותהון לוט לתרעא ודשא אחד בתרוהי :

ז ואמר

דש"י

(לב) אולי ימצאו שם עשרה על פחות לא כקש אמר דור המבול היו ח' כח וכיוו ונשיהם ולא הניבו על דורם ועל ש' ע"י לרוך כבר בקש ולא מלא : (לג) וילך ה' וגו' כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדין : ואברקהם שבו למקומו . נסתלק הדין כסתלק הסניגור והקטגור . מקטרג ולפיכך וכו' שני המלאכים סדומה להשחית . א' להשחית את סדום וא' להציל את לוט והוא לותו סכא לרפואת אברהם) והשלישי סכא לכשר את שרה כיון שעשה שליחותו נסתלק לו : (א) המלאכים . ולהלן קראם אנשים בשביתיה סכינה עמהם קראם אנשים (ב"ר) ד"א אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים ואצל לוט קראה מלאכים : בערב . וכיכל כך שהו המלאכים מחברון לסדום אלא מלאכי רחמים היו ומזמתיים שחא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא : ולוט יושב בשער סדום . ישככתיכ לותו היום מינהו שופט עליהם (ב"ר) : וירא לוט וגומר . מכית אברהם למד לחזר על האורחים : (ב) הנה נא אדני . הנה נא אתם אדוניים לי אחר שעברתם עלי . דבר חסר הנה כריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו ככם מוהיא ענה נכונה : (ב"ר) סורונא . עקמואת הדרך לכיתי דרך עקלמון שלא יכירו שאתם נכנסין שם לכך האמר סורו בראשית רפה ; ליעורחצו רגליכם . וכי דרכן של כתי אדם ללון אמה ואתר כן רוחן . ועוד שהרי אברהם אמר להם תחילה רחמי

הוצילון עשרא עשרא לתרמין קורמין ולהלכת שבוק לרום בגין בתקוד ואמר לא איחבל בגין וכוונה עשרין :
לב ואמר בקעי בבתמין מן תקמך לא קדון ותקוף ריגוא דרבון גד עלמא יי ואמליל ברם זמנא דקא מאים
ישקבחו מן עשרא ונהי אגאי ואינו ונקעי בתמין על כל אהרא ותשבוק לרום ואמר לא איחבל בגין וכוונה
עשרא : לג ואפמלק יקרא דין בד פסק למללא עם

ירושלמי

ולוט יתיב בפילי דסדום ותמא יתהון ורהט ושאל
בשלמהון רסגיד על אפוי על ארעא ו

ואסתו ריגליכון וסתו בצפרא ותולון למשגגיכון בשלם
ואמרו לא ארום בפלטיית קרתא נבית :

ותו מתממשו היך אכלין : והיך שתנין :

להום משפא ופטיבי אפא להום ודמי ליה כאילו אכלין : ד עד דלא שכיבו ואנשין בשיעין דבקרתא אינשי סדום
אחרו על ביתא מטליא ועד סבא כל עמא מסיפא : ה וקרו לזוט ואמרו ליה מאו גרבביא דעלו לתוך ליליא
דין אפיקינו לזוטו ונשמש עמרוון : ו וקפך לזוטוהום

לוט

רשיי

רמז רגליכס אלא כך אמר לוט אס כשיכחו אנשי סדום ויראו שכבר רחמו רגליהם ועלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה
שכחו לביתך ולא הודעתנו לפיכך חתר מוטב שיתעכבו כאן בחבק רגליהם שיהיו כרחין כמו שחלו עכשיו לפיכך אמר לינו תחלה ואחר
כך רחמו : ויאמרו לא . ולחכמהם אמרו כן תעשה יוכלו ממסרין לקטן ואין מסרין לגדול (ב"ר) : כי ברחוב נלין . הריכי
משה כלשון חלת אמרו לא נסור חל ביתך חלת כרחובה של עיר נלין : (ג) ויסרו אליו . עקמואת הדף לנד ביתו : וכוחות אפה .
פסח היה : (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום . כך נדרש כ"ר טרם ישכבו ואנשי העיר היו כפיהם של מלאכים שהיו
שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם והוא אומר להם רובם רשעים עושים מדברים כהם ולאנשי סדום וגו' ופשוטו של מקרא ולאנשי העיר
אנשי רשע נסבו על הבית על שהיו רשעים כן רחמים אנשי סדום כמו שאמר הכתוב ולאנשי סד רשעים וחטאים : כל העם מקצה . מקצה
העיר עד הקצה שתין אחד מוחה כיום שאפילו לזיק חסד אין כהם : (ה) ונדעה אותם . כמשכזכר כמו אשר לא ידע איש :

ח האל

רשב"ם

(ג) כי ברחוב נלין . אלא ברחוב נלין : (ד) כל העם מקצה . להודיע שאפילו אחד או עשרה שאמר לאכרהם לא נמלא כהם : (ה) ונדעה אותם .
משכז

מכלל יופי

עומר : (ג) (ויפצר כם . ענין העברה על רצון האדם
והחסרה : (ח) (ונדעה
והנכון שהא כמו והאלס ידע . אותם . מיהם רוצה לומר
את מוח אשתו שעמנו המוגל . להרוג כמו שפטיס כ
ולפיכך אמר להם הכה כאלו . (ונדענו) דפילגש מצבעה
שתי כנות וכן כפלגש כנכניה . כ"ש האיש בספרו המעשה
והאחר ידוע . ומה שאמר
ועשולוהן כטוב בעיניכם רוצה לומר לענור אורגן או
להרגן :

(ו) הפתחה כמו אל הסתם וכל הא בסוף במקום למד
כתחלתה . והנה פתח הוא החלל שבו
כנגדים ונולאים . וזלת הוא הקונב לבעול ולסתוס :
(סג)

כמונהג כל מלה שהיא במספר שנים לכד מפני שאין לטעות
בו שהיה יורה וכשי עשרות שכל מספר שר מעלה ממנו
יש לו בפני עצמו כי נאמר שלשים לשלש עשרות ארבעים
לארבע עשרות וכן כלם עד מאה (לב) (אך הפעם) .
למעט וענינו אלא :

יט (א) (אפים) על פניו וכוונה הכתוב הפנים באפים לפי
שהאפים גבוהים על הפנים (ב) (הנה נא) .
בתוספת הא וכצדו וכדנש לעולם אבל זה סגול כיפני הרגש
אשר במד' תנא . נא ענין ההנה ובקשה : (אדני) : כפתח כי
הוא לשון חול . כינסבור היה שהם אנשים נורדים ולרבים
יאמר בן ויש הפרש בנקוד כי אדני שהוא לשון רבים עם כנוי
המדבר דוא בפרה אסי באהפסק וארגיש שהוא השם הנכבד
נקוד קמין : (ורהצו) . הריש שהורה כי הוא צווי :
(ויאמרו לא) ברגש המכד כפירוש שמוציא : (נלק) : פועל

אלהם לזוט הפתחה והדלת סגר אחריו :
 ז ויאמר אל-נא אחי תרעו : ח הנה-
 גא לי שתי בנות אשר לא-ידעו גאיש
 אפיצא-נא אתהן אליכם ועשו להן כמוב
 בעיניכם רק לאנשים האל אל-תעשו דבר
 כי-על-כן באו בצל קרתי : ט ויאמרו
 גש-הלצה ויאמרו האחד בא-לגור וישפט
 שפוט עתה נרע לך מהם ויפצרו באיש
 בלזוט מאד וינשו לשבר הדלת : י וישלחו
 האנשים את-ידם ויביאו את-לזוט אליהם
 הביתה ואת-הדלת סגרו : יא ואת-
 האנשים אשר-פתח הבית הכו בסגורים
 מקטן ועד-גדול וילאו למצא הפתח :
 יב ויאמרו האנשים אל-לזוט עד מילך
 פה חתן ובעד ובעד ובעד וכל אשר-לך בעיר
 הוצא מן-המקום : יג כי-משחתים
 אנתנו את-המקום הזה כי-גדלה צעקתם
 ארתי-פני יהוה וישלחנו יהוה לשחתה :
 יד ויצא לזוט וידבר אל-חתניו לקחי
 בנתיו ויאמר קומו צאו מן-המקום הזה
 כי-משחית יהוה ארתי-העיר ויהי כמצות
 בעיני חתניו : טו וכמו השחר עלה ויאיצו

המלאכים

רשי

ז ויאמר בעו-כען אחי לא תבאישון :
 ח הא-כען לי מרתין בנן דלא ידעוין
 גבר אפק-כען יתרון לנתכון ועבדו ליתון
 כדתמין בעיניכון לחד לגובריא האילן לא-
 מעברון מדעם ארי על-כן עלו בטלל
 שריתי : ט ואמרו קריב להלצה ואמרו
 חד אתא-לאיתותבא והא-דאין דינא בען
 גבאיש לך מדילהון ואתקיפו בגברא בלזוט
 לחדא וקריבו למיתבר דשא : י ואושיטו
 גובריא יר-דיהון ואעלו ית-לזוט לנתהון
 לביתא ויתדשא אחרו : יא ויתגובריא
 דבתרע ביתא מהו בשבריריא מועיקא ועד-
 רבא ולא יאו לאשכחא תרעא : יב ואמרו
 גובריא ללזוט עוד מאן-לך הכא חתנא ובנך
 ובנתך וכל דלך בקרתא אפיקמן-אתרא :
 יג ארי-מחבלין אנתנו ית-אתרא הדין
 ארי-סניאתי קבלתהון קדם יי ושלחנא יי
 לחבלותה : יד ונפק-לזוט ומיליל עם-
 חותנוהי נסבי בגתיה ואמר קומו פוקו
 מן-אתרא הדין ארי-מחבל יר-ד-קרתיא
 והנה במחזאיך בעיני חתנוהי : טו וכמיסק
 צפרא הנוה ודחיקו מלאכיא בלזוט למימר

קום

(ח) האל - כמו האלה : כי על בן באו : כי העובד הולת תעשו לכבודי על אשר באו כלל קורתי תרגום סגלל שריתי תרגום של קורה שריתא :
 (ט) ויאמרו גש הלאה - קרב להלאה כלומר התקרב ללדדין והתרחק מיוצו וכן כל הלאה שמתקרא לשון רחוק כמו (במדבר יז) וזה הלאה
 (שמואל אב) הכה חמזי מוקד והלאה גש הלאה הושך להלן כלשון לעז טרי"ט דל"ש ודבר כוונה הוא לומר אין חמו חוששין לך ודומאלו
 (ישעיה סח) קרב אליך אל תגע בי - וכן (ישעיה מט) גשה לי ואשכה המטק ללדדין כגבורי ואשכ אלנך - אתה נולד על
 האורחין אך נולדך לך - על שאמר להם על הכנות אמרו לוגש הלאה לשון כחית ועל אמתה נולדך על האורחיס כאחד כאל לגור - אדם
 כרי יקירי אתה כינינו שבאת לגור וישפט שפוט ונעשית יווכיח אותנו : דלת - בסוכת לנעול ולפתוח : פתח - הוא החלל סבו
 נכנסין וילאין : (יא) בסגורים - מכת עורון : מקטן ועד גדול - (ב"ד) הקטנים התחילו כעבירה תחילה שנאמר מנער ועד זקן
 לפיכך התחילה הפורענות מהם : (יב) עוד מילך פה - פשוטו של מקרא ענין לך עוד בעיר הולת חון עולשתך וכנותין שכתית :
 חתן

ואמר להון לוט אמתני הקא קליל זציר עד דנבצי בתמין
ומן קדם י

דלא חקמו פשמיש לנבר

מיעדם ביש ארום בגין פן עלו למיבת תחורו טלל בשורא קרא די לי : ט ואמרו קריב להלא ואמרו הלא בלתודו
אקרא דין לאימויקבא בגין והא אימקביר בייגא ודאין לבורגא וקרון נבאיש לך ימיר מדלדוון ואמקופו בגברא קרוט
לתרא וקריבו למתבר דשא : י ואוישטו גרבניא גר ידהוון ודקצילו גר לוט לגנתהון לביתא גר דשא אקרו :

ירושלמי

בסנורים בתדקריה :

בתנד בגד ונתנד הנפק מן אקרא : יג ארום קתליו אנחנא גר אקרא קרו ארום מגיאת קבלתהון קדם י ושרנא
לחקלרתא : יד ונפק לוט ומליל עם חתניו דנסיבו ברתוי ואמר קומי פיקר מן אקרא קרו ארום קתליו י גר

ירושלמי

ובאישון למיפק עמוקא שקרא :

קרתא ונהו פתגמא קתימקא פגבר מנתיד בעני תתני : טו וקאישון
מיפק קריצמא הוה למיסיק ודחיקו מלאבאי בלוט למימור קוס דבר גר
אנתנד גר פרמין בנתד דהשקמון בגד דקרא משפצי בחובי יתבי

קרתא

רשי

ההו בניד ובנותיד . אס יש לך חתן או בטיס ובנות הולא מן המקום : ובניד . בני כנותיד הגשאות . ונ"א עוד מאחר שעושין ככלה
כזאת מי לך פתחון פה ללמד פניגוריא עליהם שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות קרי ביה מי לך פה : (יד) התניו . . שתי כנות
כשואות היו לו כעיר : לוקחי בנותיו . שואתן שכסית ארוכות להם : (טו) ויאיצו כתרנונו ודסיקו מהירוכו : הגמצאות
המוזמנות

רשב"ם

וושכב זכר וכן כפלגש בגבעה : (ח) כי על כן אשר באו : (ט) גש הלאה . כדכתיב קרב אליך אל תגע בי כי קדשתך . התקרב לגד הלאה .
כלומר ברח לך מאלגלו : כל לגור . לוט היה זר בסדום : כרע לך מהם יותר מהם נעשה לך רעה : (יא) בסנורים . מכת
עורון ושמוון . וילאו . פירושו לא יכלו עוד למנוח הפתח לא בקשו הפתח . וכן כללוא מזרים לשתות מים מן היאר . לא יכלו לשתות
מאחר שהיה הדם וכן מוכיח לכסוף ולא יוכלו לשתות עמי היאר . וכמוהו חוקמות לשון כללוא מוכפל כמו כללתי כלכל לא אוכל . וכן והיה כי
מראה כי כללתי מואכ אל הכוה וכל אל מקדשו להתפלל ולא יוכל . וכן הגסה דבר אלך תלאה ועגור כמילין לא יוכל . כלומר כשכיל הגסה
אותך הק"ה כסורים אתה כללתי . כלומר אין אתה יכול להיות שותק ותשפת בלכך ואמרת ועגור כמילין מי יוכל : (יב) עוד מי לך
כה : העוד לך קרובים בעיר מלכד אלו שכבית : (יג) וישלחמו . משקל דגש . ואף על פי שכל שלימות של שלושים קרובים כתוב
כהם ושלח משקל רפי באלו כתב משקל דגש . לפי שהוא שילוח של השחתה כדכתיב וישלח את שלח בם . ישלח בהם עירוב :
(טו) וכנווה השחה עלה . ככתב פסוק זה כשכיל שכתב לפניו השגש יא על הארץ ולוט כל אנגרה להודיע שכל כך המתינו לו התלאים
בשביל

מכלל יופי

תחרת קמץ חטף ד"ה כ"ט קשקרה וארת
לעולם : (נרע לך מהם) . חסר למד . השמוש
ענינו יותר מלהם כלומר יותר נרע לך ממה שיש בלכנו
להרע להם : (יא) (בסנורים) . הוא חשבות העין .
(יב) (עוד מילך פה) . כמו מילך עוד פה : (חתן) .
אפילו אחר החופה נקרא חתן להמין ולחמותו : (יג) (כי
גדלה צעקתם) . צעקת העשוקים הצועקים עליהם כי הכני
יבא עם הפועל ועם הפעול כמו ישעיהו ושמעתי את הפלתך עם
הפועל : (לשחתה) . לשחה העיר כי העיר ככלל המקום
שזכר : (טו) (ויאיצו) : עגן מהירות :

(סגר) . הסגר שהיה בפנים או סגר לוט מכחוי : (ז) (אל
נא) כבקשרה מכס אל תרעו : (ח) (הנה נא) . פירושו
עתה : (לאנשים) הלמד קמוצה וכל שאר לאנשים פתח
(כי על כן באו) . כי על כן שבאו ללון בצל קורתי הניחוח
לכבודי : (ט) (גש) בסגור : (הלאה) . מלה מורה ער
ריחוק המקום כלומר גש הלאה אל מקומך ורחק מעלינו
ובשרש גש כתוכן גש הלאה כי אף על פי שהוא רחוק
ממקום המדבר הוא קרוב אל המקום האחר הלאה רואה
ממשקל קבקה עץקה . אלא ששב הקמץ חטף
רחב כמו שבא גם כן כצווי הקל
תכליס מן שקרה (נפשי כי הסוד אני . בקמץ רחב

המלאכים בלוט לאמר קום קח את אשתך
 ואת שתי בנותי הנמצאות פן תספה בעון
 העיר : טו ונתמקמה ויחזיקו האנשים
 בתו וביראשתו וביר שתי בנותיו בחמלת
 יהנה עליו ויצאהו וינקהו מחוץ לעיר :
 יז ויהי כחוציאם אתם הוצרה ויאמר
 המלט על נפשך את תביט אחרריך ואל-
 תעמד בכל הכבד ההרה המלט פן תספה :
 יח ויאמר לוט אלהם אל-גא אדני :
 טז יש הנה-גא מצא עבדה חן בעיניך
 ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות
 את-נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה
 פן תדבקני הרעה ומתי : כ הנה-גא העיר
 הזאת קרבה לנוס שמה והוא מצער אמלטה
 רביעי גא שמה הלא מצער הוא ותחי נפשי :
 כא ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם
 לדבר הזה לבלתי הפכי את-העיר אשר
 דברת : כב מהר המלט שמה כי לא אוכל
 לעשות דבר עד-באך שמה על-כן קרא
 שם-העיר צוער : כג השמש יצא על-

הארץ

קום דבר ית-אתך וית-תרתין בנרד
 ראשתקח מהימן-עמד דילמא-תקני
 בחובי קרתא : טו ואתעבב ואתקיפוגובריא
 בידיה וביר-איתתיה וביר תרתין בנתיה
 ברחם יי עלוהי ואפקוהי ואשרוהי מברא
 לקרתא : יז והנה כד-אפיק יתהון לברא
 ואמר חוס על-נפשך לא-תסתכי לאחורך
 ולא-תקום בכד-מישרא לטורא אשתיוב
 דלקא תקני : יח ואמר לוט להון בבני
 כען רבוני : יט הא-כען אשכח עבדך
 רחמין קדמך ואסיתא שיכותך די עבדת
 עמי לקימא ית-נפשי ואנא לית-אנא
 נכיל לאשתקבא לטורא דילמא-תערעני
 בישתא ואימות : כ הא-כען קרתא קרא
 קריבא למערוק לתמן והיא זעירא אישתיוב
 כען לתמן הלא זעירא היא ותתקיים נפשי :
 כא ואמר ליה הא נסיבת אפק אף לפתנמא
 הדין בריל דלא-למחפך ית-קרתא דבעיתא
 עלה : כב אחי אישתיוב לתמן ארי לא
 איכול למעבר פתנמא עד-מיתך לתמן על-
 כן קרא שמה-דקרתא צוער : כג שמשא

נפק

רשי

המזומנות לך כבית להזילם ומ' איש זה ישובו של מקרא : הספה . תהיה כלה עד תום כל הדור מתורגס עד דפק כל דורא :
 (י"ו) ויתמורה : כדי להגיל את מזונו : ויחזיקו . (ב"ר) ח' עהס היה שליח להגילו ותכירו להפוך סדום לכן נאמר ויאמר
 המלט ולא נחמר ויחמרו : (יז) המלט על נפשך . דייך להגיל נפשות אל תמוס על המזון ואל תביט אחרריך . אתה הרשעת
 עמך וזכות אברהם אתה גזול חייך כדי לראות כפורענותם ואתה גזול : ככל הכבר . ככר הירדן : ההרה המלט . חלל אברהם
 ברת שהוא יושב בהר של ויעתק משם ההרה . ואף עכשו היה יושב שם שנאמר אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה ואף על מי שכתוב
 ויחלל אברהם וגו' אהלים בהרה היו לו ונמשכו עד חכרון : המלש לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אשמו"ר כלעז וכן (ישעיה סו)
 והמליטה זכר שנשמת העובר מן הרחם (ההלים קכד) כמור נולטה (ישעיה מו) לא יוכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקביהם :
 (יח) אל גא אדוני . (שבעות לב) רבותינו אמרו ששם זה קודש שנאמר בו להחיות את נפשי מו שיש בידו להחיות ולהחיות ותרומו
 כבעז כען ה' : אל גא . אל תאמרו חלי להמלט ההרה : גא . לשון בקשה : (יט) פן תדבקני הרעה . כשעיתו חלל אכסי סדום היה
 הק"כ רואי מעשי ומעש' בני העיר והייתי כרה לדיק וכדאי להגל . וכשחלל חלל לדיק חני כרשע . וכן אמרה הנרפית לחליהו
 מלכוס א ין

קרמא : טו ואשמהי ואתקיפוגובריא בידיה ובידא דאנתתיה ובידא דמרתמי בכתמי ביד תייסא מן קדם : הנה עלוי
 ואפקוהי ואשריורי מקרא לקרמא : יז טהורה באפקתהון יתהון לקרא וחדר חד מנהון לסדום ללכתותא ומד
 אשמהר עם לוט ואמר ליה חיס על גפשיך לא אספל לאחורך ולא תקום בקל מישרא לטורא אשמהיב דלקמא
 משמי : יח ואמר לוט לנתיה בקערי מינג אמתין לי שעא
 ועירא עד דנתבוע כתמין מן קדם : יט הא קרון אשמה
 עקד בתמין קנדך ואסגיתא טיבורך דעבדךא עמי לקמא ית
 גפשי וצא לא יבילנא לאשמהיבא לטורא דלקמא תרעני בישא ואיכות : כ הא קרון בקערי קרמא ודא קריבא
 מותבדא ותמי לבוערוק לתמן והיא ציבדך גמליין חוקבא אישמהיב קרון פמן תלא ציבדך היא ותתקיים גפשי :
 כא ואמר ליה הא נסיבית אפך אוף לפתנקמא הדון גדיל דלא אדחפוך ית מקרא דמליקמא לאשמהיבא בה :
 כב איתוי אשמהיב לתמן ארום לא יבילנא למעבד טבעם עד מייעלך לתמן בגין מן קרארתי שקמא דקרמא וזער :
 בג שקמא עברית ומא ונפק על ארעא בסוף תלתי שקעין ולוט על לוער :

ומימרא

רשי

(מלכים א') כי באת אשי להזכיר את עוני עד שלא באת אלני ביה הק"ם רואה מעמי ומעשה עמי ואני נדקת בניהם ומשכחת אלני
 לפי מעשיך אתי רשעה : (ב) העיר הזאת קרובה . (שבה פ"ק) קרובה ישיבתה נתייבסה מקרוב לפיכך לאכתמלחה סאתה
 עדיין ומה היא קרובה ודור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתיישב איש איש במקומו והיא היתה בשנת מות פלג ומסע ועד כאן
 כ"ב שנה פלג מות בשנת מ"ח לאברהם ביד פלג ח' אחרי הולדת רעור"ט שנה לא משה ל"ב כשנולד שרן ושורן עד שנולד נחור
 ל' הרים כ' ומנחם עד שנולד תרח כ"ט הרי נ"א חמש עד שנולד אברהם ע' הרי קס' א"תן להם ע"ח הרי ר"ט ואותה שנה היתה שנת
 הפלגה וכשנחרבה סדום היה אברהם בן ג"ט שנה הרי מדור הפלגה עד כאן כ"ב שנה ונוער אימרה ישיבת סדום ומכרותיה
 שנה אחת הוא של' חמשה נל . נל בנימטריא כ"א : הלא מוציער היא . והלא עובתיה מוצעין ויכול אתה להניחה : והתי
 גפשי . כה והומדרשו . ופשוטו של מקרא הלא יעד קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך להקפיד אם תניחה ותמי כפשי בה :
 (כא) גם לדבר הזה : לא דייך שאתה כ"ל חלף כל העיר איני כגללך : הפכי . הופך אתי כמועד כואי אחרי רוחי מדי דברי
 כו (ה) : (כב) כי לא אוכל לעשות . זה עונשן של מלאכים על שחמרו כי משחיתים אנחנו ותלנו הדבר כעמון לפיכך לא זו נמש

עד

באר רחובות דקדוקי רשי

אחר הבית לפי שכן מתורגמן או שם דבר גדולה (גרוסי) חולצון בינוני גדלה והולכת (ז'א גריסט אלי צייט) אכל זה דהטעם
 למעלה שפיר ניכר דלצון עבר כי רבה (ז'א הט גריסט) ועין פרשת לך לך כד"ה כלה השמש : (ה) דלפי פשוטו תתפרס
 מלת הפכי שם דבר עם יוד הכינוי כדחמרי אנשי הפכי (מיון פר קערינג) ואם כן יושפעו המלך הפך את עצמו דאינו סוכל
 הדגת לכן כתב רש"י הופך אתי ורצה לומר מלת הפכי לזון פועל עפ"י הכינוי הוא הפכי (אך פר קעהר) וכן עד כואי (אך קוס)
 אחרי רוחי (אך יוד) מדי

רשבים

כשכיל סתנו של אברהם : (ז) אל תביט אחריו . כשכיל זער סתנך שבעיר . ועוד כי המביט אחריו ונתעכב כדרך גס שלא להסתכל
 כמלאכים וכעושיהם שלא לזרך כדכתיב מות נמות כי ה' ראינו וכן כיעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנול כפשי : (כ) הלא מנער
 הוא

מכלל יופי

(טז) (ויחמהמה) . העין שלוהא נראית כפולה וקמץ המם
 האחרונה מפני השלשלה כישלה משפט הפסק אבלי .
 חקוקס (אם יתמהמה חכרה לו) כפתה : (ויחזיקו)
 ענינו שהחזיקו בידו דלתקף אותו בחוקה והוא כענין
 אחיזה : (בחמלה) . שם : (ז) (על גפשיך) . כמו
 כנפשיך : (ז) (אל נא) . כבקשה מכס שלא תצריכוני
 לעלות ההרה סי לא אוכל למהר פעמי כל כך : (אדני) .
 בפירוש אדני . לשון חולצון קמץ מפני הפסק וכן הרגום
 אנקלום ככעו כעורבני . ורו"ל אמרו כל אדני רבבותים
 באברהם קדש הכתובים בלוט הול הויץ מזה שהוא קדש אל
 נא אדוני שהרי אמר לו להחיות את גפשו מי שיש בידו
 להמית ולהחיות : (יט) (פן תרבקני) . ענין היגה וכן הרגום
 וישיום וארבקינן וכא פתח גדולן חחרה קמץ קטן והראיה
 תרביקני (כ) (אמלטה) מלרע : (הרא מצער היא) .
 שם כלומר הלא היא דבר מצער (כב) (קרא
 הקורא) . (כג) (השמש יצא) : הזהיר בשרש עין :
 בר המטייר

הארץ ולוט באצורה : כד ויהוה המטיר
 על סדם ועל עמרה גפרית ואש מאת יהוה
 מן השמים : כה והפך את הערים האל
 ואת כל הכפר ואת כל יושבי הערים וצמח
 האדמה : כו ותבט אשתו מאחריה ותהי
 גציב מלח : כז וישכם אברהם בבקר אל-
 המקום אשר עמד שם את פני יהוה :
 כח וישקף על פני סדם ועמרה ועל כל-
 פני ארץ הככר וירא והנה עלה קיטר הארץ
 כקישור הכבשן : כט ויהי בשחת אלהים
 את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם
 וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפך את
 הערים אשר ישב בהן לוט : ל ויעל לוט
 מצוער וישב בהר ושתי בנתיו עמו כי ירא
 לשבת בצוער וישב במערה הוא ושתי
 בנתיו : לא ותאמר הבכירה אל הצעירה
 אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו
 בדרך כל הארץ : לב לכה נשקה את-
 אבינו זין ונשקבה עמו ונחיה מאבינו זרע :
 לג ותשקין את אביהן זין בלילה הוא
 ותבא

נפק ועל ארעה ולוט עאל לצוער :
 כד ויז אמטר על סדום ועל עמורה
 גפריתא ואישתא מן קדם יי מן שמיא :
 כה והפך ירד קרנא האילין וירת כל-
 מישרא וית כל יתבי קרנא וצמחא דארעה :
 כו ואסתכיא את אחתיה מבחרוהי והורת
 קמא דמלחא : כז ואקדים אברהם בצפרא
 לאתרא דמשמש תמן בצרו קדם יי :
 כח ואסתכי על אפי סדום ועמורה ועל-
 כר אפי ארעה דמשרא ותוא וקא סליק
 תננא דארעה כתננא דאתנא : כט והוא
 בחבלות יי ית קרוי מישרא ודכיר יי ית-
 אברהם ושלח ירד לוט מנו הפכתא בר-
 הפך ירד קרנא דתנה יתיב בהן לוט :
 ל וסליק לוט מצוער ויתב בטורא וחרתין
 בנתיה עמיה ארי דחיל למיתב בצוער ויתב
 במערתא הוא וחרתין בנתיה : לא ואמרת
 רבתא לצוערתא אבונא סיב וובר לית
 בארעה למיעל עלנא באורח כל ארעה :
 לב איתא נשקי ית אבונא חמרא ונשכוב
 עמיה ונקיים מאבונא בנין : לג ואשקיא
 ית אבוהן חמרא בליליא הוא ועלת רבתא ושכיבת עם אבוהא וקא ידע במשקבה

ובמקימה

רשי

עד שהזקנו לומר שאין הדבר ברשותו : כולא אובל . לשון יחיד מכלן אתה לטעם שהאחד הופך והאחר מניל שאין כ' מלאכים
 נשלחים לדבר ה' : על כן קרא שם העיר צוער . על סדום וצוער : (בר) וה המטיר . כל מקום שנאמר וה' הוא וכו'
 דינו : המטיר על סדום . בעלות השחר כמו שנאמר וכו' השחר עלה טעה מהלכנה עיוותת כרקייע עם החמה לפי שהיו מהם
 עובדין לחמה ומהם ללכנה אחר הק' פה אס חפרע מהם ביום יהו עובדי לכנה חומרים חלו ביתם כלילה כשהלכנה עושלת לא היינו
 חרכין . ואם חפרע מהם כלילה יהו עובדי החמה חומרים חלו היה ביום כשהחמה עושלת לא היינו חרכין לכך כתוב וכמו השחר
 עלה ונפרע מהם כשעה שהחמה והלכנה עושלים : המטיר גפרית ואש . כתחלה מטר ובעשה גפרית ואש : (מכילהא בשלח)
 כואתה . דרך העקריות לדבר כן כמו כשי לטף ולא חמר כשי . וכן חמר דוד (מלכים א') קחו עמכם מעבדי אדוניכם ול
 שפר מעבדי . וכן חמרונג כשם המלך ולא חמר כשמי . הק' כאלן חמר ג' את ה' ולא חמר ע' אתו : מן השמים . וכו' שאמר הכתוב
 איוב לו

כד ומקרא דין אחית מיטרין דבענא ער סרוס ועל
 עמורא על מנת דיעבדון תתובא ולא עבדו ארוס אקור
 לא גלי קדם יי עובדון בישא הא כבונתה עליהון בקרימא
 ואשא מן קדם מיטרא דין מן שמא : כה והפך יתוגוי :
 כו ואקתבלת אינתתיה מכתר מלאבא למגדוע מה חגי
 בסוף ביתיה דאיבה דהי הונת מכנתהון דקרוקאי ומטור
 דחפרא במלחא קפירסוכי עגיא הא היא עבירא עמוד
 דמלח : כז ואקדם אקרהם בצפרא לצפרא דשמיש
 תמן בצלו קדם יי : כח ואודיק על אנפי קרוס ועמורה
 ועל כל אנפי ארבע מיטרא וקמא וקא פליק קוטרא דארעא :
 קירו מיטרא דגבר יי ורז וכוונה דאברהם ושלח ית לוט
 ל וסליק לוט מן וזער ותיב בטורא ומרמין בגתיה עמיה ארוס
 ומרתין בגתיה : לא ואמרת רבתא וגוי : לב איתא
 בשמי ית אבונא חמר וכד יהי רוי בשמיש עמיה ונקיים
 מאבונא בגין : לג ואשקאן ית אברהון חמר כלילא
 שהיא ורוא וקמת בקתא ושמישית עם אבונה ולא ידע
 במשכבה

רשי

ומימריה דין הנה קתית ועל עמא דקרוס ועמורה מיטרין
 דבענא דילמא דיעבדון תתובא מן עובדיהון בישא וסיון
 בתפסין מיטרא דבענא חנו אקרו דלמא דלית עובדיהון בישא
 ולן קרמי תער למתיו קתית עליהון גרפריה ואישתא מן
 קדם יי מן שמא :
 על דהנת אנתיה דלית מן בני בגיהון עמא דקרוס אקתבלת
 מן פתיה למיחמי מה חגי בסוף בגתיה דאבוי וקא יתא
 קיקיא עמוד דמלח ער ומן דתייה תתיה דהיון קמיה :

כש ותיה בתבלות יי ית
 מנו פסיקתא כד הפך ית קרנא די הנה יתיב בהן לוט :
 דהנה דהיל למיב בוזער ותיב בקיערה הוה

ירושלמי

וקבר לית פארעא לטענבמנא לוחין בגימזים כל ארעא :

(אוב לו) כי כס ודין עמינו' כשכא ליתר הכריות מוכיא עליהם אש מן השמים כשעשה לפדום . נשכא להוריד הוון מן השמים
 (שמות יו) הנני מוטיר לכם לחם מן השמים : (כה) ויהפוך את הערים וגו' . ארבעת יוסכות כסלע אחד והפכו מלמעלה
 למטה שכאמר (אוב כה) כחלמים שלח ידו וגו' : (כו) וחבטו אשתו מאחריו . מאחריו שלוט : ותהי נציב מלח . (ב"ר)
 כמלח חטאה וכמלח לקתה חמר לה תני מעט מלח לאורמים הללו אמרו לו חף המכר הרע הזה אתה כל להכניו במקום הזה :
 (כז) קיטור . תיגור של עשן טורק"א פלעו : כבשן . חפירה שזרמין כה את חפנים לסידוכן כל כשן סבתורה : (כט)
 ויזכר אלהים את אברהם . (ב"ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט מוכר שהיה לוט יודע שזרה אשתו של אברהם ושמוע שלמה
 אברהם במזרים על שרה אחותו היא ולא גלה הדבר שהיה חס עליו למיכר חס הק"ה עליו : (ל) כי ירא לישבת בצוער . לפי שהיתה
 קרובה לפדום : (לא) אבינו וקן . ולא לא עכשו איתנו סווא ימות או יפסוק מהוליד : ואיש אין בארץ . סבורות היו סכל
 העולם נחרס כמו כדור המכול בראשית רפה : (לג) והשקין וגו' . ויין טודון לכן במערה להוליא מהן מי אומות : והשכב את
 אביה . וכעירה כתיב ותשכב עמו לעירה לפי שלא פתחה כונות אלא אחותה לזודה חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה . אכל
 הכירה שפתחא כונות פרסויה הכתוב כמפורש . וכקומה של בכירה נקוד (וכרי כאלו נכתב וכקומה) לומר שקומה ידע וזע"פ סכל לא
 כשנר

רשב"ט

הוא . עמה מועטים ויכול אתה להניחה עכשו שאין בה רוב מוטאים : (כד) זה המטיר . המלאך גבריאל . מלת ה' סכינה מוטא
 וכן הוא בכרשית רבה ובתנחומא : (כה) וישקף לדעת חס כוננא שם עשרה ויפלו חס לאו : (ל) כי ירא לשבת בצוער . שלא
 הכימה המלאך אלא היה לו פנאי להמלט ההרס ועכשו שהיה לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת בקר אולי יהסך העיר : (לז) ואיש אין בארץ .
 סבורות היו שהעולם

מכלל יופי

(כד) המטיר הוריד כטעם הנני מוטירי לכם לחם מן
 השמים . או הוריד נטר עם גפרית ואש .
 (כו) מאחריו . פירוש אשתו שהיתה מאחריו הביטה
 מאחוריה : (נציב מלח) . פירוש תל מלח ואמר נציבכי
 כמו שהיתה נציבה עומדת כשהביטה אחריה כן שכבה מלח

ותבא הבכירה ותשכב את אביה ולא ידע
 בשכבה ובקומה : לד ויהי ממחרת ותאמר
 הבכירה אל הצעירה הן שכבתי אמש
 את אבי נשקמו וכן גם הלילה ובאי שכבי
 עמו ונחיה מאבינו זרע : לה ותשקין גם
 בלילה ההוא את אביהן וזנתקס הצעירה
 ותשכב עמו ולא ידע בשכבה ובקמה :
 לו ותהרין שתי בנות לוט מאביהן :
 לז ותלד הבכירה בן ותקרא שמו מואב
 הוא אבי מואב עד היום : לח ותצעירה
 גם היא ילדה בן ותקרא שמו בן עמי
כ הוא אבי בני עמון עד היום : ס א ניסע
 משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש
 ובין שור ונגר בגרר : ב ויאמר אברהם
 אל שרה אשתו אחתי היא ושלה אבימלך
 מלך גרר ונקה את שרה : ג ויבא אליהם
 אל אבימלך בחלום ויאמר לו
 הנה מת על האשה אשר לקחת והיא
 בעלת בעל : ד ואבימלך לא קרב אליה
 ויאמר אדני הנני גם צדיק תהרג : ה
 הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם
 הוא אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקין
 כ כפי עשיתי זאת : ו ויאמר אליו האלהים
 בחלום גם אני ידעתי כי בתם לבבך עשית
 זאת ואחשך גם אני אותך מחטוי גלי
 עד כן לא נתתיך לגנע אליה : ז ועתה
 השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל
 בעדך וחי ואת אינך משיב דע כי מורת
 תמות

ובמקימה : לד והנה ביומא דבתרוהי
 ואמרת רבתא לוצירתא הא שכיבית דמשא
 עם אבא נשקיניה חמרא אף בליליא ועולי
 שכובי עמיה זנקיים מאבויא בנין :
 לה ואשקיאה אף בליליא שהוא ית
 אבוהן חמרא וקמת וצירתא ושכיבת עמיה
 ולא ידע במשכבה ובמקימה : לו ועדיאה
 פרתו בנת לוט מאבויא : לו וילידת רבתא
 בר וקרת שמה מואב הוא אבוהן דמואבאי
 עד יומא דין : לח ווצירתא אף היא
 ילידת בר וקרת שמה בר עמי הוא אבוהן
 דבני עמון עד יומא דין : א ונטל
 מתמן אברהם לאדע דרומא ויתב בין קדש
 ובין חקרא ואתותב בגרר : ב ואמר אברהם
 על שרה אחתיה היא ושלה אבימלך
 מלכא דגרר ודבר ית שרה : ג ואתא
 מימר מן קדם יי לנת אבימלך בחלמא
 דליליא ויאמר ליה הא את מאית על עיסק
 איתתא דרבתא והיא אתת גבר :
 ד ואבימלך לא קריב לנתה ואמר יי העם
 אף ובאי תקטול : ה הלא הוא אמר לי
 אחתי היא והיא אף היא אמרת אחי הוא
 בקשיטות לבי ובזכאות ידי עבדית דא :
 ו ואמר ליה יי בחלמא אף קדמי גלי
 אדי בקשיטות לבך עבדת דא ומנעית
 אף אנא יתך מלמחטי קדמי על כן לא
 שבקתך למקרב לנתה : ז ובען ארתיב
 אתת נבכא ארי נביא הוא וצלי עלך וחיית

במשקבה ולא ידע בקומקמה : ילד זכה וזכה מיום מקרא ואקבת בכתא ליערמא הא כבר שמישירי במשי עם אבא
 בשקניה מקרא ארף בליקיא דין וזרין ועולי שומשי עמיה רנקים מאכונא בגין : לה ואשקיאן ארף בליקיא בהוא
 ית אבוהון חמר ורין נקמת וערמא ושמישה עמיה ולא ידע במשקבה ולא בקומקמה : לו ואתערבון ברמין בנת לוט
 מאכונון : לו ויליבת בכתא בר וקבת שמייה מואב ארום מאכונא אתערבת הוא אבוהום דמאכנאי עד יולא דין :
 לה ווערמא ארף היא יליבת בר וקבת ית שמייה בר עמי ארום בר אבוהא הוא הוא אמי הון דעמא מאכונא עז
 זמן יומא דין : א ונטל מסמן אקרמס לארבע דרוקא ותיב ביני הקס וביני תנרא ואתגבת בגרר : ב ואמר אברום
 על שרה אנממיה אחותי היא ושבר אבימלך מלקא דגרר דגרר ית שרה : ג ואתא מיטר מן קדם יי לנת אבימלך
 בקלמא דליקיא ואמר ליה הא אנת מניית על עיסק אנתתא דנתת והיא מכעלא לקבר : ד ואבימלך לא קריב
 לקבה למספארה ואמר יי חבר עקמין דלא חב ארף חמי ליה למנפי קרינא אתקטיל : ה תלא הוא אומר לי דאנת
 היא ודינא ארף היא אקבת אחי הוא בקישטות לקבי וקנפאת יבני עבדות דא : ו ואמר ליה מימרא בן בחילמא
 ארף קדמי גלי ארום בקישטות לבבך עבדת דא וקניגית ארף אגא מלמחטי קדמי בגין זו לא שבחתיך למקבת לגבה :
 ז ורען אתיב איתת דבר ארום נבוא הוא נצלי עלך ותחי ואין ליתך מתיב בע ארי מימית מסות אנת וכל דילך :

ח ואקדים

דשי

פשמר ליל שני מלשות : (א) אחר דכי לוי כל מי שהוא להוט אחר כולמום של עריות לסוף מאכילים אותם כשרו : (ב) ותהרין וגו' :
 אף על פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה אלו שלטו בעצמן והניחו ערותן (ספרים אחרים עדותן) לחון ועברנו מביאה ראשונה :
 (ג) כוואב . זו שלא היתה נמועה פירשה שמאטיה הוא . אבל נעירה קראתו בלשון נקיה וקבלו שכר בימי משה שנאמר ככל
 עמון (דברים כ) אל תתגר כס כלל וכנחלק לא הזייר אלא שלח זלחם כס אכל לנערין התירו לו : (א) ויסע מושם אברהם .
 כשראה שמרבו הכרכים ונסקו העובדים והשבים נסג לו עומס . (ב) דבר אחר להרחיק מלוט זילא עליו סר רע שכל על כנותו :
 (ב) ויאמר אברהם . כאן לא נטל רשות אלא על כרחיה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לבית פרעה ע"י כן : אל שרה אשתו
 על שרה אשתו . כינא כו (שמואל א' ד') אל הלכת ארון וגו' . ואל מות מעיה . שניהם בלשון על : (ד) לא קרב אליה .
 המלאך מנעו כחו שנאמר לא תתוך ולגמוע אליה : הגויגם צדיק תהרג . אף אם הוא צדיק תהרגו שמשו כך דרכך לאחד האומות הנס כך
 עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף אני אומר שהרשע על לא דבר כזש שאתה אומר להרגני : (ה) גם היא . לרכות עבדים
 ונחלים והחמירם שלה (פי' שומרי נזמים ורועי חמרים) את כלם שאלתי ואחרולי אחיה הוא : בהם לבבי : שלא דמית לחטוא :
 ובקיון כפי . נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה : (ו) ידעתי כי בקם לבבך וגו' . חמת שלא דמית מתמילה לחטא אכל תקיון
 כפיס חין כאן (הלא חמרה משנוש ידים יש כאן) : לא נהיך לא מן הים שלא נגעתי בה אלא משכתי אני אותך ומחטוא ולא נתתי לך
 כח זקן (בראשית לא) לא נתנו אליהם זקן (שופטים טו) לא נתנו אליהם זקן : (ז) השב אשת האישי . ואל תהא סבור שמש
 תתגב.

דשב"ם

בהפך שהביא זכוב של אש : (ב) עד היום בימי משה . וכן כל עד היום עד ימי הסופר שכתב את הדבר : (ד) ואבימלך לא קרב אליה :
 להעד מה שהק"ם חומר על כן לא תתוך לנגוע אליה . (ז) כי נבאי הוא . לשון ניב שפטים . רגיל אנלי ונדבר את דבריו ואני חושב
 את

מכלל יופי

(לה) (ובקומה) . דצעורה חסדו יי (לו) (ותהרין) לא
 נכתבה ההא :
 ב (א) (אל שרה אשתו) . בא במקום בעבור כלומר
 בעבור שרה אזי היה אל במקום על כמו ימוקל
 ית אל ההרים לא אכל : (ד) (הגויגם צדיק) ד' יונה אמר
 כי יגופל על איש אחר והישר בעיני כי בעבור עמו
 אמר כי היה קצף ה' עליו ועל עמו וכן אמר כי

הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה ועד יודפא
 אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וילדו הנק
 ברור כי לא לקח אבימלך לבדו ואסנן כשקראו דו"ר
 לאיש שאינו מוישראל גוי לפי שלא נתברר אצלם מאי זרה
 גוי הוא אם ארומי או ישמעאלי או משאר אומות קראו אותו
 גוי כלומר שהוא מגוין אחד שאינו מוישראל : (ו) (מחטוא
 בו חמורה הארף ל כד הפועל (ו) (ותיה) . כמו ותחיה
 זכר

תמות אתה וכל אשר לך : ה וישכם
 אבימלך במקר ויקרא לבגד עבדיו וידבר
 את בגדי הדברים האלה באזניהם ויראו
 האנשים מאד : ט ויקרא אבימלך לאברהם
 ויאמר לו מה עשית לנו ומה השאתי לך
 ביהבאת עלי ועל ממלכתי חטאת גדלה
 מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי :
 ו יאמר אבימלך אל אברהם מה ראית
 כי עשית את הדבר הזה : יא ויאמר
 אברהם כי אמרתי בק אין יראת אלהים
 במקום הזה והרגוני על דבר אשתי :
 יב וגם אמנה אחתי בת אבי הוא אך
 לא ברת אמי ותהי לי לאשה : יג והי
 כאשר התעו אתי אלהים מבית אבי נאמר
 לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל
 המקום אשר נבוא שמה אמרילי אתי הוא :
 יד ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים
 ושפחת ויתן לאברהם וישב לו את שרה
 אשתו : טו ויאמר אבימלך הנה ארצי
 לפניך בטוב בעיניך שב : טז ולשרה אמר
 הנה נתתי אלק לך לאחיד הנה הוא לך
 כסות

ואס לימד מיתב דע ארי מימת תמות
 את וכל דלך : ה ויאמר אבימלך
 בצפרא וקרא לכל עבדו ומלל ית כל
 פתמיא האילין קדמיהון ודחילו וברו
 לחדא : ט וקרא אבימלך לאברהם ויאמר
 ליה מה עבדת לנא ומה חבתי לך ארי
 איתיתא עלי ועל מלכותי הובאת רבתא
 עבדין דלא כשרין לאת עבדה עבדת עמי :
 ו נאמר אבימלך לאברהם מה חגרת
 ארי עבדת צת פתמיא חדין : יא נאמר
 אברהם ארי אמרית לחוד לית דחלתא
 בני בארצא חדין וקטלונני על גיסק
 אחתי : יב וברם בקוששא אחתי בת
 אבא היא ברם לא ברת אמי והות לי
 לאנתו : יג והנה כד טעו עממיא בחר
 עבדי דיהון יתי קריביי לדחלמיה מבית
 אבא ואמרית לה חין טבותיך דרעבדין
 עמי לכל ארצא דנהך לממן אמרי עלי
 אחי הוא : ד ודבר אבימלך צאן ותורין
 ועבדין ואמרו ויהב לאברהם ואחייב ליה
 נת שרה אתתיה : טו נאמר אבימלך הא
 ארצי קדמך ברחמיך בעיניך תיב :

טז ולשרה אמר הנה יתבית אלקיך לפניך בטוב בעיניך שב : טז ולשרה אמר הנה הוא לך כסות

דיקר

רשי

תננה כענין ולא יקבלם או שכלך ולא יתפלל עליך (א) לאחימלך וכו' ופרסמו שלא נבעתיה (ב) ח' כי כפיא הוא . וידע שלא נבעתי
 בה למיכד ויתפלל בעדך (ב"ק צב) : (ט) כועשים אינך לא יעשו . וכה אשר לא הורגה לנא על כדויה בזה לנו על ידך
 עזרת כל חקנים של ארע ושל קענים ורעיו ואזנים וחוטם : (יא) רק אין יראת אלהים . חכמאי שכל לעיר על עסקי אכילה ושקייב
 שאלין אותו או על עסקי אשתו שאלין אותו . (ב"ק שם) אשתך היא או אחותך היא : (יב) אחתי בת אבי היא . וכתאם
 שותרת לנבא שאלין אכות לנביע"א . וכדי לאות לבריהוסיבס כן . ואת ופלק בת אחי היתה . בני כניס כרי חן כניס והרי
 היתתו של תרת וכן חונן ללעט כי אנשים אחים חנקו . אך לא בת אביו . הן מאם אחרת היא : (יג) ויהי כאשר התעו אותי

ח ואקדים אבימלך וגוי : ט וקרא אבימלך לאברהם ואמר מה עבדת לנא וכא חבית לך ארום אמתא עלי
 געל מלכותי חזקא רבא עברין דלא בשרין לאתעבדא עבדת עמי : י ואמר אבימלך לאברהם מה חמיתא ארום
 עבדת ית פתגמא דרין : יא ואמר אברהם ארום אמרית בלבבי לחוד לית דחלמא ביי באתרא דרין ונקטלוגני על
 עיסק אנתי : יב וברם בקרשטא אחתי ברת אחא דאיבא היא ברם קלא כנגיפת אימא ונתת לי לאנתו :
 יג ונתת בר בעו לאטעגאח ימי פלחי טענותא ונקפית מבית אבא ונקרית לה טיבוחך דתעבדו עמי לכל אתרא
 דינקח למקן אקרי עלי דאחי הרא : יד ונסיב אבימלך עאן ותורין וצמחין ויביב לאברהם וצמיב ליה ער שרה
 אנתייה : טז ולות שרה אמר היא וקבית אלף שלעין
 דכסף לאתוך קא אינו לך פחמרא דענין חלף דאתקסית
 כא בעליך ליליא קרא וקמית ימיה דאילוי וקבית ית כל
 דהוה

ירושלמי

ולשרה קא וקבית אלף שלעין דכסף לאתוך קא בספא
 בהרא ימיב ליד פתגנה חלף דאתקסית מן ענין דאברהם
 בעליך

רש"י

וגו' . אונקלוס תרגם מה שתרגם ויש לישב עוד דכר דכור על אפינו . כשאניאני הקב"ה מכות אבי להיות משוטט וכד מוקוס למוקוס
 וידעתי שאעבור מוקוס רשעים ואומר להוזה מסוך : כאשר החצו : לשון רבים ואל תתמוז כי הרבה מוקומות לשון אלהות ולשון מרות
 קרוי לשון רבים . אשר הלכו אלהים . אלהים חיים . וכל לשון אלהים לשון רבים . וכן ויקח אדוני יוסף . אדוני
 האדונים . אדוני הארץ . וכן בעליו עמו . והעד בבעליו . ואם תאמר מהו לשון התעו כל הגולה מוקומו ואינו מיוסד קורא תועה .
 כנוו (בראשית כא) ותלך ותתע . (תהלים קיט) תעיתי כשה אובד . (איוב לח) יתעו לכלי אוכל ינאו ויתעו לבקש אכלס .
 אמרי לי . עלי וכן (בראשית כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו . על אשתו : וכן (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל .
 כמו על בני ישראל . (שופטים ט) פן יאמרו לי אשה הרגתהו : (יד) ויתן לאברהם . כדי שיתקיים ויתפלל עליו : (טו)
 הנה ארצי לפניך . אבל פרעה אמר לו הנה אשתך קח ולך . לפי שנתירא שהמזריים שטופי זמא : (יז) ולשרה אמר . אבימלך
 לכבודה כדי לפייסה הנה עשיתי לך כבוד וזה כתיב מיוון לאחיק שאמרת עליו אחי הוא הנה הנמוון והכבוד הזה לך כמות עינים : לכל
 אשר אהך . יכסו עיניהם שלא יקלוק שאלו השיבותיך ועלידינם : ואחבל . ועם כל כלי עולם : ונוכחת . יחא לך פתחון פה
 מוון ולפייסה וידעים יהיו שעל כרחי השיבותיך ועלידינם : ואת כל . ועם כל כלי עולם : ונוכחת . יחא לך פתחון פה
 להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו ולמון תוכחה בכל מוקוס ברור דברים וכלע"ז אשפרו"פיר . ואונקלוס תרגם כפטים אחרים
 ולשון הוקרא כך הוא מופל על התרגום הנה הוא לך כמות של כבוד על העינים שלי ששלטו כך וככל אשר אתך ועל כן תרגמו וזוית
 יתיך

רשב"ם

את דבריו ושומע תפלתו : ויתפלל בעדך שהרי הוה צריך רחמים ככתוב לפנינו כי עזר עזר וגו' : (יב) אחותי בת אבי . כי בני בני
 הרי הם בניי והיא היתה בת הרין בן תרח : אך לא בת אחי . לא אחותי ממש שיצאת מכתן אחי והיא מותרת לי ותיב לי לשה :
 (יג) כאשר התעו אותי . הנלני מוקומוי שאתר לך לך מארץ וזהו שכתב ארמי אוכד אחי עשום שהגלה משם . כיהתעו אותי ואוכד אבי
 כפל לשון הוא כדכתיב תעיתי כשה אובד . לאן אוכדות היו עמי רועים התעום : אמרי לי . אחי עלי : (טו) ולשרה אמר .
 דברי פיוסם ותנחמוים הנה בקחתי אותך בתחלה לא כאונס ולא בכח אלא כמנהג נישואין שהרי כתיב ויהר ומתן אלף כסף לאחיק בשביל
 שהייתי סבור שהיה אחיק כמו שאמרת לי ולא זהו מתן של לאן וכקר שנתן אבימלך לאברהם לכסות אלא קודם שהביאה אל ביתו שאפי' פרעה
 שבעש ויתר כתוב בו ולאברהם הטיב בעבורה קודם נישואין וכ"ש אבימלך : כתיב אלף כסף . מתחלה כדכתיב בפרעה וכדכתיב הרבו עלי
 מקר

מכלל יופי

וכן כראשית יב והיה ברכה ופירושו ותרפא כמו יהושעה
 ער חיותם ישגיח למ . ומרחו על השחין ויחי : (ט) (מה)
 עשית לנו . בסגול והוא שאלה על הדבר :
חטאה גדולה . חטא גדול לשכח את אשת איש . או
 טעמו עונש גדול והוא מה שיעדוה' שימות הוא וכל
 אשר לו :
 (יא) (רק אין יראת אלהים) . טעם מלת רק רוצה לומר
 אף על פי שהארץ טובה רק זה הדבר הרע בה כי אינם יראים
 השם ויהרגוני בעבור שתהיה להם אשרני מופקרת :

בסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת :
 יז ויתפלל אברהם אל-האלהים וירפא
 אלהים את-אבימלך ואת-אשתו ואת-התו
 וילדו : יח כי-עצר עצר יהוה בעד כל-
 רחם לבית אבימלך על-דבר שרה אשר
כא אברהם : ס א ויהוה פקד את-שרה
 כאשר אמר ויעש יהוה לשרה כאשר
 דבר : ב ותהר ותלד שרה לאברהם בן
 לזקנו למועד אשר-דבר אלהים :
 ג ויקרא אברהם את-שם-בנו הנולד-
 לו אשר-ילדה-לו שרה יצחק : ד ויגמל
 אברהם את-יצחק בנו בן-שמנת ומים
 חמישי כאשר צוה אלהים : ה ואברהם בן
 מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו :
 ו ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים כל-
 השמע יצחק-לי : ז ותאמר מי מלל-
 לאברהם היניקה בנים שרה כי-ילדתי בן
 לזקניו : ח ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם
 משתה גדול ביום הגמל את-יצחק :

ט ותרא

רשי

דיקר-עיונין חלף דשלחית ודברתך וחזית
 יתיד וית כל דעימך ועל-כל מה דאמרת
 איתוכחת : יז וצלי אברהם קדם-י ויאסי
 יי ית אבימלך וית אתתיה ואמהתיה
 ואתרנחו : יח וארי-מיחד אחד יי באפי
 כל פתח-ולדא לבית אבימלך על-עיסק
 שרה אמת אברהם : א ויי דכיר ית-שרה
 במא דאמר ועבד יי לשרה במא דמלל :
 ב ועדיצת וילידת שרה לאברהם בר
 לסיבתוהי לזמנא דמלל יתיה יי : ג וקרא
 אברהם ית-שום-בריה דאית-יליד ליה
 דיליבת-ליה שרה יצחק : ד ויגד אברהם
 ית-יצחק בריה בר-שמנת ומים במא
 דפקיד יתיה יי : ה ואברהם בר-מאת
 שנין בד-את-יליד ליה ית יצחק ובריה :
 ו ואמרת שרה חדנה עבד לי יי כל דשמע
 יחד לי : ז ואמרת מאן מהימן דאמר
 לאברהם קניס-דתוניק בנין שרה ארי-ילידת
 בר לסיבתוהי : ח ורבא רבא ואית-חסיל

ועבד

יתק וית כל דעמך . ויש מדרש אגדה אבל ישכילאסון המקרא פירשתי : (יז) וילדו . כתרנוק ואיתרווחו נפתחו נקביהם והוציאו
 לידה שלהם : (יח) בער כל רחם . כנגד כל פתח : על דבר שרה . על פי דבורה שלמה : (א) וה' פקד את שרה
 וגומר . (ב"ק צב) סתן פרעה וזו ללמדך שכל המבקש רחמים על מכירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה שחומר ויתפלל
 וגו' וסמך ליה וה' פקד את שרה שפקדה כבר קודם שרפא את אבימלך : פקד את שרה . כאשר אמר הכריון : כאשר דבר . כל-
 ויכן היא אמירה ויכן הוא דבור . אמירה ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו' . דבור היה דבר ה' אל אברהם ככרית בין הכתרים שם
 כאמר לא יירשך זה וגו' . והביא הירש משרה : ויעשה ה' לשרה כאשר דבר . לאברהם (ולאברהם בן-גו') : (ב) למועד
 אשר דבר : רבי יודן ורבי חמא (רבי יודן אומר למד שכולך לט' חדשים שלא יאמרו מכיתו של אבימלך הוא נרבי חמא אומר לו' חדשים) :
 למועד אשר דבר אהו . דמליל יתיה את הסועד דבר וקבע כשאר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה כמותל אומר לו כשתגיע חמה
 לשריטה זו כשנה האחרית תלד (ו) : (לוקניו שהיה זיו איקיטין שלו דומס לו) : (ו) יצחק לי . ישמח עלי ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו
 עמה הרבה חוליס כתרפחו טובים הרבה תפלות בענו עמה ורב שחוק היה בעולם : (ז) מי מלל לאברהם . לשון שכתות זכות
 (כמו מי פעל ועשה מי כרא אלה) ראוני הוא ומי הוא שומר הכתנתו הק"כ מכתים ועושה : מלל . סינה הכתוב ולא אומר דבר
 גימטריא שלו ק' כלומר לסוף מאה לאברהם : היניקה בנין שרה . ומכובנים לשון רבים כיום המעשה הביאו השרות כניהן עמה
 והניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק : (ח) ויגמל . לטקף לכתש : (גיטין עה) טעורת
 גדול

בתורה לי לא הוינא קמיסת ואתנחמן מילינא ויבע אברהם ארם לא קריב אבימלך לצפי שרה אנתתיה : יו נצלי אברהם קמס : יא ויאפי : יב אבימלך ותר אנתתיה ולתינתיה ואתברתיה : יג ארם מימד אהיר מימרא ביי באנפי כל צורה בית וולקא לנשיא דבבית אבימלך על עיסק שרה אמת אברהם : יד ויי דכיר נת שרה היקמא דאמר ליה ועבר : יא שרה גימא היקמא דמליל אברהם באלותיה על אבימלך : יב ואיתעברת ויליבת שרה לאברהם פר ית שום קריה דתליד ליה דיליבת ליה שרה יצחק : יד מיקמא עבר לי : יא כל דשמוע יתמה עלי : יז ואקברת בה כהימן מבשרא דבשר לאברהם ואמר עמיקה דתניק קנין שרה ארם יליבת ליה בר לאישון סיכותיה : יח ורבא טליא ואמתסין ועבר אברהם קמימא רבא בוימא דאמתסין ית

בתורה לי לא הוינא קמיסת ואתנחמן מילינא ויבע אברהם ארם לא קריב אבימלך לצפי שרה אנתתיה : יו נצלי אברהם קמס : יא ויאפי : יב אבימלך ותר אנתתיה ולתינתיה ואתברתיה : יג ארם מימד אהיר מימרא ביי באנפי כל צורה בית וולקא לנשיא דבבית אבימלך על עיסק שרה אמת אברהם : יד ויי דכיר נת שרה היקמא דאמר ליה ועבר : יא שרה גימא היקמא דמליל אברהם באלותיה על אבימלך : יב ואיתעברת ויליבת שרה לאברהם פר ית שום קריה דתליד ליה דיליבת ליה שרה יצחק : יד מיקמא עבר לי : יא כל דשמוע יתמה עלי : יז ואקברת בה כהימן מבשרא דבשר לאברהם ואמר עמיקה דתניק קנין שרה ארם יליבת ליה בר לאישון סיכותיה : יח ורבא טליא ואמתסין ועבר אברהם קמימא רבא בוימא דאמתסין ית

רשב"ם

מהר ומתן וכדכתיב וימנעו כתן לאכיה ולחמה : הכה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל אלקי כסף שנתתי לאחריך מתחלה כבוד גדול הוא לך וכסות עינים של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם של אים זכנוך לנחאי לומר אשה זו מנהג הפקר כהן כה אבימלך כי הכיל ידעו כי כבוד לקחה ובעל כרחיה החזירה : כסות עינים של איראון לנחאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ : וכסות כללן כהן לכוחו כתב לראות כן : עיני תראיה בה : ומתוכנין עיניו : וכסות : מפורסם ומתוכננה יפה כי דרך כבוד נהגתו כן ואלתשימי ללכך רק טוב : והו עיקר לפי פשוטו כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקתרה ולהוכיחה : (ו) כחוק שמחה של תענון : (ז) ותאמר מי מלל לאברהם : כלומר ידעו ויכינו כל השומעים מי הוא האלהים שמלל לאברהם להיות לוכן עשרה כי היגינה כניס ערה אחרי וקתה ולוקונו של אברהם כי ארץ גדול כאלהים : (ח) ויגמל : כדלמן הדדים כדכתיב כגמול על גמלך חותו

ית

והמת

מכלל יופי

ירמיהו ירמיה' אך במשפט אל כאפך פן חמעישני : (ואמהתיו) : היחידה ממנו אקתת בפלס נקרת ולהקל על הלשון אמרו אקתה ורלא אמרו אקתה ורלא והונחה ההא כמשפט ועשו כנוי היחיד מן אקתה אקתך : וכנוי הרבות מן אקתת אמרו אקתות ולא אמרו אקתות : (יח) (כי עצור עצר) : ענין המניעה : (וילדו) : שכ לאשתו ולאמהותיו או גם לאבימלך וענינו הוצאת הזרע :

האלף כסף נתתי לאחריך ושיקנה לך בו כסות גאה שהיא עשויה עינים עינים וכן פירושו בכ"ר : (לכר) אשר אתך וכן לכל אשר השפחות וכנוי בית העומדים לשמשך : (ונבחת) :

כא (א) (ויפקד) : ענין זכירה והשגחה על הרבר : (אשר דבר אתו) : כמו עמו : (ח) (בהולד לו את יצחק בנו) : זה לחוספת באור לאמר את אתר כהולד שהוא נפער וכן כמזכרנו יחלק ארת הארץ דכריס כ ולא ימסאת לבכ אחיו : (ו) (צחוק) : הוא צחוק כפה וכן יצחק לי : ופירוש כל השומע שילרתי יצחק בעבורי כמו שיצחק הארם לדבר התמה : (ז) (מי מלל) : הרגום וירבר ומליל : (ח) (ויגמל הילד) : ענינו תוספת השנים : (ויגמל) : נשרטה יעקבו והוא לב"ד חרשים

הס דברי משה אמר שעם כל אלה הרברים שארעו לך באמרה אחי הוא עם פרעה ועם אבימלך נוכחה שרה ונוכרה מאמור אחי הוא וז"ו ונכתה כו כראשית כו וישא אברהם את עיניו : ובפירוש זאלו היה מלה הוכחה דברי אבימלך לשרה היתה התיו רגושה והנה היא רפה והיא במקום הא הנקבה הנסתרת כמו ישעיה כג ונשבת צור : וכן כמכלל והומרה כוהא כתיו ורבך כו קטוצה מפני הפסק : (יו) (ויתפלל אברהם) : אמרו על התחנה והבקשה כנוי התפעל לפי שהמתפלל יבקש ממנו שישפטנו ברחמיו ולא יפנה לרוב הרעיה שעשה כיהמשפט הוא שיעווב לו מעונותיו ולא יזכרם לו כלם כמ"ש הגביא

חיות
מרת
ואסי
היה
באפי
עיסק
שרה
לל
בר
יקרא
היה
קרה
קמא
מארה
שמע
אמר
ליבת
חסיל
והנחילו
ת שרה
יתפלל
כליה
ריס
למועד
סיס
יעתה
גמקדו
תחיות
ור דבר
עמה
שורה

ט וירא שנה את-בן-הגזר המצרית
 אשר-ילדה לאברהם מצחק : י ותאמר
 לאברהם גרש האמה הזאת ואת-בנה כי לא
 יירש בן-האמה הזאת עם-בני עס-יצחק :
 יא וירע הדבר מאד בעיני אברהם על
 אודת בנו : יב ויאמר אלהים אל-אברהם
 אל-ירע בעיניך עליהנער ועל-אמתך כל
 אשר תאמר אנך שנה שמע בקלה כי
 ביצחק יקרא לה זרע : יג וגם את-בן-
 האמה לגוי אשימנו כי זרעה הוא :
 לד וישכם אברהם בבקר ויקח-לחם ותמת
 ג מים ונתן את-הגזר שם על-שכמה ואת-
 הילד וישלחה ותלך ותמע במדבר באר
 שבע : טו ויכלו המים מן-החמת ותשלך
 ה את-הילד תחת אחד השיחים : טז ותלך
 ותשב לה מגד הרחק במטחוני קשת כי
 אמרה אל-אראה במות הילד ותשב מגד
 ותשא את-קלה ותבק : יז וישמע אלהים
 ז את קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל-
 הגזר מן-השמים ויאמר לה מה-לך הגזר
 אל

ועבד אברהם משתיא רבא ביומא דאיתחטיל
 ית-יצחק : ט ונתת שנה ית-בן-הגזר
 מצריתא דילידת לאברהם מחאיך :
 י ותמרת לאברהם תריד אמתא דרא
 ויתגרה ארי לא יירת בר-אמתא דרא
 עם-ברי עס-יצחק : יא ובאיש פתגמא
 לחדא בעיני אברהם על עיסק בריה :
 יב ואמר יי לאברהם לא-יבאש בעינך
 על-עולימא ועל אמתך כל דתימר לך
 שנה קבל מנה ארי ביצחק ותקרון לך
 בנין : יג ואף ית-בר-אמתא לעמא
 אשוניגיה ארי בקך הוא : יד ואקדים
 אברהם בצפרא ונסיב לחמא ורוקבא דמא
 ויהב להגזר שווי על פתפיה וית-רבא ושלקה
 ואזלת ופערת במדברא באר שבע :
 טו ושלימו מוא מן-רוקבא ורמת ית-
 רבא תחות חד מן-אילנא : טז ואזלת
 ויחיבת לה מקביל ארחיקת במיגד בקשתא
 ארי אמרת לא-אחוי במותיה דרבא ויחיבת
 מקביל וארימת ית-קלה ובכת : יז ושמיע
 קדם-יי ית-קליה דרבא וקרא מלאכא דיי
 להגר

דשי

גרול - שהיו שם גדולי הדור מסופר ואבימלך : (ב"ר) (ט) מצחק - לשון ע"א כמו שאלה (שמות לב) ויקומו לנחק -
 דבר אחר לשון גלוי עריות כמו דתימה לנחק כי : ד"א לשון רימה כח דתימה שמואל ב' ב') יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו
 ג' (עס בני וגו' - מתשוכת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני אלה למה) שהיה מדיב עם יצחק על הירושא ואומר אני בכור ונטל
 פנים ויולדים כשרה ונטל קשתו ויורה בנחמס כ"א (בושליכו) כמתלהלה היורה זקיס וגו' ואמר הלא חזקת אני (י) עם בני
 עם יצחק : (ב"ר) וכיון שהיא בני אשילו חס אינו הגון כיצחק אז הגון כיצחק אשילו אינו בני חין זה כדאי לירש עמו ק' ועם בני עם יצחק
 ששתיין כו : (יא) על אודות בנו - (ב"ר) שמוע שיאל לתרבות רעה - ופשוטו על שאומרת לו לשלחו (יב) שמוע בקולה -
 (בקול ר"ה שנה) למדנו שהיא אברהם טפל לשרה בכניאות : (יד) לחסוחמת מים - ולא כסף וזה לפי שהיא מנוא על שיאל
 לתרבות רעה : ואת הילד - אף הילד שם על שכמה שהנטיה בוסרה עין רעה וחתו חסיה ולא יכול לולך ברגליו : (ב"ר)
 ותלך וחתע - חזרה לגלולי בית אביה : (ב"ר) (טו) ויכלו המים - לפי שדרך חוליס לשתות הרכה : (טז) מגד - מרחוק : (כ"ר)
 כמותו קשת : כשתי טיחות והוא לשון יריות חן כלשון מננה שהטיח בחשתו ועל סס שהרע יורה כחן - ואם חלית היה לו לכתוב כמותו
 קשת משפט ה"ו ליכנס ללחן כמו (שיר השירים ב) בחגווי הסלע מוגרת (ישעיה י"ט) והיתה אדעת יהודה למצרים לחנה ועגרת
 (תהלים קו) יתגונו ויטעו כסבור וכן
 תהלים

נת יצחק : ט ופמת שרה ית ברא דהגר מצריתא
דילידת לאברהם כנחך לפולחנא נברארה ונתו לוי :
ואמבת לאברהם טרוד ית אמתא ודא ית ברא ארום
לית אנושר למיוררה בר אמתא ודא עם בני ונת קרבא
עם יצחק : יא וקאיש פתגמא להדא בעני אברהם על
יב ואמר : לאברהם לא יבאיש בעניך על טליא די נפק
מפרכיתך ועל אמתך דאנת מתריף כל דהנימר לך שרה
נקביל מינה דנבאנתא היא ארום ביצחק ותקרוו לך בני ודיו בר אמתא לא מתתם ברךך : יג ואירפ ית בר אמתא
לעם ליטטים אשוניח ארום ברך הוא : יד ואקרום אברהם בצפרא ונסיב לתקוא וקרנא דמיא ויבכ להגר שני על
בתשא וקשר לה כמותקנא לאוויני דאמתא היא ית ריבא ופטרך
בניטא ואזלת נטעת מן ארץא למדברא דסמיך למירא דשבע :
טו ונתו בעון דמטו לפיתחא דמדברא אדקרוו למיטעי במר
פולחנא נברארה ולקח ישמעאל באישא צמורתא וישתו כל מיא עד די שלימו כל מיא מן קרווה ואמתריך ואמתקליש
בשריה וסוקרנא ואשבל היפת וקרא לבתלמא דאבא ולא עגא יתה ומו יד טלקת ית ריבא מחות חר מן אלניא :
טז ונאזלת ויתבת לה לקשר חר וטלקת ית פולחנא נברארה ארזתקרת מן ברה קשיעור מינך בקשתא ארום
אמבת לית אגא יבלא למיחמי כמותא דטליא ויתבת מקבל ברה ואביתת ית קלה וכתת : יז וישמע קנס ית
קליה דטליא בני וזיתיה דאברהם וקרא מלאכא בני להגר מן שמיא ואמר לה מרה לך דהגר לא תסמיפין ארום שמיע

ירושלמי

ישלימו מיא מן קרנא וטלקת ית טליא :

פולחנא נברארה ולקח ישמעאל באישא צמורתא וישתו כל מיא עד די שלימו כל מיא מן קרווה ואמתריך ואמתקליש
בשריה וסוקרנא ואשבל היפת וקרא לבתלמא דאבא ולא עגא יתה ומו יד טלקת ית ריבא מחות חר מן אלניא :
טז ונאזלת ויתבת לה לקשר חר וטלקת ית פולחנא נברארה ארזתקרת מן ברה קשיעור מינך בקשתא ארום
אמבת לית אגא יבלא למיחמי כמותא דטליא ויתבת מקבל ברה ואביתת ית קלה וכתת : יז וישמע קנס ית
קליה דטליא בני וזיתיה דאברהם וקרא מלאכא בני להגר מן שמיא ואמר לה מרה לך דהגר לא תסמיפין ארום שמיע

קדם

רש"י

(תלים סח) קמו ארץ ונגזרת קנס : (ותשב מנגד) : כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק : (זו) (את קול הנער) : מכאן ציפה
הפלת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל : (ב"ר) (באשר הוא עם) : (ד"ה יז) לפי מעשים אלה עושה עכשיו
הוא

באר רחובות דקדוקי רש"י

דכרי (אזרוד) : (ז) מלה זמנאלת על שתי אופנים אינן ראשון כשתי סוגל וכלתו דגש תוך השי"ן כנה קשת ונקראת
שם דבר קשת (איין כונו) וכן המור שם דבר הוא (איין חיל) אופן שני כפתול תחת הקוף וקוץ תחת הסין
וגם דגש תוך השי"ן כנה קשת ונקרא שם ההואך פירושו הדיבור מוסב וקאי על האופן העוסק באומנות קשת כוונת קשת (איין
כונת) וכן נקרא שם התואר הוא (איין חיל ערייבר) וכן צ"ל (איין יאגור) וזה דקלמה רש"י קשת עושרת
האומנות

רשב"ם

איתו : בים הנחל : שעה אזי נשתה פניו שמיניו כשחולל כחש גמלתו הביאתו שילה וקרבנות עמו : (ט) ונחף שכתב
גדל הרבה ולא רתה להשקות עוד מן ירדה להחיות סודות אבות עם יצחק : (יב) יקרא לך יעקב בריתי סתקמות לזרעך לתת להם
את ארץ כנען כדכתיב כיגר יהיה זרעך וכו' על יצחק הכהן : (יד) ונתת כחודש באר שבע לפיכך ויכלו מים עין החמת סאלו
הלכה דרדוטר בים מספיק לה החמת מים שנתן לה אברהם עד המלון : (טו) כמעטו : כתרגום : (ז) באשר הוא עם לפי
סלף

מכלל יופי

חדשים משנולד כמו שאז"ל : (ט) (מוצחק) מלעיג :
(יד) (וחמת מים) : כפתח המים והוא נאר וחמת מים שהיין
בו מים ומענין תבין חסרונן והתסמיכות שקומכום הכלי
אל מה שיש בו הוא הרבה בלשון : (ואת הילר) : הלחם
והחמת שם על שכמה ואת הילר שילך לפניו כיבן ט"ו שנה
היה : (ותתע) : שרשו תעה ומשפטו תרעה מרדקל :
(טו) מן (החמת) : כשיש נקודות וי"ם בחמש (השתיים) :
ענינו אילנות : (טז) (מנגד) : כאשר חמלה הזאת עם מה

ענינה מרחוק : (הרחק) מקורו במקום עברי כלומר הרחיקה
עצמה ממנו כשיעור מטהו קשר : (כמטהו) : שרשו
מחיה והוא יסב בלשון רבים ופירש פיריית החץ במשיכת
הקשת כלומר שיעור מרוצת החץ : ורבי יונה פירש שרוא
פועל ויאמר ממנו כל בניו דגוש מטחיים וכסמוך מטהו
קשת ופירושו היא הרחיקה ממנו כמו שמרחיקים מושכי
קשת בירוחם רחוק : (יז) (קול הנער) קדמאה ארת
תגינא 27 כז

אֲבִימֶלֶךְ בְּיָשָׁע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעָר
 בְּאֶשׁ הוֹאִישָׁם : יח קוֹמֵי שָׂאֵי אֶת־הַנְּעָר
 וְהַחֲנִיקֵי אֶת־יָדָךְ בּוֹ בִּי־לִגְוֵי גְדוֹל אֲשִׁימוּנו :
 יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַתֵּלֶךְ וַתַּמְלֵא אֶת־הַחֶמֶת מִיָּם וַתִּזְעַק
 אֶת־הַנְּעָר : כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנְּעָר
 וַיַּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי רֹבֵה קֶשֶׁת : כא וַיֵּשֶׁב
 בְּמִדְבַר פָּאָרָן וַתִּקְחֵה־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם : פ כב וַיְהִי בַעַת הַהוּא
 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֵל שֶׁר צִבְיָאוֹ אֶל־
 אֲבֵרְהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ כִּכֵּל אֲשֶׁר־אַתָּה
 עֹשֶׂה : כג וַעֲתֵרָה הַשְּׂבִיעָה לִי בְּאֱלֹהִים
 הַזֶּה אִם־תִּשְׁקַר לִי וּלְגִינִי וּלְנַכְדִי בַחֲסֵד
 אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־נָתַתָּה בָּהּ : כד וַיֹּאמֶר אֲבֵרְהָם אֲנֹכִי
 אֲשַׁבֵּעַ : כה וְהוֹכַח אֲבֵרְהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
 עַל־אֲדוּרַת בְּאֶרֶץ הַמִּצְרַיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדָיו
 אֲבִימֶלֶךְ : כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יִדְעָתִי
 מִי עָשָׂה אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־
 הִגַּדְתָּ לִי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלַתִּי הַיּוֹם :
 כז וַיִּסַּח אֲבֵרְהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ
 וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית : כח וַיָּצַב אֲבֵרְהָם
 אֶת־שִׁבְעַת כְּבָשָׂת הַצֹּאן לְבְרִיתוֹ :
 וַיֹּאמֶר

ששי

לְהַנְדֵּר מִן־שְׂמִינָא וַאֲמַר לַחֲמַה־לִּיד הַנְּדָר לֹא
 תִּדְחִלִין אֲרִי־שְׂמִינָע קְדָם־יְיָ לְקַלְיָה דְרִבְיָא
 בְּאַתְרֵיהּ הוּא תַּמָּן : יח קוֹמֵי טוֹלֵי יַד־
 רִבְיָא וְאַתְקִיפֵי יַת־יָדְךָ בֵּיהּ אֲרִי־לַעַם שְׂמִי
 אֲשׁוּנֵיהּ : יט וּגְלָא יְיָ יַת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא
 בְּרָא דְמִיָּא וְצֹלַת וּקְלַת יַת־דוֹקְקָא מִיָּא
 וְאַשְׁקִיאַת יַת־רִבְיָא : כ וַתֵּהָה מִימְרָא־
 דְיְיָ בְּסַעְדֵיהּ דְרִבְיָא וְרִבְיָא וַיְחִיב בְּמִדְבַּר
 וַתֵּהָה רַבִּי קֶשֶׁתָא : כא וַיְחִיב בְּמִדְבַּר
 דְּפָאָרָן וַגִּסְבַּה־לִיהּ אִמִּיהּ אֶתְתָא מֵאֶרֶץ־
 דְּמִצְרַיִם : כב וַתֵּהָה בְּעֵדְנָא הַחַיָּא וַאֲמַר
 אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֵל רַב־חִילִיָּה לְאֲבֵרְהָם לְמִימְרָא
 מִימְרָא־דְיְיָ בְּסַעְדְךָ בְּכַל־דְּאַת עֲבִיד :
 כג וּכְעַן קָיִים לִי בְּמִימְרָא־דְיְיָ הֲקָא
 דְלֹא תִשְׁקַר בִּי וּבְבָרִי וּלְבָר־בָּרִי כַּטִּיבוֹתָא
 דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעֲבִיד עִמִּי וְעַם־אֶרֶץ־
 דְּאִיתוּבְתָתָא בָּהּ : כד וַאֲמַר אֲבֵרְהָם אֲנֹכִי
 אֲשַׁבֵּעַ : כה וְאוֹכַח אֲבֵרְהָם יַת־אֲבִימֶלֶךְ
 עַל־עֵיסַק בִּירָא דְמִיָּא דְאַנְסוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ :
 כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יִדְעִית מָאן עֲבִיד
 יַת־פְּתוּגְמָא הַזֶּה וְאַף־אַתָּה לֹא־חִוִּיתָ לִי
 וְאַף־אֲנִי לֹא־שָׁמַעְתִּי אֱלֹהִין יוֹמָא דִּין :
 כז וַיִּסַּח אֲבֵרְהָם צֹאן וַתְּתוֹרִין וַיְחִיב לְאֲבִימֶלֶךְ
 וַאֲמַר תְּרִוּיֵתוּן קָיִים : כח וַאֲקִים אֲבֵרְהָם

יח

דש"י

הוא כדון ולא לשי מה שהוציעתו לעשות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים וזופרים רבונם של צולם מי שעתיד ורעו להמית כתיב בנחמא אתה
 מעלה לו בחר והוא חשיבם עכשו מה הוא לדיק או רשע חזרו לו לדיק (ר"ל כענין זה שאינו רצוי לעולם חיתה כנחמא ודוק) חזרו להם לפי
 חששו של עכשו חזרו וזכו כאשר הוא עם וידין המית את ישראל בנחמא כשהגלם כסוכדנר שנאמר (ישעיה כא) ונשא כערכונו לקרחת
 נחמא התו חסונו כשהיו מוליכין אותם חזל גרביים היו ישראל חומרים לשכאים בכקשה חכם סולימונו חזל בני דודימוסחשאל ורחונו עלינו
 שנאמר (שם) חוראת דגמי של תקרי דגמי חלל דודים חלל דודים חלל דודים לקרחתם ונחמאין להם כשר ודג נחמא ומודות נחמאין כסוכריס
 יעלה

יונתן בן עוזאל

נת

קדם יי' את קליה דטליא ולא בן יתיה לפגם עובדיו כישיא דהוא ערוד למעבר אלהיו בנין ונתתיה דאברהם חס עליה
קאבר דהוא מן : יח אונקופי טרלי ית טליא ואחיקופי ית יודך ביה ארום לעם רב אשויגיה : יט וגלי יי' ית
ענהא ואחיקלי לה בירא דמיא ואולת ומלת ית קרונה מיא ואשקשה ית טליא : כ ונתה מימרא בן פסערה דטליא
ירבא ותיב במדברא ונתר' גליף בבי משווחא : כא ויהיב קבדקרא דפארן ויסיב איתקא ית עדישא ותרבה ויסיבת
ליה אמיה ית פטימא איתקא מארעא דמארים : כב ונתה פיעדגא בהיא ואמר אבימלך רפיכול רב חיליה לאברהם
למימר מימרא בן פסעך בכל מה דאנת עבד : כג וקשו קוים לי כמימרא בן הקא אין תשקה פי בכרי וקבר קרי
קטיכותא דעקרית עמוך מעבד עמי ועם ארעא דנרקא קה : כד ואמר אברהם וגוי : כה וארעופת אברהם עם
אבימלך על עיסק בירא דמיא דאגסו ליה עבדי אבימלך : כו ואמר אבימלך לא יבעגא . מן היא דעבר ית פתוקמא
דקין וארף אנת לא הוית לי וארף אגא לא שמינעא מן חובנין אלהו יקא בין מקד : כז ודבר אברהם וגוי :
כח ואקים אברהם ית שבע חרפן כלחודיהו ואפך שינון מן חירי :

עישת ?

ואמר

רשי

ושרא חס מלאים מים וכשוכניסו לתוך עיופותחו הרוח כננסת בנומות (א) הוה יוספ במדבר ומלסטיס את העובדים הוא סנאנור ידו ככל וגו' : (בא) מארץ
פאומנות כמו חמר גמל ייד לפיכך השו' מודגשת (א) הוה יוספ במדבר ומלסטיס את העובדים הוא סנאנור ידו ככל וגו' : (בא) מארץ
מצרים . ממקום גדוליה סנאנור ולה שפחה מנרית וגו' . היינו דאמרי אינשי זדוק חושרא לאורא אעיקרי קאי : (כב) אלהים עמך .
לפי שראו סינא משכנת סדום לשלום ועם המלכים כלם וכעלו כידוונסקדה אשתו לוקוניו : (כג) לניני ולנכרי . עד כאן רחמי האב על
הבן : כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמרי . שאמרתי לך הנה ארצי לפניך : (בר) (כה) והוכיח . כתוכת עמו על כך
בעבור

באר רחובות דקדוקי רשי

האומנות אין בוגיר וכן מקור צד' וזה שמיים לזיך השין מודגשת : (א) רע דמלות דמלל ירית
לקח רש' מן האונקלום ומשום דקשיא לאונקלום דלפשוטו דקאי מלת אותו על אברהם (ב) ציט' דו גאט האט מיט
אברהם גרעט) אס כן למועד אשר דבר איתו משני ליה לכן תירגם האונקלום דמלל יתיה וקאי מלת אותו על המועד (ג) דעם
צייט או גאט גרעט האט) ולכן הוסיף רש' על דכתי האונקלום : את המועד דיבר וקבע לכאד היטם סוגית אונקלום ומשום
דקיימא לן דמלת אתו כן מלת אותו נתקבו לפעולת היוצאות לדבר אחר ודברת המועד פועל עומד הוא אס כן אכתי תקשה הילך יתכן
לדעת האונקלום מלת אותו לכן הוסיף רש' שרש' שרש' וכו' ורצה לומר לא זו שיהי שם דברת המועד אלא חף זו שקבע לו סימן כשריטת
הכותל ואס כן קאי מלת אותו

רשב"ם

שלא היתה רואה לזו שהרי כתרקת וואותו מקום הולך לומר כמקום אשר הוא שם נתן לו את המים : (כ) רולה קשת מושך בקשת
ושני גרות הן . וימררה ורבונו יסכו עליו רבו מלשון רב כמו סוכו מן סכס . שומו שמים מן שמו דומו יוסביאי . מן דנומה דקה כולם
ככלים כמות אחרונה . אבל רובה עונות רבה . עשה . סגה . קנה שיאמר עשה . סגה . קנה : (כא) בעדכר פארן .
כדכתיב והוא יהיה פיאחדם : (כב) ויהי בנת ההיא שאלך יתחן משה וידע אבימלך ניסים שעשה לו הקב"ה לכן כחוצתה לכרות
ברית עמו : וכן כל כשת ההיא נרץ לפרש לפי העליון : (כג) ולנכרי בן סטי :

ויסע

מבלל יופי

תנינא אל וסימן ר"ל (יח) (והחזיקי) . ענינו
שחזיק בו לתקף אותו בחזקה והוא כענין אחיזה :
(כ) (וגדל) בעושר ובנכסים (ויהי רובה) בפירוש כתרונם נער
דביא תקיפת תאר בפריסוגב ופירושו יורע לעשות
הקשהות או יורה בהסוכר"ארכיאי קשתא
או יהיה שם כפלים שבת ופירוש רובה מורה החצים בקשת
ויהיה קשת חסר ביר' השמוש כאלו אמר רובה בקשת :

והנכון סכל אס אשר יבא על
סכונה ענינו שלאוכן אס איתם
תכואו אל הארץ שלא איתם תכאו
אל הארץ :
ועם הארץ . עם אנשי
הארץ כמו וישמעו
עמרים :

שלא

כט ויאמר אבימלך אל-אברהם מה הנה
 שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה :
 ל ויאמר כי את-שבע כבשת תקח מירי
 בעבור תהיה לי לעדה כי הפרתי ארתי
 הבאר הזאת : לא על-כן קרא למקום
 זהווא באר שבע כי שם נשבעו שניהם :
 לב ויכרתו ברית בבאר שבע ונקס אבימלך
 ופיכל שר-צבאו וישבו אל-ארץ פלשתים :
 לג וישע אשל בבאר שבע ויקרא-שם
 בשם יהוה אל עולם : לד ויגר אברהם
 שביעי בארץ פלשתים ימים רבים : פ
כב א ויהי אחר הדברים האלה והאלהים
 נסה את-אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר
 הנני : ב ויאמר קח-נא ארתי-בגד את-
 יחידך אשר-אהבת את-יצחק ולך-לך אל-
 ארץ הקדמה והעלהו שם לעלה על אחר

ית-שבע חורפן דען בלחוריהן : כט ואמר
 אבימלך לאברהם מה אינן שבע חורפן
 אילין דאקימתא בלחוריהן : ל ואמר
 ארי ית-שבע חורפן תקביל מן-ידי בדיל
 דית-הילי לסקהו ארי הפרית ית-בירא
 קדין : לא על כן קרא לאתרא ההוא
 באר-שבע ארי תמן קיימו תרניהון :
 לב ויגורו קיים בבאר שבע וקס אבימלך
 ופיכל רב חיליה ותבו לארע פלשתאי :
 וגציב נצבא בבאר שבע וצלי תמן בשמא
 דיי אלהא דעלמא : לד ואתותב אברהם
 בארע פלשתאי יומין סגיאין : א והנה
 בחר פתנמיה האילין ויג נסי ית-אברהם
 ויאמר ליה אברהם ויאמר הא-אנא : ב ואמר
 דברי-בגן ית-בגד ית-יחידך דרחמת ית-
 יצחק ואיזיל לך לארעא פולחנא ואסקיה

ההרים

קדמי

רשי

(ל) בעבור תהיה לי . זאת לעדה . לשון עדות של נקבה כמו ועדה המזכה : כי הפרתי את הבאר . מריכוס היו עליה
 רוצי אבימלך ואומרים אהנו חפרנו אחרו כינים כל מי שיתראה על הכאח ויעלו המים לקראתו ושלנו היו ועלו לקראת אברהם :
 (לג) אשל . רכוש וחלף אחר פרדם להביא מוננו פירות לאורחים כסעודה . ואד אינר סונדק לאכסניא וכו' כל מיני פירות .
 ומנינו לשון נטיעה כהלים שנאמר (דניאל יא) וישע אהלי-אשדנו : ויקרא שם וגו' . על ידי אותה אשל הנקרא שמו של הקס"ה אלוה
 לכל העולם לאחר שאוכלין ושותים אומר להם כרכו לנו שאכלתם משלנו ספורים אתם שמשלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכלתם :
 (סוטה י') : (לד) ימים רבים . מרוכס על של חכרון בחכרון עשה כ"ה שנה וכלן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה היה כנאנתו וחרן . אותה
 שנה ויבא וישב באלוני מנרא שלא חזינו קודם לכן שתישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כחורח חונה וכוסע והולך שנאמר ויעבור
 אכרס . ויעתק משם . ויבירעכ וירד אחרס ונרניה . וכמזרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פדעה מיר ילך לחסעו עד
 ויבא וישב באלוני מנרא אשר בחכרון שם וישב עד שנהפכה סדום מיד וישב ומשם אפי"ס מפני כושה של לוט ובה לארץ פלשתים וכן נ"ע
 שנה היה שהרי בשלישי למילתו באו אללו המלאכים הריכ"ה שנה וכלן כתיביונים רכוס מרוכס על הראשונים ולא בא הכתוב לסתום
 אלא לפרש וחס היו מרוכס עליהם שתי שנים אז ויתר ר"י ופרשם ובל כרתך אינם יתרים ויתר משנה הרי כ"ו שנה מיד יבא משם וזמר
 ל-חכרון ואותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק י"ב שנים . כך בסד"עולם (ב"ר) : (א) אחר הדברים האלה . יש ערבותינו
 ת חוים (סנהדרין פט) אחר דכריו של שטן שהיה נוקטב . ואומר מכל סעודה שפשה חכרס לא הקריב לפניו פר אחד אוזיל אחד
 אחר לכולם עשה אלה כשכילכו אלו הייתי אומר לזכח אתו לפני לא היה מעכב . וי"א אחר דכריו של ישועאל שהיה נוספאר על
 יצחק שמל כן י"ג שנה ולא נוסה אחר לזינחק באכר אחד אתה מיראני אלו חזר לי ה"ה כה"זכח ענין לפני לא הייתי מעכב : הנני
 כך היא ענייתם של חסידים לשון עבד הוא ולשון ויוון : (ב) קח-נא . אין נא אלא לשון בקשה אחר לו בבקשה ענין עמוד לי כון
 הסקין שלא יאמר הרשעות לא היה כהן ממש (ס' הדרין פט) . את-בגד . אומר לו שני כנים יש לי אחר לו את יחידך אחר לו זה יחיד לאמן
 זה יחיד לאמן אחר לו אשר אהבת אחר לו שניהם אני אהבתי אחר לו את יצחק . ולמה לא ילה לו מתחלה שלא לערבו פתחום ותזוק דעתו
 עליו

כט ואמר אבימלך לאברהם מה הינן שבע חורפן האילו באקמתא בלחודיהון : ל ואמר ארום ית שבע חורפן תקבל מן ידי מן בגלל דתהווי לי לסקודו ארום הפרית ית בירא הדא : לא גמין בן קרא לבירא ההוא בירא דשבע חורפן ארום ממון קיימו מרונהון : לב ויגורו קיים בבירא דשבע חורפן וקם אבימלך ופיכול בב חיליה ותכו לארע פלשתאיו : לג ונציב פירדסא בבירא דשבע חורפן ואתקין בגויה מיכלא ומשקיא לעבריא ולתארביא והוה מכריו עליהון ממון אורו והימינו בשם מימרא דין אלהא עלמא : א והוה בחר פתגמא האילין מן דיגצרו יצחק וישמעאל ישמעאל הוה אמר לי תמא למירות ית אבא דאנא בריה ברכביא ויצחק הוה אמר לי המי למירות ית אבא דאנא בר שרה אנתמיה ואנת בר הגר אמתא דאמי עני ישמעאל ואמר אנא זבאי יתיר מנך דאנא אתגורית לתליסרי שנין ואן הוה צבותי למעבבא לא הוינא מסר בפשי לאתגורא ואנת אתגורית בר פתגמא יוכין אלו הוה קך מנדעא דלמא לא הוית מסר בפשי לאתגורא מתיב יצחק ואמר הא נא יוכיא בר תלתין ושית שנין ואילו בעי קודשא קרין הוה לכרלי אבך : לא הויתי מעבב מן יד אשמתעו פתגמין האילין קדם מרי עלמא וכו' ד מימרא דין גמי ית אברהם ואמר ליה אברהם ואמר ליה הא נא ב ואמר דבר גדון ית ברך ית יחידך דאמ רחיס ית יצחק ואילו לך לארע פולחנא ואמיקתי ממון לעלתא על

ירושלמי

ונציב אברהם ופרדס בכאר שבע ואתקין בגויה מאבד ומשקא ולתחומיא והו אכלין ושתין והו בעין לקימן ליה מימי די אכלו ושתי ולא צבי למקבלה מנהון והוה אמר להון אבונן אברהם מן קוה דאמר והוה עלמא במימוריה צלון קדם אברכו דבשמא דמן דידה אכלתון ושתיתיהון ולא הו ועין מן אתריהון עד זמן דהוה מגייר יתהון ומל ית יתהון אורחא דעלמא ואודי וצלי ממון אברהם בשם מימרא דין אלהא דעלמא : והוה בחר פתגמא האילין וי מהנסי ית אברהם בגסוינא עשינא ואמר ליה אברהם ואמר הא אנא : לטור כורית :

אשמתעו פתגמין האילין קדם מרי עלמא וכו' ד מימרא דין גמי ית אברהם ואמר ליה אברהם ואמר ליה הא נא ב ואמר דבר גדון ית ברך ית יחידך דאמ רחיס ית יצחק ואילו לך לארע פולחנא ואמיקתי ממון לעלתא על

רשב"ם

(ג) ויטע אשל פרדס הוה לפתללס : (ה) ויהי אחר הדברים האלה כל מקום שנאמר אחר הדברים האלה תמוכך על הפרשה שלמעלה אחר הדברים האלה שהרג אברהם את המלכים אמר לו הקב"ה חל תירא אברהם מן חזמות ויהי אחר הדברים האלה שנוכח יצחק ויגד לאברהם לאור עוה וכתובתו ליד את רבקה וכן אחר הדברים האלה שהגיד מרדכי על בגתן ותרשגדל המלך אחשורוש את המן שרגל נהרוג את מרדכי והועיל לו מה שהגיד את המלך ונתלה המן אחר הדברים האלה שכתב אברהם ברית לאבימלך לו ולכינו של אברהם וכתן לו שבע ככשות כנחן וחרה אפו של הקב"ה על זאת שהרי ארץ פלשתיים ניתן לאברהם וגם ביהושע מצילים על ערי חומת סרני פלשתיים גורל בכלל גורל ישראל והקב"ה צוה עליהם לא תחיה כל נשמה לכן והאלהים נסחת אברהם קתרתו ובערו כדכתיב הנסה דבר חלך תלזה על נסותם את יי"י . מסה נמריכה בחנני וי"י וגמ' . כלומר נתגלוותה כהן שנתתיך לכרות ברית ביניכם וכן כתיבם . ועתה לך והעלה לעולה ויראה מה הועילה כרית שלך וכן מנא תיש"כ כמ"ל שמואל : ויהי ארון ה' בחרץ פלשתיים שבעה חדשים : כתבת שבע ככשות הלחן תקח מידי . אמר לו הקב"ה אתה כתת לו שבע ככשות חייך שבינו עושים שבע מלחמות עם בניך ומונחין אותך . ד"ה חייך שבינו עושים שבע מלחמות ואלוהן אהל מועד וגלגל כוכ ושילה וכית עולמים : ד"ה שחרון מחור את הסדה פלשתיים שבעה חדשים : כסה קונטרסו"ה : (כ) המורה . האמורה ארץ האמורי . הדכה חלפי"ן חקרים וישת

מכלל יופי

שם למקו והיה בן (לג) אשל . שם כולל לכל עין כתרומו ונציב נציבא ודומה לו בברירן ל דתליא באשלי רברבי פי אלנות גדוליסור יונה אמר אפשר שהוא שם האילן שקורין בערביא ת"ל והוא דומת לאילן שקורין בלעז טמרי"ל (לד) ויגר . יכשה למד ריש יכאפא הפועל בפתח כמו דניאל ת ניצר (עדיה) שופטים ד ויפס (אדיריה) ובאזרה בקמין שלא כדרך הכריו :

שלא יתערב עם יוד איתן בקריאה (כט) (לבנה) ההאנוספת (ל) תהיה ל' לעדה . תהיה ל' המוקנה הזאת שאני נוהג לעדה : (לא) (כי שם נשבעו שניהם) . הסר ו'ו השמוש כמו חקוק ג שמוש ירח שעות ה ראובן שבעון רוצה לומר על כן על שבע ככשות וכי שם נשבעו שניהם על שני הרברים האלה קרא למקום הוא באר שבע ונשתתף באר עם שבע על הכאר שחפר שם אברה וזה היה לו אית גדול לירשאת הארץ שהי' מקובל כל מה שהיא אומר וקור

הקרים אשר אמר אליך: ג וישלם אברהם
בבקר ויחבש את חמורו ויקח את שני נעריו
אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם
בילך אל המקום אשר אמר לו האלהים:
ד ביום השלישי וישא אברהם את יצחקו
וירא ארצ-המקום מרחוק: ה ויאמר
אברהם אל יצחקו שבו לכם פה עם החמור
ואני והנער נלכה עד-בה ונשתחוה ונשובה
אליכם: ו ויקח אברהם את עצי העלה
וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש
ואת המזבחת וילכו שניהם יחדו: ז ויאמר
יצחק אל-אברהם אביו ויאמר אביו ויאמר
הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה
השה לעלה: ח ויאמר אברהם אלהים
יראה-לו השה לעלה בני וילכו שניהם
יחדו: ט ויבאו אל-המקום אשר אמר-
לו האלהים ויבן שם אברהם את-המזבחת
ויקד את העצים ויקד את-יצחק בנו
וישם אתו על-המזבחת ממעל לעצים:
י וישלח אברהם את-ידו ויקח את-
המזבחת

קדמי תמן לעלתא ער-חד מן-טוריא
דאימר לך: ג ואקדים אברהם בצפרא
וריו ית-תמריה ודבר ית-חרין עולימוהי
עמיה ונת-יצחק בריה וצלח אעי לעלתא
וקם ואול לאתרא דאמר-ליה יי: ד ביומא
תליתאה וקח אברהם ית עינוהי וחזא ית-
אתרא מרחוק: ה ואמר אברהם לעולימוהי
אוריכו לכון הקא עם-חמרא ואנא ועולימא
נתמטי עד-קא ונסגוד ונתוב לנתכון:
ו ונסיב אברהם ית-אעי דעלתא ושוי
על יצחק בריה ונסיב בידיה ית-אשתא
וית-סכינא ואזלו מרוהון כהדא: ז ויאמר
יצחק לאברהם אביהי ויאמר אבא ויאמר
הא-אנא ברי ויאמר הא אשתא ואעניא
ואן אימרא לעלתא: ח ויאמר אברהם
קדם-יי גלי-ליה-אמרא לעלתא ברי
ואזלו מרוהון כהדא: ט ואתו לאתרא
דאמר-ליה יי ובנא תמן אברהם ית-
מדבחה וסדר ית-אעיא וקד ית-יצחק
בריה ושוי יתיה על-מדבחה עיל מן-
אעיא: י ואושיט אברהם ית-ידיה ונסיב
ית

רשי

עליונות טרף וכדילמכס עליו את המזבח וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה - ירושלים וכן כדברי חזקוני (ב'ג') לכנות
בית לה' בירושלים כהר המוריה - ורכותינו פירשו על שם שנתסס הוראה וזאת לישראל - ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת שיש
בו מור נרד ושאר כסמים: והעלהו - לא חמר לו שחטתו לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשתו עולה ומשהעלהו
חמר לו הוריהו: אחד ההרים - הק"ה ומהא' הנדיקים - (ס"א עשהא לנדיקים) ואתרכך עולה להם וכל זה כדי להרבות
שכרו וכן (בראשית יב) אל הארץ אשר ארץ וכן ביונה (יונה ב) וקרא עליה את הקריאה: (ג) וישכם - מדרו למנוח:
(פסחים) ויהבש - הוא כעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו שהאכסה מקלקלת הסורה: את שני נעריו - (ב'ד') ישמעאל
ואליעזר שאין חדם חסוכ ראשי לזאת לדרך כלל ב' אנשים שאם יצטרך האחד לנקבו ויתרחק יהיה השני עמו: ויבקע - תרגום
וצלח עמו (שמואל ב' יט) ונלחו הירדן לשון כיקוע פיגדר"ח כלע"ו: (ד) ביום השלישי - למה אומר מלכראותו מיד כדי שלא
יאחרו הממועדים פתאום וטרף דעתו ואלו היה לו שהות להמלך אל לכו לא היה עושה: וירא את המקום - ראה עין קשור
על ההר: (ה) עד בה: כלומר דרך מנועט למקום אשר לפניו ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה ורעך:
(גשנה)

חד מן טוראי דאימר לך : ג ואקדים אברהם בעקרי וקרי רת ממריה ודבר רת תרין מליי עמיה ות אלעזר ור
 ישמעאל ור יצחק בריה וקטע קיסין וקיתא ותאנתא ודיקלא דתנין לעלתא וקס ואול לאתרא דאמר ליה :
 ר בויקא תליתא וקמף אברהם ית עיני וקמא עגו איקרא קטר על טוראי ואשתמוציה סן דחוק :
 ה ואמר אברהם לעלימיו אוריכו לכוו הקא עם חמרא ואנא ועולימא נתמטי עד קא לבחוני אין יתקיים מה
 דאתבשרית קדון יהון בנד ונסגיד למרי עלמא ונתוב לוותכוו : ו ונסכי אברהם ית קיסי דעלתא ושוי עליו יצחק
 בריה ונסכי בידיה ית אישתא ור פבינא ואילו פרנויהוס בחדא : ז ואמר יצחק לאברהם אבוי ואמר אבא ואמר
 קא גא ואמר קא אישתא וקיסין וקאן אמרא לעלתא :

ירושלמי

ואמר אברהם ממריה בוי ודכוו לי אימרא ואין לא אמ הוא
 לעלתא ברי והליכו פרנויהוס בחדא בלב שפי :

וסבר עליו ית קיסיא וקפת ית יצחק בריה ושוי יתיה ע

ירושלמי

ופשט אברהם ית ידיה ונסכי ית פבינא למיכוס ית יצחק
 בריה עני יצחק ואמר לאברהם אבוי אבא כפורה ידי
 יארת דלא בשעת צערו אפרנס ואערבקה יחד וישמכח
 קורבנד פסיל ואדחי לגבא דחבלה לעלתא דאתי עיני
 דאברהם תוו משוטטין בעיני דיצחק ושיעני דיצחק תוו
 משוטטין במלאכי מרוקא יצחק תנה חמי יתהון אברהם
 לא חמי יתהון ביה בשעתא נפקר מלאכא מרוקא ואמרין
 אילין לאילין אתון חמוו תרין צדיקין יתידאין בנו עלמא

ואמר

ח ואמר אברהם : י וקטר ליה אמרא לעלתא ואילו
 פרנויהוס בלב שלים בחדא : ט ואתי לאתרא דאמר
 ליה : י וקנא מן אברהם ית מדקתא דקנא אדם ואיתפטר
 קמוי דטורקניא ותב נח ובגיה נאתפטר דררא דפלוותא
 מדקתא לעיל מן קיסין : י ואושיט אברהם ית ידיה
 ונסכי ית פבינא למיכוס ית בריה עני ואמר יצחק לאבוי
 כפות יתי יארת דלא אפרקיס מן צערא ונפשי ונדחי
 לגבא דחבלא וישמכחו פסולר בחרבנד עיני דאברהם
 מסתבלו בעיני דיצחק ושיעני דיצחק מסתבלו למלאכי
 מרוקא יצחק תנה חמי יתהוס ואברהם לא חמי יתהוס
 עגו מלאכי מרוקא איתון חמוו בדין יתידאין דאית בעלמא
 חד נכיס וחד מתקנס דנכיס לא מעפבי ודמתקנס פשיט
 צווריה : וקרא

ואמר

רשי

ונשובה . כתנכא שיטובו שניהם : (ו) המאכלת . סכין . על שם שאוכל את הכשר כמה דתימא (דברים לב) ומרבי תאכל כשר .
 ושמכרת כשר לאכילה . ד"א זאת נקראת מפלגת על שם ישראל אוכלים מתן שנים : וילכו שניהם יחדיו . אברהם סביב יודע
 שהולך לשחוט את בנו היה הולך כרצון ושמעה כנחק שלא היה מרגיש בכובד : (ח) יראה לו השה . כלומר יראה ויכפר לו הספד אדם אין
 שה לעולה בני . ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לישחט וילכו שניהם יחדיו כלכ שזה : (ט) ויעקב . (שבחנד) ידיו ורגליו
 מאחריו

רשב"ם

וינש . מוסך כמו ויאמש . לא יהל . שמו לא איהל שם ערבי : (י) המאכלת . סכין : ע"ש ומרבי תאכל כשר .
 כי

מכלל יופי

ונקרא בן על שם שהוא אוכל ומכלה (ואת המאכלת) :
 כהפסק נשאר עם הסגול כי הירא ראוי הכף בקמין כמין
 ישעיה כח (וצדקה למשקלה) . (ז) (ויאמר אבי) . אינו כפל דבר
 לא שאמר לו פעם אחר פעם לתמוהו על הכינו עיני העולה
 ולא היתה שם עולה : (הנני בני) . בסגול הגון הראשונה
 וכרגש שני הגונו ובאנו יוד הכבד ברגש שלא כמנהג
 והמסרת עליו שנים דושיים והוא אחד מוחם : (ט) (ויעקב)
 ויקשור

כב (ג) (ויחמיש) : ענין קשור והכמה כאזור שלה
 שקורין בלע"ז סינא (ד) (וישא) . הונוספת
 ולא תישמש כלום אלא שהיא התחלת המלה כמין כראשית לו
 ואלה בני צבעון ואיה וענה והדומים לו והוא כאלו אמר ביום
 השלישי נשא אברהם את עיני . והריק"ם כרב על כרו
 נוספה במקרא כי הוא רמוז על מלה חסרה כרמותה ופירושו
 השכים כיום השלישי ונשא עיניו וראה את המקום מרחוק :
 (ה) (עדכה) . ענינו ככהנה : (ו) (המאכלת) סכין :

המאכלת לשחש את־בנו : יא ויקרא אליו
 מלאך יהוה מן־השמים ואמר אברהם
 אברהם ויאמר הגני : יב ויאמר אל־תשלת
 ירך אל הגר ואל־תעש לו מאומה כי
 עתה ידעתי כי־ירא אלהים אתה ולא
 השכת ארז־בנק את־יחידך ממני :
 יג וישא אברהם את־עיניו וירא והנה
 איל־אחר נאחו בסבך בקרניו וילך אברהם
 וינקח את־האיל ויעלהו לעלה תחת בנו :
 יד ויקרא אברהם שם־המקום ההוא
 יהוה יראה אשר ואמר היום בהר יהוה
 יראה : טו ויקרא מלאך יהוה אל־אברהם
 שנית מן־השמים : טז ויאמר בינשבעתי
 נאס־יהוה כי יען אשר עשית את־הדבר
 הזה ולא השכת ארז־בנק את־יחידך :
 יז כי־ברך אברהם והרבה ארבה את־
 זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר ער
 שפת הים וירש זרעך את שער אוֹביו :
 והתברכו

ית־סבינא למיבס ית־בריה : יא וקרא
 ליה מלאכא דיי מן־שמיא ואמר אברהם
 אברהם ואמר הא אָנא : יב ואמר ל־
 תושיט ירך לעולימא ולא תגביד ליה
 מדעם ארי כי ען ידענא ארי־דחלא דיי
 את ולא מנעת ית־ברך ית־יחידך מיני :
 יג ונקח אברהם ית־עיניהו בת־אילין
 וחזא והא דכרא־תרא אחיד בא־לנא בקרנוהי
 ואול אברהם ונסיב ית־די־ברא ואסקיה
 לעלתא חלה־בריה : יד ופלח וצלי אברהם
 תמן־באתרא ההוא ואמר קדם־יי הכ־
 יהוה־פלחן דריא בכן יתאמר ביומא הדין
 בשנא הדין אברהם קדם־יי־פלה :
 טו וקרא מלאכא דיי לאברהם תנינות
 מן שמיא : טז ואמר במימרי קיימית
 אמר יי ארי חלה־הי עבדתא ית־פתגמא
 הדין ולא ומנעתא ית־ברך ית־יחידך :
 יז ארי ברקא אברכיך ואסנא־הא אסניית
 בנך

רשי"א

מאחריו הידים והרגלים ביחד היא עקידה וכו' לטון עקודים שהיו קרסוליהם לכניס חקום שעוקצין אותן בו היה ניכר : (יא) אברהם
 אברהם - לטון חמה הוא שכולל את שמו : (יב) אל השלח - לשחוט - אמר לו ח' כ' נחנס כאתי לכאן חשבה בו חכלה ואולי חמוני מעט
 דם אמר לו אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום : כי עתה ידעתי - אמר רשי חכא ח' ל אברהם חפרש לפניך את שיחתי את מול חמרת לי כי
 בינתך יקרא לך זרע נחורת ואמרת קח בל את כנך עכשיו אתה חומר לי אל תשלת ירך אל הגר - אמר לו הקב"ה לא חזלל בריתי ומולח שפתי
 לא חשבה כשאמרת לך קח מולח שפתי לא חשבה לא אמרת לך שחשבו חלה בעליו חסקניה חמתי : כי עתה ידעתי - מינית יש לי מה להשיב
 לטון ולאוונות התמימים מה היא חכתי חלך יש לי פתחון פה עכשיו ש' ויחיס כי ירא אלהים אתה : (ח) וזנה איל - מוכן היה לך
 חשבת ימי בראשית : אחר - אחרי שאתר לו המלאך אל תשלת ירך ראהו כשהוא נחמו והוא בתרנינו חקך אברהם עינויה בתר אילין :
 (ט) חולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והסכינה ואחר שעמיעו של חכ' (ס) : בסבך - אילין - בקרניו - שזיה רך אלל אברהם והשטן
 מוככו ומערבכו כאילנות : תחת בנו - מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום מהנתת בטו על כל עבודה שגשה חמטו היה
 מתפלל ואומר יהוה רצון שתהא וזכאלו היה עשויה כבי כאלו כני שחוט כאלו דיוו זרוק כאלו הוא נקטר ונעשה דמן : (יד) (ה' יראה) -
 פשוטו בתרגומו ה' יסר ויראה לו את המקום הזה להשרת טו שכינתו ולהקריס כאן קרבנות : אשר יאמר היום שיאמרו לימי הדורות
 שליופעה זה יראה הקב"ה לעמו : היום - הימים בעתידין כמו עש' היום איה שכל המקרא שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא
 היה אמרים עד היום הזה על היום שעומדים בו וכו' ה' יראה עקידה זו לטנות לישראל בכל שנה ולהלילם וזן המורענות כדי שיאמר היום
 שכל דורות הבאים טהר ה' יראה אמרו של יחוק צבור ועומה לכפרה : (יז) ברך אברהם - אחת לאל ואחת לכן : והרבה ארבה -
 אחת

יא וקרא ליה מלאכא דני מן שמיה ואמר
 ליה אברקס אברקס ואמר הא נא : יב ואמר
 אל מושיט ירך לטליא ולא תעביד ליה מרעם ביש ארום
 קדון גלי מדמי ארום דחלא דני אנת ולא עביקתא ית קרד ית יחידך מני : יג
 וקרא חד דאתברי בני שמשתא דשכליל עלמא אחיד בחרישותא דאילנא בקרני ואגל אברקס אגסיב יתיה ואסיקתי
 לעלקתא תלף בריה : יד ואודי וצלי אברקס תמן
 באתרא הווא ואמר בקעו ברתמין מן קדמך יי גלי קדמך
 גליא תורה בלבבי ערקתא ופנימי למעבד מרתך בחינוא
 קדון פד ירוון בניי דיצחק ברי עליון לשעת אנקיי תהו
 מיכר להום ועני תהום ופריק יתרום וצמיון אינון כל
 דבא קמין למדני אפרין בטורא דדון וכפת אברקס
 ית יצחק בריה ותמן אהגלית עליון שכינתא דני :
 טו וקרא מלאכא וגו : טז ואמר במימרי קמיית
 אפר יי חולף בעברת ית שתקמא קדון ולא מענת ית קרד
 ית יחידך : יז ארום ברקא אברקניג ואסקא אפגית
 בנך

ואמר אברקס אברקס עני אברקס כלשון בית קודשא
 ואמר הנני :

הקף אברקס ית עינוי וחוץ והא
 אברקס אגסיב יתיה ואסיקתי

ירושלמי

וקלח וצלי אברקס בשם מימריה דני ואמר זאת הוא יי
 בחמי וקרא קתמני בקעו ברתמין מן קדמך יי מלא גלי
 ודיע קדמך דליא תורה בלבבי פלגו קמינא דצמבת ליי
 למקרא ית יצחק ברי ולמעבד יתיה אפר ותמס קדמך
 אלא מן ט אקנימית בצפרא ועבדית ית מימך בחינוא
 ומימית מימך וקדון בקעו ברתמין מן קדמך יי אלהים
 פד יהונו בניי דיצחק עליון לשעת אנקיי תהו מדר
 לחון עמדתיה דיצחק אברדון ישרי ושבית להוביהון
 ופרוק יתהון מן כל אנקיי וצמיון דבא למיקס מן פתריה
 לכהו אפרין בטור בית מקדשיה דני קריב אברקס ית
 יצחק בריה ובטורא דדון הוא בית מקדשיה אהגלית עליון ית שכינתא דני :

באר רהובות דקדוקי רש"י

על דברת המועד ששרט בכותל והיינו פועל יואל : (ח) מושום דמלת עתה מורה על הזמן שעומדים בו עכשיו (כל"א אינוכדרט)
 ותיבת ידעתי לשון עבר הוא (איך האב לנו גוויסט) וסתרי להדדי לכן כתב רש"י מועתה וכו' ורצה לומר דתיבת ידעתי כולל דקאמר ליה
 הקדוש ברוך הוא איני כנני עמתי ידעתיך לשעבר כי ירא אלהים אתה אבל הם לא האמינו לי ואומרים מה היא חכתי אלנך לכן מורה מלת
 עתה דמעתה יס לי שתפוסה ומוכרמים להאמינן שדושים עכשיו כי ירא אלהים אתה :

רשב"ם

(יב) כיעתה ידעתי . כלומר עתה איני רואה וכתפרסם לכל העולם כי ירא אלהים אתה : (יג) וירא הנה איל . עוכ' לפניו .
 אחר נחמו בסכך בקרניו . כלומר אחריכן ראה את האיל מדי עברו נחמו בסככי היער חשב בלבו ודליוה המלאך בא בשליחותו
 של הקב"ה ויזין לי איל זה תחת בני ולכן נחמו בסכך שחולל לקחתו ולהקריבו . וכן קדמו שרים אחר כוננים . ושכו העבים אחר
 הגשם . ואח"כ כוכב הגשם . וכן ואחר כחושה ואהרן . פולס פירושם אחריו : (יד) אשר יאמר היום ולמחר בשר ה' יראה :
 בשר ה' כירא הקב"ה לחברה : (חפלת פ' וירא מיסוד הרש"ם)

מכלל ינפי

יקשור : (יא) (אברהם אברהם) . קריאת הכפל לצורך
 שהיה קורא פעם אחר פעם לזרוז הקרא :
 (יב) עתה ידעתי . הס דברי המלאך ויש כוללים חדוש
 ידיעה כמו שיקלו השפע מסכתם . ועלת מני
 תמור אל הירא וצפור הכתוב עתה ידיעתי כי ירא אלהים אתה עונו
 כיון שלא חשבת את כנך את יחידך . וכמו מתיישב מה שבדבור השני
 לא אמר עוני ואמר נא ה' כי שם דברי הס וכן דברי המלאך . ואם
 לאמר על הס' פירושו כבר ידעתי וכלי שתלח יך אל הנער כי ירא
 אלקים אתה ולא חשבת וגו' :
 (יז) (נאחו) . הנון בסגול ופא הפועל בשוא וסגול והווא

יח והתקרבנו בירגלך כל גונו הארץ עקב
 אשר שמעת בקלי : יט וישב אברהם
 אל-נעליו ויקמו וילכו ויהו אל-באר שבע
 וישב אברהם בבאר שבע : פ
 כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם
 לאמר הנה ילדה מלכה גם-הוא בנים לנחור
 אחיך : כא את-עוז בלתי ואת-בוו אחיו
 ואת-קמואל בני ארם : כב ואת-כשד
 ואת-חזו ואת-פלדש ואת-ידלף ואת-בתואל :
 כג ובתואל ילך את-רבקה שמנה אלה
 ילדה מלכה לנחור אחי אברהם :
 כד ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם-
 הוא את-טבח ואת-גחם ואת-תחש
 ואת-מעקה :

מפטיר

קמ"ו . אמנו"ן סימן : ומפטירון ואשר אחת :
 במלכים ב' סימן ד' :

פ פ פ

כג א ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים
 שנה ושבע שנים שגו חיי שרה :
 ב ותמת שרה בקרנת ארבע הוא חברון
 בארץ רשי

פ פ פ

א ויהיו חיי שרה מאה ועשרים ושבע
 שנים שגו חיי שרה : ב ומיתת
 שרה בקרנת ארבע היא חברון בארץ
 רכנע

אחת לאכזאחת לבן : (יט) וישב אברהם בבאר שבע . לא ישיבה מנושהו כחברון היה יושב י"ט שנים לפני עקידתו של יצחק ולא
 חזר שבע והלך לו לחברון כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים מרוסים משל חברון הראשונים והם כ"ו שנה כמו שפירשנו
 למעלה : (כ) אחרי הדברים האלה ויגר נגו' כזכור מהרה המורה היה אברהם מהרה ואומר אלו היה בני שתות כבר היה הולך כלל בני
 היה לי להשילוא אשה חכמת ענין אזכור ומעורר שזו הק"ם שגולה רבקה בת זוגו והוה הדברים האלה הרהורי דברים שהיו ע"י עקרה .
 גם היא . חף היא שנות עשפותיה לתשפות אברהם . מה אברהם י"ב שששים שילאו מועקס ח' בני הנסירות ול' בני שפחות
 חף אלו ח' בני הנסירות ול' בני פילגש : (כג) ובתואל ילך את רבקה . כל הימוקן הללו לא נכתבו אלא כשיל פסוק זה :

פרשת חיי שרה

(א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים . לכך נכתב שנה בכל כלל ולומר לך שכל אחד נדרש לעצמו בת
 ק' ככת ב' לחטא חיה בת כ' לא חטאת שהיו חיינה בת עינשין חף בת ק' כלל חטא וכת כ' ככת ז' לופי : שני חיי שרה .
 כלן סוין לטובה : (ב) בקרית ארבע . על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן שני ותלמי ואלהים . דבר אחר על שם ארבע זוגות
 סנקרו

בגד כסוכבי שמיא ניהי קחלא דעל ביה גמא ויודתו בגד נה קרו קימי פנאיחו : יח ויתקבלו בגין זכות בגד
 כל עממי ארעא חולף דהקלמא במימרי : יט ודברו מלאכי מרובא נה יצחק ואובלוסי לבי מרבישא דשם נבא
 עותה פקו קלת שני וקבהיא וקא תב אברהם לנת עליומי וקמו ואלו פתחא לבירא דשבע נחבי אברהם בקרא
 דשבע : כ ונתנה בת פתמיא האילו מן בת דכפת אברהם נה יצחק ואול סטנא נתני לנת שררה דאברהם גפת
 נה יצחק וקמת שררה ופגרת ואשמנת ומימרת מן אגיקא ואתא אברהם יבת פארתא ונתני לאברהם למימר הא
 ולבת מלכה אוף היא אתבנותת בנות דאחמה למימר בגין גתור אהרן : כא נה עיין ביקריה נה ברו אחוי נה
 קמיאל רב קסומא דארמא : כב ויה כשד וגו :
 כג ובתואל אוליד וגו : כד ופלקמיה רשקה קאוקה
 וילדת אוף היא נה טבת נה גתם נה פחש נה בעכה :

ירושלמי
 ופלקמיה רשקה :

פ פ פ

א ויהיו חיי שרה ויהיו חיי שררה מארה ועשרין ושבע
 שגין שני מיקא דשרה : כ ומימת שררה
 בקרייה

ירושלמי
 ומימת שררה בקרייה דגוגבא :
 ארבע

רשב"ם

חיי שרה . אע"פ ששאר נשים לא נפרש ימי חייהן כשרה הנרדף לפרש כשכיל שהנרדף להזכיר מיתתה כשכיל קנין המערה
 פירושה מתי מתה לאחר תשעים של הורתה : (כ) ויחא אברהם . אפילו לא בא ממקום אחר אפי"כ ראוי לומר כי כא
 לסופדה

מכלל יופי

היא פירושו ותלד לו גם היא ואחד שאמר ופלאשו ברו הכינו
 ואמרו גם כאלו אמרו לו :

פרשת חיי שרה

כג (א) חיי (מאה שנה) וגו' . אמר של שרה
 פעמים שנה שנה שנים אף על פי שיספיק
 באחד זמן כראשית נה של שרה בפסוק אחד וכן כמדבר
 ישראל המשה בפסוק אחר ואף על פי שיספיק באחד וכן
 נאמר כראשית כה בשני אברהם וכן עס בשני ישמעאל
 ואמר כי זה הוא דרך צחות בלשון הקודש ונאמר עם השבון
 הגדול שנתדרך כלל ועם החשבון הקטן שנים דרך פרט :
 (ב) קדיח . תרגום קיר קרתא : (ארבע) . הוא שם איש
 נקרא כן בעבור שרדיו ארבעה ענקים הוא ושלשת בניו וכן
 אמר בספר יהושע יהושע כל (ארבע קריה ארבע אבי
 הענוק) וחיו שלשת בניו ששי אחימן תלמי . והער הוא
 שמה חברון והיתה לארבע ולבניו :
 ויבא אברהם . י"ח פתא נבחר שבע אינהר הנוריה . ויתק
 שיה לשרה אהל מיוחד כשעס כאלה עקב כאלה לאה
 ושם מתה שרה וכנס אברהם כאלה עש אחוי מרינו לספוד אותה
 עס . או טעם זיכא שנתעורר להספוד והתחיל לנשותיו כי כל ויתעורר
 ויתחיל כאלה נקרא כל אליה וכן כל שספרו שכל לחל אלה היות
 ועשה אותה בעבור שכוונה הלשון מורגל הדם בדברי סתמים כגון
 ששנתו

שהמכתבו הוא אחד מארבעה חמדים בלשון ירושה על פי
 המסרת : (את שער אויביו) . פירושו ארץ אויביו ונקראת
 כל הארץ כן על שם בניסרתה שהיא שער הארץ לפי שהארץ
 החזקה והכעורה חזקה היא בכניסתה שיש סביבותיה הרים
 אויבים ומיון שנכנסו האויבים ועברו אותם השערים הרי כ
 הארץ נכשית לפנייהם ולפיכך נקראת כל הארץ שער :
 (יח) (והחברנו כורעך) . הכי יסבכו הכרחה לעצמם
 בהפלתם שיאמרו האל יברכנו כמו שברך ורע אברהם רוצה
 לומר כל כך יהיה ורעך מבורך עד שכל גוי הארץ יהלך
 ברכתם כורעך ובלעו אי בינדין רשיואן קון שימיני גטי .
 וזהו הפרש שיש בין הבנין הזה לבנין נפעל כירוא עצמו
 מסבב להיותו מקבל המקרה ופירושו ונברכו כן אינו כן :
 (עקב) . פירושו שבר ורואו מעיני עקב כמו שהעקב סוף
 הזנף כן השכר סוף המעשה כי בשכר המעשה יבא השכר
 בסוף : (כ) (אחרי הדברים) . לפני ואחרי יאמרו על הזנף
 האדם וממנו נשאלים לשאר הדברים ויאמר לפני ואחרי על
 קדימת הזמן והתאחרו . כי הפנים נקראים גם כן קדם
 ואחריהם אחר כמו שאמר תהליס קלט אחר וקדם
 צרתני לפיכך שמו קדימת הזמן והתאחרו בשמוש לפני
 ואחרי ואמרו וילאכי לפני יאופה אחרי הדברים האלה
 הדומים להם : (גם היא) כמו שילדה לך שרה בן ילדה
 מולכת לנחור אחיך אלה הזנים ידמה שעמדה מולדת כמו
 שרה אלא שלא היתה עקרה כמוה (כד) (ופלאשו והרד גם

בארץ כנען ויבא אברהם לספור לשרה ולבכחה : ג ויקם אברהם מעל פניו ותו
 וידבר אל־בגיתחת לאמר : ד גר־ותושב
 אנכי עמכם תנו לי אחות־קבר עמכם
 ואקברה מתי מלפני : ה ויענו בגיתחת
 את־אברהם לאמר לו : ו שמענו יאולי
 גשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו
 קבר את־מתך איש ממנו את־קברו לא־
 יכלה ממך מקבר מתך : ז ויקם אברהם
 וישתחו לעס־הארץ לבגיתחת : ח וידבר
 אתם לאמר אס־יש את־נפשכם לקבר את־
 מתי מלפני שמיעוני ופגעולי בעפרון בן
 צחר : ט ויתן־לי ארת־מערת המכפלה
 אשר־לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא
 יתננה לי בתוככם לאחות קבר : י ועפרון
 ישב בתוך בגיתחת ויען עפרון הקחי את
 אברהם באזני בגיתחת לכל באי שערי־ירו
 לאמר : יא לא־אדני שמעני השדה נתתי
 לך והמערה אשר־בו לך נתתיה לעיני
 בגי־עמי גרתתיה לך קבר מתך :
 וישתחו

דכנען ואתא אברהם למספדא לשרה
 ולבכחה : ג וקם אברהם מעל אפימתיה
 ומליל עם בגיתחתא למימר : ד דידר
 ותתב אנא עמכון הבו לי אחסנת־קברא
 עמכון ואיקבר מייתי מן קדמי : ה ואתיבו
 בגי חתאָה ירה־אברהם למימר ליה :
 ו קבל־מיננא ריבוננא רב קדמי את
 ביננא בשפר קברנא קבר ית־מתך אינש
 מיננא ית־קבריה לא־ימע מעך מלמקבר
 מיחך : ז וקם אברהם וסגיד לעס־א
 דארעא לבגיתחתא : ח ומליל עמהון
 למימר אס־אית־רענא בגפשכון למיקבר
 ית־מייתי מן קדמי קבילו־מיני וביעו לי מן
 עפרון בר־צחר : ט ויתן לי ית־מערת
 כפלתא די ליה די בסטר חקליה בכסף
 שלים יתנינה לי ביניכון לאחסנת קברא :
 י ועפרון יתיב בנו בגיתחתא ואתיב עפרון
 התאָה ית־אברהם קדם בגיתחתא לכל־
 עאלי תרע־קרתיה למימר : יא לא־רבוני
 קבל־מיני חקלא יהבית לך ומערתא די
 ביה לך יהביתה לעיני בגי־עמי יהביתה לך

רשי

קבר

טקסרונס איטואשתו (ב"ר) חסד ומיד - אברהם ושרה - יתחורבקה - יעקבולאה : ויבא אברהם - יבאאר טכע - לספור
 לשרה ולבכחה - וכמוכה עיית סרה לינקידת יחק לסיפעל די סאזית, בעקודה סמדתן בנה לשמיסה וכמעט שלח נחטע פרחס נשמותה
 פומנה ומתה : (ד) גר ורושב אנכי עמכם - גר מלחן חתית וכתוב ני עמכם - וחדש חגדה חס תרנו הריני גר ואם לאו חסיה
 תושב ואלכס מן סדין שאור לי סק"כס לויעך חתן את סתן חות : אחות קבר - אחות קרקע לבית סקרות : (ה) (ה) לא יכלה -
 לא יונע כמו לא תכלת חסיד - וכמו וכלת הנשם : (ח) גפשכם - רונכם : ופגעו לי - לסון בקסה כמו חל סכני עיני :
 (ט) המכפלה - בית ועליה על גביו - דער אחר סכפלה כוזנות (עירובין ג) : בכסף מלא - שלם כל גוויא וכן דוד חזר
 לארונה (ד"ה א כא) בכסף חלה : (י) ועפרון ישב - כתיב חסר חותם היום ונזכרו סוטר עליהם ופני חסיותו של אברהם שהיה
 חריך לו עלה לנדובה (כ) : לבל באי שער עירו - סוכון כטלו אפולחנתן וסחו לנזול חסד לשרה : (יא) לא־רבוני - לא תקנה
 חותה

בקרית ארבע היא חכרון בצרעה דקנעו ואמא אברהם מן טור פולחנא ואשכחא דמיפת וימיב למספד לשירת
 רלמבקייה : ג וקם אברהם מן מחמי אפי' על מיתיה רמליל עם בני התארה למימר : ד ביר ותיב אנא
 עמכון בקעו ובורג לי אחסנת קבורתא עמכון ואקבר ית מיתיה מן : ה ואחיבו בני וגו' : ו קבל מננא
 רבוננא רב קדם : ז את ביננא בשפר קיברנא קבר ית מיחד איש מיננא ית קבורתיה לא ימצע מנך גינו דלא למיקבר
 מיחד : ז וקם אברהם נחן לעמא דצרעה לבני חמאח : ח רמליל עמהון למימר אין את רער עם
 נפשו למינקר ית מתי מן מחמי אפי' קבלו מוני רבעו עלי קדם עפרון בר צוחר : ט וזכרון לי ית מעבת
 כפלהא דיליה דמחנניא בסטר תגלית בבסר שלים ונאניה לי ביטכין לצחנסת קבורתא : י עפרון ימיב בגו בני
 חמארה ואחיב עפרון חמארה ית אברהם באנפי בני חמאי לקל עלי תרע קרמיה למימר : יא בקעו רבני קביל

מני

באר רחובות דקרוקי רשי

(א) רצה לומר חזלא כתיב אחווה כה"א כסוף אלא כתיב אחווה כתי'ו כסוף שמע מיניה דמלת אחות דבוקה למלת קבר והרי
 כאלו כתיב אחווה של קבר אכן על זה קשה וכי היתה הנחלה אל עפרון ועיקרה בית הקברות והלא בדעת אברהם רק מעכשיו
 לעשות לה בית הקברות לכן קאמר רש"י אחוות קרקע לבית הקברות ודנה לומר חסירה פמקרא מלת קרקע ונאלו כתיב אחוות קרקע
 לקבר לפי זה מלת אחוות דבוקה למלת קרקע חסירה פמקרא ונאלו עפרון היתה אחוו' קרקע ואברהם קנה אותה לקבר דהיינו לעשותה
 אחווה והלא לבית הקברות . (ב) מדהוי למכתב עפרון ושם מלאווי אלא כתיב ישב חסר וישמע מינה לאויסתו בחלוה
 רק בחסרון ולא היה ראו לכן ככל עת רק אחותיו עם עמיתיו של אברהם (ג) מדהוי למכתב זקן בקמן וזירי אלא כתיב זקן
 ושתנה הקמן לשוא והזירי לפתח על כורחך מורה הסינו כדככל מקום היינו עמין הדביקות זקן ביתו (עלסטר מן הויז) :
 יתכרש

רשב"ם

לסוכה : (ד) גר ותושב אחי . מחרץ נכריה באתי לגור כאן ונתיישבתי עמכם לכן אין לי מקום קברות אבות סכה . בקרית
 ארבע . שם האיש ארבע כדכתיב ביהושע קרית ארבע אבי הענק כמו קרית סימון : תנו לי אחות קבר . הניחולי לקנות קרקע
 כאן ותיראו אתם יושבי העיר להניח לי לקבור בה מתי ומושבתי כי אחות קבר אין יכול להיות אלא ברזון כל בני העיר . וכך מוכיח
 לפנינו כשתתן אברהם הכסף לעפרון ויקם אברהם למקנה ואחר כך קבר אברהם וקם לו לאחות קבר ואת כל בני חת : מלפני אזילנו
 מלפני לקבור : (ו) נשיא אלהים . ולא גר ותושב ואין אתה צריך לקנות : כמבחר קברינו . במקום שקורין שרי הארץ והרי
 לך קבר מומן : (ט) מערת המכפלה . כל המקנה קרויה מכפלה כמו כפר הירדן . וכן מוכיח לפנינו שדה מכפלה :
 כמקנה חלא . ככל שווי : כתובכס . ליעיכס ועביו עדים : לאחות קבר . שתיראו כלכם לקבור בה מתי : (יא) השדה נתתי
 לך . נתן אתי אחות עכשו לך . דווי"ק"ב"ל : והמערה אשר בו . איך שאל כי אם המערה אשר בקנה השדה וכמכירה אתי נתן לך
 כמתנה

מכלל יופי

שמיני באלו לנה סאלו לזונק וולתס :
 (ולבכותה) ולבכות עליה וכן בא הלשון הזה בלא קשר על
 כמו תהליס סט ואבכה בצום נפשי כאלו אמר על נפשי וכן
 כראשית לו ויבך אותו אביו
 (ג) (מתו) חכני על הגוף . גר ותושב . הוא הגר
 (ד) (אחות קבר) הנחלה . סאל להתישב במקום
 נקראת כן לפי שהארס נאחו
 במקום ומוחזק בעבורה כהו
 שאמר כראשית מן ויאחובה בעדכר לכ ונאחזו
 בהוככס : (ואקברה מתי מלפני) . כלומר אמרנו מלפני
 ואקברנו : (ו) (לא יכלה) . לשון מניעה ועצירה ושרשו
 כלאובא כדרך בעלי ההא : (ז) (וישתחו) בהכפל למד הפעל
 ישתחו ובנפול אות הכפל נשאר הו נחה שהיא למד הפעל
 (ה) (אתנפשיכם) . כרצונכם כמו תהליס כו יאר
 התנני בנפשי צרי : (ופגעו לי ענין החנה ובקשה ופירוש

התננו בעבורי : (ט) (מערת המכפלה) . מערה
 לפנים ממערה . והיא הפירה החת הארץ : (המכפלה)
 שם בשקל משטמה ואלו היה תאר היה מערה ברהא :
 (בכסף) מלאה בלומר בדמים שלמים
 במשקלם לא יחסר דבר כמו ש עובר לסוחר : (י) (כאזני בני
 חת . בקול רם שישמעו כלם וקדמאה באזני ובתראה לעיני
 בני חת . וסימן חיובכט כי יאזן שמעה והאשרני ועין
 דאיהו ורעידתי : (לכל באי ישער עירו) . עם כל באי ישער
 עירו . כי נאספו שם גדולים ופחותים : (באי ישער) שכאים
 ויוצאים בשער ר' לכל אנשי העיר ופעם יאמר (באי) ופעם
 יאמר (יוצאי) כמו ש (כל יוצאי ישער עירו . וענין אחד
 הוא ל' ל' אנשי העיר ועל דרך הקצור יאמר באי לבד או
 יוצאי לבד ופעם יאמר שניהם כמו ש ירמיהו זעמדת
 בשער בני העם אשר יבואו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו
 (יא) (בני עמי) . אנשי עמי : אף

וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם-הָאָרֶץ: וַיֹּן נִדְבָר
 אֶל-עֲפְרוֹן בְּאוֹנוֹ עַם-הָאָרֶץ לֵאמֹר אֲדָאִם-
 אַתָּה לֹן שְׂמַעְנִי נָתַתִּי בְּסָף הַשָּׂדֶה קַח
 מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת-מֵתִי שָׂמָּה: יֵד וַיַּעַן
 עֲפְרוֹן אֶת-אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדַע
 אֲשֶׁר שְׂמַעְנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקֵל-כֶּסֶף בִּינִי
 וּבִינְךָ מֵה-הוּא וְאֶת-מִתְּךָ קִבֵּר: טז וַיִּשְׁמַע
 אַבְרָהָם: אֶל-עֲפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לַעֲפְרוֹן
 אֶת-הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דָּבַר בְּאוֹנוֹ בְּנִי-חַתְּ אַרְבַּע
 שָׁנִי מֵאוֹת שְׁקֵל כֶּסֶף עֵבֶר לְסֹחָר: ° יֵד וַיִּקַּם
 שָׂרָה עֲפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְפְּלָהּ אֲשֶׁר לִפְנֵי
 מִמְרָא הַשָּׂדֶה וְהִמְעֵרָה אֲשֶׁר-בּוֹ וְכָל-
 חֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל-נַבְלוֹ סָבִיב:
 יח לְאַבְרָהָם לְמַקְנָהּ לַעֲיֵץ בְּנֵי-חַתּ בְּכָל
 בָּאֵי שְׂעָרֵי-עֵדֶן: יט וְאַחֲרֵי-כֵן קִבֵּר
 אַבְרָהָם אֶת-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מַעְרַת שָׂדֶה
 הַמִּכְפְּלָה עַל-פְּנֵי מִמְרָא הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן: כ וַיִּקַּם הַשָּׂדֶה וְהִמְעֵרָה אֲשֶׁר-בּוֹ
 לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֵת-קִבֵּר מֵאוֹת בְּנֵי-חַתּ:
כד ס א וְאַבְרָהָם וָקֵן בָּא בְּיָמֵי גִיְהוֹנָה בְּדָךְ
 אֶת אַבְרָהָם בְּכָל: ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-
 עֲבָדָיו וָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁעָל בְּכָל-אֲשֶׁר לוֹ שֵׁים-
 בָּא יָדָהּ פַּחַת יַדְכִי: ג וְאִשְׁבִּיעַךָ בַּיְהוָה
 אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִפְחַח
 אִשָּׁה לְבִנִי מִבְּנוֹת הַבְּנֵי עַמִּי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב

בקרבו

דנשי

קִבֵּר מִיָּתֶךָ: יב וְסָגִיד אַבְרָהָם קִדְּם־עַמָּא
 דְּאַרְעָא: יג וּמְלִיל עַם-עֲפְרוֹן קִדְּם־עַמָּא
 דְּאַרְעָא לְמִימַר בְּרַם אִם-אַת עֲבִיד-לִי--
 טִיבֵו קְבִיל-מִינִי אַתָּן בְּסָפָא דְּמִי-הַקְלָא
 סָב מִינִי וְאַקְבֵר יַת־מִיתִי תַמָּן: יד וְאַתִּיב
 עֲפְרוֹן יַת־אַבְרָהָם לְמִימַר לִיָּה:
 טו רְבוּנִי קְבִיל-מִינִי אַרְעָא שְׁוִיא־אַרְבַּע
 מֵאָה סְלַעִין-דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינְךָ מֵה-הִיא
 וְיַת־מִיָּתֶךָ קִבֵּר: טז וְקָבַל אַבְרָהָם מִן-
 עֲפְרוֹן וַתִּקַּל אַבְרָהָם לַעֲפְרוֹן יַת־כֶּסֶפָא
 דְּמְלִיל קִדְּם בְּנֵי-חַתָּא אַרְבַּע מֵאָה סְלַעִין
 דְּכֶסֶף מִתְּקַבְּלָ סְחֹרָא בְּכָר מְדִינַתָּא:
 יז וְקָם אֶתְקַל עֲפְרוֹן דִּי בְּכַפְלָתָא דִּי קִדְּם
 מִמְרָא הַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵּיה וְכָל-אִילְנֵי
 דִּי בְּתַקְלָא דִּי בְּכָל-תְּחֹמֵיהָ סְחֹר-סְחֹר:
 יח לְאַבְרָהָם לְזַבְיֹנְהוּי לַעֲיֵנִי בְּנֵי-חַתָּא
 בְּכָל עָאֵלִי תְּרַע־קֶרְתִּיהָ: יט וְבַת־רֵבֶן
 קִבֵּר אַבְרָהָם יַת שָׂרָה אֶתְתִּיהָ בְּמַעְרַת הַקַּל
 כְּפַלְתָּא עַל-אַפֵּי מִמְרָא הִיא חֲבֵרוֹן בְּאַרְעָא
 דְּכְנָעַן: כ וְקָם הַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי-בֵּיה
 לְאַבְרָהָם לְאַחְסָנָת קִבֹּרָא מִן בְּנֵי חַתָּא:
 א וְאַבְרָהָם סִיב עָאֵל בְּיוֹמִין נְוִי בְּרִיךְ
 יַת־אַבְרָהָם בְּכֹלֵא: ב וַאֲמַר אַבְרָהָם
 לַעֲבָדָי סָבָא דְּבֵיתִיהָ דְּשְׁלוֹשׁ בְּכָל-דְּלִיָּה
 שְׁוִי-כְּשֵׁן יָדָךְ תְּחֹת יַדְכִי: ג וְאַקִּיִם עֲלֶךָ

במימרא

לוחך כדמיום: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתתי לך: (ג) אך אם אהיה לו שמעני. אתה אומר לי לזכות לך ולקחת חסדס אתי
 חסדי ככך לך חס חסד לז שמעני הלוחך ונת שמעני: פתתי. דוליס כלעז מוכן חס חסד וכלית: נתתי לך כד: (טו) ביני ובין
 בין עני לוחכיס קקונו עני הית פאוכה לכלוס חלח כחח חת המכר (כ"ד) וחת עתך קבור: (יז) וישקל אברהם לעפרו (כבורה כ)
 קסד

מני תקלא יהבית לך ובערמא דביה לך ונתתה לבחנא באנפי בני עמי ונתתה לך איגל קבר מיתך : יב ונתת ליה אברהם באנפי בני הימאה : יג רמליל עם עפרון באנפי עמא דארעא למימר בכם אם אתם צבי למעבד לי טיכו קבל בני אתם בספא דמי תקלא סב מיני ואקבדו נח מתי סקו : יד ואתיב עפרון וגוי : טו רביגי קבל מיני ארבע דמיטין דילה ארבע מאה פלעין דקספ בינא

ירושלמי

ארבע מאה פלעין דקספ עברין לקל פחור ומתקבלין בקבל פרחמטמא :

ובינך מה היא ונת מיתך קבר : טז ומגיל אברהם מן עפרון ותקל אברהם לעפרון נח בספא רמליל באנפיה בני חמאה ארבע מאה פלעין דקספ טב עברין בקבל פחור

ומתקבלין בקבל פרחמטמא : יז ונת ובין תקל עפרון די בבבלמא דקדם בקרא תקלא ומערמא דביה וקבל אלגא דמתקלא דקבל תחומיה תוור תוור : יח לאברהם לזבינו באנפי בני הימאה לקבל עלי מרע קרמיה נ יט ומון בחר דבין קבר אברהם ית שרה אנתתיה למעברת תקיל בפילמא דעל אנפיה בקרא היא חקרון בארעא דנצו : כ וקס תקלא וגוי : א ואברהם וסיב על ביומין ומימרא בן בריך נח אברהם בקבל מיני בקרמא :

ירושלמי

ואמר אברהם לעבדיה שליטא בתורה שליט בקבל טה דידיה שני נצו ידך תחות ידך קמי :

כ ואמר אברהם לאליעזר עבדיה סבא דביתיה דשליט בקבל אפומיקי דיליה שוי קרון ידך בגורת מהולמי : ג ואומינד קשום מימרא בן אלהא דמותביה בשמי מרימא הויה אלהא דשולטניה על ארעא די לא תסב

איהא

רשיי

חסר ו' ולפי שאמר הרכה ואפילו מעט לא עשה (ב"מ פז) שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר שמתקלים בטקל ככל מקום ויש מקום שמתקלין גדולים שהן קנטרין ג' ט"א כ"ל"עו : (יז) ויקס שרה עפרון . תקומה היתה לו ש"ל מיד הדיוט ליד מלך . ופסוטו של מקרא ויקס הגדה והמורה אשר בו וכל העין לאברהם לאקה וגו' : (יח) בכל באי שער עירו . בקרב כלם וכמו שגד כלם הקנה לו : (א) כרך את אברהם בכל . הכל צולה כפימטריא כן ויזאמר שהיה לוכן היה צריך להשילו אשה : (ב) זקן ביתו . לפי שהיה דבוק בקוד זקן : (ג) תחת ירכי (שבועות לח) לפי שהנשבע צריך שיטול כידו חסן של עולה כגון ספח תורה חו תפולין . והפילה היתה עולה ראשונה לו וכמה לו על ידי צער והיתה חביבה עליו ונטלה : (ד) לעה שלא אמר תחת ירכיך וה"ל

רשב"ם

במתנה כל הגדה והמורה : (טו) אכן ארבע מאות . ארץ שליטתה אלה ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא והיה לך לקחתה ממני כמנס ואת מתן קבור כמנס חס תרנה : (טז) וישמע אברהם לחכימה ברמיוח : עובר לסוחר . כסף צרוף ונתקבל ככל מיני קמורה . וכן ביהודע גונטו כסף עובר . טוב ככל מקום : וכן חכמותיו מור עובר טוב ככל מקום : (יח) לאברהם למקנה קס לאחר נתינת הכסף כדכתיב ונתן הכסף וקס לו אכל לחמות קבר מלת בני חת לא קס וכוחו לאברהם עד שקבר

מכלל יופי

מקדקים במשקל : (לסוחר) נקרא החגר כן לפי שהוא סובב את הארצות תמיד הולך ושב (יז) ויקס שרה עפרון . כלומר שעמד ונתקיים בירו . (יח) בכל באי שער עירו . עם כל באי שער עירו ושהיו שם בשעת המכנה . וקדומה (לכל באי) ובתראה (בכל באי) וחד פסוק סימן שנותנו לכל בלי המשכן בכל עבודתו : (יט) (אל בערת) כמו במערת כד (א) ואברהם זקן . תאר ובפירוש פעל עפר או תאר . (ב) זקן ביתו . תאר סמוך מן זקן כמו מן קבר (כבר פח) : (ג) תחת ירכי . כן כג"ה לזכנס כרעות אחר ובעבודתו : (ד) (ישכן פקרו) . הניחא יושב בארצו

או עמנו כמו לו הקצבת למותי ועיני חס אלה . אם תשמעני וכל הכפל לנתן היען כמו סורה אדוני סורה אלי כי כל הגדה כלם קדושים . או שעורו חכי אגסה כדכ"ך אך חס נתתי כסף הגדה ולא אקבור בו באופן אחר עתה כקשה קח ממני ואקברה אח"כ ונטלת ממורים ורבים כמותו :

(יג) אך אם אהרה לו שמועני אבל אם ארנה הרואי שרשמועני . (טז) (עובר ר"סוחר) . אמר כן על דרך ההשאלה לפי שהכסף פעמים לוקח אותו הסוחר ופעמים גורמן אותו כאלו הויה עובר ושב תמיד ליד הסוחר ר"ל כסף מלא במשקלו כמו שנושאיו ונותנים בו הכוחרים כי דהב

בקרבו : ד כי אל-ארצי ואד-מולדתי
 חלד ולקחת אשה לבני ליצחק : ה ויאמר
 אליו העבד אולי לא-תאבה האשה ללכת
 אחרי אל-הארץ הזאת ההשב אשיב את-
 בנך אל-הארץ אשר-יצאת משם :
 ו ויאמר אליו אברהם השמר לדך פן-
 תשיב את-בני שמה : ז יהנה אלהי
 השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ
 מולדתי ואשר דבר-לי ואשר נשבע-לי
 לאמר לזרעך אתן את-הארץ הזאת הוא
 ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני
 משם : ח ואם-לא תאבה האשה ללכת
 אחריך ונקית משבעתי זאת רק את-בני לא
 תשב שמה : ט וישם העבד את-ידו
 תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על-
 הדבר הזה : י ויקח העבד עשרה גמלים
 מנמלי אדניו וילך וכל-שוב אדניו בידו
 ויקם וילך אל-ארם נהרים אל-עיר
 נחור : יא ויברך הגמלים מחוץ לעיר
 אל-באר המים לעת ערב לעת צאת
 השאבת : יב ויאמר יהנה אלהי אדני
 אברהם

רשי

לעידן רמשא לעידן הנפקן מליתיה

במימרא דני אלקא דשמיא ואלהא
 דארעא דלא תסב אתתא לגרי מבנת
 כנענאי די אנא תיב בגיהון : ד אלהין
 לארעי ולילדותי תזיל ותיסב אתתא לבני
 ליצחק : ה ואמר ליה עבדא מאים לא
 תיבי אתתא למיתי בתרי לארעא הדא
 האתבא אתיב ית-ברך לארעא די-נפקתא
 מתמן : ו ואמר ליה אברהם אסתמר
 לך דילמא-תתיב ית-דברי לתמן : ז ו
 אלקא דשמיא דדברני מפית אבא ומארע
 נלדותי ודמליל לי ודקיים די למימר
 לבנך אתן ית ארעא הדא הוא
 ישלח מלאכיה קדמך ותיסב אתתא לבני
 מתמן : ח ואם לא תיבי אתתא למיתי
 בתרך ותהי-זבאה ממומתי דא לחוד ית-
 ברי לא תתב לתמן : ט ושוי עבדא ית-
 ידיה תחורת ורכא דאברהם רבונה
 וקיים ליה על-פרתמא הדין : י ודבר
 עבדא עשרא גמלין מנמלי ריבונה ואזל
 וכל שפר ריבונה בידיה וקם ואזל לארם
 דעל-פרת לקרתא דנחור : יא ואשרי
 גמליא מברא לקרתא עס-בירא דמא
 ויאמר יי אלהיה הריבונה אברהם

זמין

רשי

זו"ל להשכיב העבד כמילתו לפי שכל אברהם היתה ראשונה לוקודם ויילת העבדוק"ל : (ד) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית
 אבי - ולא חזר ואלהי הארץ ולמעלה חזר וחשביעך וכו' - חזר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתי בשי כבדיות הכל
 כשלקחתי עוכית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו שתי עולמות חכמים בו וממנו לא היה גיל הארץ : מבית אבי - עמר :
 ומארץ מולדתי - מאור כשדים - ואשר דבר-לי - לצרכי : (ד) כנו אשר דבר עלי - וכל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור
 מפורשים כלשון על - ותרגום שלהם (רצוננו שדרך התרגום להשתמש לתי"ד במקום כעבור וק"ל) עלי עלוהי עליהן שאין מופל אלל דבור
 לשון לי ולו ולהם אלל אלהי אלהי אלהים ותרגום שלהם עניי עמיה עמיהן אלל אלל אמירה גופל לי ולו ולהם : ואשר נשבע לי - כין הכתרים
 ונקית

איתא לברי מן הנהוון דקנענאי די אגא ימיבי בנייהוון : ד אלהו לארעי ולבית גניסתי מיל ותסב איתא לברי ל'צחק :
 ח ואמר ליה עבדא מאים לירא וצבורת איתרא למימי בתריי לארעא תרא וצחקא וצחקא וצחקא די גפקת
 טמקון : ו ואמר ליה אברהם וגוי : ו אלהא דמוקביה בשמי מרוקא דדקבני מן בית אבא ומן אבא ודורתי
 ודמליל לי דקנעיים עלי למימר לך אמו נת ארעא תרא הוא זמון מלאכי לחמד ותיסב איתא לברי מןמקון :
 ח ואם לית צבורת איתא למימי בתרך ומרדכי ממוקמי תא לחוד נת ברי לא תתיב למקון : ט ועניו עבדא נת
 יביח דנכת קהולתא דצבקה רבוייה נקיים ליה עיסק
 פתוקא הרין : י ודבר עבדא עשרא נמליו מן נמליה
 רבוייה ואגל כל שפר אפיתקי דרבוייה בידיה זמן ואגל
 לצרם דעל פבת לקרמא דגחור : יא וארבע גמליא
 קיבא לקרמא לביא דמא לעדו רמשיא לעדו דגפקו מלאיתא : יב ואמר אלהא דרבויי אבקה זמון געו איתא

ירושלמי

וכל שפר אפיתקי דרבוייה בידיה נקם ואגל לצרם דעל
 פרת גפרים :

מהנגא

רשי

(ח) ונקית משמועתי וגו' . וקא לואשה זוכמת עמר אשכול ומורא (קדושין ס"א) : רק ארית בני וגו' . רק מועט הוא כט
 אינו חוזר אבל יעקב בן כין סופו לחזור : (י) מוכולי אדניו . (ב"ר) ככרין היו משאר גמלים שהיו יונאין ומותין מקטי הגול של ירעו
 שדות אחרים : וכל טוב אדוניו בידו . (ב"ר) שטר מתנה כתב ליתך על כל אשר לו כדי שיקפלו לשלוח לו כסם : ארם גהרים :
 בין שתי נהרות יושבת : (ה) (יא) ויברך הגמלים . הכ"ס :

אותה

באר רחובות דקדוקי רשי

(ז) ותפרש לקמן פ' ויא כד' דכרתי לך כי שם עיקר ביתו : (ה) משום דמלת
 ונקרא אהל המזקקים לשון שנים רגום לומר טולל כעמם דבר שנים לכן קאמר רשי בין
 ארם

רשב"ם

שקבר שרה אשתו או ויקם לאחות קמר מלת כתיבת : (א) בא כתיבם . והרי הגיע עת להשיא את בנו כתיבו : וה' כרך את אבר הכ
 להודיע האשור לפניו שלא שלח עבדיו לקחת אשה ממשפחתו ומחמת חוסר נשים סארך כניען שלא יהו רונים להזדווג לו שפרי פתכרך ככ
 וכל העולם מתאווים להזדווג לו אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו . וזהו שאמר העבד וה' כרך את אדני מאד ויגדל ולקח הולך לפר
 תחלה כרך את אברהם בכל . כמו וחס אטי כניען : (ב) שים כאי דרך תחת ירכי . וכן ביוסף כשנשבע ליעקב ברייתו ושבע
 של בן יעבד לאדוניו כך היתה שדומה ענין השעבוד וכן כתוב בן יעבד אב . ועבד אדוניו . אבל תקיעת כף אל כף או כריות כרית
 דבר לשנים ולעבור בין כתרי מוצים כשאר בני אדם : (ד) כי אל ארצי . ולא לאותם שאינם קרובי אל למוולדתי שבארצי תלך :
 הכסב אטיב את בני . אל ארץ אבותיך . ואע"פ שרעו של אברהם לא היה שם קורא אותו השכה הואיל והיה אברהם שם : (ו) ה' אלהי
 השמים . שהביאני כאן ונתן לורעו זאת הארץ ידעתי שאינו רוצה שירקק ורעו ונכאן שא"פ מה לו להק"ה להביאני כאן לפיכך יודעתי
 שישלח מלאכו להלכות דרכי לקיים לי מבטחתי על הדבר הזה על התנאי שפ' לו אברהם : (י) וכל טוב אדניו . קאנשים המזכירים
 של בית אברהם הוא שנאמר לפניו והאנשים אשר עמו : (יא) ויברך הגמלים . שכי בחיפס יש לגמלה על גבה ודרך להכריפו פעמים
 קורס

מכלל יופי

בארצו . וסימן שנותח בקרב הארץ :
 (ה) ההשב אטיב . אמר כן בעבור אברהם שיא משם כמו
 ודור רביעי ישובו הנה כי דור שיא מנארים לא
 פא יוארץ כניען דרך שיתכן לומר עליו משב אהל נאמר על אבותם
 שכלו משם :
 (ו) הישומר כל השמר מלעיל לשון שנייה ואשר הוא מלרע
 לשון שנייה כמו השמר והשקט כעמם שקט
 הוא על שנייה :
 (ז) שלא השיב . באה המלה
 (פ) השיב . שלא השיב : (ז) (וכל טוב) . באה המלה
 וי"מ כי העבד כאשר נשבע מוץ
 הלך מעצמו ולקח גמלים כי כל
 טוב אדוניו היה בידו לקחת ממונו
 כרצונו כמ"ש הנושל ככל אשר
 לו : ורש"י כתב שטר מתנה
 שכתב לו כל אשר לו כדי שיקפלו
 לשלוח לו כסם :
 הזאת על דרך הפלגת הרבוי
 ובפירוש רוב טוב כמו
 כראשית מל (וכל הארץ
 באומצרימה) רוצה לומר
 מכסף וזהו ומהגליות כפי
 להראותה עושר אברהם
 להטות לבבם אליו (בידו)
 ברשותו : (יב) הקרה נא
 לפני . זמן לפני פני
 שאומר

אברהם הקרה גא לפני היום ועשה חסד
 עם אדני אברהם : יג הגד אנכי נצב
 על-עין המים ובנות אנשי העיר יצאת
 לשאב מים : יד והנה הנער אשר אמר
 אליה הטיגא כדך ואשתה ואמרה שתה
 וגם-גמליך אשקה אתה הכחת לעבדתך
 ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם-
 ט אדני : טו ויהי-הוא טרם בלה לדבר
 והנה רבקה יצאת אשר ילדה לבתואל
 בן-מלכה אשת נחור אחי אברהם ובה
 על-שכמה : טז והנער טבת מראה
 מאד בתולח ואיש לא ידעה ותרד העינה
 וחמלא בדה ותעל : יז וירץ העבד
 לקראתה ויאמר הנמיאיני גא מעט-מים
 מכדך : יח ותאמר שרה אדני ותמהר
 ותרד בדה על-ידה ותשקהו : יט ותכל
 להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב עד
 אם-כלו לשותת : כ ותמהר ותער בדה
 אל-השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאב
 ותשאב לכל-גמליו : כא והאיש משתאה
 לה מתריש לבעת ההצליח והנה דרבו א-
 לא

הנערה קרי

והנערה קרי

לא

רשי

זמין-כען קדמי יומא דין ועיבד-טיבו עם
 רבוני אברהם : יג הא אנא קאים על-
 עינא דמיא ובנת אנשא קרתא נפקן לממלי-
 מיא : יד ותהי עולימתא דאימר לה
 ארכיני-כען קולתיך ואשתי ותימר אשת
 ואף נמלך אשקי ותה זמינה לעבדך ליצחק
 ובא אידע ארי-עבדת טיבו עם-רבוני :
 טו ותהה-הוא ערלא שיצי למללא ותא
 רבקה נפקת דאתילדת לבתואל בר-מלכא
 אתת נחור אחוהי דאברהם וקולתה על-
 כתפה : טז ועולימתא שפירת חיזולתדא
 בתולתא וגבר לא ידעה ונתתת לעינה
 ומלת קולתא וסליקת : יז ורהט עבדא
 לקדמותה ואמר אשקיני כען זגרי-מיא
 מקולתיך : יח נאמרת אשת רבוני ואותיאת
 ואחיתת קולתא על-ידה ואשקתיה :
 יט ושיציאת לאשקויתיה נאמרת אף
 לגמךך אמלי עד דיספקון למשתי :
 ואוחיאת ונקצת קולתא לבית-שקיא ורהטת
 עוד לבירא ולמימלי ומלת לכל-גמלוהי :
 כא ונברא שהי בה-מסתכל שתיק למידע

האצלח

(יד) אורחה הוכחת . ראוי' היא לו שתהא נומלת חסדים וכדלוי ליכנס כתיבו של אברהם ולזון הוכחת ביררת
 אשכח"ט כל"עו : ובה אדע . לשון תמנה הודע לי כה : כי עשית חסד . אם תהיה מוספחתו והוגנת לו אדע
 כי עשית חסד : (טו) בחולרה . מוקוס כתוליס : (ב"ר) ואיש לא ידעה . שלא כדרכה לפי סכנות הנכרים היו
 משמרות מוקוס כתוליסן ומפקירות עזמן מוקוס אחר העיד עליו סקויה מכל : (יז) וירץ העבד לקראתה . לפי שראה
 פעלו המים לקראתה (ב"ר) : הגומיאני נא . לשון גמיעה הו"ל"ר כל"עו : (יח) ותרד ברה . מעל שכמה :
 (יט) עד אם-כלו . הרי אם מושט כלשון אשר אם כלו די סמוקן שז היא גמר סתיית כשסתודי סמוקן : (כ) ורהער . לשון
 נפילה והרכה יש כלשון משנה המערה מכלי אל כלי וכמקרא יסלודומה (ההלים קמא) אל תער כפשי (ישעיה נג) אשר הערה למות
 כפשו : שוקת . אכן חלולה שזותים כה הנמלים : (כא) משה-אה . לשון שאיה כמון שזוערים . תשאה חממה : משהאה .
 נשתומם ומתכהל על שראה דברו קרוב להלליח אכל אינו יודע אם משפעת אברהם היא אם לאו . ואל תתמה כת"ו של משתאה שאין לך
 תיבה

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

סד

מתקנא קרמי ויקנא ועיבר מיכיו עם רבני אבדקם : יג דא אנא קאי על עינא דמיא ויבנתהון דאנשי קרמא נפקו למקמי מוי : יד ותהי ריבא דאיבר לה ארביני דרון לגיניך ואישמי ותימר שמי וארף גמליד אשמי ידה ובינתה במולא לעבדך ליצחק ובה אינדע ארום עבדת מיבר עם רבני : טו ותהו בשעא קלילא הוא עד דרון לא פסק למקלא וקא רבקה נפקת דאמילידא לבתואל בר מלכה אנתימה דנחור אחי דאבדקם ולגינתא על פתקא : טז וריבא שפירא למותמי לתדא בתיקתא ויבר לא ידעה במישבכה ונתת לעינא ומלרת לגנתא ומלוקת :

ירושלמי

ווקינת וצחנת סרבייה לגו שקינא ומלת ואשקת לבל גמלוהי :

למישמי : כ ואוחיצת ורוקעת לגנתא למורביית בית שקתי ורקשת חוב לבירא לממלי ומלת לבל גמלוי : כא ונברא

הה

רשיי

תיבה שמתל יסודה שי' ומדברת כלשון אמת פעל שאין תי' ומפרידה בין שתי אותיות של עקר היסוד כגון משתאה משתלל מנורת שולל וישתומם מנורת שמוה (מיבהו) וישתמר חקית עמרי מנורת ויסמר חף כאן משתאה מנורת משתה וכשם שאתה מונח לשון משומם בלדס נכהלונאלס וכעל ומשכות כמו (איוב יח) על ויומו נשמו אחרונים (ירמיה ב) שמו שמים (דניאל ד) אשתומם כשעה מלא כך תפיש לשון שאייה בלדס כהול וכעל ומשכות . ואונקלוס תרגום לשון שהיה וגברא שהי כובא ועומד כמקום אחד לרשות הכנענים דרכו ואין לתרגום שתי שהרי אינו לשון שתייה שאין חלף נופלת כלשון שתייה (ו) : משהאח לה : משתומם אליה כמו בראשית ב

באר רחובות דקדוקי רשיי

ארם (אין גלענין) נהרים (גווישן גווייח כעך) : (ז) ברנבו המדקדקים שלשון הרופעל מורה שפעל אדם פעולת עצמו ככונה גדולה וסימני תי' נוספת כראש השורש כזה הרופעל אכן בלשון יקרה שאות ראשונה מן השורש היא שי' או תיקדס השי' קודם הת' וי' סימן הרופעל כמו משרתארה מנורת שיהיה משרתומם מנורת שממה וכו' והנה אליביה דר' שיתיה מן משהאח השורש שאה אל' כאמנע השורש וה' שהיה אחר הש' ין היא ללשון התפעל משהאח (עיר נואר ויך מטחרק דער שרעקין אונ' וואונדרן) . ומה שכתבו אונקלוס תרגום לשון שהי (דער מואן האט ויך גווימט) רבה לומר לדעת האונקלוס כמלת משרתאח הוא השורש שהיה כשתייה ין והח' לף היא תמורת ה' אונס אליביה דאונקלוס הת' ין שאחר הש' ין היא לסימן התפעל ולא כא' רש' לסתור דברי האונקלוס אלא רבה לומר נוכל גם כן לומר כדעת האונקלוס . ומה שכתב עוד ואין לתרגם שתי וכו' כזה עקסה

רשב"ם

קודם שישתה מפני גובהו והוא שארו חכמים בשחיטת חולין וכגורו כגמל ניכר : (יד) אותה הוכחת . כלומר אותה שהוכחת ליצחק היא תאמר לי כן ולא אשה אחרת שלא הוכחתה : (טו) ואיש לא ידעה . אפי' מעשה מידודין : כי למועה היתה : (טז) גם לגמליך אשחם . הכין שיימן לזהק"ה מה שביקש . (כ) ותער . כמו ותערה . כמו ותכל ותכלה מנורת וקיר ערה מנן : השוקת . מלשון וישק לאן לכן מס דבר כמו בושת מלשון גס כוש לאיבושו : (כא) והאיש משתאה . מלשון משתאה שמונה . והתי' וכו' תי' כי שתכחמן שבת . וישתמר חוקת עומר מלשון שמר . כלומר משתומם ומשכב על שחמרה לו זאת הנערה : והמפרש לשון שתייה איש אשר מפני שהאל' ק' שבו לא תהיה כלשון שתייה . ועוד שלא אמרה לו רבקה שהשוקת את גמליו עד לאחר שתייתו ואם התחיל להיות משכב ותואה : ויקח

מכלל יופי

שאומר ויהיה לי סימן כי עשית הסדעם ארוני . (יד) (והיה הנערה) . בא לנקבה כלשון זכר ור' ל שיהיה לשון זה נופל על זה אלא יש בו דבר נסתר נופל וסמך הכתוב על המכין כהיות הדבר ההוא מוכן כלשון הויה יבא זה ברוב ורועה בו על עיני וכן כראשית כד והיה העלמרה : (הוכחת זמנת) : (טו) (טרם) . ענינו קדם : (יו) : (הגמליאני) . השקיני : (יט) (ותכל) . ענין השלמה : (עד אם כלו) . אם כמקום אשר כלומר עד אשר יכלו לשנות : (כ) (ותער) ענין ששיכה ויציקה : (אל השקת מקום שמשקים בו הבהמות נקראו) . והתי' תמורת הא למד הפעל . והיה דינו עם ההא שיקה בפלס תועה וכשהומרה ההא כתי' הושבה המלה מלעיל כמו ישעיה לב עטרה עטרת וקירה וקרת : (כא) (משתאה) : ענין חמה

חמה

קא : כב ויהי כאשר כלו הנמלים לשמות
 ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני
 צמידים על-ידיה עשרה זהב משקלם :
 כג ויאמר בת-מי את הנדי נא לי הוש
 בית-אביך מקום לגו ללון : כד ותאמר
 אליו בת-בתואל אנכי בן-מלכה אשר
 ילדה לנחור : כה ותאמר אליו גם-תבן
 גם-מספוא רב עמנו גם-מקום ללון : כו
 רביעי ויקח האיש וישתחו ליהוה : כז ויאמר
 ש ברוד יהוה אלהי אדני אברהם אשר לא-
 עוב חסדו ואמתו מעם אדני אנכי בדרך
 נתני יהוה בירת אחי אדני : כח ותרץ
 הנערה קרי ותגד לבית אמה בדברים האלה :
 כט ולרבקה אחושמו לבן וירץ לבן אל-
 האיש החוצה אל-העין : ל ויהי בראת
 את-הנזם ואת-הצמידים על-ידי אחתו
 וכשמעו את-דברי רבקה אחתו לאמר
 כה-דבר אלי האיש ונבא אל-האיש והנה
 עמד על-הנמלים על-העין : לא ויאמר
 בוא

האצלח יי אורחיה אם-לא : כב והנה
 כד ספיקו גמליא למשתי ונסיבנברא קדשא
 דדהבא תקלא מתקליה ותרון שירין על-
 ידהא מתקל-עשר סלעין דדהבא מתקלהון :
 כג ויאמר בת-מאן את חוי קען לי האית
 בבית-אבוה אטר כשר-לנא למבת :
 כד ויאמרת ליה בת-בתואל אנא בר-
 מלכה דילידת לנחור : כה ויאמרת ליה
 אף-תבנא אף-בסתא סני-עמנא אף-אתר-
 כשר למבת : כז ויאמר נברא וסגיד קדם-
 יי : כז ויאמר בריך יי אלהיה דריבוגי
 אברהם די לא-מנע טיבותיה וקושטיה מן-
 רבוגי אנא באורח תקנא דברני יי בירת
 אחוהי דרבוגי : כח ויהטת עולומתא
 וסויאת לבית אמה כפתנמיא האילין :
 כט ולרבקה אחא ושמייה לבן ויהטלבן
 לנת-נברא לברא לעינא : ל והנה כד-
 תנא נת-קדשא ונת-שיריא על-ידי-אחתיה
 וכד-שמע נת-פתנמי רבקה אחתיה למימר
 בדין-מליל עמי נברא ואחא לנת-נברא
 והא קאים עליו-נמליא על-עינא : לא

ברא

רשי

(בראשית כ) אחרי ליאחי הוא וכמו (שם כז) אחי המקום לאתו : (כב) בקע . רמז לשקלי ישראל בקע לנגלת : ושני צמידים . רמז לשני לוחות מצוות : עשרה זהב משקלם . רמז לעשרת הדברות סתן : (כג) ויאמר בת מואת . לאחר סתן להשאלה למי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שאלההוה הק"ה דרכו : ללון . לילה אחת . לון סס דקר וזוהי חמרה ללון כמנה לינות (ו) : (כד) בת בתואל . הסיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון : (כה) מספוא . כל מחל הנמלים קרוי מספוא כגון תבן ושעורים : (כו) בדרך . דרך המועד דרך הישר באותו דרך שהיית לך . אצל כל בני"ת ולכו"ד וז"ל העשמיים בראש התיבה ונקודים כפתח מודכרים בדבר הסגור סוכר כב במקום אחר או שהיא סוכר ויכר באינו הוא מדבר (ח) : (כח) לבית אמה . דרך הגשים היתה להיופ לבן בית ליטב בו לחלאכתו ואין רבת מנדת אלא לאמה : (כט) וירץ . למהרן ועלמה דן ויהי כראות את הנזם אחר עשיר הוא זה ונתן עיניו כמעון : (ל) על הגמלים . לשמרון כמנהגו והוא עומד עליהם לשמס : (לא) פניתי הבית

הורה ממתין לה ששחיק למרע האעלה יי ארחה אין לא : כב ויהוה כד קפיקו וקליא לממלי ונסיב
 גברא קדשא דרבקה דרבמונא מתקליה קביל דרבמונא לגלגלמא דאיטמוסין בנהא למיתפל לעובדת משכנא וחרין שירין
 יתב על ידמא מתקל עשר פלעין דרבקה סכום מתקלהו קבל חרין לחמא דבתיבין בהו עשרתי דבנא : כג ואמר
 ברת מאן את בני דרון לי האית בית אבוך אתר כשר לנא למכת : כד ואמרת ליה ברת בתוצל אנא בר מלכה
 דילדת לנחור : כה ותנת למימר ליה ארף תקנא ארף אספקמא סני עמנא ארף אתר כשר למכת : כו ונתן
 גברא וסגיה קדם יי דומין קדמוי אמתא מהננא : כז ואמר קריף שקמא ביי אלהיה דרפוני אבךרדם די לא מנע
 מיברהיה וקשטיה מן רפוני אנא בזכותיה באובח תקנא דבני יי בית ואחוי דרפוני : כח ורהיטת דרבקה וחוי לבית
 אימיה כפתמא האילין : כט ולרבקה אחא וגי : ל ויהוה קרי חמא נת קדשא נת שבייא על די אחתיה
 ובר שבעית פתגמי רבקה אחתיה למימר דרון מליל עמי גברא ואתא לנחור גברא והא קאי עלוי גמלייא על עמא :
 לא והשיב לכן דהיא אבךרדם ואמר על בתיבא ביי לקא אנת קאי בקרא ואנא שניית ביהא מפרל תקנא נרבקאח

באר רחובות דקדוקי רש"י

נוקשה על עמנו ועל האונקלים דמה לנו לומר דהת"י היא דמיון התפעל הלא עוב לנו לומר התיו היא אות שמיים מן השורש שחה על
 זה קאמר רש"י שאין אל"ף טוב כלשון שתייה כו דהוקא פשוט שחה מדרך האל"ף להתחלף בה"א חבל בשורש שחה לא מנינו כשום
 נוקס שחתחלף בה"א חבל"ף ולי הוצרכו כראה אף דאמרו דכשורש שחה גס כן תתחלף בה"א חבל"ף מכל מקום אין סכרא לומר
 במלת שחתחלף כן דאם יסיה מלת נשתאה משורש שחה הוצרכו לומר האל"ף היא תמורת ה"א חבל"ף דכסוף נוספת ומה לנו לזאת הלא טוב
 לנו לומר או כדעת רש"י או כדעת האונקלים דהתיו היא למיון החפעל ובה"א דכסוף היא שרשית דוק : (ז) רצה לומר מלת
 לק"ן כחירק היא על משקל לשור ותינו שם דבר וכבר ידעת כשאין אל"ף השם דבר סימן פרכי או אינו כולל רק לשון יחיד וס'
 כיון רש"י לק"ן לניה אחת אבל מלת לל"ן כמלאכוס הוא על משקל לשור לקוס והיינו לשון מקור וכבר כתבנו חוץ פעל
 תוספת ט"ססס הרומ"ס (אכילמו לקינן פ' פנחס) דלשון מקור כולל מינט והרסה לזה כיון כש"ל לק"ן כמה לינות :
 (ח) מדהווי למיכתה בדרך הבית בשוא ויהי נשעויה דרך שיהיה חלף כתיב בדרך הבית בפחה ודגש תוך הדל"ת והיינו
 נקודת

רשב"ם

(כב) ויקח איש נוס וכו' יש לומר שאחר שחלף בת נוי את בתן לה כמו שכתב לפנינו בספור דריוני חלף שלא להפסיק ספר דקדוקי ותיאמר
 דבריה לכן הקדים מעשה לתיבתה שכתן לה : כקע חצי שקל - כמו כשה ידך על היס וכקעהו : (כג) ויקוס לנו לל"ן - ויקוס לנו כתיבך ולמה
 לנו לרובין לל"ן - לבית לינה - שם דברה הוא - כמו כי יהיה ריבין אנשים - מן וירס כלבן - בין דין לבין - שם דקר מן וילן שם כללה הוא
 חלף היא שחמרה גס ויקוס לל"ן - פירושה לל"ן גופני כמו לקוס לשוב מעריעה וחלף חמרה גס ויקוס לכס כמו שחמרו הס ויקוס לנו היה
 לה לומר לל"ן כמו שחמרו הס שיהי עשמו גס ויקוס לכס ולמה לבית לינה - חלף לל"ן חין לרין פירוש שהרי משמע לל"ן כווצי חסם - וכו'
 עיקר פשוטו למדקדק לשון הקודש : (כה) גס תכן - שלא שאלת גס ויקוס לל"ן ששאלת דרך המקרא לכפול - כמו גס לינסלך :
 ויפתח

מכלל יופי

בנין הפעיל עומד בזה השרש והשאלה והמענה אחד הוא
 כי על לינת האנשים והגמלים שאל כי אין דרך ארץ שירינו
 אלה בלא אלה ועליהם ענתה לו - וינבל לומר האומר
 כי לל"ן פועל יוצא כמו איפוכי עדום ילינו מבלי לבוש
 רוצה לומר כי מקום להל"ן הגמלים שאלו הוא ענתה לו
 לל"ן כיון להם יש מקום בבית אביה לל"ן (כה) (טפסוא)
 הוא שם כלל למאכל תבואות קשעורים ושכולה שועל
 ושאר הדברים לבר מחבן - ומה שאמרה גס כן הוא מדרג
 הלשון כמו כראשית ית גס אנתנו גס אהגם טפעי - ופל'
 אחד לרבות על חברו : (כו) (אחיאדוני) הראשון בצרי
 החיית לשון רבים כי נחור אחיו ומלכה בת אחיו והאחרון
 בחירק לשון יחיד והענין אחד והסימן אהי' (ודאש) :
 (ל) (על הגמלים) - כמו כראשית מן - ויבואו
 האנשים

בנא ברנן יהנה למה תעמול בחוץ ואנכי
 פנימי הבית ומקום לגמלים : לב ונבא
 האיש הביתה ויפתח הגמלים ויתן חבן
 ומספוא לגמלים ויניח לרחץ רגליו ורגלי
 האיש אשר אתו : לג וישם לפניו
 לאכל ויאמר לא אכל עד אס-דברתי
 דברי ויאמר דבר : לד ויאמר עבד
 אברהם אנכי : לה ויהיה בכך את-
 אדני מאד ויגדל ויתן-לו צאן ובקר וכסף
 וזהב ועבדים ושפחה וגמלים וחמרים :
 לו ותלך שרה אשת אדני בן לאדני
 אחרי וקנתה ויתן-לו אר-כל-אשר-לו :
 לו וישבעני אדני לאמר לא תקח אשה
 לבני מבנות הכנעני אשר אנכי ישב
 בארצו : לח אס-לא אל-בית-אבי
 תלך ואל-משפחתי ולקחת אשה לבני :
 לט ואמר אל-אדני אלי לא תלך האשה
 אחרי : מ ויאמר אלי יהוה אשר-
 התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח
 ברכך ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית
 אבי : מא או תנקה מאלתי כי תבוא אל-
 משפחתי ואס-לא יתנו לך והיית נקי
 מאלתי : מב ואבא היום אר-העין ואמר
 יהוה אלהי אדני אברהם אס-ישק-נא
 מצליח דרפי אשר אנכי הלך עליה :
 מג הנה אנכי נצב על-עין המים והיה
 העלמה היצאת לשאב ואמרתי אליה
 השקיני נא מעט מים מבקך : מד ואמרה

וישם קרי

אלה

בברא ואנא פניתי ביתא ואתר בשר לגמליא :
 לב ועאל נברא לביתא ושרא גמליא
 ויהב חיבנא וכיסתא לגמליא ומיאלאסקתא
 רגלוהי ורגלי גובריא דעימיה : לג ושניו
 קדמוהי למוקל ואמר קא איכוול עד דאמליל
 פתנמי ואמר מוליל : לד ואמר עבדא
 דאברהם אנא : לה ויי בריך ות-רבוני
 לתרא ורבא ויהב-ליה צאן וחורין וכסף
 וזהב ועבדין זאמקון וגמלין וחמרין :
 לו ויילדת שרה איתת רבוני בר לרבוני
 בתר דסיבת ויהב-ליה ית-כל דיליה :
 לו וקיים-עני רבוני למימר לא-תסב
 אתתא לברי מבנת כנענאי די אנא יתיב
 בארעהון : לח אלהן לבית-אבא תויל
 ולנרעיתו ותיסב אתתא לברי : לט ואמרית
 לרבוני מאים לא-תיתי אתתא בתרי :
 מ ואמר לי יי די-פלחית קדמוהי ישלח
 מלאכיה עמך ויצלח אורחק ותיסב איתתא
 לברי מנרעיתו ומבית אבא : מא בכך-
 תהי זכאי ממוקמתי ארי תהך לנרעיתו ואס-
 לא יתנו לך ותהי זכאי ממוקמתי :
 מב ואתית יומא-דין לעינא ואמרית
 יי אלהיה דרבוני אברהם אס-אית כענך
 רענא קדמך לאצלקא אורחי די אנא אזיל
 עלה : מג הא אנא קאים על-עינא דמנא
 ויהא-עוני ומתא דתיפוק למימלי ואימר
 לה אשקיני-כענ ועיר-מנא מקולתך :
 מד ותימר לי אף-את אשת

ואף

ואחר אתקפת לגמליא : זכר לב ועל זכרה לפיתא ושרי זמני גמליא זיהב לגמליא וצפספסא לגמליא ומאי
למשוגג קלוי וכלי גיבויא די עמיה : לג וסדרו קימיה למיבול פבשי ליה דכיה סמא דקטול וצחגיש ביה ואמר
לא איכול עד דאמיל פתגמי ואמר מליל : לד ואמר זכרא דאברהם אבא : לה ווי ברך ית רבויי לחנא
ורכא ויהב ליה עאן ורנרוין וכספא ונתבא ועקרין וצדון ונמלון וסטרין : לו גילדת שרה איתת רבויי בר לרבויי
במה דסיפת ויהב ליה ית פל דילה : לו ואיכו יתי רבויי למיבול לא תסב איתתא דכרי מבנת כנענא דאנא ותיב
בארעהון : לח אלון לבית אבא חיל ורנחוסו ותסב איתא לבני : לט ואמרית לרבויי באים לא תיהי איתא
בתרי : מ ואמר לי יי דלחיה קימיו ונמלון עקב וצדון איתא ותסב איתא לבני כן יחסי ורנחוסו ביה
אבא : מא בכו מודכי ממוכתי אי היעיל לבית יחסי וציו לא ינתנו לך ותיהי וצאי ממוכתי : מב ואחיה
ימנא לענא ואמרית יי אלהיה דרבויי ואברהם און איתך ברוך מצלח ארהי דאנא אויל עלה : מג הא אגא קאי
ער ענא דמא ותהי ריבא דתישוק למימלי ואמר לה אשקוני דגון חליל מני כן לגייתוך : מד ומיבול לי אוף

אגרי

רשי

הבית מעבודת אלילים (כ"ד) : (לב) ויפתח . התירומם שלשה שהיה שותם את פיהם שלא ירעו בדרך כשדות אחרים
(כ"ד) : (לג) עראם דברתי . הרי אם משמש כלשון אשר וכלשון כי כמו (בראשית מט) עד כי יכא טילה ו"ש חו"ל כי משמש כד'
לשונות והאחד והוא חס (ט) : (לו) ויתן לו את כל אשר לו . מטר המתנה הראה להם : (לז) לא הקה אשה לבני מבנות
הכנעני . חס לא תלך תחילה אל בית אבי ולא תחכה ללכת אחריו : (לט) אולי לא תלך האשה . אלי כתיב בת היתה לו
לחניעור והיה מחזר לנצח עילה שיאמר לו אברהם למנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברהם כתיב ברוך ואתה ארור ואין ארור יודק
ככרוך : (מב) ואבא היום . היום יאלתי היום בתי מכאן שקפלה לו הארץ (ב"ר) אמר רבי אחא יפה שיתן של עבדי חבות לפני
המקום מתורתן של בני שהיפרשה של אליעזר כפולה בתורה ודרכה גופי תורה לא נתנו חלא כרמיזה : (מד) גמ אותה . גם
לרבות

באר רחובות דקדוקי רשי

נקודת הידיעה על כורחך מורה הידיעה דרך המוטן דרך הישר (דבר רעכט וועג) . (ט) משום דמלת אם משמשת על כרוכ
על הספיקא כמו אם בחוקתי תלכו דלא יתכן כאן כי דעת אליעזר היתה על הודאי כי לא רצה לחכול עד שזדאי דיכר דכרו
לכן קחמר רשי אם משמש כלשון אשר ורצה לומר מלת אם בכלן משמש על הודאי כמו מלת אשר וכן אם כסף תלוה עמי וכן אמר
אליעזר לא חכול עד אם דכרתי דכרו (איך ווער ניט עסקן ביו איך ווער גויט ערשט גירעט האכן מיינירוד) : רצה שמסיים
רשי והאחד אי והוא במקום אם משום דמלת רשי טוב אמנא אי ומלת אם תרועיניא ין לפניה קשה על חכמינו ל"ל הויליהו
למימר עלת כי משמשת לחמשה לשונות לכן קחמר והאחד אי הוא במקום אם לפניה שפיר קחמרי רבנן כי משמשת לר' לשונות אי
דלשא

רשב"ם

(לב) ויפתח . כמו אלית הלל חוגר כופתה . התיר חבישתם : (לג) עראם דכרתי דכרי . אחרי שראה שהסכים הקב"ה על ידו
לא היה לו להתעסק בחיבה ושתיה תחילה : (לה) ברוך את אדוני . לכן הקדים למעלה ברוך את אברהם בכל ויגדל וכל אנשי המלכות היו
תפנים להודונו עמו חן אינו חפץ : (לו) ויתן לו את כל אשר לו . לא יחלקו אחיו עמו : (מ) ישלח מלאכו . יודע אני שיתנו לך
(מנ) ואמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו' . כל אריות הדברים להודיעם שמלת הקב"ה היא דכר :

ברך

מכלל יופי

והמלאים כי רבו ובשנות הרברים האלה יש בהם שנוי מלורן
אכל הטעם אחד כי בן מנהג הכתוב בשנות הרברים שומר
הטעמים אבל לא המלות כי גם בעשרת הרברים שהם עקר
התורה בשנותו אותם במשנה תורה שנה בהם במקומות
המלים אכל הטעם אחד (מנ) (העלמה) הנערה :
(מד) (הוכיח) . זמן :

סרסא

האנשים על הנשים : (לב) (ויפתח) . ענין הרור
שהוא קרוב לענין הפתירה (לג) (וישם) כרוכ וישם
כמ"ש שנות כה ויתן וכן כראשית יום וישם בארון
ושרשו ישם וקרי וישם מכנין הפעל הושים לפניו לאכול ע"י
נערו הבית : (עד אם דכרתי) במקום אשר עד שאובר
(לט) אליו הפרו ויש בו דרש והאמת כי הוא ספר להם
הדברים כלם כאשר היו ולא נוכל לתת טעם לכל התפרים

אלי ונס-אתה שחה וגם לגמליך אשאב
 הוא האשה אשר-הבית יהיה לבן-אדני :
 מה אני טרם אכלה לדבר אל-לבי והנה
 רבקה יצאה וכדה על-שכמה ותרד העינה
 ותשאב ואמר אליה רישקני נא : מו
 ותמהר ותורד כדה מעליה ותאמר שחה
 וגם-גמליך אשקה ואשה וגם-הגמלים
 השקתה : מז ואשאל אתה ואמר ברת-
 פני את ותאמר בת-בתואל בן-נחור אשר
 ילדה-לו מלקה ואשם הכוזב על-אפה
 והצמידים על-ידיה : מה ואקד ואשתחווה
 ליהוה ואבך את-יהוה אלהי-אדני אברהם
 אשר הנחני בדרך אמרת לקחת את-בת-
 אחי אדני לבנו : מט ועמה אס-ישכם
 עשים חסד ואמת את-אדני הנידו ליואם
 לא הנידו לי ואפנה על-ימין או על-
 שמאל : נ ויעזלבן ובתואל ויאמרו מיהוה
 יצא הדבר לא נוכח דבר אליך בע-או
 טוב : נא הנה רבקה לפניך קח ולך יתני
 אשה לבן-אדניך כאשר דבר יהוה :
 נב ויהי כאשר שמע עבד אברהם את-
 דברי-הם וישתחו ארצה ליהוה :
 נג ויוצא העבד כלי-כסף וכלי זהב ובגדים
 ונתן לרבקה ומנגנת נתן לאחיה ולאמה :
 נד ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר-
 עמו ויל-ינו ויקומו בבקר ויאמר שלחני
 הנערה קרי לאדני : נה ויאמר אחיה ואמה תשב הבער
 אפני ימים או עשור אחר תלך :
 ויאמר

ת

המישי

עמנא

ויאמר

אנת שתי אוף לגמלך אמליהו אנתחא דזמיוןי במולא לבר רבנו : מזה אנת עד לא פסקית למללא עם הרוריו לבי וזה
 רבקה נפקת ורגינתא על בתפא ונחתת לעינא רבולת ואמרת לה אשקני דרו : מו ואחיצת ואחיצת לגינתה מינה ואמרת
 שתי וארף גמליך אשקני ושתימי וארף גמליי אשקני : מו ושאלת יתה ואמרת ברת מאן אנת ואמרת ברת בתואל בתהור
 דיליבת ליה מלכה ושית קדשא על אפה ושירא על ידחא : מו ונחנית וסגידית קדם : ובריות נח : אלהיה דרבנו
 אברהם דרבני בארע קשוט למיסב נח ברת אחוי דרבנו לבריה : מט וברון אין איתכון עבדון טיבר וקשוט עם
 רבנו מנו לי ואין לא מנו לי ואיפני על דרוקא או על ציפונא : נ ואתיב לבן ובתואל ואמר מן קדם : נפק
 פתקא דרבקה איתחבת לויצחק אנו לא גיכול למללא לד ביש או טב : נא וזה רבקה קומך דבר ואיזיל ורתי
 איתא לבר רבונך קמא דמליל : נב והוה כד וגוי : נג והנפק עבדא מניו דבספ רבניו דתב ולברשין ויהב
 לרבקה ודורוניו יתב לאחורא וליאקמא : נד ואכלרו ושתו הוא וניקרא דעמיה ורתו וקמו בצפרא ונאמר שדרוני
 לרבנו : נה ועל בתו מללון בקמשיא בתואל הנה אביל משהוא מבשילא ואשכחוניו בקריצתא וזה מיר

ואכר

רשיי

אנשים שעמו : הוכיח . בירר והודיע וכן כל הוכחה שבמקרא כבוד דבר : (מה) טרם אכלה . טרם שאני מכלה וכן
 כל לשון הוה פעמים שהיא מדבר כלשון עבר כמו טרם כליתי ופעמים שמדבר כלשון עתיד כמו (איוב א) כי אמר הרילשון עבר ככה
 יעשה חיוב הרילשון עתיד ופ' שניהם ל' הוה כי חומר היה חיוב אולי חטאוכני וגו' והי'עושה כך (י) : (מו) ואשאל ואשים . שנה הסדר
 שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל אלא שלא יתפסוהו בדבריו ויאמרו והיאך תת לה ועדיין חיבך יודע מי היא : (מט) על ימין . מוכנות
 ושמעאל : על שמאל . מוכנות לוט שהיה נשאל שמאלו של אברהם כ"ר : (נ) ויען לבן ובתואל . רשע סיהוקסן להשיב לפני חביו .
 לא נוכל דבר אלוך . למאן בדברה לא ע' יתסוכת דבר רע ולא ע' יתסוכת דבר הנון וכיכר לפי שמה' יא הדבר לפי דברין שומנה לך :
 (ב"ר) (גב) וישתחו ארצה . מלכא שמודיס על כסורה טובה : (גו) ומגדנות . לשון מגדים שהכית עמו מיני פירות של א"י : (גד) וילינו .
 כל לניה שבמקרא לינת לילה אחד : (גה) ויאמר אחיה ואמה . וקתואל היכן היה הוא רונה לעכב וכל מלאך והעיתו : ימים .
 שנה

באר רחובות דקדוסי רשיי

דלמא אלא דהא : (י) דקשה לר"ש והלא כאשר באה רבקה אל העין כבר דיכר אליעזר אל לבן והיאך יתכן מלת האכלה היינו לשון
 עתיד על זה קאמר רש"י טרם שאני מוכרה והוא לשון הורה וילנה לומר מדרך המקרא כאשר רונה ר' דפר כלשון הוה לוי תחליפנו
 המקרא לפעמים כלשון עבר כמו כי אמר חיוב ולפעמים כלשון עתיד כמו ככה יעשה חיוב (וכפ' וילא כד"ה ויגללו כתב רש"י הטעם לפני
 שכל דבר ההורה כבר היה ועתיד להיות לפיכך יתכן לדבר כלשון הוה לשון עבר או לשון עתיד) וכן כאלו כתיב טרם שאני מכלה והיינו
 לשון

רשב"ם

(מת) בדרך אחת שנאמרו דכריהקב"ה לעשות חסד לאברהם ולכס : (מט) על ימין או שלשמאל . על שאר קרובים שיש לאדוני
 (כ) לא נוכל דבר אלוך רע או טוב . לא הסתירה ולא הכנין תלוי כרונותיו כי על כרחינו רונים ולא רונים כי הקב"ה עשה שהיכולת בידו :
 (כג) כלי כסף וכלי זהב . תכשיטי נשים של כסף וזהב כדכתיב איש אשר מצא כלי כסף וכלי זהב ושילמות אנצדה וגו' וכפי כושאלה אשה
 משכנתה

מכלל יופי

(מט) חסד ולמת : חסד דבר שלינותיו וחמת קיום
 חסד וכן תתן חמת ליעקב חסד לאברהם כי מה
 שהיה חסד לאברהם הוא חמת ליעקב וחיוב לקיימו מצד היעוד :
 (על ימין או על שמאל) תאר כלומר על צד ימין או על צד
 שמאל . (נג) ומגדנות . המלה הזאת לפי מקומה
 כוללות הדבר המשובח והמעולה בין בכלום בין בפירות
 בין בבגדים : (ומגדנות) אם הכנס שרשית יהיה האחד
 מןן ומשקלו אלקנות שהאחד אלקון וי"א כי המ"ם נוספת
 ורואה בפלס משמרות קושקנור

ובשרשים הביאו בשרש מגד : (גה) (ויאמר אחיה ואמה) :
 ספור הפעולה על הדבק בה וכן במדברי ר' ור' דבר מריב
 ואהרן אסתר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי
 היהודי : (ימים) פי' שנה ונקרא השנה ימים כי לא השריב
 לנו השנה כי אם ביום שלם לא במקצה היום ואע"פ שענינו
 שנה הוא לשון רבים כי משפטו ימים שלמים והם ימי השנה
 ששלמו ימי תקופת השמש במסכתו והוא חזור תלילה
 לפיכך קורא השנה ימים סתם : ופי' (או עשור) תואר לומן
 והוא כולל כל מספר ימים או תדשים או שנים וכו' ר"ל
 עשרה 33 לג

לגער קרי

נו ויאמר אלהם אל-תאחרו אתי ויהנה
 הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני : נו
 ויאמרו נקרא לנער ונשאלה את-פיה :
 נח ויקראו לרבקה ויאמרו אליה התלכי
 עם-האיש הזה ותאמר אלך : נט וישלחו
 את-רבקה אחתם ואת-מנקתה ואת-עבד
 אברהם ואת-אנשיו : ס ויברכו את-רבקה
 ויאמרו לה אהתנו את ה'י לאלפי רבקה
 ויביש זרעך את שער שנאיו : סא ותקם
 רבקה ונערה-יה ותרכבנה על-הגמלים
 ותלכנה אחרי-האיש ויטח העבד את-רבקה
 וילך : סב ויצחק בא מבוא באר לחי
 ראי והוא יושב בארץ הנגב : סג ויצא
 יצחק לשוח בשדה לפניו ערב וישא
 עיניו וירא והמה גמלים באים : סד ותשא
 רבקה את-עיניה ותרא את-יצחק ותפל
 מעל הגמל : סה ותאמר אל-העבד מי-
 האיש הלזה שהלך בשדה לקראתנו ויאמר
 העבד

עמנא עידן בעידן או עסרא-ירחין בתר-
 בן תיזיל : נו ויאמר להון לא-תאחרון יתי
 וני אצלה אורחי שלחוני ואיהך לנת-רבוני :
 נז ויאמרו נקרי לעולמתא ונשמע מזה
 דהיא אמרה : נח וקרו לרבקה ויאמרו לה
 תיזילי עם-נקרא הדין ויאמרת איזיל :
 נט ושלחו ית-רבקה אחתהון וית-
 מנקתה וית-עבדא דאברהם וית-גבורתי :
 ס ובריכו ית-רבקה ויאמרו לה אחתנא
 את הני לאלפין ולרבון וירחון בנייכי ית
 קרוי סנאיהון : סא וקמת רבקה ועולמתהא
 ורכיבא על-גמליא ואלת בתר נקרא ודבר
 עבדא ית-רבקה ואזל : סב ויצחק אתא
 במתוהי מבידא דמלאך-קיימא אתחוי-
 עלה והוא יתיב בארע דרומא : סג ונפק
 יצחק לצלאה בתקלא למפני רמשא ונקף
 עינוהי וקוא וקא וגמליא אתן : סד וקפת
 רבקה ית-עינהא וחת ית-יצחק ואת-רכיבתי
 מעל גמלא : סה ויאמרת לעבדא מאן-
 עבדא דיכי דמהלך בתקלא לקדמותנא ויאמר

עבדא הוא רבוני ונסיבת-גיפא ואת-בסיאת :

ואשתעי

דשי

סנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו סך כותבין לכתולה זמן י"ב חדש לפרנס עזמה בתכשיטים (כתובת נו) : או עשור
 י' חדשים וי"ב ימים כחזק אין לך המוקשים לכך דבר מועט ואם לאתרכה תן לנו מרובה מזה : (נז) ונשאלה אה פירי- עכאן
 שאין עשי אין את האשה אלא מדעתה (ב"ר) : (נח) והאמר אלך - מעשתי ואף אם אינכם רונים : (ס) את חיי לאלפי רבכה -
 את זרעך תקבלו אותה כרכה שנאמר לאברהם כהר הנוריה הרבה ארכה את זרעך וגו' יחירטון סיחא אותנו אורע מועך ולא מאשה אחרת :
 (סב) מבוא באר לחי רואי - שהלך להביא הגר לאברהם אביו שיאשה (ב"ר) : יושב בארץ הנגב - קרום לאותו שחר שנאמר וישב
 עמם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם הבאר היה שנאמר הנה בין קדש ובין כרד : (סג) לשוח (ב"ר) לשון תפלה כיוון
 (תהלים קב) ישפוך שיחו : (סד) ותרא את-יצחק - ראתה אותה הדור ותואה (ס"ח ותעשה) מפניו (ב"ר) : ותפול - שמעט
 עזמה לארץ כתרנוהו ואתרכינת העתה עזמה לארץ ולא הנגיעה עד הקרקע כמו הטיגא כדך ארכיני ויע שמים וארכין לשון מוטת לארץ
 וזוהי לו (הה לים לו) כי יכול לא ועל כלומר אם ישה לארץ לא יגיע עד הקרקע : (סה) והתכס ל' ותתפעל כמו ותקבר ותשכר (י"ח) :
 ויספר

ואמר אחיהא ואיקרא תיבת ריקא עיקמא יומי עתא קרא אז עשר ארתי וקמר קרין תייל : נו ואמר לחוס לא תעבכת
ומי בן אצלח ארתי אלנוימי ואזיל לרבוני : נו ואקרו גברי לריבא וגשמע מה דהיא אמרה : נח זקרו
לרבקה וגוי : נט ואלוויית רבקה אחתהום בת פדמונה בת עקרא דאברהם ונת גוררו : ס וברכו ונת
רבקה ואקרו לה עד קרין הויה אהמו זקרו אף אגלא וקתקבא לצדיקא יהי בענא דמועד יפקו אלפיו דריקוון ונתתון
קנייני ית קרני פנאיהום : סא וקמת רבקה ורבקה ורבכו על גמליא ואזלו במר גברא דבר עקרא ית רבקה
בבדיה זמיל והיקמא דאתקטעא ליה ארמא במיזליה לפדו אבס דקרוי אתקטעא ליה במיתביה דפיקא חר אזיל
ריקוא חר נב : סב ויצחק הנה אתי כמי קדרשא
דשם ברא בעלנא דבריא דאתגלי עלוי מי בקים דקמי ולא
מתקמי והוא הנה יתיב בארבע דרוקא : סג ונפק
יצחק לצלחה באנפי קרא לעירוגי בןששא נקף עינהי
נתקא והא בקליא אתון : סד ונקפת רבקה ית עיקרא
ונקמת ית יצחק ואתרבעת מעל גמליא : סה ואתת
לעקרא מן גברא דרור ויאז דקטמילא לתקמילא ואתקמילא ואתקמילא ואתקמילא ואתקמילא ואתקמילא

ירושלמי

ויצחק הנה אתי מן ברת קדרשא דשם ברא לעקרא
דאיתגלית עלויהי שכינתיה בן והוא הנה שרי בארשא
דרוקא :

ונסיבת רדיה ואתקמילא ביה :

ואמר עקרא היא רבוגי ונסיבת רדיה ואתקמילא ביה : והני

באר רחובות דקדוקי רש"י

לשון הוה (איער איך מולפנדיט לו רידן) : (יא) כי היכל ללא תטעה למימרת פת"י אגליה סמלת דתריבס היא לית ראשונה מן השורש
נשרטו חכס וכאמת לא מנינו שורש זה בכל המקרא לכן קאמר רש"י לשון ותפעל ורצה לומר כמלת והתבס הוא השורש כסה ונחמרה
פה"א דכסוף השורש כדן כל שורש סמופה ה"א ותי"ו אגליה לסיון התפעל ותי"ו ראשונה נסתר לניתיד הנקבה והו"ו"ו להיוסף והתבס
(יא) היאט וך ועלסקן בדעקט) ועיין פרשת נח כד"ה בויגלל : (ועה שמכילא רש"י ראית עומלות ותקבר ותשכר ללפוס רכטל איך
דומות

רש"י

משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב וזמלות ושמש על גביים ועל כותים : (ט) זה הללית דרכי איך הקט"ה רוצה סיהא איחור
כדבר שאין זה עקר הלחה אם יתעכב : (ז) כקרא לנערה - אם תרצה להתעכב ימים או עשר כדרכי או למיד ליד כדכרין - דרך ארץ
הוא כן כלומר אי"פ שהק"כ סוף ביות זה אעפ"כ אחרי (לנו) התלמי מידעם הליטה הוא אע"פ חרס אחר לחאר ימים או עשר
שמונה הוא כיון שנינו כותים לכתולה סניס עשר חדש לפתח את עמיה : (ב) ותאמר חלך - איני חושש להתעכב כשכיל קשוי עלמי :
(ס) את ה"י לחלמי רבכה וירש ורעך - ומקד ילאו איתם הכנים סלחורבהם כשעת עקידה וירש ורעך את שער אויביו - זה פיתום ר"י וסוף
בר שמעון קרא : (סג) ויצחק בא תבא - כיון באכה פדומה - ויצחק כמותו היום שבה העבד כאינכאכה של באר למירתי שהרי יצחק
יושב בארץ הנגב שש באר למירתי כדכתיב על העין בדרך שור - וכתיב ויבטע עמס אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ולפי שכל
עמס כיום ההוא ולא היה יודע מה היו עושים מעלים שלו שהיו נוסעים גמות ופרדסים : (סד) ויאל יצחק לשות בשדה - כדכתיב וכל שית
השדה - כלומר לשעת חילנות ולראות ענייני פועליו ואז כהיותו בשדה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהולך
העבד : (סה) ותפול מעל הגמל - לנניעות לפי שהיתה רוכבת כיון איש עשוס כיעתא דגמולא כדמפרש בפסחים : (סו) הלזה -

מרחוק

מכלל יופי

עשרה חדשים - ובפירושו און כן שמתיר בעשור לחודש
כיהוא האר ליום העשירי מן החדש (נו) אתפירי :
גשאלנה מן האמר כמו והושט זאת פיה' לא שאר -
(וישלחו) לשון לונה והוא עם ענין שליחה ענין אחד -
(ס) ה"י הוא בשוא פתח (לא לפי רבבה) אלפים שיגיעו
לרבבה שהוא עשרה אלפים ויותר אלא שרבבה הוא החשבון
הגדול - ובמכלל לא לפי רבבה סומן המספר על המספר
ודועה לומר ר"א ר"פ
ולרבבות : (א) את שער (סא) וילך פתוח ואם
שונאייו) פירשוהו : כוא סוף
(סב) (מבוא) מקור : פסק ולא נקיון כי בתמלה היה

האהלה

סו ואשתעי עבדא ליצחק ית-כל-פתגמא
 דעבד : סו ואעלת יצחק למשכנא ותוא
 והא-תקנין עובדהא בעובדי שרה אמיה
 ונסיב ית-רבקה והנחיליה לאינתו ורחמיה
 ואתנחם יצחק בשר דמיתת אמיה : א ואוסוף
 אברהם ונסיב אתהא ושמה קטורה :
 ב וילדת ליה ית-זמרון וית-יקשן וית-
 מרון וית-מדון וית-ישבק וית-שוח :
 ג ויקשן אוליד ית-שבא וית-דרון ובני דרון
 הוו למשירקון ולשכונין ולנננין : ד ובני
 מרון עיפא ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה
 כל-אילין בני קטורה : ה ויהב אברהם
 ית-כל-די-ליה ליצחק : ו ולבני לחינתא
 די לאברהם יהב אברהם מתנן ושלחינן
 מעל יצחק בריה בעוד-דהוא קיים קידומא
 דארע מדינתא : ז ואילין יומי שגיתי
 אברהם דתיא מאה ושבעין וחמש שנין :
 ח ואתנגיד ומית אברהם בסיבו שבא
 סיב ושבע-יומין ואתכניש לעמיה :
 ט וקברו יתיה יצחק וישמעאל בנוהי
 במקרת קפילתא בחקל עפרון בר-צוחר

העבד הוא אדני ותקח הצעיר ותתקם :
 סו ויספר העבד ליצחק את כל-הדברים
 אשר עשה : סו ויבאה יצחק האהלה
 שרה אמו ויקח את רבקה ותהילו לאשה
 ויאהבה וינתם יצחק אחרי אמו : פ
כה א ויסף אברהם ויקח אשה ושמה
 קטורה : ב ותלד לו את-זמרון ואת-יקשן
 ואת-מדון ואת-מדון ואת-ישבק ואת-
 שוח : ג ויקשן ילד את-שבא ואת-דרון
 ובני דרון הוו אשורם ולטושים ולאמים :
 ד ובני מרון עיפא ועפר ולחנך ואבידע
 ואלדעה כל-אלה בני קטורה : ה ויתן
 אברהם את-כל-אשר-לו ליצחק : ו ולבני
 הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם
 מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי
 קדמה אל-ארץ קדש : ז ואלה ימי שגית
 חיי אברהם אשר-היי מאת שנה ושבעים
 שנה וחמש שנים : ח ויגוע וימת אברהם
 בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל-עמיו :
 ט ויקברו אלו יצחק וישמעאל בניו אל-
 מקרת המכפלה אל-שדה עפרון בן-צחר

היתאה

החתי רשי

(פו) ויספר העבד . (ב"ר) גלה לוכסס שנעשו לו שקפלה לו הארץ ושנזמנה לו חכקה כתפלתו : (סו) האהלה שרה אמו .
 ויכתוב האהלה וכעשית דוגמת שרה אמו כלומר והרי היא שרה אמו . סכל זיון שמה קיימת ביה כד דלוק מע"ש לע"ג . זכר כה מנויה בעיסה
 וענן קשור על האהל ומשמחה פסקו וכשכחת רבקה חזרו (ב"ר) : אחריו אמו . דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא
 אלנה ומשמחה הוא מתנחם בלשונה : (א) קטורה . (ב"ר) זו הנר ונקראת קטורה על סם שנחיס מעשיה כקטרת ושקורה פתחה שלא
 כדוגמה לאדם נזוס שפרטה מאברהם : (ג) אשורים ולטושים . סס ראשי האומות : (ב"ר) ותרנוס של אינקלוס אין לי ליישבו על
 לשון הנקרא : (ספירש למשירין לשון מתיב . ואל"ת שחינוכן מפני האל"ף שאינה יסודית הרי לנו תיבות שאין כראשם חלף והוסיפה אל"ף
 כראשם כיון מומת חלף שהוא עון נכה רגלים וכחו חסוך שיון שהוא עון ורחמת וסכת . ולטושים הם בעלי-האליהם המתפורים אלה ולכה ומוסיגים
 איש באלה חסדכו וכן הוא חומר (שכוראל אל) (והנה הם נטושים על פני כל הארץ מכן למ"ד וט"ן מתלמות זוכו) : (ח) ויתן אברהם
 וגו' . (ב"ר) א"ר נחשיה כרבה דאיתיקי שאמר לוקק"ה לאברהם ויהי כרבה הכרבות נוסרות בודך לכרך את מי שתרצה ואברהם נוסרן
 ליצחק

סו ותני עבדא ליצחק ית כל פתגמא דעבר : סז ואעלה יצחק למשכנא דשררה אמיה ומן יד נהרת
 בריצא דמפת גומן דמיפת שרה ונסיב גר רבקה ותוה ליה לאנתו וריחמו גגיו דחמא עבדהא דתקנו בעובדי אמיה
 ואנתהם יצחק דמר דמיפת אמיה : א ואסיף אברהם
 ונסיב אירא ושמה קטורה היא הגר דקטורא ליה מן
 שירוא : ב וילדת ליה ווגו : ג ויקשו אוליד ית
 שקא ית דון ובני דון חנון ואמפרין וכישי ארמין :

ירושלמי

והיא הנת הגר בתות אסירא ליה מן שירוא :
 פגרו וארמין וכישי ארמין :

ד ובני דמרון עפא נעפר ותניך ואבידע ואלדעה כל אלון בגה דקטורא : ה ויהב אברהם במתנא ית כל
 די' ליה ליצחק : ו ולבניהום דפלחמין דלאברהם יתב אברהם ניכסין ומטל טליו למתנו ובתריניו מעיליו יצחק ברוח
 עד דהוא בחי ואולו למיכ קידומא לצבע מדינהא : ז ואלון סכרס ימי מי אברהם דתיא מואה ושורעין ותמיש
 שנין : ח ואחניד ומיר אברהם כשיבו טבא סיב ושבע כל טובא ברם ישמעאל עבר מתרביא ביומי רבמר בן
 אהקנש לעמיה : ט וקברו ימיה יצחק וישמעאל בני למערת בפילמא לתקל עפרון בר צוחר חיהא דעל אנפי

מכרא

רשי

ליצחק : (ז) הפלגשים : (ב"ר) חקר קתיב שלא היתה אלא פלגש אחת היא הגר היא קטורה (י"ב) : נשים בכתובה פלגשים כלל
 כתיבה כדאמרינן (בסנהדרין דף כ"ח) נשים ופלגשים דודו : נתן אברהם מתנות : פי רבותי נשים טומאה חסר להם (סנהדרין
 צ"א) ד"ח מה שנתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו הכל כגון להם שלא רצה ליהנות מהם : (י) מאר שנה ושבעים שנה
 וחמש שנים : בן ק' כנע' וכן ע' כנע' ה' כלל טעם : (ט) יצחק וישמעאל : (ב"ר) וקאל שעשא ישמעאל תשובה והוליד את יצחק
 למני

באר רחובות דקרוקי רשי

דומות למלת נתתם פי מלת ותתכם לשון התפעל הוא ומלות ותקבר ותשכר לשון נפעל הן כבר תירץ בזה הוודקא ה' אלי' במור פספון
 הכחור דלעת רש"י ואלוקים והגמרא עתפרשין לשון התפעל ולשון נפעל כענין אחד ואין מחלקין ביניהן : (י"ב) רבים מקשים
 והלא כל ספרי מדויקים כולל הפלגשים מלא יו"ד ותירץ בזה הוודקא הומוקס בעל כנין שלמה בספרו וז"ל כי תירץ להיות הפלגשים
 בשתי יודין כמו ועמריים דהיינו יו"ד אחת לסימן היחס ויו"ד שנייה לסימן הרבוי וא"כ מה שקתב רש"י חסר כתיב רצה לומר ונדהו
 למכתב קשתי יודין וקתיבספר דהיינו יו"ד אחת על כתיב חסירה יוד הרבוי ושלא היתה לו כ"א פלגש אחת היא הגר היא
 קטורה עכ"ל ויפה קיון :

(ח) משום

רשב"ם

מרחוק רגיל לומר קן : וכן פעל המלומות הלוה כא' אבל כשאדם נקרוק אומר המון הרעה הוא : (סו) וספר העבד ליצחק : להודיעו
 ניסים שנעשו לו לדעת כי בת מולו היא : (ח) קטורה : לפי הפסוק ונהגר : (י) הפלגשים : הגר וקטורה : מתנות : מחון פרסה :
 קדמה : אל ארץ קדם : שירשוקיו כחלמיש לועס : (ח) כטיבה טובה : כמו שאמר ליהק"ה ואתה תנא אל אבותיך כשלוס
 תקבר

מכלל יופי

(סו) (האחלה שרה) כמו במדכלה הארץ כנען :
 (וינחם) : מכנין נפער ענין הנחומין :
 כה (ג) (אשורים ולטושים ולאומים) : שלשה בנים
 אלה היו לו ולא ידענו למד קרא שמם ביוד מס
 הרבוי וכן מצרים קרא לבניו ביוד מס הרבוי ולרעת אנקלוס
 לא היו אלה שסות שחרגם למשריין ולשכונין ורגנון :
 (ו) (הפלגשים) : דרשו לידע ואנחנו מצאנוהו מלא
 ביוד ככל הספרים המדויקים והיא האסה המיוחדת לאדם
 למשכבו בלא כתובה וברא קדושו : (קד מה אל ארץ קדם)
 אמר שלחם כרפי מורה ופירש אהרן ראו ארץ

במן

וחתתי אשר על פני מקרא : י השדה
 אשר קנה אברהם מאת בני חות שמה קבר
 אברהם ושרה אשתו : יא ויהי אחרי מות
 אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו וישב
 שביעי יצחק עם באר לחי ראי : פ ואלה
 חלצת ושמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר
 המצרית שפחת שרה לאברהם : יג ואלה
 שמות בני ושמעאל בשמתם לחולדתם בכר
 ושמעאל נבית וקדר ואדבאל ומבשם :
 יד ומשמע ודומה ומשא : טו חדר
 מופשיד ותימא ימור נפיש וקדמה : טז ואלה הם
 בני ושמעאל ואלה שמותם בחצריהם
 ובקירתם שנים עשר ושיאם לאמתם :
 יז ואלה שני חיי ושמעאל מאת שנה
 ושלשים שנה ושבע שנים ויגיע תמות ויאסף
 אל עמיו : יח וישכנו מחוילת ערשור
 אשר על פני מצרים באבה אשורה על
 פני כל אחיו נפול :

מפשיד

ק"ה יהוד"ע סימן ומפשידן והמלך דוד זקן במלכות א סימן א

פ פ פ

יט ואלה חולדת יצחק בן אברהם
 אברהם הוליד את יצחק :

והי

דע"י

חיתתה די על פני מקרא : י חקלא די
 וכן אברהם מן בני חתתה תמן אתקבר
 אברהם ושרה אשתיה : יא והנה בתר
 דמית אברהם וברך יי ורת יצחק בריה
 ויטיב יצחק עם בניה דמלאך קיימא
 אסתו ערה : יב ואילן חולדת ושמעאל
 בן אברהם די ילדת הגר מצריתא אמתא
 דשרה לאברהם : יג ואילן שמות בני
 ושמעאל בשמותיהון לחולדתיהון בוכדא
 וישמעאל נביות וקדר ואדבאל ומבשם :
 יד ומשמע ודומא ומשא : טו חדר
 ותימא ימור נפיש וקדמה : טז אילן אינון
 בני ושמעאל ואילן שמותיהון בפצחיהון
 ובקיריהון תרין עשר וברבין לאמתיהון :
 יז ואילן שני חיי ושמעאל מאת וחלתו
 ושבע שנין ואתנגיד ומית ואיתבניש
 לעמיה : יח ושרו מחוילת ערשור
 דעל פני מצרים מטי לאתור על פני
 כל אחויהי שרא :

פ פ פ

יט ואלה חולדת יצחק בן אברהם
 אברהם הוליד את יצחק :

והיה

לפניו והיא טיה טובה סלחורה באברהם : (יא) וירי אחי מות אברהם ויברך וגו' . נחמו תנחומי אכלים . (כ"ט טה יד) ד"א אף
 על פי שומר הקב"ה את הכרכות לאברהם כתיירא לברך את יצחק מפני טכסה את עשו ואלא נחמו אחר יכא בעל הכרכות ויברך את אשד ייטב
 בעיניו ונכא הקב"ה וברכו : (יג) כשמותם לחולדתיהם . סדר לידתן זה אחר זה : בחצריהם . כרכים שאין להם חומה ותרבות
 בפתיחהו סהם ממוצאים לשון פתיחה כוונתו ורננו : (יז) ואלה שני חיי ושמעאל וגו' . אחר רבי חייא בר אבא למה נחמו שמועין
 של ושמעאל כדי ליאם בהם שנותיו של יעקב . משנותיו של ושמעאל לפדנו שמש יעקב בכית עבר י"ד שלים כשפירש מאביו קודם שכל אצל
 לכן שהרי כשפירש יעקב מאביו עת ושמעאל אחר ריבן עמאל ושמעאל וגו' כוונתו פירש כסוף חגלה נקראת (ורם"ה) הכי ושוף טרעפ
 עולדות

מקרא : י חקלא וזבן ומי : יא רבן בגליל ולא היה אברהם צבי לברכא ות ישמעאל בן ליה בריך ית
יצחק נאמן הורה בברך ליצחק ולא בברך לישמעאל הוה נטיר ליה בכר נסתר דמית אברהם בריך ית יצחק ונתיב
יצחק סמך לברכא דאחגלי עליו יקר מי נקם דתמי ולא אתמי : יב זאלין תולדת וגי : יג זאלין שמינת בני
ישמעאל בשוקתון לתולדתהון בברכא וישמעאל נבי וערב זאבאל וברשם : יד רצמיתא ושתקא וסוכרא :

ירושלמי

בכפרהון ובהקשרותיהון תרי עשר בברכין לאומיהון :

דשרון מן הקבוצא עד תלוצה דאירי כל קביל מצבים
כעלק אמוניה קום כל אמונה שרא :

טו תריפא ותימא יטור גפיש גקריה : טז זאלין
דינון גנו דישמעאל זאלין שוקתון בכר פגיהון ובהקשרותיהון
תריסר בברכין לאומיהון : יז זאלין שני מן ישמעאל
קאא ותלתין ושבע שני דהדר בתויקא ואתניד ואתניש
לעמיה : יח רשור מן הדרק עד תלוצה דעל אגפי
מצבים מעלק לאתור על אגפי כל אחוי שרא באחסמיה :

פ פ פ

ירושלמי

זאלין ייחוס הולדת :

יט זאלה זאלין הולדת יצחק בר ואברהם וכן בגליל
בתה איקניו דיצחק דבכנין לאיקנין
דאברהם בנו בני נשא אקניו בקוששא אברהם אוליד ית
יצחק

דש"י

מולדות : זיבוע - לא בארדה עויצה חלא כדתיקם : (יח) נפל - סכן - כמו זורק ועמלק ותיקדם נופלים בעמק - זאלן כח אומר
למון כפילה ולהלן אומר על פני כל אחיו וסכן - עד שלא מת אברהם יסכון משמת אברהם כפל : זסלת פ"ח"י שרה
זאלה (יט) הולדות יצחק - יעקב ועשו האחרים כפרסה : אברהם הוליד את יצחק - (לאמר שקרא הקב"ה שמו אברהם אחד
כן הוליד את יצחק - ד"א) על ידי שמתכבדו יצחק בן אברהם החקק לומר אברהם הוליד את יצחק לפי שהיו ליבני הדור
אומרים

דשב"ט

יעקב כתיבה שוכה שלא אירע היטובי עמיו : (יב) אשר ילדה הנר סגרת - כלומר אין והצנו הנקודא על סודו חלא בן שפתה
חבל יצחק כתב למינו חלה תולדות יצחק בן אברהם - צינר היה עמו - אברהם הוליד את יצחק - כלומר זה הוא עיקר הולדתו של אברהם כח
שרן הוליד את חנן וגי : (יג) חלה שני אחיו ישמעאל - חכמים פירשו בחגיגה למה נקרא שמו של ישמעאל - ולפי הפשט לכבודו של
אברהם הוא ילונת פרס שעת לידתו ואברהם בן שנים ששה בלדת כנר את ישמעאל ונס שנת נולדתו כדכתיב וישמעאל בנו יק
שש עשרה שנה וכו' חר עתה ופירוש כל ימי חיו : (יד) על פני כל אחיו כפל - יסכון - כדכתיב על פני כל אחיו יסכון :
זאלה (יט) תולדת יצחק - אברהם הוליד את יצחק - לפי פשוטו של מקרא לפי שאמר למעלה כי שמעאל בן אברהם
אשר ילדה הנר סגרת - חלא כאלן יצחק עיקר בן היה לאברהם שהוא הוליד את יצחק ונאסרו גמורה כדכתיב
י

מכלל יופי

פ"ט בארון : (י) קמראבד הכוזבה - כבר בהבנו כי
זכר הפעולה על הרבה בו : (יא) עסבאר - בא במקום
עיוצמו בבאר - זכפירוש יהושע סמוך לבאר :
(יז) (בזצריהם) - חס הבפדי והפדות שאינם מוקפדות
חומה שהם כמו חצד : (ובשירוהם) - פירוש ארסונור
עקרא הארמון בן לפי שכתלי הארמון עשורן טירות טירות
שזה בשוה באכני גויה כי הטור הוא הנקרא פד בירד"ל נבין
כמו שאמרו ז' האומנים קורין בראש הפרק ז' כן מלכיס
טורגינה פירוש טירות זמערבות וכן ת"י יחזקאל יו
זמכשלות עשו כותחה הטירות סביב לרוע לנדכיא לפיכך
קרא הארמון טירה : (ליאמתם) : למשפחנתם :

פרשת תולדות

(יט) אברהם הוליד את יצחק - ז"א שהעש זועם
לאינו וכל דחיו יע"ו כי אברהם הוליד
אשר ילדה

כ ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקמתו
את רבקה בת בתואל והארמי מפדן ארם
אחות לבן הארמי לו לאשה : כא ויעתר
יצחק ליהוה לנבא אשתו כי עקרה היא
ויעתר לו יהוה ופתח רבקה אשתו : כב
ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אסרן
למה זה אנכי ותלך לדרש את יהוה : כג
ויאמר יהוה לה שני גוים בבטןך ושני
לאמים ממיניך יפרדו ולאם מלאם יאמן
ורב יעבד צעיר : כד וימלאו ימיה ללדת
והנה

א"ס קר"

כ והנה יצחק בן ארבעין שנין בר-
נסיב ית-רבקה בת-בתואל ארמאה מפדן
ארם אשתיה דלבן ארמאה ליה לאינתו :
כא וצלי יצחק קדס-י לקביל איתתיה
ארי עקרה היא וקביל צלותיה יי ועדיאת
רבקה אשתיה : כב ודחין בנאי במעהא
ואמרת אסרן למה דנן אנאי ואולת
למיחבא אולפן מן-קדס-י : כג ואמר
י לה תרין עממין במעיבי ותרתי מלבן
ממעיבי יתפרשן ומלכו ממלכו תתקף
ורבא ושתי עבד לעירא : כד ושלימו

יומאה

רש"י

אומרים מאביאלך כעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה היינו מה עשה הקס"ה לך הלפתה מניו של יצחק דומה
לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם שהרי עדיין יש קאברהם הוליד את יצחק : (כ) בן ארבעים
שנה - שהרי כשכא אברהם מהר המוריק כעשרה שטלדק רבקה ויצחק היה בן ל"ז שנה שהרי בו ספרק מתי שרה ואמנולד יצחק עד העקדה
שמתה שרה ל"ז שנה וכת' א' היתה כשנולד יצחק וכת' קכ"ז כשמתה שנאמר ויהיו חיי שרה ונ"ו קרי ליצחק ל"ז שנים וכו' ספרק מולדה רבקה
המתין לה' עד שתיחא רחוייה לכיאה ג' שנים וגמאה : בת בתואל מפדן ארם אחות לבן - ופי' עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות
לבן מפדן ארם אלא להגיד שכחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה הנשירשע ולא לנדה מנעמיהם : כופפן ארם - על שם
שני ארם היו ארם נהרים וארם נזוכה קורא אותו פדן לשון צווד סקר תרגום כדן תוריוש פתרון פדן ארם כמו שדה ארם כלשון
יעתר לשון הפלגה ורבוני הוא וכן (ח) (יחזקאל ח) עתר עין הקטורת מרטיה עליה העשן וכן (שם לה) העתרתם עלי דכריס וכן
(משלי כז) כערתות מיקות שוגח דוחות למרובות והנס למוסא אנקרי"טרא בלע"ז : לגנב אשהו - זה עונד כוונת וזאת כלל לשון
עומדת כוונת וזאת כללת (יבמות סד) ויעהר לו - ולא לה שאף דונה תפלת לדיק' כן לדיק' לתפלת לדיק' כן רשע לדיק' לו ולא לה :
(כב) ויתרצו - ע"כ המקרא הוא אומר דרשני שסתם אהיה הליצה וזכתה אסרן למה זה אנכי - רבותינו דרשוהו לשון ריבה כשהיתה
עוברת על פתח תורה של שם ועברי יעקב רן ומסרם לנאת - עוברת על קתת עב"ס ועשו עמקסם לנאת - דבר אחר מתרוללים זה עם זה
ומריבוס כנחלת שני יגולמות : ותאמר אסרן - גדול צעה העבור : לימה זה אנכי - מתאזה ומתפללת על קריון : ותלך לדרוש - לביט מדרשו
של שם : לדרוש את ה' סיגד לה מה תבא בסופה : (כג) ויאמר ה' לה - (ב"ה) עלי שליח לפס נאמר בראו הקדש והוא אומר לה -
שני גוים בבטןך - גיים פתיב כמו המו ג'חי' אלו חטונימוס ור' שלחסקו מעל סולחש' לא נקן ולא חזרת לא כיונות החוה לא כיונות
הגמחים (כ) - (ע"ו"א) : ושני לאומים - אף לזוס אלא וולכות : כוכיעיך יפרדו - יון המעים הם נפרדים זה לרשע וזה לתנוע : מלאום
יאמן - לא ישוו כגדולה כשוקס זה כופל וכן הוא אומר אמלאה התרבה (יחזקאל כ"ג) לא נתמלאה נור אלא מחרבנה של ירושלי' :
(כד) וימלאו ימיה - אכל בתמור כתיב ויהי בעת לדתה שלחמלאו ימיה כי לשכנה חמישים ילדתם - והנה חובטים - מסר -
לפי

באר רחובות דקדוקי רש"י

(א) בשום דגוש עהר על הרוב משמש לנגן מורה ורמת (כל"א שויפ"ל) דלא יתכן פאן לכן קאמר כל לשון עתר לשון הפלגה
ורבוני כו"א רנה לומר בפשטיה דקרא ענין רבוני הוא הרבה כתפטר וכתפיים לו : אכן לפי דרש דמסת סוכה אומר רבי אליעזר
למה תפילתן של לדיקים דומה בעתך לומר לך מה עהר זה מדפן את התבואה בגזרן מיהקוס למקוס כך תפילתן של לדיקים מהפכת
מדותיו של הקב"ה מוודת אכזריות למדת רחמנות לפי זה לאו מלת עתה מפשטיה (דלמין אשכנו שויב"ל) : (ב) בדרווי למכתב
גוים כו"ו חולס אלא כתיב גיים כשתי"ודי"ן וי"ד ראשונה מתנועע במיריק והיינו הכרת א' אסרן תפסכ גס האלף בחון האלה וכללו
כתיב

יצחק ב' והוא יצחק בר ארבעין שניו במסביהו ית רבקה ברת בחואל ארמאה דכין פרו ארם אחתיה דלכו ארמאה ליה לאתרו : כא ואנל יצחק לטוור פולחנא אמר דכפמיה זכבוי ותפד יצחק בצלחמיה דעמיה דקייבת ממרה דגור על אנתמיה ארם עקרא הות גמיה עשריו וברמיו שגיו ואחתיפין בגיגה דעמיה דקייבה מקמה דגור על ית דאף הויה הנה עקר ואחננוח ואחעברת רבקה אנתמיה

ירושלמי

כב ואידחקו בגיגה במיעהא הי בגיריון עקרו קרנא נאמברת אם כדון הוא צערה דילדקא למרה דין לי בגין ואולת לבי מדרשא דשם בנא למקבי בחמין מן קדם : כג ואמר : לה תרון עממין במעייבי יתרון מלקוון בממעייבי יתפרשו ומלכו סמלכו יהי אלים ונפא יהוי משמעביד לעזריא אם בגיגה דעזריא נטרין סחורבא דאובייקתא : כד ושלמו באתו ושוקעין יכין עיבורקא לקיכד והא מיימין במעקא :

כה געק

רשב"ג

כי ביצחק יקרא לך זרע . וכן בדברי הימים לאחר שכתב כי בני אברהם היו יצחק וישועאל וכני קטורה חוזר וכותב סתם ויולד אברהם את יצחק : (כ) בן ארבעים שנה וכתב בן ששים שנה בלדת איתם מאני הפקוקים הללו למדנו שהיתה עקרה עשרים שנה : (כא) ויעתר . רבנו דכרס כדכתיב העתרתם עלי דכרס . לכנח . כשכיל : (כב) ויתרוללו הכנים בקרנה . לטון רן לקראת רן שהיו רעים ומתנענעים בתוך גופה כדרך עוכרים . וכן מן קס מתקומנים . מן לן ונתלוננים . אבל נולסון רנן עזב דליס היה לו לומר ויתרוללו כמו כטרס יתנגעו רגליס : לדרוש את ה' אל הכיאים שכלותן הימים כדכתיב לדרוש את ה' תלתו . וכתביכי יכא אלי העם לדרוש את ה' : (כג) ויאמר ה' ליה ע' יכסיה : שני גוים . אלת תרליכי צער העיבורסלך כשכיל שני תלומים יש ככטק שמרובה צער העיבור של סתים מעיבור אחד . ושני לתומים וזלכיות . כדכתיב וזלכי ארץ וכל לתומים כפל לטון הוא : אבל לתומים הוא עמים ומתוך שהכסיה התחיל לומר לה גמר ופירשלה כל העתידות : ורביעבור צער . ולכן אהבה את יעקב שאהבו הקס' הוכדכתיב ויאהבת יעקב (כד) והנה תווס . ככל דבר חדוש רגיל לומר בן וקוויסי כספ' והנה היא ללא כי עד עתה היה סבור שהיא רחל וכן ויקן פרעה והנה הלום כי לא היה סבור שהי' הלום עד שגיעור ונשתנו :

כז אדמוני

מכלל יופי

אכני ונתפללת ומתאזה על הריון . והראש"ע כתב כי שאלה את הנשים אם אירע להן ככה ותאמרנה לא ותאמר אם כן הדבר למה זה אכני משונה בהריון . והגמון אם כן יהיה לי למה זה אכני בעולם .

(כו) (גוים) . נפלה יוד הרבים מהמכתוב ושארם במבטא . גוים כתיב בשני יודין וקרי בו' יוד ודרש'ל בכרוב ופירשו כמו גאים לא אנשוננים ורבי וקרי כמו שמועו גוים כמו שאמר ושני לאבים . (ושני לאמים) . מנהג הכתוב ככפול הענין שישנה המלות : (מלאם) . כא רפוי עם המס שלא כמנהג חבריהם והיה ראוי להרגש : (ורב יעבור צעיר) . לא זכר עמה מלה את שהיא מורה על הפעול והנה הרבר מסופק ולא באר מי יעבר את הברו הרב את הצעיר או ד' צעיר את הרב אלא שיש בו מעט כאור כי רוב הפועל הוא הראשון אלא בדברים שיש לספק בהם כמו איוכיב יאבנים שחקו מים ישעיה מד מים הבעה אשה והיה זה שלא התבאר ד' ענין כנבואה הזאת לפי שפעמים יעבר הרב את הצעיר לפיכך היה הפועל ראשון וכן היה אחר שוכשכיהינו ופעם יעבור הצעיר את הרב כזמנינו כעונותינו : (ורב) . רוצה לומר הגדול בזמן יציאתו לעולם ואף על פי שהזמן מועט קרא אותו היוצא ראשון רבו השני היוצא אחריו צעיר וכן איוב לס לארבים יחכמו גדולים בשנים : (כז) (ללדת) . הראוי בקמץ בהפסק

לה 35

והראש"ע פירש הוליד גדל כשעם וילדו על סרכי יוסף והעד וישראלס מיעל יצחק כנו . והכנן כי הוא לכדו ילדותו וכתב"ש כי ביצחק יקרא לך זרע ולכן חזר בישראל אשר ילדה הנר הנזרית שפת שרה לאברהם לומר שאין אלו תולדות הים לאברהם רן הם בני האמה : (כ) (מפרן ארם) . נקרא בן לפי שהיו שני מקומות שהיו נקראים ארם . ארם נהרים וארם צובה . ולשון פדן בדברי רז' לישנים הוא גברא דגול פדנא דתור . מחבריה פירוש צמד בקר שיהאיל ויקח צמד בקר פדן דתורי . ו' מ' פדן ארם שדה ארם כמו שאמר ויברת יעקב שדה ארם וכן יקרא בלשון ישמעאל השדה פדן : מפרן . העין בפתח ואפשר שהוא מן הפה'ה'ן כמו כראשית ואכד וכלנה יחוקלכו בחשי מניה ופגנ אהויה פתוח מפני הסמיכות (כא) (ויעהר יצחק) . ענין רצון והפלה והעותר הוא המרצה והמהפלל : (לנוכח אשהו) פירוש ריעבת אשהו כלום בעבורה ו' מ' לנכה כי בהתפללו היה נכח אשהו כד' ש' כן ולכו בהפלר עליה : (ויעהר לו) . הנעהרומי שיהפללו אליו הוא המרועה ומקבר התפלר העין כשרש עהר (כב) (ויתרצו) . כמכלל מן הכפולים ורואי ענין שכירה יבפירש כשנוצרו והגיעו לזמן התנועה היו מתנועעים מאד עד שגמיה לה שהיו רצים זה לעמה זה ואם כן שרשו רון וכן בשרשים :

אם כן למה זה אכני . הרעון אם כן גדול צער העבור למה זה

והנה תלמם בבטנה : כה ויצא הראשון
 אדמוני בלו כאדרת שער וקראו שמו עשו :
 כו ואחריו בן יצא אהוי וידו אהזת בעקב
 עליו וקראו שמו יעקב ויצחק בן-ששים
 שנה בלדת אתם : כז ויגדלו הנערים ויהי
 עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש
 חם יושב אהלים : כח ויצא הבן יצחק ארתי-
 עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את-יעקב :
 כט ויוד יעקב נזיר ויבא עשו מן-השדה
 והוא עיף : ל ויאמר עשו אל-יעקב
 הלעיטני נא מן-האדם האדם הזה כי עיף
 אני על-בן קרא-שמו אדום : לא ויאמר
 יעקב מבקרה ביום ארתי-בכרתך לי :
 לב ויאמר עשו הנה אני הולך למורת
 ולקמה-נה לי בכרה : לג ויאמר יעקב
 השבעה
 אזיל קמימת ולקמה-רגן לדי בכרותא :

יומקא למילד וקא תיומין במעקא :
 כה ונפק קרמאח סמוק כוליה בגלים
 דשער וקרו שמה עשו : כו נבחר-בן
 נפק אהוהי ויהי אהידא בעקבא רעשו
 וקרא שמה יעקב ויצחק בר-שתין שנין
 בד ילידת יתהון : כז ורביאו עולימנא
 והנה עשו גבר נחשירבן גבר נפיק-חקלא
 ויעקב גבר שלים משמש בית-אולפנא :
 כח ורחים יצחק ית-עשו ארי-מצידיה
 הנה-אכיל ורבקה רחומת ית-יעקב :
 כט ובשיל יעקב תבשילא ואתא עשו
 מן-חקלא והוא משלחי : ל ויאמר עשו
 ליעקב אשעימני כען מן-סמוקא סימוקא הדין
 ארי משלחי אני על-בן קרא-שמה
 אדום : לא ויאמר יעקב ובין כיום-דילהין
 ית-בכרותך לי : לב ויאמר עשו הא אני
 לג ויאמר יעקב כיום לי כיום דל-הין

וקיים

רשי

וכתמו תלמידיהם לשי שנים זקנים אכל כלום דיקוח' רשע : (כה) אדמוני . סימן הוא זהא שפך דמים (כ"ר) : כלו
 כאדרת שער : יולא שער כט"ל של צמר המלא' שער פלוקי' רחל לבנו : וקראו שמו עשו . הכל ק' א' לוכן לטי שהיה נעשה ונזיר כשער
 כן סני' ברה : (כו) ואחריו בן יצא אחיו וומר . פמתי מדרס הגדה הדורה לפי פ' זוטו סלין היה אחוז בו לעכבו יעקב סוגר משיפה ראשונה
 ועשון השנייה לא ולמדתן סופרת שמה קרה תן לה שתי אכטס וז' חמר וז' הנכנסת ראשונה תל' אחרונה והנכנסת אחרונה תל' ראשונה
 פתח עשו סוגר כח' זונה יולא ראשונה ויעקב סוגר ראשונה יולא אחרון ויעקב כל לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ללידה ויספור את
 רחמה ויסול את הנכורה מן הדין : בעקב עשו . סימן סלין זה מספיק לגמור מלכותו עד שיה עומד ונטלה הימנו : וקרא
 שמו יעקב . הק"כ (חמר אתם קרימון להכורכס סס ח' ח' אחר לכו ככורי סס ה"ה ד' ויקרא שמו יעקב) . דבר אחר אכיו קרח לו
 יעקב על סס אחיות העקב : בן ששים שנה . י' שנים משנא יעד שנעשית בת י"ג שנה ורחויה להריון וי' שנים הללו לפה והמתין
 לה כמו שנעשה אכיו לזרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה ונתפלל עליה וספחה לא רצה לישא לפי שנתקדש כהר העודיה להיות עולה
 תמימה (יבמות כ"ר) : (כז) ויגדלו ויהי עשו . כלומן שהיו קטנים למה היו נכרים כמעשיהם ואין אדם עוקדק בהם מה עיבס
 כיון שנעשו כטי שלש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע"א : וידע עיר . לנזול לרמות את אכיו כפיו וישאלו אכא היאך
 מעשרין את העלם ואת התכן כסבור אכיו שהיה מדקדק במצות (תנוחבא) איש שדה . כנשמע אדם טל וזודה בקשתו מית
 ועופות : חם . אינו כפי של אלה כלבו כן פיוניו שיהו חרף לרמות קרוי חם : יושב אהלים . אהלו של סס וזהו של עבר .
 (כח) כמין . כתרומתו כפיו של יצחק ויודרס כפיו של עשו שהיה לו איתו ונזרמהו כדבריו : (כט) ויוד . לשון סטול כתרומתו : והוא עיף .
 (כ"ר) כרעימה כמה דתימא (ירמיהו) כי עיפה לפשו להרגום : (ל) הלעיטני . אפתח פיו וספון הדסה לתוכה כמו ששטמו אין חוכסין את
 הנחל אכל על עימין איתו : מן האדום האדום . עדשים אדומות ואותו היס וית אכרהם שלא יראה את עשו כן יולא לתרבות רעה ואין
 נ' אינה שונה מהשמיים הק"כ לפיכך קר' הק"כ ה' שנים משנותיו יצחק ח' ק' שנה אה קע"ה ובישל יעקב עדשים להכרות את האכל ולמה

עדשים

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

ער

ונפק קדמויא סמקריי כוליה בגלוי דשגור וקראו
שמייה עשו :

כה ונפק קדמויא סמקריי כוליה בגלוי דשגור וקראו
שמייה עשו מן בגלל דאתגליד כוליה גמיר קשיעור רישא
ודקמא ושינוי ונבין : כו וכמר בגין נפק אהוי וידיה

אחידא בעיקבא וקראו שמייה יעקב ונצחק בר שמייו שגין בר יליבת ומהום : כז ורביאוי טליא ונהו עשו
גבר גתשידבן למיזוד עופן והיונו גבר נסיק תקל קטיל בגשיוו דהיא קטל ית נמרוד ונת חנוך כריה יעקב גבר שלימ
בעיקרוי ומשמש בבית מדרשא דאמר קבעי אילפן מן תרם : כח ורחיס ונצחק ית עשו ארום מלי בקיוריא
בפומיה ורבה רחובות ית יעקב : כט ובהורא יומא קמית אבקהם בשיל יעקב פכשילי דטלופחי ואל לגתמא
לאבוי ואתא עשו מן קרא והוא משלהי ארום תמיש עכיבן עבר בתהיא יומא פלה פולקמא נוקראה שפך אדמא וביא
ועל על עולמיקא מארשה וקבר בדי עלקא דאתי וקרא ית בכיריה : ל ואמר עשו לעקב אטעים יתי דרון
מן פכשילא סמקא דרון ארום משלהי אגא בגין מן קרא שמייה ארום : לא ואמר יעקב זבין יומא קמית דאנת
עתיד למיחפן ית בכיריה לי : לב ואמר עשו הא אגא אויל לממת ורית אגא חיי תיב בעלם אהרו ולקמא דגן
לי בכיריה וחילקא בעלקמא דאתי אמר : לג ואמר יעקב קמית לי קמית דיהי וקמית לי קמית דיהי וקמית ית בכיריה

רשי

עדשים מדומות לגלגל שהאלות גלגל החומר בעולם : (ועוד מה עדשים אין להם מה כן האכל אין לו פה שאמר לדבר ולפיכך הונתו
להרות האכל בתחלת מאלו בינים הם עגולים ואין להם מה כן האכל אין לו פה כדאמרינן במועד קטן אכל כל שלשה ימים הראשונים אינו
מטיב שלם לכל חכם וכו' שחיו טהור בתחלה מו' ועד ז' מטיב ואינו שאל וכו' כ"ט טיטן : (לא) (מכרה כיום) : כתרומתו כיום דילקח
כיום שהוא כרוך כן מטר לי מכירה כרוה : בכורתך . לטי שהעבודה בכורות אמר יעקב אין רשע זה כדתי שיקריב להקב"ה :
(לב) הנה אנכי הולך למות . (נתמודדת וכולכת היא הכורה שלא יהא כל עת העבודה בכורות כי שבת לוישול אותם ועוד) אמר
עשו מה טיבה של עבודה זו אמר לו כיום אזהרות ועונשין ועינות תלוין בה כחותה שפטינו אלוהיך שבמיתת שתויין ופרועי ראש אמר אני כולך
למות

רשב"ם

(כה) אדמוי ר"ש ב"ל : באדרת עשר שלשים הרועים : ויקראו . כל העולם שמו עזו אדם עשו ונגמר סביה בעל ער . (כו) יודע יוד לנוד
ידי להביא . יושב אהלים . רועה ואין אביו . כמו שפירשתי איש יושב אהל ומקנה : (כז) יוד כפיו . פשוטו כתרנו' : אוחזת את יעקב . שהיתה
עזרת בתומו . תם מנה מאמר הקב"ה ורם יעבוד צעיר והולך להקדים לאן חבבת יצחק לעשו ודבקה אהבת את יעקב להודיע מ"שכל לפניו
יצחק רצה לברך עשו ודבקה העריתה לברך את יעקב . (ל) מן האדם האדם הוא : דרך חכם האומר לשאול ממכירו וכפול את דבריו
זה שהיה רעב הרי הוא לאומר תן לי תהרה לאכול : על קרא שמו אדם . הוא אדמוי וכתאזה לאכול אדם . וכשיל רעבתנותו מוכר
בכורתו ולשם כיוון קרא לו כן ששכיל מאלל אדם מוכר בכורתו . (לא) מכרה כיום כלומר לאלתר מיד מוכר לי חלק בכורתך הראוילך
ממין חיי כמותן שאתן לך ואמר כך אתן לך המאלל לעדות ולקיום כדרך שינינו ויאכלו שם על הגל לקיום כרית בין לבין ליעקב : (לב) הנה
אנכי הולך למות . בכל יום אני כולך לנוד מיתת בערים . הונויים שם דכים וחרות זמיות דעות וחיי עוסקן למות למהזה להמתין חלק בכורה
לאחר

מכלל יופי

בהפסק ונשאר עם הסוגר .
(חומים) . הונחה האילך
שרל תאומים וחוטרה
תמיערה על רגליו :
(כה) (באדרת שער) .
טלית בעלת שאר כמו אותה שקורים אשקלארנה הבלעו
ונקראת כן לחשיכותה ונוריה משרשו . שהוא ענין חוץ
וגתלה ופירשו היה כלו טלא שיער כמו האדרת שהוא בעלת
שער (כו) (ויודלו) . ענין חוספות הישנים ביישאהרים
ביקר והשיבות : (וישב אהלים) . אמר אהלים רבים כי היה
לומר עם כל חכם שהיה מוצא עם זה ועם זה על דרך אחריו
וחכם הלמד מכל אדם כי כל הפעו היה בזה והיה תסמנרי

שום כדמה ועול :

(כח) ציד כפיו . י"מ כי יביא לויתן ציד כפיו של יצחק ויחפר
כמעשה כמו למועד אשר שמואל פירוש אשר נתן
שמואל וכו' לויתן כבור ערין ענינו שם לויתן כבור ערין .
וד"ל אפרו שהיימרמה לויתן כדכרו ונראה ענינו נדק .
(כט) (ויוד) יעקב נוד . פירוש ויבשל יעקב הבשיל ושרשו
נוד ובא במלת ויוד הנח המורה וזדגש כי היה ראוי להיות ויוד
ברגש עין הפועל : (ל) (הלעיטני) . האכילני ובמשנה
מלעיטין את העגלים (לא) (מכרה) . יצא מדרך חבריו כי
הוא מגורה פועל וכא בחידוקו שפטו בקמץ חטף : (כיום)
כלומר הערת האת כי יאמר יום ער העת ודרכה
לאמתת הדבר : שכון

השבועה לי ביום וישבע לו וימכר את-
 בקרתו ליעקב : לד ויעקב נתן לעשו לחם
 ויניד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבו
כו עשו את-הבכרה : פ א ויהי רעב
 בארץ מלכוד הרעב הראשון אשר היה בימי
 אברהם וילך יצחק אל-אבימלך מלך-
 פלשתים ונדרה : ב ויקרא אליו יהוה
 ויאמר אל חרד מצרימה שכן בארץ אשר
 אמר אליך : ג ונר בארץ הזאת ואהיה
 עמך ואברכה כי-לך ולורעך אתן את-
 כל-הארצות האל והקמתי את-השבועה
 אשר נשבעתי לאברהם אביך : ד והרבתי
 את-ורעך ככוכבי השמים ונתתי לורעך את
 כל-הארצות האל והתברכו בורעך כל ימי
 הארץ : ה עקב אשר שמע אברהם בקולי
 וישמר משמרתו מצותי חקותי ותולתי : **שני**

וקיים ליה וזבין ית-בכרותיה ליעקב :
 לד ויעקב יהב לעשו לחים וחבשיל
 דטלופחין ואכל ושתי וקם ואול ושט עשו
 ית-בכרותא : א והוה כפנא בארעא בר
 מפנא קרמא דבהה ביומי אברהם ואול
 יצחק לנת-אבימלך מלכא דפלשתאי לנדר :
 ב ואהנדי ליה יי ואמר לא-תיהות
 למצרים שרי בארעא דאימר לך : ג דור
 בארעא הדא ויהי-ממרי בסעךך ואברכיך
 אדי-לך ולבךך אמן ית-כל-ארעא
 האילן ואקיים ית-קומא דקיימית לאברהם
 אבךך : ד ואסני ית בךך ככוכבי שמיא
 ואמן לבךך ית-כל-ארעא האילן
 ויתברכו בדי-בךך כל עממי ארעא :
 ה חלף דקביל אברהם במימרי ונטר
 מטבת-מימרי פיקודי קיימי ואוריתי :
 ו ויטיב יצחק בנדר : ז ושאלו אנשי
 אתרא על-עיסק אחתיה ואמר אחתי היא
 ארי דחיל למימר אתרי דלמא-יקטלונני
 אנשי אתרא על-רבקה ארי-שפירת חייו
 היא : ח והוה בדי-סגיאו-ליה תמן יומיא
 ואסתכי אבימלך מלכא דפלשתאי מן
 חכא וקרא וקא יצחק מהאיך עם רבקה
 אחתיה : ט וקרא אבימלך ליעצק ואמר
 ברט קא אסתך היא ואיכדין אמרת אחתי
 היא ואמר ליה יצחק ארי אמרית דילמא
 איתקטי

רשי

למות על ידה אם כןמה חזק ליבה : (לד) ויבו עשו בעיד הכתוב על רשעו משה עבודתו של מקום : (כ) אל הרד מצרימה :
 ט"ו

ליעקב : לד . יעקב נמו לעשו לחם ותקשיל דטלופתי
 ואכל רשתו וקם ואזל ושט עשוות בכירותא והולק עלמא
 דאמי : א . והנה פפנא תקיף בארעא דנגעו בר כפפנא
 דקמא דהנה ביומוי דאברהם ואזל יצחק לגור אבימלך מלכא דפלשתאי לגרר : ב . והנה בלכביה דיצחק למיחיה
 למצבים ואתגלי ליה : ו . ואמר לא תיחית למצבים שרי בארעא דאימר לך : ג . דור בארעא הךא ויהי מימרי בסערך
 וצבתינג ארום לך ולקנך אמו ית כל ארעתא קאליו וגוי : ד . ואמני ית כנך וגוי : ה . חורף די וגוי : ו . ויתב
 יצחק בגרר : ז . וישאלו אינשי אתרא על אנתתיה ואמר אנתתי היא ארום דחיל למימר לה אינתתי ארום חשיב
 בליביה דלמא יקטלונני אינשי אתרא על עיסק רבקה ארום שפיבת חיזי היא : ח . והנה פר קני ליה ממן יומא
 למישרי ואודיק אבימלך מלכא דפלשתאי מן חבכא ותמא ותנה יצחק חאיך עם רבקה אנתתיה : ט . וקרא אבימלך
 ליצחק ואמר בכם הא אינתהך היא ותיקדון אמת אנתתי היא ואמר ליה יצחק ארום אקרית בלכבי דלמא אתקטיל
 בגינה

קם ואזל רשתו וקם ואזל ושט עשוות בכירותא והולק עלמא
 דאמי : א . והנה פפנא תקיף בארעא דנגעו בר כפפנא
 דקמא דהנה ביומוי דאברהם ואזל יצחק לגור אבימלך מלכא דפלשתאי לגרר : ב . והנה בלכביה דיצחק למיחיה
 למצבים ואתגלי ליה : ו . ואמר לא תיחית למצבים שרי בארעא דאימר לך : ג . דור בארעא הךא ויהי מימרי בסערך
 וצבתינג ארום לך ולקנך אמו ית כל ארעתא קאליו וגוי : ד . ואמני ית כנך וגוי : ה . חורף די וגוי : ו . ויתב
 יצחק בגרר : ז . וישאלו אינשי אתרא על אנתתיה ואמר אנתתי היא ארום דחיל למימר לה אינתתי ארום חשיב
 בליביה דלמא יקטלונני אינשי אתרא על עיסק רבקה ארום שפיבת חיזי היא : ח . והנה פר קני ליה ממן יומא
 למישרי ואודיק אבימלך מלכא דפלשתאי מן חבכא ותמא ותנה יצחק חאיך עם רבקה אנתתיה : ט . וקרא אבימלך
 ליצחק ואמר בכם הא אינתהך היא ותיקדון אמת אנתתי היא ואמר ליה יצחק ארום אקרית בלכבי דלמא אתקטיל
 בגינה

רש"י

שהיה דעתו לרדת מצרים כמו שירד אבינו בימי הרעב אמרו לו אל תרד מצרימה . שאתה עולה תמימה ואין חונה לארץ כדאי לך .
 (ג) האל . כמו האלה : (ד) וההברכו בזרעך . אדם אומר לבניו יהא זרעך כזרעו של יצחק וכן בכל המקרא זה אל לכולן בך יברך
 ישאל לאמור ישמך וגו' ואף לענין הקללה מלכיו כן והיתה האלה האלה שהוקלל שונאו אומר תהא כפלוגית וכן (ישעיה סה) . והנחת
 שמום למעשה לכחירו שהשבע אומר תהא כפלוגי אס עמי כן וכן : (ה) שמע אברהם בקולי . כשנסתו אותו : וישמור
 בשמרתו . גזרות להרמק על אזוהרות שבתורה כגון שניות לערוות ושכות לשבת (יבמות כא) : מצותו . דברים שאילו לא נכתבו
 רחוק הם להטוות כגון גזל ושפיכות דמים : הקותי . דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטני שאין
 טעם בדבר אלא גזירת המלך וקנותיו על עבדיו : ותורתו . להביא תורה שבעל פה הלכה למשה מסיני (ב"ר) : (ז) . לאישורו .
 על אשתו כמו (בראשית ב) אמרי לי אסיה הוא : (ח) כי ארכו . אמר מעתה אין לי לדאג מאחר שלא אכסוה עד עששיו ולא נזהר להיות
 בשמר

רש"ם

מיתת אבינו . כך פירש אבי הרב רבי מאיר נ"ס : (לד) ויבן עשו את הכנורה . וימכור את בכורתו כדעוים . ואחר כן ויעקב
 נתן לעשו וגומר כוננה בני אדם לקיום דבר . ויבן עשו . לפי שלסוף נחמרת על כך כדכתיב את בכורתי לקח . לכן הקדים כאן להודיע
 שטותו עתה כשכיל אכילה ביה את הכנורה אבל לבסוף היה עתמרת : ויבן . כמו ויבנה וכן דבר אשר בזה כמו ויקח מן קנה : (ה) וילמד
 הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם כדכתיב ויבן רעב בארץ וירד אכרס מצרימה . לא הונרך פסוק זה אלא להודיע שפס פאכרהס אכרס
 היה הולך כשכיל הרעב למצרים כך יצחק היה יורד למצרים דרך ארץ פלשתים . דרך קצרה כדכתיב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב
 הוא ולכן אמר לו הקב"ה אל תרד מצרימה לפי שידוע הק"ה שהיה יורד למצרים : (ג) כי לך ולזרעך וגומר . וכשכיל שנתתי לזולזרעו את
 הארץ הזאת נותני לו לזאת מארצו ומחוללתו כדכתיב שם אל הארץ אשר ארץך . (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי . על העקדה דכתיב
 עקב אשר שמעת בקולי וישמור משמרתו . כגון מילה דכתיב בהארת את בריתי תשמור : מצותי כגון מצות שמונה ימים דכתיב כאשר צוה
 אותו אלהים : תקותי ותורתו . לפי עיקר פשוטו הכיכרות כגון גזל וערוות ומימוד ודינין והכנסת אורחים כלם היו מהנין קודם מיתן תורה
 אלא שנתחדש וכתפרש לישראל וכרתו ברית לקיימו : (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים לא נזהר מעתה כל כך שלא להתכבד עם אשתו ויכבד
 אשתו מאחר שלא כתנו לה לגולה ממנו : מנאק . תשמיש כדכתיב בא אלי העבד אשר הכאת לנו מנאק בי . וכמוס אשר הוא אומר בא
 אלי

מכלל יופי

כו (ב) שכון בארץ אשר אומר אליך . הפעם שכון כל
 ימך בארץ אשר אומר אליך בכל פעם
 ופעם ועתה גור בארץ הזאת . ויתכן שהיה וירא אליו מוקדם כי קודם
 לאתמוקומו באמר לו אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אומר
 אליך בהיותך עם וגור עתה בארץ הזאת :
 (ה) עקב . בשכר ואמר על השכר עקב לפי שהשכר סוף
 המעשה : (ז) (לאשרו) . הרמז רישמש במקומו
 בעבור : (ח) (כי ארכו) . בודד ופירושו כי היה זמן גדול שם

והוא האריך ימים שם והימים ארכו לו : (וישקף) . ענין
 השגחה והצצה וכבר פירשנו שמושו בפסוק בראשית
 וישקיפו על פני סדום : (בעד החלון) . בא בעיני מן מן
 החלון : (מצחק) . עינו השעשוע והשמחה : (ט) (אך
 הנה אשתך היא) . פירושו אבל ועינו אין זה מאס זה כלו' .
 איננה אחותך כמו שאמר דוד אבל הנה אני רואה כי היא אשתך
 כי אתה מצחק עמה ואין אדם מצחק עם אחורו :
 בגימט 36 17

ע

אמרת פן אמות עליה : י ואמר אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט שכב אחד העם את אשתך והבאת עלינו אשם : יא ויצו אבימלך את כל העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת : יב ויזרע ויצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו יהוה : יג ויגדל האיש וגדל הילד ויגדל עד כי גדל מאד : יד ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה וינקאו אתו פלשתים : טו וכל הבארת אשר חפרו אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר : טז ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד : יז וילך משם ויצחק ניתן בגחל גרר וישב שם : יח וישב ויצחק ויחפר ארת הבארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמתו אשר קרא להן אביו : יט ויחפרו עבדי יצחק בגחל וימצאו שם באר מים חיים : כ ויריבו רעי גרר עם רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו : כא ויחפרו באר אחרת ויריבו נס עליה ויקרא שמה שטנה : כב ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו

שלישי

אתקטיל עלה : י ואמר אבימלך מה זאת עבדת לנא כועד פון שכיבדמנחד בעמא עם אתתך ואיתירא על נא חובא : יא ופקיד אבימלך ית כל עמא למימד דינויק לנברא דדין ולא תמיה אתקטילא ותקטיל : יב וזרע ויצחק בארץ ההיא ואשבה בשמא ההיא על חד מקנה בדשערוהי וברכיה יי : יג וירבא גברא ואול אויל ורבי עד די רבא לחרא : יד והוון ליה גיתי ענא וגיתי תורי ופולחנא סגי וקניאו ביה פלישתאי : טו וכל בירי דחפרו עבדי אבוהי ביומי אברהם אבוהי שמונין פלשתאי ומלונין עפרא : טז ואמר אבימלך ליצחק אייול מעמנא ארי תקיפתא מיננא לחרא : יז ואול מתמן ויצחק ושרא בגחלא דגרר ויחב תמן : יח ורעב ויצחק ויחפר ית בירי דמא דחפרו ביומי אברהם אבוהי וטמונין פלשתאי בתר דמית אברהם וקרא להן שמהן בשמתן די קרי להן אבוהי : יט ויחפרו עבדי יצחק בגחלא ואשכחו תמן בירא דמיין נבעין : כ ונצו רעונתא דגרר עם רעונתא דיצחק למימד די לנא מנא וקרא שמא דבירא עסק ארי אתעסקו עמיה : כא ויחפרו בירא אוחד ויצו ארי עלה וקרא שמה שטנה : כב ואסתלק

מתמן

רשי

כענין : וישקף אבימלך וגו' . ערלוהו עשוק עשתו : (י) אחר העם . המיוחד כעס וזו המלך : והבאת עלינו אשם . חס טכ

בנינה : י ואמר אבימלך מה דא עברת לנא בן עזיר פון
 שביב מלכא דמיחד בעמא עם אנתחך ואחיתא עלנא
 חובא : יא ופקיד אבימלך נת כל עמא למימר דיקרב
 לביש בגבא דהון ובאנתרניה אתקטלא ויקטל :
 יב וזרע יצחק לצדקתא בארעא והיא ואשפה בשמא
 והיא על חד קארה בן עזירי ובקביה : יג זרע
 זכרא וגוי : יד והוון ליה וגוי : טו וכל בירין וגוי : טז
 מינגא בגבסין בחדא : יז וזאל מתמן וגוי : יח ומכ יצחק ונתפר ית בירין דמוי די נתפרו עברי אבוי בימי אברהם
 אבוי וטמונינו פלשמיא פתר דמית אברהם וקרא להון שמתו די בשמתו די הנה קרי להון אבוי : יט ונתפרו עברי
 יצחק בספר גחלא ואשפחו מן ביר מוי בגעין : כ ונצו בענותא דגדר עם בענותא דיצחק למימר די לנא מנא
 נתון צבו מן שמיא ויבשת ויבן אתהון ונתה ליצחק ונבעת וקרא שמיא דבירא עסק ארום אתעסקו עלה עמיה :
 כא ונתפרו ביר אומרי ונצו אורף עלה ויבישת ותו לא נבעת וקרא שמיא שטנא : כב ואסתלק מתמן ונתפר

ירושלמי
 וְאָדִיק :
 וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ מַה הָיָה דָא דְעִבְרַתָּא לָן דָּא קָלִיל זְעִיר
 אֵילֹו שִׁימֵשׁ חַד טָלְיָא עִם אֶתְרָךְ וְזָכוּיָת מִיְמִיתָ עֲלֵנָא
 חֻבָּא בָבָא :
 וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ לְיִצְחָק אֵיזֵל מַעֲמֵנָא אַרְי תְּקִיפְתָּא
 וְכָבִיב גְּבָבְסִין בְּחַדָּא : יז וְזָאֵל מִתְמָן וְגוֹי : יח וּמִכּוּ יִצְחָק וְנִתְפָּר יֵת בִּירִין דְּמוּי דֵּי נִתְפָּרוּ עֲבָרֵי אַבְיִי בְּיָמֵי אַבְרָהָם
 אַבְיִי וְטַמּוּנֵינוּ פְּלִשְׁמֵיָא פִתְרֵי דְמִיתֵי אַבְרָהָם וְקָרָא לְהוֹן שְׁמֵתוּ דֵּי בִשְׁמֵתוּ דֵּי הֵנָּה קָרִי לְהוֹן אַבְיִי : יט וְנִתְפָּרוּ עֲבָרֵי
 יִצְחָק בְּסִפְרֵי גַחְלָא וְאַשְׁפְּחוּ מִן בִּיר מוּי בְּגַעִין : כ וְנִצְוּ בְּעִנּוּתָא דְגִדְרָא עִם בְּעִנּוּתָא דְיִצְחָק לְמִימַר דֵּי לֵנָא מִנָּא
 נִתּוּן צְבוּ מִן שְׁמֵיָא וְיִבְשֵׁת וְיִבְנוּ אֶתְהוֹן וְנִתְהַ לְיִצְחָק וְנִבְעֵת וְקָרָא שְׁמֵיָא דְבִירָא עִסְק אֲרוּם אֶתְעַסְקוּ עֲלֵהָ עַמְיָה :
 כא וְנִתְפָּרוּ בִּיר אֹמְרֵי וְנִצְוּ אֹרְפֵי עֲלֵהָ וְיִבְשֵׁת וְתוּ לֹא נִבְעֵת וְקָרָא שְׁמֵיָא שְׁטַנָּא : כב וְאַסְתַּלַּק מִתְּמָן וְנִתְפָּר

דְּשִׁי

עבר הכאת אשם עלינו : (יב) בארץ ההיא . אינ"פ שאינו חסוכה בא"ע ענמה כאלן שבעה גוים (ב"ר) : בשנה ההיא . אינ"פ שאינה כתקנה
 שהיה שנת רעבון (ב"ר) : בארץ ההיא בשנה ההיא . שניהם לפה למחר מהארץ קשה והסנה קשה : מזה שערים : שאלמה כונה
 דלויה לעשות ועשתה על אחת שאלמה מזה . ורכותינו אחרו אונדזה למעשרת חי' : (ג) כי גדל מאד . מהו אומרים וכל פרדותיו
 של יצחק ולא כספרו וחסכו של אבימלך (ב"ר) : (יד) ועבודה רבה . פניולה רבה כלשון לע"ז אוכרוי"נא עבודה משמע עבודה אחת . עבודה
 נמשמע פניולה רבה : (ג) (טו) סתמום פלשתים . ומכני שאלמה קלה הם לנו מכני הגוים הכחות פליטו טמונין פלשתאי לזון סתמה
 וכלשון התלמוד סתמום חת הלב : (יז) בנחל גרר . דחוק מן העיר : (יח) זישבו"ה פור . הכחות אשר מערו בימי אברהם חכיו .
 ופלשתים סתמום וקודש סתמי ונחך מרר מרר וזחפרן . (כ) עשק . ערער . ביהתעשקו עמו . נתעשקו עמו עליה במריבה
 זערער : (כא) שטנה . נוטימנ"ט : (כב) זפרינו בארץ . תדנומו ויפוש כארעא : זאחות

באר רחובות דקדוקי דש"י

פתיח גאים מלשון גאה גאה (כל"א הערשין) וי"ד שנייה לסימן רכמי וחקי רכמי פחות מנטיס דמח לאנסמנוס ורטי : (ג) משום
 דנולת עבודתי כמולם (שם דברי) הוא (כל"א חיק ארכיט) וזכר ידעת כאלין אלל השם דבר סימן רכמי או חיו כולל דק לשון
 יקיר

דשבי"ם

אל לטכ עמי : (יב) בארץ ההיא . אינ"פ שהארץ קשה הוא : בשנה ההיא . אינ"פ שהיא שנת נצורת זרעון : מזה שערים .
 שדה ששערוהו שונא כור א' הוניה מזה כורין : (יד) ועבדה רבה . עבודת שדה וכרמים . כי סתם עבדה עבודת קרקע היא :
 (טו) סתמום פלשתים . שלא יתקו צניו כהם אחרי מותו והזנך לכתוב כשיל שכתב דחק מנס סנ ופרס דונת זחס הוא אבי
 ענען . (יט) אשר קרא להם חכיו : כדי שלא יוכל אדם לערער עליהם : (כב) ולא רכב עליה . לפי שנתדחק ממרעיתם דכתיב
 ויעתק

זופי

(ויקנא) . קל הנון זבא בן לחקל כי משפטו להדגש :
 (יז) (בנחל מדר) . שם עיר : (יט) (בנחל) . העמק
 שנגרם בוהמים וקדא נחל ואף על פישאין בו מיס יקרא גם
 בן נחל מי המקום רהוא
כזים חיים . שהם מנעיש הנקרא נחל (כ) (עשק)
 תמיד : כסין וזה התפעל ממנו כי
 התעשקו עמו ענין טרודה
 זערעוד מדברי רז"ל ויצאו עליה עשקים פירוש מערערים
 לומר שלי הוא (כא) (שטנה) . כלום לשטן הם לנו כי בכל
 אשר אנחנו חופרים הם מרובים עמנו : (כו) (ואחות מרעהו) .
 שם איש ושמו אחות והיה שר גודל לאבימלך . והמסורת
 עליו

מכלל

(י) (ממעט) . כלומר קרוב היה דבר לטכב אחד מן העם
 עם אשתך אחר שאתה אמרת אחותי היא וכן תהליס עג
 כמעט נפיו רגלי קרוב הייתה לנשות רגלי : (יא) (הנגע
 באיש הזה) . לררע על . (יב) (שעריה) . שם ענין שעור
 ואומד לפירושו מאה כמה שיערו שיצא כמה שזרע מצא
 כמה שאסף מאה הלקים יחד מזה ששערו כמי אדם שיצא
 כזהורע ההוא (יג) (וגרל) . מקור מהדגוש ונפל הדגש
 כמו סלות (אל יוסף פרעה התל) וכא הנה המורה
 אותואר בענין פועל (יד) (מקנה צאן ומקנה בקר) .
 שניהם סמוכים נקודים בצרי : (ועבדה רבה) נקראו
 מוצאות הארטה בן על שם העבודה שעובדים אותה :

בראשית כו תולדות

אונקלוס

רבו עליה ויקרא שמה רחובת ויאמר כי
 רביעי עתה הרחוב יהנה לנו ופרתנו בארץ :
 כג ויעל משם באר שבע : כד וירא
 אליו יהוה בלילה ההוא ויאמר אנכי אלהי
 אברהם אביך אד-תירא כי-אתך אנכי
 וברכתוך והרביתי את זרעך בעבור אברהם
 עבדי : כה ויבן שם מזבח ויקרא בשם
 יהוה ויששם אהלו ויברושש עבד-יצחק
 באר : כו ואבימלך הלך אליו מנגר
 ואתנת מרגהו ופיכל שר-צבאו : כז
 ויאמר אלהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם
 שנאתם אתי ותשלחוני מאתכם :
 כח ויאמרו ראו ראינו כי-הנה יהנה
 עמך ובאמר תהי גא אלה בינותינו ביננו
 ובינך ונכרתה ברית עמך : כט אס-
 תעשה עמנו רעה באשר לא נגענוך ובאשר
 עשינו עמך רק-טוב ומשלחך בשלום אתה
 עתה ברוד יהנה : ל ויעש להם משתה
 ויאכלו וישתו : לא וישכימו בבקר וישקעו
 איש לאתנו וישלחם יצחק וילכו מאתו
 בשלום : לב ויהי ביום ההוא ויבאו
 עבדי

רביעי

חמישי

מתמן וחפר ביקא אוחרי ולא נצו עלהוקרא
 שמה רחובת ויאמר ארי כען אפתיה יי
 לנא וניפוש באר-עא : כג וסלוק מתמן
 לבאר שבע : כד ואתגלי ליה יי בליליא
 ההוא ויאמר אנא אלהיה דאברהם אבוק
 לא-תדול ארי-בסעך מימרי ואברכיך
 ואסי יר-בנך גדיל אברהם עבדי :
 כה ובנא תמן ומדבחה וצלי בשמא דיי
 ופרסיה-תמן למשכניה וברו-תמן עבדי-
 יצחק ביקא : כו ואבימלך אהא לנותיה
 מנגר וסיגת מרחמוהי ופיכל רב-חיליה :
 כז ויאמר להון יצחק מה-דין אתיתון לותי
 ואתון סגיתון יתי ושלחתיני מלנתכון :
 כח ויאמרו מהוא חונא ארי-תנה מימרא-
 דיי בסעך ואמרנא התקיים כען מוקתא
 דתנה-בין-אבהתנא ביננא ובינך ונגזר
 קיים עמך : כט אס-תעבד עמנא בישא
 כמא דלא אנגיסקיך ובמא דעבדנא עמך
 לחוד-טב ונשלחיקך בשלם את בען בריקא
 דיי : ל ועבד להון משתו ואכלו ושתו :
 לא ואקדימו בצפרא וקיימו גבר לאחיהו
 ושלחתינו יצחק ואולו מלנתיה בשלם :
 לב ונהה ביום ההוא ואתו עבדי יצחק ותוואו ליה על-ציסק בידא דחפרו ויאמרו

ליה

רשי

(כו) ואחות מרגהו - כתרנו ונוסיעת מרחמוהי סיעת נוחסיו - (ב"ד) ויש פותרין מרגהו' עיסוד הטיבה כמו שלשים
 מרגהו דמשון כדי שתיס תיבת ואחות דבקה אכל חין דרך ארץ לדבר על הנולכות כן סיעת אוחסיו שחס כן כל סיעת אוחסיו זולין עמו ולא
 היה נוחס סיעה אחת של אוחסיו לכן יש לפתרו כלשון הרשון ואל תתנה על ת"ו של אחות ואף על כי שאין תיבה סמוכה יש דוגמות
 במקרא תהלים) עורת מנר (ישעיה נא) וסבירת ולא עיין (ד) : אחות - לשון קבילה ואגודה סמוחין יחד : (כח) ראו
 ראש ראה בספר יחזקאל : תוואו אלה בינותינו וגו' - כאלה אשר בינותינו עמי אכין תסי גס עתה כימינו וסיניך :
 (כט) לא נגענוך - בשלחתיך לך מעמנו : אתרה

ביר אחריו וליא גצור עלה הי פקדמאי וקרא : שמה בנותה ואמר ארום ברוך ארונו : לגא ופשיגא פארעא :
 כג וסליק מתמן וגו' : כד ואמגלי ליה : כליליא ההוא ואמר אגא אלקא דאברהם אבוך לא רעדל ארום
 במעךד מיקורי ואברקינד ואסגירי בגד גגיו וכוותא דאברהם עבדי : כה ובגא מקון מדבחה וצלי בשמא בן ופכס
 מקון משקניה ותפסא מקון עבדי יצחק בירא : כו ובר גפק יצחק מנרר אתבשו ביריהון ואילגיהון לא עבדו פירין
 וארגישו דבגין דתריכו יתיה הנה להון קל דא ואול אבימלך לנותיה מנרר וצתקוף ברחמיו למעול עמיה ופיכל בב
 חיליה : כז ואמר להון יצחק מה דין אתיהון לנותי דאצלי עליכון ואתון סניתון יתי ותבכתו מלונתכון :
 כח ואמרו מחמא חמינא ארום הנה מימרא בן במעךד דבוכותך הוות לו כל טבתא וכדו נפקתא מן ארעו גבישו
 בירו ואילגנא לא עבדו פירין ואברגא והרריגיה לותנא ותתקיים בדין מימרא דתות בגין ומבגין מהי בגין ובינד ונגזור
 קום עמך : כט אם מעבד עמנא בישא היבמא דלא קריגנא כך לביש והיבמא דעבדנא עמך לחוד טב וישלחנך
 פיו בשלם אנת ברוך בריא דן : ל ועבד להון וגו' : לא ואקדימו בצפרא נקמו גבר לאחוי ופסג מתגא
 דחמריה ויבב פסגא תדא להום לשחרו וצלי עליהום יצחק ואתרווחו ואלויענו יצחק ואולה מלונתיה בשלם :
 לב והיה ביומא ההוא ואתו עבדי יצחק ותנר ליה על עיסק בירא דתפסא ואקרא ליה אשפחנא מוי :

באר רחובות דקרוקי רש"י

ימיה לכנתב רש"י עבודה משמע עבודה אחת אבל עבודה כמלמס שם הפעולה הוא וקרא סם התואר (ערבטיט דיה
 זאך) והאמלתא ודאי איתא דכבר חדא לא שייך שום התארות אלא ודאי כולל פעולה רבה וזה סתם עבודתו מוטע פערלה רבה
 (פילפעלדיה כו"א) : (ד) ועתה אפרש דברי רש"י אחת ואחת מה שכתבתי פותרין (מרעהו) כום מיקוד התיבה וכו' לאו
 יסוד ושורש ממש קאמר דהא כחלת (מרעהו) הוא השורש (רוע) רק מדרך רש"י כל הכול שחלת (הכום) שעתה יון לטון (עבר) שם
 דבר) קרא לה יסוד וכתבו הודקקים העגם כעבור דלינה מותכ רק גורה לתיבה יסודית קרי ליה : ומה שכתב עוד כרי
 שתיה תיבת ואחות דבקה וכו' רצה לומר מדהוי למכתב (ואחוזה) כה"א כסוף חלל כתיב ואחות ונשתנה ה"א דכסוף לתי"ו חס כן
 מלת אחות דבקה למלת (מרעהו) אכן עלזה קשה היך חסער (לרבך) מלת אחות למלת (מרעהו) וכלא עקין הדכיות מתפרש
 (כל"א פון) (והכום) מן מלת (מרעהו) תתפרש גם כן (כל"א פון) והיך יתכן לדבר שתי פעמים רבופות כזה אחר זה (פון פון)
 לכן קאמר רש"י כתרנונו סיעת (מרחמות) וכתב עוד סיעת מאוהביו הוא תוספת ביאור לדברי חונקליס ורצה לומר התי"ו מן מלת
 אחות לור תחשב והרי כלובותיב אחתה לפי זה אין כאן רק (פון) חדא (אין כוונת פון גועלשטאט) : ומה שכתב עוד ניש פותרין
 וכו'

רש"י

ועתק משם : (כד) ויעלמשס כאר שפע - כי היקמתי ירא משם סכן מוכיח שח"ל הקב"ה אל תירא כי אתך אטי כמלא שביעתי ירא :
 (כה) ויכרו סם עבדי יצחק כאר - ולא קרא לוי יצחק סם עד לבסוף שחביבונן הלך אליו מנרר ונשבעו איהם לחמיו ולו כו עבדיו והגידו
 לו על אודת הכאר אשר חפרו ולו קרא לו סכעם על סם השקועה שנסעו הוא ואחיו (כו) ואחות מרעהו - כתרנוס חקרת אהוביו
 כמו יתנה למרעהו - והמ"ס כונונו"ם של מרי"ע ותוקע - וכמ"ס של אכני מס"כ כלי חלמיה : וכן יתר מ"רעהו לדיק ודרך רשעים
 תתעם - הלדיק יתר ויכוון דרך ישר את מרעהו כמו ויתורו את ארץ כנען אבל דרך פשעים לעגום ולשכיניהם תתעם : פי"ט אגדור
 כלע"ו - יתר הוא את עצמו - ידבר הוא את אחרים כמו יסוכי"ם יקום יקום זה פועל וזה מפעיל : (כח) תבינא אלה אשר פגותינו -
 ביני ובין אפך שתתקיים גם עתה סכן היה תנאי אסתקור לילוני ולכדי : (כט) אתה עתה כרוך'ה' כמו כן כרות כרות עענן
 ושלמתו שלום כמו שעשית לך - אסתשלת כרוך'ה' דוגמת כה כרוך'ה' שכתב כלכך - וכן עשה יצחק וכלא אתו שלום :

מכלל יופי

עליו לית שום בדנשו אמר מרעהו כמו מלכיס (רעדת
 המלך) וכום מרעהו ומאותיות אמתי"ן הגוספות וכן שופטים
 יד למרעהו אשר רעה לו : (מרעהו) - הכס בצרי ודעת
 התרגום וסיעת מרחמותו רוצה לומר הלך עם חבורה מרעיו
 ונקראת חברת האיש אחזה לפי שנאחזים בו ויא יפרדו ממנו
 בצאתו וכמו אור דעתו תהיה מס מרעהו מס השמוש ויהיה
 רעהו כמו רעיו וכן כחוס מן נבורדו וכמו נבוריו :
 (כה) (ראו) כוון במקום הא למד הפועל (כט) (כאשר

עבדי יצחק ויגדו לו על-אדות הבאר אשר
קפרו ויאמרו לו מצאנו מים : לג ויקרא
אתה שבגה על-בן שם-העיר באר שבע
עד היום הנה : ס לד ויהי-גשו בן-ארבעים
שנה ויקח אשה את-יהודית בת-בארי
החתי ואת-בשמת בת-אילן החתי :

לה ותהיין מרת רוח ליצחק וירבקה :
כו א ויהי בידקון ויצחק ותכתיון גינו
מראת ויקרא את-גשו בן הגדל ויאמר
אליו בני ויאמר אליו הנני : ב ויאמר
הנה-גא וקנתי לא ידעתי יום מותי :

ג ועתה שא-גא בליך תליה וקשתך וצא
ה' יורה השדה וצודה לי צודה : ד ועשה-לי
מטעמים באשר אהבתי והביאה לי ואכלה
בעבור תברכה נפשי בטרם אמות : ה

וירבקה שמעת ברבה ויצחק אר-גשו בנו
וילך גשו השדה לצוד ציד להביא : ו
וירבקה אמרה אל-יעקב בנה לאמר הנה
שמעתי את-אביך מדבר אל-גשו אהיך
לאמר : ז הביאה לי ציד ועשה-לי
מטעמים ואכלה ואברכה לפני יהוה לפני

מותי

רשי

די

ליה אשכחנא מיא : לג וקרא יתה שבגה
על-בן שמא דקרתא בארא דשבע עדיומא
הדין : לד ונהו גשו בן ארבעין שנין ונסיב
אתמא ית-יהודית בת-בארי התאה וית-
בשמת בת-אילון התאה : לה ותהיין
מרתו ויגדו לו על-מימרו ויצחק וירבקה :

א ותהי בר-סיב ויצחק וכתה גינו
מלמחוי וקרא ית-גשו בריה רבא ויאמר
ליה ברי ויאמר ליה הא אנא : ב ויאמר
הא-בנן סיבית לית אנא דע יומא דאמות :

ג ובען סב-בנן זינך סייפך וקשתך ופוק
לחקלא וצוד לי צידא : ד ועביד-לי
מבשילין כמא-דקרחימית ותעל לי ואכול
בדיל די-תברכינך נפשי עד-לא אימות :

ה וירבקה שמעת בד-מליל ויצחק גם-
גשו בריה וצוד גשו לחקלא למיצד צודה
לאיתאה : ו וירבקה אמרת ליעקב בנה
למימר הא שמעית ית-אבוק מליל עם-
גשו אהוך למימר : ז איתי לי צידה
ועביד-לי מבשילין ואיכול ואברכינך קדם
וי קדם מותי : ח ובען ברי קביל מיגי למא

ו.ס אתה (פזרים אחרים עתה) עשה לנו כעוכן : (לג) שבעה . ע"ש כנרית : (לד) בן ארבעים שנה . עשויה נמשל
לחזיר שחומר (חלהים פ) יכרסמנה חזיר מוצר החזיר הוא כשהוא זוכה פושט טלפין לחזיר רחש שאני טהור כן אלו גוולים ותומסים
מרחים עננים כזרים כלת' שנה היה עשו לזכרים מתחת כעליהן וזענה אותם כזיהי כנ"ל אחר אהא כנ"ל שנה נשא אשה חף אזי כן :
(לה) מרת רוח . לטון המראות רוח כיוון מרחים הייתם כל מעשיהו להכניסו לענשון : ליצחק וירבקה . סטיו עובדות
ע"א (כ"ד) : (א) ותכתיון . כעשן של אלו (שהיו מעשנות ונקטיות לע"ז) . ד"א כשנעקד ע"ג העוכה וסיה אכורונה
לשחט כחותה שנה נפתחו הפזים ורחו מלאכי השרת והיו כוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עניו . דבר אחר כתי
שיטל יעקב את הכרכות : (ב) לא ידעתי יום מותי . אחר רכי יהושע בן קרתה אם מניע אדם לפרק אבותיו ידאג חשש שנים
לפניהן ומחש לאחר בן וינחה היה בן ק"ג (כי יעקב בן ג' כשנתברך דוק כרש"י סוף הסדר) אחר שחל לפרק אחי אהי מניע והיה מתם
כת קכ"ו והיו כנ"ל שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שחל לפרק אחי שחל לפרק אחת : (ג) תליך . חרובך שדרך
לתלותה : שא גא : לטון השקוה בלונה ששנינו (ביצה בח) אין משחיוץ את הפקין אבל נעשיה על גבי מקרתה חדר סביבן (שמוא
יפה

והיו סרדקנין ואפסת רוח בפולחנה גזבריה ולא היו
מקבלו אוילפו לא מן יצחק ולא מן רבקה :

לא וקרא ומה שכנה בגין בן שמו בקרמא ביר שבע
עד יומא הדיו : לר והוה עשו וגוי : לה ונתון
מנתנו בפולחנה גזבריה ומתפנינו לאקרדא בעבריהון
בישיא ליצחק ולרבקה : א ונתנה בר סיב יצחק ונתנו עינו מלחמי דבר בפמיה אבוי אסמבל בכורסיה יקרא
ושרנו מההוא זמנא עינו למכתי וקרא ית עשו בריה ברא בארביסר בגיסו ואמר ליה ברי הא ליליא דין עילא
קושבתין לקמרי עלקא ואוצרי טרין מתפתחין ביה ואמר ליה הא גא : ב ואמר הא קרון סיבת לית אנא בע יום
מותי : ג וקרון סב קרון קמאי ונד בית גירך נקשתך ופיק לתקלא וצור לי צידא : ד ועבר לי מבשילין היקמא
דרתימית ותיעול לותי ואיכול בגין דהקרינד נפשי עד לא אימות : ה ורבקה שקעת קרומ קודשא בר מליל יצחק
עם עשו בריה ואל עשו לתקלא למיצר צידא לאומיאה : ו ורבקה אגברת לעקב ברה למימר הא ליליא דדין
עלאי קושבתין לקמרי עלקא ואוצרי טרין מתפתחין ביה ושקעית ית אברך קמליל עם עשו אחרך למימר :
ו אצל לי צידה ועיבר לי מבשילין ואיכול באקרדינד יקדם : קדם דאמות :

וכען

רשי

יפה שלא תאכלני ככלה (ב"ר) : וצודה לי - מן ההפקד ולא מן הגזל : (ה) לצוד ציד להביא - טעו להביא חס לא ימנע
ניד יכאטן הגזל : (ז) לפני ה' - כרשותו שיסכים עלידי : ויקח

באר רחובות דקדוסי רשי

כו' אין דרך ארץ וכו' כזה מקשה את עצמו דלמא התי' מן מלת אמות מורה ענין הדכיות ולי משום דלא יתכן (המם) כמלת (מרעהו)
דלמא אמרינן (המם) היא מן היסוד ולא לשימוש (מן) ולפי זה גס כן חונה רק (של) מדא דהיינו ענין הדכיות על זה כתב רש"י דתי' זה

רשב"ם

(לג) על כן עם העיר באר שבע - ואין זו אמותו באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה : (לד)
ויהי עשוקן ארבעים שנה - ואולי יתקן עולה כי כן ששים היה כללת רבקה אותם - להודיענו כח מה שכתב אמרינו כי ויקח
יצחק - ויקח אשה את יהודית : (לה) ותהיו מורת רוח - לפי שצדק לומר חס לוק יעקב אשה נכונה כענין כאלה לכן הולך למרע
תחלה מורת רוח - כיון מן עושה לומר יאמר עושה דברו לנקיבה - וכשהוא דבוק ויאמר עושה - כן יאמר מן מורה עורת לשון מתרה - מן
ימרה את מן יאמר עורה לנקיבה וכשהוא דבוק ויאמר עורת רוח קונט' רריאל' - חכל לכיודע מרת נפשו משך קמן לפי שהוא עם דבר
לשון מרות אבל זה מלאפוס הוא לשון פועל ומגורתי כי מרה מדותי מתטופה למד פעל : (א) ותכהן עיניו - מן הזקנה כמו שמינה
בספר שמאל ועיניו החלו כרות : (ב) הכה נא - חמי מקחש עומן כשכיל שזקנתי ואני רחנה לתת לך כרמות אשר כתי' לחלוק לך כתי' כיון דכתב
אברהם וירושע הארץ : (ג) שאל כלך - כופל כל שני כפאן כמו שפירשתי אבל הנה כל ידעתי כי אשה יפת מראה את : תליך אשפתך
שתלויסכה החנים - תליך מגורת נשר החופים תלה - וכן שטיך כן אבימסע מגורת שבה ענה - (ד) לפני ה' : כשה' - חכל

מכלל יופי

ויכנסו בחוריהו לפי שיתקמטו יהודי העין כי גבר עליה היושב
והחלש הראות (ג) כלי' כלי וינשאתה צד בהם והפרט לקלי' :
והוא האשפה שבו החצים שהוא נתלה באוזן האדם
או הוא הסיף כמו שאמר התרגום סיפך כי גם הוא נרלה :
(צידה) כתוב בהאוקרי בלא הא - והרשי ידוע שכא לרמוז
המשה דברים המפסידים את השחיטה : (ד) (מטעמים)
ענין הטעמה שישעום אדם בפיו ואינו אוכל ממנו ומעביד
על גרונה כי אם מטעמו וכן או' ל מטעמת אינה צריכה כרבת
והשרוי בהעניה טועם ואין בכך כלום הנה כי הטעמה כפרת
או בלשון בלבד שיקח אדם בקצה לשונו וישעם כודף
הטועמים ולפי שהחך טועם מיני המאכלים כמו שאמר
חונלם וחין אוכל ישעם לואמר ועשרה לי מטעמים
בלומך

לוח והוא עם ענין שליוח ענין אחר : (לה) (מרת דוח)
כל אחת ואחת היתה מורה רוחם כלומר טחלפת ומישנה
רצונם ושרשו מרה מענין ישעיהם מרו ועצבו ארז
רוח קדשו שהוא גם כן ענין מרידות והבעסה ויהיה מורת
פועלית סמוך כמו שר
הצריס (חולת אהבה) - זר"ע סמרינו פירש אותה מלשן
או יהיה שם כפלם ישעיהם למ וזורה לא יעלה על ראשו
(ולדבר אר"י רועה) - והטעם שהי' לתער ולסמן
ובפירוש מרת ישם כמו מקנר רוח מייצחק ורבקה -
מטליד (מרת נפשו) שרשם
מור אלא שזה המם בחולם וזה המם בחטף קמץ :
כו (א) (כיון יצחק) - פועל עבר : (והכתי') ענינו
הקמט והעצור כיון קמץ יתקמטו עיניהם

מותי : ח ועמה בני שמע בקלי לאשר אני
מצוה אתך : ט לך-נא אל-הצאן וקח-
לי משם שני גדי עזים טובים ואעשה אתם
מטעמים לאביך באשר אהב : י והבאת
לאביך ואכל בעבר אשר יברכה לפני מותו :
יא ויאמר יעקב אל-רבקה אמו הן עשו
אחי איש שער ואנכי איש חלק : יב אולי
ימשני אבי והייתי בעיניו כמתענת והבאתי
עלי קלכה ולא ברכה : יג ותאמר לו אמו
עלי קלחתך בני אך שמע בקלי ולך קח-
לי : יד וילך ויקח ויבא לאמו ותעש אמו
מטעמים ובאשר אהב אביו : טו ותסת
ק רבקה את-בגדי עשו בנה הנדל החמלת
אשר אתה בבית ותלבש את-יעקב בנה
הקטן : טז ואת ערה גדי העזים הלבישה
על-גדיו ועל חלקת צואקיהו : יז ותמן את-
המטעמים ואת-הלחם אשר עשתה ביד
יעקב בנה : יח ויבא אל-אביו ויאמר אבי
ויאמר הנני מי אתה בני : יט ויאמר יעקב
אל-אביו אנכי עשו בכרך עשיתי באשר
דברת אלי קום-נא שבה ואכלה מצודי
בעבור תברכני נפשך : כ ויאמר יצחק
אל-בנו מה-זה מהרת למצא בני ויאמר
כי הקרה יהוה אליה לפני : כא ויאמר
יצחק אל-יעקב ושה-נא ואמשך בני האמה
זה בני עשו אס-לא : כב וינש יעקב אל-
יצחק אביו וימשחו ויאמר הקל קול יעקב
והידים

די-אנא מפקדא ותך : ט אזיל-קען לנת-
ענא וסבלי מתמן תרין גדי בר עזין טובין
ואעבידנתהון תבשילין לאבוך כמא דנחום :
י ותיתי לאבוך וכול גדיל דיברכינד קדם
מוחיה : יא ויאמר יעקב לרבקה אמיה הא
עשו אחי גבר שערן ונאנא גבר שעיע :
יב מאים ימושני אבא ואיתי בעינתי
כמתלעב ואיתי עלי לנשין ולא ברקן :
יג ואמרת ליה אמיה עלי אחאמר-
בנבואה דלא-ייתון לנשיא עלך ברי ברם
קביל מיני ואיגיל סב-לי : יד ואזל ונסיב
ואייתיה לאמיה ועברת אמיה תבשילין
כמא דנחום אבותי : טו ונסיבת רבקה-ית
לבושי עשו ברה רבא דכניתא די עמה
בביתא ואלבישת ית-יעקב ברה זעירא :
טז וית-משיב דגדי בר-עזי אלבישת על-
ידוהי ועל שעיעות צנאוהי : יז ויהבת
ית-תבשיליא וית-לחמא די עברת בינא
די-יעקב ברה : יח ועל לנת-אבותי ויאמר
אבא ויאמר הא-אנא מאן את ברי : יט ויאמר
יעקב לאבותי אנא עשו בוכרך עבדית כמא
דמללתא לי קום-קען אסתחר ואיכור
מצודי גדיל די-תברכיני נפשך : כ ויאמר
יצחק לבריה מה-דין אוחיתא לאשכתא
ברי ויאמר ארי זמן יי אלהך קדמי : כא
ויאמר יצחק ליעקב קריב-קען נאמושינך
ברי האת דין ברי עשו אס-לא : כב וקריב
יעקב לנת-יצחק אבותי ומשייה ויאמר קלא
קליה

ב
אזל ב
יא
ב
אין ביה
יד
עשו
ברה
לנת
עמי
כב
קדי
(ט)
גדי
טעם
קתר
דקי
שבה
אז
עני
טלק
כב
גדול
עזים
עלי
(ד)
ס
כלום
ולדע
וכן
(יא)
(יב)
כמר
(טו)

יונתן בן עוזיאל

עט

ח זכען ברי וגוי : ט איזיל קדון לבית עגא נפק לי מתמן תרי גדיי עזין שמנין חד לשום פקחא וחד לשום
 ארבו חגא ואעביר יתהון תבשילין לאבדך היקמא די רחיס : י ותעיל לאבדך ויכול קנין דיקרבניך קדם כותיה :
 יא ועל בהנה יעקב דחיל היטא דחיל דלקא ולטטניה אבוי ואמר הא עשו אחי גבר שערו וצאנא גבר שעיע :
 יב מאים וגשעיני אבא ואיחי דמי בעיניו הי בקעה ביה ואייתי עלי לונטין ולא בקראן : יג ואמרת ליה אמת
 אין פירבו דיקרבניך יתון עלך ועל קנא ואין לונטין ולטטניך יתון עלי ועל גפשי ברם קביל קניי נאזיל סב לי :
 יד נאזל ונקסיב ואייתי לאמיה ועבדת אמיה תבשילין היקמא דרחס אבוי : טו ונסוברת רבקה לבושי
 עשו ברה ברא מרגנו בהנה מן אדם קדמאי ותהא יוקא לא אלבשינו עשו ואשמארר גבה בביתא ואלבישת ית יעקב
 ברה ועיקרא : טז וית משכי וגוי : יז וסדררת ית תבשילין וית לתקא די עבדת ביד יעקב ברה : יח ואעל
 לנות אבוי ואמר אבא ואמר האנא מן אנא ברי : יט ואמר יעקב לאבוי אבא עשו ברכך עבדנא היקמא דבוליקא
 עמי קדם קדון אסתחר ומיכול מצדי קנין דתבשילין גפשי : כ ואמר יצחק וגוי : כא ואמר יצחק וגוי :
 כב וקריב יעקב לנות יצחק אבוי וגששיה ואמר קלא
 קדון קליה דיעקב ברם בוש דויצקמיש ידוי דעשו :
 כג ולא

ירושלמי

במורש ידוי במורש ידוי דעשו :

רש"י

(ט) וקח לי משלי הסואינס גול שכתש לה יצחק בכתובתה ליעול שני גדיי עזים בכל יום ט"ר : שני גדיי עזים : וכיטי
 גדיי עזים היה מאלל של יצחק אלא (פסח היה) האחד הקריב לפסח והאחד עשה עטעמים כפרקי רבי אליעזר : כאשר אהב . כי
 טעם הגדי כטעם הכזי : (יא) איש שעיר . בעל שער : (יב) יבושני . כמו ממש כזהרים : (טו) החמדות . הנקות
 קתרגומו דכיתא . דבר אחר שמנד אותן מן נמרוד : אשר אתה בבית . והלא כמה נשים היו לו והוא נפקיד אלל אמול אלא סביב
 בקי כמעשה ומוסדן : (יט) אנכי עשו בכורך . אנכי הכיילך ועשו הוא בכורך : עשיתי . כמה דכריס כאשר דכרת אלי :
 שבה . לשון מיסע על השלחן לכך מתורגם אסתחר . (כא) . גשה נא ואמשיך . אמר יצחק כלכו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור
 קפיו וזה אמר כי הקרה ה' אלהיו : (כג) קול יעקב :

באר רחובות דקדוקי רש"י

זה דרך ארץ וכו' * משום יש חילוק בין ענין הדכקות המורה חסרון מלת (של) ובין מלת (מן) כי מלת (מן) מורה מקצת הדבר אבל
 ענין הדכקות מורה למי שייך כל הדבר והלכך אי אמרינן טע"ס כמלת מרעהו יסודית היא והת"ו כמלת אחות לסיון הדכקות משמע
 שלקח כל אחיו ואין זה כבוד המלכות וכי אקשר למלך להוליך אתו כל אחיו וכי סיעה אחת היתה לו אבל אי אמרינן דקיימינן (הקמ)
 כמלת

רשב"ם

אכל צמרוד גבור טיד לפטיה' . פירושו ככל העולם . וכן נינהו היתה עיר גדולה לאלהים . בכל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר
 גדולה כנינהו : (ט) לך נא אל הנאן : מוקוס אומנותו שהיה יושב אלהים : גדיי העזים . בשביל העורות ששערו קשה כשער אדם לקח
 עזים ולא ככשים : (יב) יבושני אבי . ממש כזהרים . כמו יסוכבה ערבי נחל ען סכס . דגש תחת אות החסרה : (יג) עלי קללתך .
 עלי ועל זוארי כלומר כי היתה כועסת כמה שאמר לה הקב"ה ורכ יעמוד לעיר : (טו) החמדות . שהיה עובד בהן אכיו שזעת אטילה :
 (ד) ואכלה מצדי . חטף קמץ לפי שהוא לשון זון כמו אכול בשמחה לחמך . אבל ואכלה מצדי בני הוא מלאמס שהוא לשון אכיל . כמו זכור
 ה' לדוד יאמר וקרה לחמדי דוד לשון ציווי : (כג) הקול קולי יעקב . לפי שתאומים היו הים קולן דמות קלת זה לזה ולכך טעה יצחק בקולו
 מאמר

מכלל יופי

כלומר תבשיל שיטעם החיך מטעמי מיני התבליים הטובים
 ולדעת ר' יונה רוצה לומר מאכלים : (ט) טובים שמנים
 וכן כראשית יח רך וטוב סמאל שבעפרות הטובות :
 (יא) (שעיר) . תאר למענין (שער) וכן (שעירות) :
 (יב) (ימשני) . שרשו משיש והשין דגושה וכן (וימשחו) :
 (כמתתע) . עיקר שרשו תערה ונכפרו בו הפא ודעין :
 (טו) (בגדי) . בלשון נקבות : (החמדות) . כלומר

להגש

בראשית כו תולדות

אונקלוס

והידים יהי עשו : כג ולא הכירו כי-היו
 ידיו כידיו עשו אחיו שערת ויברכהו :
 כד ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני :
 כה ויאמר הנשה לי ואכלה מציד בני
 למען תברכה נפשי ונגש-לו ויאכל ויבא
 לו וין נישת : כו ויאמר אליו יצחק אביו
 נשה-נא ושקה-לי בני : כז ונגש וישק
 לו וינח את-רית בגדיו ויברכהו ויאמר
 ראה רית בני ברית שדה אשר ברכו יהוה :
 ששי כח ויתן לך האלהים מטל השמים
 ומשמני הארץ ולבדן ויתירש : כט יעבודך
 עמים וישתחן לך לאמים הוה גביר לאחיה
 וישתחוו לך בני אמך אברהם ארור ומברכהו
 ברוך : ל ויהי כאשר בלה יצחק לבן את-
 יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני
 יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו :
 לא ויעש נס-הוא מטעמים ויבא לאביו
 ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל מציד בני

ששי

וישתחוו

בעבר

רשי

קליה ויעקב וידעא ידוהי דיעשו : כג ולא
 אישתמודעיה אחי הוה ידוהי כידיו עשו
 אחוהי שעירן וברכיה : כד נאמר את-הין
 ברי עשו נאמר אנא : כה נאמר קריבלי
 ואיכול מצידא דברי בדיל-די-תברכיך נפשי
 וקריב ליה ואכל ואיתי ליה חמרא ושתי :
 כו נאמר ליה יצחק אבודי קריב-כי-נ
 ונשק לי ברי : כז וקריב ונשק-ליה ונאמר
 ית-ריתא דלבושוהי וברכיה נאמר תוריתא
 דברי בריח דחקלא דברכיה : כח ויתן
 לך וין מטלא דשמיא ומשובא דארעא
 וסגיאות עיבור וחמר : כט ופלחונך עממין
 וישתעבדון לך מלכון הוה ובקלא חוק ויסגדון
 לך בני אמך ליטך יהון-ליטין ומברכהו יהון
 בריכין : ל ונהוה ברי-שיצי יצחק לברכא
 ית-יעקב ונהוה ברם מיפק נפק יעקב מן
 קדם יצחק אבודי ויעשו אחוהי אתא מצידיה :
 לא ויעבדאף-הוא מבשילין ואעיל לאבותי

ואמר

שעבוד כלשון תמוניס קום נח אכל עמו כלשון קנטוריה דכר יקום אחי : (כד) ויאמר אני לא חמר אחי עשו אלא אחי : (כו) זירח זגרי.
 והלא חין דרית רע יותר מטעף העוים אלא וקלמט סנכספה עמו רית גן עדן : כריח שרה אשר ברכו ה' . שיתן כורית טוב וזהו שדה
 טפוחים כן דרשנו ר"ל : (כח) ויתן לך . יתן ויתחור ויתן כ"ר . ולפי פשוטו מוסכל ענין הרשון ראה רית בני שנתן לו הקב"ה כרית
 שדה וגו' ועוד יתן לך מטל השמים וגו' . מטל השמים כמשמעו ויודרשי חנדה יס להי"ש פנים : (ד"א) מהו האלהים בדין אם ראוי
 לדין לך ואם לאו לא יתן לך אכל לעצמו אחר חשמוני הדרן ויהי עווסטן כין דיק כין רע יתן לך ומחנולמד סלחא בשעשה הבית סידור
 תפלתו יס"אל שהוא שגל חיוכה ומנדיק עליו הדיון לא יקרא עלך תגר לפיכך (מלכים א ח) ונתת לאיש כד-כיו אשר תדע את לבבו
 אכל ככ"י מחוסר חוכה לפיכך חמר ואתה תשחע השמים זעמית ככל אשר יקרא אליך הנכרי כין ראוי כין שאינו ראוי תן לו כדי שלא יקרא
 עליך תגר ברש"י ויסן מדיק) : (כט) בני אמך . ויעקב חמר ליהודה בני אחיך לפי שהיו לו כנים מוכנה חיוכות וכלן שלא נשת אלא
 אשה אחת חומר בני חין (כ"ר) : אורדיון ארור ומברכהו ברוך . וכללעם הוה חומר מ-כ"י כין ואורדיון ארור (כ"ר) הנזיקים
 תחלתם יסורים וסופן שלום ואורדיהם ומצער'הם קודמים למוכריהם לפיכך יצחק וקדים קללת אורדים לברכת מוכריים והרשעים תחלתן
 שלום וסופן יסורין לפיכך כלעם הקדים ברכה לקללה : (ל) יצא יצא . זה יצא זה בא : ויחרר

באר רחובות דקדוקי רשי

בולת (בדעהו) כלשון (מן) ורתי"ו כולת חמות היא תמורת פ"א מנינו ספיר כבוד הנלכות כ"ף שלקח כמה וכמה טעות מכל
 עוקס

כג ולא אשחמוציה ארום הנה ידיו עשו אחי שערנין דבריה כד זאמר אנת וגו' כה זאמר קריב לי ואיכול מצידא דברי בגין דברביך גפשי וקריב ליה ואכל ולא הנה חמרא גביה ואזכמו ליה מלאכא ואיירי מן חמרא דאצטנע בענבוני מן יומי שירי עלמא וחבייה בך יעקב ויעקב אמי ליה לאכיו ושתו כי זאמר ליה יצחק אמי קריב בדרון וישק לי ברי כי זאמר וקריב וגשיק

ירושלמי

בבית קטורת בוקמין טבין בעמדין למקרבא בטור בית במקדשא דכרך זתיה טי גמייס

ליה נאבת זת ריחא דלבושו וברבייה זאמר חסון ריחא דברי קריחא דקטורת בוקמניא בעמדיא מתקרבא בטור בן מקדשא דאתקרי תחיל דכרד זתיה ואתרעי לאשראח שקיתיה סמו כי זאמר לך מימרא בן מטוב טרין דנחמין מן שמיא ומטוב מבוענין דפלגין ומקבין צמחי צרעא מלכע וסוגני עבור וחסר כי כט יפעצדרון לך אומיה

ירושלמי

ופלגין קדמך אומיה כל בני דאחוד וישפעקרו לך כל מלביא כל בני דישמעאל הווי כב ושליש על בני קטורה יהווי קמקמין וישאילין בשלמך כל בני דלבן אחיה דאמך זמאן דלייש יתך יעקב ברי יהווי בכלעם בן בעור וזמאן דמכרד יתך יהווי בריד קמשרה גבייא ספרדיו דישראל

כל בני דעשו וזפתו קריב מלכותא כל גהא דקטורה כב ושליש זתיה על אהך זיתו מקמין למשאל בשלמך בני אמך לישך ברי יהווי כלעם בר בעור ומקרבך יהווי קריבן כמשנה גביא ספרהובס דישראל ל זתיה בך שיצו יצחק לקרבא זת יעקב והנה ברסמיק גפשי יעקב קתמין טפוחין מלכות יצחק אביו וישקו אחיו על מצריהו לא זעביב מימרא בן מניה צידא דבא נאשפת בלבא

זאמר

באר רהובות דקרוקי דשיי

זקוק לא היו דק מתקנת והניח זס כן הרבה סיעות בביתו זמה שכתב עזרואל תתמה זכו רזה לומר השתא דהוכחנו דהתי' צמלת אחות תחש תמורת ה' אהרונ' על זה מביא רש"י עזרת מנר סבורת ולא מין כי נססם לאיתכמו שני פעמים (מן פון) אלא הוכרחו לומר התי' וזמלת עזרת וכן התי' צמלת וסבורת הן תמורת ה' אכלו כתיב (עזרה מצר) שכורה ולא מין על דרך זה כאלו כתיב (אהויה) מרעבו (איון כולד טון זועלשפט) : אהויה כרעהו בשמורת אית' ל' טוס כר איש : כל דה' צמלת אחות לאו ענין דבוק ואחיות הוא (איון כובד) וגם התי' ולאו ענין דבוקיות הוא אלא דקי הוא סם איש שני לומר זור רומן צמלת ל' לית דתמנוטס האיש שני לומר עמות אחות ומהי צמלת מרעהו הוא מן היסוד כח מרעים דממנון (דעס מלך ויון חכר האש גביישן אחות) זעין כתיבת שפרי בל' בראשית נוה שכתתי סם :

זה דהא

דשב"ם

זאמר שאלו איש שעד על צורו : (כד) אתה זה בני עשו - כרזה שאתה בני עשו : (כו) ריח כנדין : החזרות וכנדיהם היו גוששים ביומור : אשר כרכו ה' את הסדה שהוא מלא כרד וכרכוס קנה זקניו - וכן פי' ר' ז' חליעור - הקליר סדה מכורך כהר' כרכו במתן של : (כח) ויתן לך מוסכ על כרכו ה' והוא ה"ק יתן לך מעל עטל שמים כעין כרכת הסדה : (כע) בני חניך - חלילי יעקב סדה לו שים כרכת כתבנו וישתמוון כן בני חניך : (ג) זים קרי יתא - להניד נסים שבעו לייעקב כל הכתוב שאלו הקדים עשו לכח דגע אחד קודם

מכלל יופי

להדגש כחבריו אשר כפרשה והוקל (כד) (אתה זה) - פעמים יתפרו היא השאלה או התמיהה ויוכן הדבר מהענין וכן בפרוש אתה זה דרך שאלה אעפ"י שאין עמו הא השאלה וכן מלכיס אהה אמדת אדניו ויסלוק אהרו : (כה) (מציד בני) - כאלו אמר מצידך אלא כן הוא מנהג הלשון וכן יקום אביו ואכל מצד בנו (כז) (ראה ריח בני) - לפי שהדגשת דעין היא דולה בשאר ההדגשות צ"ש לרשאר ההדגשות לה : (ראה ריח בני) הצווי הזה לא בא לאדם מיוחד אלא למי שיהיה והוא על דרך מליצה וכן דמים : (שדה) עמנו הוא

הוא

בעבר תברכני נפשך : לב ויאמר לו
 יצחק אביו מי-אתה ויאמר אבני בנה
 בדרך עשו : לג ויחבר יצחק תרדה גדלה
 עד-מאד ויאמר מי-אפוא הוא הצד ציד
 ולבא לי ואכל מבלי בטרים תבא ואברכהו
 נס-ברוך יהיה : לד בשמע עשו את-
 דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד-
 מאד ויאמר לאביו ברכני נס-אני אבי :
 לה ויאמר ובא אחיד במרמה ויקח ברכתך :
 לו ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני
 זה פעמים את-בכרתי לקח והנה עתה
 לקח ברכתך ויאמר הלא-אצלת לי ברכה :
 לו ויצעק ויאמר לעשו הן נביר
 שמתי לך ואת-בל-אחי נתתי לולעבדים
 ודגן ותירש סמכתיו ולכה אפוא מה אעשה
 בני : לח ויאמר עשו אל-אביו הברכה
 אחת הוא-לך אבי ברכני נס-אני אבי וישא
 עשו קלו ויבך : לט ויצעק ויצחק אביו ויאמר
 אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך
 ומשל השמים מעל : מ ועל-חרבך תקיה
 ואת

ויאמר לאביו יקום אבא ויכול מציד
 דבריה גדיל דיי-תברכני נפשך : לב ויאמר
 ליה יצחק אביו מן-את ויאמר אבא ברך
 בוכרך עשו : לג ותנה יצחק תנהא רבא
 עד-לחדא ויאמר מאן-הוא דיכי דצד-
 צידא ואעיל לי ואקליר מכולא עד-לא
 תיעול ובריתיה אף-ברוך יהי : לד כד-
 שמע עשו ית פתגמי אביו וצנח צנחא
 רבחא ומירבא עד-לחדא ויאמר לאביו
 ברכני אף-אבא אבא : לה ויאמר על-אחוד
 בחוכמא וקביל ברכתך : לו ויאמר יאות
 קרא שמיא יעקב וחכמי דגן תרתין זימנין
 ית-בכירותי נסיב והא בען קבר ברכתי
 ויאמר הלא-שבקת לי ברכתא : לו ואתיב
 יצחק ויאמר לעשו הא רב שויתיה לך וית-
 כל-אחיהו יהיבית ליה לעבדין ועיבור וחמר
 סגדתיה ולך בען מה אעביד ברי : לח
 ויאמר עשו לאביו הברכתא תדא היא-לך
 אבא ברכני אף-אבא אבא וארים עשו
 קליה ויבא : לט ואתיב יצחק אביו ויאמר
 ליה הא מטובא דאדעא יהי מותבך ומשל
 ואת

דשמיא מלעילא : מ ועל-חרבך תמי וית-אחוד תפלח ויהי כד-יעברון בנויה על-

פתגמי

רש"י

(לג) ויחבר - כתרגומו ותוס' לשון תימה - ומורסו דאח גיהנס פתוחה מתחתיו : 'מיו אפא' - לשון לעגו נוסחא עס כתיב דברים איפה איפה
 פה עו הוא ואיפה הוא הכד יד : ואוכל מכל - וכל פעמים שכתתי לטעום טעמתי בו (ב"ר) : גם כרוך יהיה - שלא תאמר אילולי
 שרימה יעקב לאכיל לא טעל את הכרכות לכן הפכים וכרכו עד עתה (פ"ר) : (לה) במרמה - בחכמה : (לו) הכי קרא שמו - לשון תימה הוא
 כיון הכי אחי אתה שמו לך נקרא שמו יעקב על שם סופו שהוא עתיד לעקבני - תנחומא למה חרד יצחק חזר שמו עון יש כי שכתתי קטן
 לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל עשו מלעק ויעקבני זה פעמים - אמר לו אחי זה עשה לך אמר לו את בכורתי לקח חזר ככן הייתי
 מוצר וחרד שמו עברתי על סודת הדיו עכשו לכבוד ברכתי גם כרוך יהיה : ויעקבני - כתרגומו וכנתי ארבע וכוון ויש מתרגמין
 וחכמי פתחם לי : אצלת - לשון הפרשה כעו ויאלל (ס"א וילל) : (לז) הן נביר - ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה
 אלא אמר לו ונה תועלת לך ככרכה אם תקנה כככים שלו הם שהרי גכיר שמעו לך ונה שקנה עקר קנה רכו : ולכה אפוא מה אעשה -
 ק"ה

ואמר
 מאן א
 דמיתה
 ק"ה
 לה
 פרמי
 וית ק
 עשו
 מ
 נחאי
 א"ה א
 (שמות)
 (כ)
 (הכרכ)
 קודם ל
 לי חיו
 קרא ש
 פחות
 טהכמי
 כתיב
 (הוא)
 מטעמי
 ואיפוא
 הוא וא
 ברוך י
 שברך
 אמר גם
 אני
 והוא א
 לאמת
 כה"א
 והדומי
 מענין
 אצלד
 (לז)

ואמר לאביו יקום עבד ויכיל מצדא דבריה כדיל דיתברכיני נפשך : לב ואמר ליה יצחק אביו ואמר ליה מאן את וגו' : לג ואודענע יצחק ועודע פני כדי שמע נח קליה דעשו וריוח תכשיליה עלה כפגפוי היקריתא דיקצית גהעם ואמר מאן הוא דכי דצד צידא ואעיל לוי וצבליה מקל דאיתי עד דלא עלה ובריקמיה ואפילו דכי ברין יתי : לד כדי שמע עשו נח פתגמי אביו וצוח צונתמא רבמא וקיריתא עד לחדא ואמר לאביו בריכי אוף לי אבא : לה ואמר על אחוץ בהקמרתא וקביל מיני ברכתך : לו ואמר בקושטא קרא שמיה ועקב ושתר כי דגן פרמין זמנין נח בכירתי גסיב וקא קדון קביל ברכתי וגו' : לו ואתיב יצחק ואמר לעשו קא שלט מיניתיה עלך ונת כל אחי שויתי קומיו לעבדון ועבדון וחמר סעדתיו ואזיל ותשרבד מי דמה אעבד לך ברי : לח ואמר עשו וגו' :לט ואתיב יצחק ואמר לעשו קא בטוב פרי ארעא יתי מותבך ומטריא דשמיא מלעילא : מ ועל פתח חתי רחין עליל לכל אברו ומרכיף

נתאי ורל אחרף תתי משמעבד ויתי אין בשישי ותחית נח ועל מיני ויגד פתי נהרם אחרף תתי משמעבד ויהיו ברי

בנוי רש"י יהוון

רש"י

איה איפא חקש מה לעשות לך : (לח) הברכה אחת . ה"א וואשמעת לשון תמיכהו (במדבר ג) הסמכים הסמכה היא (שמואל ב) הסמות נכל (כ) : (לט) משמני הארץ וגו' . וואיע"ל איה שליון : (מ) ועל הרכב : כמו כחרבן יעל סהו כמקום

באר רחובות רדוקי רש"י

(כ) דהא על כורחך ה"א לאו לדיעה משמעת דל"כ הוי לנקדה כפתח וגם (דגש תוך הבית) כדין ה"א הידיעה ומדקדק (הברכה הבית) רמיה על כורחך לתמיה ה"א משמעת (הברכה) אחת (האטוטיע איין ברכה) (ואס תשאלני דאי איתא דהוי ה"א כמלת

רשב"ם

קודם לא נתברך יעקב : (לג) ויחרד יצחק על שהלחם עשר בחלקת מואריו של יעקב : מי אפוא תיקון לשון הוא כמו איני שבתלמוד אינוא לי איני את מורט כל : גם כרוך יהיה . שמייר לעובדי וגם ידע שבעלת רבקה עשה הכל והיא היתה זכרת בו שראוי לכרות : (לו) הכי קרא שמו יעקב . בתמיה הלמען אשר קרא שמו יעקב בשעת לידה כשכיל שידואחות בעקבי וממלתי איני סכור והוא פשוט והיה לוליטול פחות ממוני יטול פי טעם ממני וכן הכי אחי אתה ודיין לישול סכר הרבה . ועבדתני חנם . בתמיה וכן ככהא כתרף סמינו כפרק מני שמת בזיון שהכנים מרובין הבנים ירשו והשמות יאנו . ככסים מועטים . הכנות זינו והכנים ישאלו על הכתמים . אדמון אוור וכי כשביל שליט וכר ויטה כתי ככסים מרובים הורע כתי ככסי מועטים בתמיה : (לו) כתי לוי לעבדים . תה שקנה עבד קנה רכנו : (מ) על חרבתך תחיה . אומותך שהיתה לך חיות ככלי זיוק :

מכלל יופי

לומר סמכותו לו שיהיו סמוכים וקרובים לגלעולס וכן ורות נדיבה תסמכני שהתיה סמוכה וקרובה לו ואויהיר פירושם סעד ומשען ויהיה חסד בית השמוש כאו אמר ובדגן ותירוש איפוא . ענינו עתה . (לח) (הברכה) תהא כגעיא : (גם) (אני) . אין מלך אני בכני הפעול אל הברכה כי כבר אמר כנוי הפעול במלת ברכני ופירושו גם אני בנג כמוהו ברכני : (ויבך) . כל שיני שואים במלת ההפסק הם נחים לעולם (לט) (משמני) . שם ובחירק המס הראשונה ורהנפרד משמן : (מעל) . שרישה קמצין וזה אחד מרם : (מ) (ועל הרכב) . כמו ובחרבך : תריד . כלומר כאשר המשול כלומר כשיבא עת הממשלה לך שישראל יעברו על החורה ויפרקו מעליהם עול המצות ופרקה ערין מעל צוארך . ויש מפרשים אורתו כענין תהליסנה אריד בשיחיו הוא ענין תנודה על החולה או על הצרה פלניך בלעו : (ופרקה) . ענין השבך והפרשת דבר מדבר : מא ואהררה

והתאחזק תעבד ותיה כאשר תריר ופרקת
 עלו מעל צוארך : מא ויששם עשו את-
 יעקב על-הברכה אשר ברכו אביו ויאמר
 עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה
 את-יעקב אחי : מב ויגד לרבקה את-דברי
 עשו בנה הנדל ותשלח ותקרא ליעקב בנה
 הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם
 לך להרעה : מג ועתה בני שמע בקלי וקום
 ברחלך אל-לבן אחי הרעה : מד ותשבת
 עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת
 אחיך : מה עד-שוב אף-אחיה ממך ושכח
 את אשר-עשית לו ושלחתי ולקחתיך
 משם למה אשכל נס-שניכם ווס אהך :
 מו ותאמר רבקה אל-יצחק קצתי בחי
 ק טפני בנות חת אס-לקח יעקב אשה מבנות-
 חת באלה מבנות הארץ למה לי חיים :
כה א ויקרא יצחק אל-יעקב ויברך אתו
 ויצוהו ויאמר לו לא-תקח אשה מבנות
 כנען : ב קום לך פדנה ארם ביתה בזואל
 אבי אמך וסח-לך משם אשה מבנות לבן
 אחי אמך : ג ואל שדי וברך אתך ויפרה
 וירבה והיית לקהל עמים : ד ויתן-לך
 את-ברכת אברהם לך ולורעך אתך לרשתך

פתנמי אורייחא ותצדי גיריה מעל צוארך :
 מא ונטר עשו דבבו ליעקב על ברכתא
 די ברכיה אבוהי ואמר עשו בלביה יקרבו
 יומי אבלא דאבא ואקטול נח יעקב אחי :
 מב ואיתחנה לרבקה ותפתנמי עשו ברה
 רבא ושלחת וקרת ליעקב ברה זעירא
 ואמרת ליה הא עשו אחוד כמין לך למקטלך :
 מג וכען ברי קביל מיני וקום איזיל-לך
 לנת-לבן אחי לחתן : מד ותתיב עמידה
 יומין זעירין עד דתחוב חימתא דאחוד :
 מה עד-דיתוב רוגזא דאחוד מינה
 ויתנשי ית-דעבדת ליה ואשלח ואדבריהך
 מתמן למה אתבל אף-תרויכוון יומאחד :
 מו ואמרת רבקה ליעקב קצית בחימן-
 קדם בנת חתא אס-נסיב יעקב אתתא
 מבנת חתא באילין מבנת ארעא למאלי
 חיון : א וקרא יצחק ליעקב וברך ויהי
 ופקדיה ואמר ליה לאיתסיב איתתא מבנת
 כנען : ב קום איזיל לפדן ארם לבית
 בתואל אבוהא דאמך וסב לך מתמן אתתא
 מבנת לבן אחוהא דאמך : ג ואל שדי
 וברך יתך ויפשיך ויסגיך ותהי לכינשרת
 שבשין : ד ויתן לך ית-ברכתא דאברהם

את

דש"י

קד

כחוקים אר"כ' כמו (יחזקאל לך) ועמדתם על קרבכם כחרככם (שמות ו) על כאלותיכם כאלותיכם : והיה כאשר תריר - לשון ציור
 כמו תריר כפיתו כלומר כשיעברו ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להצטערם על הכרכות שנטל ופרקת עליו וכו' : (מא) וקרבו ימי
 אבל אבי - כוונתו שלא חזער את אכזריותו לכהן עניניו : (מב) ויגד לרבקה - רוח הקודש הגיד לה מה שעשו מזהרה בלבו -
 כהגות לך - כחם על האסיה להשכח ששם חמת להחזיר לך ולברך - וכו' אכזר אתה מתכעניו ושתה עליך כוס של תנחומים -
 גלפי פשוטו לשון תנחומים מתנחם הוא על הכרכות כהריותך : (מד) אהדים - מועטים : (מה) למה אשכל - אהיה שכולה
 פשניכם - (לימד על) הקוצר את בני קרוי שכול כן כיעקב אמר שכלתי שכלתי : גם שניכם : חס יקום ענין ואתה תהרגו ויעמדו
 ה

קנין
 מעל
 אחי
 לית
 והבר
 חמט
 ברות
 קא
 ע
 לבן
 מינה
 למה
 קטור
 בקונו
 בנה
 ליעקב
 צדק
 כנין
 (ב)
 שדי
 סמל
 אכל
 חלש
 ידיו
 (מו)
 כח
 כח
 מיו
 או
 אס
 אס
 (מ)
 ול
 ה

בגוי מלמיטר פקודי אורייתא כבוקתהי פרוק גיר שעבודיה
מעל צוורף : מא ונטר עשו שגא בלבויה על יעקב
אחוי על סדר ברקתא די כרכיה אבוי ואמר עשו קלביה
ליה אגא עביר היקמא דעבר קון דקטל ית הכל קסמי אבוי
והדר אבוי ואוליד ית שם בכם מרעעב אגא עד זמן

יהונו בגוי דיעקב לעשו באורייתא ונטרייה פקודי יהונו
משונו גיר שעבודא על צוורף נבר ומעונו פקמיהו בגוי
דיעקב דלא למלעי באורייתא ולא למטר פקודי יהונו
בבו קתגי פרוק גיר שעבודיהו מעילני צוורף :

דימטון יומי אכלא דמיתרת אגא רבון אגא קטיל גיר יעקב אתי ואגא משתבה קטיל וירית : מב ואתחווה לרבקה
ברוח קודש ית פתמי עשו ברה רבה דחשיב קלביה למקטיל ליעקב ושדבת וקראת ליעקב ברה ועירא ואמר ליה
הא עשו אחרך קמין לך כסו ומתעש עלך למקטילך : מג ויבדיו ברי קביל מגי קים ערוק לך לפשך ואזיל לנת
לבן אחי לחקו : מו ותימכ עמיה יומין קלילין עד די תשורף ריתחא דאחרך : מה עד דנת רוקא דאחרך

ירושלמי

עד זמן דתסויר כולמיה דאחרך מינד :

מקטיליהו מן אפי אדם ותרה כל יומי מיהום דאדם ותת : מו וצמבת רבקה ליעקב איתעקת קמין מן קדם רגו
בנה חת אין נסיב יעקב איתא רשיעתא מבעת חת קאלין מבעתהו דעמיה דאקעא לברה לי מין : א וקרא יעקב
ליעקב ובריד יתיה ופקדיה ואמר ליה לא תסב איתא מבעתהום דבענאי : ב קום אזיל וגוי : ג ואל שבי
בדרך וחק בגמין פניאין ופשיגך ופשיגך לתריסר שבטין ותחי וזכי לבגשת דבגי סנהדרין דסבוקהו שובעין קמניקא
עממיא : ד ונתו לך ית ברקתא דאברהם לך ולבך עמה ומיבגך למירקד ית וגוי :

ה ושרד

רשי

כתי ויהרגוך ורוח הקדש מרקה בה וכתכאה שכיום א' ימותו כונו שמורש פ' המקל לאשתו . (מו) קצתי בחיי : מאסתי כמי :
(ב) פרנה : כמולמן : ביהת בתואל . לכות בתואל כל תוכה שנריכה למ"ד בתמלתה הטילה ה"א בסופ (יבמות יג) (ג) ואל
שדי . עי שדי ככרמותיו למתכרסין מפיו יסרך אותך : (ד) את ברכת אברהם . שאמר לו ואעסך לגוי גדול . והתכרסו כורעך . יהיו
אותן

באר רחובות דקדוקי רשי

כמלת (הברכה) למייה הוי לנקדה כחטף פתח כדון כל ה"א התמיה אשיבך דזה הוי דווקא היכא דאין אחר ה"א התמיה אלות (בשוא)
אכל הכל כמלת (הברכה הבית) הוי (בשוא) חס עינקד ה"א כמלת (הברכה) כחטף יהיו חס כטי שוואין כראשית התיבה וזה
חי חפער כנודע מוד דקדוק לכן נפלה (השוא) מן ה"א וכשאר הפתח למודיה הברכה :

(ה) כאן

רשב"ם

כאשר תיחד . כמו ארוד כשיח כשיעבוד כך כפרך לא תוכל לסבול . ופירקת עלו : (מה) גס שניכס : אס יהרג אותך גס הוא יהרג על
ידי גולת הדם : (מו) חס לקח יעקב . דרך חכמה חמדה רבקה לינחק להרשיק יעקב מעשולא גילתה לו ששכיל שטימית אחיו עשתה
כן : (ז) לרשת את ארץ מגריך . מאמר

מכלל יופי

(מא) (ואהרונה) . מנהג האלה לבא בסגול זבא בפתח
כחבריו ית"ן . (מב) (מתנחם) . ענין תנחומין ופירושו
כאלו קבל תנחומין על
מיתתך כי חושב להורגך
או מתנת על מיתתו כעבורך
אם יוכל להורגך אינו חושש
אם יהרגוהו אחר כך :
(מג) (אחדים) . מעטים
ולפי שהאחד הוי החלית
המספרים והוא המועט שכנספרים יכנו הדבר המועט כאחד

וכן כראשית כט כימים אחדים : (מה) (אף אחיק) :
עקרו אגף כלו בסגול וחסרה עי הפועל מטנוונכד ער
ברגש עם הכנויים אפוא אפך אפי : (מה) אשכר .
בא עם למד שפירושו
בעבור ופירושו למרה
הרצה שאשכל : (אשכל) : פירושו למה אשכל משניכם
או על שניכם : (גם שניכם) . ענינו לרוספר כל אחד
לרכות על הבירו וכן כראשית מן גס אנהנוגם אתה כי אס
יהרגך יהרגם הוא :

כה (כ) (קום לך) . קום ענין זרון כלומר מעתה לך
פרנה

בראשית כה תולדות

את ארץ מגדוק אשר נתן אלהים לאברהם :
שביעי . ה וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה
ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה
אם יעקב ועשו : ו וירא עשו כי ברח
יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם
לקחת לו משם אשה בברכו אתו ויצו עליו
לאמר לא תקח אשה מבנות כנען : ז
וישמע יעקב אל אביו ואר-אמו וילך
פדנה ארם : ח וירא עשו כי רעות בנות
כנען בעיני יצחק אביו : ט וילך עשו אל-
ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל
בן אברהם אחות נביות על נשיו לו
לאשה :

מפסיר

ק' וסימן על' : הפטרת תולדות בת עמשא דבר ה' במלאכי
בסימן א'

אונקלוס

כך ולבך עמך למירתיך יתאצב תותבותך
די יתב יי לאברהם : ה ושלח יצחק את
יעקב ואזל לפדן ארם לנת לבן בן בתואל
ארמאא אחוהא דרבקה אמיה דיעקב ועשו :
ו וחזא עשו ארי ברך יצחק ית יעקב
ושלח יתיה לפדן ארם למסב גיה מתמן
אתתא בדברך יתיה ופקיד עלוהי למימר
לא תיסב אתתא מבנת כנען : ז ומביל
יעקב מן אבותיו ומן אמיה ואזל לפדן דארם :
ח וחזא עשו ארי בישן בנת כנען בעיני
יצחק אבותי : ט ואזל עשו לנת ישמעאל
ונסיב ית מחלת בת ישמעאל בראברהם
אחתיא דנביות על נשוי ליה לאתו :

ס ס ס

י ונפק יעקב מבאר דשביע ואזל לחרן :
יא ויערע באתרא ובתתמן ארי
עאל שמשא ונסיב מאבגי אתרא ושוי
איסדוהי

ס ס ס

י ויצא יעקב מבאר שביע וילך חרנה :
יא ויפגע במקום וילן שם כי בא
השמש רשוי

אותן ברכות האמורות בסבילך מתוך ולא אותה הנוי ואותו הורע המוכר : (ה) אם יעקב ועשו . אינו יודע מה חלמנו : (ו) וישמע
יעקב . מחובר לענין של מעלה וירא עשו כי ברח יצחק וכו' ושלח אתו פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם וכי רעות
בנות כנען והלך גס והוא אל ישמעאל : (ט) אחות נביות . מחשבת סאלת בת ישמעאל הינו יודע שהיא אחות נביות חלה למדנו
שנת ישמעאל חשיבה לעשו קודם נישואין וסאלת נביות . אחיה ולמדנו שהיא יעקב כאלו הפהק . כן ג' שנים שהיא ישמעאל בן ע"ד שנים
היא כשולד יעקב ע"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק . כן ש' שנה בלדת אותם . קריע"ד ושנותיו הן קל"ז שנאמר ואלה שני ימי ישמעאל
וגו' כנזל יעקב כשמת ישמעאל כן ס"ג שנים היה ולמדנו וכלן מנמון בבית עבר"ד שנה ואחר כך הלך לחרן שהרי לא שנה בבית לכן
לפני לידתו של יוסף חלה י"ד שנה שנאמר עבדתיך י"ד שנה בבית אבותיך ושם שנים בלאן ושכר הלאן חשולד יוסף היה שנאמר ויהי כאשר
ולדה רחל את יוסף וגו' ויוסף כן ל' שנה היה כשולד ומשם על יוסף ושלשים של יוסף ואת ש' שנים ושלש עשר יעקב הרי כ"ג וכשפירש מאביו היה כן ס"א
שני חגורי שלשים וקאת שנה . לא ותשוב"ד שלפני לידת יוסף חמרים"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר"ד שנים . (חכל לא נעשה עליהם
הרי ק"ו והוא חומר שלשים וקאת שנה הרי חמרים"ד שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר"ד שנים . (חכל לא נעשה עליהם
בזכות התורה שהרי לא פירש יוסף מאביו חלה כ"ב שנה שהיו מו"עד ל"ט כנגד . כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כנגד וס"כ שנים בבית לכן
נשתי שנים ששה בדרך כדכתיב ויבן לו בית ולמקומו עשה סכות ופי' רז"ל וזה הפסוק ששה"ה חמשים כדך דכית הוה כוונת הגשמים
וסכות הוה כוונת המנה ולחשבון הפסוקים שחשבונו לעיל חמשים מאביו עד שירד למצרים שהיו כ"ל שנים ששס אלו חמשים עוד י"ד
שנים חלה חלי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לכן ללמוד תורה ומנו וסבול וכות התורה לא נעשה עליהם ולא פירש יוסף מאביו חלה
כ"ב שנה מדה כנגד מדה ע"כ ונאמר בראש"י (שן) : על גישון . הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על נרשעות שהיו לו ככר וק"ל)
על גרם את הראשונות : הסלת ואלה תולדות

ה
בר
וגו'

ויצא

שימש
למקל
אקדו
אבנא
פס בוי
דקפת
דמיר
דקבה

(י)

חלה
וכן

מאחר
בפרכו
חשב
לחלה
לפי

ויצא

פדנה
פתח
גדול
מנה

ויצא

ה ושרר יצחק וגו' ו וחקא עשו ארום פריד יצחק ית יעקב ושרר יתיה לפדו ארם למיטב ליה מתכו איהא
בד פריד יתיה ופקיד עלוי למימר לא תסב איהא כפנתהון דכנענאי : ז וקביל יעקב במימר אבוי וקמימר אמיה
וגו' ח וחקא עשו ארום בישו פנתהון דכנענאי קדם יצחק אבוי : ט ואול עשו לנה ישמעאל וקסיב רת
מחלה היא בשמח בח ישמעאל בר אברהם אבתיה דנביזת מן אמיה על גשוי ליה לאנתו :

ס ס ס

ירושלמי

חמישא ניסין ארבעיהו לאבוינו יעקב דזמנא דגפן מפאר
שבע למיזל לתרו : גימיה דקמאה אתקצרו ליה שעו
דיוקא וקמעת ליה שמשא די לא באישוניה מן בגלל
במה דבוריה מתחמדה למללא עמיה : גימא תנינא
ביון דנטל אבוינו יעקב רגלוי מפאר שבע קפצת אנגיה
דקמיו ואשבח יתוב בתרו : גימא תלימא אבניא דגפן
יעקב אבוינו דכמישא ושוי יתגזון תחורת וסודי רישיה וכוון
דקם בצפנה ואשבח דכולהון לאכו תדא ויהי אנגיה
דאקים קימיה קמיה ואריק משח על רישיה : גימא
רביעאה

ויצא חמישא ניסין אתעבדו ליעקב בזמן דגפן מן בירא
דשבע : גימא קמא אתקצרו שעו דיוקא וקמע
שימשה בלא אשוניה מן קדם דהנה דבירא מתחמדה
למללא עמיה : גימא תנינא ארבעיה אנגיה דשוי
אקדוי אשפתיהון בצפנה לאבניא קרא : גימא תלימא
אבניא דתרו בל עדריא מתפגשין ומגלגלין לה מעלוי
פס בירא גילגל יתה בתרא מן דרעוי : גימא רביעאה
דקפת בירא וסליקו במי לאגפוי ונתת טויפא בל יוסין
דחורה בתרו : גימא חמישא קפצת אנגיה קומיו
דבנהווא יוקא דגפן אול לתרו : יא וצלי באנתו פי
מוקדשא

רשי

(י) ויצא יעקב על ידי שבטיל שרעות כמות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל הכסיק הענין כפרשתו של יעקב וכתוב
וירא עשו כי ברח וגו' ומשמנה חזר לענין דהאטון : ויצא . לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמק הזכיר יצאתו
אלא חניד טיחית דיק וון המקום עושה רושם שבוחן שהצדיק בעיר הוא הורה הוא ויהי הוא הדרה ולא משם פנה הורה פנה זיה כנה הדרה .
וכן (רות א) ותל מן המקום האמור כנעני ורות : וילך חרנה . ולא ללכת לחרן : (יא) ופגע במקום . לא הזכיר הכתוב
כאנה

רשיבם

מאחר שלא תקח אשה נכמות כנען שהיו עבדים כמו טויה אברהם ליצחק : (ו) וירא עשו כי שרץ יצחק את יעקב :
דפרכות אחריות הללו כותב לו את חרן כנען שניתנה לאברהם וגם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו וגם ציווהו שלא לקחת נכמות כנען
משם עשו בלבו מה שנשאתו נכמות כנען גזל מומי ברכת אברהם ולקח את שת ישמעאל ממשפחת אברהם משם בלבו שחא ויעתה אזכה
למחלת אברהם : (ט) אחות נביות לפי שהיא ראשון שבני ישמעאל קורא אותה אחות נביות . וכן ותקח מרים הנביאה אחות אהרן .
לפי שאהרן נולד קודם משה קורא לה אחות אהרן . אבל במקום שהזכיר משה ואהרן במקום אחד קורא אותם אחותם כדכתיב ותלד לעמרם
את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם . וכן ואחות לוטן תמנע . לפי שהיא ראשון בדקתיס לוטן וסובל וכנעני וענה :

מיסודי רבינו שמואל

(י) וילך חרנה . הלך לצד חרן : (יא) ופגע במקום . אירע לו דרכו במקום אחד חן מעיר לון : כי כח השמש : ולא היה
לו סכא ליכנס בעיר כיום . כדאמר רבי הודה לעולם יכנס אדם בכי טוב וילא בכ"ט : ויקח את מלכני המקום כדכתיב ויקח את
האבן

מבלל יופי

(י) ויצא (ויצאוילך) . כן הוא מנהג הכתוב לקחת
החלת הדברים וסופט ומניה אמצעותם וכן
ביאזית כד ויקם וילך אל ארם נהרים ולא הלך ביום אחד
וכן הושעת צמח בלי יעשה קמח וירמיה הפעור ורח
האמצעות כי הולך הכתוב בספור אל חכונה : (יא) ופגע .
ענין

השמיש ויקח מאבני המקום נשים מראשתי
 וישכב במקום ההוא : יב ונתלם והגה
 סלם מצב ארצה וראשו מניע השמימה
 והנה מלאכי אלהים עלים וירדו בו :
 יג והנה יהנה נצב עליו ויאמר אני יהנה
 אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ
 אשר אתה שכב עליה לה אתנה ולזרעה :
 יד והנה זרעה כעפר הארץ ופרצת ימה
 וקדמה וצפונה ונגבה ונגרמו בה כל
 משפחת האדמה ובזרעה : טו והנה
 אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך
 והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא
 אעזבך עד אשר אסגשיתי את אשר

איסדוהי ושכיב בארצא ההוא : יב ונתלם
 והא סולמא נעיץ בארצא ורישיה מטיעד
 צית-ממא והא מלאכי בני סלקין ונתחין
 ביה : יג והא-יקרא בני מעטר עלוהי
 ואמר אנא יי אלהיה דאברהם אבוק
 ואלהיה דיצחק ארעא דאת ישכיב עליה לך
 אתנינה ולבך : יד ויהון בך סניאין
 בעפרא דארעא ותתקף למערבא ולמדינהא
 ולצפונא ולדרומא ונתגרמו בך בך כל
 זרעית ארעא ובדיל בך : טו והא מימרי
 בסעךך ואטרינך בכלל אתר-די-תהך
 ואתיבנך לארעא דא ארי לא אשבקינך עד

דברתי

רש"י

כל והמקום אלא במקום הנזכר במקום אחר הוא הר המוריה שנאמר בו ויראת המקום ערחוק : ויפגע כמו ופגע כיריחו ופגע
 בדכזת (ברכות כז) : ורבותיו פירש לזון תפלה כמו ואל תפגע ביי ולמדו שתקן תפלת ערבי' ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל ללמדך
 סקפיהו החרץ כמו שמורה בפרק ג' הנס (חולין צא) : כי בא השמיש . היה לו לכתוב ויכח השמש וילן סוכי כל השמש
 משמע ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילן סס (ח) : וישם בראשוהו . עשחן כמין מרוב סכיב לראשו ירח מפני
 סוית רעות התחילו מריבות וחתו ואת חומרת עלי ימים נדיק את רחשו ואת חומרת עלי ימים מיד עשחן הק"ה אכן חתו וזה שנאמר
 ויקח את האבן אשר עם מראשו : וישכב במקום ההוא . לשון טיעוט כאותו מקום סכס אכל י"ו שנים שמש בכית עבר לא סכס
 כליה סהיה עסק בתורה : (יב) עולים ויורדים . עולים תחלה ואחר כך יורדים . מלאכים שליוחו כאלו חין ואלים חונה לחרץ
 ועלו לרקיע וירדו מלאכי חונה לחרץ ללוותו : (יג) נצב עליו . לשונו : ואלהי יצחק . חף על פיסלא מנינו במקרא שיחד
 הק"ה שמו על הנדיקים בתייהם לכתוב אלהי פלוגי מאוס שנאמר (איוב טו) הן בקדושי לא יחמין כלן יחד שמו על יצחק לפי שכהו
 עיניו וכלוא בכית והרי הוא כמות ויזר הרע המק מונט . תנחומא : שוכב עליה . (חולין שם) קיפל הק"ה כל ארץ ישראל תחתיו
 ריחו לו שתהא נוחה ליכנס לכניו (כד' חמות שזה מקומו של חס) : (יד) ופרצת . וחוקת כמו וכי יכרון : (טו) אנבי עמוך .
 לפי שהיה ירא אעשו ומלכן : עד אשר אם עשיתי . חס משמע כלשון כי (גטין צ') : דברתי לך . לנרץ ועליך מה שהכשתמי
 לאברהם על זרעו לך הכשתמי ולא לעשו שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע אלא כי בלתי יצחק ולא כל יצחק וכן כל לו ולך ולו ולהם המוכים
 חל

באר רחובות דקדוקי רש"י

(א) כאן הכן שואל קושית רש"י במקומה עומדת דמה משני דסקיה לוחמה פתאום כדי שילין שם אחתיקשה אכתב הוי למכתב
 כי בא השמש קודם וילן שם דהא עלות וילן שם נתינת טעם הוא לשקיעת החמה פתאום וכי יתר יש להקשות לפני פשוטו
 שתהיה קושית רש"י דהוי להקדים מלת וילן קודם כי בא השמש הוה ליה לרש"י לגרום כזה היה לו לכתוב כי בא השמש וילן שם מלת ויכח
 מאלן דכר שמה לכן כראה דלתו במקום ומאחר תליא מלתא דקאת ואת אודיעך דע כי מלת (ויבוא נקרא עבר בלתי נלס)
 ויכח השמש (דער וון חיו כאן טיט גאר אונטר גאנגין) אכל כי בא השמש נקרא (עבר) הכתר נלס כי בא השמש (דער וון חיו סון
 גאר אונטר גאנגין) ונרסת רש"י הוטרף להיות כזה היה לכתוב ויכח השמש כי בא השמש משמע שקעה לוחמה פתאום שלא בעונתו
 כדי שילין שם עד כאן צריך להיות כרס"י ותכיה קושית רש"י מדהוי למכתב (ויבוא) השמש והיינו עבר השלתי נלס והיה משמעו שכל
 לבית עלונו קודם גמר שקיעת כל החמה על דרך שחמרו רז"ל לעולם יכנס אדם כפי טוב ופירש שם רש"י בעוד שהחמה וורחת אכל עשיתי
 דכתיב

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

פד

מאן קאמא רבא פקון ארום טמיע שמקשא ונסבי צדקא...
מאכני אחרא קדיש נשוי אקדווי ושיכיב באחרא ההוא...
יב ונתלם ויהא סולמא קביע בארעא ורישיה מטי...
עד צית שמיא והא חרין מלאכיא דאזלו לקרום ואיטררו...
מן מתיצתהון מן בגלל דגליון מסמירין דמרי עלמא ותו...
מטרידו ונאזלו עד זמן דנפק יעקב מבית אביו והיגו ליון...
ותיה בתקרא עד בית אל ויהו זמא יומא פלקו לשמי...
מריקא עניו ונאמרו איתו חמו יעקב חסידא דאיקומו די...
ליה קביעא בכורסי יקרא בהניהון מתמסרו למתמי יהיה...
בכו שאר מלאכיא קדישיא בן נחמין למתקבלא ביה...
יג והא יקרא בן מעמד עילוי ונאמר ליה אגא יוגי...
יד ויהו בך סגיאיה בעשרא דארעא ונתמקף למעשרא...
ולמדינתא וקציפניא וררומא ונתקרבון קנין וכוונתך כל...
יז ויהו ארעא וכוונת בך יג טו והא מימרי בסעך...
ואטרינג בבל אחר דתמד ואמינגד לארעא הא ארום לא...
אשכונד

רבינא דתוון כל רבינא מתבנשין עלה דאבנא לגלגלא...
יהה מעלוי פוקא דבירא ולא תו וקלוו נכיון דאתא אבונן...
יעקב וארום ירהו ובחדא ירהו ואשקי יח ענא דלכו אחרו...
דאימיו : גיטא חמישיא כיון בארום אבונן יעקב ית אבנא...
מועלוי פוקא דבירא טפת בירא וחות טיפא עשרין שנין...
כל יומיו בהנה אבונן יעקב ותיכ בקרו : אילין חמישא...
גיטא אהעידו לאבונן יעקב באבנא דנפק מקאר שבע...
למזיל לחון :

נתלם והא סולמא קביע בארעא ורישיה מטי עד צית...
שמיא והא מלאכיא דיליון ותיה מביתיה דאביו סליקו...
למבשרא למלכא מרומא למימד אהו חמו יעקב...
גבא חסידא דאיקומו דיהו בכורסי דיקרא ובהנהו...
מתמסרו למתמי ותיה והא מלאכיא קדישיא מן קדם...
סדקין ונתמין ומתקבלין ביה :

באר רחובות דקרוקי רש"י

דכתיב כי כל השטח והיינו (עבר) הכסדר שלש (דיליון חזון סון גנד חונטר גחגון) וחדר כן וילן סס נמלא סלא כל למית מלונו עד אחר...
גמר שקיעת כל חמה חס כן קשה עליעקב למה המתין כל כן ונעה נגד הנמרח חלחולתי מוכח שקיעה לוחמה פתאום סלא סעונתו...
וכחמת כיה סדעיתו לקיים עוד הנמרח דלעולם יכנס רק שקיעה לופתאום * אכן המגיה לאידעיהפרש סכין מלת ויבואו מלת כי כל...
לכן הסיף והגיה כרס"י מלת וילן סס כדי לתלות קושית רש"י כמקום ומחומר ולאו מלתא היא רק כאשר כתבתי הוא העיקר ויכירין...
דכתיב האמת * ותמתה על הרב המרחי כי גם הוא הכין כרס"י דמקום ומחומר תלית מלתא וכעבור זה מקשה על רש"י עיין סס אכן...
לדי

רשב"ם

כאן אחר שם מרחשותיו : (יב) פלס מנח ארזה - מונח ע"י אחרים : נכח מנחמו וכוונתו א הערפל מעצמו - מוקטר ומנש ע"י אחרים - וכן אחר...
מראה כהר - אחרים הרלוני - חבל גרחה מעצמו - עולים ויורדים - לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליוורדים שכן דרך ארץ להזכיר...
עלייה קודם ירידה : (יג) הן-אחר אחרת סיככ עליה לן חתונה ולזרען - ואם תאמר דבר מונע הוא - ופרשת יתה וקדמה - לארבע...
דואות העולם : (יד) וכברו - לשון נוכרין ומרכיב - כלומר יתערבו במשפתן משפחת האדמה - שהרי משקל רס הוא וכבר...
פירשתי בפ' לן קן : (טו) כילא אעונך - כדרכים עד אשר עשיתי את אשר דברתי עליך - להסיך אל האדמה הושת כי כדרכים...
אתה

מכלל יופי

ענין פנישה : (במקום) - נפתחה הבית לידיעת המקום...
שהיו לגים שם הבאים מוכארי שבע : (מאכני המקום) - אחת...
מאכני המקום : (מראשותיו) - האחר קברא פשה בפלס...
קברא פשה בקמרה ונקמה ו (יב) (מגיע) אינו...
יוצא אף כי לדקות העיניו...
הפעיל הוא יוצא : (יג) (אלהיא אברהם אביך) - קורא לאביו...
אבא בוכן יסעיה ככ כבוד בית אביו שאמר על אחיו ורכוס...
ככה : (הארץ אשר אתה שוכב עליה) - שאתה שוכב במקום...
מבנה וכן כרצית יג כי את כל הארץ אשר אתה רואה...
(יד) (ופרעת) לרוב הדברים ושעם ידמו לפריצה שרוא...
ענין ההריסה והנהיפה כאלו מרוכס יפרצו הגדרים שלא

יבילס מקום חגדר : (ימה) - לפי שהים הגדול לפאת...
מערב ארץ ישראל קרא לפאת מערב ים : (ונברכו כן) -...
בעבורך ובעבור זרעך ידיו כל דהמשפחות נברכות :...
(טו) (עמך) בא כקמץ המס ושוא הכף לזכרם בלא...
הפסקה וזו לשון חסרון מוס הכפל : (אעונך) - כספר...
ירושלמי כקמץ חסר פא הפעל וכן כרש"י כט אעונך...
(שבע שנים) - (אם עשיתי) - מלת התנאי כאלו...
אמר כי לא אעונך אלא אם...
וי"מ טעמו בעור סלא עשיתי עשיתי וכאמרו עד אשר...
וכמוהו עד שהמלך כמסכו : הוא חוספות ביאור כי רי...
ל"ו באחד מקום...
(טו) וייקב

דברתי לך : טו וינקץ יעקב משנתו ויאמר
 אכן יש יהנה במקום הזה ואנכי לא ידעתי :
 יז ויירא ויאמר מה-נראה המקום הזה
 אין זה כי אס-בית אלהים וזה שער
 השמים : יח וישלם יעקב בבקר ובקח
 את-האבן אשר-שם מראש-תו וישם
 אתה מצבה ויצק שמן על-ראשה :
 יט ויקרא את-שם-המקום ההוא בית-
 אל ואולם לזו שם-העיר לקראשנה :
 כ ויבד יעקב נדר לאמר אס-יהיה
 אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר
 אנכי הולך ונתן-לי לחם לאכל ובגד
 ללבש : כא ושבתי בשלום אר-בית
 אבי והיה יהוה לי לאלהים : כב והאבן
 הזאת אשר-שמתו מצבה יהיה בית אלהים
 וכל אשר תתן-לי עשר אעשרנו לך :
 כג וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני-
 קדם : כד וירא והנה באר בשדה והנה-
 שם שלשה עדרים צאן רבצים עליה כי
 מן-הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן
 גדלה

טו שני

די אעביד נת דמלילית לך : טו ואיתער
 יעקב משנתיה ואמר בקושטא אית יקרא-
 די שרי-באתרא הדין ואנא לא-הויתי
 ידע : יז ודחיל ואמר מה-דחילו אתרא
 הדין לית דין אתר-הדיוט-אלהין אתרא-
 דרעוא-ביה מן-קדם יי ודין תרע קביל-
 שמיא : יח ואקדים יעקב בצפרא ונסיב
 ית-אבנא דשוי אקדוהי ושוי יתה קמא
 ואריק משתא ועל רישה : יט וקרא ית-
 שמא-דאתרא ההוא בית אל וברם לזו
 שמא-דקרתא מלקדמין : כ וקנים יעקב
 קנים למימר אס-יהא מימרא-דיי בסעדי
 ויטרינני באורחא דא דאנא אזיל ויתן-
 לי לחמא למיכל וכסולמלבש : כא ואתוב
 בשלם לבית אבא ויהי מימרא-דיי לי
 לאלהא : כב ואבנא דא די שויתי קמא
 תהי דאהי-פלה עקה-קדם-יי וכל דתתן
 לי תד-מן-עשרא אפרשיגיה קדמך :
 כג ונטר יעקב רגלוהי ואזל לארצה בני-
 מדינתא : כד וחזא וקרא בקרא בתקלא וקרא-
 תמן תלתא עדרים דעין רביעין עקה ארי

דע"י

מן

אל דכור' משנים לשון על זה יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן (כ) : (יו) ואנכי לא ידעתי . מאם ידעתי לא יסתי במקום
 קדום כזה : (יז) כי אם בית אלהים . א"ר אלעזר כספ' רביון בן זמרח הסולם הזה עומד כבאר שבע ואמנע סבועו חגיג כנגד
 בית המקדש כבאר שבע עומד בדרומה של יהודה וירושלים כבסכה כגבול שבין יהודה ובנימין וכית' אל היה בצמון של כחלת בנימין כגבול שבין
 בנימין ובין בני יוסף כנזל שרגליו כבאר שבע וראשו כבית אל וחמוצ סבועו כנגד ירושלים ולפי שחמרו רבותינו שאמר הק"ה כה נדוק זה כח
 לבית מלכותו וימטר בלא לילה . ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזו לו היא ולא ירושלים ומיכן למדו לומר כן חגי חומר סנעקר
 הר המורה ובל לכתן וזו היא קפולת הארץ האמורה כשחישת חולין שבי בית המקדש לקראתו עד בית אל וזה ויפגע במקום ויב' חן אל
 יעקב על בית המקדש עמד על עכבו שם איכו לא יהיכו ליכיה להפעל במקום שהתפללו אבותינו וזון השמים יעבטו איכו עד חן אל
 כדאמרו בפרק גיד הנסה וקרא חופית וכל חרנה כי נושא לחרן אחר אשר שערתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו .
 יכ דעתי למהדר ומה עד בית אל וקפנה לו הארץ . (כית' אל לא זה הוא הסוף לבי אל לירושלים וע"ש שהיתה עיר האלהים קראת
 בית אל והוא הר המורה שהתפללו בו אברהם ויחזקאל וזהו המעלה וכו' אל כאלהם שקראו הר ולא כיצחק
 שקראו

אשר
 לצלו
 אקדו
 קיים
 כא
 בן
 קרא
 שקרא
 סוכלת
 כנגד
 אכתי
 הוא
 בשל
 פת"ש
 (כ)
 וזמח
 נפך
 לדי
 דוכר
 אר
 (ד)
 מר
 את
 סכו
 זכר
 ויקד
 שם
 האר
 (טו)
 ע"ד
 שמו
 כן

אֲשֶׁר־הָיָה עִי וְזָמוּ דִי אַעֲבִיד וְגוֹי : טו וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִדְּמִמָּה וְאָמַר בְּקוֹשְׁטָא אֵית יִקְר שְׂבִינְתָא דִּי וְגוֹי .
 י וְדָחִיל וְאָמַר מַה דְּחִיל וּמִשְׁבַּח אֶתְרָא דְּדִין לִית דִּין אֶמַר חוּל אָרוּם אֲלֵהוּ בֵּית מִקְדָּשׁ לְשִׁמְיָה דִּי וְדִין קָשָׁא
 לְעָלוּ מִבְּנֵי כָל קְבִיל תְּרַע שְׁמוֹא מִשְׁכַּלל תְּחוּת בְּרָמִי יִקְרָא : יח וְאַתְדִּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וְנִסְיֵי בֵּית אֲבָנָא מִן דְּשִׁמְיָא
 אִיסְדוּי וְגוֹי : יט וְקָרָא שְׁמוֹא דְּאֶתְרָא חֲרִיזָא בֵּית אַל וְרָבִם לֵוִי שְׁמָה בְּקָרְתָא מִן קְדַמְתָּ דָּנָא : כ וְנָתַם יַעֲקֹב
 קָיִם לְמִימֹר אִין יִהִי מִיִּקְרָא דִּי בְּסַעֲדִי וְיִטְרַעֲנִי מִשְׁפִּיכוּת אָדָם וְצָפִי פוּלְקָנָא גוּבְרָאָה וְיִלְיִו עֲרִוּתָא בְּאֶתְרָא דְּדִין וְגוֹי :
 כא וְאִתְּחַב בְּשָׁלֵם לְבִיתָהּ דְּאָבָא וְיִהִי לִי לְאֶלְהָא : כב וְאַבְנָא הָדָא דְּשׁוּמִי קָמָא תְּהִי מִסְדְּרָא בְּבִי מִקְדָּשָׁא
 בִּין נִיחֹן דְּבִיא פְּלִחִין עֲלֵהּ לְשִׁמְיָא בִּין וְכָל וְגוֹי : א וְנָטַל יַעֲקֹב בְּקִלְיוֹתָא רִגְלִיו לְטִילָא וְגוֹי : ב וְחָבָא וְהָא
 בְּרִיא בְּמַקְלָא וְהָא מְבִין מְלָמָא עֲדָרִין דְּעָאן רְבִיעִין עֲלֵהּ אָרוּם מִן בִּירָא תְּהִיא מִשְׁעָן עֲדָרְבִיא וְאַבְנָא בְּתָא מִתְּחָא עֲלֵהּ

פס

רש"י

סקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ כרס"י מדוייק) : כזה נורא . תרגומו מה דחילו אתרא דהין : דחילו סס דכרה הוא כעו
 סוכלת כווכסו למלכס (ג) : וזה שיער חשמים . מקום תפלה לעלות תפלתם השמימיה . ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכונן
 כנגד בית המקדש של מטה : (כ) אם יהיה אלהים עמדי . אם ישמור לי הכטמות הללו שהכטיחתי להיות עמדי כמו שאמר לי והנה
 אנכי עמך : ושומרני . כמו שאמר לי ושומרתי ככל אשר תלך : ונתן לי לחם לאכול . כמו שאמר לי לא תעזבך והינני עמך לחם
 הוא כעוב שגאמר (תהלים לו) ולא ראיתי נדיק נעוב ורענו מוקקס לחם : (כא) וישבתי . כמו שאמר לי והשיבותיך אלהי אדמה :
 בשלום . שלכסין החטא שלא אלמד מדרכי לבן : והיה לי לאלהים . שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף שלא ינאל פסול בדורתי
 כמ"ס אשר דרתי לך והכעמתי א הכטיח לאכרהס שאמר להיות לך לאלהים ולרעך אחריך (ורעך מיוחס שלא ינאל כו שוס פסול) :
 (כב) והאבן הזאת . כך נמורה וי"ו של והאבן אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת : והאבן הזאת אשר שומתי מצבה
 וגומר . כתרנומה אהא פלח עלה קדס ה' וכן עשה בשוכו מפרד ארס כשאמר לו קום עלה בית אל ויהאמר סס ויכיעקב מצבה ויסך עליה
 נסך : (א) וישא יעקב רגליו . משנתכסר כשורה טובה שהכטח בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קללכת . כך נמורה ככ"ר :
 (ב) ישקו העדרים . משקיס הרועים את העדרים והמקרא דכר כלשון קרה :

(ג) ונאספו

באר רחובות דקדוסי רש"י

לדידי לא קשיא מידי : (ב) מישום דמלת (דברתי לשון עבר) הכבר נשלים הוא (איך הס שון לאבנ גרעט) וכאמת לא
 דיכר עם יעקב קודם לכן כלום רק עכשיו דיכר אתו כפעם הראשונה אלא ודאי עוכה דמלת (הך) תתפרש (עליון) מייט אברהם הס
 איך גרעט אויף דייכט וועגן) על דרך זה כלי ולולך הסמוכים אל דיכור : (ג) דלפום רהטא דמורין דכוונת התרגום כמלת
 (דחילו) כו"ו מלמס לכינוי הכפתר (זין פארכט) אס כן התרגום נגד הפסוק שהרי דחילו תירגם על מלת מה מורא וכמלת מה
 מורא לא אמינו מינו הנסתר לקתאמר רש"י (דחילו שם דבר) ורזה לומר מדרך התרגום (לדבר הישם דבר) כו"ו מלמס
 ולאו

רשב"ם

את הדרך שפירת מלאכים יותר . כדכתיבני מלאכוי יצוה לך לשמרך בכל דרעך : (טו) אפי"ה סקום . לא כנה שהייתי
 סבור כשככתי כאן שהוא מקום חיל אך כן הוא שהוא מקום קודש . וכן כל אכן שבמקרא אך כן ולא כנו שהייתי סבור .
 וכן אכן מודע את הדבר : (יח) וילך שמו על ראשה . משת אותה לקדשה לקרוב עליה קרבנות כשוכו כדכתיב כוססן וכלו וימחסס
 ויקדש חותם וסן וזכית לפניו . אנכי אהל בית אל אשר נשתת סס ונכנה וגי' יהיה בית אלהים לקרבנות : (יט) נאולס . ואלא . לו
 שם העיר ועל סס המקום שחון לעיר שככ סס יעקב בקרא סס העיר ענמה בית אל : (כא) ושכתי בשלום כמו שאמר לי והשיבותיך אל
 האדמה הזאת . ויהי ה' לי לאלהים . שיייעני בכל מעשי : (כב) עשר אעשרנו לך . להקריב לפניך עולה . (ה) וישא יעקב רגליו :
 ונתן סהבטיהו הק"ה הלך במנוחה ובמרוצה . כתי קדס . ארס כדכתיב ארס מקדס : (ג) דוכניס עליה . ממת"ס :

(ח) עד

מכלל יזפי

(טו) ויקץ) . בא ביור האיתן לכך . (יג) וזה שיער חשמים) . תחת ראשו וחמס גוספת כי היא נקודה שוא . (וישם אותה
 מצבה) . הציבה על קומתה : (כב) (אעשרנו) . רוצה
 לומר אתן המעשר לך :
 כט (ב) (רובעים עליה) . סמוך לה כמו כוונת
 מא
 41
 ועליו

גדלה על-פי הבאר : ג ונאספו-שמה
 כל-העדרים וגללו את-האבן מעל פי הבאר
 והשקו את-הצאן והשיבו את-האבן על-
 פי הבאר למקמה : ד ויאמר להם יעקב
 אחי מאין אתם ויאמרו מקרן אנהנו :
 ה ויאמר להם הידעתם את-לבן בן-נחור
 ויאמרו ודענו : ו ויאמר להם השלוס לו
 ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם-
 הצאן : ז ויאמר הן עור היום גדול לא-
 עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו :
 ח ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו-כרי
 העדרים וגללו את-האבן מעל פי הבאר
 והשקו הצאן : ט עורנו מדבר עמם
 ורחל באה עם-הצאן אשר לאביה כי
 רעה הוא : י ויהי כאשר ראה יעקב את-
 רחל בת-לבן אחי אמו ואת-צאן לבן אחי
 אמו ונש יעקב ויגל את-האבן מעל פי
 הבאר וישק את-צאן לבן אחי אמו :
 יא וישק יעקב לרחל וישא את קלו
 ויבך : יב ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה
 הוא וכי בן-רבקה הוא ותחץ ותגד לאביה :
 יג ויהי בשמע לבן את-שמע י יעקב
 בן
 ורהשת ותואת לאבוקה : יג

מן-בירא ההיא משקין עדריא ואבנא
 רבתא על פומא דבירא : ג ומתכנשין-
 תמן כל-עדריא ומגדרין ית-אבנא מעל
 פומא דבירא ומשקין ית צאנא ומתיבין
 ית-אבנא על-פומא דבירא לאחרה :
 ד ויאמר להון יעקב אחי מנן אתון ויאמרו
 מקרן אנהנא : ה ויאמר להון הידעתון
 ית-לבן בר נחור ויאמרו ודעין : ו ויאמר
 להון השלם ליה ויאמרו שלם והא רחל
 ברתיא אתנא אם-צאנא : ז ויאמר ה
 עוד יומא סני לא עידן למיכנש בעיר אשקו
 צאנא ואזילו רעו : ח ויאמרו לא ניכול
 עד-דיתכנשון כל-עדריא ויגדרון ית-
 אבנא מעל פומא דבירא ונשקי צאנא :
 ט עד-דהוא ממליל עמהון ורחל
 אתת עם-צאנא די לאבוקה ארי רעיתא
 היא : י והנה בר הוא יעקב ית-רחל בת-
 לבן אחוקא דאימיה וית-צאנא דלבן אחוקא
 דאימיה וקריב יעקב וגנדר ית אבנא מעל-
 פומא דבירא ואשקי ית-צאנא דלבן אחוקא
 דאימיה : יא ונשק יעקב לרחל וארים
 ית-קליה ובכא : יב וחוי יעקב לרחל
 ארי בר-אתת אבוקא וארי בר-רבקה הוא
 בן
 והשת ותואת לאבוקה : יג

ורחל

רשי

(ג) ונאספו - רגילים היו ליחסף לפי שהיתה האבן גדולה : וגללו - ונוללו ותרדמו מוגדרין - כללשון הוה משתנה לדבר כלשון
 עתיד וכלשון עבר לפי שכל דבר ההוה תמיד כבר היה ועתיד להיות (ד) והשיבו - תרגומו ומתיבין : (ה) באה עם הצאן -
 העם כחל"ף ותרגומו אחיה - ורחל באה - העצם למעלה ככית ותרגומו אחיה - הראשון לשון עושה והשני לשון עשתה (ה) : (ו) הן
 עור היום גדול - לפי שראה אותם רוכבים כסבור שרגלים לחסוף המקנה הכיתה ולא ידעו עוד איך לטן הן עור היום גדול כלומר חס שכריתם
 חספס כל אגנות בעולת העם - ואם הכמות שלטם חץ על פי כן לא שת האסף המקנה והן - כ"ר : (ח) לא נוכל - להזקיק לפי שהאבן
 גדולה

פס ביר
 להום
 צדו
 ט
 בן
 פס ביר
 י
 רחל
 ליה
 י
 גדולה
 להדיש
 חור
 ולפי
 אביה
 רבקה
 ולאו
 סכסו
 סלשה
 רוכבי
 לשון
 כוח
 כהדי
 חיון
 דכיל
 להכר
 וקוט
 (מ)
 ועל
 מא
 אדכ
 פי
 (ה)

פס בירא : ג ומתפנישון תמן כל עבריא ומגלגליו ית אבנא מעל פס בירא ומשקן ית ענא וגוי : ד ואמר להום וגוי : ה ואמר להום הודעתון ית לבן בר נהור ואמר ידענא : ו ואמר להום וגוי : ז ואמר קא עבן וגוי : ח ואמר לא ניכול עד די יתפנישו כל עבריא ומגלגליו ית אבנא מעל פס בירא ומשקן ית ענא : ט עד דהנה מליל עמהון ורחל אבת עם ענא דלאבקה ארום רעיתא היא בהורא ומנא ארום דנהה בהתא בן בענא דלבן ולא אשתורו מנהון אלהו קלילין ומרדן בענא דיליה ומרדן דאישמארן שני קדם רחל בהמיה : י והנה קדי חמא ועקב ית רחל קבת לבן אחיקא דאמיה ומרדן ועקב ומגלגל ית אבנא בהתא מן עררעו מעילו פס בירא וטפרת בירא וסליקו בנא לאנשי ואשקו ית ענא דלבן אחיקא דאמיה ובהת טיפא עשרין שנין : יא ונשק ועקב וגוי : יב ומני ועקב לרחל ארום לאיתקרא עם אבקה אתא ולמישב תרא מן ברתוי ענתה רחל ואמרת לית אפשר לך למיטב עמיה ארום גבר בקאי הוא אמר לה ועקב אנה רכאי ותגיס יתיר מגיה ולית ליה רשו לאבאשיא לי ארום מימרא בן בפעני ובדי ידעת ארום בר דבקה הוא ורהשת ומניאת לאבקה : יג והנה קמישמע לבן ית שמע גבירמיה ותסורמיה דיעקב בר אחמיה היך גסיב ית בגירומא גית סבר בקבמא

כו

רשי

גדולה : וגללו . זכמתורגס וינגדרון לפי שהוא לשון עתיד (ו) : (י) ויגשיעקב ויגל . כתי שמעבר את הפקק מעל פי גלומית להודיע שחמו גדול (ב"ר) : (יא) ויבך . לפי שפס כרוס הקודש שאינה כנסת עמו לקבורה . (ד"ח לפי שכל בידים ריקניות . חמר אליעזר עבד חבי חבא היו בידיו נמיים ומגדנות ואני אין כתי כלום לפי שרדף אליפו כן עשו במלות חביו אחריו להרגו והשיגו ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק וטף ידו ח"למה אעשה למוי של אבא אמר לו יעקב שולמה שבידיה עני חזוב כמת : (יב) כי אחי אביה הוא . קרוכ לאביה כמו חמיס אחיס אלתא ויודרסו אם לרעותות האל כח גס אחי אמו ברמותות ואם ארס כשרה הוא גס אחי כן דבקה אחותו הכשרה : ותגך לאביה . (ב"ר) כפי שחמה מתה ולא היה לה להגיד אללו : (יג) וירץ לקראתו . (ב"ר) כסבור

ממון

באר רהובות דקדוקי רשי

ולאו לכינוי הנסתר וחבא על זה ראיות שכן מנינו במלות סוכלחנו וכמו למלכו : (ד) משום דעל כורמך הוצרכנו לומר דזה הפסוק וכאספו שמה כל העדרים וגללו לאו מדברי יעקב המה דאם כן סותר דכרי עמו דמתחלה קחמר ויראוהנה כח כשרה והנה שם שלשה עדרים גלן רובנים עליהם כן ענה קחמר הפסוק בטר הכי ונאספו שמה וגללו (ויא ווארין ויך חין וזמלן) הלל ראה בעיניו כי כבר רובנים עליהם חלל ודאי דכרי הפסוק המה ומספר ענין ומנהג הכהן שדרכו לאסוף שמה כל העדרים חכן לפיזה קשה לשון הוה מכני ליה וגללן (ויא וזמלן ויך חלי ויט חין) לכך קחמר רשי וגללו כמו וגללן ורזה לומר כאמת מלת וגללו הוה תמורת וגללן והרי כאלו כתיב בהדיח וגללן והיינו לשון הוה וגם תרגומו חזוכיה ומגנדרין וכדי שלא תקשה לכתוב וגללן בהדיח על זה קחמר כל לשון הוה משתנה וכו' ורזה לומר כיון דלשון הוה מורכב מלשון עבר וגם מלשון עתיד (איך הלל חין דער אייביטן חין שטיק האב חין געארבייט חול כאך חין שטיק ווער חין כאך ארבייטן) אם כן יתכן שפיר מלת וגללו תמורת וגללן : (ה) משום דכילת באה חין להכיר במהטא חיעתי היא לשון הוה (ויא קומט חיונד) חולשן עבר (ויא חין קומטן) לכך חאמר רשי שיש להכיר בענין הטנן והיינו כשזעמס (כל אטרמפן) חחר כל הנקודות חיו הוא לשון הוה כה באה (ויא קומט) כמו עושיה (ויא טוט) וכתרגום אחיא חבל כאשר הטנן קודם נקודה חחרוכה לשון עבר הוא כמו עשתה וכתרגום אחת (ויא חיו גקומטן) : (ו) משום דכאן יעירי שהרועים כעמון השיבו שהורכו להמתין עד אשר יאספו כל העדרים (כיו ויך חלי הערשין ווערין חין

רשב"ם

(ח) עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן . והאבן גדולה על פי הכתוב . שלא יפול אדם או שלא ישאנו ממה שאר בני אדם : (י) ויגל את האבן לבדן . להודיע גבורתו בא הכתוב : (יג) את כל העדרים האלה שאביו ואמו שלחוהו אל אחי משפתחו :

חך

מכלל יופי

ועליו משה מנשה והרומים לו רבים (ד) אחי מייא אתם כמו כראשית אל נא אחי תרעו בייאמר אדם לאוהביו או לשכנו אף על פי שאין קרוב אחי או אף על פי שלא ידעו וזה להבנם עמו כבאהבך וכדברי שלום . (ה) לבן בן נהור . זכר אבי אביו ולא זכר אביו כי נהור הירר

לו

בראשית כט תולדות

אונקלוס

בן-אחתי ויבן לקראתו ויחבק-לו וינשק-
 לו ויביאהו אל-ביתו ויספר ללבן את-כל-
 הדברים האלה: יד ויאמר לו לבן אך
 עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים:
 טו ויאמר לבן ליעקב הכי-אתי אתה
 ועבדתי הנס הנדה לי מה-משכרתך:
 טז וללבן שתי בנות שם הגדולה לאה
 ושם הקטנה רחל: יז ועיני לאה רבות
 שלישי ורחל היתה יפרת תאר ויפרת מראה:
 יח ויאהב יעקב את-רחל ויאמר אעבדך
 שבע שנים ברחל בתך הקטנה: יט ויאמר
 לבן טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש
 אחר שבה עמדי: כ ויעבד יעקב ברחל
 שבע שנים ויך-לו בעניו כימים אחרים
 באהבתו אתה: כא ויאמר יעקב אל-לבן
 הבה את-אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה:
 כב ויאסף לבן את-בל-אנשי המקום
 ויעש משתה: כג ויהי בערב ויקח את-
 לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה:
 כד ויתן לבן לה את-זלפה שפחתו
 ללאה

ורחש לקדמותיה ונפיק-ליה ונשיק-ליה
 ואעליה לביתה ואישתיו ללבן ית-בר-
 פתגמיא האילן: יד ויאמר ליה לבן ברם
 קריבי ובשרי את ויטיב עמיה ירח יומין:
 טו ויאמר לבן ליעקב המדאתי את
 ותפלחני מן חוי לי מה-אגך: יז וללבן
 תרמין בן שום רבתא לאה ושום זעירתא
 רחל: יז ועיני לאה ואין ורחל תרת
 שפירא בריוא ויאזא בחווא: יח ורחים
 יעקב ית-רחל ויאמר אפלחניך שבע שנים
 ברחל בתך זעירתא: יט ויאמר לבן
 טוב דאתן יתה לך מדאתן יתה לגבר
 אוחקן תיב עמו: כ ופלה יעקב ברחל
 שבע שנים והו בעינוהי כיומין זעירין
 בדרחיס יתה: כא ויאמר יעקב ללבן
 הב ית-איתתי ארי שלימו יומי פולחני
 ואעול לותה: כב וכגש לבן ית-בר-
 אינשי אתרא ועבד משתא: כג והוה
 ברמשא ודבר ית-לאה ברמיה ואעיר-
 יתה לותיה ועאל לותה: כד ויהב לבן
 לה ית-זלפה אמתיה ללאה ברמיה

רשי

לאמהו

חזון הוא טעון שהיה עבד הכית כל לכתו בעשרה גמלים ועינים: ויחבק - כשלא ראה עמו כלום אחר שזו זכריו הניח והנה כחיקו
 (ב'ר) : וינשק לו - אחר שזו נרנלית כביא והם כבי (ב'ר) : ויספר ללבן - שלא בא אל אמתוך אונס אחיו וסמטלו חזונו
 חזונו: (יד) אך עצמי ובשרי - נועתה חין לי לאספן הכיתה הוא לי ואין בידך כלום אלא נפתי קורכה אטפל בך חלם ימים וכן עשה
 ואף זו לא לחסם שהיה רועה נאמו: (טו) הכי אחי אותה - לשון תימה וכו' כשגיל שחתי אתה מעבדתי חנם: ועבדתי - כמו
 ועבדתי וכן כל ימי שהיאלסון עבד הושף וי' בראשה והיא הופכת התיכס להכא: (יז) רבות - (ב"ב קב"ג) שהיתה סכורה לעלות
 כגורלו של עמו וכוכס שהיו הכל חוזרים שניכניס לריכה ושתי בנות ללבן כגדולה לגדול והקענה לקטן: חוואר - הוא צורת הפרטיף
 לשון (ישעיה מד) יתארה כשרד קול"פאס כלע"ו: מראה - הוא יזוקלסתר: (יח) אעבדך שבע שנים - (ב'ר) הן
 ימים אחדים שאמרה לו חמו ויסבת ענונימים אחדים ותדע שכן הוא שהי כתיב ויחכו כעניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה -
 כל הסיועין הללו למה לסי שהיא יודעת שהיא רמתי אמר לנאשך ברחל ושזא תאמה רחל חזרת ען השוק תלמוד לומר בתך ושזא

טו יד
 ונשיק
 ודמי
 אנת
 טו
 חוון
 לעשו
 יח
 יתה
 ל
 יומי
 אינשי
 שני
 סו
 לבן
 רחל
 תאמר
 ועוד
 (יד)
 מלת
 רכות
 (כ)
 סכוב
 אחר
 (לו)
 זולת
 אך
 ט
 ובשר
 אף
 העצ
 כי
 ומכ
 של
 כא
 של
 חין

מן יד אחיו והיה אהלי ליה יי בבית אל והיה גדר ית
וגפיו ליה וגפיו ליה וצגליה לביתה והיה ללבו ית כל פתגמיא האילין י יד ואמר ליה לכן ברם קרובי
ודמי לי אנת וגוי י טו ואמר לבן יעקב המודאחי

ירושלמי

ועני דלאה חנו רביבו על דהות פקיא ומוצליא דלא
תיסוק במוליה דעשו ורחל חנת ייא בריוא ושפירא בחווא :

ית ורחם יעקב ית רחל ואמר אפלהינד שב שגין יט ואמר לבן ברמיר טב דאיתו
יתה לך מן דאיתו וגוי י כ רפלה יעקב בגין רחל שב שגין וחנו בגמין בעניו פיומין קלילין מדבתיס יתה :

ירושלמי

ורגש לבן ית כל עקמ דאתרא ועבר שירוי עני לבן ואמר
להון הא שבע שגין אית ליה לגברא צדיקא דרין מן דאתא
לוותו שקותו לא חסרו וכבויעין פגין ורדון אתון הכו
לי עצה דנקבוש יתיה גבן עוד שבע שגין ויחבו ליה
עיצה דרמיו למסכה ליה ללאה חלף רחל :

אנת השיב ותפלתיני בגו פני לי מן יתי אגדך י
טו וללבו חזון הרתינ בגו וגוי י יו ועני לאה
הוון צירעיתו דבכיא ובעיא מן קדם יי דלא וזמן ליה
לעשו בשיעא ורחל הות יציא בריוא ושפירא בחווא י
ית ורחם יעקב ית רחל ואמר אפלהינד שב שגין יט ואמר לבן ברמיר טב דאיתו
יתה לך מן דאיתו וגוי י כ רפלה יעקב בגין רחל שב שגין וחנו בגמין בעניו פיומין קלילין מדבתיס יתה :

רשי

תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל ת"ל הקטנה ואף על פי כן לא הועיל שהרי ריחיה : (כא) מלאוימי . שמהרה לי אנו .
ועוד מלאוימי שהרי חני כן פ"ד שנה וחיותי אעמיד י"כ שבעים והיו שאלנו ואכזזה עליה וכלל הקל שבקלים חינו אומר כן אלא להוליד
תולדות

רשב"ם

(יד) אך עמנו ובשרי אתה וגו' ויפה כוננת לכא חלי : (טו) וללבו שתי כנות והמסיק תשובת דבריו של יעקב כי לפי שהיה לו שתי כנות והקטנה
נולדת מן בעיניו למיכן כיקא את הקטנה . (יז) רכות כמות וורש כלע"ו . וכלה שעיניה כמות חין כל גופה צריך דקיקא . ועינים שחורות חין
רכות כלכנים : יפת תאר . כמו כוננונה יתחרו . דפוס המוטט והנולד והכפה והלחיים : יפת נראה . לכן ואחיוטם :
(כז) כי מלאו . ימי שבע שנים עברתיך (כה) ונכה ק"ח לאה כדכר שלא נודע תחלה אומר והנה . וכן ונכה חלוס : (כו) מלת
שכונת זאת שבעת ימי נשתה של לאה : וכתבה . ותנתן לך ג"ס את זאת וייד כעבודת אשר תעבוד עמודי אחרי גסוחי רחל עוד שבע שנים
אחרות . כדכתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלמוני וגו' כי עכשיו הושלמנו ארבע עשרה שנה כשתי כנותיך ושש
שנים

מכלל יופי

בראשית כו הכי קרא שמו יעקב ושם פירשתי . (משכרתך) .
הנפרד משכורת בפלס פלפולת ובכנוי ישוב ההולם לשורק .
(יז) רכות : רוצה לומר שדור ורכות
ודמעות : (יפת תאר) . הוא על צורת הפנים ושאר
האיברים וקומת הגוף ומראה על הבשר שהיה לבן ואדום
והשער שחור : (כ) (אחדים) . כלומר היו בעיניו כימים
פעמים ולפי שהאחד מיעוט המספר יכנו הדבר המועט
באחד : (באהבתו) . מקור : (כא) (הבה) . בקמץ
ומלרע : (כי מלאו) ענין השלמה : (כו) (שכונת זאת) . סמוך
וזאת יאמר על לאה : (ונתנה) . עבר מנפעל לנקבה אז
תהיה מבנין הקל והנו' ולמכר בדרך התפארת כמו שיר
השירים א' משכני אחריך נרוצה נגילה ונשמחה בך והדומים
להם

לו) . הלמד מורה על העצם עצמו כמו מלת אתו יספיק הענין
זולתה : (יד) (אך) . ענינו לאמת הדבר וכן תהליס פג
אך טוב לישראל ישעיהו אף עמנו חסד : (עצמי
ובשרי) . לפי שחעצם חזוק הגוף ומעמידו נקרא הגוף עצם
אף על פי שזכר בשר עם העצם העצם שזכר אינו מיוחד על
העצם לבד קיאם על הגוף ובשר שזכר אחריו הוא כפל דבר
כי גם בשר לבדו נאמר על הגוף כמו שאמר ישעיהו כח
ומכשרך לא התעלם שהוא הקרוב שהוא כנופן
של אדם וכדבריו ל' הרבה בזכר העצם במקום הגוף
כאמר הלך הוא בעצמו : (חודש ימים) . פירש חודש
שלם כי לא תשלם לנו החודש כי אם כיום שלם לא במקצת
היום : (טו) (הכי) . מלת הטעם עם הא התמיזה כמו

ללאה בתו שפקה : כה ויהי בבקר וחנה
 הוא לאה ויאמר אל-לבן מהזאת עשית
 לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמינתי :
 כו ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו
 לתת הצעירה לפני הבכירה : כז מלא
 שבע זאת ונתנה לך גם-את-זאת בעבדה
 אשר תעבד עמדי עוד שבע-שנים אחרות :
 כח ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת
 ויחזלו את-רחל בתו לו לאשה : כט ויתן
 לבן לרחל בתו ארז-בלקה שפקתו לה
 לשפקה : ל גיבא גם אל-רחל ויאהב
 גם-את-רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע-
 שנים אחרות : לא וירא יהנה כי-שנואה
 לאה ויפתח את-רחמה ורחל עקרה :
 לב ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו
 ראובן כי אמרה כי-ראתה יהנה בעניי כי
 עתה יאהבני אישי : לג ותהר עוד ותלד
 בן ותאמר כי-שמע יהנה כי-שנואה אנכי
 ויחזלו גם-את-זה ותקרא שמו שמעון :
 לד ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה
 הפעם ילנה אישי אלי כי-ילדתי לו שלשה
 בנים על-כן קרא-שמו לוי : לה ותהר
 עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את-יהנה
 על-כן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת :

לאמהו : כה והוא בצפרא והא היא לאה
 ואמר ללבן מה-רא עבדת לי הלא ברחל
 פלחית עמך ולמה שקרת בי : כו ואמר
 לבן לא-יתעבד כדון באתנא למתן
 ועידתא קדם רבתיא : כז ואשלים שבועתא
 דרא ונתן לך אף-ית-רא בפול-הנא
 דתפלה עמי עוד שבע-שנין אוחרנין :
 כח ועבד יעקב כן ואשלים שבועתא
 דרא ויהב ליה ית-רחל ברתיה ליה לאנתו :
 כט ויהב לבן לרחל ברתיה ית-בלקה
 אמתיה ליה לאמהו : ל ואצל אף-לנת-
 רחל ורחים אף-ית-רחל מלאה ופלה
 עמיה עוד שבע-שנין אוחרנין : לא והוא
 יי ארי-שנואתא לאה ויהב לה עידוי ורחל
 עקרא : לב ועדיאת לאה וילידת בר
 וקרת שמה ראובן ארי אמת ארי-גלי
 קדם-יי עולבני ארי כען ירחמיני בעלי
 לג ועדיאת עוד וילידת בר ואמרת ארי
 שמיצ קדם-יי ארי-שנואתא אנא ויהב
 לי אף-ית-דון וקרת שמה שמעון :
 לד ועדיאת עוד וילידת בר ואמרת
 הלא זימנא יתחבר לי בעלי ארי-ילידית
 ליה תלתא בנין על כן קרא-שמה לוי :
 לה ועדיאת עוד וילידת בר ואמרת

ותרא

רשי

הרא

תולדות אחר כן - (כה) ויהי בבקר וחנה רחל
 מחבנין לו לרחל אמה עכשיו תכלס חמותי ענדה ומסרה לה ליותן סיניס (מגידה יג) : (כז) מלא שבוע זאת דבוק הוא
 שהרי נקוד כחסף (פי' כש"ח) שבוטע שלזאת וכן שבעת ימי המסרה כנפולאירוסלמית כעונד קטן (ז) : (ל) חלוטת שבוטע מוח
 טחס כן היה נרין לנקוד כפת"ח השי"ן ועוד ששבוטע לשון ובר כדכתיב שבעה שבועות תספור לך למיכאל חין משמע שבוטע חלל שבוטע
 שקיי"ח (כ"ט) ונתנה לך לשון רביס כמו-כרדה ונכלה הנשפה חף זה לשון ונתן ונתנה וגו' (ס) : גם ארי זאת עיד
 לאמר

מת ולשה
 קרא היא
 קרא כן
 מתעבד
 עמי טוב
 כט
 לנת רחל
 לא בנה
 וילידת
 עולבני
 בר ואמר
 משתעבד
 ארום
 לאמר שכי
 באחיה
 חתין כט
 (לד)
 לו פתחון
 קרא שמי
 למינו וק
 חין ואמר
 דמלת ע
 גם חת ז
 קחמר
 שבעה ימי
 הדנקות
 דיל חת
 חלל כט
 באלו כט
 (ח)
 שנים כט
 חותי
 כשכיל
 להם
 לפי ע
 כנגד
 אהוב

נת זלזה ברתיה דיליבת ליה פילקתיה ומסרה ללאה ברתיה לאמהו : כה והוה לעידוני צפרא ואספבל בה
 וקא היא לארה דכילה ליליא תוה חשיב דרחל היא מן בגלל דמסבת לה רחיל כל מליא דמסר לה ועקב רבך
 קמא בן אמר ללבן מרה דא עברת לי תלא בגין רחל פלחית עמך ולקמא עקרת בי : כו ואמר לבן לא
 מתעבד דרין באחרין וגוי : כז אשלים דרון שבגתי יומי משמיא דרא ונימן לך אוף ית הא בפולחנא דתפלת
 עמי טוב שיב שגין איתרנן : כח ועבד ועקב דרין ואשלים שבגתי יומי משמיא דלאה ויחב ליה וגוי :
 כט ויחב לבן לרחל ברתיה ית בלהה ברתיה דיליבת ליה פילקתיה ומסרה לה לאמהו : לו ועל אוף
 לנת רחל ורחים אוף ית רחל מלאה ופלת עמיה בנינה טוב שיב שגין איתרנן : לא וגלי קדם : יא ארום
 לא הוה לארה דחיקמא באנפי ועקב ואמר במימריה למימן לה בגין ורחל הוה עקרה : לב ואתעברת לאה
 ויליבת בר וקנת ית שמיא דאוון ארום גלי קדם : יב עילבני ארום דרון ורחמינני בעלי והיכמא דאחלי קדם : יג
 עולבני היכרון יהוי גלי קדמוי עולבנהו דבניי בד והוה משמעבדון בארעא במצרא : לד ואתעברת טוב ויליבת
 בר ואמרת ארום שמיא קדם : יד ארום שמיא אגא ויחב לי אוף ית דין והקדון ישמעע קדמוי קלהו דבני בד יתן
 משמעבדון במצרים וקנת שמיא שקיעו : לה ואתעברת טוב ויליבת בר ואמרת קדא זמנא ויתבר עמי בעלי
 ארום ויליבת ליה תלתא בגין והיכרון עמידון בגין למחזיהו מתקדון לשמיא קדם : לו בגין קראו שמיא לגוי לה ואתעברת

תוב

רש"י

לאמר שבעת ימי משה וזעבוד לאמר נישואיה : (ל) עוד שבע שנים אחרות . (ב"ר) אחרות הקיזן לראשונות ונראשונות
 באמונה אף האחרונות באמונה ואף על פי שבראשונות כל עליו . (לב) ותקרא שמו ראובן . (ברכות) רבותינו פירשו אמרה ראו
 מה בין בני לבן חזי שמכר הכורה ליעקב וזה לא נזכרה ליוסף ולא ערער עליו ולא עוד שלח ערער עליו אלא שנקס להניחו מן הכור :
 (לד) הפעם ילדה אישי . (ב"ר) לפי שהאמהות נביאות היו ויוז גת ש"ב שבטים ונחשים מיעקב וד' נשים ישא אמה ענת האין
 לו פתחון פה עלי שהרי נטלתי כל חלקי בכנים : על כן . כל מי שנאמר בו על כן מרובה כחולוסין מן מלוי שהארון היה מכלה בהם :
 קרא שמו לוי . ככולו בתיב ותקרא (שהיא קראה) וזה כתבו קרא ויש מדרש אגדה כאלה הדברים רכה שלח הקב"ה בירא לה וביאו
 למנין וקרא לו שם זה וכתן לוכ"ד מתנות כהונה ועל שם שלווה במתנות קראו לוי : (לה) הפעם אודה . שנטלתי יותר ממלקי
 מעתה

באר רהובות דקדוקי רש"י

חיין ואחיון) לשיכך מלת ונללו לאזו ממחמעה דלשון עתיד לכן גם התרגום מתרגם כולשון עתיד ויגדרון : (ו) הוצרכת לרעת
 דמלת שבוע יש לפרשה ענין שמיטה וקאמר לכן אליעקב מלא שבוע זאת (פיל חיזו דיא שמיטה דהיינו דיא ויכן יאר פון לזה) זכתה לך
 גם את זאת לפי זה לא רכה לכן ליתן רחל בתו ליעקב רק עד אחר שבעה שנים הראשונות . וגם יש לומר דמלת שבוע ענין שבוע ממש
 קאמר (כל"ח חיין וואך) והיינו שבעה ימי משה והכי קאמר לכן אליעקב מלא שבוע זאת (פיל חיזו דיא חתונה וואך פון לזה) זתכף אחר
 שבעה ימי משה דלאה נכתה לך גם את זאת : והמילוק שבין שתי הלשונות הוא זה . ללשון ראשין דענין שמיטה לח תרגום כלשונך ענין
 הדכיות והיינו מלת של אכל ללשון עני דענין שבוע ממש תרגום כלשונך ענין הדכיות היינו מלת של (פיל חיזו דיא חתונה וואך פון
 דיא לזה) זכתה לך תכף את זאת וזה שכתב רש"י דבוק הוא שהרי נקוד חטף וכו' ורנה לומר מדהוי לזכות שבוע קמ"ן תחת הש"ן
 אלא נשתנה וכתבי שבוע בחטף (והיינו שוא כלשון רש"י) תחת הש"ן על כורח"ך השינוי מורה ענין הדכיות והיינו חס"ן מלת של והרי
 גאלו כתיב מלא שבוע של זאת והיינו שבעה ימי משה דלאה דשי"ך בו שפיר ענין הדכיות והנה הוא שפיר כדגמרא דירושלמי דמועד קטן :
 (ח) משום דאפשר למטעי ולטומר הנו"ן במלת ונחנה סימן על נפעל לנקבה היא (ויא חיזו ווארין נגעון) וכאמת עדיין לא ניתנה לו
 דמל

רשב"ם

שנים כלאך : (ב) ויאהב גם את רחל וגם אהבה יותר מלאה כלומר בא אליה וגם אהבה . רוב גם הטובים כן בתורה . וכן וכיכתב גם
 אותי . גם תבי כו אותי וכן גם אותך הרגתי . הנה לחנתי רגליך ונעשיתיה שפי ופסח גם עדיין הייתי הורג אותך : (ג) ורחל עקרה :
 שנטיל סכתוב לפנינו שאמרה ליעקב הנה לי בכים כתב כן : (כ) יאהבני כמו וואהבני . וכן והסבל יכלוני . כמו יכדילני : (לד) על כן
 קרא

מכלל יופי

להם : (א) (כי שנואה לאה) . לא היה יושנא אותה אלא לפי שהיא אוהבת רחל יותר קרא לאה שנואה כדאמר
 כנגד אהבתה של רחל היתה שנואה וכן דכריס כל האהרת
 אהובה והאחת שנואה . (ורחל עקרה) . נשאה עקרה
 כמו שהיתה : (ב) (יאהבני) . בא פתח גדול חתה קמץ
 קטן כי הראוי יאהבני : ומעכו יאהבני כאהותי (לד) (ילוח) .
 ענינו חבור : (לה) (והעמוד מלדת) . פסקה :
 ואבנה

א ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא
 רחל באחיה ותאמר אלי יעקב קנה לי
 בנים ואס-אין מתה אנכי : **ב** ויחראף
 יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי
 אשר-מנע ממך פרי-בטן : **ג** ותאמר הנה
 אמותי בלהה בא אליה ותלד עלי ברכי ואבנה
 נסי-אנכי ממנה : **ד** ותתן-לו את-בלהה
 שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב : **ה** ותהר
 בלהה ותלד ליעקב בן : **ו** ותאמר רחל
 דגני אלהים וגם ישמע בקלי ויתן-לי בן עלי-
 בן קראה שמו דן : **ז** ותהר עוד ותלד
 בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב :
ח ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי
 עס-אחתי נסי-יכלתי ותקרא שמו נפתלי :
ט ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח
 את-זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב
 לאשה : **י** ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב
 בן : **יא** ותאמר לאה בנך ותקרא את-
 שמו נד : **יב** ותלד זלפה שפחת לאה בן
 שני

באג קרי

תרא וימנא אורי קדם-י על-בן קרת
 שמייה יהודה וקמת מלמילד : **א** וחזרת
 רחל ארי לא ולידת ליעקב וקניאת רחל
 באחיה ואמרת ליעקב הבלי בנין ואסי-
 לא מיתא אנא : **ב** ותקיר-דוגנא דיעקב
 ברחל ואמר המיני את בעיא חלא-מן-
 קדם-י תבעין דמנע מניך ולדא דמעין :
ג ואמרת הא אמותי בלהה עול לנתה
 ותליד ואנא אירבי ואתבני אף-אנא מינה :
ד ויהבת ליה ית-בלהה אמתה לאנתו
 ועאל לנתה יעקב : **ה** ועדיאת בלהה
 וילידת ליעקב בר : **ו** ואמרת רחל דגני
 יי ואף קבילו צלותי ויהב-לי בר על-בן קרת
 שמייה דן : **ז** ועדיאת עוד וילידת בלהה
 אמתה דרחל ברתנין ליעקב **ח** ואמרת
 רחל קביל יי בעותי באתחננותי בצלותי
 חמידת דיה-לי ולד כאחתי ואף איתיהיב-
 לי וקרת שמייה נפתלי : **ט** וחזת לאה
 ארי קמת מלמילד ודברת ית-זלפה אמתה
 ויהבת יתה ליעקב לאנתו : **י** וילידת
 זלפא אמתה דלאה ליעקב בר : **יא** ואמרת לאה אתא דן וקרת ית-שמייה נד : **יב** וילידת

זלפה

ד'ש"י

מעתה ישי ליהודות : (א) ותקנא רחל באחיה - קנאה כוונתה הטובה - אמרה אילולי שדוקה עמני לא זוכתה לכנים (ב"ר) ;
 חבה ר"י - וכי כך עשה חביב לאמר והלא התפלל עליה : מוחה אנכי - מואן לנין שאין לו בנים שחשבה כמות (ב"ר) : (ב) התחת :
 וכי במקומו אני : אשר מנע ממך - את חומרת שאעשה כאבא איתי כאבא אבא לא היו לו בנים אפי"ש לי בנים עומך מנע ולא מנעני :
 (ג) על ברכי - כתרנונו ואני ארבי : ואבנה גם אנכי - ויהיה גם אנכי כמותי : ואבנה גם אנכי כמותי - כשרה : (ד) דגני
 שרה - אמר לך וקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה לו אש הדבר הזה מעכש הכה אמותי : ואבנה גם אנכי כמותי - כשרה : (ה) דגני
 אלהים - דגני וחייכני וזכני (פ"ר) : (ח) נפתולי אלהים : מנחם בן סרוק פירשו כמותרת צמיד פתיל חבורים עזת המקום
 כתמרת עס אחותי לזכות לכנים - ואני אשרנו לשון עקש ופתלתול (ט) כתעקצתי והפצתי פלירות ונפתולים הרבה למקום לפיות
 שזה לאחתי : גם יכולתי - הסכים על ידי ואונקלוס תרגום לשון תכלה כמו נפתולי אלהים נפתלתי בקשות החסידות לפניו נתקבלתי
 העתרתי כאחתי : נפתלתי - נתקבלה תפילתי ומ"איש רבים בלשון מטרדיקין : (י) וחלד זלפה - בכלל אמר הריון חזן
 זלפה

חיב
 לאור
 באור
 ואמר
 אמת
 בלהה
 רחל
 דמן
 אמת
 בר
 שמייה
 למה
 שמייה
 מולפי
 מנה
 אגד
 רחל
 ויחסי
 ולאפו
 פתח
 קרא
 (ח)
 (יא)

חוב ויליבת בר ואמרת הרי זמנא אורי קדם יי דמן ברי דין עתיד למיפק מלבין ומיעיה יפיק דוד מלביא דעתיד
לאודווי קדם יי בגין פו קבת שמייה יהודה וקמת סלמילד : א וחמת לחל ארום לא וליבת לעקב נקציאת לחל
בצחקה ואמרת לעקב צלי קדם יי ויהב לי בגין ואין לא הי קמיתא אגא חשיבא : ב ותקיף רוטא דעקב קרתל
ואמר עד דאנת בעיא מני בעי מו קדם יי דמן קדמוי תיגון קניא וחוא קנע מניך פרי מעיא : ג ואמרת הא
אמתי בלקרה עירל לנותה ותיליד ואגא איכבי ואיתבני אורי אגא מינה : ד ושחרבת ליה ירי אמתה
בלהה וקמרה ליה לאינתו ועל לנותה ועקב : ה ואעזיפת בלקרה ויליבת לעקב בר : ו ואמרת
דחל דן ימי יי ברחימוי טביא ולחוד שמע בקול צלותי ויהב לי בר והיבדיו עתיד למעו על יד שמשו בר מגוה
דמן ורעיתיה ולא מסר ביה ית עקב דפלשמי בגין פו קבת שמייה דן : ז ואתעברת טוב ויליבת בלהה
אמתה דחל בר מגין לעקב : ח ואמרת לחל קמתא רחוקת קדם יי בצלו ברם קבל בעורתי דחי לי
בר באמתה אורי ויהב לי תרין והיבדיו עתידו בגי לאתפרקא מן יד בעלי דכביהום בבתקרתהון בצלו קדם יי וקבת
שמייה נפתלי : ט וחמת לצה ארום קמת מלמילד ושחרבת ית ולשה אמתה ויהבת יתה לעקב לאינתו :
י ויליבת ולשה אמתה דלאה לעקב בר :
יא ואמרת לאה אמת מולא טבא ברם בגי עתידו
למורות אחסנהון בקדמיתא מעקבא לירקנא וקרת
שמייה גר : יב ויליבת ולשה אמתה דלאה בר תגין
ליעקב

ירושלמי

ואמר לאה אמת גרא טבא דעתיד למנדעא קשתיהון
דאוימא וקרת :

רש"י

מולמא לפי שהיתה חסודה וכוונתו ותינוקת שמיים ואין הריון נכר בה וכדי לרמות ליעקב נתנה לכן ללאה שלא יבין שזמניוין לו את לאה שכן
מנהג ליתן שפחה הגדולה לגדולה וקטנה לקטנה : (יא) בא גר . כל מול טוב במוגל גדי וסנוק ודומה לו (ישעיה סה) העורכים
לגד שלחן . ומדרש הגדה שמולד מהולכמו (דניאל א) גודוילכאן ולא ידעתי על מה נכתבתי כהן . דבר אחר למה נקראת תיבה אחת
כגד

באר רחובות דקדוקי רש"י

רחל ורק עכשיו רוצה לכן ליתנה לו לכן קאמר רש"י לשון רבים וכו' ורצה לומר הכו' כמות ונתנה מיען לרבים היא (מיר ווערין געשין)
ומביא על זה ראיות כגון הכוונ' וכמות וכדומה וכשרפס : ומה שמסיים עוד אף זה לשון ונתן כוונת רש"י על ונתן כסגולת חת הת' ו
ולאפוקי כסת"ח תחת הת' ו' דאזו היו ונתן לשון נפעל עבר : (ט) דברי רש"י מתכארין מעצמן לדעת שניהם כמות נפתלי הסורס הוא
פתל רק שמחולקים כענין הכירוש המלה לדעת מנחם עניינו לשון תיבור ודיכוק (כל"א כהעפטין) ולדעת רש"י עניינו ענין עקש
ופתלתול

רשב"ם

קרא שמו לוי . יש לומר שיעקב קרא לו שם : (א) מתה אנכי . טעמו למטה שהוא טועל . אבל מתה עלי רחל טעמו לזעזע שהוא לשעבר :
(ח) נפתולי אלהים נפתלתי . תיבור . ה"ק נתחכרתי . כו' וראשונה בשבילנו שמייה . וכן נכסוף נכספת . נשאל נשאל דוד :
(יא) כל גר . כל אלינו מול טוב כמו העורכים לגד שלחן . וכן נכספת שכת גר גדי וסניוק לא . וכן ככ"א תאז מולא דכיתא : ומפרש
לשון

מכלל יופי

7 (ג) (ואבנה . פועל מכנים (ו) (דגני) . חרגשבו
להכליעה הגון הנוספת כודעת קצת המדקדקים
ויתכן שהרגש בו לתפארת הקריאה ולא לחסרון זון ורזוא
הנכון : (ח) (נפתולי אלהים) ענינו הרחפון ורועות
ופירושו נהפכתי ונשתדלתי עם אחותי לנצח וגם יברתי
וסמן נפתורי אלי מלת
אלהים לגורל הנפתורים וכשרש פתל פירש נתחזקתי
ועצמם כמו יונה שר כעם אמר פתיל טי המוט

מסיכפליסיה שור הוא יותר
קוק יש מפרשים אותו לשון
מכור :

גד . גודד הגדוד קי בהולדו
היה לה גודד בניס . ורבי משה הכהן כתב מול כרומר בך
מול טוב והוא כוכב צדק שיורה על כל דבר טוב וכן יקרא
בלשון קדו וכן ישעיה סה העורכים לגו שרדח ומרוב
במלה אחת בלא אלף ופירושו במור טוב בא זה וקרי שרתי
מלות

שני ליעקב : יג ותאמר לאה באשתי כי
 רביעי אשרוני בגות ותקרא את שמו אשר : יד
 יד וילך ראובן בימי קציר חטים ומצא
 דודאים בשדה ויבא אתם אל לאה אמו
 ותאמר רחל אל לאה תניניני לי מדודאי
 בגך : טו ותאמר לה המעט קחתך את
 אישי ולקחת גם את דודאי בני ותאמר
 רחל לבן ישבב עמר הלילה תחת דודאי
 בגך : טז ויבא יעקב מן השדה בגר
 ותצא לאה לקראתו ותאמר אלך תבוא בי
 שכר שכרתיך בדודאי בני וישבב עמה
 בלילה הוא : יז וישמע אלהים אל לאה
 ותהר ותלד ליעקב בן חמישי : יח ותאמר
 לאה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי
 לאישי ותקרא שמו יששכר : יט ותהר
 עוד לאה ותלד בן ששי ליעקב : כ ותאמר
 לאה וברני אלהים אתי זבר טוב הפעם
 ויבלני אישי כי ילדתי לו ששה בני ותקרא

ולקחה אמתא דלאה בר תניין ליעקב :
 יג ואמרת לאה תושבחה הנות לי אשרי
 בכך ישבחוני נשיא וקרתית שמיה אשר :
 יד ואזל ראובן ביומי חצד חיסין ואשכח
 דודאין בחקלא ואיתי יתהון דלאה אמה
 ואמרת רחל דלאה הכי כען לי מברוחי
 דברוך : טו ואמרת לה הוציר דדברתית
 בצעלי ולמיסב אף ית דברוחי דברי ואמרת
 רחל בכך ישכוב עמיך בליליא חלף יברוחי
 דברוך : טז ואתא יעקב מן חקלא ברמשא
 ונפקת לאה לקדמותיה ואמרת לותי תיעול
 ארי מינך אנרתוך כיברוחי דברי ושכיב
 עמה בליליא הוא : יז וקביל יי צלותה
 דלאה ועדיאת וילדת ליעקב בר חמישאי :
 יח ואמרת לאה יהב לי אנרי דיהבית
 אמתא לבעלי וקרת שמיה יששכר :
 יט ועדיאת עוד לאה וילדת ברי
 שתיתאי ליעקב : כ ואמרת לאה יהב

את

דשי

נגד כחוננות כי כזאת על שפחתי לאיש כנגד נאשת נעורים : (יג) בימי קציר חטים . להגיד שחנן של שבטים שעת הקציר
 היה ולא פשו דיו כנגד להכיר חטים וסעורים חלף דבר ההפך שאין אדם חוקר כו : דודאים . (סנהדרין צט) שגלי עשב הוא זבלשון
 זשעמאל יס"ן : (טו) ולקחה גם את דודאי בני . כתוביה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמיסב (יז) :
 לבן ישבב עמר הלילה . שלי היתה שכיבת הלילה או כי נותנה לך תחת דודאי בגך ולפי שזולה במשכב סגדיק לא זכתה ליקבר עשו
 (גדה לא) : (יז) שכר שכרתיך . נתתי לרחל שכר : בלילה הוא . הקס"ה סייעו ש"ל אססי ישכר (כ"ד) : (יז) וישמע
 אלהים אל לאה . שהיתה מתאווה ומחזרת להרבות שכנים : (כ) זבר טוב . כתרגומו : זבלני : לשון זבל הרביריי רי"ש
 בלע"ז

באר דחובות דקדוקי דשי

זפתלונז (בל"א שטרייכלין) : (יז"ד) משום דאיכא למטיג' ולאימר מלת ולקחת לשון עבר לנקבה וקחת הוא זמשתת
 שירם המסוק . המיגס קחתך אישי ולקחת (אול' דזא בלשג' נמוק) גם דודאי בני . זכאות יעדיון לא לקחה תענה כלום דק זעבשיו היא רוצה
 לקחת תענה . לנך קאמר דש"י כתמיה וכו' זוכית רחיה לדבריו זמרגומו ולמיסב . ורצה לומר דבא דודאי זמלת ולקחת הוא המורש לקח
 זכנ למ' דהרשיה חסירה מהמכתב זלנו"ד הכתובה היא שמושית . זקרא חלל המדקדקים לשון נקור עם שימוש הלמ"ד זכילור הפסוק
 עך הוא הועט קתך אישי (אויכוויכניג דיין בעשין מייין מילן) ולקחה גם את דודאי בני (אול' ט בעמין דיא פילכין עון מייין וון) לפי
 סכללשן נקור הוא ולשן נקור נוכל לפרשג בלשן עבר זבלשן עת' ד :

(ה) כבר

לעקב : יג ואמרת לאה הושבתה הוה לי ארום שפחו לי בנת ישראל והיכרין עתידין בניו לשפחה קדם
: על טב פירו ארעהום תקבת מת שמייה אשר : יד ואגל דאבון ביומי טוון בזמן חצר דמיטין ואשפח זכרונן
בתקלא ואמינה ומהום ללאה אימיה ואמרת רחל ללאה הני דרון לי כון זכרתי דברך : טו ואמרת

ירושלמי

בשכרעה עבמן לוחיק :

כון תקלא ברמישא ושקעת לאה קל גהיקיה דתקרא וידעת דהא יעקב אתא ונגפת לאה לקדמותיה ואמרת לוחי
מיעול ארום מינר אגרתך בזכרתי דברי כון רחל אחתי ושכיב עמה בליליא ההוא : יז ונקביל : יז ואלתא
דלאה ואיתעברת ויליבת לעקב בר חמישאי : יח ואמרת לאה יחב : יז אגרי דיהבת אמתי לבעלי והיכרין
עתידין בניו לתקלא אגר טב על דאגונו עסיקון באוריהא תקרא מת שמייה יששכר : יט ואיתעברת חוב לאה
ויליבת בר שתיקאי לעקב : כ ואמרת לאה עבר יתי : יז ובידיו טבין זמנין ומנא קרא יתי קדוריה דבעלי עמי

ארום

דשב"ם

לשון גדוד טועה הוא שאע"פ שהטעות זועק האמירה . כמורחוק . ביראה ה' בעניי . זשמעק כי טועה' . אמירת האשה אין לה
לכותה אלא כעין עיקר הדבור . וגד איו יכול להיות לשון גדוד כלא כפלות של שני דלת"א - יגודו על נפש דריק דגס תחת דלת"א שניה
החסרה . כמיומכו כעונם : ויסולו עלי אורחות אידם יסובו על זכריו . ככלס דגס תחות אית החסרה : (ג) באשריחי
עומדת כמזמור וכסכת שחשרות אותי כנות : (יד) דודאים : דודאי תלמיס . כדכתיב הדודאים כתנורית . (יח) יששכר . שני
שכריס'א' שר הדודאים ויא' שר שנתתי שפתי לאישי : (כ) זכר . לשון חלק ומנהיפה לפי טעמן : וכלתי . כמו כנה כניתי
בית

מכלל יופי

בעבור כן (טו) (והצא לאה לקראתו) . מה שיצאה לקראתו
בדרך המוסר עשהה זה לפי שיעקב לא ידע כבר והיה הולך
כדרך לבית דחל ולא היה בדרך המוסר שהוציאנו לאה
מבית אהותה אחר שנכנס שם : (אלי תבא) . אל אהלי כי
לכל אהותה היה לה אהל בפני עצמה זכ"כ כראשית לא יובא
לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות : (כלילה
הוא) . בידיעה המתואר וחסרון ידיעת התואר זכן כידכר פח
את הכבש אחד שמיאלכזי את העלה חדשה ודבים כמיהם
(יח) (יששכר) : בשרש חצר כרב שיאניה נקראת השין
השנייה אף על פי שהיא בתובה זכמכלל (יששכר) השין
הראשונה תקרא ולא השנייה כלל לקראת בן אשר סי' מ"ג :
(כ) (זכרני אלהים אתי זכר טוב) . ענינו נתן לי אלהים מרנן
טוב . זכרתי דבי זונה כי הוא דומה ללשון הערבי שאומר
הלשון הזה על המתנה זמ"ש אותי אחר זכרני וכפל הכני הוא
להוספת באור . או' היה פירוש אותי כמו ממונו כמו כראשית
זוד הם יצאו את הער וזולתו כלומר ממני עצמי נתן לי מתן
שוב שלא היה זרע בערדי כי
זיתן שהיא מלה מורכבת זה כד
כמלת מודע כנד והסגול
זהפת מוסרים כמקומות רבים
וכן כלמות וכלעדי זהנה כד
כוש'נתון כריעני ששים זתאש
כדיס והס ענפי כלין הנמים
זהשילוף

טלות ד"ל בא מו' להענין אחר : (ג) (באשרי) . מקור
מן הקל יאמר כל הבנין ממונה במרה באשרי שאשרתי .
(כיאשריני) . כי הגשים אומרות עלי אשרי שהיו לי במרה
כמס' מן מומי בין משפחתי : (יד) (דודאים) הם שורש עשב
כדמות אדם זכר ונקבה מאגדרגולאש בלעזאולי שמעראובן
מה שאומרים ההשון כי הם
מועילים להריון האשה יז אומרים כי הם עשכים
ולפי שעמדה אמו מלדרת יוספו התאיה לנשים ונור
הכיאם אליה אבל הרבה
הזה אינו אמת כי אלו היה כן
למה לא הרתה רחל שליחתה מהסוגם לאה לא הרתה
עסבתה שהרי אמר זישמע אלהים אל לאה . (והאמר
רחל) . השבה כי דברי ההמון אמת . (טו) (ולקחה) .
מקור כחסרון הפא והלמד לשמוש דוצה לומר כמו והרצי
לקחה ואלו היה מ' כרי המתרגם שודגס ותמגין הרעה הונו
דיוטה כמשפט כמו תלקיס'ד (ולקחה בודן) זרבי זונה
כתב כי הוא מקור שלם והלמד פא הפועל וה' כון מה שכתבו
כי הלמד בו לשמוש בלא מצאנו מקור שלם בתוספת הא
אותו אלא אט כן הפא במקו חשף כמו תהליט כה שקרה
או בשוא כמו ותילט שקעה או בחירק כמו דכריס
ל'ארה שזית לב
ענינו גרונית כמו
אבל כקמין רחב לא מצאנו סימן מ' : (לבן) .

את שמו זבולון : כא ואחר ילדה בת
 ותקרא את שמה דינה : כב וזכר אלהים
 את רחל וישמע אליה אלהים ונפתח את
 רחמה : כג ותהר ותלד בן ותאמר אסף
 אלהים את חרפתי : כד ותקרא את שמו
 יוסף לאמר יסף יהנה לי בן אחר : כה והיה
 כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב
 אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי :
 כו תנה את נשיו ואת ילדי אשר עבדתי
 אתה בהן ואלכה בי אתה ודעת את עבדתי
 אשר עבדתיך : כז ויאמר אליו לבן
 אסנא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני
 יהוה בגלגל : כח ויאמר נקבה שקרה
 עלי ואתנה : כט ויאמר אליו אתה ידעת
 את אשר עבדתיך ואת אשר הנה מקנה
 אתי : ל כי מעט אשר היה לה לפני ויפרץ
 לרב ויברך יהוה אתה לרוגלי ועתה מתי
 אעשה גם אנכי לביתי : לא ויאמר מה
 אתן לך ויאמר יעקב לא אתן לך מאומה
 אסתעשה לך הדבר הזה אשובה ארצה

חמישי

וי ירתילי חולק שב הדא דומנא יהי
 מדוריה דבעלי לנתי ארי לילידיה ליה שימא
 בנין וקרת ות שמה זבולון : כא וכתריכן
 לילדת ברמא וקרת ית שמה דינה :
 כב ועל דוכרנא דרחל קדם יי וקבר
 צלותה יי ויהב לה עידי : כג ועדיצת
 וילדת בר ואמרת כגש יי ית חיסודי :
 כד וקרת ית שמה יוסף למימר יוסף יי
 לי בר אחרן : כה ותודה בר לילדת רחל
 ית יוסף ויאמר יעקב ללבן שלחני ואיחד
 לאתרי ולארצי : כו הב ית נשיו ויתבני די
 פלחית יחד בהן ואויל ארי את ידעת ית
 פולחני דפלחתיך : כז ויאמר ליה לבן אסנ
 כען אשקחית רחמין בעיניך נסיתי וברכני יי
 בדילך : כח ויאמר פריש אנך עלי ואתן :
 כט ויאמר ליה את ידעת ית דפלחתיך
 וית דתנה בעיך עמי : ל ארי ועיר דיי
 הנה לך קדמי ותקיף לסגי וברוך יי יתך
 בדילי וכען אימתי אעביד אף אנא לביתי :
 לא ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא

צאנך רשיי

תתן

בלע"ז בית חדר ועתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי שיש לי בניס כנגד כל נשיו : (כא) דינה . פירשו רבותינו שדנה לאה דין
 בעלמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עלי ונכנסה לנקבה (ברכות ס) : (כב) וזכור אלהים את רחל .
 (כ"ד) זכר לה שמסרה מיונייה לאחותה ושימיה חזירה שמה תעלה כגורלו של עשו שזו ירשנה יעקב לפי שאין לה בניס והף עשו הרשע
 כך עלה בלבו כששמע שאין לה בניס . הוא שיימד הפייט האדמוני כבט שלא חלה נכה לקחתה לו ונכנסה : (כג) אסף . הכניסה כמקום
 שלא תראה וכן אסוף חרפתיו ולא יאסוף הביתה (יואל ד) אסנו נכנס (ישעיה ח) וירחן לא יאסף ולא יטען : חרפתי . סחייתי
 לחרסה שאני יעקב וזהו חזרוני עלי שאלמה לחלקו של עשו הרשע . והנה כל זמני שאין לאשה בן אין לה כמי לתלות סרחונה ושיעלה בן
 תולה בו ומסר כליו כגד מן אכלת חמס חלו בנך : (כד) יוסף ה' לי בן אחר . יודעת היתה הנכונה שאין יעקב עתיד להעמיד
 אלא שנים עשר שבטים אחריה ובי רגון שאותו שזו עתיד להעמיד והא מיוני לכך לא כתפללה אלא על בן אחר : (כה) כאשר ילדה רחל
 את יוסף . משולד שטנו של עשו שאומר (עובדיה א) ויהי בית יעקב אש ובית יוסף להכה וכו' עשולקש אש בלא להכה חינו שולט לחרחוק
 משולד יוסף בטח יעקב בהק"כ ורזה לשון : (כו) תנה את נשיו וגו' . איני רוצה לנאת כחאס ברשות : (כז) נחשתי .
 חתקם היה נסיתי כניחוש שלי שעל ידך כחה לי ברכה . כשנאת לכאן לא היה לי בניס שנאמר והנה רחל בתו כחה עם האלן אכשרש לו בניס
 והוא

ארום
 ליבת
 קרין
 יוסף
 רוקר
 קמיו
 בר
 דיוסף
 רלפון
 שמי
 כה
 קרש
 דבית
 ואמר
 ית
 ית
 קנין
 עמי
 אמת
 והוא
 כב
 כסביל
 בית
 כחו
 כג
 את
 זכ
 דונמי
 לאן
 כי
 בני
 (כג)
 מלכי
 קצה
 זכר
 גפושן

ארום ימנית ליה שימא כניו והיכריו עמיריו כניו למקלא חולק טב וקברת שמייה וכולו : כא ומן קתר כדיו לית בבת וקבת נת שקמה דנת ארום אקבת דין הוא מן קדם : דיחיו מני פלגית שבטיא ברם מן רחל ואחתי יפקרו פרוו שקטיו היקמא דנקרו מן הדא מן אקתמא רשמייע קדם : צלומא דלאה ואיתמלפו עוקבויא במקיהוון גתוה ותיב יוסף במקעה דרחל ודינה במקעה דלאה : ככ ועל

ירשלמי

ארבעה מפתחין דאינון מסירין ביב ריבון כל עלמא : ולא מסר יתהו לא למלאך ולא לשרף מפתח סטרא מפתח פרנסה מפתח קבויא מפתח עקמא : מפתח מטרא דכן כתבי מפרש : מפתח : מפתח פרנסה דכן כתבא מפרש פותח את ידיך וגומר : מפתח קבויא דכן כתבא מפרש בפתחי את קברותיכם וגומר : מפתח עקמא דכן כתבא מפרש ויזכור אלהים את רחל וגו' : ואיזבר מימרא ביי ברחמי טקיא נת רחל רשמייע מימרא ביי בקל צלומא ואמר במימריה למימן לה בגין : אטיירית :

יער פולחני די פלחתי : כו ואמר ליה לכן אין כדון אשקחית רחמיין בענגד הא אטיירית קוסמיין ורבינו : כח ואמר קטע איגוד עבד ואימו : כט ואמר ליה אנת דענת רחל די פלחתי ניה דמות בעירך גטיר עמי : ל ארום קליל דהורה לד עאן קומי ותמיך לסני ורבינו : יתד כריילי דאחניית לך מדעלית כבימך וקדון אימת אעביד ארף אגא עיבידתא ואגא זקיק לפרנסא איגשי ביתי : לא ואמר ביה אימין לד ואמר יעקב לא תחו לי

מדעם

רשיי

והוא שולח בתו אל הרועים עכשו ויולדו כנים שאמר וישמע את דברי בני לכן : (כח) נקבה . כתרניונו פרא אנרך : (כט) ואת האשר הורה מקנך אתי . את חסכון מועט ומקנך סכא לדי ותחלה כמה היו : (ל) לרגלי . (ב"ר) עס רגלי כסביל ביאת רגלי כחת חלנך הכרעה כמו (שמות יא) העם אשר כרגליך . (שופטים ח) לעם אשר כרגלי הכאים עמי : גסאנכי לביתי

רשב"ם

בית וכוללך . לשון דירה : (כא) ותקרא את שמה דיה . ולא ככתבה הודאה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין מודים על הכפ כמו על הכן ולהודיך בא שכל בני יעקב היו זכרים חוץ מו . וכן בית חסר סרה : ככל שבטים נפש לא היו רק שתי בנות . יוכבד וסרה : (כג) חסף אלהים כמו וחספת אל תוך ביתך . וכמו כי חספתיה שלומי הכנסת והשמת את חרפתי שהיית נקראת עקרה : (כד) ותקרא את שמו יוסף . על שמרה חסף אלהים את חרפתי . ואם כן תקראו וסף יוד של יוסף למה על זס שהתפללה יוסף ה' לי בן אחר . כרי סס זה עמיס שני חמירת חסף יוסף : (כה) שלחני ימי עתה כשגולד יוסף בשלמו שבע שנים אחרות של רחל : (ל) לרגלי . כשכילי דוגנות לרגל החולאה אשר לפני : (לא) לא תתן לי מחוזה . חכלבנאן שיש לך עכשוו שהרי עבדתך כשכיל כנותיק חכל מחה שארעה לאן וזכאן ולכא תן לי העקודים והנקודים . וחותן עקודים ונקודים שיש עכשוו כגאנך הסר משם ותן בידי כניך שלך להפרידם מעל קעתידים

מכלל יופי

כיונקראת הדירה וכוללונה בניתי בית וכל לך : (כג) (אסף) . על דרך מלכים א אספונגה וולדעת קצת המפרשים לשון הסרה וכליה כמו ואלד ואספת נפשך שופטים יח פן אוסיפך והשילוח לכנים יאכל כדיו כמרות וחסרה לאה כי עשה ה' לה זהבן בד טוב להיות בעלה מתלונן כלה וזה הפסע יוכלתי אישי שהרמן יתלונן ככלי :

צאנך אשכנז : לב אעבר בכל צאנך היום
 חסר משם כל שהי נקד וטלוא וכל שה-
 חוט בכשבים וטלוא ונקד בענים והיה
 שכרי : לג וענתה בי צדקתי ביום מהר
 כי תבוא על שברי לפניך כל אשר איננו
 נקד וטלוא בענים וחוט בכשבים נגוב הוא
 אתי : לד ויאמר לבן הן לו יהי כדברך :
 לה ויסר ביום ההוא את התשיש העקבים
 והטלאים ואת כל העזים הנקדות והטלאות
 כל אשר לבן בו וכל חוט בכשבים ויתן ביו-
 בניו : לו וישם דרך שלשת ימים בינו
 ובין יעקב ויעקברעה את צאן לבן הנותרת :
 לו ונקחלו יעקב מקר לבנה לח ולח
 ועדמון ופצל בהן פצלות לבנות מחשף
 הלבן אשר על המקלות : לה ויצא את-
 המקלות אשר פצל ברהטים בשקנות
 הקנים אשר תבאן הצאן לשותות לנכח

תחן לי מדעם אם תעביד לי פתנמא הדין
 אתוב ארעי ענך אטר : לב אעבר בכל-
 ענך יומא דין העדי מתמן כל אימר נמור
 ורקוע וכל אימר שחום באמריא ורקוע
 ונמור בעינא ויהי אנרי : לג ותסהד בי
 זכותי ביומא דמחר ארי תיעול על אנרי
 קדמך כל דליתוהי נמור ורקוע בעינא ושחום
 באמריא נגיבא הוא עמי : לד ואמר לבן
 בכס לני יהי כפתנמך : לה ואעדי ביומא
 ההוא ית תשיש רגוליא ורקועיא וית כל-
 עינא נמורתא ורקועתא כל דיחנור ביה
 וקר דשחום באמריא ויהב ביד בנתי :
 לו ושוי מהלך תלתא יומין בינתי ובין
 יעקב ויעקב רעי ית ענא דלבן דאישתארא :
 לו ונסיב ליה יעקב חוטרין דלבן כטיבין
 ודלוו ודדלוו וקליף בהן קלפין הינדין קילוף
 חיר די על חוטרין : לה ודיעין ית חוטרין

הצאן רשי

רי

לכתי . לנודך כתי עכשו אין עושין לצרכי אלא כתי צריך אני להיות עושה לך למימך חונוס : (לב) נקוד . מנמר
 בחברות דקות כתי נקודת פונטור א כלעו : טלוא : לשון טלאים חכרבורות דחכות : חוט שחוט דומה לחרוט רז"ל כלעו .
 לשון משנה שחומות ומחלות לכח לענין התבואה : והיה שברי . אותן שילחו מכאן וכלבא נקודים וטלואים בענים ושחומים ככשבים היו
 שלי וחותן שיטן עכשו הפרש מהם והפקידם ביד כטך שלא תאמר לי על הנולדים מעתה אילו היו עם מתחלה ועוד שלא תאמר לי ע"י הזכרים
 שהן נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך : (לג) וענתה בי וגו' . אם תחשדני שאני כולל כלום תענה בי צדקתי
 פי תבא צדקתי ותעיד על שכרי לפניך שלא תמצא בעדרי כי אם נקודים וטלואים וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חוט כידוע שבנכתי
 לך ובנטיה הוא פרוי אצלי : (לד) הן . ל' קבלת דברים : לו יהי כדברך . הלואי שתסתן ככך : (לה) ויסר . לכן
 ביום ההוא וגו' : הישיב . עזים וזכרים : כל אשר לבן בו . כל אשר היתה בו חכרבורת לפניה : וירין . לכן ביד בניו :
 (לו) (הגותורר) . הרעועות שהן החולות והעקרות שאינן אלא שירים אותן מסר לו : (לז) מקר לבנה . ען הוא ושמו
 לבנה כתי דעיתא (הושע ד') תחת אלון ולבנה ולומר אני הוא שקורין פרינכ"ל לא שהוא לכן : לה . כשהוא רטוב : לוז . ועוד
 לקח מקל לחן ען שגדלן כו חנונים דקיס קולד"ר כ"ל עו : וערבון . קשט"ר כ"ל עו : פצלות . קילופים קילופים שהיה עושהו
 מומר : מחשוף הלבן . גלוי לוכן של מקל כשהיה קולמו היה כרחה וכלה לוכן שלו כמקום הקילוף : (לח) ויצג . תרגומו
 נדיעין לשון תחיבה וכע"כ הוא כלשון ארמי' והרכה יש בגמרא דהיא שפלה דן ביה מידי דלה כמו דעלה אלא שמקרה את לשונו : ברהטים .
 בחירות המים ככריכות העשויות בארץ להסקות עם הצאן : אשר תבאן וגו' . ברהטים אשר תבאנה הצאן לשתות עם הצאן המקלות
 לכח הצאן : ויחמנה וגו' . (כ"ד) הכהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה והכור רוכעה ויולדת כיוצא בו . רבי הושעאל
 פנער המים בעשין ורע כמעיקן ולש היו כריכות לוכר ויהו ויחמנה וגו' . (כ"ה) בתיבה זו התכרו ל' זכר ונקבה כתי פרה"כע) .

מדעם
 וכל
 אנרי
 באמריא
 לואי די
 קרמא
 דקרוחתי
 שניה
 בארנפא
 העמיד
 כדנא ס
 הסר
 תולא כ
 יעקב
 לפי שה
 מספר
 חסר
 שמש
 שבעו
 מקור
 כושם
 שוולי
 נקודות
 יחזיק
 דו"ל
 טלאי
 כי הש
 דשרש
 החת
 ענין
 צדקתי
 שכרי
 דעניני
 במקו
 על ג
 בנו כ
 (ונקד
 כי לב
 אלא
 דמוק
 דבנו

מנעם אחרון אין מעביד לי פתקמא דרין וגוי : לב אעבר בקבל ענך ויקא דין אערי מתמן כל אימר נמור וקרית
 וכל אימר לחוש באימריא וקרית נמור בעניא ויהי אגרי : לג ותחסד בי זכותי ליום בתרא ארום תהנו על
 אגרי למקד כל דליתיהו נמור וקרית בעניא ויהי אגרי
 באימריא נניבא הוא למתני דילי : לד ואמר לבן יארת
 לואי דיהי בפתקמך : לה ואפריש ביקמא שהוא ית
 ברמיא דסימנא בגלגליון וקרבתא וית כל עניא נמורתא
 וקריתמא כל די שומא חינוקא ביה וכל דילחוש באימריא ויתב בידא דבגו : לו ושוו מנהלך חלקא יומיו ביני
 עגריה וביני יעקב ויעקב רעי ית ענא דלבן סבאן ומרעאן דאשפארו : לו ונסיב ליה יעקב הקר דפרח לבן ודלוו
 נאדפשו וקלף בהון קליפין חינורין לגלאה חינוקא דעל חוטבא : לח ונעץ ית חוטבא דיקליף במורקבייתא
 בשקיתא

רשב"ם

העמידים להולד מעכשיו סהיו שכרי : (לב) נקד . נראה לי צלמי הקדקד והנואר . שהרי ויקד ארצה כפיפת הכוונת והקדקד . והוא
 כדגש שהוא כמו ויפול . מנורת כפל . ונקוד . ען ויקוד הוא על שם הקדקד . כמו נקוד כרגל : על שם ויעקוד את יחזק קמרה כרגל .
 הסר' סס . לצורק : והיה שכרי : מכאן ולהבא אותן שיוולדו : (לג) וענתה בי נדקתי היום ולהבא לפניך כשתבא לראות שכרי ולא
 תננא כהם אלא נקודים ועקדים : חוס ככסבים : אכל לא כעוים כי רוכס חוס הס : (לה) ויתן ביד בניו . של לבן : (לו) וכן
 יעקב . לאן לבן סהיה רועה כתרחק דרך שלטה ימים מזלמו של לבן העקודים והנקודים שהסיר מזלמו של לבן : (לז) וקל לבנה .
 לפי שהוא דכוק עקל של לבנה לפיכך הוא סתם . וכן מעשר בקר . מספר תמורים וכלא דכקיס ויד את האתון סתקל . ככל רחובות
 מספר . קעשר ית מעשר . לח . שאינו כש . מסוף . ג' לוי כמו ורועך חסוף . מסף ה' את זרוע קדשו : (לח) וימטה
 כמו

מבלל יופי

כל מושהיה צמר לבן מרועה לומר בחלק ממנו זיחסר
 המתואר כמו שיר השירים ד כערד הקצובור והדומים
 לו : (הנקודות) . נקראו כן הבהמות הלכנות שיש בהם
 כתמים שהורות או השחורות שיש בהם כתמים לבנים דומות
 לנקודות : (לז) (מקל) . בפתח : (לבנה) . הוא עץ
 שגורתו לבן וכתב רבי יונה כי הוא הנקרא בלשון ערבי לובני :
 (לח) . ענין לחות זה הוא תאר שרשולוח : (ולוח הוא
 שקורין לובלעו אויליאג"ז ורבינו סעדיה פירש שקל מלשון
 ישמעאל וכן בתרגום ירושלמי תרגום שקדים לזוזים .
 (וערמון) . הוא הנקרא בלשון ר"ל דופליו וכי אמר התרגום
 ודלוב ואומרים כי הוא האילן הנקרא בלעז קשטני"ר ונקרא
 בערביש"ך בלוי"ט כלומר מלך האלונים והוא הערמון .
 (ויפצל) . ענינו הסרת הקלף מעל העץ בעודו לח וכן (אשר
 בצל) . (מחשוף) . ענין גלוי : (הקלות) . גפר הדגש
 בובזי : (לח) (ברהטיפ) . מקום מרוצת המים בכריכות
 העשיות בארץ להשקות שם הבהמות מתרגום כחשיית
 ויריגרהט : (בשקתות) . נבא מאריך עם החזיקאף על
 פישאין נקוד פתח עם השוא אחר קורא השוא כמו שוא
 ופתח . (אשר תבאן הצאן לשות) פירוש כאשר תבאן וכן
 שמו"ד אשר ראיתם את מצרים שנות לך האכל מצורת
 אשר צויתך כלומר בשעה שכתב להשקות הצאן :
 (ויחמנה) . באה ביו"ד בתחלתה ונון הא כסופה וד"ר צ"ו
 ותחמנה ובא"ת הוצרי תמורת הו"ד פא הפעל שייאלו
 (בו' שרגה) ובסימן ג"ו כתב באבסימן נקבה אחד לבד :
 ויחמו

החסר הוא וכן תקוקן
 שמשירח שנותל ראובן
 שביעון : (לב) (הסר)
 בוקר או פירוש הסר אתה
 משה שלא תאמר היום או מהר שנשאר שם שום נקוד וטלוא
 שיולידו דמותן : (נקוד) . הוא רועה הכתמים הקטנים
 נקודות נקודות : (וטלוא)
 יכונעט קטלאות וכן ברברי
 ד"ר טלאי ע"ג
 טלאי : (חוס) פירושו שחור
 כי השחרות מפני החמימות
 וירשו חוס או חוס והשורק
 החת הולם : (לג) (וענתה)
 ענין ערות : (לפניך) . מלת לפניך דבקה עם וענתה בין
 צדקתי כלומר אתה תראה שהעיד כי צדקתי כשתבא אלי על
 שכרי לראות מה הוא : (לד) לו . כתובה כוז ובשורק
 וענינה בענין ולואי . (לה) (העקדים) . זכר עקדים
 במקום נקדים כי עקדים הם נקודים אל שהעקדים רוצה לומר
 על נקודות הוד והרגל לבד מענין כחשיית ככ ויעקוד את יצחק
 בנו כשרוצים לגזוז את הצאן קושרים אותו ביד וברגל
 (ונקדים) כולל נקודות כל הגוף וכא להודיע באמרו עקדים
 כי לבן וקדק בקסרת הנקדים כי אפילו אותם שלא היה נקודתם
 אלא כרגלים לבד הסיר לבן מהצאן אצל אותם שנקודים בכל
 הגוף ואחר כך כלל ואמר כל אשר לבן בו כל מי שהיה שום
 לבנות בו בין מעט בין הרבה ולכן יהיה תאר כחבריו ופירושו

ת

הצאן ויחמנה בבאן לשחות : לט ויחמו
הצאן אל-המקלות ותלדן הצאן עקדים
נקדים וטלאים : מ והכשבים הפרוד
יעקב ויתן פני הצאן אל-עקד וכל-חום
בצאן לבן וישת לו עדרים לבדו ולא שתם
על-צאן לבן : מא והיה בקר-יחם הצאן
המקשרות ושם יעקב את-המקלות לעיני
הצאן ברהטים ליחמנה במקלות : מב
ובהעטרף הצאן לא ישים והיה העטפים
ללבן והקשרים ליעקב : מג ונפרץ האיש
מאד מאד ויהי-לו צאן רבות ושפחות
ועבדים וגמדים וחמרים : א וישמע את-
דברי בני-לבן לאמר לקח יעקב את כל-
אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל-
הקבר הנה : ב וירא יעקב את פני לבן
והנה איגנו עמו כתמול שלשום : ג ויאמר
יהודה אל-יעקב שוב אל-ארץ אבותיך
ולקמולדתך ואהיה עמך : ד וישלח יעקב
ניקרא לרחל וללאה השדה אל-צאנו :
ה ויאמר להן ראה אנכי את-פני אביכן
כי-איגנו אלי כתמל שלשם ואלתי אבי היה
עמדי : ו ואתנה ידעתן כי בכל-כחי עבדתי
את

לא

די קליף ברהטיא אתר-בית-שקנא דמיא
אתר דאתן ענא למשתי לקבלהן דענא
ומתיחמן במיתיהן למשתי : לט ואתיחמא
ענא בחוטרניא וילידן ענא רגורין נמורין
ורקועין : מ ואימרניא אפריש יעקב ויהב
ברישי ענא כל-דרגול וכל-דשחום בענא
דלבן ושני ליה עדרין בל-חודורתי ולא
עריביונן עס-ענא דלבן : מא והווי בכל-
עידן דמתיחמן ענא מפריניא ושני יעקב
ית-חוטרניא לעיני ענא ברהטיא ליחמותהן
בחוטרניא : מב ובלקשות ענא לא משני
והנאה לקשיא ללבן ובפריניא ליעקב :
מג ותקיף נברא לחדא לחדא והווי-ליה
עאן סניאן ואמהן ועבדין וגמלין וחמרין :
א ושמע ית-פתנמו בני-לבן דאמרין
נסיב יעקב ית כל-די לאבונא ומדי לאבונא
קנא ית-כל-נכסיה האלין : ב וחזא יעקב
ית-סבר-אפי לבן ורוא ליחנין עגויה
במאיתמלי ומדקדמוהי : ג ואמר יי
ליעקב טוב לארע אבהתך ולילדותך ויהי
מימרי בסעדרך : ד וישלח יעקב וקרא
לרחל וללאה להקלא לנות עניה : ה ויאמר
להן חזי אנא ית-סבר-אפי אבוכן ארי-
את

ליחנין עמי במאתמלא ומדקדמוהי ואכהיה דאבא הנה בסעדי : ו ואתין ידעתין ארי
בכל

רשי

(לט) אל המקלות . אל מראות המקלות : עקודים . חמונים כמקום עקידתן הס קרסולי ידיהם וירגליהם : (מ) והכשבים
הפרוד יעקב . כולדים עקודים כקודים הכדיל והפרוד לעצמן ועסה אותן עדר ועדר לכדו והוליד אותן העדר העקוד לכדו ופני הנאן
הכולמת חמריהם צופות אליהם וזכו שאמר ויתן פני הנאן אל עקוד שהיו פני הנאן אל העקודים ואל כל חום טינא כנאן לבן : וישת לו
עדרים . כיווספי : (כא) המקשרות . כתרגומו הסבירות ותין לי עד כמקרת . ונתתם חכרועם אחיתופל כקושרים
שמואל

קישק
ענא
פריש
ב
חטב
א
דלבו
דדתי
אכרי
(שמ)
ומק
מכרי
(א)
כעוד
עקרי
כמו
הנאן
הנאן
עקוד
לח
(לט)
שהת
המק
(מ)
במק
וקיש
(עדר)
עם
נאמ
בכל
וכן
תרגו
בימי
מחא
קשר
ודת
(ליח)
ונמו
המם

בשקיתא דמיא אתר דאתני עגא למישי מן שווינו לחיבליה דעגא והוון מתתקמו במישיהו למישי : לט ואמתקמו
 עגא לקבל חטביא וליבו עגא רגילין דסיקנא ברזיליהו וקרתיין ונביתו תינורין : ט וטלייא אפריש יעקב ויהב
 קריש עגא משכוביקא כל ית דרגול וכל דלחוש בעגא דלבו ושני ליה עררין בלחודי ולא ערביבטין עם עגא דלבו :
 מא וטו בקל עיבו דמתתקמו עגא מבקרתא וקשוי יעקב ית חטביא לעני עגא במורכביתא לחימיתקו חבל
 חטביא : טב ובלקושי עגא לא משיי בהוון למישיא דלבו ובמיביא לעקב : מג ותקיף גברא וגוי :
 א רשמעית וגוי וקו די לעבונא עבד ליה ית כל ימר נקפיא האילין : כ וחקמא יעקב ית סבר אפוי
 דלבו וקא לינתין שפין לקבליה בדאיתמלי ותי דתמטוי : ג ואמר "וגוי" : ד ושרר יעקב ית נשקלי
 דדריא עגד קליל וקרא לרחל וקלארה ועלו למקלא לנת עניה : ה ואמר להין חמי אגא ית סבר אפוי
 אביכו וקא לירגוין שפין עמי הי בדאיתמלי ותי דתמטוי ואלהא דאגא ונה פוקרא בפערי : ו ואמרן ידעתון

ארום

רשי"ב

(שמואל ב טז) ויהי הסקר אמין אותן המתקשרות יחד לומר עיבורן : (מב) וכדיעמיף • לשון איחור כתרומתו בלקישות •
 ומנסח סברעס (ישעיה ג) המחלנות והמעטפות לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בעורן ולמרן ולין מתלוות להתחס על ידי
 הזכרים : (מג) צאן רבורת • פרות ורכות משחר לאן : ושפחות ועבדים • מוכר נאנו סדמים יקרים ולוקח לו כל חלה :
 (א) עשה • כנס כמו (שמואל א יד) ויעש חילויף את עמלק : (ג) שובאל • ירין אבותיך • וסא חיה עמך חבל
 בעודך מחוכר לעמא חי אפטר להטרות שכניתי עליו (ב"ר) : (ד) ויקרא לרחל ולר"א • לרתל תחלה ואחר כך ללחא שהיא היתה
 עקרת הבית ששכילה כדוונן יעקב עם לבן ואף כתיב של לאה מודים בדבר שהרי כועז וכו' דינו משכט יהודה לומר כחל וללאה אשר כנו
 שתיין

רשב"ם

כמו וישרפה הפרות ומלכיות מוגי יעמדה • תזייס לשון זכר וחזייס לשון נקבה שהיה לו לומר כמו ותקדשה כנות כלמחז • (לט) ויתמו
 סגן • סגן לשון זכר : (י) והכסוים הפריד יעקב : העקודים והנקודים הפריד ונלאן לבן שנה ראשונה ושנייה והיה כותף את כפי
 הלאן לבן אליהם כדי שיראה אותם ותתעברנה כמותם • וגם המוקלות היו נותן כשקתות המים • שני מעשים הללו היה עושה כדי שתלדנה
 עקודים ונקודים : (מא) המקשרות • כוונן שרובן רגילות להתיעבר טיח : (מב) וכדיעמיף • כשעבר ואן המוכרות להתעבר
 לא היה חושש על המתמותות : (א) הסכוד • עולם מוון כמו ונאכרם כד שמקנה כסוף וכו' : (ה) ולחסי אבי היה עמדי :
 ח"פ

מכלל יופי

הנקבה הפעולה סימן י"ח ועיין בסימן ג"ו ובפירוש הא
 ליחמנה נוספה כתא שמות כט (אוחכה) והיה בלא האליחמן
 ובאיה הגון דגושה שלא כמנהג כמו גון מיכה : ועיני הראינה
 בה • (מב) (ובהעטף) •
 ויתקן שהעטופים הם החלשים ענינו ההתאחר כתרומתו
 אשקנפס כנס תתעטף ואין ובלקישות עגא רוצה לומר
 להס תלויה :
 באחרונה זמן שילדו רוב
 הצאן וכאותו זמן לא ישיט יעקב את המקלות כי הזמן
 שתלדנה רוב הצאן ידע יעקב כי יבא לבן על הצאן לראות מח
 תלדנה ולפיכך לא היה משיט המקלות באורנו הזמן :
 (מג) (ויפריץ האישי) • לרוב הדברים ושפעט ידמו לפריצה
 והוא ענין הריסה והנמיצה כאלו כרובם יפריצו חגדים שלא
 ימילם מקום גדר :

וי"א שהם הלאן אשר הזכרים
 מהם הולכים אחר הכנסות
 ככל עת לרוב תלותם מלשון
 וכפשו קשורם כפשו ונקראו
 הנולדים מהם קשורים על
 שם אביהם :
 (כ) (שלשם) : חאר ורוצה לומר היום השלישי
 לאחור : (ו) (ואתנה) • בתוספת האת :
 החל

את אביבן : ז ואביבן תל בי והחלף את
 משכתי עשרת מנים ולא נתנו אלהים
 להרע עמדי : ח אסכה יאמר נקדים
 יהיה שכרך וילדו כל הצאן נקדים ואסכה
 יאמר עקדים יהיה שכרך וילדו כל הצאן
 עקדים : ט ויצל אלהים את מקנה אביכם
 ויתן לי : י ויהי בעת יתם הצאן ואשא
 עיני וארא בחלום והנה העתדים העלים
 על הצאן עקדים נקדים וברקים :
 יא ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום
 יעקב ואמר הנני : יב ויאמר שאגא
 צינור וראה כל העתדים העלים על הצאן
 עקדים נקדים וברקים כי ראיתי את כל
 אשר לבן עשה לך : יג אנכי האל בית
 אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי
 שם נדר עתה קום צא מן הארץ הוואת
 ושוב אל ארץ מולדתך : יד ותען רחל
 ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונתלה
 בבית אבינו : טו הלא נבריות נחשבנו
 לו כי מברנו ויאכל גם אכול את כספנו :
 טז כי כל העשר אשר הציל אלהים
 מאבינו לנו הוא ולבגינו ועתה כל אשר
 ששי אומר אלהים אליך עשה : יז ונקם
 ויעקב נישא את דבניו ואת נשיו עד
 הנמלים : יח וינתן את גד
 מקנהו ואת כל רכשו אשר רכש מקנה
 קנינו אשר רכש בפגן ארם לבוא אל
 יצחק

בכל חילי פלחית ית אבוכן : ז ואבוכן
 שקר בי ואשני ית אגרי עשר וימנין ולא
 שבקיה יי לאבאשא עמי : ח אסכדין
 הנה אמר נמורין והי אגרה וילדן כל ענא
 נמורין ואסכדין הנה אמר רגולין יהי
 אנךך וילדן כל ענא רגולין : ט ואפריש
 יי מן בעירא דאבוכן ויהב לי : י נתורה
 בעידן דאתיחמא ענא וזקפית עיני וחזית
 בחלמא והא תישא דסלקין על ענא רגולין
 נמורין ופציתין : יא ואמר לי מלאכא דיי
 בחלמא יעקב ואמרית הא אגא : יב ואמר
 זקוף קען עינך ותזי כל תישא דסלקין על
 ענא רגולין נמורין ופציתין ארי גלי קדמי
 נת כל די לבן עביד לך : יג אגא אקהא
 דאתגלית עלך בבית אל די משחתא תמן
 קמא דקיימתא קדמי תמן קיים קען קום
 פוק מן ארעא תדא ותוב לארע גדותך :
 יד ואתיבת רחל ולאה ואמרא ליה העוד
 קען לנא חולק ואחסנא בבית אבונא :
 טו הלא נוכראן איתחשבנא ליה ארי
 ובננא ואכל אף מוכל ית כספנא : טז ארי
 כל עותרא דאפרישני מאבונא דילנא הוא
 ורבננא וכען כל דאמר יי לך עביד :
 יז וקם יעקב וגטל ית בנוהי ונתנשוהי
 על נמליא : יח ודבר ית כל גיתוהי ונת
 כל קניניה דקנא גיתוהי וקניניה דקנא בפגן
 ארם קמיחי לגת יצחק אבוהי לארעא
 דכנען

ארום
 ח
 י
 ט
 כ
 כחלק
 וזכרון
 יב
 קדמי
 קדמי
 טו
 י
 הווא
 גת
 שתי
 למד
 מבי
 מבי
 בית
 לחלק
 קרב
 נכר
 כ"ד
 פל
 הפר
 ח
 לחת
 וקם
 (ז)
 הנה
 חזן
 (על)
 ואמ
 לש
 וכן
 הצי
 מצ
 והי
 כי

ארום וגוי : ז ואבוכו שקר בי ושלחף ית אגרי עשר הולקין ולא יתב ליה ין רשו לאפקאשא עמי :

ח אם קרוי הנה אמיר קרויהו יהי אנך וילדו כל עגא קרויהו ואם קרוי עמר קאן דשוקא בגלגליו :

ט ורנן ין ית ביתא קאבוכו ויתב לי :

י והנה קערו דארמיקא עגא וקפית עיני וקמית :

יא בקלקא והא קרמא דפלחין על עגא שוקא בגלגליו :

יב וקרויהו וגייהו חיקרוי : יג ואמר לי וגוי :

יכ ואמר וקוף קרוי עגד וקמי כל קרמא דפלחין על עגא שוקא בגלגליו וקרויהו וגייהו חיקרוי ארום גלי :

יד קרמי ית כל אונקא דלבו עכיד לק : יו אגא הוא אלקא דאמגלית ערך בבית אל די דיקית סקו קמא בקומית :

יז קדמי סקו קים קרוי וגוי : יח ואתבת רחל באסקמורא דלצה וצמרו ליה האפשר רעד קרוי אית לקא וגוי :

יט תלא נוקקא אקחשכנא ליה ארום ונקנא וגוי :

יז ארום קל ערקא דרוקו ין מן אבונא די לקא :

יח הוא ורננא וקרוי וגוי : יט וקם עקב וסוכר ית בגו :

יז נת נשו על נקליא : יח וקבר ית קל בעיקא ונת :

כל

דשי

שתיק וגומר הקדושה רחל ללא : (ז) עשרת מונים . אין יחזיק פחות מעשרה : מונים . לשון סכום כלל השבח וכן עשירית לנדניו שהחליף תכאוף פעמים . (ח) והנה העתודים . חק על פי שהבדילם לכן כלם סכאית עברו הנתן דוגמתו היו המלכים מכיין אותן מעשר המסור כיד בני לכן לעדר סכיד יעקב (ב"ר) . וברורים . תרגומו ותימין פייס"ר כל"ע חוט של לכן מוקף חת גוטו סכית חכר כורדת שלו פתוחה ומשולשת מו אלזו (ס"ח מוון חלוון) וחין לילכיא עד מן המקרא : (ג) האדר ביראזר . כמו אל בית אל ה"ה"א יתירה ודרך עוקרות לדכרן כמו (במדבר לר) חתם כחיס אל הארץ כענן : בושחה שם . לשון רבויה ודולה כשנשת לחלכות כך ויזק שמן על ראשה להיות מושחה ליוזבח : אשר נדרת ר"י . ונרין חתה לשלחו שאמרת יהיה בית חללים שתקריב סם קרבנות : (ד) העוד לנו . אפילו כשעה שדרך בני אדם לתת נדויה לכנותיו כשעת גיטאין נהג עמנו כנכרין כי מוכרו לך (שעבדת חותו נכריות נחשבנו לו) . אפילו כשעה שדרך בני אדם לתת נדויה לכנותיו כשעת גיטאין נהג עמנו כנכרין כי מוכרו לך (שעבדת חותו כי"ר סנה"ולא כתיבנו לך חלל) . חכר כפיעולה : את כספנו . סעכדמין שבר פעולתך : (ז) כי כל העושר . כי זה משמש כלשון חלל : כלומר משל אבינו חין לנו כלום חלל מה שהציל הק"ה מאבינו שלנו הוא : הוציל . לשון הפרוי וכן כל לשון הגלה שבמקרא לשון הפרשה שנתפרשו מן הרעה מן החיים : (יז) את בניו ואת נשיו . הקדים וכרס לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים שגמל (בראשית לו) ויקח עשו חת נשיו וחת בניו וגומר : (יח) בקנה קגינו . תה שקנה מנלנו עבדים ושפחות ומליוס וקמוריס : (יט) לגוז

רשבים

אע"פ שפניו רעים חני לא גולתי וזמנו כלום חלל הקב"ה היה עמדי וכן לי : (י) חמים . אמינים . עשר חינו דוקא . כמו פשר נשיו לחמיכם עשר פעמים תכליוני . כלומר רבבה מניינים : (ח) וילדו כל האנן נקדים . כזה לא הועיל מחשף הלבו : (ט) ויכל . הפרוש וכן כל לשון יסועיה והמלטה וחליצה לשון הפרשה הם : (יג) אשר נשתת . להקדישה ועדיין לא הקרבת עליה נדריך : (טו) כספנו שגמל

מבלל

יופי

(א) (התלבי) . עקר החיו להדגש בו הוא פועל עבר וכא הנה המורה ובפירוש על השרש הזה כבני הרוש הוא קל חוין מאחד מלכסיס (ויהלבהם אליהו) ענין שקר . (עשרת מונים) . פעמים לפי שהם מנין נאמר בזה הלשון ואמר עשדה לפי שהוא סוף האחרים וראש העשורו לפיכך לשון רבויה המספר כזה חשם כשהם רוצה לומר פעמים רבות וכן ויקראו ואפו עישד נשים וחדומים לו : (ח) (כל הצאן) . רוב הצאן כמו כראשית חת (ובל הארץ ביהו מצרימה) וחדומים לו : (ט) (ויצל) . ענין ההסדרת והשלילה וכן (אשר הציל אלהים) (י) (העתרים) . ידוע פי הם חזבים מן העזים ונקראו גם כן תישים והגזלים יקראו

השם

יצחק אביו ארצה כנען : יט ולבן הלך
 לגו את צאנו ותגוב רחל את התרפים
 אשר לאביה : כ ויגב יעקב את לב לבן
 הארמי על בלי הנד לו כי ברח הוא :
 כא ויברח הוא וכל אשר לו ויקס ויעבר
 את הנהר וישם את פניו הו הגלעד :
 כב ויער לבן ביום השלישי כי ברח
 יעקב : כג ויקח את אחיו עמו וירדה
 אחיו דרך שבעת ימים וירבק אתו בהר
 הגלעד : כד ויבא אלהים אל לבן הארמי
 בחלום הלילה ויאמר לו השמר לך פן
 תדבר עם יעקב מטוב עד רע : כה וישג
 לבן את יעקב ויעקב תקע את אהלו בהר
 ולבן תקע את אהלו בהר הגלעד : כו
 ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגוב את
 לבני ותנהג את בנתי בשביות הרב : כז למה
 נחבאת לברה ותגוב אתי ולא הנחת לי
 ואשלחך בשמחה ובשרים בתך ובכנור :
 כח ולא גששתני לנשק לבני ולבנתך עתה
 הסבלת עשו : כט ישלאל ידי לעשות
 עמכם רע ואלהי אביכם אמר אלי
 לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב
 עד רע : ל ועתה הלך הלכת כי נכסף
 נכספת

דכנען : יט ולבן אול למימו יר-עניה
 ונסיבת רחל ות-צלמניא די לאביתא :
 כ ובסי יעקב מן-לבן ארמאה על-דלא
 חוי ליה ארי אול הוא : כא ואול הוא
 וכל-דלית וקס ועבר ית-פרת ושוי ית-
 אפויה לטורא דגלעד : כב ואיתחודה
 ללבן בימא תליתאה ארי אול יעקב :
 כג ודבר ית-אחוי עמיה ורדה בתרוהי
 מהלך שבעה יומין ואדבק יתיה בטורא
 דגלעד : כד ואחא מימר מן-קדם-וי
 לות-לבן ארמאה בתילמא דליליא ואמר
 ליה איסתמר לך דילמא-תמליל עם-יעקב
 מטוב עד-ביש : כה ואדביק לבן ית-יעקב
 ויעקב פרס ית-משכניה בטורא ולבן
 אשרי ית-אחוי בטורא דגלעד : כו
 ואמר לבן ליעקב מה עבדת ובסיתא מינא
 ודברת ית-בנתי בשביות הרבא : כז למה
 אסתרת למיגל ובסיתא מיני ולא-חוייתא
 לי ושלחתך פון בחרון ובתושבתן בתופין
 ובחננין : כח ולא שבקתני לנשקא לבני
 ולבנתי כען אסבלתא למעבר : כט אית-
 חילא בידי למעבר עמכון ביש ואלהא
 דאבוכון ברמישא : אמר לי למימר אסתמר
 לך מלמלא עם-יעקב מטוב עד-ביש :
 ל ובען מיזל אולת אבי-חמרא סמידתא לבית אבוך למה נסיבתא ית-דחלתי :

ואתיה

דשיי

(יט) לגו את צאנו - שנתן כיד כחי דרך שלשת ימים כיון וכן יעקב : ותגוב רחל את התרפים - להכריז על אביה ויע"א כתכונה (ב"ר) :
 (כב) ביום השלישי - סהרי דרך שלשת ימים היה בניהם : (כג) את אחיו - קרוכו : דרך שבעת ימים - כל אופן
 א' ימים מהלך חמניד להגיד ללבן הלך יעקב לדרשו כאל יעקב רחוק מלבן שש ימים וכשפגעו סגרו לסו למדנו שכל מה שהלך יעקב בשכנה
 ימים הלך לבן כיון אחד (שלאחר וירדוף אחיו דרך שבעת ימים ולא נאמר וירדוף אחיו ימים) : (כד) מטוב עד רע - כל טעות
 טל

כל
 ביקר
 ביות
 חו
 ארום
 לבני
 קמר
 יומין
 תלית
 אשר
 ומצד
 ליה
 שוור
 איש
 עמכון
 טל
 נכח
 טעם
 יעקב
 סיה
 הש
 וכל
 (יט)
 על
 גכר
 בלי
 הוא
 ברח
 כי
 כי
 רוע
 הוא
 (כג)
 זכה
 (כד)

כל נכסיו די קמא גימתי ונכסיו די קמא וגו' יש ולקו אצל למינא עניה וינטיבת רחל יר צלקמניא דתוון נכסין גברא
בוקרא וחוקמין רישיה ופולחין ליה במילתא ובקממין ובתבין קממין בציצא דבהבא ויהבין מהות לשניה ומקמין ליה
בכרתלא ובמליל עמהון ואילין היוון דהנה גחין להון אכיהא : כ ונגב יעקב נת בעתה דלקו ארמאה על דלא
תו ליה ארום אצל הוא : כא ואצל הוא עם כל דיליה וקם ועבר נת פרת ושוי יר אנפוי למיסוק לטוורא דגלעד
ארום קמא ברזח קודשא דמקו עתיד למתני שויבוקא

ירושלמי

ובנה בד אהבגישו בעינא בעיין למשתן ענא ולא הוה
יקלין ואמתניו קרין ותלתא יומין דילקא פטיף בוקרא ולא
טפת רבבן אהני ללבן בייקמא מליקאה ארום ערב יעקב :

עשרין שנין : כג ודבר נת קריבוי עמיה ורבה בר רזי
ומצלי קדם אלהיה : כד ואמא מילאבא במימר כון קדם יי ושלף חרפא על לבן במאח בחיל קמא דליליא ואמר
ליה טור לך דלקמא וגו' : כה ואדביק לבן נת יעקב ויעקב פרס יר משבגיה בטוורא ולקו אשרי נת אהוי בתוורא
טוורא דגלעד : כו ואמר לבן ליעקב מה עבדת ונגבת בעתי ודברת יר בנתי הי בשבית חרפא : כז לקמא
אימרתה למינא ונגבת בעתי ולא תגית לי ואילו תגיתא לי שלחתיך פון בחינוא ובתשקתו בתרפין וקבגין :
כה ולא אמנתני לנשקא לבני ברמי ולבתי קרון אסבלת מה עבדת : כט אית ספיקא ביה למעבד
עמכון בישא וגו' : ל וקרון מינא אילתא ארום מתחמקא חמיתיה לביתיה דאבוך לקמא נבת יר צילקמי
טעוהי

רשי

של רשעים רעה היא אלל הנדיקים (יבמות סג) : (כו) כשביות חרב כל חיל הכא למלחמה קרוי חרב : (כז) ותגוב אותי
גבת את דעתי : (כט) יש לאל ידי . יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע וכל אל שהוא לשון קדש על שם עיוון ורוכ אוכיס הוא :
(ל) נכספת . חמדת והרכיש במקרא (תהלים מו) נכספת וגם כלתה נכפי (איוב יד) למעשה ידך תכסוף :
(לא) כי

רשב

שנת כר כנו בנישואינו שהיה לך להשתכר ביגיע כפך ולפרנסנו : (ט) ותגוב רחל את התרפים . שלא יגידו וידועו ללבן כי רוחה
יעקב לכרוה כענין שנאמר אין אמוד ותרפים . כי התרפים דכרו חן רגילים הו לקסום בהם : (כג) דרנשכעת ימים . כי יעקב
היה הולך לאט כשביל לאנו ולבן שהיה רחוק מנונו הלך לנוו את חמו כדכתיב וישך דרך שלשת ימים כינו וכין יעקב והוא מיהר לרדוף והשיב
למקו שכעת ימים : (כט) ולא יהי אכיס וגו' . ואני חולק לו כבוד : (לא) כי

מכלל יופי

וזשם הזה כולל כל מומן ראדם מקנה בהמה וכסף וזרחב
וכל מטלטלין : (מקנה קינו) סמוך כי הוא נקוד בצרי :
(יט) (התרפים) . פירש ראב"ע כי הם על מים עשויים
על צורה בן אדם יראו בהם העתודות : (כ) (ויגב) פירוש
גבג דעתו כי הוא היה חושב שהיה עם צאנו והוא ברח : (על
בלי הגיד לו) . על שלא הגיד לו דרכו : (כי בורה
הוא) . לא שיאמר לו אני בורה כי זה לא יתכן אלא טעם כי
בורח למלת ויגוב גבג דעתו
כי הוא היה בורה וי עלים
כינו ולא הגיד לו כי היה
רוצה ללכת : (כא) (הנהר) .
הוא פרת בתרגומו :
(כג) (וידבק) . ענין השנה
וכן תרגום וישנים ואדבקונו
(כד) (פן הדבר) . שלא
הדבר :

מטוב ועדרע : הטעם לעשות עמו טובה אם ישוב עמו
מדרכו או תפחידו לעשות עמו רעה אם לא ישוב .
(כה) (תקע את אחיו) . כלומר העמידם שם בתרגומו אשרי
ית אחוהי או תקע אהלו עם אחיו גסכן בהר הגלעד והנה היו
שניהם בהר אלה נכה אלה : (כו) (ותגוב אותי) . כאלו אמר
אה דעתי או יהיה אותי מקום כן כלומר גבת דערך ממני
כהרומי וכסית מני : (כח) ולא נטשהני . ענין עזיבה
(הסבלת) . ענין טפשות וידמה שאינו פועל עובר :
(עשו) . בוי כמי בהא והוא מקור : (כט) (יש לאל ידי) .
כה והלמד נוסף שרשו איל . ובשרש ארה כהכ שהוא לשון
הוקף והזק ובשרש עוד כתב שרשו שם דבר . (לא ל ידי)
הפון אותה השמוש כמון יש אל לודי וכן הוא התרגום אע
ח לא בודי : (אמש) . הלילה שעברה : (אמר אלי
לאמר) . הוא כפל המקור על הפועל לחזק הדבר וכבאו
אחרון יותר : (ל) (נכסוף נכספת) . ענין האודה והשק
ונכסוף

וְכַסְפָּתָהּ לְבֵית אַבְיָהָ לְמַח וְנָתַתְּ אֶת־אֱלֹהֶיךָ :
 לא וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלֵבָן כִּי יֵרְאֵתִי כִּי
 אֵמַרְתִּי פֶן־תַּגּוּל אֶת־בְּנוֹתַיָּךְ מֵעַמִּי :
 ה' לב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא
 יִחַיֶּה נַעַר אֲחִינֹחַ הַכְּרִי לָךְ מִה עֲמִדוֹ וְקָחֶךָ
 וְלֹא־יִדְעֶה יַעֲקֹב כִּי רָחֵל וְנָתַתְּם : לו וַיָּבֵא
 לְבָן בְּאֵהֶל־יַעֲקֹב וַיְבַאֲהֵל לֶאֱסָה וַיְבַאֲהֵל
 שְׁתֵּי הָאֵמָהֹת וְלֹא מִצָּא וַיִּצָּא מֵאֵהֶל לֶאֱסָה
 וַיָּבֵא בְּאֵהֶל רָחֵל : לד וַרְחֵל לָקְחָה אֶת־
 הַתְּרָפִים וְתִשְׁמַם בְּכַר הַנָּמֹל וְתִשָּׁבַע עֲלֵיהֶם
 וַיִּמְשַׁשׁ לְבָן אֶת־בְּרֶת־הָאֵהֶל וְלֹא מִצָּא :
 לה נִתְּאֹמַר אֶל־אֲבִיָּה אֶל־יִחָד בְּעֵינֵי
 אֲדָנִי כִּי לֹא אוֹכֵל לְקוֹם מִפְּנֵיךָ כִּי־דַרְךְ
 נִשְׂיָם לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מִצָּא אֶת־הַתְּרָפִים :
 לו וַיִּחָד לְיַעֲקֹב וַיִּרְבַּב בְּלָבָן וַיֵּצֵא יַעֲקֹב
 וַיֹּאמֶר לְלָבָן מִה־פִּשְׁעֵי כֹּהֵן חָפְּאֵתִי כִּי
 דִלְקַת אַחֲרָי : לו כִּי־מִשְׁשַׁת אֶת־כָּל־כְּלֵי
 מִה־מִּצְאֹת מִכָּל כְּלֵי־בֵיתְךָ שֵׂים כֹּה נִגַּד
 אֲחִי וְאַחֲרָי וַיִּכְיָחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ : לח זֶה
 עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנִכִּי עִמָּךְ רָחֵלְךָ וַיִּגְוַךְ לֹא
 שָׁכְלוּ וְאֵילֵי צֹאנֶיךָ לֹא אֶכְלֵתִי : מט טַרְפָּה
 לֹא־הִבְּאֵתִי אֵלֶיךָ אֲנִי־אֶחְשָׁנָה מִדֵּי תִבְקַשְׁנָה
 וְנָתַתִּי יוֹם וְנָתַתִּי לַיְלָה : מ הָיִיתִי בְּיוֹם
 אֲכַלְנִי הָרֹב וְקָרַח בְּלִילָה וַתַּחַד שְׁנַתִּי מֵעֵינֵי
 זֵמָּא זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ
 אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׂתִי בְּנֵתְךָ וְשֵׁשׁ־שָׁנִים
 בְּצֹאנֶיךָ וַתַּחֲלַף אֶת־מִשְׁכַּרְתִּי עֶשְׂרֵת מִנִּים :
 לולי

לא וַאֲחֵיב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן אַרְי רְחִילִית
 אַרְי אַמְרִית דִּילְמֵא־תְנוּס יַת־בְּנֵתְךָ מִנִּי :
 לב עִם דַּתְשִׁכַּח יַת־דַּחֲלִתְךָ לֹא יִתְקַיִם
 קְדָם אַחְנָא אֲשַׁתְמוּרַע לָךְ מִה דַּעֲמִי וְסָבִי
 לָךְ וְלֹא־יִדְעֶה יַעֲקֹב אַרְי רְחֵל נְסִיבְתִינוּן :
 לג וַעַל לָבָן בְּמִשְׁכַּנָּא דְיַעֲקֹב וּבְמִשְׁכַּנָּא
 דְלֶאָסָה וּבְמִשְׁכַּנָּא דְתַרְתִּין־לְחֵינְתָא וְלֶאָסָה
 אֲשַׁכַּח וְנִפְקַ מִמִּשְׁכַּנָּא דְלֶאָסָה וַעַל בְּמִשְׁכַּנָּא
 דְרָחֵל : לד וַרְחֵל נְסִיבַת יַת־צְלַמְנָא
 וְשׁוּיְתִינוּן בְּעֵבִישָׂא דְנִמְלָא וַיִּתִּיבַת עֲלֵיהוֹן
 וּמִשַּׁשׁ לָבָן יַת־כָּל־מִשְׁכַּנָּא וְלֹא אֲשַׁכַּח :
 לה וַאֲמַרְתָּ לְאֲבִיָּה לֹא־יִתְקוּף בְּעֵינֵי
 רַבּוּנִי אַרְי לֹא אֵיכּוֹל לְמִיקָם מִן־קַדְמָךְ
 אַרְי־אוּרַח נָשִׂין לִי וּבְלֵשׁ וְלֹא אֲשַׁכַּח יַת־
 צְלַמְנָא : לו וַתְּקִיף לְיַעֲקֹב וַיִּצָּא בְּלָבָן
 וְאַחֲבִיב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מִה־חֹבִי מַדָּה
 סוּרְחַנִּי אַרְי רְדַפְתָּא בְּתַרְי : לו אַרְי־
 מִשְׁשַׁתָּא יַת־כָּל־מִנִּי מִה־אֲשַׁכְּחָתָא מִכָּל
 מִנִּי־בֵיתְךָ שְׁנֵי הַכָּא קְדָם אַחֲוִי וְאַחֲךָ וַיִּוְכַחוּן
 בֵּין תְּרַנּוּנָא : לח דַּנּוּן עֶסְרִין שְׁנִין אֲנִי־
 עִמָּךְ רָחֵלְךָ וַיִּגְוַךְ לֹא אֶתְכִילוּ וְדִיכְרֵי עִמָּךְ
 לֹא אֶכְלֵית : מט תְּבִירָא לֹא־אֵיתִיתִי לְוַתְךָ
 כְּדֵהֲנָה שְׁנֵיָא מִמִּינָנָא מִן־יְדֵי אֶת־בְּעֵי
 לֶה נְטָרִית בִּימָמָא וְנְטָרִית בְּלִילָיָא :
 מ הָיִיתִי בִימָמָא אֲכַלְנִי שְׂרָבָא וְנִלְיָדָא
 הֲנֵה־נְחִיתִי עֲלֵי־בְלִילָיָא וְנָתַתְּ שֵׁינִתִּי מֵעֵינֵי :
 מא דַּנּוּן לִי עֶסְרִין שְׁנִין בְּבֵיתְךָ פְּלַחֲתִיךָ
 ארבע

מעין
 מעין
 ונתן
 ל
 בחרי
 קשמי
 ל
 אגא
 מבני
 כלל
 ביקו
 שיק
 (לא)
 מה
 חס
 וכל
 הע
 על
 (ק)
 (ב)
 ע
 אכ
 (ב)
 גבו
 לסו
 (נ)
 (ל)
 דח
 הס
 ח
 פח
 (נ)
 דו
 ח
 נ
 ש
 ה
 (ל)

מעוותי : לא ואתיב יעקב ואמר ללבו ארום אקפשיתי באקבית וגו' : לב עם כל מאן דתשפח ית צלמי
 טעויתך ימורת בקלא זימניה כל קבל אקנא אשקמובע לך מאן דעימי מן דילך ושב לך ולא יבע יעקב ארום רחל
 ונתתנו : לג ועל לבן וגו' : לד ורחל נסיבת וגו' ונתתב עלוהום ופשפש ית כל משקנא ולא אשפח :
 לה ואמרת לא יתקוף קעיני רבזני ארום ליה אפשר למקום מן קמך ארום ארבה נשין לי ופשפש ולא וגו' י
 לו ותקוף רוקנא ויעקב ואידין עם לבן ואתיב יעקב ואמר ללבו אמר חוקתי ומר סורקתי ארום אחירת למיתי
 פתתי : לו ארום פשפשתיא ית כל קנאי מר אששתיא מקל מאני ביימך שני פרוו דניך קבל אחי ואחד וניינו
 קשזט בין פרוינו : לה דנו עשרין שניו אגא גבך רימלך ועניך לא אתבלו ואמר דיקבי ענך לא אכלית :
 לש דתיבא מן חוורת וקרא לא אייתימי לותך דאין

ירושלמי

קטילת לא אייתימי לותך כל חדא מנהון בהנא ערקא מן
 מינינא אגא תונא קישלם בן ידי הוית קבע יתה ומן דתו
 גבתיא גבתיא קמא וחיית קרא מתאבלא בליליא אגא תונא
 קישלם יתה :

אגא חטיי כה מן יבי תוית קבע יתה מר דמתניב בימא
 מקני נשא עלי הנה לאשלמא ומר דתנה מרניב
 בליליא מן חוית קרא עלי הנה למשלמא : מ ברוחי
 בימא בתקליא אכלני שרבא אקרושא בליליא ואתפרדת
 שינתא קני : מא דנו לי עשרין שניו קביתך פלחתיך

רש"י ארבסרי

(לא) כי יראתי וגו' . השיכו על ראשון ראשון שאתו לו ותכנה את כנתי וגו' : (לב) לא יהיה . ומאשה קללה ונתה רחל בדרך (ב"ר) :
 בנה עמדי . משלך : (לג) בארל יעקב . הוא חבל רחל שהיה יעקב תדור חלה וכן הוא חומר בני רחל אשת יעקב וכוונתו לא לחמר
 אשת יעקב : ויבא באהל רחל . כשיה מחלל לזה חור לו לאהל רחל קודם שיפס כהאל האמהות . (ספרים אחרים השפחות)
 וכל כך למה לפי שהיה זכיר בה שהיא נמשנית : (לד) בכר הגמול . לשון כרים וכסתות כתר גומות בעניטא דגמול והיא מרדעת
 העשויה כמין כרובעירובין (דף ו) שנינו הקיסוס בעב טון וכן עשירי גמוליו כש"ט כל"עו : (לו) דלקת . רדפת כמו (איכה ד)
 על ההרים דלקו וכמו (שמואל א"ו) מדלוק אחרי כלשטים : (לז) וזיבחו . ויכרו עס מי הדין אפרו"בי כל"עו :

(לח) לא שכלו . לא הפילו עיבורם כמו (הושע ט) רחם נשכיל (איוב כא) תפלט פרתו ולא תשכל : ואילי צאנך .
 (ב"ק סה) יוכאן אמרו אילין יומן קרוי איל שאם לא כן מה שחיו אילים לא אכל אכל כנשים אכל אס כן גזן הוא : (לט) טרפדה .
 ע"י חריחש : אנכי אחטנה . לשון (שופטים ב) לשון (שופטים ב) קולע אל השערה ולא יחטיח (מלכים א) אמי וכני שלמה חטאים חסרים .
 אנכי חסרתי אס חסרה חס"ה לי שמדי בתקנה : אנכי אחטנה . תרגומו דקו שנייא ומנינא שהיתה נפרדת ומחוסרת כמו
 (במדבר לא) ולא נפקד זמנו אים תרגומו לחטנה : גנובות יום וגנובות ליליה . גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי .

גנובותי . כמו (איכה א) רבתי כגוים שתי כדית (ישעיה א) מלאתי מפסט (הושע י) אוהבתי לדוש : (כ) אכלני חרב .
 לשון אש חוכלה : קרח . כמו (תהלים קמו) משלך קרחו תרגומו גלידא : שנתו . לשון שינה : (מא) והחלף ארת
 בשכורתי

רש"בם

(לא) כי יראתי וגו' : (לב) עם אשר תנזא . השיכו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון . לא יהיה . כלומר אני אעשה נקמה ונזופו :
 (לג) ויבא לבן כהאל יעקב וחס"כ כהאל לזה וחס"כ כהאל שתי השפחות ולמה לא מנאם כהאל רחל שהרי כשיה מחלל לזה ויבא כהאל
 דחל יסכה רחל על כר הגמול שהתפרסם בתוכו ויבא מחלל לזה ויבא כהאל רחל כלומר ח"פי שמתרגומו עלה כהאל לזה וכהאל שתי
 השפחות לא כך היה אלא בתחלה כשיה מחלל לזה נכנס כהאל רחל אכל מפני חורך דברים שאמר לכן לרחל ורחל ללבן לא היה רוצה להפסיק
 את הפסוק הראשון : (לד) בכר . כר הוא קסת שנותנים על הגמול לשבת עליו . (למ) לא שכלו : מחוך חוסר קרעה ומתוך שמירה
 שזתה ואילי חזק דרך דויע' נתן כמדבר לאכול מן הכנשים הזכרים : (לט) אחטנה . כמו אחטנה אני הפסדתי משלי כמו אני וכני
 שלמה .

מכלל יופי

(ונכסוף) מקור מבנין נפעל בשקל שמואל ב גשאל (נשאל)
 דור) : (לד) (בכר הגמול) . הוא . מרדעת
 הגמול . ובכרירי' ל' כרובסה ששוכבים עליו הנקרא קול
 נו' בלעז כאמרו אמר לה כתי כרסי כרי ושרשו כרר כמו
 שאמרו מכות הכרר : (לה) (דרך נשים) . מנהגיה ורוא
 הדנות . ואמר כן דרך בכור וכן כראשית ית אורח כנשים .
 (לו) (דלקת) . ענין רדיפה (לז) (כה) ענינו כמו הנה :
 (לח) (ואילי צאנך) . ומאילי צאנך ואפילו אחד לא אכלתי

וההסר מם השמוש כמו שמואל ב כג אלתן כן דורו בית לחם
 רוצה לומר מבית לחם יהושפט (עד יקום גו' אויביו) מאויביו
 והדומים להם : (לט) (אחטנה) . חסר אלף למד הפועל
 כלומר שיהיה החטא עלי ואשלם לך כמוה : (תבקשנה) .
 קל הקוף וכן רוב הבנין בשוא הקוף קל : (וגבתי) . הווד
 בשניהם נוסף כווד ישעיה א מלאתי משפט ואו' הי' לכנוי היתה
 הבית קמוצה והוא פעול והראוי גנובת יום וגנובת לילה
 ענינו . (מא) (והחלף) .

מב לולי אלהי אבי אברהם ופחד
 יצחק היה לי כי עתה רוקס שלחתי את
 עני וארחיני כי כפי ראה אלהים ונוכח
 אמש: ° מו ויען לבן ויאמר אל יעקב
 הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני וכל
 אשר אתה ראה לי הוא ולבנתי מה אעשה
 לאלה היום או לבניהן אשר ילדו: מד
 ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והנה
 לעד ביני ובינך: מה ויקח יעקב אבן וירימה
 מצבה: מו ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים
 ויקחו אבנים ויעשו נגל ויאכלו שם על הנגל:
 מז ויקרא לו לבן ויאמר לבן הנל הנה
 קרא לו גלעד: מח ויאמר לבן הנל הנה
 עד ביני ובינך היום על לבן קרא שמו גלעד:
 מט והמצפה אשר אמר יצחק יהיה ביני
 ובינך כי נסתר איש מרעהו: נ אסתענה
 את בנתי ואסתקח נשים על בנתי אין איש
 עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך: נא
 ויאמר לבן ליעקב הנה הנל הנה והנה
 המצבה אשר יריתי ביני ובינך: נב עד
 הנל הנה ועדה המצבה אסאני לא אעבר
 ת אליך את הנל הנה ואסת אתה לא תעבר
 אלי את הנל הנה ואת המצבה הנאר
 לרעה: נג אלהי אברהם ואלהי נחור
 ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב
 בפחד

שביעי

ארבע עשרי שנין בתרתין בנתך ושית שנין
 בערך ואשניתא ית אנרי עשר זימנין:
 מב אילולא פון אלהא דאבא אלהא
 דאברהם ודחיל ליה יצחק הנה בסערי
 ארי כען ריקן שלחתי ית עמלי וית
 ליאות ידי גלי קנס יי ואוכח ברמשא:
 מו ואחב לבן ויאמר ליעקב בנתא בנתי ובנתיא
 בני וענא עני וכל דאת חזי דילי הוה
 ולבנתי מה אעביד לאילין יומא דין אז
 לבניהן דילידא: מד וכען איתא וינוח
 קיים אנא ואת ויהי לסהיד בינא ובינך:
 מה ונסיב יעקב אבנא ווקיפה קמא:
 מו ויאמר יעקב לאחיהו לקוטו אבנין
 ונסיבו אבנין ועבדו דגורא ואכלו תמן על
 דגורא: מז וקרא ליה לבן ויהי ושהדוהא
 ויעקב קרא ליה גלעד: מח ויאמר לבן
 דגורא הדין סהיד בינא ובינך יומא דין
 על לבן קרא שמה גלעד: מט וסבורהא
 די אמר יסך מימרא דדיי בינא ובינך ארי
 גיתפסי גבר מחבריה: נ אסתעני ית
 בנתי ואסתיסב נשין על בנתי לית אינש
 עמנא חזי מימרא דדיי סהיד בינא ובינך:
 נא ויאמר לבן ליעקב הא דגורא הדין
 והא קמתא די אקימית בינא ובינך: נב
 סהיד דגורא הדין וסהדא קמתא אסתאנא
 לא אעביד לנתך ית דגורא הדין ואסתאת
 לא תעבר לנתך וית קמתא הדין ואלהי דאברהם ואלהי

דנחור

ארבע
 דארי
 תשי
 וארי
 וגי
 למש
 אורי
 משק
 הקדו
 עיני
 על כל
 (ב)
 סגול
 סכרי
 אהב
 אס
 שלוח
 קיז
 דכתי
 ענינו
 כד פ
 יצה
 אכיו
 ביצה
 רוק
 אעש
 לבנו
 (מה)
 עלק
 זהו ע
 (מו)
 הכל
 גל

ארכסרי שניו בגין פרחיו בנתח ושית שניו בגין ענף ושל חספתא ית אגרו עישיתמי חלקיו : מב אילולי פרו אלהיה
 דאבא אלהיה דאברהם ודבחייל ליה יצחק הנר בפעו ארום גדון ריקם שלהגני ית סיגופי ית לייאות יבי גלי קדם
 יי בגין פרו אובח ברמשא : מג ואסיב לבן ואמר לעקב בנתא די נסיבת לגשין ברמי היגין רבניא דיליבו הי כבני
 תשיבין וענא מן עניי תוין וכל דאנת תמי מן דילי הוא ולכפתי מה איכיל למעבר לאילין וגוי : מד וכדון איתא וגוי :
 מה ונסיב ועקב וגוי : נו ואמר יעקב לבניו דמות קרי להום אחוי לקוטו אבגין ולקטו אבגין ועברו יאצרו
 ואכלו וגוי : מז וקרא ליה לבן אוגר סהיד ויעקב קרא ליה בלישן ביר קודשא גלעד : מח ואמר לבן
 וגוי : מט וסכתא אתקריית די אמר וסחתי יי בינא ובינד ארום נטמר גבר מן סכריה : נ און סגויף ית ברהי
 למעבר להו ערלבנא ואם תיפס על ברמי לית אינש למיבון יתו סחוי מיקרא ביי וגוי : נא ואמר לבן לעקב הא
 אוגר הדון וקא קמא דאמרימית בינא ובינד : נב סהיד אוגר הדון וסחידא קמא ואין ואנא ליי אצבר לתוך ית
 אוגר הדון ואין אנף לא תעבר לותי ית אוגר הדון וית קמא הדא לאכאשא : נג אלהיה דאברהם וגוי וקוים יעקב
 באלהא

רשי

משכורתי . הייתי משנה תלמי שבינו מנחוד טלוא מעקודים לכרודים : (מב) ופחד יצחק . לא דנה לומר אלהי יצחק שאין
 הקדוש כרוך הוא מיוחד שמו על הדריקים כחייבה ואע"פ שאמר לו כאלתו מנחור שבת איה' אלהי אברהם סכין ואלהי יצחק כשכיל שכהו
 ענינו והרי הוא כמות . יעקב כתיירא לומר אלהי ואמר ופחד : ויובח . לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה : (מג) מה אעשה לאלה . אין תעלה
 על לבי להרע לכן : (מד) והיה לעד : הק"כ : (מו) לאחוי . הס כניו שהיו לואחים נגשים חלון לנרה ולמלחמה (ב"ר) :
 (מז) יגר שהדוהא . תרגומו של גלעד : גלעד . גלעד : (מט) והמצפה אשר אמר וגוי . והמצפה אשר כהר
 סגלעד . וכמו שכתוב ויעבור את מצפה גלעד ולמה נקראת שמה מצפה לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יקרה כיני וכינין אם תעבור את
 הכרית : כינסתה . ולא נראה איש את רעהו : (נ) בנותי בנותי . שני פעמים אף כלהו ולפני כמותיו היו מפלגש : אם תענה
 את בנותי . למנוע מהן עונת תשמיש (יומא עו) . (נא) יריתי . כמו וירא כוזה שהו יורה חן : (נב) אס אני . הרי
 אם תשמש כלשון אשר קמו עד אם דכרתי דכרי : לרעה . (ב"ר) לרעה ית אתה עובר חבל אתה עובר לפרקמטיא : (נג) אלהי
 אברהם

רשב"ם

שלמה חטאים הרבה אלמין חפרים : נכתיב יום . יו"ד יתירה גנוכות יום ונובות לילה שלמתי כמו דכתיב עס שרתי כמדינות . אכל גנוכותי
 קחן פתרונו גנוכות שלו (עב) שלחתי . ולא כשמתה וכספירוס : (מג) מה אעשה . הדין אוכל לעשות להם רעה : (מט) והמצפה .
 דכתיב את מצפה גלעד . יגן מן עופה נתתיך : קמו ירכ בחרך . מן פרה ורכה : (נא) יריתי . זקפתי יעקב יורה אותה כענת לכן .
 כמו

מכלל יופי

ענינו התמורה : (מב) (לורוי אלהי אבי) . ואחר
 כף פירש אלהי אברהם : (ופחד יצחק) . מי שמפחד
 יצחק מוטו היה עמי וזהו שאמר וישבעו יעקב בפתח
 אביו יצחק כמי שמפחד יצחק מוטו ואמר ענין זה
 ביצחק לפי שמפחד מה ונסר עצמו בדבר העקידה :
 (ריקם) . שם בחוספת מס שוה לוכר ולנקבה (מג) (מה
 אעשה לאלה) . אמר לאלה אחר שאמר ולבנותי כלומה
 לבנות כאלה שהם טובות מה אעשה כלומר איך אפחד מהן :
 (מה) (וירימה מצבה) . הרימה להיותה מצבה שהציבה
 על קומתה ושמה במקום גבוה מההר . להיותה נראית מרחוק
 זהו שאמר וירימה ולא אמר ויעם אותה מצבה לפיכך קראתה
 מצפה :
 (מו) לאחוי אחי לכן הסוכרים ולא חור כן לתמוי סהי
 נוכח סוכודוכן ויקרא לאחוי ולא ללכן כאלו
 הכל כרמות ויתכן לכן לקח עמו קרוביו ומשכחת נחור ויקראו
 אחים לשניהם וכמדרש ויאמר יעקב לאחיו אלו בניו :
 גל . גקרא חומר האבנים כן לסבוב ושרשו גלל וחבורי אר

בראשית לב וישלח

אונקלוס

מפסוק
לב

בפחד אביו יצחק : גר ויזבח יעקב זבח
 בקר ויקרא לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם
 ויילינו בקר : א וישלם לבן בבקר ויגשק
 לבגו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב
 לבן למקומו : ב ויעקב הלך לדרך
 ויפגועו בו מלאכי אלהים : ג ויאמר יעקב
 כאשר ראם מתנה אלהים זה ויקרא שם
 המקום ההוא מחנים :

דנחור ירינון ביגנא אלהא דאבוהון וקיים
 יעקב בדרךחיל ליה אבוהי יצחק : גר ויזכס
 יעקב ויכססא בטורא וקרא לאחותי למיכל
 לחמא ויאכלו לחמא ובתו בטורא : א
 ואקדם לבן בצפרא ונשיק לבנותי ולבנותיה
 וברוך יתהון ואל ותב לבן לאתריה :
 ב ויעקב אול לאורחיה ויערעורביה מלאכי
 דני : ג ויאמר יעקב פד חונון משריתא
 מן-קדם-ני דא וקרא שמה דאאתרא
 ההוא מחנים :

קמ"ח חלקי מחנים סימן : ומפסוק ויברך יעקב בהושע
 בסימן י"ב :

פ פ פ

ד וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו
 אחיו ארצה שעיר שדה אדום :
 ה ויצא אתם לאמר כה תאמרון לאדני
 לעשו כה אמר עבדך יעקב עס-לבן גרתי
 ואתר גד-עקה : ו ויהי-לי שור וחמור
 צאן ועבד ושפחה ואשלחה להגיד לאדני
 למצאתהו בעיניך : ז וישבו המלאכים אל-
 יעקב לאמר באנו אל-אחידך אל-עשו ונגם
 הלך לקראתך וארבע-מאות איש עמו :
 ח ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ ארת-
 העם

פ פ פ
 ד וישלח יעקב אנדון קדמוהי לנת-עשו
 אחוהי לארצא דשעיר הקליה
 דאדום : ה ופקיד יתהון למימר קדון
 תימרון לרבוני דעשו קדון אמר עבדך
 יעקב עס-לבן גרתי ואותרית עד-קען :
 ו ויהו-לי תורין וחמרין צאן ועבדון ואמרון
 ושלחית וקחנא לרבוני לאשקתא-
 דחמין בעיניך : ז ותבו אינגדא ונת-
 יעקב למימר אחינא לנת-אחור לנת-
 עשו ואף-אתי לקדמותך וארבע-מאה
 גברין עמיה : ח ורחיל יעקב לחדא ועקת ליה ופליג ות-עמא דעימיה ונת-ענא ונת-
 תורי

רשי

תורי

אברהם . קדש (ב"ר) : אלהי נחור . מול : אלהי אביהם . מול . גר) ויזבח יעקב זבח . שטט בהמות למשתה :
 לאחיו . לאוהביו שעס לכן : לאכל לחם . כל דבר קרוי מאכל כמו (דניאל ח) עבד לחס רכ (ירמיה יא) נשחיתת עץ כלמסון :
 (ב) ופגעו בו מלאכי אלהים . מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ : (ג) מחנים . שני מחנות של מונה
 לארץ שבאו עמו עד כאן . ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (ב"ר ותנחומא) :
 חסלה פרשת ויצא
 וישלח (ד) יעקב מלאכים . מלאכים ממש (ב"ר) : ארצה שעיר . לארץ שעיר כל תיבה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיילת
 הכתוב ה"א סכופה : (ה) גרתי . לא נעשתי שר וחסוס אלא גר אינגד כדאי לשנוא אותי על כרסות אסין שכיני הוה גביר
 לאסין שהוולג נתקיימה כי . דבר אחר גרתי בגימטריא תרי"ג כלומר עס לכן הרשע גרתי ותרי"ג מלות עשרתי ולא למדתי ממעשיו
 קרעס

באל
וכתו
וגו'
הינין
למרב
פז קו

ויש

דלא
הינט
למי
וארב

הרע
דרר
לכוד
אכל

ויש

ואח
שע
כלט

לב

ויש

מבנ

באלקא דרחיל ליה אבוי יצחק : גר ויבס יעקב ונבסא בשנורא וזמן קרובי קאתו עם לבן למסעוד לחמא וסעודי
רבתו בשנורא : א וצאקדים לבן בצפרא וישוק לבניו ביעקב ולקנתייה דליה וקרין יתרון וגו' : ב ויעקב אול
וגו' : ג ואמר יעקב בין דמטינו לא משירינו דעשו
הינו דצתינו לקמיהי ולא משירינו דלבו טינו דסדרו
למרבך בתריי אלהו מע רניו דמלאביא מדישו דאשפתחו
מן קדם יי הינו קינו פו קרא שקיה דצתרא ההוא קלישו
ביר קודשא מתנים :

ירושלמי

ואמר יעקב פד חמא יתהון דילמא משירינו מן לבן אחוי
דאמא אינו ארניו קרמיו ולמסדרא לקבלי סידרי קרבא
למקטל ימי או דילמא משירינו דמלאביו מדישו מן קדם
יי אינו וצתינו לשוקא ימי מן יביתו קינו פדו קרא שקמיה
דצתרא ההוא מתנים :

פ פ פ

וישלח ד וישבר יעקב אגביו קימו ולגת עשו אחוי לארצא דנקלא לתקליה אדומאי : ה ופקיד יתהום
למימר דבין הימרון לריבוי לעשו פדו אמר עבדך יעקב עם לבן איתחביית ואשפתית עד פדו :

ו וימכל מה דברך ימי אבא לית קדי אלהו הווי לי פוגר תירין וסקרין עין וצדדו וצאקו וצדדית לתנאה לרבינו
דלא אפתית לי ברבא התיא לאשקחא בתמין בעיך דלא
תינטור לי בבין עלה : ז והבוי אגבוי לגת יעקב
למימר איתניא לגת אחרך לעשו ואיך אית לקדמיתך
וארבע מאה גוברין פילמרבין עמיה : ח ורחיל יעקב לחדא ועל דלא עפק עשרין שניו בקרא קאבוי וצתת ליה
ופליג

ירושלמי

וארבע מאה גוברין פילמרבין עמיה

רשי

הרעים : (ו) ויחי לי שור וחמור - אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ וז' אכה לא מן השמים ולא מן הארץ : שור וחמור :
דרך ארץ לומר על סודים הדכה שור - חרס חומר לחסירו כלילה קרא התכנול ואינו חומר קרא התכנולים : ואשלחה להגיד לאדוני
להודיע שאני כאן חרץ : לביצוא חן בעיניך - שאני שלם עיך ומקא אהבתך : (ז) באנו אל אחיך אל עשו - שהיית חומר אחי הוא
אכלה הוא מהם עמך כעשו הרשע עודנו כשנאלמו (ברכה פ' ע"א) : (ח) וירא וייצר : וירא שמאלה רג (כ"ר תנחומא) - ויכלול
חס

רשב"ם

כמו ירהבים : (כ) ויסעונו - לשוננו - כדכתיב והנה אנכי עמך :

רבינו שמואל

וישלח יעקב (ה) ויצא חמור - מוזהר חמור ואמר להם כה תאמרו - והשמות לא ידעין דצתו שלי יעקב : עם לבן
גרתו - כאשר ידעת כמות חבי ואינו שלא יתשוב בעבלי ברת : ואחר - כמו ולאחר כמו ואכילת יעקב כמו
ואחזק וכל ואמר - חסרון חלק שליסוד : (ו) באנו אל אחיך אל עשו - ומצאת מן בעיניו כאשר אמרת וגם הנה הוא מתוך
שזמח כביאתך וכאכילתך חותך הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו לכבודך : זה עיקר פאטו - וכן גם הנה הוא יולא לקראתך ורחל ושמת
כלתו : (ח) וירא יעקב כלבו אע"פ שהראה לשלוחים כי לכבודו מתכוין הוא לא האמין שמתשבת עשו לטובה אלא לרעה : ויכר מגורת
לור

מוכלל יופי

לי שור וחמור - כלם לשון כלל וכן מלכיס כז כי אם
הסוס אסור שמחליך ואיש ישדאל נגש ורכיס כמוהם ודבר
על רכיס דרך כלל כלשון יחיד - ובסימן פ"ח ועמים השם
הנופל על האחד יפול על רכיס כמו ויהי לי שור והוא שם
כלל - והוא בעצמו שם פרט ישיה סו שוחט השור :
(ח) ויצר לו - ענינו הצר שהוא הפך המרחב ויש
לומר

לפי שהם היו גורעים יותר וספורסמים בגדולה :
לב (ג) מחנים - שני כתנים וקרא שם המקום כן על
מתנהו שהיה עם לבן ועל מתנה אלהים שראיה
אחר כן :
וישלח (ד) שדה אדום - איך אדום וכן רוח א לגור
בשדי מואב : (ה) ואחר : שרשו אחר
מבנין הקלכלם משליח (אני אוהבי אהב : (ו) ויהי

הַיָּם אֲשֶׁר-אֵתוּ וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבָּקָר
וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחְנֹתָ : ט וַיֹּאמֶר אִם-
יָבוֹא עֲשׂוֹ אֶל-הַמַּחְנֶה הָאֵתָה וְהִכְהוּ וְהָיָה
הַמַּחְנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפִלִּיטָה : י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אֲבֹי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי יִצְחָק יְהוָה
הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץ-עֵבֶר וּלְמִוְלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה
עִמָּךְ : יא קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל-
הָאֲמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עֲבָדְךָ כִּי בַמִּקְלֵי
עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הֵיטִי לְשָׁנֵי
מַחְנֹת : יב הֲצִילֵנִי נָא מִיַּד אֲחִי מִיַּד עֲשׂוֹ
כִּי-יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן-יָבֹא וְהִפְנִי אִם-עַל-
בָּנָיִם : יג וְאֵתָה אֲמַרְתָּ הַיָּטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ
וְשִׁמְתִי אֶת-זֶרְעֲךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-
יִסָּפֵר מִרְבֵּב : ° יד וַיִּלֶּן שָׁם בְּלֵילָה הַהוּא
וַיִּקַּח מִן-הַבָּקָר בָּיָדוֹ מִנְחָה לְעֲשׂוֹ אָחִיו :
טו עֲזִים מְאֹתִים וְתִישִׁים עֶשְׂרִים רְחִלִים
מְאֹתִים וְאִילִים עֶשְׂרִים : טז גְּמָלִים
מִיַּנְיֹקוֹת וּבָגִידֵם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אֲרָבָעִים

שני

ופרים

רשי

תוֹרֵי וּגְמָלָיָא לְמַרְחֵין מְשִׁירֵין : ט נֹאמֶר
אִם-יִיטִי עֲשׂוֹ לְמִשְׁרִיתָא תְּדָא וּמְדַחֲנִינָה
וְהִי מְשִׁרִיתָא דְאֶשְׁתְּאָרָא לְשִׁנְבָא : י
וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלֹהִיָּה דְאָבָא אַבְרָהָם וְאֱלֹהִיָּה
דְאָבָא יִצְחָק יְיָ דִּי-אָמַר לִי תוֹב לְאֶרֶץ-
עֵבֶר וְלְמִוְלַדְתְּךָ וְאֵוִשִׁיב עִמָּךְ : יא זַעֲרֹן זְכֻנְתִּי
מִכָּל חֲסִדִין וּמִכָּל-טְבִין דִּי עֲבַדְתָּ עִם-
עֲבָדְךָ אֲבִי יְחִידִי עֲבָרִית יַת-יַרְדֵּנָא תְּדִין
וְכַעַן הֵיטִי לְמַרְחֵין מְשִׁירֵין : יב שִׁיבְנִי
כַּעַן מִיָּדָא דְאָחִי מִיָּדָא דְעֲשׂוֹ אֲרִי-דְחִיל-
אָנָּא מִיָּנִיָּה דִּילְמָא-יִיטִי וּנְמַחֲנִי אִימָא
עַל-בְּנֵיָא : יג וְאֵת אֲמַרְתָּ אוֹטָבָא אוֹטָב
עִמָּךְ וְאֶשְׁוִי יַת-בְּנֵיךָ כְּחֹל הַיָּם דְּכִלְא-דְרִימָא
דְּלֹא-יִתְמַנּוּן מִלְּמַסְגֵּי : יד וּבַת-תַּמָּן בְּלֵילָא
הַהוּא וְנָסִיב מִן-דְּאִיָּהִי בִידֵיהּ תִּקְרוּבָתָא
לְעֲשׂוֹ אָחִיו : טו עֲזִי מְאֹתֵין וְתִישִׁא
עֶשְׂרִין רְחִילֵי מְאֹתֵין וְדִיכְרֵי עֶסְרִין : טז
גְּמָלֵי מִיַּנְיֹקָא וּבָגִידוֹן תְּלַתִּין תּוֹרְתָא אֲרָבָעִין

ותורין

אם יכרונו הוא את אחריים : (ס"א) שמה יכרונו אחריים ועוד גירסות אחרות וי"ע כמורחיקי הפירוש שבנינוס : (ט) המחנות אחת והכהן
וחכה משמש לשון זכר ולשון נקבה : (תהלים כו) אם תחכה עלי מחנה הרי נקבה : (בראשית לג) המחנה היה לשון זכר : וכן ישאר
דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה : (א) (בראשית יט) השמש יבא על הירדן (תהלים יט) מחנה השמים מולאו הרי לשון זכר : (מלכים ב')
והשמש זרחה על המים הרי לשון נקבה : וכן רוח וזכרון גדולה כלה הרי לשון נקבה (איובא) ויגע כהרס פנות הבית ה' לשון זכר
(מלכים א' יט) ורוח גדולה וחזק מפרק הרים הרי לשון זכר ולשון נקבה : וכן אש (במדבר יו) ואש יצאה מתת ה' לשון נקבה : (תהלים קד)
אש לוהט לשון זכר : והיה המחנה הנשאר לפליטה : על כרחו כי אלחם התקין ענמו לשלשה דברים לדורון ולתפלה ולתחנה :
לדורון ותעבורה המחנה על פניו : לתפלה : אלתי אבי אברהם : לזולתו : ויהי המחנה הנשאר לפלטה : (י) ואלהי אבי יצחק :
ולכן הוא אומר וכמד יצחק ועוד מהו מחנה והזכור שם המיוחד : היה לו לכתוב האומר אלי טוב לארצך וגו' : אל תן אחר יעקב לפני הקב"ה
שתי הכתובות הכתובות אחת כאלתי ומית אבי וכתב נכח שאתרתי לי חיי ה' אלתי אברהם אביך ואלתי יצחק וגם אמרת לי אל תן אחר יעקב לפני הקב"ה
אשר תלך : וכתיב לכן אמרת לי טוב אל חרץ חכותיך ולחולדךך ואלתי יצחק וגם נגלית אלי כשם המיוחד לכדו : שאלה ויאמר ה' אל יעקב
טוב אל חרץ חכותיך וגו' כאלתי הכתובות אלו חייך למיך : (יא) קטנתי מכל החסדים : (שבת לב) כתשעטו וכינתי על ידי החסדים
והאמת שעשית עיני לכן חני ראשמה ששכחתי כי כחטא זיגרום לי להחסר כיד עשו ומכל האמת : חניתי דברך ששמת לי
בל הכתובות שכתבתני : כי במקלי : לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא חקלי לכדו : ויודעש אנדהנתן מקלו כירדן ונכנע
כירדן : (יב) מיר אחי מיר עשו : מיר אחי שאין כוהג עמי כאלה כעשו הרשע : (יג) היטיב איטיב : היטיב כוונתך איטיב
כוכות אלוניך (כד) ושכתי את זרעך כחול הים : ויכן א' לכן ואלה לא ח' אלא (שם כה) ויהי זרעך כעפר הארץ : אלא שאל
שם) כי לא חזקן עד אשר חס עשיתי את אשר דברתי לך ולא כהס' אמר' הרבה חרבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים :

וּפְלִיג ית עמא דעמיה ית ענא ונת חורי וגמליא לתרין משרין למיתבבת לאה ולמיתבבת רחל : ט ואמר אין יתני
 עשו למשרי דחדא מנהון ומיתנייה יתני : משרי דמשתאר לשוקא : י ואמר ועקב אלהיה דאבא אבדוקים דהיא
 אלהיה דאבא וצחק וגוי : יא לית אגא כמיסת הוציר אגא מגדל טבוןון וכוון כל קושטא די עבדת עם עבדך אררם
 בחיטרי בקלחור עבדות ית יורדנא דרין וקדון דהוציא למרתין משיבוןין : יב שינבני קדון מן עד אחי רבא מן עד
 עשו אררם מסתמי אגא מניה דהיא עסק באיקרא דאבוי דילקא וגוי : יג ואנת אבטחתני אוטקא אוטב עמך
 ואשוי ית בנד מניאין דהי פחלא דמא דלא מתמני מסגי : יד רבת מקון דליקיא דהיא ונסיב מן דאנבון פיבית
 דורון לעשו אחוי : טו עוי מאתן וברחי עשרין וגוי :
 טז גמליא ניקבו עם פגורון דהו הלתין הוריקא
 אבדוקים וחורי עשררה אתני עשרין וילדין במין עשרא :

ירושלמי

יונתן בן עוזיאל

וחסין

רש"י

(יד) הכא בידו . ברשותו . וכן (במדבר פא) ויחא את כל ארצו מידו . ומ' אען הכא בידו אכנים טובות ומרגליות . שאדם רב כשרו
 וכשואם בידו . וזכר אחר מן הכא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה : (טו) עזים מאתיים
 והישיע עשרים . מאתיים עזים נריכות עשרים תיישים וכן כלם הזכרים כדי לורך הנקבות . וכבר אצית רבה דורש מכאן לעונה האמורה
 בתורה הטיילים בכל יום הפועלים שתיים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הפנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכונן
 המדרש הזה כפון . אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שזה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמנינו כאן שמוסר לכל ישיע עזים
 וכן לכל איל לפי מהם פניוים ממלאכה דרין לפרכות תשמיש ולעבר עשר נקבות ובהמה משנת עפרה אינה מקבלת זכר . וערים שעוסקין
 במלאכה לא מוסר לזכר אלא ארבע נקבות ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר . ולגמלים שזולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת
 לזכר : (טז) גמלים מניקות שלשים . וכניהם עתהם . ומדרש אגדה וכניהם כנאיהם וזכר כנגד נקבה ולפי שלנוע בתשמיש לא פרסמו
 הכתוב

באר רחובות דקדוקי רש"י

(א) כבר ידעת דמלת אחד לשון זכר (כל"א איינר) ומלת אחת לשון נקבה היא (כל"א אייני) ולפי זה פאן דחאמר המנחה האחת
 כלשון נקבה ה"ל יתכן אחריו לומר והכירו לשון זכר (עד ווערט שלאנן אייהס) לכן משני רש"י דמלת נמנה משמש לשון
 זכר ולשון נקבה כיון אס תמנה עלי מנחה (ויל ווערט רואין דיה מנחה) המנחה הזו (דער נמנה דער דאזיג) לכן יתכן לדבר עו השני
 הלשונות

רשב"ם

רוראת המדינים . וכן ותקל גברתה . מן קלל . ויחץ . מן אשר מנה משה : (ט) לפליטה . שהיו רחוקים המנחות זה מזה ואס
 יראו פורענות יברחו : המנחה האחת לשון נקבה הוא כדכתב אס תמנה עלי מנחה . הכשאר . לשון זכר . הרבה הרבה מנינו תוכת
 פעמים זכר פעמים נקבה . כמו השמש יא על הארץ . ותן השמש . רוח סערה עושה דברו : ורות באה מעבר המדבר . ויגע
 בארבע פינות הבית : (י) אלהי אבי אפרתס ואלהי אבי יצחק . שהעשתתני כלשון זה מנחתי מכאן שבע ויאמר אבי ה' אלהי אברהם
 אביך וגו' ואלהי יצחק : (יא) קטנתי מכל מלהיות לי החסדים וגו' וכן קטן מהכיל את העולה ואת השלמים ולפי שיש לית חסדים ואמות
 יותר מן הראוי לי ואני עדיין לא קיימותי נדרי ולא עבדתך כראוי לכך אני ירא אעפ"י שהעשתתני שחייך דן את האדם אלא לפי מעשיו כמו
 שנינו בחוקי' שאמר לו הכניא נתי אתה ולא תחיה ואח"כ כתפלת חוקיה הוסיף הקב"ה על ימיו חמש עשר שנה : (יב) מן יפא והקני לפי
 שקטנתי מכל החסדים כאשר פרשתי : (יג) ואתה אמרת היטב אטיס עמך . אינפ"ש אן אתה מחוייב לקיים לי הכשתתך שהרי קטנתי
 וגו' אעפ"כ עשה למען כבוד שנתן קייים הכשתתך כמו שאמר עשה להקב"ה כשרנה לכלות את ישראל ולמה יאמרו מנזרים סרעה .
 ובמקום אחר מכלתי יכולת ה' וגומר וישחטם כמדבר וגו' ואמר לו הקב"ה שלחתי בזכריך ונתסם ה' על הרעה : (טז) וכניהם
 לפי

מבלל יופי

לומר כי הוא משרש צרה ויחץ כפתח היוד בעבור אות הגרון הכא אחריו כמו ויעל : (יא) קטנתי כמו גס יפלתי והטעם פחות אני וקטון עד שתעשה לי כל החסדים ; רטשה : (יג) (ואתה אמרת) . על דרך שאמר דוד תהלים קיט זכור דבר לעבדך על אשר יחלתני (יד) (וילן שם) . פועל עומר : (יד) ברשותו . וכן בראשית לט כל יוש לונתן בידו : (טז) (ובניהם) עם בנייהם היו שלשים (ועירים) . העין בשוא לבדו ובסימון ק"ו ציר על משקל צת והקבוץ זתיס וקבוץ ציר בהוראת עין הפעל : עדר

ופרים עשנה אתנת עשרים ויערם עשקה :
 יז נתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו ויאמר
 אל עבדיו עברו לפני ורוח משימו בין עדר
 ובין עדר : יח ויצו את הראשון לאמר כן
 יפגשך עשו אתי ושאלך לאמר למי
 אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך : יט
 ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שולחה
 לאדני לעשו והנה גם דהוא אחרינו : כ
 ויצו גם את השני גם את השלישי גם
 את כל ההלכים אחרי העדרים לאמר
 כדבר הזה תדברון אל עשו במצאכם אותו :
 כא ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו
 כי אמר אכפרה פניו במנחה ההלכת
 לפני ואחרי כן אראה פניו אולי ישא
 פניו : כב ותעבר המנחה על פניו והוא
 לן בלילה ההוא במחנה : כג ויקם
 בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי
 שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את
 מעבר יבק : כד ויקחם ויעברם את הנחל
 ויעבר את אשר קרו : כה ויותר יעקב
 לבדו

ותורין עסקא אתנן עסרין ועילי עסקא :
 יז ויהב בידא דעבדוהי עדרא עדרא
 בלחודוהי ויאמר לעבדוהי עברו קדמי וכוונתא
 תשוון בין עדרא ובין עדרא : יח ופקוד
 נת קדמא לא מימר אחי יערינך עשו אחי
 וישאלך למימר דמן את ולאן את אונל
 ולמאן אילין קדמך : יט ותימר דעבדך
 דיעקב תקרובתא היא דמשלקא לרבני
 לעשו והא אף הוא אחי בתרנא : כ ופקוד
 אף ית תנינא אף ית תליתא אף ית כל
 דאולין בתר ערניא למימר כפתנמא דרין
 תמללון עם עשו כד תשכחון יתיה :
 כא ותימרון אף הא עבדך יעקב אתי
 בתרנא אחי אמר אנתיניה לרוגוה
 בתקרובתא דמהלכא קדמי ובתר בן אחיו
 אפוהי מאים יסב אפי : כב ועברת
 תיקרובתא על אפוהי והוא בת בליליא
 ההוא במשריתא : כג וקם בליליא
 הוא ודבר ית תרמין גשוהי ונת תרמין
 לחינתיה ויתחד עסר בנהוי ויעבר ית מעבר
 יובקא : כד ודבריון ויעבריון ית נחלא
 ויעבר ית דליה : כה ואשתאר יעקב בלחודוהי ואשתדל גברא עמיה עד דסליק

צפרא

רשי

הכחז (ב"ר) : עורים - חמורים זכרים : (יז) עדר עדר לבדו - כל מין ומין לעצמו : עברו לפני : דרך יום או שעות ואולי אכזב
 אחריכם : ורוח השימו : עדר לפני חמורין מלא עין כדי להסיע עימו שלרשע ולתווהו על רבוי הדורון : (יח) למי אתה - של מי אתה
 מי שולחך ותרנוס דמאן את (כ) ולמי אלה לפניך - למי המנחה הזאת שלוחה למי ד חששת כדאז המוכה במקום של כמו (בראשית
 לא) וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי הוא (ההלים כד) לה' הארץ ומולאי שלה' : (יט) ואמרת לעבדך ליעקב - על ראשון ראשון ועל
 אחרון אחרון שאלת למי אתה לעבדך ליעקב אחי ותרנוסו דעבדך דיעקב ושאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא שולחה וגו' : והנה גם הוא
 אחרינו - יעקב : (כא) אכפרה פניו - אכטל רתו וכן (ישעיה כח) וכזר ברית כס את זוות (שם כז) לא תוכלי כפרה - וכראה
 פניו של כפרה שאל עון וחטא ואלל פנים כלן לשון קנות וסעברה הן ולשון ארמי הוא הרבה במורא וכפר ידים בעי לכמורי ידים בהיות
 גברא וגם כלשון המקרא קראים המורקים של קדש כמורי זכ על סם שהכה עקנת דיוכהן כשפת המורק : (כב) על פניו - כמו לפניו
 וק

למי
לעקב
חלית
נרע
אנפ
יעקב
יין
כרין
כענ
עמון
כלש
כאלת
חיר
זכר
לפי
כסי
כפלי
שפי
כדרכ
חירק
כמי
דיר
י
יח
בקמ
הפס
חלבו
כאח
להר
חטף
כא
וכן כ
אתמ
העון

יונתן בן עוזיאל

ק

יו ומיו פיד עבדיו עזרא עזרא בלהודו ואמר לעבדיו עברו קדמי וגיפשי השונו וגו' יח ופקודי ית קמנא
 למימד ארסם יעריענד עשו אמי ויבשני בנד למימד דמאן אתא רלאן אתא קמנא רלמאן אליו דקדקד : יט ותמיר
 לעבדו לעעק דורון היא דמשתקתא לרבוגי לעשו וקא ארף הוא אמי בתרן : כ ופקודי ארף ית תגנן ארף ית
 תליתאי ארף ית רל דאולין בתר עבדנא למימד וגו' : כא ותמירון ארף הוא עבדך יעקב אתי בתרנא ארסם אמר
 תרעי ית סבר אנפוי בורקנא דמהלקא קדמי ומבחר מן נחמי אנפוי הרנאי וסבר לי אפינ : כב ועברת דורונא על
 אנפודיו וגו' : כג וקס בליליא הדיא ורבר ית פרמיני ושוי ינת פרמיני לחתינו ורת תרדמי רבוי ועבר ית מגנור
 יורקא : כד ורברינון ועברינון וגו' : כה וצאשתאד יעקב בלהודיו מעבדא לויקא ואתפשיס בלגבא עמיתא

כדמות

רשי

וכן (ירמיהו) חסוס וסודי שמועה על פתימודוכן ישעיהו (ה) המכשירים אותי על כני ומדרש אנדרה על פיו ואף הוא שריו ככתם שהיה
 כרין לכל זה (כ"ר) : (כג) ואת אחד עשר ירדו : (ב"ר) נדינה סוכן כיתה נטה בתיבה ונעל המטה שלא יתן סה עשו עיניו ולכך
 כענש יעקב שנתנה עתה שוח תמורינו למוטס ונעלה כידעס : יבק . שם הכהר . (כד) את אשר לו . הטהוה והמחלטעלים עשה
 עמנו כנשרטוטל מכאן ומטח כאן (ב"ר) : (כה) ויותר יעקב . שפסיס קטיס וחור עליהם (חולין צא) : ויאבק איש . מתכס
 פירש

באר רחובות דקדוקי רשי

הלשונות כלת ומכיא רחיה דהף שאר דכרס ומשפין לשון סוד ונאון נקבה סחת : (ט) דלפוס דהטא איכא ליסתכס ולחיומר הל"ח
 כמלת למי תמס כמקוס חלת ארל כשינוטה ככל מקוס ויהיה עומעת הפסיק למי חתה (נוועהס ביסטו נשיקט) ויהל לא יתכן כי
 חיך סיד נמורי בתר הכי לעבדך ליעקב (יוון דא דיעד נשיקט ליעקב ויוון דאך גשיקט לו עשו) : לכן קתמר רש"י למי חתה של מי חתה
 ותרנמו דמאן אתה ורצה לומר הל"ח כמלת רמי וכמלת לעבדך אמנות כמקוס מלת שרל וכאלו כתוב של מי חתה (מן וועהס
 כיטטו

רשבים

לפי שפוטו כנייהס ממש ויהיה כהס זכרס : וריות תשימו . דרך כבוד הוא לחמות הרבה זה אחר זה : (ית) למי חתה . עבד . והס
 השיכול לעבדך ליעקב : (יט) מנחה פנוס עטרתי בכרמי : (כא) כי חמר אכמה עניו . כן תחס יעקב כלבו וחיוז אודביו
 הפלוחיס . וגם הנה הוא חריונו . לעי טרצה יעקב לכרוב כלילה דרך חרת אס לא עפני טעכסו המלאך לכך היה עתכוין להטיגות לעשו
 שלא יפגעו : (כג) ויקס כלילה הוא . נתכוין לטרור דרך חרת למיך עבר הכחל . כלילה כמו שחזינו סרוד בטרחומפני אכפלוס
 כדכרס הללו של ירדן ווחמיס טעבר יעקב וכלילה כנו כן ויחמרו אל דוד קומו עברות המיס וגו' ויקס דוד וכל העס אשר איתו ויעברו את
 הירדן עד חור הכוקר עד אחד לא נעדר אשר לא עבר את הירדן וגו' ודוד כל נחמיס ואכפלוס עבר את הירדן וגו' : מעבר יבק . מעכרות
 המיס כדי לכרס : (כה) ויותר יעקב לסדו . כלומר שיעבור כל אשר לו שלא היה עוד לעבור חלל הוא לסדו ורצה לעבור אחריהס כדי לכרס
 דרך חרת שלא יפגעו עשו נתכוון . ו אבק מלאך עמו שלא יכל לכרס ויראה קיוס של הק"מ שלא יורקו עשו ין כי לא יוכל לו המלאך ורצה
 לעבר

מכלל יופי

<p>(יז) (עדר עדר) מערכת הצאן נקראו : (יח) (יפישו) הגימל בקמץ מעמד געיא ורפה והיה ראוי בקמץ הטף הגימל : (למי אחת) . בא בפתח ומלעיל ברמי הפסק וזקף אבל היא מעמדה כמעס : (יט) (לעברך ליעקב) . הלטד מורה להבאת הדבר אל העצם ויבא זה אחר זה ויספיק כאחד : (כ) (כמוצאם) . המס כחולם והעדו בפתח להרחיב על האלף ולפאר המלה ולולי זה היה הכ"ס בקמץ הטף והעדו בשוא כמו יכועה כתישקם (את העיר) : (כא) (אכפרה פניו) . פירוש . אסיר כעסו וכן כל לשון כפרה ענין הפרה . וכן ישעיה כח וכפר בריחם את מות סס מו לא תוכלי כפרה וכן כפרת העון הוא הפרת העון : (פניו) . לפי שהכעס נראה בפנים כנהובם : (כב) (על</p>	<p>וענינו סלן כמחכה עם עבדיו ולא כאלו סן יכא אחיו ויכה כו : ואפשר שיהיה ויאבק כמו ויחבק וכן ותאלכנו כמו ותמלכנו מהוסך מן ותלכנו . ורש"י פירש ויתקשר ולטון ארעי הוא כתר דאכיקו טיה :</p>
--	--

פניו) . כמו לפניו וכן שמואלכוטו עובריס על פני המלך : (והוא לו) . פועל עבר : (כג) (ויקס בליה היא) . בא בהסרון הידי עה : (מעבר יבק) . מקוס שעובריס בו שאין כ"ה המיס עמוקיס שם כמו במקומות אחרים כיבל הנהרות והנהלים יש לרהם מעבר ידוע : (כה) (ויאבק) כלומר העלונ אבק ברגליהם בהתחוקס זה עס זה : (ויאבק איש) . מלאך וכן יכועה והנה איש

בראשית לב וישרח

אונקלוס

לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר : כו וירא כי לא יכל לו ויגע בגר-ירכו ותקע בך-ירך יעקב בהאבקו עמו : כז ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני : כח ויאמר אליו מה-שמך ויאמר יעקב : כט ויאמר לא יעקב ויאמר עוד שמך כי אם-ישראל כי-שרית עם-אלהים ועם-אנשים ותוכל : ל וישאל יעקב ויאמר הנידה-נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך ארזו שם : ° לא ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי-ראיתי אלהים פנים אל-פנים ותקצץ נפשי : לב ויזרח-לו השמש כאשר עבר את-פנואל והוא צלע על-ירכו : לג על-

צפרא : כו ותנא ארי לא יכיל ליה וקריב בפתי ירביה וזע פתי-ירכא דיעקב באישתדלותיה עימה : כז ואמר שלחני ארי סליק צפרא ואמר לא אשלחניך אלהין ברכתלי : כח ואמר ליה מה-שמך ואמר יעקב : כט ואמר לא יעקב ותאמר עוד שמך אלהין ישראל ארי-רב-את קדם-י ועם-גובריא ויבלתא : ל וישאר יעקב ואמר חני-בען שמך ואמר למה דנן את-שאי לשמי וברוך יתיה שמן : לא וקרא יעקב שמא דאתרא פניאל ארי-חזירי מלאקא דני אפין באפין ואישתובת נפשי : לב ודנח ליה שמשא בד-עבר ית-פנואל והוא מטלע ער ירביה : לג על-כן לא-

שלישי

בן רש"י

אכלין

פירש ויתעמר איש לשון אבק שהיו מעלים עמר בדגליהם ע"י כענופם . ול"כ שהוא לשון ויתקשר ולשון ארמי הוא בטר דאכיקו ביה ואביק ליה מיבק לשון עניבה סגן דרך שנים שנות ענמים להפיל איש את רעהו סמוכין ואובקו בורועותיו ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו (ג) (ב"ר) : (כה) ויגע בכף ירכו . קולית הירך התקוע בקלכוסית קרוי כף ע"ש שהכשר עליה כמין כף של קדירה : וחקע . כתקעקה עומקום הכרתה ודומה לו (ירמיהו) ען תקע נפשי תוך לשון הסרה (ד) וכחמה לקעקע בילתן לשרש שרשיהו : (כו) כי עלה השחר . ונרק חני לומר שירה כיום (ב"ר חולין צא) : ברכתני . הודה לי צל הכרות שרכני אכי שעמו מערער עליהו : (ה) (כח) קשה לרש"י ותכרבו ה"ל . אלא הודה וכו' איתא בהדיא בזהר פרשת תזריע עמוד ע"ח ודוק : (כט) לא יעקב . לא יאמר עוד שהכרות באולן בעקבה ורמיה כי אם כשררה וגלוי פנים וסופך שהקב"ה כגלה עליך בבית אל ויחליף . סוף וסו הוא מוכרך ואני סם אהיה ואודה לך עליהו וזה שכתוב (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל ככה ויתחנן לו . ככה העולף ויתחנן לו ומה כתתן לו בית אל יונאלו וסו ידבר עמנו המתן לי עד שידבר עמנו סם ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהו והוה ויברך חותמו סהיה חתמנו להמתין לו ולא רצה : ועם אנשים . עשוולכן : ותוכל . להם : (ל) למה זה השאל . (ב"ר) ח"ל לנו סם קבוע עומדים שנותינו הכל לפי מנות עבודת השליחות שאנו משתלמים : (לב) ויזרח לו . לנרכו לרפאת את צלעותיו כנה דתימר (מלאכי ג) שמש צדקה ונורפת כנפיה ואותן שעות שויהרה לשקוע כשכילו כשיגא נכאר שבע ויזרח לזרוע כשכילו (ו) והוא צוליע . היה צולע כשורחה השמש . ויזרח לו השמש . לשון כני אדם הוא כשהגענו למקום פלוגי האיר לנו השחר וזה פשוטו : (לג) גיד הגשה . ולמה נקרא שמו גיד הנסה לפי מנשה תוקונו ועלה

באר רחובות דקדוקי רש"י

בישטונשיקט) ואזורת לעכוד ליעקב (מן דיין קבעט יעקב) ועל דרך זה למי אלה לפניך (פון ווערס זיין דוא גשיקט דיא פר דיר זיין) וכן מצינו הרבה בגמרא קונם שאינו נהנה לך (אין וייל סין דיר קיין הנהה האכין) : (ג) בהדיא רחית לדעת ענחס הא"ל לך כמלת ויאבק מנד הדין היא ולא מנד התעורה וחליפין כי לא מוכל לומר אבק בלתי אל"ף כראש השורש ולכן מפרש ויהעפר (ער שטויכט זין) ולדעת רש"י תתחלף הא"ל לך בח"ית כדין אותיות חק"ה בעולשון ויחברו ויכלאו בתים ויהבק (ער האלוט איהם) וזה שמדייק רש"י שמוכקו וכו' : (ד) רצה לומר כמלת ותקע הוא השרש קעה רק נקצלה ה"ה כדין כלה"א שרשית דכסוף התיבה ונס פועל עמוד הוא זה שמדייק כתקעקע (דער ירך האט זין ועלבין ער רוקט) : (ה) דלקטטיה דקרא שלא רצה לשלמועד שיכרכנו היו למיתבם כלאון עתיד לא

אשלתך

בדמות גבר ואמר ואלא אמרן לעשרא כל דילך ויהא אית לך חריפר בגין וכתבא חזא ולא עשרתינו מויד אפרש
ארבע בוקרין לארבע איקהתא ואשמיירו המניא והנא למניו וישמעון וסליק לוי במעשרא עני מיכאל ואמר רבנא
דעלקא דין דהוא עדקך ועל עיסק פתגמית דאילין
אשתיה מן האל לנתילא עד מיסק עמוד קריצתא :

ירושלמי

נחמיה בן נחמיה בועקם בשדרותיה עמיה :

ואמר שלח ימי ארום סליק עמור שחרא ויהא מטר
שעתהון דמלאמניא למשפתא ואמר לא אשאל יתך אלא
הן קריבת ימי :

כו וכתמא ארי לא הוה ליה רשו להקאשא ליה וקריב
בפתי נרביה ונעזע פתי ירמא דיעקב באיתפת שותיה עמיה :
כו ואמר שדרני ארום סליק עמוד קריצתא ומטא
שעתא דמלאמניא מרוקא משבחין לקרי עלמא ואנא חד
מן מלאמניא משפתיה ומימא דאיתברי עלמא לא מטא

זמני למשפתא אלהו דהא זמניא וצמר לית אנא מושר יתך אלהו פיבכת ימי : כח ואמר ליה גוי :

כט ואמר לא יעקב איתאמר עוד שקוד אלהו ישראל ארום אתבכבת ועם מלאמניא דין ועם וקריבא ויכלת
להום : ל ושאל יעקב ואמר חיי ברוך שקוד ואמר למה דבן אנת שאיל לשמי וברוך ימית יעקב פמן :

לא וקרא יעקב שמא דארקרא פניאל ארום אמר פמיתו מלאמניא דין אפין כל קביל אפין ואישתויבת בפשי :
לב ודנח ליה שמשא קדם ומניח דטמע בגיניה קדם זמניה במיקתיה מבידא דשבע בד עבר ית פניאל ושרי לטוילא
נהוא מטלע על נרביה : לג בגין בן לא אגלוני בני ישראל ית גידא דנשיא ועל פתי ירמא דבערא וחיוותא עד יומא

הדין

באר רחובות דקרוקי רשי

אשלגן עד שתכרכני (אין ווער דין ניט שיקן ביד דוא ווערשט מיך בעגסין) ומדכתיב כרכתי כלשון עבר שזע מיניה להורות גם הלימוד
לא אשלגך עד שתודה ליעל הכרכות שכרכתי אחי ככר ומעיקרא כוונן העכר : (ו) משום דקשיא ליה וקי לו לכדו ודחה והלא ודחה לכל
העולם

רשבים

לעבור ולכרוח בעל כרחו . ותקע כדלה מן הירך כוון פן תקע נתימין : (כו) כי עלה השחר . זכיון שהאיר היום ועתה יש ליילך
לדרך : כי אם ברכתני שתלחני מחתך בשלום שלא אהיה מוקד כוון שנתאבדתי עמך . כי עתה עלה השחר חזי דיעקב שהאיר מלאך .
(כט) כי שרית . מנורת שרה את אלהים כוון קנה קנית . עשה עשית . אבל וישר אל מלאך ויכול מנורת שרה קרן שאמר ויקס וישב
וירך ומה שלקה יעקב וכללע לפי שהק"ה הכעיתו והוא היה בורח . וכן מנינו בכל החלוקים בדרך שלא ברצון הק"ה חו מואנים ללכת מבענשו
בזוהר כתיב שלא נח ביד שלח . ויחר חף ה' אלהים כוון . ולפי הפסוק אע"פ שאמרו חכמים ככ"ו חרון חף עושה רועם ואלו עבד רועם ו
הלא חרון חתך הלוי עתיד הוא להיות לוי וחתה כהן ועכשו הוא יחיה כהן ואתה לוי . אך לפי הפסוק לעי שהיה מתעצל ללכת כתב ויהי בדרך
במלון ויפגשו ויעקב המיתו . וכן כוונת סבליע שזעו הדגה . וכן סבליע ויחר חף אלהים כי הולך הוא ונעשה שיגד כדכתיב ותלחן רגל
כלעס וילך שפי חזיר . כוון וסופו עבדותו : (לג) והוא אולע על ידו . עתה כשהיה השמש ראוהו אולע על ירכו . כוון ויהי בבוקר
והנה הוא לאה כי עבדו לא נודע שהיא לאה : (לד) על כן לא יאכלו . לוכרון גמורתו של יעקב וקם עשה לו הק"ה שלא עת

הירך

מבולל יופי

איש עומד לנגדו . דניאלט והאיש גבריאלי . ונקראו
אישים המלאכים שמדברים עם בני אדם ונראים להם בצורת
איש כמוהם במראה או בהקוץ : (כו) ותקע . ענונו
הקרת הדכר בטמומו דישליגאר בלעז (כו) (עלה השחר)
כלומר עלה וזהר היום : (כח) (מה שמך) . השאלרה
לפתיחת דברים כמו כראשית ג איכה שומד מה הורה
בירך והדומים להם כי יודע היה מה שמו ליון ששולח אליו .
(כט) (לא יעקב יאמר) : לכוונן יהושע ככ לא ינע בעונו
מלניס ככ לא אחת ולא שתים : (כ"א) (כ"א) (כ"א) . כי
אסגס ישראל : (כ"א) (כ"א) (כ"א) . עם מלאך
שנאב קת עמי ולא יכלתי לך להפילך : (ועם אנשים . עם

מצוח ג

כָּל־אֲיָאֲכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נֵיד הַנְּשֵׂה
 אִשׁוֹ עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע
 בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגֵיד הַנְּשֵׂה : א וַיֵּשֶׂא
 יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָא וְעִמּוֹ אַרְבַּע
 מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחֲזֵן אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֶאֱהָרָה
 וְעַל־רַחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׂפָחוֹת : ב וַיִּשֶׂם
 אֶת־הַשְּׂפָחוֹת וְאֶת־יְלָדֵיהֶן קְרָא שְׂגָה וְאֶת־
 לֵאָה וְיְלָדֵיהָ אַחֲרָיִים וְאֶת־רַחֵל וְאֶת־יוֹסֵף
 אַחֲרָיִים : ג וְהוּא עֹבֵר לַפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ
 אַרְצָה שִׁבְעַת פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָהָיו : ד
 וַיֵּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל־צְוָאָרְוֹ
 וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּבְכּוּ : ה וַיֵּשֶׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא
 אֶת־הַנְּשִׂימִם וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה
 לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־תָּנַן אֱלֹהִים אֶת־
 רַבִּיעִי עֲבָדָךְ : ו וַתַּגִּישֵׁן הַשְּׂפָחוֹת הֵנָּה וַיְלַדְיָהֶן
 וַתִּשְׁתַּחֲוֶינָן : ז וַתַּגִּישׁ גַּם־לֵאָה וַיְלַדְיָהָ
 וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחֲרַיִם יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ :
 ח וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל־הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר
 פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לַמַּצֹּאֲחָן בְּעֵינֵי אֲדָנִי :
 ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֵשׁ־לִי רֶב אָהָי יְהִי לָךְ
 אֲשֶׁר־לָךְ : י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־נָא אִסְנָא
 מַצֹּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחַת מִנְחָתִי מִיָּדֶי כִּי
 עַל־כֵּן רָצִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים
 וַתִּרְצָנִי : יא קַח־נָא אֶת־בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר

אֶכְלִין בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יַת־נֵידָא דְנְשִׂיאָ דִּי
 עַל־פְּתֵי יָרֵכָא עַד יוֹמָא הַדִּין אַרְי קָרִיב
 בְּפִת־יָרֵכָא דְיַעֲקֹב בְּנֵידָא דְנְשִׂיאָ : א
 וַיַּחֲזֵן יַעֲקֹב עֵינֵיהֵי וַיֵּחָזֵן וְהִיא עֵשָׂו אֲרֵי
 וְעִמֵּיהָ אַרְבַּע מֵאָה גִבְרָא וּפְלִיג יַת־בְּנֵיָא
 עַל־לֶאָה וְעַל־רַחֵל וְעַל־תַּרְתִּין לַחֲנִיתָא :
 ב וַיִּשְׂוּ יַת־לַחֲנִיתָא וַיַּת־בְּנֵיהֶן קְרָמִיתָא
 וַיַּת־לֶאָה וַיִּבְנֶהָ בְּתַרְאִין וַיַּת־רַחֵל וַיַּת־
 יוֹסֵף בְּתַרְאִין : ג וְהוּא עֹבֵר קְרָמִיתָא וְסָגֵד
 עַל־אַרְצָא שִׁבְעַת זִמְנִין וְעַד־מִיָּקְרִיבִיהָ עַד־
 אָהוּיָא : ד וְרַחַשׁ עֵשָׂו לִקְרָמוּתִיהָ וַנְּפַסִּיהָ
 וַנְּפַל עַל־צְוָאָרִיהָ וַנְּשָׁקֶיהָ וַבְּכּוּ : ה וַיַּחֲזֵן
 יַת־עֵינֵיהֵי וַיֵּחָזֵן יַת־נְשִׂיאָ וַיַּת־בְּנֵיָא וַיֹּאמֶר
 מִן־אֵילִין לָךְ וַיֹּאמֶר בְּנֵיָא דָחַן יְיָ יַת־
 עֲבָדָךְ : ו וַקְרִיבָא לַחֲנִיתָא אֵינִין וַבְּנֵיהֶן
 וְסָגֵדָא : ז וַקְרִיבַת אָף לֶאָה וַבְּנֵיהָ וְסָגִידוּ
 וּבְתַר־בֵּן קְרִיב יוֹסֵף וְרַחֵל וְסָגִידוּ : ח וַיֹּאמֶר
 מָא לָךְ כָּל־מִשְׁרִיתָא הַדָּא דְאַרְבַּעִית וַיֹּאמֶר
 לַאֲשַׁכָּתָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנִי : ט וַיֹּאמֶר
 עֵשָׂו אֵי־תִלִּי סָנִי אָהָי אֲצֻלַּח בְּדִיכָךְ : י
 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִסְנָא אֲשַׁכְחִית רַחֲמִין
 בְּעֵינֶךָ וַתִּקְבִּיל תְּקֻרֹבְתִי מִן־יָדֵי אָרִי־עַל־
 כֵּן חֲוִיתִינוּן לְאַפְךָ כְּחִיוֹן אֲפִי רַבְרִבֵּיָא
 וְאַתְרַעִית לִי : יא קְבִיל־בְּעֵן יַת־תְּקֻרֹבְתִי

הבאת

רשי

דאתותי

ועליונות לטון קטנה וכו' (ירמיה נא) נשתה גבורתם וכו' (בראשית מא) כינשני אלהים אש כל עמלי (ב) ואת לאה וילדיה
 אחרונים אחריו אחריו סביב : (ג) עבר לפניו : אמר אסכח אותך שבע לכלם ילמס כי תפיל : (ד) ויחבקהו
 כתבגלו רמזי כפלאה משתחוה כל השתחויות הללו : וישקרו - נקוד עליו ויש חולקין כדפר הזה ככריתת דספרו יש סדרו
 בקורה זו נושר בלחשקו ככללכו (ב"ר) - א"ר שמעון בן יוחאי הלכה היא כידוע אעשו שוכל ליעקב חלל שכתרו רמזו כחות פנים ונסקו
 ככל

הדיו
 עשו
 אילו
 וריקה
 ד
 צווח
 דאמ
 נת ע
 ואמר
 עבר
 ואתע
 לאש
 יעקב
 הי ק
 ככל
 יוסף
 (ח)
 כיתו
 הית
 חס
 בעי
 כר
 מלח
 לכס
 ויה
 הי
 (י)
 וסר
 גבו
 גבו
 שר
 כן
 לג
 ע

הדין ארום קריב מלאקא ואחר בפתו ירבה ימינא בעקב באתר גידא דגישא : א ונקף ועקב ית עיניו ותמא והא
 עשו אתי ועמיה ארבע מאה גיברין פולמורבין ופליה וגוי : וב ושני ית לחינתא הינן ורגינן בקדמיא ארום אמר
 אילו אתי עשו לחבלא קרביא למעבד וני בנשיא ועבד באילין וקני פתומא הדין נקום וננח עמיה קרביא ונת לאה
 וריקתא בתראין וגוי : ג ואיהו עבר לקמיהו מצלי וקני בתמין מן קדם ׀ ונחן על ארעא שקבע וקניו וגוי :

ירושלמי

ד ורבת עשו לקדמיהו ונפיה ליה ואהרבין על
 צווריה ונשיק ליה וקמן עשו קבא על צערא דשניו
 דאתמומיוו ונעקב קבא על צערא דצווריה : ה ונקף
 ית עיניו ותמא ית נשיא ונת בקיא ואמר מאן אילן לך
 ואמר בני הינן דאתיהיבו לי במיחוס מן קדם ׀ על

עקבך : ו והריבו לחינתא הינן ורגינן ונחין : ז והריברת אוף לאה ורגנתא ונחין וקבר מן קריב יוסף
 ואתעמר קמי רחל ובסיהו בקומתיה ונחין : ח ואמר מן לך קל משרי הדין דארעית ואמר דורון היא דשךרית
 לאשקתא בתמין בעיני רבוי : ט ואמר עשו אית לי גבסין סגיאין אתי יתקיים לך מאן דאית לך : י ואמר
 ועקב לא תיקא מן קבעו אין ברוו אשקתית בתמין בעינך ותקבל דרוני מן ידי ארום בגין מן חמית קבר אשך ודמי לי
 הי במחמי אפי מלאקא דידך דהא אתרעיתא לי : יא קביל ברוו ית דורון דאתתיא לך ארום אתיב לי במיחוס

מן

רשי

בכללכו (ב"ר) : (ה) מי אלה לך . מי אלה להיות שלך : (ו) נגש יוסף ורחל . בכלן האמהות נגשות לפני הנביא אבל כרחל
 יוסף נגש לפניו חסר חמי יפת תואר שמו יתלה בה עינו אותו רשע חמור כנגדה ואעככו ולהסתכל בה מוכחן וכה יוסף לברכת עלי עין :
 (ח) מי לך כל המחנה . מי כל המחנה חסר פגשתי שהוא שלך כלומר למה הוא לך פשוטו של מקרא על מוליכי המחנה . ונדרשו
 כיתות של מלאכים פגע שהיו דוחפין אותם ואת אנשי וזומרים להם של בני אתם והם זומרים להם של עשו והן זומרים הכוהנו ואלו זומרים
 הניחוכו של יתק הוא ולא היו משגיחים עליו . מן בנו של אברהם הוא ולא היו משגיחין . אחיו של יעקב הוא זומרים להם אם מן משלנו
 אתם : (ט) יהי לך אשר לך . כאן הודעה לעל הסרכות (ב"ר) : (י) אל נא . אל נא תאמר לי : אם נא מצאתי חן
 בעיניך ורקחתי מנחתי מירי כי על בן ראיתי פניך וגו' . כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך והן משוכן לי
 כראיית פני הונלך שרתי שר שלך ועוד על שנתרנית למחול סורחתי . ולמה הזכיר לו ראיתי המלאך כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה
 מלאכים ויכול חיי יוכלו מועתה : והרצוני . נתפייסת לשוכן כל רצון שמקרא לשון פיוס אפיינימל"טו בלע"ו . כי לא לרצון יהיו
 לכם הקרבנות כמות לפיוס ולרצות וכן . (משלי י) שפתי נדיק ידעון רצון ודעים לפיוס ולרצות : (יא) ברכתי . מנחתי מנחה
 זו היתה על ראיות פנים ולמקרים חיה כהא חלל לשלילת שלום וכל כרכה שהיא לראיית פנים כגון ויברך יעקב את פרעה (מלכים ב
 יח)

רשב"ם

הירך טעמו למטה כרי"ם כי כן שמה וכן נדר משה וכסירך דכוח כהפכ"ס להיות פתח קטן וטעמו כמות ראשונה . ירך יעקב . ירך המשכן :
 (ו) נגש יוסף ורחל . לפי הפסוק דרך להזכיר את האים תחלה חבל למעלה ונתון שחמר למה וילדיה חסר כמו בן רחל ויוסף : (ח) מי לך כל
 המחנה של עדרים ששלחת : (יא) חנני (ש"א חכנני) :

מכלל יופי

וסר לו ממנו והיה נבון לפר' ג"ה גיד הנפסק מן ירמיה ואל נשהה
 גבורתם ויהיה גם משרש נשה אלא שטוב הוא לאחר נשתה
 גבורתם עם ירמיה ונשרו מים . (על כף הירך) נקרא כן לפי
 שהעצם הנכנס בו עצם הירך כפוף . ויש מפרשים כי נקרא
 כן לפי שרהכשר אשר פכיב עצם הקולית העריונה עשוירה
 כסין כף :
 לג (צואריו) . זכרו אותו בלשון שנים לפי שדרוא
 שני צדיו הימין והשמאל : (ה) (חנן) : אף
 על פי שפירושו קרוב לענין חמדה פירושו קרוב לענין

מתנה ופירושו כלומר כי בהם בילדים חנן אלהים את עבדך :
 (ח) (מילך) . הכלל שלא תמצא מי כי עם ער חי מדבר
 ופירושו מי הוא ששגרת לו
 כל המחנה הזה שלך
 אשר פגשרי :
 (י) פני אלהים . פני השמים
 כגדולים . חוטעמו
 פני מלאכי ה' להודיעו שהוא
 כניס כדי שירא מהיקלו .
 (יא) (ברכה') . מנחתי :
 (הכאת) כהא עם הרניו
 להורות ער הנקבה וכסין
 ס"ח

הבאת לך כִּי־חַנְנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלִי־כָל
 וַיִּפְצְרוּ־בּוֹ וַיִּקָּח : יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְגַלְכָה
 וְאֶלְכָה לְגֵגְרֶךָ : יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָי יֵדְעֵי
 כִּי־הִילָדִים רַכִּים וְהַצֹּאֵן וְהַבָּקָר עֲלוֹת עָלָי
 וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וּמְתוּ כָל־הַצֹּאֵן : יד
 וַיַּעֲבֵר־נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַיֹּאֲזִי אֶתְנַחֲלָה
 לֵאמֹר לְרַגְלֵי הַמְּלֹאכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְרַגְלֵי־
 הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבָא אֶל־אֲדֹנָי שֶׁעִירָה :
 טו וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֲצִינְהֶנָּא עִמָּךְ מִן־
 הַעֵם אֲשֶׁר אֲתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצְא־
 חָן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי : טז וַיִּנְשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא
 עֲשׂוֹ לְרַכּוֹ שֶׁעִירָה : יז וַיַּעֲקֹב נִסְעָה סִכְתָּה
 וַיָּבֵן לָוֹ בַּיִת וּלְמַקְנָהוּ עָשָׂה סִכְתָּה עַל־בֵּן
 קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סִכּוֹת : יח יח וַיֵּבֵא
 וַיַּעֲקֹב שְׁלֹם עֵיר שְׂכָם אֲשֶׁר בְּאַרְצֵי כְנָעַן
 בְּבֵאוֹ מִפְּרַן אַרְבָּם וַיַּחַן אֶת־פְּנֵי הָעֵיר :
 יט וַיִּקַּן אֶת־חֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטְתָה־
 שָׁם אֶהְלוּ מִיָּד בְּנֵי־חַמּוֹר אָבִי שְׂכָם בְּמֵאָה

דֹּתוֹתֵיךָ לְךָ אֲרִי־רַחֲסֵי־עָלָי קָדְם יְיָ וַאֲרִי
 אֵי־ת־לִי־כּוֹלָא וְאֲתִקִּיף בֵּיה וְקָבִיל : יב
 וַאֲמַר טוֹל־וְגַהֲךָ וְאֵיהֲךָ לְקַבְּלְךָ : יג וַאֲמַר
 לֵיה רִיבּוּנֵי יֵדַע אֲרִי־יִקְרָא רַכִּיכִין וְעִנְיָא
 וְחֹרֵי מַיְקָמָא עָלָי וְאִם־אֶדְחֻקִּינוּן יִמְצָא
 חָן וַיְמֹתוּן כָּל־עִנְיָא : יד וַיַּעֲבֵר־כְּעֵן
 רִבּוּנֵי קָדְם עַבְדֵיה וַאֲנָא אֶדְבֵר בְּנִיָּה לְרַגְלֵי
 עוֹבְדֵתָא דִּי־קָדְמִי וּלְרַגְלֵי יִקְרָא עַד דֹּאֲתִי
 לַחַת־רִבּוּנֵי לְשַׁעִיר : טו וַאֲמַר עֲשׂוּ
 אֲשִׁבּוֹק־כְּעֵן עִמָּךְ מִן־עֵמָא דְעָמִי וַאֲמַר
 לָמָּה דְנָן אֲשִׁמַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִיבּוּנֵי : טז
 וְחַב בְּיוֹמָא הַהוּא עֲשׂוּ לְאוֹרְחַיָּה לְשַׁעִיר :
 יז וַיַּעֲקֹב נָטַל לְסִכּוֹת וּבְנָא לֵיה בֵּיתָא
 וְלְבַעֲרֵיהָ עַבְדֵי מַטְלָן עַל בֵּן קָרָא שְׂכָמָא
 דֹּאֲתָרָא סִכּוֹת : יח וְאֵתָא יַעֲקֹב שְׁלֹם
 לְקָרְתָא דְשְׂכָם דִּי בְּאַרְצָא דְכְנָעַן בְּמִיתוּתֵיהּ
 מִפְּרַן דֹּאֲרָם וְשָׂרָא לְקָבִיל אֵפִי קָרְתָא :
 יט וַיִּבְּן יַת־אֲחַסְנַת חֻקְלָא דִּי פְרִסְיָה־

קשיטה

רשיי

חמן

יח עשו אחי ברכה דם: חריבוך (שמואל א' יב) לשאלו לו לשלם ולכרו דתושי ונלך חנות כולם לשון ברכת שלום הן שקורין בלע"ז
 שלודחר חף ו ברכתו מו"ן של"ר אשר הובאת לך לא טרחת בה ואני יגעתי להגיע עד שחלה לידך (כ"ר) חנני וכו' ראשונה מודגשת
 לפי היות משמשת כחוקם שני מו"ן שהיה לו לומר חנני ש"ן חן כלל שני מו"ן והסלשית לשימוש כמו עשני וכו' (י) יש לי כל כל
 סבוקי ונשו דכר כלשון גוף יש לי רכישות ויותר מוכדי נרטי (יב) נסעה כמו נסעה סלחה שהיא כמו שמע סלח חף כאן נסעה כמו
 כסע והט"ן יסוד כתיבה ותרנום של אונקלוס טול וכו' (ס) עשו חמר ליעקב נסע מכלן וכלן: ואלכה לגגך כסוע לך טובה ו אעשה לך
 שאחרך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר חמה צריך וזהו לגגך כסוע לך: (יג) עלות עליי הנאן והבקר שהן עלות מוטלות עליי לנלכן לאט
 עלות: מונללות עולליתן לשון עולל ויונק עול יומים שתי פרות עלות וכלע"ז חנפיוס: ודפקום יום אחד (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם
 בדרך סמורטה ויותר כל הלחן: ודפקום כמו (שיר ה) קול דודי דוקק מוקש בדלת: (יד) ועבר נא אדוני אל תארידי ימי הליכתך עבור כפי דרכך
 ואף חם תתרחק: אתנהלה אתהכל ה' חיתורה כמו חרדה חטעה: לאשי לאט שלי לשון נחת (ישעיה ח) ההולכים לאט
 (שמואל ב' יא) לאט לינער לאטי הל"מד מן היסוד וחינה משמשת אתנהל כחת שלי (ט) לרגל המלאכה לפי צורך
 הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להוליך ולרגל הילדים לפירגליהם, שהן יכוניס לילך: עד אשר אבא אל אדוני שיעירה
 הרחיסלו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות ואומר עד אשר אבא אל חדוני שיעירה חמר חם דעתו לעשות לירעה ימתון
 עד כואי חלו והוא לא הלך (כ"ר) ואימתי ילך כיומי המשח שחלמר (עובריה) ועלו מושיעים כהר ציון לשפוש את הר עשו ומ"א
 לפרעה ורטיס: (טו) ואומר למה זה תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: ואמצא חן בעיני אדוני ולא תשלים לי עתה
 שום נמול: (יז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו

לדבר
 ט
 ובהוא
 דלית
 אבס
 לדבר
 כי אם
 בית
 בתור
 האוקר
 העולם
 אונ' ט'
 חנני
 הכתוב
 וועלן
 (ט)
 (י)
 שופר
 לכתוב
 חטע
 וכח
 חלה
 ס"ח
 לרכיב
 נקרא
 הנער
 שם ח'
 (דפס)
 לכס
 שיצ
 כו'
 ענינו

ינתן בן עזיאל

ירושלמי

קד

מן קדם יי נארום אירי לי נקסין פניאין רחמק ביה נקביל : יב ואמר נטויל גנהך ואזיר לקבלך עד דתמטי לבי
משורביך : יג ואמר ליה ריבויי ידע ארום טליא
תמיין ועגא ותורי דמשעקו עלי ואין דתיקנא להום יקניא
וגוי : יד יעיבר בקעו רבויי ונטויל קדם עכריה ואנא
איזבר בגייתא לבלחודוי לרגל עיבדמא דאית קדמי ולרגל
טו ואמר עשו אשבוך קדון עמד מן פולמוסין דעמי ואמר וגוי : מז ואתעביד גיסא ליעקב ומב ביקמא
והוא עשו לארחה לגבלא : יז ניעקב נשל לסיפוח ואיתעקב מן קריסר רחי שמה וקנא ליה בי קודרשא
ולגיתו עבד מטלו בגין בן וגוי : יח ואתא יעקב שלם קבל דליה לקרמא דשקם דבארעא דקנעו בגייתיה קשבן
ארם ושרא לקביל קרמא : יט וזמן נת אחסנת תקל דפס מן משקניה מן יד בני תמור אבוי דשקם במקארה

ירושלמי

ארום טליא תמיין :

אויזבר בגייתא לבלחודוי לרגל עיבדמא דאית קדמי ולרגל
טו ואמר עשו אשבוך קדון עמד מן פולמוסין דעמי ואמר וגוי : מז ואתעביד גיסא ליעקב ומב ביקמא
והוא עשו לארחה לגבלא : יז ניעקב נשל לסיפוח ואיתעקב מן קריסר רחי שמה וקנא ליה בי קודרשא
ולגיתו עבד מטלו בגין בן וגוי : יח ואתא יעקב שלם קבל דליה לקרמא דשקם דבארעא דקנעו בגייתיה קשבן
ארם ושרא לקביל קרמא : יט וזמן נת אחסנת תקל דפס מן משקניה מן יד בני תמור אבוי דשקם במקארה

ברגליין

רש"י

לדרבו . (ב"ר) עשו לכדו וד' מאות איש שהלכו עמו כשנטו מאכלו אחד אחד והיכן פרע להם הקב"ה כימי דוד שאמר (שמואל א' ל) כי אם ד' מאות איש אשר רכבו על הגמלים : (ז) ויבן לו ביר . (מגילה יז) שהה שם י"ח חדש קין וחורף קין . סבות קין . בית חורף . סבות קין : (יח) שלם . שלם כגופו סבת רפא ונלעתו (שבת ל) שלם כמנונו שלא חקר כלום מכל אותו דורו . שלם בתורתו שלא שכת תלמודו כבית לבן : עיר שבם . כמו לעיר וכנווה (רות א) עד כואלה בית לחם . בבאו מפרדן ארם . כאדם האומר לחכירו ילא פלוגי מתיין שני אריות ובה שלם . אף כאן ויבא שלם מפרדן ארם מלכך ומעשו סודו ונגלו כדרך : (יט) קשיטה . מעה

באר רחובות דקרוקי רש"י

העולם ולמה כתיב וירוח לו על זה קאמר לזכרו לרפאותו . ואותן שעות וכו' רנה לומר מלת לו תשנוש ככאן במקום כשכיל (פון זיינט וועגין אוי' טויין) : (ז) רש"י מודיעך שחין אות בלתי שלש אותיות שרשיות ולפיכך הוזכרו לומר הדגש שתרך מן ראשונה מורה חסרון כו' חזונית השורש וכאלו כתיב תגגגי (ער הט גלייט ועליגט מין) : (ח) דהא דאי חין לומר הנו"ן כוללת גמעה שימושית היא לסימן הרבים כמו כוללת וכלה דה"ה היו לזכות נפעה דגש תוך הסוף להורות חסרון כון השרשית ומודכתיב נסעה בלתי דגש ודאי כו' הכתובה לאו שימושית היא רק יסודית וכאלו כתיב גפע וכוללת וכלה כו' ודאי לסימן הרבים וזה כתרנונו טול (עיא) ונהך (אוי' מיר וועלין גין) : ומה שכתב עוד כונו שמוערה סלחה רנה לומר ה"ה כוללת נסעה היא נוספת כונו ה"ה כוללת שמעה סלחה : (ט) רש"י מודיעך כוה תרתי חדא טעה דקאמר הלמד מן היסוד רנה לומר שרשו לאט ואכיל רחיה מן התולעים לאט (ויא גיין לאננוס) ועוד

רשב"ם

(יד) עד אשר אכא אל אלוני שעירה . הרחיב לו את הדרך . (יח) ויבא יעקב שלם . אל עיר שמה שלם : כמו ותבאנה בית לחם ונוי שופרם שלם בתורתו שלם כמנונו טועה ה' לפי הפשט שחין דרך המקרא לדבר כך וגם מה צורך וכי כשכיל מיעוט דורו שנתן לעשו הוצרך לכתוב כן : עיר ששם . עירו של שם כמו כי משבן עיר סימון מלך האמורי היא כדכתיב וירא אותה שם בן חמור החוי : (יט) קשיטה מין מטבע שמה כן : (כ) אל אלהי ישראל . שהיילטי מלכך ומעשו . כלומר האלהים הוא אלהי יעקב שהיילטי מלכך ומעשו . וכונו שקורין שם אדם אליעזר עמואל . כמו כן נקרא העובד כן וכונו שפרשתי טעוטה : (ח) ותלא דינה . כי חזן לעיר גטה אלהי ויאלה נשם ונכנסה לעיר : (כ) נשיא הארץ . והמפרש שם שם העיר טועה הוא שלא מלינו ככל מקום עיר ליון עיר ירושלים אלף העיר

מכלל יופי

ס"ח כתב בתיו במקום הא (הבאה) : (יב) (נסעה) . רהנו לרבים ויש אומרים כי הוא צווי בתוספת הא : (יג) (עלות) . נקראו כן הבהמות המניקות ע"ש בגיהם שהם עולים וכן הנערים כבני אדם נקראו כן ישיהם עור ימים שמיט התשכה אשה עולה : (עלי) . לנהלם לאטם : (ודפוס) . ענין דחירה ואם דפוס וכן ישיהל גרחה לכס לחם צר ואם נתן כלומר אם דפוס הרועים יום אחד שיצטרכו למהרם כעבורך ימותו כל הצאן : (ומתו) . הו"ו כו' תהלים מיונרדם ורכבוסום והדומים להם : (יד) (לאטי) . ענינו כנחתה והו"ו נוספת הוא כנוי המוכר בערווה למד

נוספת ורבי יהודא כתב שהיא שרשית : (לרגל המלאכה) ולרגל הילדים . כלומר לאטם שלא יהיו רגליהם במרוצה וכמהירות והוא התנהל לרגלם : (המלאכה) . רוצה לומר המקנה כי לפי שהאדם רכזתעסק בקנין הצאן כל מעשרו ומלאכתו עליהם אמרו עליהם מלאכה : (טו) (למה זה אמצא חן בעיני אדוני) . לעשות כל הכבוד הזה וכן רותס מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני : (יז) (סכותה) . לסכות והדומים לו רבים בתוספת הא בסוף שתחמר הלכד : (יח) (פני העיר) . לפני ואחרי יאמר על גף האדם וממנו נשאלים לשאר הדברים : (יט) (ויקן) . האות

בראשית לו לר וישלח

קשימה : כ ונצב שם מוצב ויקרא לו
 חמישי אל אלו וישראל : ס א ותצא דינה
 ד בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות
 הארץ : ב וירא אתה שקם בן חמור החוי
 נשיא הארץ ויקח אתה וישקב אתה ויענה :
 ג ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ויאחז
 את הנעל וידבר על לב הנער : ד ויאמר
 שקם אל חמור אביו לאמר קח לי את
 הילדה הזאת לאשה : ה ויעקב שמע כי
 טמא את דינה בתו ובגנו הו את מקנהו
 בשדה והחרש יעקב עד באס : ו ויצא
 חמור אבי שקם אל יעקב לדבר אתו :
 ז ובג יעקב באו מן השדה בשמים
 ונתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה
 עשה בישראל לשקב את בת יעקב וכן לא
 יעשה : ח וידבר חמור אתם לאמר שקם
 בני השקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו
 לאשה : ט והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו
 לנו ואת בנותינו תקחו לכם : י ואתנו
 תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוה
 והאחוזו בה : יא ויאמר שקם אל אביה
 ואל אחיה אמצאתן בעיניכם ואשר
 תאמרו אלי אתן : יב הרבו עלי מאד
 מהר ומתן ואחנה כאשר תאמרו אלי
 ותנו לי את הנער לאשה : יג ויענו
 בג יעקב את שקם ואת חמור אביו
 במרמה

הנערה קרי
הנערה קרי

הנערה קרי

מוחרין ומתנן ואחז במא דתימרון ליוהבולי

אונקלוס

תמן למשכניה מידא דבג חמור אבוי
 דשקם במצא חורפן : כ ונצב שם
 מדבקה ופלה עלוהי קדם אל אלהא
 דישראל : א ונפקת דינה בת לאה די
 ילדת ליעקב למחוי בבנת ארעא :
 ב וחזא יתה שקם בר חמור חיואר
 רבא דארעא ודבר יתה ושכיב יתה ויענה :
 ג ואתרעיאת נפשיה בדינה בת יעקב
 ורחם ית עולימתא ומליל ער לבא
 דעולימתא : ד נאמר שקם לחמור אבוי
 למימר סבלי ית עולימתא הדא לאתו :
 ה ויעקב שמע ארי סאיב ית דינה ברתיה
 ובגוהי הו עס גיתוהי בתקלא ושתיק יעקב
 עד מיתיהון : ו ונפק חמור אבוי דשקם
 לות יעקב למללא עמיה : ז ובג יעקב
 עאלו מן תקלא כד שמעו וארנסו
 גובריא ותקיף להון לתדא ארי קלנא עבד
 בישראל למשקב ית בת יעקב וכן לא
 כשר לאתעבדא : ח ומליל חמור עמהון
 למימר שקם ברי ארתרעיא את נפשיה
 בברתיוון הבו כען יתה ליה לאתו :
 ט ואתחתנון בנא בנתכוון תתנון לנא
 וית בנתנא חסבון לכון : י ועמנא תתבון
 וארעא תהי קדמיכון היבו ועיבדו בה
 סחורתא ואתסינו בה : יא נאמר שקם
 לאבוי ואלאקהא אשכח רחמין בעיניכון
 ודתימרון לי אתן : יב אסגו עלי לתדא
 ית עולימתא לאיתו : יג ואתיבו בגי
 יעקב

ברנ
א
חיואר
רבי
ה
גרב
ה
בחית
כה
מורה
רביא
מש
(כ)
כחית
ויקרא
ליעקב
ולא כי
כחית
כמת
את
ועוד
כעיר
ויקרא
(כ)
תחתי
האוח
פירוש
לערב
חרגס
דעאן
לזכרו
שמי
וכן ק

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קה

ב ואם פקדו כקדמא ופקדו יתב כעשויא דאפריש מן כל דיליה קדם אל אלהא דישראל
 א ונתקת רינה ברת לאה די ילידת לעקב למיחמו בנימין בנת עמי ארעא : ב ונתקא יתה שקם בר תמור
 חיוורה ברא ארעא ודבר יתה באנוסא וישכיב עמה ונסקה : ג ואחרעיה בנשיה בדינה ברת יעקב ונתים נת
 ריבא ומליל פיוסין עד לקא ריבא : ד ואמר שקם לתמור אבוי למימר שב לי ית טליקרא תדא לאנתו :
 ה ויעקב שמע ארום וגוי : ו ונפק חמור וגוי : ז ורנני דיעקב עליו מן תקלא גדי שקעו ואתקסיסו
 גורבא ותקיף להום לתדא ארום קלנא עבר שקם בישראל למישוב עם ברת יעקב וגו לא תנה בשרי לאתעובדא :
 ח ומליל עמהון חמור למימר שקם ברי רעית גפשיה בבתיכון חבו בבני יתה ליה לאנתו : ט ותתערבון
 בחיתונא עמנא בנתכון וגוי : י ונעמנא מתוכון ארעא קדי קדמיכון בדינהא לקון מיכו ונעבירו בה פקמטיא ואתסינו
 קה : יא ואמר שקם וגוי : יב אסקו עליו לתדא
 מוהרא ומקנא ואימו היקמא דתימרון לוי ויהבו לוי ית
 ריבא לאנתו : יג ואתיבו בני וגוי ומלילו בגין וגוי ז

ירושלמי
 פיון דקדוקתא :

ואמר

דש"י

נשה . אר"י כזהלכתו לכרמי הים היו קורין למעה קשיטה : (ז) ותרננו חורפן טובים חרופים בכל מקום כגון עובר לסוחר) :
 (ב) ויקרא לו אל אלהי ישראל . לא שהמוכח קרוי חלסי ישראל . אלא על שם שהיה הק"ה עמו והנילו קרא שם המוכח על שם הנס
 להיות שבתו של ניקוס מוכר בקריתת הסם כלומר מן שהיה אל הוא הק"ה הוא לחלסי לי שמי ישראל . וכן מליכו כחשה (שכורות ז)
 ויקרא שמו ה' נבי לא שהמוכח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המוכח להזכיר שמו של הק"ה ה' הוא נסי . ודכונינו דרשנו שק"ה קראו
 ליעקב אל (בגילה יח) וד"ת כפטי' סיפון סלג' חתלקים למעה טעמים . ואני ליישכ פשוטו של מקרא בחתי : (א) בת לאה .
 ולא בת יעקב . אלא ע"ש ינחתה נקראת בת לאה שאף היא ינחית היתה (ב"ד) שנחתה ונתת לאה לקראתו : (ועליה משלו המשל
 כאמה בן בתה) : (ב) וישכב אורה . כדרכה : ויענה . שלא כדרכה (יובא עז) : (ג) על לב הנערה . דכריס
 המתיישבים על הלכרתי אב"ך בחלקת מדה קטנה כמה ממון בזכו חגי אשיח ותקנה העיר וכל שדותיה : (ז) וכן לא יעשה . לענות
 את הכתולות שהאומות גדרו עמון מן העריות על ידי המכול (ב"ר) : (ח) חשקה . חפנה : (יב) מהר . כזוכה :
 (יג) במרובה . בחכמה . אשר טמא . הכתוב חומר שלח היתה רמיה שהדי טמא את דיכה אחותם (ב"ר) :
 (יד) הרפה

באר רחובות דקדוקי דש"י

ועוד מודיע לך היו"ד בסוף עולת לאטו היא לשמוש כינוי מוכר בעד עמנו וזה עכתב ללע שלי ומסיים נחת שלי (מיון לחננוס קייט) :
 (י) דלע

רשב"ם

העיר מוכרת אחרי השם ואפילו אם זאת היא שם שמה לזכרון גזירת בני יעקב עמו את שמיה שכה כדכתב בלון שנקרא בית אל וכדכתב
 ויקרא לליש דן על שם דן אחיס . לזכרון גזירתם שהרנו אפסי העיר . וכדכתב ויבי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנון :
 (י) וכני יעקב בחזון השדה . כהן כן סגל חמור לדבר אלי יעקב ומנחם ודבר אתם וגו' כמותיכם תחנו לכוונת בנותינו
 תקחו לכם . בכני יעקב תלו החיתונים לכבודם לתת ולקחת . אבל כהם פרו את הדבר לאנשי עירם חמדו לזפרע לכבוד בני העיר שהם יתון
 הנוקמים והנתינים כדי לפתותם שישעו אליהם להמול : (י) וסחרוה . המי"ת גזירתם . וכן עון גאל גלתי . מן
 שקט

מכלל יופי

האוח הנוספית כגעיא להשלים החטרון : (קשיטת) .
 פירושו מעה וכו' בדבריו לאמר רבי עקיבא כשודלכתו
 לערבייא שמעריה שהיו קורין למעה קשיטה אבל אנקלוס
 חרגס חורפן יהרגם גם כן כראית ככ כביעות הצאן חורפן
 דעאן : (ויקרא לואל אלהי ישראל) . קרא למזכבה כן
 לזכרון לאשר הצילהו האל בדרך ושלח לו מלאך ושורה
 שמו ישראל ר"ל ששררה עם אל לפיכך קרא שם המזכבה כן
 וכן קרא משה למזבה אשר בנה שנותיו ה' נסילזכרון

הנס שעשה להם' :
 (ה) לך (הילדה) . בפתח היור : (ז) (לשכב) . בא
 המקור במקום המחשבה והמעשה (לשכב
 אתבה יעקב) ושכב : (ח) (חשקה) ענינו כענין חפץ :
 (ט) (והחחרנו אותנו) ענינו אובני : (י) (וסחרותה) .
 רוצה לומר סחרונה . (והאהזובה) קחו לכם אחוזבה
 ערעת זיו כדודי העיר : (יב) (מזהר) . ענינו חטרון
 והשלוח

במרמרה נודברו אשר טמא את דינה
 אחתם: יד ויאמרו אליהם לא נזכר
 לעשות הדבר הזה לתת את אחתנו לאיש
 אשר לו ערלה כי חרפה הוא לנו:
 טו אך בואת גאות לכם אם תהיו כמנו
 להמל לכם כל זכר: טז ונתנו את
 בנותינו לכם ואת בנותיכם נקח לנו וישבנו
 אתכם והיינו לעם אחד: יז ואסלא
 תשמעו אלינו להמול ולקחנו את בנותנו
 והלקנו: יח וייטבו דבריהם בעיני חמור
 ובעיני שכם בן חמור: יט ולא אחר
 הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב
 והוא נכבד מכל בית אביו: כ ויבא חמור
 ושכם בנו אל שער עירם ונדברו אל
 אנשי עירם לאמר: כא האנשים האלה
 שלמים הם אתנו וישבו בארץ ויסחרו אתה
 והארץ הנדה רחבת ימים לפניהם את
 בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם:
 כב אך בואת יאתו לנו האנשים לשבת
 אתנו להיות לעם אחד בהמול לנו כל זכר
 כאשר הם נמלים: כג מקנהם וקנינם וכל
 בהמתם הלוא לנו הם אך גאותה להם
 וישבו אקנו: כד וישמעו אל חמור ואל
 שכם בנו כל יצאי שער עירו וימלו כל
 זכר כל יצאי שער עירו: כה ויהי ביום
 השלישי בהיותם באבים ויקחו שני בנות
 יעקב

יעקב ית שכם וית חמור אבוהי בחוכמא
 ומלירו די סאיב ית דינא אחרתהון:
 יד ויאמרו להון לא ניכול למעבד פתנמא
 הרין למיתן ית אחתנא לנבר דליה עורלא
 ארי חיסודא היא לנא: טו ברם בנדא
 נטפס לכון אסתהון כותנא למגור לכון
 כל דכורא: טז ונתן ית בנותנא לכון
 וית בנותיכון ניסב לנא וניתב עמכון ונתו
 לעמא חד: יז ואסלא תקבלון מננא
 למגור ונדבר ית ברתנא וניול: יח ושפרו
 פרתניהון בעיני חמור ובעיני שכם בר
 חמור: יט ולא אחר עולימא למעבד
 פתנמא ארי איתרעי בבתי יעקב והוא יקר
 מכל בית אבוהי: כ ואתא חמור ושכם
 בריה לתרע קרתהון ומלילו עם אנשי
 קרתהון למימר: כא גובריא האינין
 שלמין אינון עמנא ויתבון בארעא ויעבדון
 בה סחורתא וארעא הא פתורת ידון
 קדמיהון ית בנתהון ניסב לנא לנשין וית
 בנתנא נתן להון: כב ברם בדא יטפסון
 לנא גובריא למיתב עמנא למהו לעמא
 חד במגור לנא כל דכורא כמא דאינון
 גירין: כג ניתיהון וקנינהון וכל בעיריהון
 הלא דילנא אינון ברם נטפס להון ויתבון
 עמנא: כד וקבילו מן חמור ומן שכם
 בריה כל נפקי תרע קרתיה ונתו כל
 דכורא כל נפקי תרע קרתיה: כה ויהוה
 ויסיבו חרין בגי יעקב שמיעון ודיו אחי
 דינה

לנא
 דבתנא
 והוא
 עקנא
 במגור
 כו
 ח(י)
 לכס
 נ"ו
 וכת
 לכת
 סידו
 (י)
 ולו
 (י)
 גויער
 הכו
 ונתנא
 טחט
 וכן
 (כה)
 והש
 להש
 דבר
 אסי
 העמ
 להור
 הנח
 ע

יד ואמר ליהוה לא יוכל למעבד נח פתקמא חדין למיפו ית אחרקא לגבר דיליה עירקלתיא ארום גניקא היא
 לקא : טו ברם ברא נתפיים וגוי : טז ונתן ית וגוי : יז ואין לא תקבלו מנא למעבד ונשב בתקפא ית
 ברהיא ונעיל : יח ושפרו פתגמיהון וגוי : יט וליא אהעבב בקיא למעבד פתקמא ארום צבי בברה יעקב
 והוא וגוי : כ ואתא תמור וגוי ומילילר עם אינשי קבע קרמיהון למימר : כא גרבנייא האליו שלמיו אינו
 עקמא ונתכוו בארעא ויעברו בה פתקמא וארעא הא פתירה תחומין קדמיהון וגוי : כב ברם ברא ירפייסון וגוי
 קמוזור לקא קל דברא היקמא וגוי : כג גיתיהון ונבסיהון וכל בעיריהום הלא דילגא אינו ברם גרפיים וגוי :
 כד וקבילו מן וגוי : כה ונתון ביקמא מלתא בה דו מרמקמקמון מן כוב גרנתרהום ונסיבו מרין קמנטי

דיעקב

רש"י

(יד) חרפה הוא - שנין פסול הוא אלכלו הכא לחרף חכרו היה אומר לו ערל אתה או כן ערל - חרפה בכל זקום גדוף : (טו) נאות לכם - נתרנה
 לכם לשון (מורכבים בבי) ויאותו (הכניס ביהודיע) : להמול - להיות כמול אינו לשון לפעול חלא לשון להפעל (י) - (ז) ונתנו -
 נו"ן שנייה מודגש לפי שהיא נמשכת בזקום שתי נוכ"ן וכתבנו : (יא) את בגורקיס נקח רגו - אתה מונח כתבאי שאמר חמור ליעקב
 ובתשובת בני יעקב לחמור שאלו החשיכות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיכרו להם וכנותיהם יתלו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את
 בנותינו לפי דעתנו ואת בנותיכם נקח לנו ככל אשר נחפזן - וכשכרו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכה דברים את בנותם נקח לנו
 לששים ואת בנותינו נתן להם כדי לרצותם שאותו להמול : (כא) שלמים - כשלם וכלב שלם : והארץ הנה רחבת ידים - כאדם
 שידו רחבה ונתנית כלומר אל תפסידו כלום פרקמטיא הרבה כזה לכאן ואין לה קונים : (כב) בהמול - להיות כמול :
 (כג) אך נאותה להם - לדבר זה ועל ידי כן יסבואתנו : (כה) שני בני יעקב - בניו היו ואף על פי כן נהגו עמקן שמעון
 ולוי כשאר אנשים שאינם בניו שלא נטלו עמה הימנו (כ"ד) : אחידינה - לפי שמסרו עמקן עליה נקראו אחיה : בטח - שהיו
 כואכים

באר רחובות דקדוקי רש"י

(י) רצה לומר הדגש שתוך המום במלת להמול מורה שאינו לשון לפעול (זוועירקן דהיינו זו כשניידן) אלא לשון להפעל (זוועירקן
 זוועירקט להמול זוועירקן כשניטן - (יא) כולת ונתנו הוא הפרש נתן וא"כ הוי למוכתב ונתננו כשתי נוכ"ן אחר התי"ו כי
 מלאכום לאו שרשית היא רק נגזרת מן מלת אנחנו לכן קאמר הדגש שתוך הנון מורה חסרון כון שרשית כאלו כתיב
 ונתננו (מירועירקן געבין) : (יב) גם כאן מודיען הדגש שתוך המום במלת בהמול מורה חסרון לשון נפעל וכאלו כתיב בהמול
 וקיינו להיות כמול (וועירקן

רשב"ם

שטח שחטוהו - מן שאל ישאלוני משכתי זדק - מן חכר כחורוהו - מן פעל יפעלוהו : (טו) ונתנו - דגש - כוונתננו פירשניתן -
 וכן נוצרים כתנוד כוונתננו : (יט) ולא אחר - מנורת לא אחר שהוא משקל כנד כוונתשכר : והוא ככד - ושמועלו :
 (כה) להיותם כואכים - לפי דרך ארץ - ופשוטו של מקרא או הכואכים מיוס ראשון ושני : ויקוול על העיר - שהיו יושבים בטח
 ולא

מכלל יופי

והשלוח : (יד) (ערלה) כל דבר היתר והכבד שראוי להשליכו ולהסירו יקרא ערלה (טו) (נאות ענינו התרצות בדבר והכינו והרגום נאות נטפם וכן (יאותו) והרגום משלי א אם יפתוך חטאים אר הבא לא תטפם (יה) (ויטבו) - העמדת היוד הנוספת כגעא להורות על היור פא הפעל הגחה : (כי חפץ) - פערל עבר לגזירת קאל :	האחר (יט) אינו כוונתאחר עד עתה רק מן הכנין הכבד הדגש על משקל	ברך נבות ; או שלמים מוענין שלמות ומעלה כמו שאערו לאברהם נשיא אלהים אתה בתוכנו ; נפעל ובא במשקל נפעול כמו (בג) (מקניהם וקנינם) - הראשון על הכהמות והאחר על שאר	נא 51
---	--	---	----------

ק יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ונבאו
 על העיר בשח ויהרגו כל זכר : כו ואת
 חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב ויקחו
 את דינה מבית שכם ויצאו : כז בני יעקב
 באו על החללים ויבזו העיר אשר טמאו
 אהותם : כח את צאנם ואת בקרם ואת
 חמוריהם ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה
 לקחו : כט ואת כל חילם ואת כל שפם
 ואת נשיהם שבו ויבזו ואת כל אשר בבית :
 ל ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי
 עברתם אתי להבאישני בישב הארץ בכנעני
 ובפרוי ואני מתי מספר ונאספו עליו הכנעני
 ונשמדתי אני וביתי : לא ויאמרו הכנעני
 יעשה את אחותנו : פ א ויאמר אלהים
 רה אלי יעקב קום עלה בית אל ושבע שם ועשה
 שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני
 עשו אחיך : ב ויאמר יעקב אל ביתו
 ואל כל אשר עמו הסרו ארתי אלהי הנכר
 אשר בתכלם והטהרו והחליפו שמלתיכם :
 ג ונקומה ונעלה בית אל ונעשה שם
 מזבח לאל הענה אתי ביום צרתי ויהי עמדי
 בדרך אשר הלכתי : ד ויתנו אל יעקב
 את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים
 אשר באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת
 האלה אשר עם שכם : ה ויסעו ויהי
 תחת אלהים על הערים אשר סביבותיהם
 וזא רדפו אחרי בני יעקב :
 ויבא

ס"א זרבה
 רה

דינה גבר חרביה ונאלו על קרמא דיתבא
 לרוחצן וקטלו כל דכורא : כו ונת
 חמור ונת שכם בריה קטלו לפתנס דחרב
 ודברו ית דינה מבית שכם ונפקו : כז בני
 יעקב עלו לחלצא קטיליא ובוו קרמא
 דסאיבו אחתהון : כח ית ענהון ונת
 תוריהון ונת חמוריהון ונת די בקרמא ונת
 די בחקלא דברו : כט ונת כל נכסיהון
 ונת כל טפלהון ונת נשיהון שבו ובוו ונת
 כל די בביתא : ל ויאמר יעקב לשמעון
 וללוי עברתון יתי למיתין דבבו בינא וביין
 יתבי ארעא בכנענאה ובפרוינאה ואנא עם
 דמנין ויתבגשו עלי וימחוגני ואשתי צי אנא
 ואנשי ביתי : לא ויאמרו הנכפסת ברא
 יתעביד ית אחתנא : א ויאמר יי ליעקב
 קום סק לבית אל ותיב תמן ועביד תמן
 מדבחה לאלקא דאתגלי עקד במערקך מן
 קדם עשו אחיך : ב ויאמר יעקב לאנשי
 ביתיה ולכל דעמיה אעדו ית טענת עממא
 די ביניכון ואדכו ושנו בסותכון : ג ונקום
 וניסק לבית אל ונעביד תמן מדבחה
 לאלקא דקביל צלותי ביומא דעקתי ונת
 מימריה בסעדי באורחא דאנולית : ד ויהבו
 ליעקב ית כל טענת עממא די בדיהון
 ונת קדשיא די באודגיהון וטפור ונתהון ויעקב
 תחורת בוטמא דעם שכם : ה ונטלו
 וחות דחלא מן קדם יי על עממא די
 בקרוי סתרגיהון ולא רדפו בתר בני יעקב :
 ואתא

יעקב
 כו
 ונת
 חמור
 ונת שכם
 בריה
 קטלו
 לפתנס
 דחרב
 ודברו
 ית דינה
 מבית
 שכם
 ונפקו
 כז בני
 יעקב
 עלו
 לחלצא
 קטיליא
 ובוו
 קרמא
 דסאיבו
 אחתהון
 כח ית
 ענהון
 ונת
 תוריהון
 ונת חמוריהון
 ונת די בקרמא
 ונת די בחקלא
 דברו : כט
 ונת כל נכסיהון
 ונת כל טפלהון
 ונת נשיהון
 שבו ובוו
 ונת כל די בביתא
 : ל ויאמר
 יעקב לשמעון
 וללוי עברתון
 יתי למיתין
 דבבו בינא
 וביין יתבי
 ארעא בכנענאה
 ובפרוינאה
 ואנא עם דמנין
 ויתבגשו עלי
 וימחוגני
 ואשתי צי אנא
 ואנשי ביתי
 : לא ויאמרו
 הנכפסת ברא
 יתעביד ית
 אחתנא : א
 ויאמר יי ליעקב
 קום סק לבית
 אל ותיב תמן
 ועביד תמן
 מדבחה לאלקא
 דאתגלי עקד
 במערקך מן
 קדם עשו אחיך
 : ב ויאמר
 יעקב לאנשי
 ביתיה ולכל
 דעמיה אעדו
 ית טענת
 עממא די
 ביניכון
 ואדכו ושנו
 בסותכון : ג
 ונקום וניסק
 לבית אל
 ונעביד תמן
 מדבחה לאלקא
 דקביל צלותי
 ביומא דעקתי
 ונת מימריה
 בסעדי באורחא
 דאנולית : ד
 ויהבו ליעקב
 ית כל טענת
 עממא די בדיהון
 ונת קדשיא די
 באודגיהון
 וטפור ונתהון
 ויעקב תחורת
 בוטמא דעם
 שכם : ה ונטלו
 וחות דחלא
 מן קדם יי על
 עממא די בקרוי
 סתרגיהון
 ולא רדפו בתר
 בני יעקב :
 ואתא

דעקב שמעון ולוי אחי דינה ובר סיפיה ועלו על קרמא בהוה יתקא לרדתו וגוי : כו וירת חמור וית שכס וגוי : כז
כו מותר בגוי דעקב עלו לתלפא קטוליא וכוו ית קרמא דסאיכו בגוה אסתהון : כח ית ענהום וית תוריהום
ות תמריהום וית דבקרמא וית דבתקלא קוו : כט וירת קל נבסיהון וית קל טפלרהון שכו וכוו וית קל דבביתא :
ל ואמר יעקב לשמעון וללוי עברתו ותי למקא שמי כיש דתמי ארעא דבגנענא דבקרנא ונאנא וגוי :

ירושלמי

ענין יתרו בני דעקב פחדא ואמרין לישראל אברהון לא
יאי הוא דינוי מתאמר דבגישתהון דישראל ורבית
קדשיהון ערליו סאיכו בתולא ופלתי צלמין רבתיא
דעקב ברם יאי היא דינוי מתאמר דבגישתהון דישראל
רבית מדקשיהון ערליו אתקטילו על עסק בתולא ופלתי
צלמין על דסאיכו לדינה בת יעקב דלא יתו שקס בר
תמור מתנאי בלביה ואמר באיתא דלית לה אנש למתבע
ערלנה כו ותעביד לדינה בת יעקב ואמרין באיתא וגי
ונפקת ברא מתשייב ית אסתו :

לא ענין שמעון ולוי לא יאי למתני מתאמר
דבגישתהון דישראל ערלאין סאיכו לבתולתא ופלתי
צלמין טניפו לבתיה דעקב אלחין קדיו יאי למתני
מתאמר ערלאין אתקטילו בגין בתולתא ופלתי צלמין
בגין רבתיא דעקב ולא יתו שקס בר תמור קלגלג קמיליה
עלנא וקאיתא מטעניא נפקת ברא דלית לה פבוש ועביד
ית אסתו אין לא עברתא ית סתקוא דדיו : א ואמר
" ליעקב קום סוק וגוי : ב ואמר יעקב לאנשי ביתיה
ולקל דעמייה עטרון ית טענת עקמיא דבייכו דבקרמון
מבית טענת שקס ואיכוו קוסאבות קטוליא דקבבתו
בהון ושכו כסותהון : ג ונקום ונסק וגוי :

ד וקסרו גיד יעקב ית כל טענת עקמיא דביידיהו דבכרו מן טענות שקס וית קדשיא דהו באוהגהון דתמי
קרמא דשקס דתורה ציד בהון דמות פיסליה וסמר יתהון יעקב מחות ברטמא דקמיא לקרמא דשקס : ה ונטלו

מתמן

רשי

כואכס . ומדרס אגדה טוחים היו על כחו של זקן (כ"ד) : (כו) על החללים . לפשט החללים : (כט) חילם . ממוכס .
וכן (דברים ה) עשה לי את החיל הזה (במדבר כד) וישאל עושה חיל (דברים מט) ועזבו לאחרים חילם : שכו . לשון שבייה
לפיכך טעמו מלרע (יג) : (ל) עברתם . לשון מים עכורים אין דעתי ללול עכשו . ואגדה ללול היתה הכתיבה עברתם אותה
(תנחומא) מוסרת היתה כיד כענינים שפלו כיד כני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תכרה ונחלת את הארץ לפיכך היו שותקין . מתי
בוספר . חננים מועטים : (לא) הכוונה . הפקר : את אחותינו . ית אחתנא : (יד) הכיח התרגם על מלת אחתנא שהיא
כראיה מתוך הפסוק כלשון רבים מדכתיב כאן אחותינו מלא ביד ד"ט"ג גבי רבקה אחותינו את היי לאלפי רכבה שם חסר יוד ולכן תפרש
שכאן הוא לשון רבים וקאי על כל כשיישראל אחותיהם הכוונה יעשה ולכן מביא רש"י התרגום שמתרגם ית אחתנא כאן כמו להלן להורות
שהוא לשון יחיד . ודוק (א) קום עלה . (תנחומא) לפי שאחרת כדרך כענשת וכו' לך ואת מכתך : (ב) הנגר . שיש כירכס משלל
של שכס : והשחרו . תגדות אליים : וההליפו שמלותיכם שמה נש כירכס כמות של ע"ו : (ד) האלה . מין אילן סרק : עם
שכס . אלא שכס : (ה) חתת . פחד :

באר רחובות דקדוקי רשי

כשניטין) : (יג) רצה לומר אלו היו הטעם שקורין (טראפק) למעלה היינו קודם כקודה אחרונה כוה שקברו היו לשון שוכ אשוכ אילין שקבר
(ויא הכין ויודר קערט) אכל עכשו שהטעם (כל"א טראפק) מלרע והיינו למטה אחר כקודה אחרונה כוה שקברו לשון שבייה
הוא שכו (ויא הכין גפאלנגן) : (יד) ככר ידעת דענין זונה תתפרש לשתי ענינים ענין ראשון מופקרת לכל אדם וכחלת לא
שייך

רשבים

ולא מהרומים . וכן כל כחט שכל מקום על היושבים הוא אומר בין בתורה בין כנכחיים : (ב) להכאישי . את רימי . כיון אשר
הכאשת את ריחמו : (ג) אלהי הנכר . שלקחו כעיר :

מכלל יופי

שאר הנכמים (כו) (אשר טמאו אהורם) : העור אשר
טמאו בה אהורם . (כט) (חילם) : פירושו ממון ורכוש :
(ל) (עברתם) . ענין השחתה : (להבאישי) . כל הענין
הזה הוא ענין סרחון אבל הפרש כל אחד לפי ענינו דהקורב
אליו ופירושו להתעיבני ולמאוס בי כמנ שיבאש אדם

דבר המבאיש :

לה (כ) (הנכר) . שם ענין החכמה והורות והוא הפך
החכמה . (והחליפו) . ענינו התחדשות
התמורה : (ד) (עם שכס) . בא במקום בירה כמו בשכס
ובפירוש סמוך לשכס : (ה) (חתת) . הראוי חתתת בפלס
צדקת

ו יבא יעקב לזרה אשר בארץ כנען
 הוא בית-אל הוא וכל-העם אשר-עמו :
 ז ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית-
 אל כי שם נגלו אליו האלהים בבשרו מפני
 אהיו : ח ותמת דברה מניקת רבקה ותקבר
 מתחת לבית-אל תחת האלון ויקרא שמו
 אלון בכות : פ ט וירא אלהים אל-
 יעקב עוד בבאו משפן ארם ויברך אתו :
 י ויאמר-לו אלהים שמך יעקב לא יקרא
 שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך
 ויקרא את-שמו ישראל : יא ויאמר
 לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה נוי וקתל
 גוים יהיה ממך ומלכים מחלציה וצאו :
 יב ואת-הארץ אשר נתתי לאבותם
 וליצחק לך אתננה ולזרעה אחריה אתן את-
 הארץ : יג ויעל מעליו אלהים במקום
 אשר-דבר אתו : יד ויצב יעקב מצבה
 במקום אשר-דבר אתו מצבת אבן ויסך
 עליה נסך ויצק עליה שמן : טו ויקרא
 יעקב את-שם המקום אשר דבר אתו שם
 אלהים

ששי

ו ואתא יעקב ללוז די בארעא דקנען היא
 בית-אל הוא וכל-עמא די-עמיה : ז ובנא
 תמן מדבחה וקרא לאתרא אל-בית-אל
 ארי תמן איתגלו ליה מלאכיא די במיערקיה
 מן-קדם אהויה : ח ומיתת דבורא מניקתא
 דרבקה ואיתקברתו מלרע לבית-אל בשפולי
 מישרא וקרא שמה מישר בכורא :
 ט ואתגלי יי ליעקב עוד במיתוהי משפן
 ארם ובריק יתיה : י ויאמר-ליה יי שמך
 יעקב לא יתקרי שמך עוד יעקב אלהין
 ישראל יהי שמך וקרא וית-שמה ישראל :
 יא ויאמר ליה יי אגא אל שדי פושוקי
 עם וכנשרת שבטין יהון מינד ומלכין
 דשלטין בעממא מינד יפקון : יב ונת-
 ארעא די יהבית לאבתהם וליצחק לך
 אתנינה ולבנד בתך אתן ית-ארעא :
 יג ואסתלק מעילוהי וקרא די בבאתרא
 די-מליל עמיה : יד ואקים יעקב קמתא
 באתרא די-מליל עמיה קמתא דאבנא ונסך
 עלה נסכין ואריק עלה מושחא : טו וקרא
 יעקב

רשי

(ז) אל בית אל - הק"כ כבית אל נולדו שכינתו כבית אליו תיבה חסיה ב"ת המשמשת בראשה כמו (שמואל ב ט) הנה הוא בית חכר
 בן עמיאל כמו כבית חכר - בית חכר כמו כבית חכר : נגלו אליו האלהים - במקומות הרבה יש שם אלהות וחדות כלשון רבים כמו חונו
 יוסף חס בעליו עמו ולא נאמר בעלו וכן אלהות שהיא לשון שופט ומרד כמו בלשון רבים אבל אחד ומכל אחד השמות לא תנוצח כלשון רבים :
 (ח) ותמת דבורה - מה ענין דבורה כבית יעקב חלה לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלח עך ולקח יך ומס שלח דבורה אלנו ללמדן חרס ללאת
 מוס ומתה כדרך - מדכרו רבי משה הדרשן למדעיה : מתחת לבית אל - בעיר יומבת כהר ונקברה בג' ג' הנהר : תחת האלון -
 כשפולי משרא שזיה מישור חלמעהל כשמוע הדר והקבורה חלמטס ומישור של בית אל היו קורין לו אלון - וחגרה כתבשר שם כחבל שני שהוגד
 לו על אחו שנותה (ב"ר) : ואלון כלשון יוני חבל - ולפיכך העלימו (ס"ח ולפי שהעליונו) את יום מותה שלא יקללו הכריות כרם שינא
 ממונו עשו חף הכתוב לא פרסמה (ט) עוד - פעם שני במקום הזה אחד כלכנו ואחד כסובו : ויברך אותה - ברכת אכלים : (ב"ר)
 (י) לא יקרא שמו עוד יעקב - לשון חרס הכח כמארכ ויעקב חלה לשון ער ונגיד : (א) אני אל שדי - שאני כדי לברך שהכרנות
 שלי : פרה ורבה - על שם שעדיין לא נולד בנימין וחף על פי שכבר נתעברה נעמנו : ג' בנימין : ג' (ב"ר) מנשה ואסרים שעתידים ללאת
 מיוסף והם כמניין השבעים : ומלכים (ב"ר) סאל וח' כושת שהיו עוסקט בנימין שעדיין לא נולדו (ומקום זה דרשו אכבר כשהחליך ח'ש כשת

ואף

מתמן מודים ומצלו קדם יי ופוח רחיקא מן קדם יי על צממא דבקרני חורגניהום וגוי י ו ואתא יעקב וגוי :

ירושלמי

דמינת דבורה מרבייתא דרבקה ואתקבבת מלרע לבית אל תחורר בלוטא וקרא שמיא בלוט בכותא :

אלהא דעלקא והא שמיא מברך לעלמי עלקא אליפרי יתו שיקדיו יאיו גמימין שפירין אליפת יתו ברבר תתנא מן אדם ונוגיה דבן בתא קפבש ובריד יתו מיקריה ביי ואמר להון מיקריה ביי מקופר וקנון ומלוו ית ארעא וברבושר יתו אליפת יתו למבקרא ית בישויא מן אברון אברהם צדיקא פד איתגלית עלוי במישרי תווא תפקיעת יתיה למינור עירלהיה ויתיב ליה בתבע משקניה במיחוס יומא דבו בתא קפבש ואמר ואיתגלי עלוי מיקריה ביי קמישרי תווא ועוד אליפת לן למבקרא ית אבילא מן אברון יעקב צדיקא פד איתגלית עלוי בסייריה מן פנן בארם פד ארעית דלבורה מרבייתא דרבקה אמיא אורחא דעלקא ומיפת עלוי רחל באורחא ויתיב ליה יעקב אברון צונת ומילל לה ומספד רבבי נתן ריפון כל עלמא יי

במקילת בתמיך טכיא איתגליתא עלוי וגרימת יתיה וברבת אביכיא ברבת יתו על אמיא בגין קדון בתא קפבש ואמר ואיתגלי מיקריה ביי על יעקב זמן הננייתא במייתיה מפנן ארם ובריד יתיה :

ו והוה

רש"י

ואף השכטים דרשו וקרבנו בנינו דכתיב (עופטים כא) איש מאנו לא יתן את בתו לכניין לאשה ומורחמיה לאמלאה עולה מן השמים לא היה הקב"ה חומר ליעקב וזולתם מולדיו יאזו וגו' וקלגו גוים עתידים כנו ליעשות כניין הגוים חסד ע' חומות וכן כל הסנהדרין שבעים : ד"א שעתידים כנו להקריב איסור כמות כגוים טיעיליהו . כרש"י (סן) : (יד) במקום אשר דבר אהו . איני

באר רחובות דקדוקי רש"י

סיין מלת יעשה כיהיא עשה את עלמה מופקרת וענין שני על ידי אונס וכוחת סיין מלת יעשה כי המאנס עושה אותה בעל כורחה לזונה : וגם הולכת לדעת שכתבו המדקדקים דמלת את לא תתפרש כמו שנתבאר בין הכריות את (כל"א חו"ג) רק נתקן על הרום סיין ללשון פעול כי התיבה הכאה קודם מלת את הוא הפועל (ער טוט דיא ווערק) והתיבה הכאה אחר מלת את הוא הפועל ער

רשב"ם

(ז) ויקרא למוקם . שחון לזו שהקים מלכה שם בבאו מפיית אביו . אל בית אל . כינתחלה נקראת שם אעיר בית אל . ואולם לזו שם העיר לראשונה . אבל עכשו קרא שם המוקם בית אל שחון לעיר אשר חלם שם אל בית אל למי שעד עתה הוא היה בעורו (ח) אלון בכות . לא נכתב אלא מפי שכל המקומות שהלך יעקב בחורטו הולך ומופרש : (ט) וירא אלהים אל יעקב עוד . אחר שנקע מלחו הוא בית אל . קרא עוד את מוקם השני בית אל כמו שאמר והולך : (יד) במקום אשר דבר אהו . כמה פעמים נאמר לשון זה בפרשנו וזו לפי שהיה המוקם

מכלל יופי

דכריס לנ צדקה' עשה . (ח) (אלון בכות) . כמו הוסעד הזה אלון ולבנה יחזקאל אלונים מוכשו והרגם אותם יונתן בלוטא בלוטין והוא הגקרא קשמני"ר בלעז ואנקלוס הרגם זה כמו אלון בצרי שענינו מישור : (כבות) . שם מענין בכיה : (י) (כיאם ישראל) . רוצה לומר כיאם ישראל משהתחף עמו כמו שפירשנו : (יא) (מהלציד) הם המתקנים

אלהים בית-אל : טז ויסעו מבית אל
 ויהי-עוד בכרת-הארץ לבוא אפרתה ויהי
 רחל ותקש בלדקה : יז ויהי בהקשתה
 בלדתה ותאמר לה המילדה אל-תיראי כי
 נס-גוה לך בן : יח ויהי בצאת נפשה כי
 מתה ותקרא שמו בן-אוני ואביו קרא-
 לו בנימן : יט ותמת רחל ותקבר בדרך
 אפרתה הוא בית לחם : כ ויצב יעקב
 מצבה על-קברתה הוא מצבת קברת-
 רחל עד-היום : כא ויסע ישראל ונט
 אהלה מהלאה למגדל-עדר : כב ויהי
 בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן
 וישכב את-בלהה פיגוש אביו וישמע
 ישראל פ ויהיו בני-יעקב שנים עשר :
 כג בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון
 ולוי ויהודה ויששכר וזבולון : כד בני רחל
 יוסף ובנימן : כה ובני בלהה שפתת רחל
 דן ונפתלי : כו ובני זלפה שפתת לאה גר
 ואשר

יעקב ית-שמו דאחרא די מליל עימיה
 תמן יי בית-אל : טז ונטלו מבית אל
 ויהוה-עוד כרוב-ארעא למיצל לאפרת
 וילידת רחל וקשיאת במלכה : יז ויהוה
 בקשיותה במילדה ואמרת לה תייתא לא
 תחלין ארי-אף-דין לך בר : יח ויהוה
 במיפק נפשה ארי מיתת וקרת שמיה ברי-
 דניי ואבוהי קרא-ליה בנימן : יט ומיתת
 רחל ואתקברת באורה אפרת היא בית
 לחם : כ ואקים יעקב קמא על-קבורתה
 היא קמת קבורתא-דרחל עד-יומא-דין :
 כא ונטל ישראל ופרסיה למשקניה
 מלהלאה למגדל-העדר : כב ויהוה ברי-
 שרא ישראל בארעא ההיא ואזל ראובן
 וישכב עם-בלהה לחינתא דאבוהי ושמע
 ישראל והו בני-יעקב תרי עשר : כג בני
 לאה בוכריה דיעקב ראובן ושמעון ולוי
 ויהודה ויששכר וזבולון : כד בני רחל יוסף
 ובנימן : כה ובני בלהה אמתא דרחל דן
 ונפתלי

אדם

רשי

איני יודע מה מלאדנו : (יז) ככרת ארץ - מנחם פירש לשון ככיר רכוי מהלך רכ - ולאנה כומן שהארץ חלולה ומנוקבה ככרה (כ"ר)
 השני מלוי הסתיו עבר והסרכ עדיין לא כל ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנימן מנינו (מלכים ב) וילך מלתי ככרת ארץ - ואומר את
 שהיא סם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר כמו שאתה אומר צמד כרם חלקת שדה כך כמהלך אדם נותן סם מדה (קרקע כמו מהלך מיל)
 ככרת ארץ (טז) כי גם זה - נוסף לך על יוסף - ורכותינו דרשועים כל שבת נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה :
 (יח) בן אוני - בן זערי : בנימן נראה בעיני לפי שהוא לכדו מלך הארץ כנען שהיא כנעם כמאדס כא מארס נהרים כמו שנאמר כנעם
 בארץ כנען הלך ונסוע הנגבה - בנימין - בן ימין לסון (ההלים פט) לטון וימין אתה כראתם לפיכך הוא מלא : (כב) בשכנו ישראל
 בארץ ההיא - עד שלא בא לחברון אלא יחזק ארעוהו כל אלה : וישכב - (ישבת נח) מתוך שכלכל ושכבו ועלה עליו הכתוב באלו
 שכבה ולמה כלכל וכלל יזעזעו שכמתה רחל נטל יעקב ונטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא באהר אהלים ונתנה באהל כללה כא ראוהו
 ותבע עלכון אינו אומר אם אחות אחי היתה צרה לאחי ושפחת אחות אחי תהא צרה לאחי לבך כלכל : ויהיו בני יעקב שנים עשר - מתחיל
 לענין ראשון משנולד בנימין בשלמה המטה ומעתה ראויים למנות ומנאן ורכותינו דרשו למדוינו כא שכלן - שנים וכו' נדיקים שלא חטא ראוהו :
 (כג) בכור יעקב אפילו כשעת הקלקלה קראו בכור : בכור יעקב בכור לנחלה בכור לעבודה בכור למנין ולא נתנה ככירה ליוסף אלא
 לעבד

מ
 זארה
 י
 תרחק
 נפשו
 היא
 דאתה
 דכל
 ישרא
 רוקח
 תרים
 (ער ל
 יעקב
 דמל
 תית
 כשת
 טו)
 כעק
 נכר
 סתפ
 היעו
 לכית
 המת
 שרש
 סעדי
 ושר
 ופירו
 כי אי
 פהו
 ואם
 כשר
 ותק
 וכן
 גם זה
 כן ה
 כשק
 (אוני
 ופירו

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קט

טו ונתלו מבית אל ונתן הרוב סוגי אשון עלליתא
 דארעא במימיה לאפרת וליבת רחל נקשת במילדה :
 יו ונתן בקשייתה במילדה וצמבת לה מימיה לא
 התחילו ארום אוף דין ליד בר דבר : יח ונתן במישק
 נפשה ארום קטרה עלה מוקת וקבת וגוי : יט ומיתת רחל וגוי : כ ואקים יעקב קמתא על בית קבורתא
 גינא קמת בית קבורתא וגוי : כא ונטל יעקב רפרס למשקניה מן לחלא למגדלא געדר אתרא דמתקון עתיד
 דאתגלי מלכא משיחא בסוף יומיא : כב ונתן בר שרא ישראל בארעא הווא ואול ראובן ובלבל ית ביצא
 דבלקתה פלקתיה דאבוי דנתן מסדרא כל קביל ביצא דלאה אמיה ואתחשוב עליו באלו שמיש עמה וישמע
 ישראל ובאיש ליה ואמר ווי דלקוה נפס מיני פסולא היקמא דנפס מן אברהם ישמעאל ומן אבא נפס עשו מתיבא
 רוקא דקודשא וכן אביר ליה לא תדמל דגלהון צדוקין ולית בהון פסולא דמקבר דאיתליד בנימין תור בני יעקב
 תריסר : כג בני לאה וגוי : כד בני רחל וגוי : כה ובני בלהה וגוי : כו ובני זלפה וגוי :

ונתן אישון קרוב ארעא למיעל לאפרת וליבת רחל
 ואתחשיבת במילדה :
 ואבוי נתן קרי ליה בלשון בית קודשא בנימין :
 ומיתת רחל וגוי : כ ואקים יעקב קמתא על בית קבורתא
 גינא קמת בית קבורתא וגוי : כא ונטל יעקב רפרס למשקניה מן לחלא למגדלא געדר אתרא דמתקון עתיד
 דאתגלי מלכא משיחא בסוף יומיא : כב ונתן בר שרא ישראל בארעא הווא ואול ראובן ובלבל ית ביצא
 דבלקתה פלקתיה דאבוי דנתן מסדרא כל קביל ביצא דלאה אמיה ואתחשוב עליו באלו שמיש עמה וישמע
 ישראל ובאיש ליה ואמר ווי דלקוה נפס מיני פסולא היקמא דנפס מן אברהם ישמעאל ומן אבא נפס עשו מתיבא
 רוקא דקודשא וכן אביר ליה לא תדמל דגלהון צדוקין ולית בהון פסולא דמקבר דאיתליד בנימין תור בני יעקב
 תריסר : כג בני לאה וגוי : כד בני רחל וגוי : כה ובני בלהה וגוי : כו ובני זלפה וגוי :

באר רחובות דקדוקי רש"י

ער ליו ווארין גווערקט) ומתורגס כלשון תרגום אתית חכן על המעט כאשר לא יכות קודם מלת את לשון פועל כמו הכנס הכאה את
 יעקב מתורגס את יעקב עם יעקב וזה שכתב רש"י ית (ההתנה) דרבה לומר נדכתי יעשה את אחותנו על כרחיך מורה מלת יעשה
 דמלת את תפרסם כלשון התרגום ית' אחתנח והיינו סבס עשה חותיה בעל כורחה לזונה ולאפוקי חילת הוי כתיב מלת יעשה חז לא הוי
 תיתרגם כלשון ית רק כלשון עם וכלמה שכתבתי הוא תמונית דכרי הרס המזרחי ורלא כמו שפירשתי בקת חומסים בדכרי רש"י מוקף
 בשתי מנחי לבנה וכלל דכריו נדכתיב כאן אחותנו מלת יוד חוכא למוטעיו וכולי עינין סהויות טעה בעלגונו כיגס כאן אחותנו חסר יוד :
 (טו) רצה לומר לדעת מנחם במלת ככרת הוא השורש כבר מן לשון ככיר כות והיינו ענין רכוי (פיליטי) ולדעת אנדגוס כן שרטו
 כבר

רשב"ם

המקום שאמנע הדרכים ואין סעיר : (יו) ככרת - כמו ירוש ככירים - ואוריד ככיר ושבס - לשון הרכ ולפי ריבוי ארץ עד אפרת
 נקברה כדרך : ותקס - כמו ותקסה - כמו ותננו ותננה - ותבס - ותבסה : (יז) אל תיראי כיגס וזה לך כן - כאשר
 התכללת יוסף ה' לכן חסר ולא חפץ להמיתך אלא קביל תפלתך ולדבר על לכה נתכוונה : (יח) בנימין - כן זקונים : כן ימים כמו לקן
 היעין - כמו הימים : (כ) היא מנכת קבורת רחל שאמר שמואל לשאול כשהלך ממנו לאחר שמתחיל לומר : (כא) למגדל עדר - סמוך
 לבית לחם היה נדכתיב כתי עשר ולתהיבית לחם אפרתה וגו' וכתיב כסמוך ולתה מגדל עדר וגו' : (כב) וישמע ישראל - לא ככתב
 יז

מכלל יופי

המתנים : (טו) (ככרת) - או טעמו חלק מהאין שיהא
 שרשו כבר - והגאון רבי סעדיה פירש הכף כף הרמיון
 ושרשו אב כן כרה ופירושו כמיל וזהו הנכון
 כיאנו מיל מוקדק ביאם פחות ממיל בעדות ראיה
 ואם כן מה שפירש רד"ק בשרש כרה הווא כמרל :
 (ותקס) - פועל יוצא וכן (בהקשותה) ופי' שהקשתה הלירה על גפשה - (יז) (כי
 גסוה לך בן) - כמו שאמרת בראשיתל יוסף ה' ליבן אהר
 כן היה כיגס זה לך כן ועתה הרהרתי : (יח) (כי מהרה) -
 כשקרה לבוה ואין בה תקוה קראה לו קודם שתמות בן אוני -
 (אוני) - אבריו : (בנימין) - נתחבר שם העצם מימין
 ופירושו בנימין ולפי שהימין נכבר וחביב על האדם מהשמאל

והקטן שבבני חבי' על האדם
 יוהר קראו בנימין - כלומר
 בנימין חביב ונכבד ערלי
 שגורד לערל זקנתי וכן
 תהליסס תהי ירך על איש
 ימינך האהוב והחביב עליך
 כמו שאמר ועל בן אמצרת
 לך - (ב) (מצבת) - היא אבן שמוציבין אותה לציון הקבר :
 (כב) (פלגש) - היא האמה המיוחדת לאדם למשכבו בל' א'
 כתוכה ובלא קדושין וראובן חשב כי לא היה אסורה עליו
 לפי שהיתה תחלה שפחה ואחר כך לקתרה אביו לפלגש
 והכתוב מעיד עליה שהיתה
 לו לאשה שכן כתיב ותתרגן
 לו את בלהה שפחה לאשה :
 (כו) (אשר ילד לו) - ררך
 כלל לשון יחיד על רבים
 ואמר בפדן ארם ואף על פי
 שבנימין

בראשית לה לו וישלח

אונקלוס

ואשר אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם : כו ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא הברון אשר נרשם אברהם ויצחק : כח ויהיו ימני יצחק מאת שנה ושמונים שנה : כט ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו : פ
 א ואלה תלדות עשו הוא אדום :
 ב עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה בת אילון הקחי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי : ג ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות : ד ותלד עדה לעשו את אליפו ובשמת ילדה את רעואל : ה ואת אהליבמה ילדת ית יעוש וית יעלם וית קרח אליו בני עשו דאיתילידו ליה בארעא דכנען : ו ודבר עשו וית נשואי וית בנותיה וית בל-נפשית ביתיה וית גיתיה וית בל-בעיריה וית בל-קנניה די קנא בארעא דכנען ואול לארעא אוחרי מן קדם יעקב אחיה : ז ארי-הנה קנניהון סני מלמיתב כחדא וקא יכילת ארע תותבותהון ולסוברא ותהון מן קדם גיתחון : ח ויתב עשו בטורא דשעיר עשו הוא אדום : ט ואילין תולדת עשו אבורהון

ואשר אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם : כו ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא הברון אשר נרשם אברהם ויצחק : כח ויהיו ימני יצחק מאת שנה ושמונים שנה : כט ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו : פ
 א ואלה תלדות עשו הוא אדום :
 ב עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה בת אילון הקחי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי : ג ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות : ד ותלד עדה לעשו את אליפו ובשמת ילדה את רעואל : ה ואת אהליבמה ילדת ית יעוש וית יעלם וית קרח אליו בני עשו דאיתילידו ליה בארעא דכנען : ו ודבר עשו וית נשואי וית בנותיה וית בל-נפשית ביתיה וית גיתיה וית בל-בעיריה וית בל-קנניה די קנא בארעא דכנען ואול לארעא אוחרי מן קדם יעקב אחיה : ז ארי-הנה קנניהון סני מלמיתב כחדא וקא יכילת ארע תותבותהון ולסוברא ותהון מן קדם גיתחון : ח ויתב עשו בטורא דשעיר עשו הוא אדום : ט ואילין תולדת עשו אבורהון

לו

יעוש קרי

ש

אבי

רשי

דאדומאי

לענין השבטים שנעשה לשני שבטים : (כו) ממרא - שם המישור : קרית הארבע - שם העיר מנזרח קרית הארבע אל מישור של קרית ארבע - ואלת היה לו לכתוב מנזרח הקרית ארבע כן דרך התקרא בכל דבר שמו כפיל כנען זה וכנען בית לחם אתי עור בית אל חם הולך להעיל כו"א כותנה בראש התיבה השניה (שמואל א' יז) בית הלחמי (שופטים ז) עשרת חבי העזרי (מלכים א' ו) כנה חיל בית העלי : (כט) ויגוע יצחק - אין מוקדם ומאוחר בתורה וזכירתו של יוסף קדמה לזיתתו של יצחק כי כנה שהרי כסולד יעקב היה יצחק בן שנים שנה שאלמר ויצחק בן שנים שנה וגו' ויצחק מת בשנת ק"ב ליעקב חם תוליד שנים עשרה ואינונים שנה כשארזו ק"כ ויוסף נזכר בן י"ז שנה וחמה שנה שנת מלאה ומטנה ליעקב כילד בן שנים ומלש כתבין ארבעה שנה נטמן בבית עמר הרי שבעים ונע וחרבע עשרה עבד כאלה וכסוף ארבע עשרה נולד יוסף שאלמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי תשעים ואחת - וי"ע עד שלא נמכר יוסף הרי מלאה ושמנה

יונתן בן עוזיאל

קי

פז ואתא יעקב לוח יצחק אביו וגוי : כח וחזו יוכי וגוי : יכש ואתגניד יצחק ואתפגש לעמיה וגוי :
א ואליו יחזיקו דעשו הוא דמתקרי אדום : ב עשו נסיב ית נשוי קבנת בגעון ית עדה ברת אלון הוקאח
ות אהליבמה ברת ענה ברת צבעון הוקאח : ג וית בישמת ברת ישמעאל דאסיבא ליה קביות אקה :
ד וילידה עדה וגוי : ה ואהליבמה ילדה וגוי : ו ודבר עשו ית נשוי ית בגוי ית קנתי ית כל
גפשת ביתיה ית גיתו ית בערו ית כל נכסיו די קנה בארעא דבגעון וטיל לארבע אותרי דהנה במקא עליו איקתה
דעקב אחוהי : ז אררס הנה נכסיהון פני מלמיחב בחדא וקלא בחילת ארעא וגוי : ח ויתבי עשו בטורח
גבלא עשו רחוא רבא דאדוקא : ט ואליו יחזיקו דעשו בקא דאמוראי דבית מדורחון בטורח גבלא :

אליו

רשי

(עוד מפורש מן המקר' נשמענו יוסף עד שאל יעקב וצרינו' כ"ב שנה של ויוסף בן שלשים שני' וגו' ו' שנה שוטע ומכתי' חשב הדיו' כוכתיכיו
שני ונגורי שלשים ומאה שנה נמשא יעקב כמכירתו ק"ח : (ב) עדה בת אלון . היא בשמת בת אלון ונקראת בשמת על שם שהיה מקטרת
בשמים לע"ה : אהליבמה . היא יהודית והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופר בע"ה כדי להטעות את אביו : בת ענה בת צבעון .
חס בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שח' ואלה בני צבעון ואיה וענה מולמד שח' צבעון על כלתו אשת ענה וילדת אהליבמה מוכן
שניהם והודיעך הכתוב שכלן בני מזורות היו : (ג) בשמת בת ישמעאל . ובלחן קורא לה מחלת מלינו כאגדת מדרש ספר שמואל'
מוחלים להן עובותיהן גר שנתגיר והעולה לגדולה והנפול אשהולמד העם מכאן לכך נקראת מחלת שנחלבו עונותיו : אחות נביות .
על שם שהיא השיאה לו משנות ישמעאל נקרא על שמו : (ד) ואהליבמה ילדה וגומר . קרה זה מחור היה וכן אליפו היה שח' על אשת
אביו אל אליבמה אשת עשו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפו כסוף הענין (ב"ר) : (ו) וילך אל ארץ . לגור כאשר ינשא : (ז) ולא
יכלה ארץ מגוריהם . להספיק מרעה להמיות שלהם ומדרש אגדה (ב"ר) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוס שלגזירת כי גר יהיה זרעך
המושל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן ח' לי תלק לא כמותה שנתנה לו הארץ הושת ולא כפרעון השטר ומפני הכוזה שטר כמרתו :
(ט) ואלה . התולדת

באר רחובות דקדוקי רשי

בבר מלשון ענה וכברה הנמשא דכברי רז' לרק שחכר כ"ף השימוש וכלאו כתיב ככברת ארץ ורש' שוטר דכרי שניהן מפסוק וילך ונאמו
ככרת ארץ דנעמן כי שם אין כוונתו לא על ענין רכיו ולא על ענין נפה וכברה רק שם כוונת הפסוק שהלך מאתו ככרת ארץ היינו דרך מועט
לכן קאמר דעתו הוא גס ככאן דמלת ככרת הוא שם למדת קרקע מהלך יוס' אחד ויהיה ח' כלדעת רש"י במלת ככרת השורש ברה
מלשון להכרות את דוד שענינו קעודה קטנה והכי נמו' ענינו דרך מועט והכ"ף לדמיון ככרת ארץ (אזויין קליין שעיקלו וועג) ולדעת
שלשמן התי' מלמלת ככרת סייון הדביקות :

(א) ככר

רשב"ם

זה אלא להודיעך ששכיל שמוע יעקב את הדבר אמר לו בשעת לוואתו פחו כמיוס אל תותר כי עלית משככי אכיף : ויהיו בני יעקב שנים עשר
עתה בשולד בנימין היו שנים עשר ועוד שנים כל ענין אותה הפרשה לא היה רוצה להפסיק זה! (כט) עשו ויעקב לפי שהיה בכור ויעקב היה
חולק לו בכור הקדיו הכתוב . אבל בקבורת אברהם הקדים הכתוב יצחק לי שמעאל לפי שהיה בן השפחות : (כ) עשו לקח את נשיו
מכנות כגעון . המדקק יתן לב ס' רש"י שמה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארץ החתי' בשמת בת אלון החתי' מחלת בת ישמעאל'
וכפרשה זו לא הוזכר בת סארי כלל לא שמה ולא שם אחיה . אבל ישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהולמו שמות הכנות
כאשר מנינו בסויה תקומות בשמת בת אלון נקראת כאן עדה בת ישמעאל ונקראת כאן בשמת . ולכונן לומר יהודית בת בארץ עמנה
כלל בניי אבל בת אלון וסת' ישמעאל היה להם בניי המפורשים כאן . ואהליבמה בת ענה בת צבעון החיו לקח אח' כ' אחר שהלך לו לשבת בהר
שעיר וכתתן כבני שעיר החיו ככתו לפנינו כי אהליבמה היתה בת ענה בן צבעון בן שעיר החור' וגם תמונע פלגס ליפו כתוב' שם כבני שעיר .
ולפי שהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך נזכיר אותה ולא בניי בכל הפרשות האלו לכסוף מפני יעקב אחיו כי יעקב קנה את הככרה
ודינו היה לירש את יצחק לכרשם בארץ ונגורי אביו : (ט) ואלה תולדות עשו כניו . כאשר פרשתי באלה תולדות כח : ותמנע היתה
פלגס ראיתי כשחר טוב ותמנע מחובר גס לפסוק העליון שכן בדברי הימים נמו' וגעם וקמו ותמנע ועמלק . ולא' כ' הוא חומר כבני שעיר
ואחות לוטן תמנע . ונגויות אחות נביות . אחות אהרן כמו שפרשתי . ותמנע היתה פלגס : הראשון זכר עובדי אלופי והשני נקבה .
ואחות לוטן תמנע : ומקויהו ומוע ונתה חלק את הארץ כנחלת לתשעת השכטים וחמי' שבת המכנה עמו הראובני והגדי' לקחו ונחלתם אשה
נתן להם משה בעשר הירדן מזרחה . על כרחיך פסוק שני חסר תמונע כי היה לו לומר וחמי' שבת המכנה ככה לקחו ונחלתם לפיכך יש לך לומר

מכלל יופי

שבנימין לא נולד שם הלך אחר הרוב . (כו) (קרית הארבע) : שהוא כרמות תאר כי נקרא בן לפי שהיו הוא וכניו
פירשנוהו ובא בהא הידיעה ואף על פי שהוא שם ארבל לפי ארבעה :

אלוף

53

נג

אבי ארום כהר שעיר : י אלה שמות
 בני-עשו אליפו בן-עדה אשת עשו רעואל
 בן-בשמת אשת עשו : יא ויהיו בני אליפו
 תימן אומר צפו ונגעתם וקנו : יב ותמנע
 קיחה פילגש לאליפו בן-עשו ותלד לאליפו
 את-עמלק אלה בני עדה אשת עשו :
 יג ואלה בני רעואל נחת נורה שמה
 ומוה אלה היו בני בשמת אשת עשו :
 יד ואלה היו בני אהליבמה בת-ענה בת-
 צבעון אשת עשו ותלד לעשו את-יעיש
 ואת-יעלם ואת-קרח : טו אלה אלופי
 בני-עשו בני אליפו בכור עשו אלוף תימן
 אלוף אומר אלוף צפו אלוף קנו : טז אלוף
 קרח אלוף נעתם אלוף עמק אלה אלופי
 אליפו בארץ ארום אלה בני עדה :
 יז ואלה בני רעואל בן-עשו אלוף נחת
 אלוף זרח אלוף שמה אלוף מורה אלה
 אלופי רעואל בארץ ארום אלה בני בשמת
 אשת עשו : יח ואלה בני אהליבמה
 אשת עשו אלוף יעיש אלוף יעלם אלוף
 קרח אלה אלופי אהליבמה בת-ענה אשת
 עשו : יט אלה בני-עשו ואלה אלופיהם
 שביעי הוא ארום : ס כ אלה בני-שעיר החרי
 ושבי הארץ לוטן ושוכל וצבעון וענה :
 כא ורשון ואצר ודישן אלה אלופי החרי
 בני שעיר בארץ ארום : כב ויהיו בני-
 לוטן חרי והימם ואחורת לוטן תמנע :
 כג ואלה בני שוכל עלון ומנחת ועיבל

יעשקרי

שביעי

שפו

דארומאי בטורא דשעיר : י אילין שמחת
 בני-עשו אליפו בן-עדה אשת עשו
 רעואל בן-בשמת אשת עשו :
 יא והיו בני אליפו תימן אומר צפו
 ונגעתם וקנו : יב ותמנע הות לחינתא
 לאליפו בן-עשו וילדת לאליפו את-עמלק
 אילין בן-עדה אשת עשו : יג ואילין בני
 רעואל נחת נורה שמה ומוה אילין הו בני
 בשמת אשת עשו : יד ואילין הו בני
 אהליבמה בת-ענה בת-צבעון אשת עשו
 וילדת לעשו ית-יעיש וית-יעלם וית-קרח :
 טו אילין רברבי בני עשו בני אליפו
 בוכרא דעשו רבא תימן רבא אומר רבא
 צפו רבא קנו : טז רבא קרח רבא נעתם
 רבא עמלק אילין רבני אליפו בארעא
 דארום אילין בני עדה : יז ואילין בני
 רעואל בן-עשו רבא נחת רבא זרח רבא
 שמה רבא מוה אילין רברבי רעואל בארעא
 דארום אילין בני בשמת אשת עשו :
 יח ואילין בני אהליבמה אשת עשו רבא
 יעיש רבא יעלם רבא קרח אילין רברבי
 אהליבמה בת-ענה אשת עשו : יט אילין
 בני-עשו ואילין רברביהון הוא ארום :
 כ אילין בני-שעיר חוראי יתבי ארעא
 לוטן ושוכל וצבעון וענה : כא ורשון
 ואצר ודישן אילין רברבי חוראי בני שעיר
 בארעא דארום : כב והו בני-לוטן חורי
 והימם ואחתייה דלוטן תמנע : כג ואילין

בני

שפן ואונס : כד ואלה בני צבעון ואיה בני שובל עלון ומנחת ועיבל שפן ואונס :
וענה הוא ענה אשר מצא את הימים כד ואילין בני צבעון ואיה וענה הוא
במדבר ענה

יונתן בן עוזיאל

י אילין שמהת גוגי : יא והו בני גוגי : יב ותמנע הות פילקתא לאליפו בר עשו ויליבת לאליפו את עמלק הוא
אליפו חברה דאויב אילין גוגי : יג ואלין בני גוגי : יד ואילין הו בני אהליבמה בבת ענה ברת צבעון אמת
עשו גוגי : טו אילין רברבי גוגי : טז בקא קבח גוגי אילין ברברבי אליפו דמדורדון בארעא דאדום גוגי :
יז ואילין בני גוגי אילין ברברבי רעואל דמדורדון בארעא דאדום גוגי : יח ואלין בני גוגי : יט אילין בני עשו
ואילין ברברבדום הוא אבא דאמוראי : כ אילין בני דובל גנוסאי דמקדמת דנא הוון יתבי ארעא תהיא לזמן גוגי :
כא ודישון ואצר ודישון אילין ברברבי גנוסאי בני דובל דמדורדון מן עלמין בארעא אדומאי : כב והו בני
לזמן גוגי : כג ואלין בני שובל גוגי : כד ואלין בני צבעון ואיה וענה הוא ענה דארבע את עדרבא עם אחי
ולזמן

רשי

החולדות שהולידוכינו מהלך לשעיר : (יב) ותמנע היתה פילגש . להודיע גדולתו של אברהם כמה היו אבנים
לידך כורעו . תמנע זו בת אלופים היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה מן החורים שיטבו בה
לפניהם אמרה איני זוכה להנשא לך הלואי ואהיה פילגש . וכדכרי הימים מונה אותה בכניו של אליפו מלוד שכל על אשתו של שעיר
וזאלה תמנע מוכיניהם וכשגדלה כעשית פילגשו והו ואחות לוטן תמנע שלא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האס ולא מן
האס : (טו) אלה אלופי בני עשו . ראשי משפחות : (כ) יושבי הארץ . שהיו יושביה קודם שכל עשו לשם ורבותינו
(פסחים נד) דרשו שהיו בקיאיין ביטובה של ארץ מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים שהיו טועמין הצמר ויודעין איזו נשיעה
ברחוב לו : (כד) ואיה וענה . ו"ויתורה והוא כמו איה וענה והרבניש כוקרא (דניאל א) תת קדש וזכא ארעס (תהלים עו)
זכרם ורכב וסוס : הוא ענה . האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שכל צבעון על אמו והוליד את ענה :

רשב"ם

כי פסוק זה עונה על סוף הפסוק שכתוב בו וחמי שבת המנחה . אע"פ שמדכרין הכסופים בשני חלופי שבת מנחה לאחד מהם מילק משה ולשני
חילק יהושע . ואינו שמואל מלאתי פסוק שלישי בדכריה מים דוגמתן במשפחות בני יהונתן בן שאול . וכני מוכה פיתון ומלך ותמרע ואחו :
ואחו הוליד את יהועדה והיעדה הוליד את עליות וגו' ואותה פרשה כשנית וכפולה בתוך דף אחר תחלת הפרשה אשר נשנית ובנבעון ישב וסוף
הפרשה אלה בני אצל . וכתיב וכני מוכה פיתון ומלך ותמרע . ואחר הוליד וגו' כעל כרח דחסר ואחו ממסות זה שהיה לו לכתוב ותמרע
ואחו ואחו הוליד אלה שני . ואחו הוליד עונה על פסוק שלמעלה כאילו כתוב וכני מוכה פיתון ומלך ותמרע ואחו ואחו הוליד וגו' שכן כתוב
בפרשה ראשונה : (טו) כל אלופים שבפרשה משרי עיירות ומשפחות ואליף קורח המוכר בכני אליפו . כראה בעיני שהיא תמנע שבכני אליפו
המוכר בדכרי הימים שהרי בכני אהליבמה יש קרח אחר : (כ) יושבי הארץ . מתחלה . וכני עשו יירשום כפסוק באלה הדכרים וישבו
תחתם : (כג) ואחות לוטן תמנע . לפי שהיא גדול שבאחיו קורא לה אחות לוטן . וכן אחות נביות . וכן מרים הכהינה אחות
אהרן : (כד) ואיה וענה כראה בעיניך שמן ופס' ושת' ושת' פ' שבדכרי הימים כתיב איה וענה חין לדקדק בכך כאשר כתיב בתורה
עין וחול ונתר וחס . וכדכרי הימי' ומלך והמפרש לו' יתירה יש לתמוה מה היה לו לכתוב ו' יתירה כזה וית' ומשאר בניס והרחיות שאביאין אינן
כי אחת ו' ו' משביאין אינן יתירות ותשב תמר ושוממה . פירושו כמו שבי אלמנה בית חביב כי השיבה הוא כפל לשון של שוממה . והרי הוא
כאילו כתיב ותשב כדורה ושוממה . מנערתך אלהי ועקב ירדם ורכב וסוס . כן פירושו : מנערת אלהי יעקב חיל שנכאנו המוכר למעלה
ונס רכבו וסוסיו כדכתיב סוס ורכבו רמה כים . הוא ענה שמכר בניו משה על סם נכורתו אשר מנח את הימים הנביאים או חיות רעות
וננס . לפי פשוטו חין

מכלל יופי

לו (טו) (אלוף) . ענין שר וגדול . ואמר רבנן
ז"ל כל אלוף מלכותא בלא הוגא כלומר אינו
חסר מהיותו מלך אלא הכתר כי מלך יקר אכשהוא מאבדת
ואלוף שאינו מוכתר : (כד) ואיה וענה . זו ואיה איננה
להוספת ולא תשמש כלים א' שהיא התחלת הקילה ודרי' קם
כתב על כל ו' נוספת במקרא כי היא רמז ער מר החסרה
בדמותה

במדבר ברעתו את החמרים לצבעון אביו :
 כה ואלה בני ענה דישן ואהליבמה בת
 ענה : כו ואלה בני דישן חמיו ואשבן
 ויתרו וקרן : כז אלה בני אצר בלהן ונען
 וצקן : כח אלה בני דישן עוז וארן :
 כט אלה אלופי החרי אלוף לושן אלוף
 שובל אלוף צבעון אלוף ענה : ל אלוף
 דישן אלוף אצר אלוף דישן אלה אלופי
 החרי לאלפיהם בארץ שעיר : פ
 לא ואלה המלכים אשר מלכו בארץ
 אדום לפני מלך מלך לבני ישראל :
 ולב וימלך באדום בלע בן בעור ושם
 עירו דנהבה : לג וימת בלע וימלך תחמיו
 יובב בן זרח מבצרה : לד וימת יובב
 וימלך תחמיו חשם מארץ תחמיו : לה
 וימת חשם וימלך תחמיו הדר בן בדר
 חמכה את מדון בשדרה מואב ושם עירו
 עוית : לו וימת הדר וימלך תחמיו שמלה
 ממשרקה : לז וימת שמלה וימלך תחמיו
 שאול מרחבות הנגר : לח וימת שאול
 וימלך תחמיו בעל חנן בן עכבור : לט
 וימת בעל חנן בן עכבור וימלך תחמיו הדר
 ושם עירו פעו ושם אשתו מהיטבאל בת
 משרד בת מיוזב : מ ואלה שמות אלופי
 עשו למשפחתם למקמתם בשמתם אלוף
 תמנע אלוף עלנה אלוף יתת : מא אלוף
 אהליבמה אלוף אלה אלוף פינן :
 מב אלוף קנן אלוף תימן אלוף מבצר :
 אלוף

מפסירא

ענה ראשכה יתגבריא במדברא כד הוה
 רעית חמריא לצבעון אבוי : כה ואילין
 בני ענה דישן ואהליבמה בת ענה :
 כו ואילין בני דישן חמיו ואשבן ויתרו
 וקרן : כז אילין בני אצר בלהן ונען
 וצקן : כח אילין בני דישן עוז וארן :
 כט אילין ברבוי חוראי רבא לושן רבא
 שובל רבא צבעון רבא ענה : ל רבא דישן
 רבא אצר רבא דישן אילין ברבוי חוראי
 לברבניהון בארעא דשעיר : לא ואילין
 מלכיא די מלכו בארעא דאדום קדם דימלך
 מלכא לבני ישראל : לב ומלך באדום
 בלע בן בעור ושום קרתיה דנהבה :
 לג ומית בלע ומלך תחותיה יובב בן
 זרח מבצרה : לד ומית יובב ומלך תחותיה
 חשם מארע דרומא : לה ומית חשם
 ומלך תחותיה הדר בן בדר דקטל ית
 מדנאי בחקלי מואב ושום קרתיה עוית :
 לו ומית הדר ומלך תחותיה שמלה
 ממשרקה : לז ומית שמלה ומלך תחותיה
 שאול מרחבות דעל פרת : לח ומית
 שאול ומלך תחותיה בעל חנן בן עכבור :
 לט ומית בעל חנן בן עכבור ומלך
 תחותיה הדר ושום קרתיה פעו ושום
 אשתיה מהיטבאל בת משרד בת מצרף
 דחבא : מ ואילין שמחת ברבוי עשו
 לרעיתיהון לאתרויהון בשמתיהון רבא
 תמנע רבא עלנה רבא יתת : מא רבא
 אהליבמה רבא אלה רבא פינן : מב רבא

וישן
 מלאכ
 וגי
 קרבא
 רמו
 ושיים
 דבת
 וימו
 קאו
 ברב
 אתה
 מוטל
 סמכ
 (לא)
 יוסט
 סכ
 ללק
 מלך
 מהו
 לדק
 קרו
 לט
 לכו
 כרס
 כעס
 להט
 הפח
 מינ
 (ז)
 ברע
 חת

אלוהין אשפח ית כדנתיא די נפקר מנהון בר וגוי : בה ואלין בני ענה וגוי : כו ואלין בני דישן וגוי :
 כז אליו בני אצר וגוי : כח אליו בני דישן וגוי : כט אליו רכרבי גינוסיא רבא וגוי : ל בביא
 דישן בביא אצר בביא דישן אליו ברכבי גינוסיא לבקרבניהום דמרוקיהום מן קרבות דגא פארעא דגבלא : לא ואליו
 מלאכיהו וגוי : לב וקלף באדום בלעם בר בעור ושום קרמא דבית מלכותיה דגהברא : לג ומית בלע
 וגוי : לד ומית יונב וגוי : לה ומית חישם וקלף תחותיה דגד בר קבר דקטל ית מדינאי בסדרותיה עמהון
 קרמא בתקלי מואב ושום קרמא דבית מלכותיה ענית : ומית הרד וגוי : לו ומית שקלה וקלף תחותיה שאול
 דמן החובות דעל פרת : לח ומית שאול וגוי :
 לט ומית בעל קנן בר עבבור וקלף תחותיה דגד

ירושלמי

ושום קרמא דבית מלכותיה פניו ושום אנתתיה מהיטבאל
 בבה מטריד הוא בקרא בתנה לעי במטרדה ובפדרתיה
 וכן דעמר וקנה נקסין דבר למתני מתגאה בלביה למימר
 מאן הוא פקשא וקאן הוא ברכא : מ ואליו שקמהת
 בברבי עשו ליחוסיהון דאחר מדוריהון בשמיהון וגוי :
 מא רבא אהליכמה וגוי : מב רבא קנו וגוי :
 רבא

רש"י

את הימים : פרדים הרביע מאור על סוס נקבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם (חולין ח') ולמה נקרא שמו ימים שאימתן
 מוטלת על הכריות דאמר רבי חנינא מימי לא שאלתי אדם על מלת פרדה לבנה וחיה : (והלא קא חזינן דחיה א"ת וחיה אלא וחיה כי
 המכה לא תרפא לעולם : כר"י יטן) ולא הווקק לכתוב לנו נשפתת החורי אלא מפני תאנע ולהודיע גדולת אכרסה כמו שפירשתי למעלה :
 (לא) ואלה המלכים וגומר : שמה היו וכונן דן העמיד יעקב וכתל מולכות עשו ביניהם ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם אחא
 יהושפט : וכיומי יורם בנו כתוב (מלכים ב') בימיו פשע אדום ויתחת ידי יהודה וימליכו עליהם מלך וכיומי שאול כתיב אין מלך באדום
 כלל מלך : (לג) יובב בן זרח מבצרה : כלרה מעירימואב היא שחמור ועל קריות ועל בצרה וגו' ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה
 ללקות עמה שחמור (ישעיהו לד) כי זכמה' כצרה : (לה) המכה את מדין בשדה מואב : שחמו מדין על מואב למלחמה והלך
 מלך אדום לעזור את מואב וזכאן אלו למידיים שהיו מדין ומואב מריבים וע' וזכמי כלעם שלום עשו להתקשר עלישראל : (לט) כת מי זהב :
 מהו זה עשיר היה ואין זהכ חשוב ענינו לכלום : (מ) ואלה שמות אלופי עשו : שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופקסה
 מוס

רשב"ם

לדקדק יותר : (לא) לפני מלך מלך לפני משה שהושע את ישראל כל שרי עס ועס קורא מלך עד דוד : מלאתי פיוספון : אחרי אלו המלכים
 קרוי לארבעים מלכים נקובי שמות זה אחר זה : (לט) כת מי זהב : אינו מדקדק לפי פשוטו כשמות כל כך : (מ) ואלה שמות אלופי עשו
 למשפחותם לתקומותם כאלופים הללו מזכיר מקלמם של אלופים הנאמרים למעלה בני עשו : ויש לומר שלבסוף פעשו אילו האחרונים עיקר
 להיות אלופי עיר ועיר דכתיב כאן לתקומותם כאן לחיותם : וראיה לדברי שכל פרשיות בני עשו וכפי שפיר והמלכים אשר מלכו עף
 סוף הפרשה כולה : הכס כתובים בדברי הימים ופרשת אלופי בני עשו הראשונה אינה מזכרת שם כלל כי אם אלופי פרשה שנייה לפד :

חסלת וישרח מיסוד רבינו שמואל

וישביעקב

מכלל יופי

כדמותה וכן ואיה וענה היו לו בנים אחרים ולא זכרם אולי
 בעבור שלא היתה תולדה להם : (את הימים) הם הפרדים כי הם מהרכבת שני מינין הסוס והחמור וכאמרו (אשר מצא) פירוש ברעתו מצא כי היה רועה החמורים וחשב בדעתו
 ואתקלוס תרגם גבריא וכירושו כי ענה זה כלו עליו מן האיונים עם גדול ורס כענקים לגזול עמנו החמורים והוא הי' במדבר ואין עזר לו ותמצא ידוליס והגיל מידם ופוא מלשון תמצא

ידך לכל אויבך או שמאל אותם וכלול והוא כודע כגבורה פואת ונכון הוא : שיוכיב הסוס על החמורה והוא הוציא זה חמין בעולם ואמרו רבותינו ז"ל ענה פסול היה והביא פסולים בעולם כי בן צבעון אחיו היה שבא על אמו והוליד ממנה ענה : (לט) (מי זהב) כך היה שמו ואנקלוס תרגם כרת מצרף דהביא : וישב

וישב

בראשית לו לו וישב

מגן אלוף מגדיאל אלוף עירם אלה
אלופי אדום למשבתם בארץ אהותם הוא
עשו אבי אדום :

קנ"ד קל"ט טה סימן וספ"ט ר"ן חזון עבדיה בת"ע :

אונקלוס

קנו רבא תימן רבא מבצר : מגן רבא
מגדיאל רבא עירם אלה : רבבי אדום
למותבניהון בארע אהסנתהון הוא עשו
אבוהון דאדומאי :

פ פ פ

לו א וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ
כנען : ב אלה תלדות יעקב

יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את
אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת
בני זלפה ונשי אביו ונבא יוסף את דבתם
רעה אל אביהם : ג וישאל את
יוסף מבל בניו בן זקנים הוא לו וישא

לו

פ פ פ

א ויתב יעקב בארע תוקבות אבודי
בארעא דכנען : ב אלן

תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרי שנין
בר הנה רעי גס אהוהי בענא והוא רביעי
בני בלהה ועם בני זלפה נשי אבוהי ואייתי
יוסף ית דבהון בישא לאבוהון : ג וישאל
רחים ית יוסף מבל בניו ארי בר חכים

הוא

רשי

מהם מלכות והדאשונים המכורים למעלה הם שמות תולדות וכן נפוש כד"ה נומת דרו ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע ונומר :

(מג) מגדיאל - היא רומי : הסלה פרשת וישלח

(א) וישב יעקב וגו' - אחר שכתבך יסובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו סמוכים ואסובים לפרש היאך נתיסב וסדר
חלוקתו היה אף הורישו את החרי פירש לך יסובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כלל לגבול סבתם לפי מהם אסובים לפני
המקום להאריך בהם - וכן אתה מוצא כי עשרה דורות שחלדו ועד נח פלוגי הוליד פלוגי וכ"כ אלה הארץ כו' - וכן בעשרה דורות שחלדו ועד
אברהם קצר בהם ומעשה גיע חלל אברהם האריך כו' מאל למרגליות ספלה סין החול אדם עומד שם כחול וכוכבו עד שמואל את המרגליות
ומשמאל הוא משלך את החרויות מידו ונוטל המרגליות - (דבר אחר יוסב יעקב הפשטני הוא נכנסו גמליו טעונים פשתן הפחמיו תמה את
יכנס כל הפשתן הזה פיקח אחד נשיב לו ניטן אחד ונאל מנופוח שלך שזרף את כולו כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר
מי יכול לכבוש את כולן מה כתיב למטה של תולדת יעקב יוסף דכתיב (עבדיה א) והיה בית יעקב אש וכית יוסף להבה וכית עשו לקסניאן ואל
מיוסף שמכלה ושורף את כולם : בהש"י יוסן : (ב) אלה תולדות יעקב - ואלה של תולדות יעקב אלה יסוביהם ונלגלגיהם עד שכלו לכל
יוסב - סכה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' על ידי זה נתגלגלו ורדו למזרים וכו' אחר יוסב פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אופניו
ומדרש גרש תלה הכתוב תולדת יעקב כיוסף מפני כמה דברים אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אלא לכן אלה כרחל וסאיה ויו איוקנין
של יוסף דויה לו וכל מה שחירע ליעקב חירע ליוסף - זה פשטו וזה בשטטף אחריו שכתב להרגו וזה אחריו שכתבם להרגו וכן הרבה כב"ר
ועוד נדרש כוויסב ביקס יעקב ליסב בשלוח קפך עליו רגו של יוסף דיוקים שכתבם ליסב בשלוח אחר הקס"ה לא דיון לדיוקים מה שמתוקן
להם לעולם הכא חלל שכתבם ליסב בשלוח בעולם הזה : והוא נער - שהיה עושה מעשה נערות מתקן כשגרו ממנו עיניו כדי שיהיה
נראה יסב : את בני בלהה : כלומר ורגיל חלל בני בלהה לפי שהיו אחיו מוכין אותם והוא מקרבן - את דבתם רעה - כל רעה שהיא
רואה בחמיו בני אלה היה מנעיד לחשו שהיו חוכלין אחר מן התינוולין בבני הפשטות לקרותן עבדים וחמודים על הערבות ובשבתן לקח
וישחשו שיעיר עוים כחכירתו ואל חכירתו (ב"ר) ונל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים לעבד נמכר יוסף - ועל הערבות שספר
עליהם ותשא אשת אדוניו וגו' : דבתם - כל לשון דבה פרלר"ן כלע"ז וכל מה שיהי יכול לדבר בהם רעה היה מספר : דבה - לשון (שורג)
דוכב שפתי יסנים : (ג) בן זקנים - שגולד לנלעת וקתו ואוקלום תרגם בר חכים הוא

רשיבם

וישב יעקב עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו אכל יעקב יוסב חלל אביו בארץ מגורייו כי לו משפט הכבוד (ב) אלה תולדות
יעקב - יסוביו ויכבו אהובי שכל מה שלימדנו רבותינו כי אין מקרא ואל מיד פשוטו - אף כי עיקרה של תורה באת
מדתו ולהודיענו כדאית הפשוט והגדלות והלכות והדין על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי
קגלילי

פ פ פ

א וישב ויתוב יעקב בשלוותא בארע תותבות וגו' : ב אלו נבעית יעקב בר שקרתי יענין הנה במקומה
מן בית כנרן שא והוא טלה מתרבי עם בני בלהה ועם בני זלפה נשיא ראבו ואימי יוסף עת טיביהון
ביש ותקנין דאקלון דקליש מן חוץ תימא את אונגיא ניה דבניא ואמא ומני לנת אבותהו : ג וישאל רחם

רשב"ם

הגלילי וע"י שלט גשרה מידות של רבי שמעאל והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנשות אחרי הדרשות שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו
בעומק פשוטו של מקרא ולפי שהמורח חכמים אל תרבו בניכם בהגיון וגם אמרו העוסק במקרא מדה וחייב מדה העוסק בתלמוד חין לך מדה
גדולה מן ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטו של מקראות . וכן אמרו יעקב במסכת שבת הויכח בר תמימי קרי שנין ונרסין כולה תלמודא ולא
היה ידענא דחין מקרא ולא מיד פשוטו . וגם הריב"ז שלמה אפי' חזי מליך עיני גולה שפרש תורה כביאים וכתובים כתן ללמדים פשוטו של
מקרא . ואף חזי שמואל ב"ר מנחם תמוז ז"ל כתובותתו עמו ולפניו הוודה לי שאילו היה לו פנאי היה נרין לעשות פרושים אחרים לבי המשניות
המתחדשים בכלים . ועתה יראו המושכילים מה שפרשו הראשונים . אלה תולדת יעקב . אלה מקראות ומאורעות שחידעו ליעקב :
(אלה מקראות) והנה זה הכל הוא כי כל אלה תולדות האמור תורה ובכתובים ומה שפרש בני האדם ויש מהם רבים שפרשו בני בנים
כאשר פירשו בחלה תולדות כח . למעלה כפ' בראשית כתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם ואת חם ואת יפת זאחריו כן נפרש
כי העולם חטאו ונת מנח חן ואחריו כן מפרש אלה תולדות נח בני בניו החיך . כי שלשה בניו היה לו ולויה הקב"ה להכנסם כתיבה"כ מדע
ובלשון ויולדו להם בנים אחרים החכול עד שעלו לים לשבעים בנים שהיו שבעים אונות דכתיב מאלה נפרדונו' וכן בעשו פרשה ראשונה
מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחריו כן וילך אל ארץ ונו' ויש לו בנה שיעיר וכל פרשה וכתיב אלה תולדות עשו אשר
אדם בהר שעיר . וכל פרשה אביו ואת בניו עשו וכסס אונות עשו עשרה שנים נולדו בעגורו אביו קודם שהלך
אל ארץ ונמני יעקב ובני בניו נולדו בהר שעיר כן יעקב למעלה כתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר ונו' . ומפרש לכמוך אלה בני יעקב
אשר ילד לו בבדן ארם ויבא אל יתק אביו ונו' הרי פירש בניו של יעקב והיו נולדו כאשר עשה כבני עשו ועתה כותב אלה תולדות יעקב .
בני בניו שהיו שבעים והחיך נולדו כינר יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנחו כו' אחריו ומתוך כך ירד יהודה מאת אביו והיה לו בנים כבנים .
וכדעולם שלה ופרך נחם ונתגלגל הדבר שיוסף הורד ממצרים ונולדו לו כנענים ונשואו פרוס ושלח יוסף כבשיל אביו וכיון עד שהיו שבעים
ועלם מאביו יעקב שהיו בן שלשים שנה היה בעומדו לפני פרעה ושבע שנים השוכע ושני שנים של רעב ואזכר אביו כדכתיב בעוד חמש שנים
אשר חין חריש וקציר . היה רועה את אביו בבאן . בני בלהה לפי דרך חרן קורא אחיו ולא בני השפחות : והוא נער את בני בלהה ונו'
נערותו ורגילותו ומשאליו היו עם בני בלהה וכני ולכה ומתוך כך התחילו אחיו בני בלהה לנחור : את אחיו . עם אחיו רועה וכשמת
נערותו היה גדול טעם ורגיל (עם) בני השפחות ולא עמהם כמובער . כדכתיב כי נער יבא אל . וכתיב יקומו כל הנערים וישתקו לפניו
הולך ומונה כל מיני ענינים שגרמו לנחור אותו . וגם ויבא יוסף דכתס רעה . את דבתם של אחיו רעה . כמדרש הגדה לפי פירושים
שחמד לאביו כן חכמים הם בני השפחות אבל חזי אכדס ואמר רגיל חלום . פשטים אחרים לא עמדו על העיקר : (ג) וישאל רשב"ם

מכלל יופי

לו (ב) וישב (אלה תולדות יעקב) הקורות אשר קרוהו בדבר יוסף וסברו ירדירו למצרים : (יוסף בן שבע עשרה שנה) . היה כשהיה דרועה את אהיו בצאן : (אהיו) . עם אהיו : (בצאן) ולא אמר הצאן כי עדיין היה נער לרעות הצאן אלא הולך עם אהיו במרעית הצאן והיה מתלמד עמהם לרעות הצאן והוא נער היתה מתגדל עמהם כשהיו רועים את הצאן : (והוא נער) . כי שהוא קטן בשנים יקרא נער

כפתרון חלומם המסקה והאופה שמשפטו וחלמנו חלום שניהם המסקה והאופה אשר למלך מצרים אשר חסודים בבית הסקר חיש כפתרון חלומנו וכן רבים : אונות והוא מושפת אחרת עמה וענינו והוא נער והוא את בני בלהה ונו' כי תמיד היה עמו . ואנקלוק תרגם והוא תרבי עם בני בלהה :

ולפי שדרך הקטן לשרת ארץ הגדול נקרא המשרת נער ואף על פי שהוא גדול בשנים : (נשי אביו) : כמו שכתוב בכל אחת מהן לאשה ולא היה לו בזה כיוון כי בני נשי אביו ריו : (את דבתם) . הכנו לכל אחיו וענינו דבור אך דרפרשיש בין מוציא דברה ומביא דבה כי מביא דבה הוא אמת כמו יוסף שאמר ויבא יוסף את דבתם רעה כי אמת שריו שונאן אחרו וכדברים עליו רעה אך מוציא דבה הוא שקר וכבר מנונה כמו כיוסריו ומוציאו דברה הארץ :

(ג) (וקנים) . שם ברשון רבים לא יבא ממנו יחד (פסים)

לו כְּתַנַּח פְּסִים : ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי-אֵתוּ
 אָהֵב אָבִיהֶם מִכָּל-אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא
 יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֹם : ה וַיַּחֲלֵם יוֹסֵף תְּלוּם
 בְּגָדוֹ לְאֶחָיו וַיֹּסֶפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ :
 ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ-נָא הַחֲלוּם הַזֶּה
 אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי : ז וְהִנֵּה אֲנֹחֲנוּ מֵאֲלֵמִים
 אֲלֵמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֶל-מִי
 וְגַם-נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְבִּיגָה אֶל-מִיכָם
 וְתִשְׁתַּחֲוֶינָה לְאֲלֵמֵי : ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו
 הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ
 וַיֹּסֶפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ עַל-חֲלַמְתּוֹ וַעֲלִ-
 דְּבָרָיו : ט וַיַּחֲלֵם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיֹּסֶפֶר
 אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד
 וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים
 מִשְׁתַּחֲוִים לִי : י וַיֹּסֶפֶר אֶל-אֲבִיו וְאֶל-
 אֶחָיו וַיַּגִּיעַ-בָּנוּ אֲבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם
 הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי וְאִמְךָ
 וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרְצָה : יא וַיִּקְנֹאוּ
 בּוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדְּבָר :
 יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לְרַעוּת אֶת-צֹאן אָבִיהֶם
 בְּשֶׁכֶם : יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא
 אַחֶיךָ רָעִים בְּשֶׁכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחךָ אֲלֵיהֶם
 וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִי : יד וַיֹּאמֶר לוֹ לְרִ-נָּא
 רָאָה אֶת-שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן
 וְהַשִּׁבְנִי

שני

רשי

הוא ליה ועבד ליה כיתונא דפסי : ד ותו
 אחוהי ארי-יתיהורחים אבוהון מכל-אחוהי
 וסנו יתיה ולא צבן למללא עמיה-שלם :
 ה ותלסי יוסף תלמא וחוי לאחוהי ואוסיפו
 עוד סנו יתיה : ו ואמר להון שמעו-
 כען חלקא הרין דחלמית : ז והא אנחנא
 מאסרין אסרן בנו חקלא והא-קמת אסרתו
 ואף-איזדקפת והא מסתחנן אסרתכון
 וסגנן לאסרתו : ח ואמרו ליה אחוהי
 המלכו את-מדמי-למלך על-נא או-
 שולטן את סביר למשלט בנא ואוסיפו
 עוד סנו יתיה על-הקמותי ועל-פתגמותי :
 ט וחלם עוד חלקא אוחרנא ואשתיני
 יתיה לאחוהי ואמר הא חלמית חלקא עוד
 והא שמשא וסיהרא וחד עשר כוכביא
 סגנן לי : י ואשתיני לאבוהי ולאחוהי
 ונגף-ביה אבוהי ואמר ליה מה חלקא הרין
 די חלקמתא המיתא ניתי אנא ואמך ואחך
 למסגד לך על-ארעא : יא וקניאו ביה
 אחוהי ואבוהי נטר-ית-פתגמא : יב ואנלו
 אחוהי למרעי נת ענא דאבוהון בשכם :
 יג ואמר ישראל ליוסף הלא אהך רען
 בשכם אימא ואשלחך לנתהון ואמר ליה
 הא אנא : יד ואמר ליה אויל-כען חוי
 ית

ליה כלמה שלמד מוסר ועבר עסר לו - דבר אחר שהיה זה חוקנון שלו דומה לו : פסים - (שבת) לשון כלי-מלת כמו כרפס ותכלת וכיון כתנה
 בפסים דמימר ואמנון ומדרש אנדה על פס לחותיו שנמכר למעושה ולסוחרים וליסנו עליוס ולמדניס : (ד) ולא יכלו דברו לשלום -
 מתוך נטות למדנו שחכם שלא דברו אהז כפה ואחז כלב : דברו - לדבר עמו : (ה) (ו) מאלמים אלומים - כתר-נמון ואוסרין
 אוסרין עמרין וכן (תהלים קכו) נושא חלומותיו וכמוהו כלסון משנה והאלמות - נוטל וזכרין קמה, אלו-מתי - חוקמה : וגם נצבה :
 לעמוד על עומדה בחיפה : (ח) ועל-דבריו - על-דבתם רעה - שהיה מביא לחביהם : (י) ויוספר אל אביו ואל אחיו - לאתר עסמר
 חותו

ית
 יתיה
 למיני
 קמת
 עלני
 חלקו
 למיני
 ענא
 ויקחה
 יד
 איתו
 סיה יו
 מלכ
 מותי
 נקוד
 סוכא
 של או
 מוכל
 (א)
 וכו
 לשלום
 כלזה
 וקוניס
 סיה או
 את ס
 להיות
 שרלה
 פסים
 רבים
 מצבני
 מלכיס
 ידא
 פרוש

יונתן בן עוזיאל

קיד

נת יוסף מפל בני ארום אוקינו יוסף בן יוסף לאוקינו דליה ועבר דליה פרגוד מצויד : ד וחסין אחיו ארום
נתיה רחם זבנהו מפל צתנו ונטרר ליה כבו ולא וגומר : ה וחלם יוסף חילמא ורגני לאחוריה ואוקיפו תרב
למינטר דליה כבו : ו ואמר להון שמעו כדון חלמא וגוי : ז והא אנתנא מפרכין פירוכין בגו חקלא והא
קמת פורכתי ואוף אודקפת והא מתחזון פורכתיכון ונתננו לפורכתי : ח ואמר ליה אחיהו תלמקלך אנת סבמי
עלניה אין למשלט אנת סביר עלנא ואוקיפו תרב למנטר ליה כבו על חלמוי ועל פתגמוי : ט וחלם הגב
חלמא חורגא נתני ירמיה לאחוי ואמר הא חלמיית חלמא תרב והא שמשא וסיפרא וחד סר מוכביא נתנו לי :
י ואשתי ר' אבוי ור' אחוי וטף ביה אבוי ואמר ליה מה חלמא הרין דחלמייתא המותא גימי אגא ואמר ואתך
למנתו לך על ארעא : יא וקניאו ביה אחותי ואבוי גטר בלביה ית פתגמא : יב ואולי אחותי למרעי ית
עגא דאברהון בשקם : יג ותוה לזמן יומין ואמר ישראל ליוסף חלמא אהך רען בשקם ודחיל דלמא יתרו חיואי
ויקמחגו על עיסק די מחו ית חמור ית שקם וית יחבי קרמא איתא כדון ואשליחך לתחזון ואמר ליה הא גא :

עם

רשי

אותו לאחיו חור וספרו לאחיו כפניהם : ויגער בו . לפי שהיה מטייל שנאה עליו : הבוא נבא . והלא אחיך כבר נתת (ב"ר) והלא לא
היה יודע שהדברים נוגיעין לכלהא שדלתו כאמו . (ב"ר) ורכושינו לחדו מלאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוליא הדבר
מלכ כביו שלא יקניאוהו לכך אמר לו הכווא נכווא וגו' כשם שא"ל באיך כך השאר הוא בטל (ב"ר) : (יא) שמראת הדבר : הים
מונתין ומלכה מתי יכל וכן (ישעיהו סו) שומר חמונים וכן (איוב יד) לא תשמור על מטאתי לא תמותין : (יב) לדעות את צאן :
נקוד על את שלא הלכו אלא לדעות את עצמן (ב"ר) : (יג) הגני . לשון ענוה וזריוות מודרו למנות אביו ואף על פי שהיה יודע באחיו
שסוגיין אותו . (יד) מעמק חברון . והלא חברון בהר שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויטא עד חברון אלא (ב"ר) מיעלה ענוקה
של אותו בדיק הקבור כחברון לקיים ויה שאמר לאברהם בין הכתרים (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך : ויבא שכמה (סוטה יא) מקום
מוכן לפורענות שם קלקלו השכטים שם ענו את דינאט כחלקה ונלכות בית דוד שנאמר (מלכים א"ב) וילך רחבעם שכמה :
ויבצאוהו

באר רחובות דקדוקי רשי

(א) כבר ידעת דכנו הוי' חולס נגרות מחלת לו והרי כאלו כתיב דבר לו רשי' כעצמות כתב לעיל פרשת ויאל כד"ה דכרתי לך כל לי
ולולך הסמוכים אלל דיבור ופורשים עלי עליו והיינו כשכילו ויהיה אם כן משמעת הפסוק דאפילו עם אדם אחר לא יכלו לדבר בשביל יוסף
לשלוס ויה אינו י' הם לא הוליא עליו שום דכה לכן קאמר רשי' דברו לדבר עמו ורנה לומר כחאן כינוי הוי' כעלת דברו היא תמונות
עלת

רשב"ם

כל זה גרם הקבלה : בן זקונים . כי אחרון היה ל"א בניס אבל כתיבין לא נולד אחריו עד ויין ארובה והרבה קודם שנולד כתיבין היה לו בן
זקונים והתחיל לאוהבו : פס' מוציא : (ח) ויצא דבריו . ויבא יוסף את דבתו רעה : (י) מה החלוס הזה וגו' אפילו היתה אלוהו קיימת
היה אומר להוכיחו : (יא) ואביו שער את הדבר . מה צורך לכתוב זה אלא שכשנראה לו את הקשורה ולא האמין לכנוי שהוא חי וירא ישראל
את העגלות אשר שלח פרעה כי לא נשלחו כי אם על פי החלך כמו שכתוב שם עגלות על פי פרעה אז האמין על ידי החלמות שמוכיחן מסופו
להיות מושל . ועגלות הללו על ידי אלוהים ומחלה בלתי . ומתוך כך אחר רב עוד יוסף בני חי . כי תימא לדולה היה האין האמין אחריו
שראה כתבתו ואלה דם כנוי שחמד יחאק על יעקב בשביל שחלא שער בחלקת לוואיו : (יג) הלא אחיך רועים בשכם . במקום סכנה שהרגו
אנשי המוקם . זה ששעתי מר' יוסף קרא אחריו והנחילי : (יד) ויבא שכמה ולא מנהם :

וימלאהו

מכלל יופי

עמו תמיד לשרתו והוא כשעך : וספסר יהושע דבר אליו :
על ידו ונקראו בן זקוניו בעבור : (ז) (מאלמים ארומים) :
שישרתו לזקוניו ויעקב לקח : ענינו אנודים אנודות :
יוסף לדבר הזה : (יא) (יוקנאו) קל הנון ובא
(י) להקל בו כוששטו להדגש :
(יד) (והשיבני דבר) פירושו והשיב לי :
אפיה

וַיִּשְׁבְּנוּ דָבָר וַיִּשְׁלַחֵהוּ מִצִּמְקֵי חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא
 שָׂקְמָה : טו וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהָגֵרָה תַּעֲרָה
 בְּשָׂרָה וַיִּשְׁאַלְהוּ תַּאֲשִׁי לֵאמֹר מִהֶתְבַּקֵּשׁ :
 טז וַיֹּאמֶר אֶת־אֲחִי אָנֹכִי מִבְּקֵשׁ הַיְיָדָה-
 נָא לִי אִיפֹה הֵם רַקִּים : יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
 גָּסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמֹרִים נִלְכָה דְתִינָה
 וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֵר אֲחִיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן :
 יח וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מִרְחֹק וַיִּבְרְכּוּם יִקְרַב אֲלֵיהֶם
 וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ : יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
 אֶל־אֲחִיו הִנֵּה בַעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא :
 כ וַעֲמָה לָבוֹ וַנְהַרְגֵהוּ וַיִּשְׁלַחֵהוּ בַּאֲחֵד
 הַבְּרוֹת וַאֲמָרְנוּ חִיָּה רָעָה אֶכְלֵתָהוּ וַנִּרְאֶה
 מִדֵּי־חַיִּיתֵךְ מֹתוֹ : כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן
 וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִבְנֶנּוּ נֶפֶשׁ :
 כב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְאוּבֵן אֶל־תִּשְׁפְּכוּ-
 דָּם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר
 בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל־תִּשְׁלַחֵהוּ לְמַעַן הַצִּיל
 שְׁלִישִׁי אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל־אָבִיו : כג וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֲחִיו וַיִּפְשִׁטוּ אֶת־
 יוֹסֵף אֶת־פְּתָנָתוֹ אֶת־כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר
 עָלָיו : כד וַיִּקְהָהוּ וַיִּשְׁלַכּוּ אֹתוֹ הַבְּרָה
 וְהַבּוֹר לֶקֶץ אֵין בּוֹ מַיִם : כה וַיִּשְׁבּוּ לְאֶבֶל־
 לַחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וַהֲנֵה אֶרְצָתָהּ
 יִשְׁמַעְאֵלִים

וַיִּשְׁבְּנוּ דָבָר וַיִּשְׁלַחֵהוּ מִצִּמְקֵי חֲבֵרוֹן וַיָּבֵא
 שָׂקְמָה : טו וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהָגֵרָה תַּעֲרָה
 בְּשָׂרָה וַיִּשְׁאַלְהוּ תַּאֲשִׁי לֵאמֹר מִהֶתְבַּקֵּשׁ :
 טז וַיֹּאמֶר אֶת־אֲחִי אָנֹכִי מִבְּקֵשׁ הַיְיָדָה-
 נָא לִי אִיפֹה הֵם רַקִּים : יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
 גָּסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמֹרִים נִלְכָה דְתִינָה
 וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֵר אֲחִיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן :
 יח וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מִרְחֹק וַיִּבְרְכּוּם יִקְרַב אֲלֵיהֶם
 וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ : יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
 אֶל־אֲחִיו הִנֵּה בַעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא :
 כ וַעֲמָה לָבוֹ וַנְהַרְגֵהוּ וַיִּשְׁלַחֵהוּ בַּאֲחֵד
 הַבְּרוֹת וַאֲמָרְנוּ חִיָּה רָעָה אֶכְלֵתָהוּ וַנִּרְאֶה
 מִדֵּי־חַיִּיתֵךְ מֹתוֹ : כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן
 וַיַּצִּילְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִבְנֶנּוּ נֶפֶשׁ :
 כב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְאוּבֵן אֶל־תִּשְׁפְּכוּ-
 דָּם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר
 בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל־תִּשְׁלַחֵהוּ לְמַעַן הַצִּיל
 שְׁלִישִׁי אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל־אָבִיו : כג וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֲחִיו וַיִּפְשִׁטוּ אֶת־
 יוֹסֵף אֶת־פְּתָנָתוֹ אֶת־כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר
 עָלָיו : כד וַיִּקְהָהוּ וַיִּשְׁלַכּוּ אֹתוֹ הַבְּרָה
 וְהַבּוֹר לֶקֶץ אֵין בּוֹ מַיִם : כה וַיִּשְׁבּוּ לְאֶבֶל־
 לַחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וַהֲנֵה אֶרְצָתָהּ
 יִשְׁמַעְאֵלִים

רש"י

(טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ (הַחֲמוֹמָא) זֶה גִבְרִיאֵל שְׂאֵמֶר (רַנְיָא לִט') וְהָאִישׁ גִּבְרִיאֵל : (יז) נִסְעוֹמָה : (תַּחֲמוֹמָא) הַסִּיעוּ עֲלֵיכֶם
 חַיִּיתֵיכֶם : נִלְכָה דְתִינָה - לִקְשָׁתָא לְכַל־דְּתִינָה שִׁימִיתֵךְ כִּהֵם וְלִמִּי כְּשִׁעוֹסָם מִקִּים־חַיִּים וְחֵן מִקְרָא יוֹנָא מִיָּדִי פְּשׁוּטָא : וְהַנְּבִלָא -
 כְּתַמְלֹחַ כִּכְלִים וְהַרְמוֹסִיּוֹת : אֹתוֹ - כְּשׂוֹאֵנוּ עֲמוֹ כְּלוֹמַר חֲלִיו (כ) וְנִרְאֶה מִה יִתְּנוּ חֲלוֹמוֹתָיו : אֲחֵר רַבִּי יִצְחָק עֲקִרְבָא וְהָאִישׁ
 דְּרַשְׁתִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֲמַרְתָּ כִּן הֵם חֲלוֹמִים גְּהִרְגֵהוּ וְהַכְתוּב מַסִּים וְנִרְאֶה מִה יִתְּנוּ חֲלוֹמוֹתָיו : (כא) לֹא נִבְנֶנּוּ נֶפֶשׁ - מִכַּת נֶפֶשׁ וְהוּא מִיָּדָה : (כב) לִמְעוֹ הַטְּוִילָא
 הַסִּיעוֹמָה יִסִּי חֲלוֹמוֹתָיו שׁוֹכֵינִי סִיחָר וְכִד כְּפִלֵּי חֲלוֹמוֹתָיו - (כג) לִמְעוֹ הַטְּוִילָא
 חֲלוֹמוֹתָיו : רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מַעֲיָד עַל רְאוּבֵן שֶׁלֹּא חֲלוֹמוֹתָיו חֲלָא לְהַטְוִילָא חֲלוֹמוֹתָיו וְעַלְמָא מַסִּים אֲחֵר חֲלִי כְּמוֹר וְגַדּוּל שֶׁכֵּלָן לֹא יִתְּלֵה הַסִּיעוֹתָ חֲלָא
 חֲלוֹמוֹתָיו : (כד) אֶת־כְּתָנֵתוֹ - אֶת־כְּתָנֵת הַפָּסִים - הִיא סְטוֹסִף לְחֵטְוִי וְיִתְּרַעַל חֲלוֹמוֹתָיו (כה) וְהַבּוֹר דְּקִאֵין בּוֹ מַיִם -
 מִעֲמָה

גם א
 בדמור
 אינו
 ואת
 זתיה
 לאת
 פשר
 להם
 וגו'
 זתיה
 ביה
 בצרה
 מועט
 (כה)
 מלת
 דמלת
 וזו
 אהו
 (טו)
 וזו
 (י)
 מו
 זמכ
 (כ)
 כתי
 לפי
 (כ)
 (טז)
 סה
 שמי
 הב
 והד
 כבו
 לה
 (יט)
 (כא)
 דש

עם אברהם בקברו ובהורא וימא הוה שריו גלותא דמוצרים נקם וארמא יוסף לישבם : טו ואשקחיה גבריאל
 בדמור גברא וקא טעי בתקלא ושאליה גברא למימר מה אנת בעי : טז ואמר ית אחי אגא בעי בני כדון לי איבו
 אינון בעו : יז ואמר גברא בטלן מיבן אררם שמינית טקמר פרגודא וקא אישתי מן ימא דין שעבוד מצראי
 ואתער להום בגבואה דחיואי בעו למסדרא שמהו סדרא קרבא בגין בן הוה אקמין געל לדותן וגוי : יח וקמון
 זחיה מרחיק וער לא קריב לגרתיהם ואתעטמו עלוי למקטליה : יט ואמרר שמעון ולוי דהוה אחין בעיטתא גבר
 לאחוי קא וגוי : כ וקרון אחר ונקטליה וגרמיניה בחד מן גובינא ונימר חיימא בישתא אכלתיה וגחמי מה יהוי
 פשר הלמי : כא רשמע ראובן ושויביה מן ארתון ואמר לא נקטליה קלא נתחייב באדמיה : כב ואמר
 להום ראובן לא תשדון אדם ובאי טלוקי זחיה לגברא קרון דקמנדרא וער דקטולין לא הושטון ביה בגין לשיקבא
 וגוי : כג ונתן בר אקא יוסף לנת איתיה ואשלתו ית יוסף ית פרגודיה ית פרגוד מציער דעלו : כד ונקמו
 זחיה וטלקי זחיה לגרבא וגרבא פרוק לית ביה מוי בכם חיוין ועקרבין הוה
 ביה : כה וקורו למיכול לחמא וקפפו עיניהון וקמון וקא סיפא
 דקרבאין אקמא מוקדעד ונמליהון טעינין שעורה ושרבף קטף וקטום

ירושלמי

סיפא דקרבאין :

מטיילין

רשי

ממשע שאלמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה תלמוד לומר אין בו מים . מיסאין בו אכלנחשים ועקרבים יש בו (ב"ר שבת כב) .
 (כה) ארחת . כתר גומו שירית על שם הולכי אורח : וגמליהם נושאים וגו' . למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של
 נדיקים

באר רהובות דקדוקי רשי

מלת עמו (מיסאין) ועלכין האכין זיא כיט קענן רידן) לשלום אכל עם אדם אחר דכרו כשיליו לשלום ומתוך גמול כוכר שכתן : (ב) משום
 דמלת דיהנבלו לשון התפעל הוא וענינו שפעלו פעולת עמו (זיא דעקין מיט זיק ועלכין) זמלת אתו לא כתתן רק לפעולת היואל (דיח
 וזיעה גיש מן חיס מן חיון חמדין) ואם כן קשיא להדי הילך יתכן פעולת עומד לפעולת היואל לכן קאמר רש"י אחר ורש"י לומר כיון דמלת
 אתו כתיב בקרא חסרו וקאמר רש"י חסר כן אפטר לפרש למלת אתו בדגשתון התי"ו (כל"ט מיט חיס) והיינו שהיו כולם
 מתעסקין

רשב"ם

(טו) וימלאהו איש והנה תועה וגו' . להניד חשיבותו של יוסף נכתבה שלא דלה לחזור לאתו כשלא מלאם בשכס אלא בקשע עד שזאלם
 וז"ל פ"י שהיה יודע שנתקבלים בו הלך וכקשע כמו שאמר לו חביו והשיבו דבר : (יז) כדתן לפי הפשט שם בעיר וגם בשופטים היא מוכרת :
 (יח) ויתכללו איתו . כתמלחו ככליות ונרעויות עליו כמו וחרור טבל . ככלליהם אשר ככלו : (ט) הלוה . כל הלוה כשרואים אותו
 מן חוק וכן מן האיש הלוה ט"ל כ"ל אכל הוא גיש כ"ל כמו הון הרע הוא כשהוא בקרום : (כ) לכו ונהרגו לשון הזמנת בני אדם . וכן לבן
 ונכדו לישו עלים . וכן הכאף . הכה כתבחה . וכן ראה חביו נתן לפני כספים : (כא) וינילכו מידם : שלא נהרג :
 (כב) השליכו אותו אל הבור : זה אשר כמדבר תקום שאין בני אדם מצויין ששועות מאלו . למען היל הפסוק מעיד על רחוקי כי להצילו
 נתקין כיו שנוכחים סופו : (כג) את כתובת הפסים לא אבייה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחלה הפכה . וזה חיו . אלא לפי שהוא חומר
 לפניו ושלחו את כתובת הפסים לטענות שיש בהם בלבו כי חסר בה אכלתהו . כמו שאמר ויכירה ויאמר כתבת בני לכך הוא מזכירה כאן .
 (כד) אין בו מים . שאם היה בו מים לא היו מטיילין אותו שם שא"כ היו מטענין אותו ומטיילין אותו כידם והם אמרו יד אל תשלתו בו וידעו
 אל

מכלל יופי

(טז) איפה נכתב בהא על פי המסורת והקבלה : (יז) מזה . אמר את כהונת הפסים אחר שאמראת כהנתו לפי שעל יד
 קנאו בו : (כ) ויקחהו . חסר ו' והדרש יודע : (והבור) . כמו באר אבל הכאר בתפירה לבד מבלי בנין והבור בבנין ולפי
 דעתי כי בור הכתוב במקרא אין מימיו גובעין ורואי שקורין
 בלעז ציסטירנא וכן ויקראי אק מעין ובור ר"ל שמימיו
 מכונסין ואינו כמו המעין ואמר (אין בו מים) אחר שאמר
 והבורק אולי היה בו טיט כמו בור ירמיהו כ"ש ירמיהו
 ויטבעירמיהו בטיטורא מרת בעבור זה והדרש יודע :
 (כה) אורחת . כמ"ש המתרגם שירית ערכאין ולפו
 שהשירות . (טז) איפה נכתב בהא על פי המסורת והקבלה : (יז) מזה . אמר את כהונת הפסים אחר שאמראת כהנתו לפי שעל יד
 קנאו בו : (כ) ויקחהו . חסר ו' והדרש יודע : (והבור) . כמו באר אבל הכאר בתפירה לבד מבלי בנין והבור בבנין ולפי
 דעתי כי בור הכתוב במקרא אין מימיו גובעין ורואי שקורין
 בלעז ציסטירנא וכן ויקראי אק מעין ובור ר"ל שמימיו
 מכונסין ואינו כמו המעין ואמר (אין בו מים) אחר שאמר
 והבורק אולי היה בו טיט כמו בור ירמיהו כ"ש ירמיהו
 ויטבעירמיהו בטיטורא מרת בעבור זה והדרש יודע :
 (כה) אורחת . כמ"ש המתרגם שירית ערכאין ולפו
 שהשירות

ישמעאלים באה מולגד וגמליהם נשאים
 נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצריתמה :
 כו ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע
 כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו :
 כז לכו ונמכרנו לישמעאלים ונדנו אלי
 תהיבו כראותנו בשרנו הוא וישמענו אתיו :
 כח ויעברו אנשים מדנים סחרים ומשכו
 ויעלו את יוסף מן הבור ומכרו את יוסף
 לישמעאלים בעשרים כסף וביאו את יוסף
 מצריתמה : כט וישב ראובן אל הבור
 והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו :
 ל וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו
 ואני אנה אני בא : לא ויקחו את כתנת
 יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את
 הכתנת בדם : לב וישלחו את כתנת
 הפסים וביאו אל אביהם ויאמרו זאת
 מצאנו הכרנא הכתנת בנה הוא אם לא :
 לג ויכירה ויאמר כתנת בני הנה רעה
 אכלתהו

למיכר לחמא ונקפו עיניהון וחזו והא
 שירת ערבאי אתנא מולגד וגמליהון
 טעינין שעף וקטף ולטום אזלין לאתחמא
 למצרים : כו ויאמר יהודה לאחותי מה
 קמזן ניהתני לנא ארי נקטול בת אחונא
 ונבסיעל דמיה : כז איתוונבנינה לערבאי
 וידנא לאתתי ביה ארי אחונא ביקרנא
 הוא וקבילו מיניה אחוהי : כח ויעברו
 גברי מדנאי תגרי ונגידו ואסיקו ויתיוסף
 מן גובא וזבינו ית יוסף לערבאי בעשרין
 כסף ואיתיו ויתיוסף למצרים : כט ותב
 ראובן לגובא והא לית יוסף בגובא ובזע
 ית לבושוהי : ל ותב לות אחוהי ויאמר
 עולימא ליתוהי ואנא לאן אנא אתי :
 לא ונסיבו ית כיתונא דיוסף ונסבו צפירא
 ברעזי וטבלו ית כיתונא בדם :
 לב וישלחו ית כיתונא דפסי ואיתיו
 לאבוהון ויאמרו דא אשבתנא אישתמודע
 קען הכיתונא דברך היא אסלא :
 לג ואישתמודעא ויאמר כיתונא דברי חיתא
 בישתא אכלתיה מיקטל קטיל יוסף :

ובזע

רשי

נדיקים שאין דרכן של ערביים לאח אלא כפט ועטרן שריתן רע ולה מודמו בשמי' שלא יזוק מרית רע : נבארר . כל כנוסי כסמים הרבה
 קריו נכאת וכן (מלכים ב) ויראם את כל בית כמותה מרקת בשמי' ואלקלוס תרגם לשון שטות : צרי . סרף הטורף מעצי הקטף
 והוא נטף הנמנה עם סמי הקטורת : ולוט . לשיח שמו כלסון חסנה ורבותיו פירש שרש נעסב ושמו אשטרוול וז"ל כנסכת נדה :
 (כו) מה בצע . מה ממזון כתרנומו : וכסינו את דמו . ונעלם את נפשו : (כז) וישמענו . וקבילו מיניה וכל שמיעה שהיא קבלת
 דברים כגון זה וכגון וישמעו ועקב אל אחיו כעשה וכעשה מתרגם בקבל וכל שהוא סיגית החזון כגון וישמענו את קולה' אלחיס עתהלך כגון
 ורכקו שומעת וישמע ישראל שמיעתי את תלכות כלן מתרגם ושמועו שומעית ושמע שמיע קדמי : (כח) ויעברו אנשים מדנים . וזהו
 שירה אחרת והודיען הכתוב שנמכר פעמים הרבה : ויבשבו . בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדנים
 והמדנים למצרים : (כט) וישב ראובן . וכמוכרתו לא היה סס סגניע יומן לילך לשמש את אחיו ד"א עסוק היה בשקו ובתעניתו על כלבול
 יועי אחיו : (ל) אנה אני בא . אלא אכרח מנערו של אחא : (לא) שעיר עזים : דמודומה לשל אדם : (לב) הכהנת . זה שנס
 וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסים כתנת כדנקוד כתנת : ג (לג) ויאמר כהנת בני . היא זו : היה רעה
 אכלתהו . נלמה בו רוח הקודש (כ"ד) סומו שנתגרה בו אשת מטיסר ולמה לא גלה לו הקס"ס לפי שהמדינות וקללו את כל מי שיגלה ושתפ
 להקס"ס

קטין
 ונבני
 מדג
 פנדל
 יחוב
 ובינו
 דאבא
 קדון
 דאבא
 חתע
 אהו
 בדוש
 שהסס
 אהו
 עתשו
 שטי
 רזה
 השור
 אל
 ומתח
 לישק
 עומר
 לישק
 שיה
 על
 שרע
 שיעו
 חטף
 הכת
 כן
 שרו
 בלע
 וכל
 (כו)

מטיילין לאתקא למצרכים : כו ואמר יהודה לאחיה סרה הגניח כמזון יהי לן ארזים נקטול וגוי : כז איהו
 ונבנניה לערבאין ונדנא לא חתי פיה למקטליה ארזים אהונא בשקנא רוא נקבילו אחיהו : כח ועברו גברי
 מדוגאי מרי פבמטייה ונגידו ואסיקו רה יוסף מן גרבא ונבעי ית יוסף לערבאין בעשרין קעין דכסף ונבעי מנהון
 סנדלין ואייתו ית יוסף למצרכים : כט ובה ראובן לגרבא ארזים לא הוה עמהון למסעוד פד ונבניה ויהודה
 יתיב בצומא על דכלבל מצע אביו ואזל ונהיב בעי סנובייה למחודור לגרבא לאסקותיה לאביו מאים יסב ליה אפין
 ובינו דמב וחקא ויהו וגוי : ל ותב לנת אחי ואמר טליא ליהויה ואנא להו אנא אתי והכרין נחמי סבר אפיו
 דאבא : לא ונסכו ית פרגודא דיוסף ונקסו צפיר בר עזי ארזים אדמיה דמי לדגרבא וטבלו ית פרגודא בצומא :
 לב ושררו ביד בני זלפה וביד בני בלקה ית פרגוד קיציר ואייתויה לנת אביהון ואמר הוה אשכחנא אשחמודע
 ברון הפרגודא דכרף היא אין לא : לג ואשחמודעה

ירושלמי

חכם יתה ואמר פרגוד דכרי הוה לא חיות בקרא אכלת
 יתיה ולא מיתקטל כרי יוסף ברם חמי אנא ברית ברת
 קודשא היך איתא גישא קיימא לקובליה :
 ובוע

באר רחובות דקדוקי רש"י

חת עסקין פעולת עמון דכמו שחשבו הם בעמון להרוג את יוסף כמו כן חשכ יוסף כנפשו דאחיו ודאי הוסיף להרגו והוזהר רש"י לדבק למלת
 אהו מלת עמו מסוס לחין נקודות כלשון רש"י ואל"א לכוון דעתו למלת אהו כדגש לכן קאמר גס מלת עמו להורות דכוונתו על מלת אהו
 בדגש : ומה שכתב עוד כלומר חלו עוסק דקטיליה והלא גס כמלת אהו כדגש לאיתכן דהא אהו כדגש עניינו להורות על דבר
 שהסכימו שנים ביחד לעשות דבר מה כקירוס שניהם זה חלל זה וכן היו רחוקים זה עמו על זה קאמר רש"י כלומר חלו ורצה לומר לאו דווקא
 אהו כדגש נוסח אלף כעון אתו ניה אהו כשניהם יחד בודאי עושים מעשה אחד חף כלן חף שהיו רחוקים זו עושה חף על פי כן חשבו כולם
 עתשה אחת והיינו חלו התחשבה היו על יוסף : (ג) כבר הודעתין דמנהיג לטון הקודש להשמיט מלת של ומסרונה משתלמת כחיה
 סיני כנקודה הוה נקרא חלל המדקדקים דכוכ נוכני שתמיד אותה היתה סבה אותה השינוי דכחה למלה שאחריה וזה שכתב רש"י הכחונה
 רצה לומר כאשר הכ"ף בשורק ות"ו דגושה כך שמה והיינו כך תבוא כשאינה דבוקה כזה בהיגה (אין העמיד) אבל קתונת כיון דכשתנה
 השורק לשוא והת"ו והדגושה נשתנה להיות ת"ו רפוייה על כורחין מורה השינוי ענין הדכיות דהיינו חסרון מלת

רשב"ם

אל תהיה בו לגרום לו מיתה : (כח) ויעברו אנשים מדינים מתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הכור לכלתי אכול על הדם
 וממתינים היו לישמעאלים שראו וקודם שכלו לישמעאלים עברו אנשים מדינים מן הכור וראוהו בכור ומשכחוהו ונכרוהו המדינים
 לישמעאלים וי"ל שהאחים לא ידעו ואי"ס שכתוב אשר חזרתם אותי מצרימה י"ל שהגדת נועשה סייעה כמכירתו . זה כנראה לפי
 עומק דרך פשוטו של מקרא כיועברו אנשים מדינים משמע ע"י מקר' והם מכרוהו לישמעאלים . ואף אם כאלה לומר וימכרו יוסף
 לישמעאלים כי אחיו מכרוהו ח"כ לריד לומר שם היו למדיינים סוחרים למוכרין מן הכור ואל"כ מכרוהו לישמעאלים : (כ) אלה חתי בא
 למה כאלה חל הכור : (לכ) וישלחו . על ידי בני אדם שלא יגידו מי השולמים חלל שאמרו ואלת מלאנו :

מכלל יופי

שהשיירות הולכת תמיד הארחות והדרכים נקראו הם עצמן
 על לשון הארחות . (נבאת) . האלף המורה ו"ו המשך כי
 שרשו נכת ופירושו דבר נחמד ובכראשית רבה מפרש נבאת
 שענה וידוע הוא : (וצרי) . בשוא לברו ומשפטו בקמץ
 הטף כמו תהלים פג (אלרמילך) והוא נטף שרזוכר
 הנתוב בסממני הקטרת וכן בדברי רז"ל רבן שמעון
 כן נמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף
 שרושמן בעץ ויוצא ממנו הצרי והוא הנקרא בלסמו
 בלעז . (ולוט) . פי' בוכי הוא הנקרא בערבי ש"ך בלוט
 ובלעז קשטאגיא"ש וכב"ר ולוט משטכין וידוע הוא :
 (כו) מה בצע . מה חמדה ר"ל מה תועלת : (וכסיוגואת

בראשית לו לח וישב

אונקלוס

אכלתהו טרף טרף יוסף : לד ויקרע
 יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל
 על-בניו ימים רבים : לה ויקמו כל-בניו
 וכל-בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר
 כי-אך אל-בני אבל שאלה ויבך אתו אביו :
 לו והמדנים מכרו אתו אל-מצרים
 לפוטיפל סרים פרעה ער הטבחים : פ
 א ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת
 אחיו ויש עד-איש עדלמי ושמו חירא :
 ב וירא-שם יהודה בת-איש כנעני ושמו
 שוע ויקחה ויבא אליה : ג ותהר ותלד
 בן ויקרא את-שמו ער : ד ותהר עוד
 ותלד בן ותקרא את-שמו אונן : ה ותסף
 עוד ותלד בן ותקרא את-שמו שלה והיה
 בכניב בלדתה אתו : ו ויקח יהודה אשה
 לער בכורו ושמה תמר : ז ויהי ער בכור
 יהודה רע בעיני יהודה נמתהו יהודה :
 ח ויאמר יהודה לאונן בא אל-אשת
 אחיך ויבם אתה והקם זרע לאחיק : ט וידע
 אונן כי לא לו יהיה הורע והיה אס-בא
 אל-אשת אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן
 זרע לאחיו : י וידע בעיני יהודה אשר
 עשה

רביע
לח

לד ויבוע יעקב לבושוהי ויאסר שקא
 בחרציה ואיתאבל על-בריה יומין סניאין :
 לה וקמו כל-בנותיה וכל בנותיה לנחמותיה
 וקריב לקבלא תנחומין ויאמר ארו-אחות
 לברי בד-אבילא לשאול ובקא יתיה אבוהי :
 לו ומדינאי ובינו יתיה למצרים לפוטיפר
 רבא דפרעה רב קטולא : א והנה בעידנא
 ההיא ונתת יהודה מלות אחוהי וקשא עד-
 נברא עדלמא ושמה חירא : ב ותזא-
 תפן יהודה בת-נבר תנרא ושמה שוע
 ונסבה ועאל לותה : ג ועדיאית וילידת
 בר וקרת ית-שמה ער : ד ועדיאית עוד
 וילידת בר וקרת ית-שמה אונן :
 ה ואוסיפת עוד וילידת בר וקרת ית-
 שמה שלה והנה בכניב בד ילידת יתיה :
 ו ונסיב יהודה אתתא לער בוכריה ושמה
 תמר : ז והנה ער בוכריה דיהודה ביש
 קדם וי ואמיתיה : ח ויאמר יהודה
 לאונן עול לות-אמת אחיך ויבם יתיה
 ואקים זרעא לאחיק : ט וידע אונן ארי
 לא על-שמה מתקרי זרעא והנה בד-עלול
 לות-אמת אחוהי ומחבל אורחיה-על-
 זרעא בדיל-דלא-לקימא זרעא לאחוחי :
 י ובאיש קדם וי דעבד ואמית אף-יתיה :

ואמר

רשי

לחק"ס עשה (הנחומא) אכל יחזקיה וידע סכוא מי אמר היאך חגלה והקס"ה אינו רוצה לנלות לו (לד) ימים רבים . כ"כ שם
 ויזירש מיתו עד שירד יעקב למצרים ע"י יוסף בן שבע עשרה שנה וכו' וכן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה וסכע שני השבע ושכתיים הרע"ה
 כזהל יפתח למצרים ר"י כ"כ שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ולא (מגילה י"ג) כ' שנה שהיה בבית לזן וכו' שנה בדרך כסוכו חסית
 לכן שנה וחצי כסכות וששה חדשים כסית א וזהו שאמר ללזן זה לי עשרים שנה בביתך ליהן עלי וסופי ללקות כנגדן (לה) וכל בנותיו ר' יהודה
 אומר אחיות תלומות נולדו עס כל שבע ושבע וששלוס . רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו שאין אחד נמנע מלקר
 לקחנו

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

ק"ו

לד וזוע יעקב וגו' : לה וקמו כל בניו וקר נשי בניו ואזלו למגתקמא ליה וסריב לקבלא תנחומין ואמרי ארום איתות לורה כרי פד אבילגא לבי קבירמא וקבא יתיה כבם יצחק אביו : לו ומדנאי ובינו יתיה למצרים לפוטיפר רבא דפרעה רב ספוקלטוריא : א והנה כענא התיא ונתת יהודה מנכסא ואתפבש בן אחי וקמא לת גברא וגו' : ב וחמא תמן יהודה בבת גבר תגר ושמיה שוע ונתתה ועל לונתה : ג ואתעברת ויליבת בר וקברת ית שמיה ער ארום בלא וולד עתיד למכות : ד ואתעברת טוב ויליבת בר וקברת ית שמיה אונן ארום ברם עליו עתיד אביו לאתאבלא : ה ואסיפת טוב ויליבת בר וקברת ית שמיה שלר ארום שלי יתה בעלה ונתתה בפסקת פד יל ית יתיה : ו ונטיב יהודה איתא לער בורגיה בבת שם רבא ושמה מקור : ז ונתת ער בורגיה דיהודה ביש קדם יי על דלא תהו ויהי זרעיה לאנתמיה ותקוף הונוא בן עליה ונקטליה יי : ח ואמר יהודה לאונן עול לנת איתת אחיוך ונפש יתה ונאקם זרעא על שקמא דאחיוך : ט וידע אונן ארום לא על שמיה איתרון בגין ובהו פד תהו עליה לנת אנתמיה דאחיו תהו מחבל עובדו על ארעא דלא למקמא בגין על שמיה דאחיו : י וקאש קדם יי מה דעבר וקטע

ר"ש"י

לחמנו כנו ולכלתו בתו : וימוא להנחם : (ב"ר) אין אדם מקבל תנחומין על המי וסבור שמת שעל המת נגזרה גזרה שישתכח מן הכלב ולא על המי : ארד אל בני כנו על בני והרכה אל נמשצין שלשון על (שמואל ב כא) אל שאול ואל בית הדמים (שמואל אד) אל הלחם ארון אלמים ואל מות חמיה ואישה : אבל שאלה . כפשוטו לשון קבר הוא כחכב . אקבר ולא אתנחם כל יונו . ומדרשו גיהנם סינון זה היה עוסק בידו מפי הכוכה אם לא ימות אחד מבני בחיי מוכסא חגי שאיני רואה גיהנם : ויבך אהוראביו . יצחק כוכה היה מפני נרתות של יעקב אכל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי : (לו) הטבחים . שומטי כהמות המולך : (א) ויהי בעת ההיא . למה כסמכה פרסה ונלכאן והפסיק כפרשתו של יוסף ללמד שהורידו חסיו מגדולתו כשראו כפרת אביהם אמרת למכרו לא חזרת להשיכו היינו שומעים לך : ויש . מאת אחיו : עד איש ערולמי : כשתף עמו (ב) כנעני . תגרא (ב"ר) (ה) והיה בכובי . (פסחים צב"ר) שם המקום וחומר אני על סם שפסקה מלדת נקרא כויכ לשון (ירמיה טו) היותה כמות חכוכ . (ישעיה נה) אשר לא יכזבו מיניו ואם לא כן מה כל להודיעני זכב"ר רחמי ויתקרא שמו שלה ונומר פסקת : (ז) רע בעיני ה' : כרעתו של חונן משמית זרעו שנאמר באונן וימת גם אותו כמיתתו של ער ניותתו של חונן ולמה היה ער משמית זרעו כדו שלא תתעבר ויכחי יפיה : (ח) והקם זרע . הכן יקרא ע"ה המיל : (ט) ושחרת ארצה . דל מנציס ונורה מנצחן (ב"ר) :

רשב"ם

(לז) כי ארד . לא אכנס אלך ארד על בני אכל שאולה . ויבך אותו אביו . כלומר זמן מרובה . ולפי שהוא מיותר דרשו חכמים אביו יצחק אף כי היה יודע שלא נהרג : (לז) והמדוינים מכרו אותו אל מדויני מנרים . מרן ומדיין וישמעאלים אחים היו ומרן וישמעאלים אחד הם לפי המשט לכך הוא אומר כי מדוינים מכרוהו וישמעאלים הורידוהו שמה כי שניהם אחד הם לפי המשט : (כ) כנעני . כתרנומו תגרא . כמו כנעני ככדרי ארץ כנען כידו ונאזני מרמה . כי מוכנות כנען היו מוכרים : (ה) והיה בכובי יהודה ושם טולד לוכן : (ט) כילא לוייה הודע . ומקפודים היו בכך : נתן זרע . חטף קמן . שכל תיבת מלאכוס שטעמה כאות אחרונה ותיבה הסמכה לה טעמה כאות ראשונה הרי הם כמקף והמלאכוס נהפך לחטף קמן וכן ארץ חטים ונזול חטף . ואם שלם אלה לא יעשה לה . אכל את שלם הערים מלאכוס הוא : (י) גם אותו . דרשו

מכלל יופי שר

או הטעם על בני כמו אל הנער הזה התפללי וינינו שזה החכלות לא יסור מנונו עד שימות : ועיניו שאביו לכדו ככה אותו כי אחיו היו שוכאים אותו ורוז"ל אחרו שזה הנאמר שכ ליצחק אביו שככה על צער יעקב וגם כנו הוא : (לה) (וכל בנותיו) ברתו וכלותיו שהן כמו בנותיו וטעם אל בני כמו שמואל ק"כ אני הורדך אליו בראשית כה ויאסף אל עמיו : (שאולה) . ענינו הקבר : (ויבך אותה) . כמו עליו : (לו) (ארל מצריכו) כמו במצרים : (הטבחים) . ענין זכיחה כתרנומו :

נתון

זרע כל כמו השלום : והדומים לו : (רעהו) . נוי הנפתרהא : וזב שמוה כמו

עשה וימת גם-אתו : יא ויאמר יהודה
 לתמר כלתו שבי אלמנה בית-אביך עד-
 יגדל שלה בני כי אמר פן-ימות גם-הוא
 באחיו ותלך תמר ותשב בית אביה :
 יב וירבו הימים ותמת בת-שוע אשר-
 יהודה וינחם יהודה ויעל על-גונו צאנו
 הוא וחיתה רעהו העדלמי תמנתה : יג ויגד
 לתמר לאמר הנה חמך עלה תמנתה לנו
 צאנו : יד ותסר בגדי אלמנותה מעליה
 ותכס בצעיף ותתעלף ותשב בפתח עינים
 אשר על-דרך תמנתה כי ראתה כי-גדל
 שלה והוא לא-נתנה לו לאשה : טו ויראה
 יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה :
 טז וישאלה אל-הדרך ויאמר הקבר-
 נא אבוא אליך בי לא ידע כי כלתו הוא
 ותאמר מה-תתן-לי כי תבוא אלי : יז
 ויאמר אנכי אשלח נדוי-עינים מן-הצאן
 ותאמר אם-תתן ערבון עד-שלקך :
 יח ויאמר מה הערבון אשר אתן-לך
 ותאמר חתמך ופתילך ומשף אשר בידך
 ויתן-לה ויבא אליה ותהר לו : יט ותקם
 ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי
 אלמנותה : כ וישלח יהודה את-גדי
 הקנים ביד רעהו העדלמי לקחת הערבון
 מיד האשה ולא מצאה : כא וישאל את-
 אנשי מקמה לאמר איך הקדשה הוא
 בעינים על-הדרך ויאמרו לא-היתה בורח
 קדשה

ת

יא ויאמר יהודה לתמר כלתיה תבי ארמלא
 בית-אביוך עד-דירבי שלה ברי ארי אמר
 דילמא-ימות אף-הוא כא-הוהי ואזלת תמר
 ויתיבת בית אפוקא : יב וסניאו יומיא
 ומיתת בת-שוע את-יהודה ואיתנחם
 יהודה וסליק על-גונו עגיה הוא וחיכה
 רחמיה עד-ולמאה לתמנת : יג ואיתחזקה
 לתמר למימר הא חמויך סלק לתמנת
 למינו עגיה : יד ואעדיאת לבושי ארמלותא
 מינה ואיתכסיאית בעיפא ואיתקנת ויתיבת
 בפךשורת עינין די על-אורה תמנת ארי
 חזת ארי-רבה שלה והיא לא-איתיהיבת
 ליה לאיתו : טו וחזאה יהודה והשברה
 כנפקת ברא ארי כסויאת אפהא : טז וקטא
 לותה לאורחא ואמר הב-כען איגול לותך
 ארי לא ידע ארי כלתיה היא ואמרת מה
 תתן-לי ארי תיעול לותי : יז ואמר אנא
 אשלח נדוי-בר-עיו מן-עגא ואמרת אסי
 תתן משכונא עד-דתשלח : יח ואמר מה
 משכונא דאיתן-ליך ואמרת עיוקתך
 ושוישפר וחושךך די בידך ויהב לה ויעאל
 לותה ועדיאת ליה : יט וקמת ואזלת
 ואעדיאת עיפה מינה ולבישרת לבושי
 ארמלותה : כ ושפר יהודה ותגדיא
 בר עיו ביד רחמיה עד-ולמאה למיסב
 משכונא מנדא דאתתא ולא אשכחה :
 כא ושאיך ית-אנשי אתרה למימר אן
 מקדשתא דהיא בעינין על אורחא ואמרו
 לית

והקמ
 לבר
 ארי
 מבר
 ולא
 ואמ
 מן
 וחרו
 יא
 יב
 יג
 יד
 טו
 טז
 יז
 יח
 יט
 כ
 כא
 כב
 כג
 כד
 כה
 כו
 כז
 כח
 כט
 לד
 לט
 לו
 לז
 לח
 לט
 לך
 לם
 לנ
 לו
 לז
 לח
 לט
 לך
 לם
 לנ
 לו
 לז
 לח
 לט

וקטע ארץ ית ימוי : יא ואמר יהודה וגוי : יב וסגוי יומיא וגוי : יג ואתני להמר וגוי : יד ואעדת
 לכרשי ארקולותא מנה ובקנית בך רדא ואעטפת ויתבת בפרשת ארחין דכל עינין מסמקלין מן דעל שבילא דתקנת
 ארום קמת ארום רבא וגוי : טו ובקמיה יהודה ובה
 כבמרה באנפיה בנפקת ברא ארום קעיסת אפין הות בביתיה דיהודה
 ולא הנה יהודה רחיס יתה : טז ופסא לותה לארחה
 ואמר תבי ברון איעול לותיה ארום לא ידע ארום פל תיה ה"א ואמרת וגוי : זי ואמר אנה אשרר גידי בר עיז
 מן עגא ואמרת אין ממן משכונא עד דתשרר : יח ואמר מרה משכונא דאתן ליה ואמרת סיטוקתך וחוטיתך
 וחוטיתך דכיך ויתב לה ועל לותה ואתעברת ליה : יט וקמת ואלת ועדת רדיה מנה ולבישת לכרשי ארקולותא :
 כ ושרר יהודה ית גידי וגוי : כא וישאל ית אגיש ארתה למימר הוצו מטעיקא דהיא בסקות עינין על

אורחא

ר"ש"י

(יא) כי אמר וגוי - כלומר דומה היה אנת בקש שלא היה כדעתו להשיא לו : בי אמר פון ימות - מוחקת היא ופזימותא כשיא
 (יב) ויעל על גווי צאנו - ויעל תמכתה לעמוד על גווי צאנו : (יג) עולה חמנתה - (בשמשון הוא אומר
 שופטים יד) וירד שמשון מונתה בספוע הכר היתה יושבת עולין לה מאן ויורדין לה מאן : (יד) ותתערף - כסתה פניה שלא יכיר
 בה : ותשב בפתח עינים - כפתחת עינים כפרשת דרכים שיעל דרך תמנתה (סוטה ז') ודכותינו דרשו כפתחו של אברהם אחינו שכל
 עינים מנסות לראותו : כי ראתה כי גדל שלה וגוי - לפיך הפקירה עמיה חלל יהודה שהיתה מתאווה להעמיד ממנו בנים : (טו) ויהשבה
 לוונה - לפי שנסתת כפרשת דרכים : כי כסתה פניה - ולא יכול לראותה ולהכירה ומדרש רכותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה
 היתה צנועה לפיך לא חשדה : (יו) וישאליה אל הדרך - מדרך שהיה בה כשהלך הדרך אשר היא בה וכלאון לע"ז דסטורג"ר : הכרה
 נא - הכיני עינוך ודעתך לכך - כללאון הכה המנה הוא חזן מוקום שיש לתרגמו כללאון כתיבה ואף אותם של היונה קרובים ללאון כתיבה
 סס : (יז) ערבון - משכון (יח) חותמת דפתילך - עוקתך ואשטיך טבעת שאתה חותם בה ושמלתך שאתה מתכסה בה : ותהר לו -
 גבוים כינול כוודיקים כינול כו : (כא) הקרשה - מקודשת ומומנת לזנות :

תקה

רשב"ם

דרשו חכמים כי בעון כזה נת' על שהיה משחית ורעו שלא תתעבר ותכחיס יופיה : (יד) ותכס ראשה בצעיף - שתיין דרך חלומות
 ותתעלף כסתה פניה שלא יכירנה יהודה : כפתח עינים - כשער של פרשת דרכים שהכל עוברים ונראים לעינים דרך שם - והבטחים
 סג' עיר טויה - שהרי כחוכ לפנינו היא בעינים וילכו היה שם עין היה לו אמר בעינים הבי"ת חטף (ש"ח) שלא חזינו שיאחר בבית אל
 ביריחו בירושלים : (טו) כי כסתה פניה עכשו לפי הפשט כדכתיב ותתעלף : (יו) עד שלחך רפי שתלח שלוחך שיביא הגדי וגם
 ישרגיל לומר לשון רפי כשלימות דורון כדכתיב ונחתה היא שלמה - אטי שלחתי את הגדי : (יח) חותמן טבעתך - פתילך - חוור :
 ומטך - שלשה כלים הללו מומונים לתת כי אינו חלבוש : (כא) הקדשה - מיועדת ומומנת לכל כליה - כדכתיב וגם קדש היה בלחך -
 ולא

מכלל יופי

כמו בפעלים : (יד) (בצעוף) - עטוף שמעטפין בו הנשים
 פניהם (ותתעלף) - ענין העטיפה והכסוי : (בפתח עינים) -
 כפתח שהיא בגלוי ובפדה היא שהיו עוברים ושבים דרך שם
 כמו שאמר על הדרך ובפירוש בפתח עינים כפרשת דרכים
 מקום נפתח ונגלה לעיני ההולכים בדרך זו ובררך זו :
 (טז) (הבאנא) - במקום ומלעיל כלומר הן עור או עצה
 וגם מכה המלה הזאת לנקבה ואע"פ שהיא לשון זכר לפי
 שאינה צווי ממש על נתינת דבר לפיך שמו המלה במקום
 מקור או שם כאלו אמר צריך הדבר הזה לתתנו עצה או נתינת
 עצה או עור והרגילו המלה על ענין הזמנה וזרון אחר
 לחברו על המעשה : (יז) (גדי עזים) הקטן יקרא גדי בין
 מן העזים בין מן הכלבים שהרי סמך גדי לעזים ורומה שיש
 גדי שאינו מן העזים - וראב"ע פירש שלא יקרא גדי כי אם

בראשית לה וישב

אונקלוס

קדשה : כב וישב אל יהודה ויאמר לא
 מצאתיה וגם אנשי המקום אמרו לא
 היתה בזה קדשה : כג ויאמר יהודה
 תקח לה פן נהיה לבו הנח שלחתי הנרי
 הודה ואתה לא מצאתה : כד ויהי
 במשלוש חדשים ויגד ליהודה לאמר ונתה
 תמר בלתי וגם הנח הרה לזנוגים ויאמר
 יהודה הוציא אותה ותשרף : כה הוא מוצאת
 והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר
 אלה לו אנכי הרה ותאמר הכרנא למי
 ההתמת והפתילים והפמה האלה :
 כו ויכר יהודה ויאמר צדקה מומני קי
 על

לית הקא מקדשתא : כב ותב לות
 יהודה ויאמר לא אשכחיתה ואף אנשי
 אתרא אמרו לית הקא מקדשתא :
 כג ויאמר יהודה תסב לה דילמא נהי
 לחך הא שדרית נדיא תדין ואף לא
 אשכחתיא : כד ונהה בתלות ירחיא
 ואחתנה ליהודה למימר וניאת תמר בלתי
 ואף הא מעדיא מזנורתא ויאמר יהודה
 אפקודה ותיתוקד : כה היא מיתפקא
 והיא שלחת לנרת חמוהא למימר לגבר
 דאילין דיליה מיניה אנא מעדיא ויאמר
 אשתמודע כען דמן עוקתא ושוישפא
 וחוטרא האילן : כו ואשתמודע יהודה
 ויאמר וקאה מי מעדיא ארי על בן לא יתביתא לשילה ברי וקא אוסיף עוד
 למידעה

רשי

(כג) תקח לה יהיה שלה מה שכירה פן נהיה לבו אס תקפסנה עוד יתמרסם הדבר ויהיה גנאי כי מה עלי לעשות עוד לאחת דברי : הנה
 שלחתי את הגדי הזה ולפי שרמה יהודה את אחיו כגדי פויסה טביל כתונת יוסף בדמו דתבו גם הוא כגדי עיזים (ב"ר) : (כד) כבשלוש
 חדשים (גרה כג) רוכו של ראשון ורוכו של אחרון ואמנעי שלם ולשון כמשלש חדשים כה שלש החדשים כמו (אסתר ט) וחלוח נונת נוסלות
 יוס וכן תרגם אונקלוס כתלות ירחיא : הרה לזנוגים : שם דבר מעוררת כמו אשה הרה וכמו ברה כחמה : (ד) והשרף אינר חפרים
 נוקסאה משום דכי תיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דטוס כשיפה : (כה) הוא מוצאת לשרף : והיא שלחה אל חמיה לא רלתי
 להלכין פניו ולומר מנן חמי מעוברת - אלא לאיש אשר אלה לג אחתה אס מעברת יודה ואס לאו ושרפוני ואל חלכין פניו וכתן חמר מוח לו
 לאדם שיפלוהו לכסן האש ואל ילכין פני חכירו כרכים : הכר נא חין נא אלא לשון כקא הכר נא כוראך ואל תחכד שלם נפשות : (כו) צדקה
 בדכריה : מכני היא מעוברת ורבותינו ז"ל דרשו שילא בת קול ואמרה מומני וחלתי יאלו הדברים לפי שהיתה ננועה בבית חמיה גזרתי שילא
 מענה מלכוס ומשכט יהודה גזרתי לה עמיד מלכוס ישראל : כי על כן לא נתתיה כי כדן עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני : ולא
 יסף עוד יאמרו לא הוסף יוס חמרים לא

באר רחובות דקדוקי רשי

של וכלו כתיב כתונת של יוסף כתונת של פסי (חין המידע פון יוסף חין המידע פון זידין : (ד) דהא ודאי חין לומר תיבת הרה
 עבר לנקבה הוא (ויא האט גטראגין) דאס כן הוויך להיות הטעם שקורין (טראסק) למעלה היינו קודם נקודה אחרונה טה
 נרה : וגם חין לומר דתיבת הרה כיווני לנקבה (ויא טראנט אלי גייט) והיינו שהיתה מוסקרת לכל אדם גם זה חינו שהרי שבחה דיבר
 הכתוב כי דוקא ליהודא כתרזית וכדכתיב טעמא שהיה בקרא משום דלא ניתנה לשלה * וגם חין לומר שתייה מולת הרה כדכתיב
 באשת וננת הנך הרה והיינו לשון פתיד (ויא ווערט טראגין) כריכתייהי כמשלש חדשים וכו' הנה ככה הדתה לכן קאמר רשי
 שם

רשב"ם

ולא תהיה קדשה מבטות ישראל : (כג) תקח לה מה שכירה כי לא השלח עוד אליה פן נהה לבו לחזר אחר הקדשות : (כד) ותה
 תמר בלתי ואל תמו יודע אס אחת מונתה דג זהו גם הרה היא כבר : ותשרף לפי הפשט כך היה מנהגם מלחך שוקקה ליכס :
 (כה) היא מוצאת לחחר שהנחיה שלח הערבון ויעדין לא רסע לגות אלא לאיש אשר אלה לו : (כו) צדקה מומני יותר מומני :
 שאני מניתי לשבת בית אחיה עד יגדל שלה קיא השלימה תנאי שמויתיה אכל חמי לא השלמתי לה תנאי שהנחיה ילה כי לא נתתיה לשלה

אורחא ואמר לא הוה הקא מטעמיה : כג ובכ לנת יהודה ואמר לא אשכחיה וארף אינשי אחרא אמרו לא הוה הקא מטעמיה : כג ואמר יהודה תפס לה בשכונא דלמיה גהוי לחרוד הא שדרית לת גדיה דרין ואנא לא אשכחיה : כד והוה כזמן מלת דהיו אשכחיה דמערבא דמערבא היא ואיתיגיה ליה הנה למימר וגיית מקור בלחך וארף היא מעברא לנגו ואמר יהודה הלא בת דהיו היא הנפקיה ותיחוד : כה מקור מהצפנה לאיתוהא דבשת מלת משכונא ולא אשכחיה מלת עניה לשמי מרובא וכן אמרת דבעו דבתמין מן דמקדן : עני ימי בתרא שעמא אנקין ואנתר עיני ואשפת מלת סהרי ואנא מקניא לך מן חרצ"י מלתא קדישיא דמקדשין שמך ונתתו לאתרו נרא דבנקשת דורא ביה שעמא רמו קדשא ברין דורא למיכאל ואנתר עיניה ואשכחיה ונתתו ונתתו ושלקת יתהוין קמי ריגליה דייגא ואמרת גברא דאלין משכונא דיניה מניה אנא מעברא ואף על גב דאנא מקדא לית אנא מפרסמא ליה דבס קרי עלמא : ומן גלגליה דביר יתהוין וישויב ימי מן דיגא בקא דרין וכינו דחמא יתהוין יהודה אפר יתהוין כן אמר גלגליה טב לי בהית בעלמא דהיו דהוא עלם עבד ולא גבית באנפי אהתי צדיקא בעלמא דאמי טב לי נקיד בעלמא דרין באישא טפיה ולא נקיד בעלמא דאמי באישא אכלא אשא דמיכלא קביל מיכלא דדרך לפום כן צרכית למשמע כבי דיגא למו אינון סיטומתא וחוטביא וחוטביא האליו : כו ואמר יהודה ואמר וקנא היא מקור מני אשתבנת רבנת קרא גפלת משמיא ואמרת דמן דרמי הורה פתגמא ואשתבנת מרניהו מן דיגא ובאמר גנין ולא יהיבמיה לשלה דרי איבע ימי דרין ולא אוסף טוב למידעה דמשקבא : כז והוה

ירושלמי

מקור נפקת למיחוקא בנירא ובעת מלתא סהדי ולא אשכחיה יתהוין מלת עיניה למרומא ואמרת דבעו דבתמי מן דמקדן : ע"א הוא : "אלהים בעני לעיניא בשעת צמחיון עני ימי בתרא שעמא דרמיא שעת אנקין ואנא מקניא לך מלתא צדיקין דבקשת דורא נתתה מישראל וצוריא בה בשעתא שמוע מימריה דיי קל צלומה ואמר למיכאל חות ותב יתהוין להנתרין עיניה פד הנה חמת יתהוין נסיבת יתהוין ושלקת יתהוין קדם ריגליו דייגא ואמרת לרין גברא דאלין דיניה מניה אנא מעברא אף על גב דיקרה לית אנא מפרסמא ליה דבס דחיצא אנא דרבון כל עלמא : " דהוא סהדי ביגי וביגיה דיהב גלגליה דגברא דאלין דיניה דחכום מן עקמיה ושושיקא וחוטרא האליו :

ירושלמי

וחכם יהודה מלתא סהרוי וקם על רגליו ואמר דבעו דבתמי מני ואנשי ביניה דאנא קבילו מיגי דמכילא דאינש מכיל בה מוכיל ליה בון מכילא טבא בון מכילא בישא וטובי דקל אינש דמגלי עובדיו על דנקיבית פרגודא דיוסף אחי ואצבעית יתה באינא דצפירא וקריבית יתה קדם ריגלי דאנא ואמר ליה חקים בעו לקבל סדרין טב לי בהית בעלמא דרין ודא בהית בעלמא דאמי טב לי נקיד באישא טפיה ולית אנא נקיד באישא אכלא אשא דמיכלא היא מקור פלמי דקנא מיגי היא מעברא חס לה למקור בלתי לירי היא מעברא גנין דנוג גנין דרין לא אספית יתה לשלה דרי גברת קלא נפקת מן שמיא ואמרת מריכוו וכן דדינא מן קדם : " הוה פתגמא ולא אוסף טוב למיחכום יתה :

ומני

מכלל יופי

מזוה : (כג) תקח לה - תעכבם לעצמה ואל תחזור ערה עוד עליהם אחריה : (כד) (כמשלוש) - שם בפרס קמור סוחלד (וכל עיר מכחור) - ובסימן ק"ט שם המספר כאלו אמר בשלשה חדשים ובפירוש והכף כף השעור ככף כעשרים איש וכפי' שמואל סימן כ"ה הכף כף האמות דוצה לומר למשלש חדשים : (כו) (צדקה

ממני) - צדקה יותר ממני שאמרת לשרפה כי אינה חייבת שרפה כי ממני מעוברת : (כי על כן לא נתתיה) : חסר השין שהיא במקום אשר ופירוש כי על כן שלא נתתיה לשלה בני עשתה זאת : (יסף עוד) - בא מלרע שלא כמנהוג בפירוש ומצאו בהרגו' שהי' נוסחאו' יש נוסחא ולא אוסף עוד מלמדעה ויש נוסחא ולא פסק עוד מלמדעה

לת-
אנשי
:
יהו
לה
רתיה
בלחך
הודרה
תפקא
לגבר
אמרת
שישא
יהודה
עוד
:
הנה
במשלש
ות משלש
ות חסריו
לא רתה
עוד מוח
(צדקה)
דתי טפיה
ולא
:
כית הרה
דונה כו
כחה דער
כדכתיב
מור רש"י
:
ותה
ליכס
:
גוי
:
גיה לטלה

על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יוסף
 עוד לדעתה : כו ויהי בעת לדתה והגרה
 תאומים בבשנה : כח ויהי בלדתה בן-
 יד ותקח המלדת ותקשר על-ידו שני
 לאמר זה יצא ראשנה : כט ויהי
 כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה-
 פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ :
 ל ואחר יצא אחיו אשר על-ידו השני
 ויקרא שמו זרח : ס א ויוסף הורד
 מצרימה ויקנהו פוטיפר סלים פרעה שר
 הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים
 אשר הורדהו שמה : ב ויהי יהודה אחד
 יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו
 המצרי : ג וירא אדניו כי יהנה אתו וכל
 אשר-הוא עשה יהנה מצליח בידו :
 וימצא יוסף תן בעינו וישרת אתו ויפקדהו
 על-ביתו וכל-יש-לו נתן בידו : ה ויהי
 מאז הפקיד אתו בביתו ועל כל-אשר יש-
 לו ויברך יהודה את-בית המצרי בגלל יוסף
 ויהי ברפת יהודה בכל-אשר יש-לו בבית
 ובשדה : ו ויעזב כל-אשר-לו ביד יוסף
 ולא-ידע אתו מאומה כי אסיהלחם אשר-
 הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה
 מראה : ז ויהי אחר הדברים האלה
 ותשא אשת-אדניו את-עיניה אל-יוסף

חמישי
ל

ששי

ותאמר

רשי

למידעה : כו והנה בעידן מילדה והא
 תיומין במעקה : כח והנה במילדה
 ויהב-ידא ונסיבת חיימה וקשרת על-ידיה
 זהוריקא למימר דין נפק קדמאה :
 כט והנה כד-איתיבידיה והא נפק אחוהו
 ואמרת מה-תקוף-סני עלך למתקף וקרא
 שמה פרץ : ל ובתר-כן נפק אחוהו די
 על-ידיה זהוריקא וקרא שמה זרח :
 א ויוסף איתחת למצרים ובניה פוטיפר
 רבא דפרעה רב קטוליא נברא מצרואה
 מיד דערבאי די אהתוהי תמן : ב והנה
 מימרא-דיי בסעריה דיוסף והנה גבר
 מצלח והנה בבית רבוניה מצרואה : ג והוא
 רבוניה ארי מימרא-דיי בסעריה וכל דהוא
 עבד יי מצלח בידיה : ד ואשבח יוסף
 רחמין בעינוהי ושמש יתיה ומניה על-
 ביתיה וקר-דאית-ליה מסר בידיה :
 ה והנה מעידן דמני יתיה בביתיה ועלי
 כל-דאית-ליה וברך יי ית-בית מצרואה
 בדיל יוסף והנה ברכתא דיי בכל-דאית-
 ליה בביתא ובחקלא : ו ושבק כל דליה
 בידי דיוסף ולא-ידע עמיה מדעם אילתן
 לתמא די-הוא אביל והנה יוסף שפיר
 ברינא ונאי בחונא : ז והנה בתר פתגמא
 האילין וקפת אמת רבוניה ית-עינהא לותי

יוסף

כסא : (וחכירו נבי אלה ומייד ולא יספו ומתרגומין ולא מסקין) : (כו) בעת לרתה . וברכה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת לבן
 למלאים וכלן לחסרים : והנה תאומים . מלא ולבן . תומים חסר לפי . סהחד רשע אבל אלונטיהם לדיקים : (כח) ויהי יד . קול
 סהחד ינו לחון ולחמר סקרה על ידו שני החזרה : (כט) פרצת . חוקת עלין חוק : (ל) אשר על ידו השני . ארבע ידות כתובות כל
 כנגד

כז והוא בעידן וגו' : כח ונתן בכוונתו רפשיט יקרא ית ידיו הנטיות תייתא וקמרת על ידיה חוט והורו
 לסימור דין נפק בקדמיתא : כט והוא כד אמיב יקרא ית ידיו והא נפק אחוי ואמרת קוה מקיף פני מקיפתא ועלף
 אית למיקיף דאנף ערתי למתסן מלקוורא וקבת שמיא פריץ : ל ובתר כדון נפק אחוי דעל ידיה קמיר
 חוט והורי וקבת שמיא זבח : א ויוסף איתחת למצרים ונבגיה פוטיפר על דתקניה שפיר בגין למעבר עמיה
 משפניה דברא ומנד אתנור עלוי וקישו שעבוי ואסתרס והוא רבאי דפרעה רב ספנקלטוריא גבר מצראי
 בערקנותא קו ערבאי דאתתיה לממן : ב והוא מימרא וגו' : ג נתקא רבוגיה ארום מימרא ב"י הוה בפעדיה
 וגו' : ד ואשבת יוסף בתמין בעינוי ושמש ירעה וקמיה
 אפטורפוס על ביתיה וקרל וגו' : ה ונתנה מצידו דמניה
 אפטורפוס על ביתיה ועל כל דאית ליה וקרדן ית בית מצראי
 בגין זכיתיה דיוסף ונתנה בירכתא ב"י בכל מה דאית ליה וגו' : ו ושבק כל דאית ליה בידא דיוסף ולא ידע עמיה
 קבעם אלהיו אנתתיה דשכיב גבה ונתנה יוסף וגו' : ז ונתנה במר פתגמאי האילן ונקפת איתת רבוגיה ית עינה

ירושלמי
 רבמי יתיה אפטורפוס :

ביוסף

רש"י

כנגד ארבע חרמים שזעזע עכן ט"א מוננו . ויש אומרים כנגד ארבע דברים שלקח אדרת שנער ושני חתיכות כסף של חתנים שקלים ולשון
 זהב כראשית רבה : ויקרא שבו זרח . על שם זריחת מרחית השני : (א) ויוסף הורד . תורר לעבדן ראשון אלף שהפסיק
 סוכני לסמוך ירדתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבטילו הורידוהו מגדולתו ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של
 עשיר למעשה תמר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שראתה באשורולוגין שלה שעמדה להעמיד כנים אמונו
 ולא היה יודעת אם מוננה אם מונתה : (ג) כיה' אתו . שם שמים שגור כפיו (במ"ד) : (ד) וכל ישר לו . הרילשון קצר חסר אשר :
 (ו) ולא ידע אתו מאומה . לא היה נתן לכוכללוס : כי אם הלחם . היא אשתו אלף שדכר לשון נקיה : ויהי יוסף יפה האר .
 כיון שראה עצמו מושל החיל אוכל ואמה ומסלסל כשערו (ב"ר) אמר הקב"ה איך מתאכל ואתה מסלסל כשערך אני מגדה כך את הדוכ
 מידות שאונג' : (ז) ותשא אשת אדוניו וגו' . כל מקום שנאמר אחר סמוך :

וחטאתי

רשב"ם

כני וכן על דקדוק נפשו מאלהים יותר מאלהים . וכן בשאלו ויאמר אל דוד נדיק אתה מונני . יותר מונני : לא יסף . לא הוסיף שאם אלתה
 מפרשו ולא פסק היה לו לכתוב ולא יסף (כ"א יסף) עוד לדעתה : (ב) זרח . כשכיל השני שהוא ארום . זרח לשון אדמיות הוא כדכתיב
 והזרע זרחה במלחו . וכן כל זריחת שמש בבקר ובערב ארום הוא וכתיב ויהי בבקר והשמש זרחה על המים וירחו מואכ מנגד את המים
 אדומים כדס . וכן ככבא כתר א כמוכר את הפעיה האי שמשא סווקתי הוא והאי דלא סוקא אלף כפניא ורמזא שמש דכבורין לא כרו
 שסכיל מאור היום הגדול : (א) שר הטכחים . עליו נידוני הנחמים . והאסורים בבית הסוכר שלו : (ו) ולא ידע אתו מאומה
 בבית . כי אם הלחם אשר הוא אוכל . לא היה מועיין ומכיש כלל בכל צרכי ביתו מהיכן כל לו עד שעה שרואה את מאכלו על השלחן
 ואוכלו . כל מיני מאכל קורא אותו לחם כדכתיב עכד לחם רב . וכן לפני לחמי ארמתי תבא . מאכלי . לא ידע אתו מכל צורכי ביתו
 לא

מכלל יופי

מלכודעה . (כו) תאומים . בפלם רהוקים קרובים :
 (כח) (המילדת) . נקראת כן לפי שמסיעת היולדת
 ללדת : (שני) . פירוש הוט צבוע בשני והיור בוליהם :
 (כט) (ויהי במשיב ידו) . בעת שהשיב ידו דחקו אחיו ויצא
 וכן כראשית ית והיא כפורחה : (מהפרצת) . כה כיאר
 פרצה גדר הרחם כדחקק
 על אחיו ויצאה : (עדין פריץ) . שוטעם עליך כי היה הגדר עליו
 עליך דין הפרץ הזה אם מת
 אחין כדחקק עליך :
 לט (א) (סריספרעה) . היה סריס בעי' ולא סריס הגיד
 לפיכך היריה לו לאשה ולדערך אנקלוס ענינו
 שר וממונה שכן הרגום רבא דפרעה : (ד) : (וכל ישר לו) :
 חסר השין שהיא במקום אשר וכר' אשר ישר לו : (ביוו)

הואר

בראשית לט וישב

אונקלוס

ותאמר שכבה עמי : ה וימאן ויאמר
אל אשת אדניו הן אדני לא ידע אתי מה-
בבית וכל אשר ישלח נתן בידו : ט איגו
גדול בבית הנה ממני וכל אשר חשך ממני
מאומה כי אס-אותך באשר את-אשתו
ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת ותשאתי
לאלהים : י ויהי כדברה אל-יוסף יום
יום ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות
עמה : יא ויהי כהיום הזה ויבא הביתה
לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית
שם בבית : יב ותתפשהו בגדו לאמר
שכבה עמי ויעזב בגדו בינה ונגס ויצא
החוצה : יג ויהי כראותה כי-עזב בגדו
בינה ונגס החוצה : יד ותקרא לאנשי
ביתה ותאמר להם לאמר ראו הביא לנו
איש עברי לצחק בנו בא אלו לשכב עמי
ואקרא בקול גדול : טו ויהי כשמעו כי-
הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי ונגס
ויצא החוצה : טז ותנח בגדו אצלה
עד-בוא אדניו אל-ביתו : יז ותדבר אליו
כדברים האלה לאמר בא אלי העבד העברי
אשר-הבאת לנו לצחק בי : יח ויהי
כהרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי ונגס
החוצה : יט ויהי כשמע אדניו את-
דברי אשתו אשר דברה אליו לאמר כדברים
האלה עשה לי עבדך ויחר אפו : כ ויסקח
אדני

יוסף ואמרת שכבי עמי : ח וסריבו ואמר
לאתת רבוגיה הא רבוגיה לא ידע עמי מה-
בביתא וכל דאית ליה מסר בידי : ט
ליתוהי רב בביתא הדין מני ולא מניע מיני
מדעם אלהן ותיך גדיל דאת-אתרתיה
ואיכדין אעביד בשתא רבתא הדיא ואחוב
קדסי : י ונתנה כד-מלילת עס-יוסף
יום יום ולא קביל מינה למשכב לוותר
למחוי עמה : יא ונתנה כיומא הדין ועאל
לביתא למבדק בכתיבי-חושבניה ולית אינש
מאנשי ביתא סמן בביתא : יב ואחדתיה
בד-בושיה למימר שכבי עמי ושבקיה
ללבושיה בידה וערק ונפק לשוקא : יג
והנה כד-חזת ארי-שבקיה ללבושיה בידה
וערק לשוקא : יד וקרת לאנשי ביתא
ואמרת להון למימר חוו אייתי לנא וברא
עברא לחייבא בנא עאל לנתי למשכב
עמי וקרית בקלא רמא : טו והנה כד-
שמע ארי-ארימית קלי וקרית ושבקיה
ללבושיה לנתי וערק ונפק לשוקא :
טז ואחתתיה ללבושיה לנתי עד-דעאל
רבוגיה לביתה : יז ומלילת עמיה כפתגמיה
האילן למימר עאל לנתי עבדא עיברא
די-אייתימא לנא לחייבא בי : יח והנה
כד-ארימית קלי וקרית ושבקיה ללבושיה
לנתי וערק לשוקא : יט והנה כד-שמע
רבוגיה נת-פתגמי אתתיה די מלילת עמיה
ותקיף רווגיה : כ ודבר רבוגיה דיוסף
יתיה

ביום
כוח
נא
עז
לש
דא
גב
וה
סו
(ט)
הזה
סמר
לוד
כעל
ככ
לל
עד
לד
כר
יומי
אות
יג
רש
ס
לתי
ככ
(ה)
אש
וכן
ה
לו
כ
ה
כ
ה

ביוסף ואמרת שכותב עמי : ח וסרוב למקרבניא לנבא ואמר לאימת רבנניה דהא רבנני לא ידע עמי מדעם
 מה כתיבא וגוי : ט ביהמיה רב בביתא הדיו מיני ולא מנע מיני מדעם אלהיו יתיר מן בגלל ראית אינהמיה
 ואיךרין איעביד וגוי : י ותנה כרו מלילת עם יוסף יקרא דין ויסימחרא ולא קביל מינה למשכוב ובה למחוי מתחייב
 עמה ביום דינא קבא לעלמא דאתי : יא ותורה ביימא דדיו ועל לביתא למיבחישי בפנקסי חושפניה וגוי :
 יב וצחרתיה וגוי ושקיה ללבושיה בדה ואפק לשוקא : יג ותנה כרו חמה ארום שבק ללבושיה בדה ואפק
 לשוקא : יד ורמת חלבונא דביעתא דברנשיא וקרא לאנשי ביתא ואמברת חמון שקבת ורענא דאשיל גין
 דאייתי ריבונמין לנא גבר עבראי למנהוך קניא וגוי :

ירושלמי

ותנה כרו ארעמית קלי :

גבה עד וגוי : יז ומלילת ליה קפתנמיא האלון למימר על לותי עקבא עבראי דאייתיתא לנא למנהוך גוי : יח
 והוה כרו וגוי יט והוה כרו וגוי : כ ונסב עמקא רבנניה דיוסף
 מן פוטרנעא דבדקון דחלבונא הוא ולא קטל יתיה ויתביה בבי

אסירי

רש"י

(ט) וחסאתי לאלהים - כתיב כח נטו על הערות : (י) לשכב אצלה - אפילו בלא תשמיש : להיות עמה - לעולם הכא : (יא) ויהי לחינם
 תוה - כלו' ויהי כאשר הגיע יום מיוחד (תחובוא) יום נחוק יום איד שלהם שהלכו כלם לבית ע"א אמרה חין לי יום הגון ליוקק ליוסף כהיום הזה
 אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך : לעשות מלאכתו - רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממנו וחד אמר לעשות זרכיו עמה אלא פנחית
 לו דמות דיוקמו של חבוכו' כדאיתא במסכת סוטה (דף לו) : (יד) ראו הביא לנו - ה"ו לשון קצרה הביא לנו ולא פירש מי הביאו ועל
 בעלה חומרת כן : עברי - (ב"ר) מעבר הנהר מכני עבר : (יז) ארוניו - של יוסף (יז) בא אר"י - לחקק בה העבד עברי אשר
 הכתא לנו : (יט) ויהי כשמוע ארוניו וגו' - כשעת תשמיש אמרה לו כן והוה אמרה כדכריס האלה עשה לי עבדך עכתי תשמיש חללה :

רשב"ם

לא היה רואה (עד) שעת אכילה : (ט) ולא חשך ממני מלהיות שליט על הכל כי אם אותך : (י) להיות עמה מהר היה אפילו להתידד עמה
 עד שאירע משה שגשאר יחידי בעל כרחו לעשות מלאכת זורכי הבית כדרכו ואירע באותו יום שלא נותר איש בבית - ומדרש אגדה שהלכו
 לדאות כלום נהר מזרים שעלה על כל גדותיו : (יד) ואקרא בקול גדול - לפי שאתם רחוקים ממני שאילו לא היוותי קולי היה שוכב עמי בעל
 כרחי : כז (ד) ויפקד ברהטכמים - מינהו כל זורכי האסורים עם - ויהיו ימים - שנה שליונה כדכתיב ימים תהיה גאולתו - וכן
 ימים ארבעה עשר : (ה) איש חלומו שלום הראוי לפתרון הנראה שהוא עיקר ולא שלום של הכלים : (ח) ומותר אין אותו - כמו ואין פותר
 אותו - וכן כיוצא בזה עושים אינם אותם : (י) כעוררת עלתה נלה - טק המנהג וינן זין ויגמול שקדים : (יא) ואשחט - כתרונותו -
 (יג) ישא פרעה את ראשך - כמו שא את ראש כל עדת וגו' ימנה אותך פרעה כעורך עבדיו והשיבך - כדי להשיבך על כנך - וכן כתיב
 וישא את ראש ער המושקים בתוך עבדיו - אבל והשיבך ה' מזרים פירשו וישב אותך : (יד) כי אם זכרתני אתך - כלומר כלכך אני בטוח
 שתשא חן בעיני פרעה שאם תזכרני וגו' ידעתי כי תוכל להוליכני מן הבית הזה שהרי לא כשעתי כאן כלום כשאר אסירים - וגם לא מן הדץ
 אני עבד כי גכבצנתי וגו' וגם פה לא עשיתי מחומה וגומר ואיני חייב לא עבודה ולא בית האיסור להיות אסור כאן : (טו) כי טוב פתר -
 ככרין דכרי חמת : סלי חרי - מנוקבים - כחן חורי עפר וכפס : ואורגים חורי - לפיכך יכול היה העוף לאכול דרך נקבי אריגת הסל -
 (יט) ישא פרעה את ראשך - ממש מעליך - וזה אינו כשיאות של קשבון אלא של זקיעת תלוייה : ולא

מכלל יופי

(הואר ומראה) - פירשנו בדחל : (ט) באשראת (אשרו) - יבוא עלינו בית השירית ופירש בעבור שאת אשרו
 וכן באשרה אהו בעבור שה אהו : (יא) (כהיום הזה) -
 היא כף הדמיון ופירושו ויהיו יום אחד כהיום ויבא וכו' כי היו
 לזימים קבועים לעשות
 מלאכה בבית או לחשוב
 חשבונות : (לעשות
 מלאכתו) : לפקוד ענין
 הבית הבוטל עליו וכת"א -
 (יד) (לצחק בנו) - לשון הפארת : (יז) (לצחק בני)
 להתעלל בו (יט) (כדברים) - בכף השיעור כלומר פהורת
 מהם או יותר עליהם אבל הענין אחר - (כ) (אל בית הסוהר)
 כמו בבית הסוהר וכן שמות כה
 ויתכן שהוא בית כנוי תחת
 הקרקע ולפתח קטן מלמעלה
 יכניסו בו האסורים וממנו להם
 אורה והוא מלשון סוהר
 בארץ : (הסוהר) שם המאמר
 שהוא עגול דמות הסוהר
 כמו סיר הסירים ו אגן
 הסוהר

שייך לקפיש
מ' מעבר
לרף

אדני יוסף ארתו ויתלהו אל בית הסהר
מקום אשר אסורי המלך אסורים ויהי
שם בבית הסהר : כא ויהי יהוה ארת
יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיניו שר בית
הסהר : כב ויתן שר בית הסהר ביד
יוסף את כל האסירים אשר בבית הסהר
ואת כל אשר עשים שם הוא היה עשה :
אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה
בידו באשר יהוה אתו ואשר הוא עשה
בשביעי יהוה מצליח : פ א ויהי אחר
הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים
והאפה קאליהם למלך מצרים :
ב ויקצף פרעה על שני קריסיו על שר
המשקים ועל שר האופים : ג ויתן אתם
במשמר בית שר הטבחים אל בית הסהר
ק מקום אשר יוסף אסור שם : ד ויפקד
שר הטבחים את יוסף אתם וישרת אתם
ויהיו ימים במשמר : ה ויחלמו חלום
שניהם איש חלמו בלילה אחד איש כפתרון
חלמו המשקה והאפה אשר למלך מצרים
אשר אסורים בבית הסהר : ו ויבא אליהם
יוסף בבקר וירא אתם והנם זעפים :
ז וישאל את קריסיו פרעה אשר אתו
במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם
רעים היום : ח ויאמרו אליו חלום חלמנו
ופתר אין אתו ויאמר אלהם יוסף הלוא
לאלהים פתרנים ספרו נא לי : ט ויספר
שר המשקים את חלמו ליוסף ויאמר לו
בהלומי

אסירי

בשביעי

יתיה ויהביה בבית אסירי אתרא דאסירי
דמלקא אסירין ויהוה תמן בבית אסירי :
כא ותנה מימרא דיי בסעריה דיוסף
ונגד ליה הסדא ויהביה לרחמין בעיני רב
בית אסירי : כב ויהב רב בית אסירי
בידא דיוסף נת כל אסיריא די בבית אסירי
ות כל דעבדין תמן על מימריה הוה
מיתעבד : כג לית רב בית אסירי חו
ית כל סורחן בידיה בדמימרא דיי בסעריה
ודיה הוא עבד יי מצלח : א ותנה במו
פתגמיה האילין סרחו שקיא דמלקא
דמצרים ונתחומא לרכונהון למלקא
דמצרים : ב ורגי פרעה על תרין רברבניהו
על רב שקי ועל רב נתחומי : ז ויהב נתהון
במטרת בית רב קטוליא בבית אסירי אתרא
די יוסף אסיר תמן : ד ומני רב קטוליא
נת יוסף עמהון ושמש נתהון ויהו יומין
במטרא : ה וחלמו חלמא יתרוהון גבר
חלמיה ובליליא חד גבר כפושרן חלמיה
שקיא ונתחומא די למלקא דמצרים דאסירין
בבית אסירי : ו ואתא לנתהון יוסף
בצפרא ותוא נתהון והא אינון נסיסין :
ז ושאל ית דברבי פרעה דעמיה במטרת
בית רבניה למימר מה דיין אפיכון בישין
יומא דיין : ח ואמרו ליה חלמא חלמנא
ופשר לית ליה ואמר להון יוסף הלוא מן
קדם יי פושרן אישתעו כען די :
ט ואישתעי רב שקי ית חלמיה ליוסף
ואמר

אס
רב
לס
בני
מור
חל
דה
א
כא
נת
לכ
כמ
שר
יו
חל
ש
לכל
ית
לומ
הס
כא
אס
וא
עו
הי
וכ
ג

אסירי אתה דאסירי מלכא וגוי : בא ונתה מימרא בן בסעריה ליוסף וגו' עליה חסדא ויבב בחמיתה בעו' רב בן אסירי : כב ומני רב ביה אסירי בן יוסף ית כל אסירי דרבית אסירי גו' כל דעברין פמן הוא מפקח למעבר : כג לית צרוך לרב בית אסירי למגשר ית יוסף באורח כל אסירי ארום לא חמי ית כל סורחן גידיה גו' דמימר דין הנה בסעריה ודהוא עבד יי מצלה : א ונתרה בחר פתגמייה האלון ואתחנאו למימר סחרו רב מוזגייה דמלכא דמצרים ורב נחתומייה ואתיעטו למרמי סמא דמותא במיליה ובמשקיה למקטל לריבונותו וגוי : ב ורגס פרעה קדי שמע על הרין רבךנוי וגוי : ג ויבב יהווס במטרא בי רב ספוקלטוריא לבית אסירי וגוי : ד ומני רב ספוקלטוריא ית יוסף וגוי : ה וחקלו חילמא חריהון גבר חילמיה בליליא חד גבר חלמיה ופושרן חילמא דחכריה מוזגא ונחתומא די למלכא וגוי : ו ואחא לנותהון יוסף בצפרא ונתמא יתהום ויהא איגון בגיטין : ז ושאל ית רבךבי פרעה דעמיה במטרת ביהה דרבוגיה למימר מדון סבר אשיכון ביש יומא דין מקל יומיא דהניחון הקא : ח ואקרו ליה חילמא חלימנא ופשר לית ליה ואמר להון יוסף דהלא מן קדם יי פושרן חלמייא אשקעו קדון לי : ט ואשקעו רב מוזגא ית חלמיה ליוסף ואמר ליה חמי הנית בחלמי ויהא גפנא קדמי :

ובגופנא

רשי

(כא) ויט אליו הכר - שהיה מקובל לכל רואיו ולשון כלה נאה וחסודה שכונסה : (כב) הוא היה עושה - כתרוממו בחימריה הוה מתעבד : (כג) באשר ה' אתו - כשכילשה' אתו : (א) אחר הדברים האלה - לפי שהרגילה אותה ארורה את הנדיק כפי כלם לדבר בו הכא להם הק"כ סודאנס של אלו שיפנו אליהם ולא אליו ועוד שתכוח הרווחה לנדיק על ידיהם : חטאו - זה כמלא זכוכ כפיילי פוטירין שלנו וזה נמצא נרוד כגלוסקין שלו : אופה : את פת המלך ואין לשון חמיה אלא כפת כלעז פישטור : (ד) ויפקד שר הטבחים את יוסף - להיות אתם : ויהיו ימים במשמר - שנים עשר חדש : (ה) ויחלמו חלום שניהם : ויחלמו שניהם חלום זהו פשוט ומדרש כל ח' חלם חלום שניהם שחלם את חלומו ופתרון חכירו - וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר : איש כפתרון חלומו - כל אחד חלום חלום הדומה לפתרון העתיד לכא עליהם : (ו) זועפים - ענבים כמון (מלכים אב) סר וזעף ויגף

באר רחובות דקדוקי רשי

שם דבר ויעוברת (כל"א טראגין) כי"ג השם דבר בטעם מלרע : (ה) משום דלעיל מיניה כתב רש"י דלדעת המדרש לכל אחד חלם חלום שניהם היינו חלום עזמו ופתרון חכירו לפי זה כאשר יפנה להם יוסף חלומותיהם אין זה רבותיה ליוסף כי הם יתשבו כנפס כמון דשנינו חלם פתרון חכירו כמון כן חלם ליוסף פתרון דשנינו לכן קאמר רש"י לכל אחד חלם חלום הדומה לפתרון ורצה לומר דלאודווקא דחלם לכל אחד פתרון דחכירו עמם אלא דומה לפתרון היינו כעין פתרון ויוסף אמר להו פתרוניס מווס אס כן שפיר רכותיה

רשב"ם

(כג) ולא זכר שר המשקים את יוסף - מיד באלתו כמון שביקש מוזגא יוסף כי אס זכרתי אתך : וישכח הווען מרובה אמריכן - עד שעה שהקכ"ב עשה ליוסף ניסים והוצרך להזכירו :

חסרת וישב מיסוד רבינו שמואל

ויהי

מכלל יופי

הסדר : (מקום) - ולעולם - בארמית כמון דבה מן זכריס ומנו בא סמוך על מלת אשר : כהם זה ל וכו' אהו וזה למיעוט : (אסורי) כהוב והוא פעול ואסירי קרי והוא האר והענין אחד : (כב) הוא היה עושה) כתרוממו שלא היו עושים דבר אלא על פיו כאלו הוא היה עושה : (כג) (כל מאומה) - מיעוט אחר מיעוט וכן כמדברי הרקאן במשה - ולרבו ויקראו ואף גם זאת - ושרש מלת מאומה מאם לפי שהמלה טלעיל וענינה כלום :

מ (א) (לאדוניהם) - המסורה כל לשון אדנות עבס כוכ"ל לא מפיק אלף ברמן שבעה וזה אחד מהם : (ב) (סריסו) הם הלסורסים וידוע הוא ולדעת אנקלוס עמנו שר וממונה שכן תרגם רבדבנוהי : (ג) (במשמר) - פירוש בית הסוהר כלומר מקום שיהיו נשמרים : (ד) (ויפקוד) - ענין מנוי וגזירות : (ה) (כפתרון) - ענינו פירוש וביאור החלום : (ו) (זועפים) - ענין הקצף והכעס : (ז) (פניכס) - נקדאוכן לפי שהו פונות הנרה והנרה : (ח) (רעים) - ענין דלות הגוף והשתנות הפנים : (ט) (בחלומי) דאיהי

בְּחִלּוּמֵי וְהִנֵּה־גַפְּנֵי לֶפְנָיִךְ י' וּבִנְפֵן שְׁלֹשָׁה
 שְׂרִיגִים וְהוּא כְּפִרְחֵת עֵלְתָה נֹצֵה הַבְּשִׁילֹו
 אֲשֶׁכְלוּתֶיהָ עֲנָבִים י' וְכֹס פִּרְעָה בִּידֵי
 וְאָקַח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל־כֹּס
 פִּרְעָה וְאֵתָן אֶת־הַכֹּס עַל־כַּף וּפְרָעָה י'
 יב וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְלֹנִי שֶׁל־שֵׁרֶת
 כְּשֵׁרִיגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם י' יג בַּעֲדֵי
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֵׁא פִּרְעָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְהִשְׁיִבָּהּ
 עַל־כַּף וְנָתַתָּ כֹּס־פִּרְעָה בְּיָדוֹ כַּמְשַׁפֵּט
 הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מְשַׁקְּהוֹ י'ד כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי
 אֲתָךְ כִּי אֲשֶׁר יֵשֵׁב לְךָ וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד
 וְהוֹבְרַתְנִי אֵל פִּרְעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־חַבְּתֵי
 הַזֶּה טו כִּי־גִנַּב גִּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרָיִם
 וְגַם פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאֹמָה כִּי־שָׁמוּ אֹתִי
 בְּבוֹר טז וַיֵּרָא שְׂרֵי־הָאֲפִים כִּי־טוֹב פִּתְרָה
 וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אֶף־אֲנִי בְּחִלּוּמֵי וְהִנֵּה
 שְׁלֹשָׁה סֵלִי חֲרִי עַל־רֹאשִׁי יז וּבִסֵּל
 הַעֲלִיּוֹן
 עַל־רִישִׁי יז וּבִסְלָא עֲלֵאָה מִכָּל מִיכְלָא דְּפִרְעָה עוֹבֵד נַחְתּוּם וְעוֹפָא אָכִיל יִתְהוֹן

מִן רש"י
 (מִכַּחַז) זַעֲמָה אֵשׁ : (י) שְׂרִיגִים : זְמוּרֹת אֲרוֹכוֹת שְׁקוּרִין וַיִּדְוִין : וְהוּא כְּפִרְחֵת - דְּמַהֲלִפְרֵחַת וְהִיא כְּפִרְחֵת נְדִמָה לִי
 בְּחִלּוּמֵי כִּלְוֵי הַיָּם כְּפִרְחֵת - וְחֵרֵת הַפֶּרֶחַ עֵלְתָה נֹצֵה כִּי עָשָׂה מִדֵּר אֲשֶׁר בְּכֹל הַיָּם וְהִיא כְּפִרְחֵת חֲסוּקָה לְכַלְכֵּן כִּי כִּתְרֵי גֹסֶס
 סֵל פִּרְחֵת - כִּן גְּדוֹל מִפְּרַח כִּדְכֵיב (יִשְׁעֵיהֶם יוֹח) וְכֹסֶר גְּמוּלָה יִהְיֶה נֹצֵה וְכֵתִיב (בְּמִדְבָּר יוֹ) וַיֵּלֶךְ פֶּרַח וְהִדֵּר וַיִּנְקֵן לֵן : (א) וְאֲשַׁחַט -
 כְּתִירוֹת וְעֵצִי וְהִדְכָה יִסְכְּלוֹן מִזְכָּה : (ב) שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם - סִימּוֹן הֵם לְכַלְכֵּת יְשׁוּסֵי וְיֵשׁ מִדְּרָשׁ אֲנִידָה הִרְכָּה : (חֲלוּלֵי עֵב) :
 (ג) יֵשֵׁא פִּרְעָה אֶת־רֹאשָׁהּ - לִשׁוֹן מִזְכָּן כִּי־פִקּוֹד שֶׁאֵר עֲבָדוֹ לְשֶׁדֶת לְפָנָיו כַּמְעוּדָה יִמְנָה לוֹתֵךְ עִמָּהֶם : כִּיךְ - כְּסִים סֵלֵךְ וְיִוֹשֶׁכֶךְ :
 (ד) כִּי אִם זָכַרְתָּנִי - אֲשֶׁר אִם זָכַרְתָּנִי אֲתָךְ וְחֵרֵת מִיֵּטֵב לֵךְ כַּפְתְּרוֹנִי הִרְוִיעִית מֵאֵ עִמָּדִי חֶסֶד : (ו) סֵלִי חֲרִי - סֵלִים סֵלֵם עֲמִירִים
 קְלוּפִים

באר רחובות דקדוקי רש"י

רְבוּתֵי לְיוֹסֵף : (ו) רָהָא וְדִלִּי אִין לוֹעַר הַכִּי בְּמַלְתָּ כְּפִרְחֵת הִיא כִּי מַשְׁמַת כַּמְקוּם מַלְתָּ אֲשֶׁר כְּפִרְחֵת (דוּזִיא כְּלֵיאֵט)
 לְכַלְכֵּל גְּדוֹל הִיא דְּקִדּוּחַ דְּכִיךְ כַּאֲשֶׁר לֹא מִלּוּחַ מִי חֵם כְּלֵאֵן מִקּוֹר חִסְלָלָה כִּי־כֵה מִתְפַּעֲלַת (אִין וְחֵרֵת דוּזִישְׁעֵלֵט וְיִעֲרֵט חִין חִין
 צִיט) וְכִין דְּמִיכָה כְּפִרְחֵת מִתְפַּעֲלַת הִיא (זִיא כְּלֵיאֵט) עַל־מִרְחִיךְ הַכִּי לְאֹכֵף כַּאֲשֶׁר הִיא רַק כִּיךְ דְּמִינֵן הִיא זֶה מִדְּוִיק רִשִׁי דְּהוּנָה
 כְּפִרְחֵת (גַּלְיָךְ זִיא כְּלֵיאֵט) : זִמָּה אֶתְכֵּי עוֹדוּהִיא כְּפִרְחֵת נְדִמָה לִי כְּפִלּוּמֵי כִּלְוֵי הִיא טוֹרֶשֶׁת עַפְרָה כֹּה דְכִיִּי הָרֵאשׁוֹנִים :
 כְּרָבֵי

רבו פנא תלמי מווגיא והיא בדי אפדתא אפדתא לבלוקהא ומן נר בשלה סגוליהא חזו עניני

ירושלמי

ואמר ליה יוסף דין הוויא פתרוניה דתילמא תלמיא
שרביטיא אינון תלתא אבהתי עלמא אברהם יצחק ויעקב
דמן בני בנייהון עתידין למישמעבדא בארעא דמצרים
ועתידין למתפרקא על ידי תלמא פרגסין קהימינין ואינון
מתילין בסגוליא ודי אקבת נסיבות ית עינביא ועצריה
יתרון בכפא דפרעה ויהבית ית פסא לגו כף ידו דפרעה
הוא פסא דפורענותא דפרעה עתיד למשמי בעיקבא :
ואף רב מווגיא לא מוקדיו אנך דיי תלמא תילמא טבא
הרין ברם פתרוניה דתלמא לא הנה יוסף אמר ליה ומן
במר דין פמר ליה יוסף היך מה דהוה אשר באפיו ואמר
ליה יוסף תלמא שרביטיא תלמא יומין אינון :

יוסף ית רוחצניה דלעיל ונקט רוחצניה דבר נש ואמר לרב מווגיא אלהו הנכרעני עמד בד יושב לך ותעבר דון
עמי טיבו והכר עלי קדם פרעה וחתנקעני מן בית אפיני הרין : טו ארום סנגב איתגניבית מן אנקא דעברא

ירושלמי

וקא תלמא פליו דרפיקא מקקטיון על רישי :

פליו דפימא נקיא על רישי : זי ובסלא עלא

מכל

מכלל יופי

מהומנות (ישא פרעה את ראשו) : ידים ראשך שרווי
עתה כשפלא שאתה כמאסר (והשיבך) כפרת הוי' .
דכריס כח (והשיבך ימצרים) סגול הוי' : (כנך) מקום
מושכן שהיית נכון בו מתחלה ושרש כון : (כמשפט) .
ענין החוק והדת והתכונה :
וטעמו שתשוב לכן הפלך (יד) כי אם זכרני עבר
כחתלה עד שאס תזכרני אתך במקום עתיד . (טו) כי
וזכרתי אל פרעה תוכל גנוב מקור מפועל : (גנבת
להוסיף מן הכית כזה : מבית אבי . שהוא מארץ
העברים כי ידועה הייתה
משפחת העברים שהם האבות שרווי גרים בארץ כנען לפיכך
יחס הארץ אליהם : (כי שמו) . מלרע שלא כמרגי :
(טז) (ורא שר האופים . ראה בלבו להשמעת אוניו הפהרון
כי טוב הוא והשב כי כן יאמר פתרון חלומו טוב : (סז)
חורין) . לבנים כלומר סלים עשויים מן המקלות המיוקלפות
והס לבנים אחרי הקלוף מענין אסתר חור כרסס או מענין
מלטים כי כן ויקוב חור בולתו רוצה לומר סלים מקובים כי כן
יעשו אותם והוא כמו חורים וכן שוילבב (ראש
השלישי) כמו (שלישים) והדומים לו ובתלמוד ירושלמי
מפרש

יא חמי הנית עד דהבין כסא דפרעה כדו וגי :
יב ואמר ליה יוסף דין סוף פושרנא דתלמא תלמי
מווגיא תלמי אבהת עלמא אינון אברהם יצחק ויעקב דמן
בני בנייהון עתידין למישמעבדא למצרים כטיא ובלוקהא
ובכל פולחנהא באנפי בקא ומן במר דון מתפרקו על
יד תלת בעיני ודי אקבת נסיבות ית עינביא ועצריה ויהוסי
לכסא דפרעה ויהבית ית כסא לידא דפרעה היא פילא
דרונקא דעתיד פרעה שתי בעקבא : ואת רב מווגיא
תקבל אגר טב על תלמך טב דתלמא ופישרניה דין
הוא לך תלמי מווגיא תלמא יומין אינון לפורקנך :
יג בסוף תלמי יומין יעיל קדם פרעה ויכרנך ויריס
ית רישך ביקר ויתבעך על שמושך ויתון כפא דפרעה
כדיה כהלקמא דמארה דהוית מווגיא : יד שבק
יוסף ית רוחצניה דלעיל ונקט רוחצניה דבר נש ואמר לרב מווגיא אלהו הנכרעני עמד בד יושב לך ותעבר דון
עמי טיבו והכר עלי קדם פרעה וחתנקעני מן בית אפיני הרין : טו ארום סנגב איתגניבית מן אנקא דעברא
ואף הקא לא עבדית מדעם ביש ארום שוואו יתי כבית
אפרי : טז ותקא רב נתחומי ארום יאת פשר
דהוא תקא פושרו תילמא ותכריה ושרי למללא בלשוון
דונקא ואמר ליוסף ארף אנא הוית תמי בתלמי וקא תלמא

ראיתו בתלמי : (י) (שריגום) סעיפים : (והיא כפורחת)
כעת שהיתה הנפן פורחת והוא הוצאת העלים כאותה שעה
עלה נצה והוא הבוסר והיתה אשכולות ומיד הכשירו
אשכולותיה עד שהיו ענבים כי לא יקראו ענבים עד שיתכשלו
וכמו כן כפורחת כן כראשית לה כמשיכודו כמו שפירשנו
ובעבור שהמעשה היה מהיר מאד השכיל יוסף ולקח הזמן
מועט ואמר ימים ולא חדשים ולא שנים : (נצה) שרשו
גוי' ובא כהכלע עין הפועל בדגש הצדי והוא במפיקו והנפרד
גין ואמר כי הנפרד נצה בהא והראוי נצחה כמו משלו
(אצל פנה) שהראוי פנתה והוא הנכון מפני מלת עלתה
וענינו עין פרח : (הכשלו) בשול הפירות כמו בשול
הבשר כי כמו שאין ראוי לאכול הבשר קודם שיתכשל
כן אין ראוי לאכול הפירות קודם שיתכשלו
אלא שבשול הפירות הוא בשול הטבע ובשול הבשר וכיוצא
בו הוא בשול המעשה : (אשכולותיה) האלה כפרת
והגרגרים יקראו ענבים ואשר בו הגרגרים יקרא
אשכול . (יא) (ואשחט) ענין עצורו כן במשנה אין
סוחטין את הפירות להוציא מהן מיסקין : (אלכוס) כמו
ככוס כמו שוית כה ואל הארון תתן וצלתו : (יג) (בעור)
ענינו הזמן ההווה ופי' בכוף כלומר בסוף שלשה ימים

בראשית מ וישב

אונקלוס

הקליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה
והעוף אבל אתם מן-הסל מעל ראשי :
יח ויען יוסף ויאמר זה פתרונו שלשת
הסלים שלשת ימים הם : יט בעוד
שלשת ימים ישא פרעה את-ראשך מגליף
והלה אותך ער-עץ ואכל העוף את-
מפטיר בשרך מגליף : כ ויהי ביום השלישי יום
הגדת את-פרעה ויעש משתה לכל-עבדיו
נישא את-ראש' שר המשקים ואת-ראש
שר האפים בתוך עבדיו : כא וישב את-
שר המשקים על-משקהו ונתן הבוס על-בף
פרעה : כב ואת שר האפים תלה באשר
פתר להם יוסף : כג ולא זכר שר-המשקים
את-יוסף וישקחהו :

פי"ב יב"ק סימן : הפטרת וישכבת' ע כעמוס כ' כה אמרה
על שלשה פשעי ישראל :

פ פ פ

מא א ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה הלם
והנה עמד על-היאר :

והנה

רש"י

מן-סלא מעלוי רישי : יח ואתה יוסף
ואמר דין פושדניה תלתא סלין תלתא יומין
אינון : יט בסוף תלתא יומין יעדי פרעה
ית-רישך מינך ויצלוב יתך על-צליבא
ויכול עופא ית-בשרך מינך : כ ויהו
ביומא תליתאה יום בית-ולדא דפרעה
ועבד משתאי לקל-עבדוהי ואדבר ית-
ריש' רב שקי וית-ריש רב נחתומי בגו
עבדוהי : כא ואתיב ית-רב שקי על-
שקיותיה ויהב בסא ער-ינדא דפרעה :
כב וית-רב נחתומי צלב כמא דפשו
להון יוסף : כג ולא-אדבר-רב שקי ית-
יוסף ואנשיה :

פ פ פ

א ויהוה מסוף תרמין שנין ופרעה וחלם
והא קאים על נהרא :

והא

קלוטוס חורין חורין וכוונקווימיס הרבה ודרך חוכרי פת כסנין שקורין חוכל' יש לתתם כחותם סלים : (ב) יום הולדה את פרעה . יוס
לדתו וקורין לו יום ניוטסיא ולשון הולדת לפי שאין הולד מולד חלל על ידי אחריים שהמיה מולדתהת האשה ועל כן המיה נקרהת מילדת (ו) וכן
(יחוקאל יו) ומולדתך ביום הולדת אונת וכן (ויקרא יז) אחרי הוכנס את הנגע שכיבוסו על ידי אחריים : וישא את ראש וגו' . מנחם
עם שאר עבריו שיהי חונה המזרחים שיפתו לו כסעודתו וזכר את חלו כתוכס כמו שחזית ראש לשון חוכין : (כג) וראה זכר שר
המשקים . כו כמים : וישכתרו . לאתר חכאן מפני שתלה בו יוסף לאו כרו הזקק להיות אסור שתי שנים שנאמר (תהלים כ) אשוי
הנבר אשר עס' ונדמחו ולא פנה אל רבבים ולא פתח פיו מפני הקרויים רהב : חסלה פרשה וישב
(א) ויהי מקץ . כתרניו יוסף וכל לשון קס' יוסף : (ת) על היאר . כל שאר נהרות אינם קרוין יהודים מן ייילום חפני סכל הארץ
עשוין יתורים יתורים כדרי חכם ויכנס יתורים וישקח חותם לפי שאין נשמים יורדין כתגרים תמיד כשאר חרות .
יפוח

באר רחובות דקדוקי רש"י

(ז) כהבו המדקדקים דלשון הפעול . מורה שפועל על ידי חפזני (ער ויערקע דארך דר"ח לייט) דהיינו אדם המצוה לאדם
אחר שיגשה הפעולה לחכם אחר . כנה הס שלשה נופים בעסק הזה המצוה והעושה הפעולה והעקבל הפעולה ואותו המעקבל
הפעולה נקרא לשון הפעול ויהי ליק וכן לשון הפעול הוא זה לשון נפעל פורחמו שגדל הפעולה מן אדם אחר ואלת אחרני
והיינו כן שנים ולשון הפעול פורחתו סקבל הפעולה על ידי חפזני והיינו כן שלשה וזה שכתב רש"י זלשון הולדת לפי כו רנה לומר
משום הכילא

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קכד

מכל הפנהק" מוכל פרעה עובד גתחום וגוי : יח ואתיב יוסף ואמר דין היא פושקניה תלתי סליא תלתי שעבדוהי הינו דעתידיו לבית ישראל למשתעבדא ואנת רב גתחומי תקבל אגר ביש על הלמד ביש דחלמא דפשר ליה יוסף ית מה דפשר בעינו ואמר ליה דין לד פושקניה תלקא סליא תלת יומי הינו לקטלך : יט בסוף תלקא יומי ועדי פרעה בספא ית רישך מעילוי גרף ויצלוב יתך על קיסא ויכול וגוי : כ ונתה כיום תליתאי יום גנוקא דפרעה ועבד שירו לקל עבדוי ורומס ית ריש רב מונויא ונת ריש רב גתחומיא בגו עבדוי : כא ואתיב ית רב מונויא על מוניה דאישפח דלא תנה בעוסיא תהיא ויתב בסא על ידא דפרעה : כב ונת רב גתחומי צלב דיעט למקטליה חיקמא דפשר להום יוסף :

ירושלמי
שבק יוסף חסדא דלעיל בתקדא דלבע וחסדא דלגוי ונתה מביתיה דאבוי ואתרתין בבב מונויא בבשר עבד ובשר טעם בסא דמוקא ולא אידבר בתבא דתתיב ומפבר ליש והו גברא די יתרתין בבשרא וישו בישרא בתצויה : ובריד והו גברא די יתרתין בשם מיקריה בוי ותצניה : מו בגין כן לא אידבר רב מונויא ית יוסף ואנשי יתיה עד זמן דמטא קציה למתפרקא :

פ פ פ

א ויתו יתוה סוסף פרמי שנין צאל דוקרנא דיוסף קדם מיקרא בוי ופרעה תורה חלים וקא על גברא והא

באר רחובות דקדוקי רש"י

כתיב נולדה אלא כתיב הולדת לשון הפעל לפי שהולד נולד על ידי אחדים החיה והאשה והנולד * וכאשר תשים אוניך לדברי סכתבתי תכין הישג דכרי רש"י בקידושין דף י"ד ע"כ כד"ה מכלא כתיב ונפדית נס עיין לקמן כפ"ה משפטים כד"ה והפרה :

פרשת מקץ

(א) מושום דכחלת מוקן הוא השורש קון וכא נס מוזה השורש עלת קנתי כחיי דהיינו ענין נרה ואוקה דלא יתכן כאן לכן הוצרך לומר דזה הוא כתרוננו ורנה לומר חף דשניהם הנה מוארש אחד מכל מקום אין ענינם ענין אחד כי כחלת מוקן ענינו כתרוננו מקוף

רשב"ם

ויהי מקץ שנתיים ימים . שתי שנים שלמות כדכתיב ימים תהיה נאולמו . ואם לא ינאל עד מלאות לו שנה תמימה . וכן ימים ארבעה עשר וכן למועדה ימים ימימה כמסך מודכר שהוא חשנה לשנה שלימה . אבל מקץ שנתיים כלא ימים היה משמע מקץ שנה ויום אחד כדכתיב

מכלל יופי

מא מקץ (א) (שנתים ימים) . פירוש שנתים ימים שלמים ונקראת השנה כן לפי שהשמש השנה אחר זמן אל הנקודה אשר החלה ממנה ובשרש יוסף כתב פירוש שנים שלמים ואמר ימים כילא השלם לנו השנה כי אם כיום שלמולא במקצת היום : (ופרעה חולם . בינוני במקום עבר לא מצאנו וזהו בינוני בעצמו ופירושו

מפרש אותו מענין חררה רוצה לומר שהיו הסלילים מראים הררות בשרש הרר : (יט) (ישא פרעה) . יסיר ראשך בסוף מעליך : (כ) (הלדת) מקור מבנין הפעל והדגש המורת הנון ופירושו שנוולד לו בן או שנוולד הוא בעצמו שהיה עושה מישהו בכל שנה באותו יום ומ"ש את כמו כמדכר כו יתלקאת הארץ וכן אמר יתקאליו יום הלדת אוקך : (כא) (על משקהו) . שם :

בוהנה מן היאר עלת שבע פרות יפות מראה
 ובריאת בשר ותרגינה באחו : ג והנה
 שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן היאר
 רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל
 הפרות על שפת היאר : ד ותאכלנה
 הפרות רעות המראה ודקות הבשר את
 שבע הפרות יפת המראה והבריאת וינקץ
 פרעה : ה וישן ויחלם שנת והנה שבע
 שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטבות :
 ו והנה שבע שבלים דקות ושדופת
 קדים צמחות אחריהן : ז ותבלענה השבלים
 הדקות את שבע השבלים הקריאות
 ותמלאות וינקץ פרעה והנה חלום :
 ח ויהי בכקר ותפעס רוחו וישלח ויקרא
 את כל חרטמי מצרים ואת כל חכמיה
 ויספר פרעה להם את חלמו ואין פותר
 אותם לפרעה : ט וידבר שר המושקים
 את פרעה לאמר ארבע חטאי אני מזכיר
 היום : י פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי
 במשמר בית שר הטבחים ואתי ואת שר
 האפים : יא ונחלקה חלום בגלילה

אחד

רשי

בוהא מן נהרא סלקן שבע תורן שפירן למחוי
 ופטימן בשר ורעין באחיה : ג והא שבע
 תורן אחרנין סלקן בתריהן מן נהרא
 בישן למחוי וחסירן בשר וקמא לקבליהן
 דתורתא על כפי נהרא : ד ואכלא
 תורתא בישן למחוי וחסירן בשר ית שבע
 תורתא שפירן למחוי ופטימרתא ואתער
 פרעה : ה ודמוך וחלם תננות והא
 שבע שבלין סלקן בקניא חד פטימן וטבן :
 ו והא שבע שבלין לקין ושקיפן קדום
 צמתן בתריהן : ז ובלעא שבליא לקיאת
 ית שבע שבליא פטימרתא ומליאת ואיתער
 פרעה והא חלקא : ח והנה בצפרא
 ומשרפא רוחיה ושלח וקרא ית כל
 חרשי מצרים וית כל חכמיהא ואישתעי
 פרעה להון ית חלמיה ולית דפשר יתהון
 לפרעה : ט ומליל רב שקי עס פרעה
 למימר ית סורחני אנא מדבר יומא דין :
 י פרעה רגז על עבדוהי ויהב יתי במשמר
 בית רב קטוליא יתי וית רב נהתומי :
 יא ונחלקא חלקא בליליא חד אנא והוא

גבר

(ב) יפות מראה : סימן הוא לימי שבע שהכריות נראות יפות וזו לשון סלקין פון כריה לרה - כחברתה : (באחו) - כלגס פרימ"ק כמו ישנא
 אחו : (ג) ודקות בשר - טיב"א חלל כלע"ז ולשון דק - (ד) והאכלנה - סימן שתהא כל מנחת הסכע כשכחת בימי הרעב : (ה) בקנה
 אחד - טוד"ל כלע"ז - בריאות - טחנ"ט כלע"ז : (ו) שדופות - הליי"א ס כלע"ז שקימן קידום חכמות לשון משקיף החכום תמיד
 על ידי הדלת המכה עליו : קדים - רוח מזרחית שקורין בי"א : (ז) הבריאות - טיב"ט כלע"ז : והנה חלום - והנה חלום
 חלום שלם לפניו והוצרך לפתור : (ח) ותפעס רוחו - וישרפא רוחיה מהסתמח כמוכו כפעמון והנבוכדנצר חומר (דניאל ב)
 ותפעס רוחו לפי שהיו שם שתי פנימות שכתת החלום והעלמת פתרונו (ג) (כ"ר) חרטומי - הנחרים כטיימי חטים ששאלים כעמנות
 טימי כן עמנות כלשון חרמי וכמשכ בית שכול חלא טימיא חלא עמנות : ואין פוהר אוהם לפרעה - פתורים היו אותם חכל לא לפרעה
 שלא היה קולן נכנס כאוננו ולא היה לו קורת רוח כפתרונס שהיו אומרים שבע כנות אתה מוליד שבע כנות אתה קוצר (כ"ר) : (יא) איש
 כפתרון

ירושלמי

והוא רעין בנו גומיא

ב והאמן נהרא פלקו שבע הירתי שפירו למיחמי ופטימו

בשרא ורעין בנו גומיא : ג והא שבע הירתי חרבו פלקו מן נהרא
בישן למיחמי וחסבו בבישרהו וקמו לקובליהו דתוקמי על בוף נהרא :

ד ואקלא תירתי דבישן למיחמי וחסבו בבישרהו נה שבע הירתי דשפירו למיחמי ופטימקא ואיתער פרעה
ברמביה : ה ורמין נחמא חלמא חניגות והא שבע הירתי פלקו נהרא חר שפירו וקמו : ו והא שבעה
חובלי לקין וגו' : ז וקלעו חובליהו ביהמא נה שבע הירתי ופטימקא ופטימקא ופטימקא ופטימקא ופטימקא
חילקא : ח והנה בצפרא ופטימקא רותיה ופטימקא ופטימקא ופטימקא ופטימקא ופטימקא ופטימקא ופטימקא
להוסיף על חלמא ולא הנה אפטר לבר די ופטר ומה ארום מן קדם : י אפטימקא מן גליל די מטא וקמיה דיוסף
למיפק מן בית אסיר : ט רמיליל בב מונוקא קדם פרעה למימר וגו' : י מן קדם : י אפטימקא דפרעה רגיו על
עברו ויהב ימי בפימקא בי רב פפיקלמוריא ימי וגו' : יא וקלמקא חילקא חר אגא והוא נבר חילמיה

ופושרן

באר רחובות דקדוקי רש"י

מסוף (כל"א מן ענד) : ומה שכתב עוד וכל לשון קן סוף הוא רזה לומר חסידו דחזקין דאלת מקן הוא מלשון קמתי כתיב גס קיתקן
כי גס מלת קמתי חף שהו מענין זרה ונזקה מכל מקום לא זולתו סוף כימי שמינר ומיניק לזכרהה פנינו כחלוצא קנוסומי :
(ב) כתבו המדקדקים דמלת הנה עניניה כמו מלת ענה (כל"א אינונד) ואם כן קשה וכי עתה בשעת הקיפת הזיכה חלם לזוהלא
בשעת השינה חלם לזלכן קאמר רש"י והנה נשאל החלום שלם והנרד לעתהויס וקאי אסן מלת ונהה חלום על שלימות החלום :
(ג) כישום דזרש פיעם הוא על כחה פנינים כמו (משל"ו) פעם כחון גס ענין דריכה ורמיס כמו (ישעיה כ"ו) פעמי דליס
וענין שניהם לאיתכנו כחון לכן הורן רש"י לסוף דזה על התרגום דמירגס על מלת והפעם מוטרפיה וכדי להבין היטב דברי התרגום
כתב עליו זקשקש תוכו כפעמון ורזה לומר לדעת התרגום מלת והפעם הוא טענין (שמות ל"ט) פעמון ורמון (כלסון אשכנז עז קלאפט
ויין גמיט) : ומה שכתב עוד וכנכוכד נר אומר ותפעם וכו' לזה הזכרת לדעת שכתבו המדקדקים כיון לשון התפעל גס לשון נפעל
ושניהם מורים פעולתאעמון (ער חרביע אין וך ועלכרט) והחילוק ביניהם הוא זה לשון התפעל מורה שפועל בעצמו כחוק וכוונה גדולה
ולשון כפעל מורה שפועל בעצמו כקלות ואם כן כודאי כמי שנעלם מינו החלום והפתרון הפעולה כיון דמירמי שבעלס מוזנרק הפתרון
לחודיה לכן מילך רש"י כנכוכד נר שנתעלם תרתי החלום ופתרון כתיב והתפעם לשון התפעל והיינו לשון חוק אכל פרעה שדע

חלום

רש"י

כדכתיב בן שנתו בתוך האה קוריהו בן שנתו : (ב) והנה מן היאור עולות דרך ארץ לשמות הבהמות כיחד וחזרות ועולות ורועות כאחו -
כאחו מקום עשבים כדכתיב ושנא אחו שלימים : (ד) ויקץ פרעה - וישן מיר ויתלום וגו' בין שנית משט לשינה שנייה רגיל חלום להתחלף
לענין אחר ועדין חיו מתן לב להכין שזה חלום הוא עד שגמרה שינתו וייעור לגמרי ואז ויקץ פרעה לכסוף והנה חלום אכל עד עתה לא ידע -
(ה) בקנה אחד - זהו סימון לזוכה לכל גרעון שבע שפלים (ו) והנה חלום - כמו והנה היא לזה - אכל עד עתה היה סכור שראה ממש
ולא חלום : (ח) ותפעם רוחו - נתחלפה דעתו טריטפסח כל ותפעם לנקר ולדעת הפתרון - וכן בדניאל ויאמר להם המלך חלום חלמתי
ותפעם רוחי לדעת אש החלום : ואין מירי חותם - דברים הויתיישכים לפרעה : (י) פרעה קלף על עבריו - כל פרעה כלשון מזרים
חלך - וכן כל מלכי מזרים נקראים - ושל פלתיים אביעלך חפי' ימי חוד השנתו חת טעמו לפני חכימלך - ושל ירושלים מלכי נדק כיהושע
חדי נדק מלך שלם - וכימי דוד על דכרתי חמי מכתית שתיה מלכי נדק מלך ירושלים - ושל עמלק חג - כימי משק ורום חגג מלכו
וכימי שחל חגג מלך יעזק - חף כחן פרעה לשון מלכותי כשנשו של מלך חין אומרים לפניו דוד קלף על עבריו - אלא כך אמר לפניו חדוני
קלף על עבריו - וכן לפניו - חמי פרעה - חמי חזיה הפלך לכדי כדכתיב רק הכסף אנדל משך - לכן נקרא יוסף חכרך - חכי למלך -
וכספר

מכלל יופי

ופירוש הי' חו"ם : (על היאור) סמוך היאור כמו בעדרכ
ועליו מטה כינשה : (ב) זכריאות שמינות : (כאהו)
שש צמה שרועים אותו הבהמות הנקרא כרכרי רבתינו ור'
אפסתא והבית נוספת אוייה מקום הצמת נקרא על שמו
והבת מישימשת : (ג) רעות מראה - ענין דלורת הגוף
והשנהות הפנים וכן ורעות הואר וכו' בכל ארץ מצרים לרוע :
(שפת) צד : (ה) כריאות - כחברו על דרך החשאלרה
כלומר טלאות וטובות : (ו) ושדופות קדים) הוא לקורת

שהיו

אחד אני והוא איש כפתרון חלמו חלמו :
 יב ושם אתנו נער עברי עבד לשר
 הטבחים ונספר-לו ויפתר-לנו את-חלמתינו
 איש כחלמו פתר : יג ויהי כאשר פתר-
 לנו בן הנה אתי השיב על-בני ואתו תלה :
 יד וישלח פרעה ויקרא את-יוסף ויריצהו
 מן-הבור ויגלה ויחלף שמלתיו ויבא אל-
 שני פרעה : טו ויאמר פרעה אל-יוסף
 חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי
 עליך לאמר תשמע חלום לפתר אתו :
 טז ויגן יוסף את-פרעה לאמר בלעדי
 אלהים יענה את-שלוש פרעה : יז וידבר
 פרעה אל-יוסף בחלמי הנני עמד על-שפת
 היאר : יח והנה מן-היאר עלת שבע
 פרות בדיאות בשר ויפרת תאר ותרענה
 באחו : יט והנה שבע-פרות אחרות עלות
 אחריהן בלות ורעות תאר מאד ורקות
 בשר לא-ראיתי בתנה בכל-ארץ מצרים
 לרע : כ ותאללנה הפרות הרקות והרעות
 את שבע הפרות הראשונות הבריאות :
 כא ותבאנה אל-קרבתה ולא נודע כי-
 באו אל-קרבתה ומראיהן רע כאשר בתחלה
 ואיקץ : כב וארא בחלמי והנה שבע
 שבליים עלת בקנה אחד מלאת וטבות :
 כג והנה שבע שבליים צנמורת רקורת
 שדפות קדים צמחות אחריהם : כד ותבלען
 השבליים הדקת את שבע השבליים הטבות
 ואמר אל-החרטמים ואין מנוח לי :
 ויאמר

נבר בפושרן חלמיה חלמנא : יב וממן
 עמנא עולים עבראה עבדא לרב קטולא
 ואישתענא ליה ופשר-לנא ית-חלמנא
 נבר כחלמיה פשר : יג והנה כמא דפשר-
 לנא בן הנה יתי אתיב על-שמושי ויתיה
 צלב : יד ושלח פרעה וקרא ית-
 יוסף וארהטוהי מן-בית-אסירי וספר ושני
 כסותיה ועאל לנרת-פרעה : טו ויאמר
 פרעה ליוסף חלמא חלימית ופשר לית
 ליה ואנא שמעית עלך למימר דאת-שמע
 חלמא ומפשר יתיה : טז ואתיב יוסף ית-
 פרעה למימר לא מן-חוכמתי אלהן מן-
 קדם-י ויתתב ית-שלמא דפרעה :
 יז ומליל פרעה וגם-יוסף בחלמי הא-
 אנא קאים על-ביף נהרא : יח והא מן-
 נהרא סלקן שבע תורן פשימן בשר ושפירן
 למחוי ובעינן באחוא : ט והא שבע תורן
 אחרנין סליקן בתריהן חסיבן ובישן למחוי
 לתרא ותסירן בשר לא-חזתי דכותהן בכל-
 ארעא דמצרים לבישו : כ ואקלא תורתא
 חסיקתא ובישתא ית שבע תורתא קדמיתא
 פשימיתא : כב ועלא למגיהן ולא איתידע
 ארי-עלו למגיהן ומחזיהן ביש כד בקדמיתא
 ואתערית : כג ותזית בחלמי והא שבע
 שבלין סלקן בקניא חד מליין וטבן :
 כד והא שבע שבלין נצן לניין שקיפן
 קדום צמחן בתריהן : כד ובלעא שבליא
 לקימא ית שבע שבליא טבתא ואמרית
 לחרשיא

ויושרו חלמא דחבריה חלמא : יב ונתן עמנא טליא עיבראי עפרא לרב ספוקל טוריא ואשמענא ליה
 ופשר לניא ית חלמנא גבר הי כפושרו חלמיה פשר : יג ובריה היכמא דפשר לניא קרון תורה ימי אורנב
 גמיליה על סדר שימושי ויתיה צלב : יד ושדר פרעה וקרא ית יוסף ודילוגיה מן בית אסירי וגו' : טו ואמר
 פרעה ליוסף חלמא חלמיה ומפשר ליר יתיה ואנא שמעיה עלך למימר אין אנת שמע חלמא אנת פשר ליה :
 טז ואתיב יוסף ית פרעה למימר בר מיני לא אית גבר דפשר חלמין בברם מן קדם : יז ותיב שקמא דפרעה :
 טח ומליל פרעה עם יוסף למימר תמי תוית בחלמי וגו' : יח והגה מן גבריא סלקו שבע תורת פשיטן
 גשר ושפירן למחמי ובעניו בגו גומיא : יט והא שבע תורת חורגין סלקו בתריהו חשיבו ובישו למחמי לתורה
 ותפסין בבישריהו לא חמית דקוטהו וגו' : כ ואבילן תורת חשיבא ובישמתא ית שבע תורת קמיתא ופטימתא :
 כא ועלא למעשה ולא אשמעובע ארום עלן למעשהו ומחמיהו ביש היא פדקמקמיתא ואיתערית : כב ותמית
 בחלמי והיא שבע תרגליו סלקו וגו' : כג והיא שבע תרגלי נצו לקשו וגו' : כד וקלעו תרגליתא לתקרתא

ית

רשי

כפתרון חלמו - חלום הראוי לפתרון שנכתר לנו ודומה לו : (יב) נער עברי עבד - ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מוכרח כלשון
 ציון - כער שוטה ואין ראוי לגדולה - עברי אפילו לשוננו אינו מכיר - עבד וכתוב בנימוסי מזרים שאין עבד מולך ולא לוכס כגדי מרים
 (ס"א) אשירים וכן גרם רא"ס - איש בחלומו - לפי החלום וקרום לעניו : (יג) השיב על בני - פרעה הנזכר למעלה כמו שאמר
 פרעה קצף על עבדו הרי מקרא קר לשון ולא פירש - פי השיב לפני שאין צריך לפרש פי השיב מי שכידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות
 קרים על מי שעליו לעשות הם סתמים את הדבר : מן הבור - מן בית הסוד שהוא עשוי פתח גומא וכל כל בור שבמקרא לשון גומא הוא
 ואף אם אין בו מים קרוי בור פוט"א כלע"ו - ויגלה - מפני כבוד המלכות (כ"ד) : (טו) השמע חלום לפתור אותו - תלוין ותכין
 חלום לפתור אותו : השמע - לשון הכנה והאזנה כמו שזמע יוסף אשר לא תשוע לשונו (ד) אטיג"ד דרא כלע"ו : (יז) ברעדי אין
 שמחה חשתי אלא אלהים יענה ותן ענייה כפי שלום פרעה : (ה) דלות - כמו שזמע יוסף (שמואל ב' ג) מדוע אתה ככה דל
 דאמנו : ורקות בשר - כל לשון רקות שבמקרא חסרי כשר וכלע"ו כלו"ש : (כג) צנומות - צנומת כלשון ארמי סלע הרי הן כעין כלי
 לחלום

באר רהובות דקדוקי רשי

החלום רק נעלם מומנו הפתרון לחודיה משום הכי תיכס והפעם לשון נפעל משום דהיתה כו הפעילה בקלות : (ד) כבר ידעת
 דחוש השמיעה היא לאונסיה ואם כן מה זה דקאמר פרעה ליוסף תשמע חלום לפתור אותו והלא כל חכם חוץ מן החכם יוכל לשמוע לכן
 הוצרך לומר דזה הוא לשון הכנה והאזנה והכל קאמר ליה פרעה ליוסף כדתי כל חכם שומעין אכא אין טכניס לפתור אותו : אבל אתה תשמע
 חלום לפתור אותו תשמע (דוא פר כעמפט אדר פר שטיט) : (ה) דלמי כשית תשמעית הפסוק קאמר יוסף לפרעה לא תרוכית לדודי כלעדי
 (אין מיר ווערט קומין דיא זאך)

רשב"ם

ותספר לקח טוב פירש כמותי : (יב) איש כפולמו פתר - כוונתו חלומי פתרונו כמו שכתר לנו ביה : (יג) ויהי כאשר
 פתרונו אותי השיב על בני : (טו) תשמע חלום - תכין חלום ויודע לפתורו : (טז) כלעדי - אינו תלוי כי אלא הקב"ה
 יודיענו לפתור שלומך : (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה - כך אמר פרעה עכשיו ליוסף - עתה איני זכור כי בשעת החלום נדמה
 כחילולא באו אל קרבנה - אבל למעלה לא היה ראוי לכבוד אלא ראיית האכילות שראה שזו אוכלת זו אכלתה שחשב פרעה בלבו על
 מה שהיה תנויה שפיראיהן רע ככתחלה לא היה ראוי לכבוד : (כג) וצנומות פתר לפי ענינו ואין לו חכמה במקרא - ויש לומר כי לשון
 צנומת

מכלל יופי

שהיו ביניהם : (יב) נער עברי - פי שהוא קטן בשנים
 וקרא ער ולפי שדרך הקטן ישרת את הגדול נקרא המשרת
 נער ואע"פ שהוא גדול בשנים : (איש בחלומן פתח)
 וחסר למד השימוש ללאיש בתוכו כלומר לכל אחד
 פתח כענין חלומו זה למשקה וזה למאכל (יד) (מן הבור)
 נקרא בית הסוד בור לפי שהוא דומה אליו : (יחלף) ענינו
 ההחדשות התמורה : (טו) (תשמע) - שמועת הבנה
 כמו הבין וכן דכ"ס כח גוי אשר לא השמע לשונו :
 (טז) (יענההא שלום פרעה) : כמו קבלתה כוענה
 בשמחה לכו שיהיה הפין ומכין בשלום פרעה או שישים

כה ויאמר יוסף אל-פרעה הלום פרעה
 אחד הוא צרת אשר האלהים עשה הנד
 לפרעה : כו שבע פרת השבת שבע שנים
 הגה ושבע השבלים השבת שבע שנים הגה
 ד' הלום אחד הוא : כז ושבע הפרות הרקות
 והקלת העלת אחריהן שבע שנים הגה
 ושבע השבלים הרקות שדפות הקדים יהיו
 שבע שני רעב : כח הוא הדבר אשר
 דברתי אל-פרעה אשר האלהים עשה
 הראה את-פרעה : כט הגה שבע שנים
 באות שבע גדול בכל-ארץ מצרים :
 ל וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח
 כל-השבע בארץ מצרים וכלה הרעב את-
 הארץ : לא ולא יודע השבע בארץ מפני
 הרעב ההוא אחרי-כן כי-כבר הוא מאד :
 לב ועל השנות החלום אל-פרעה פעמים
 כי-יבון הדבר מעם האלהים וממהר
 האלהים לעשותו : לג ועתה ירא פרעה
 איש נכון וחכם וישיתוהו על-ארץ מצרים :
 לד יעשה פרעה ויפקד פקדים על-הארץ
 וחמש את-ארץ מצרים בשבע שני השבע :
 לה ויקבצו את-כל-אכל השנים השבות
 הבאת האלה ויצברו-בך תחת יד-פרעה
 אכל בערים ושמרו : לו והיה האכל
 לפקדון

לחרשוא ולית דמחוי לי : כה ויאמר יוסף
 לפרעה חלמא דפרעה חד הוא ית דני
 עתיד למעבר חוי לפרעה : כו שבע
 תורתא טבתא שבע שניא אינין ושבע
 שבליא טבתא שבע שניא אינין חלמא חד
 הוא : כז ושבע תורתא חסיכתא ובישתא
 דסליקא בתריהן שבע שניא אינין ושבע
 שבליא לקייתא דשקיפן קידום יהוין שבע
 שני כפנא : כח הוא פתנמא די מלילית
 עס-פרעה דני עתיד למעבר אחוי לפרעה :
 כט הא שבע שניא אתין שובעא רבא
 בכל-ארעא דמצרים : ל ויקומון שבע
 שני כפנא בתריהן ויתנשי כל-שובעא
 בארעא דמצרים וישצי כפנא ית-עמא
 דארעא : לא ולא יתידע שובעא בארעא
 מן-קדם כפנא ההוא דיהי בתר-כן ארי-
 תקיף הוא לתרא : לב ועל דאיתני חלמא
 לפרעה תרתין זימנין ארי-תקיף פתנמא
 מן-קדם יי ומוחי יי למעבריה : לג וכען
 יחוי פרעה נבר סוקלתן וחכים וימניגיה
 על-ארעא דמצרים : לד ועביד פרעה
 וימני מהימנין על-ארעא ויורו ית-ארעא
 דמצרים בשבע שני שובעא : לה ויכנשון
 ית-כל-עבור שניא טבתא דאתין האילן
 ויצברון-עיבורא תחות יד-מהימני-פרעה

עבורא בקירנא וישרון : לו ויהי עבוכא גניז לעמא דארעא לשבע שני כפנא די
 יהוין

רשיי
 לחלום וקשות כסליג ותרגומו כן לחיון וכן אין כן אלא הן לטי עתרוקטו מן חורע : (כו) שבע שנים ושבע שנים . כן אין אלא
 שבע ואשר כשנה חלום דשנים לטי עתרוקטו מן חורע כנו שפירש לו כסוף ועל

מה שבע תיבלייא טבתא ואמרות לתרשייא ולית דמיתני לי : כה ואמר יוסף לפרעה חילמא דפרעה חד הוא
 מה בן עתיד למעבד מני לפרעה : כו שבע תורתן טבתן שבע שנייא אינין מבשרן ושבע שויבלייא טבתא שבע
 שנייא האלון אינין מבשרן חילמא חד הוא : כז ושבע תירקא קהישתא וקשהיא דפלמן בתריין שבע שנייא
 חורניתא אינין מבשרן ושבע תיבלייא לקימא שקיפו מידום הם קמי מבשרן דיהונון שבע שני כפנא : כח הוא
 פתקמא דמילילית עם פרעה מה בן עתיד למעבד אחמינת פרעה : כט הא שבע וגוי : ל ויקומון שבע
 שני כפנא מן בתריהון ויתקשו קל שויבטא דחורא בארעא דמצרים וישיעי כפנא נה דירי ארעא : לא ולא יתובע
 שויבטא דחורא בארעא מן כפנא מהו דיהו מן בטר בן ארום מקיף הוא לתרא : לב ומן בגלל דאיתני חילמא

לפרעה תרפו וקנין ארום מקיף שקמא וגוי : לג וכרון
 יחמי פרעה וגוי : לד ועבד פרעה וקנין אפיטרופין
 על ארעא ונקרון חד מן חמישא מן קל עיבורא דארעא
 דמצרים בשבע שני שויבטא : לה ונקישון ית קל
 עיבור שניא טבתא דאיתני אלון ונקברון עיבורא תחות אפיטרופין דפרעה וישוון עיבורא בקרוביא ונקטרון :
 לו ויהי עיבורא וקנין בקערתא בארעא למון מניה בשבע שני כפנא דיתיהוין בארעא דמצרים ולא וגוי :

ירושלמי

ועבד פרעה וימני יתיה אפיטרופוס על ארעא חד מן
 חמישא ופיליג בארעא דמצרים בשבע שני שבענה :

ושפר

רשי"י

ועל השנות החלוס וגו' . בשבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה לפי שהיה סמוך . ובשבע שני רעב נאמר הראה את פרעה לפי שהיה הדבר
 מוסלג ורחוק נוסל בו לשון מראה : (ל) ונשכח כל דרשבע . הוא פתרון הכליפה : (לא) ולא יודע השבע . הוא פתרון
 ולא יודע כי כאלו קרבה : (לב) נכון . מוזמן : (לד) וחמש . כתרוממו וירדו וכן חמוסים (ו) : (לה) את כל אבל .
 שם דבר הוא לפיכך טעמו באל"ף נקוד כפתח קטן ואוכל שהוא פועל כגון כי כל אוכל חלב טעמו ככף ונקוד קמן קטן : (ז) התחיד פרעה .
 ברשותו וכאזנתיו : (זו) והיה האוכל . הנכור

באר רחובות דקרוקי רשי"י

אם כן קשה וכי דעת יוסף להקטין ולהפיל את עינו כענין פרעה לכן קאמר רשי"י אין התכמה משלי וכו' ורצה לומר כן אמר יוסף לפרעה
 כודא נריכות לדירי חכן חכי בעמי אל חתנא לומר התכמה משלי אלא התכמה היא חמת אלהים והוא יתן ענייה כפי לשלוס פרעה ופירוש
 הפסוק כך בלעדי (דא חכמה איז ניש כייא מיר) אלא אלהים יתן ענייה כפי לשלוס פרעה : (י) דהא ודאי אין לפרש מלת וחמש מענין
 מוחז דהיינו שיען יוסף לפרעה שיתנו לו עכשיו חמישית תכמותם כי זו הנזכרת היא היתה רק עד אחר וזון כשעת הרעב כעת שקנה אדמתם
 כדכתיב לקמן כפ' ויש אלא ודאי ענין ורוה הוא כמו וחמוסים . עלו כפי ישראל וחמש (ערווערט ווא זכין) : (י) כזה הכלל מסכימים כל
 המדקדקים דמלת אוכל בסגול תחת הכ"ף והטעם שקורין (טראסק) למעלה היינו קודם נקודה אחרונה שם דבר הוא אוכל (אין עסין
 שמיז) אוכל כזוית תחת הכ"ף והטעם למטה היינו אחר הנקודות נקרא לשון פועל) כגון כי כל אוכל (דער דא עסיט) ועין פרשת
 כראשית

רשב"ם

זנומא שבתלמוד הוא קשים לאכן בלא ליחלוס : (כה) אחר אלהים עושה . מה שעתיד לעשות הגיד לפרעה . כי על המלך
 תלוים תקמת המלכות . (כט) שבע גדול כולו קמן כי טעמו למטה ושם דבר הוא כמו דבר דקר רעב ומהם יאמר דכרך בקרדוכו' :
 (ל) ונשכח כל השבע . דוגמת ולא נודע כי כאן חל קרבה : (לכ) ועלה השנות החלוס וגומר אוכל תלויות של יוסף חף על פי
 טעמו

מכלל יופי

ד"ל פת צנומה בקערה פת הפתורה פתירין קטנים
 ויש מפרשים צנומות מלשון צנומורת בדברי רז"ל שהוא
 הפלע והשכלים הגדלות כסלעים יש ברהם יובש עד שהם
 רקות הרבה מפני היובש וכן פת צנומה פ"ת היבשה כי הפת
 היבשה יעשו אותה פתירין קטנים לשרותם במרק בקערה :
 (כו) פרות הטובות . שמנות ויפות : (ושבע הפרות
 הרקות) . כרש"מון רקקמו כראשית לו האחרים :
 (ושבע השבלים הרקות) . מן והבור רק :

קדמא (כה) הגיד תנינא (כח) הראה וחר פסוק סימן
 שמואלג מהגיד את המראה : (לכ) (השנות) . ענין
 שניות ובארו פעמים הוא תוספת ביאור אלפי שלשון
 השני' אפשר יוחר משני פעמים לפיכך פירש פעמים
 כי יש כזה הלשון שרוצה לומר פעמים רבות כמו משליכו
 כסיל שונה באולתור"ל פעם אחר פעם כמה פעמים :
 (לד) (וחמש) . כלומר יקח אחד מן החמשה :
 (לה) (ויצברו) . ענין קבוץ : (לו) (לפקדון) . ענין
 גניזה

בראשית מא מקץ

אונקלוס

לפקדון לארץ לשבע שגן הרעב אשר תהיין
 בארץ מצרים ולא תכרת הארץ ברעב :
 לו ויטב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל-
 עבדיו : לה ויאמר פרעה אל-עבדיו
 הנמצא קזה איש אשר רוח אלהים בו :
 לט ויאמר פרעה אל-יוסף אחרי הודיע
 אלהים אותך את-כל-זאת אין נבון והקם
 כמוך : מו אתה תהיה על-ביתי ועל-פקד
 ישן כל-עמי רק הכסא אנדל מפקד :
 מא ויאמר פרעה אל-יוסף ראה נתתי
 אתך על כל-ארץ מצרים : מב ויסר
 פרעה את-טבעתו מעל ידו ונתן אתה על-
 יד יוסף וילבש אתו בגדי-שש וישם רכד
 הזהב על-צוארו : מג וירכב אתו
 במרכבת המושגה אשר-לו ויקראו לפניו
 אהרן ונתן אתו על כל-ארץ מצרים :
 מד ויאמר פרעה אל-יוסף אני פרעה

שלישי

יהוין בארעא דמצרים ולא ישתיצי עמא-
 דארעא בכפנא : לו ושפר פתנמא בעיני
 פרעה ובעיני כל-עבדוהי : לה ויאמר
 פרעה לעבדוהי הנשכח כדון גבר די רוח
 נבואה מן-קדם יי ביה : לט ויאמר פרעה
 ליוסף בתר דהודע יי יתך ית-כל-דא
 לית-סוכלמן ותכיס כותך : מ את תהי-
 מנמא על-ביתי ועל-מפקד יתון כל-
 עמי לחוד כורסי-מלכותא-הדין איהי עקיד
 מינד : מא ויאמר פרעה ליוסף הווי דמנתי
 יתך על-כל ארעא דמצרים : מב ואעדו
 פרעה ית-עיוקתיה מעל-ידיה ויהב יתיה
 על-ידא דיוסף ואלביש יתיה לבושין דבוץ
 ושוי מניקא דדקבא על-צואריה :
 מג וארכיב יתיה ברתיקא תנייתא די-
 ליה ואבריו קדמוהי דין-אבא למלקא ומני
 יתה על-כל-ארעא דמצרים : מד ויאמר

ובלעדיך רש"י

פרעה

העבור כשאר פקדון הנמו לקיום הארץ : (לח) הנמצא כוח • הנשכח כדון • אסכלך ונכסטי הנלחא כמיהו •
 (ח) הנמנח לטון תמיהה וכן כל"ח החשונות כראשית ונקודה כחטף פתק : (לט) אין נבון וחכם כמון • לבקש איש
 כדון וחכם שאמרת לא נמנח כמון : (מ) ישק • יתון יתפרנס כל צרכי עמיה ויהיה נעשים על ידך כמון כן וישק ביתי (ט) וכמו
 (החלום ב) נשקובר גרמי כלע"ו : רק הכסא • שהיו קורין לי-מלך : כסא • לשון של הנלוכה כמו (מלכים א) ויגדל את
 כסאו מכסא אדוני המלך דוד : (מא) נהתי אוהך : תניתי יתך וחק על-פי כן לשון כתיבה הוא (י) כמו ולתך עליון בין לגדולה בין לשפלות נוסף
 לשון כתיבה עליו כמו (מלאכי ג) נתתי חתכם כנזים וספלים : (מב) ויסר את טבעתו • כתיבת טבעת המלך היא אות לטיו שנותנה לו
 להיות שני לגדולה : בגדי-שש • דב-חשיבות הוא במצרים : רכד • ענק ועל שהוא רזף בטבעות קרוי רכד • וכן (משלי)
 רכדתי ערשי רצפתי ערשי ח-למות • בלשון חשנה מוקף רכדין של חכין על הרובד שבעזרה והיא רצפה : (מג) במרכבת המושגה •
 השניה למרכבתו המולכת חלל שלו אכרך • כתר גיונו דין חלל למנכת רך בלשון חרמו מלך בהשותפין לא ריכח ולא כר ריכח • וכדברי
 אנדה (ספרי פ' דברים) דרש רבוי יאודה אכרך זה יוסף שהוא חכם כחכמה ורך בלשון חמר לוכן דורנס קית עד נתי את המועות עלינו את
 הכתובים אין אכרך חלל לשון כריכים (ח) שהכל היו נכנסין וינצו את ידו כענין שחלחל ונתון אותו וגו' : (מד) אני פרעה :
 שיש יכולת כדל לגזור גזירת על מלכותי ואני גזור שלא ירים ידו : בלעדיך • שלא כרשותך • דבר אחר אני פרעה אני אהיה מןך ובלעדיך
 וגו'

באר רהובות דקדוקי רש"י

בראשית ב"ר לוטס : (ח) דהא ודלי אין לומר הנו"ק כמלה הנחמה היא סימן על לשון כפעל עבר או נפעל כינוי (כל"ח אהוב ער צין
 טח"ח ח"ח ח"חין נמוכדין דהר עה וויכט ח"ח"ח ב"ח"ח"ח) ויכיה חס כן משמעת פרעה שיה בעליו מסופק חס אספר להיות עולד טבע אפסרית
 להיפחא כח חס כן קסה היחך האמון ביוכף בדכר שליטה באפסרית הטבע לכן קאמר רש"י כתר גיונו הנשכח כדון וכדל להבין היטב דעת
 התרגם

לו רשפר פתקא קדם פרעה נקדם כל עבדיו : לח ואמר פרעה לעבדיו וגו' : לט ואמר פרעה ליוסף
 בחר דאודע וגו' : מו אנת התי אפיטרופוס על ביתי ועל גיבת כימר פיקך יתנינן כל עמי לחוד סודי מלכותא
 אהא רב מןך : מא ואמר פרעה ליוסף חמי דמניתי יחד סרבן על כל ארעא דמזקין : מב ואעדי פרעה
 וגו' : מג וארקיב יחיה פרתיקא הגימא דלפרעה ונתו מקלסין לקדמוי דין ירושלמי
 אבא למלכא רב דתקיקתא נביד בשניא ומני יחיה סרבן על גל ארעא ונתו מקלסין קדמוי ואמרין יחי אבוי
 דמזקין : מד ואמר פרעה ליוסף אנת מלכא ואנת אלקפטא ובר דמלכא רבכךהקמא נביד בשניא :
 ממיכרך

באר רחובות דקדוים רש"י

התרגום כתב רש"י עליו אס כלך ונכקשנו הנמצא כמורה ורנה לומר הנו"ן כמלת הנמצא היא סימן לרבים מדברים כעד עמוס אס כלך (וואן
 מיר וועלין גין אוב ווערין זוכין) הנמצא (אוב מיר ווערין דעס פינדן דין לויטן לונש איו קיינר) הנמצא אכל באמת מנד טבע חפצית חפצת
 להימנא ולכן האמין פרעה ליוסף : (ט) רש"י מודיעך כזה הדגש שתוך הש"ן מורה חסרון נו"ן אות ראשונה מן השורש ושרשו נשק והרי כלו כתיב
 ונשק וזה שתיק רש"י כמה שכתב יתן ומשדש בענינו מלת יתן יתפרנס (כל"א שפיון) . אכן זה שפירא רח"ה ומלת משך ביתי לא הבנתי דבריו
 שהרי כמלת משך הוא השורש שקל וכתלת יתן הוא השורש נשק והשורש לומר דדבת רש"י חף שהיה שני שרשים מכל זקום עניינם אחד היינו
 ענין פרנסה וכן מצינו הרבה פעמים במדקדקים דגני שרשים ענין אחד : (י) משום דענין כתיבה לא שייכא רק בדבר המוטל
 וניתן מיד ליד וזה לא שייך בנוף האדם כי האדם לא יכתוב אלא שרשים יכתוב וזהו שרשים יכתוב וזהו שרשים יכתוב וזהו שרשים יכתוב
 ואף על פי כן לשון כתיבה כ"ש לפרעמיס גם בנוף האדם כתיבה : (יא) קימו וקבלו המדקדקים דאין שורש פחות מן שלש חיותיות ואם
 הימנא תמנא תיבה מן ארבע חיותיות שרשיות אמרו התיבה היא מורכבת מן שני שרשים יחד ולזה כיון התרגום דמתרגם כמלת אברך
 אכל למלכא כוננת התרגום דמלת אברך יורכבמן שרש אבה דהיינו ענין אב ויון השרש רכך היינו ענין וילך כללן רז"ל ריכא ובר ריכא
 ועל דרך זה גם כן אליביה דרבי יהודה אבס בחכמה ורך בשנים אכן אליביה דכן דורמסקית שרשו ברך וילאין ויכרך את הגוילים והיינו ענין סר כים
 (כללן אשכנז קיני) והאל"ף נוספת : והואיל דאתא לידן אודיען גם דעת האלן עורא כזה כי גם דעתו דשרשו ברך והאלף למדכר בעד
 ענינו כל אחד קרא לפניו אברך (חך ויל קינין) והשורש הוא גם כן דעת דכן דורמסקית : ויש עוד דעה אחרת כהגם קשרשו ברך
 והאלף

רשב"ם

שנסנו באלמות ובכבדים אלו היו כליה אח' כאלה היו נמזרים : (לב) ופקד פקידים . וחמש . שהמוננים יבכו חומש כל התבואות לצורך המלך
 אשר נוסטטו בשאר שנים לעשר כדכתיב כשמיאל את מדותיכם יעשר . עתה יטול פי שנים וכמו כן הנהיג יוסף לכסוף על אדמת מצרים לפרעה
 לחומש : (לד) ויזכרו בר תחת יד ממונה של פרעה וכל זה היה בעל כרחם של מצרים ולכן כתב ופקד פקידים ויזכרו שכן מצינו באת שורש
 ופקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבלו כל נערה וגו' אל יד בני וגו' ויקבלו היא הנבייה חכעלי השדות : ויזכרו היא האסופה אל יד
 שומרי האצרות וכן ביוסף תמנא ויקבון ויזכרו . אכל בערים . כי כל עיר ועיר וכלל למזכרו בשני הרעב : (לז) אשר רוח אליהם בו .
 כפתרון חלומות . וכ"ס למחמת דרך ארץ : (לט) כבון מכין עתידות ורואה הנולד . חכס . קיכך חכמת משה שראה ושמוע :
 (מ) יסף ודרו ככלי קרב על מלחמה לנאת על האויבים . לשון עיר מבצר והנשק . נשקי רומי קשת : (מא) כתי אנתך .
 נתן אני אנתך . כשעת כתיבת טבעת על ידי יוסף אמר לו כך : (מב) כנדו שש . של מצרים חכוכים כדכתיב שש ורקמה ומצרים : רביד .
 לשון דבר הסרוט ופשוט על האדם . כמו מרכדים רכדתי ערשי : (מו) במרכבת המשנה . פוס או פרידה המיוחדת לרכוב עליה האיש
 מננה לזלך אשר לו : אברך הוא אכל לזלך כדאמרינן לא רכא ולא כד רכא . כמור אב לזלך . והוא וישימני אלה לפרעה כי פרעה לשון חלך
 כמו שפרשתי למעלה אב שר לזורך המלך : (מד) אני פרעה אני מלך וזאורק הכסא הגדל ממך . לא ירים איש את ידו לעשות שררה כמו
 שכתב בירמיהו אשר הרים יד
 כמלך

מכלל יופי

אמר מן פירש רק בדבר הכסא אגורל ממן
 והוא עומד : (מא) (ראה נתתי אותך) . ראה כי
 המשלחך עליה הנהיגה כפי שכלך : (מב) רביד . חרי
 עשין מזהב על הצואר : (צוארו) . שרשו צור ונכרס
 האלף למשך : (מו) (במרכבת המשנה) . בחירקהמס
 והוא שם לסוס או לכל בהמה שירכב האדם עליה ופירושו
 במרכבת האיש המשנה אישך לפרעה וברעו אין
 קאבלגו רח דילשיגוג דואו בירושו כתרומו : (אברך) :
 האלף במקום הא הברך והוא מקור . כמו ונתנו אותך כלומר
 לזו 62 טב

נניח והנחה ובפירוש יהיה
 להם כמו פקדון שימצאו
 אותו לעת הצורך ואף על
 פישקנו אותו טוב לרחם
 שימצאו כדי שיקנו : (לח) (הנמצא כזה) הגון למדכרים
 אמר הוא אמר שששים איש חכם ונכון על ארץ מצרים ור
 נמצא כמורה כי חכמתו גדולה מכל החרטומים והכמים הנה
 און זה כי אס רוח אלהים שיש בו : (מ) (ישק) . ענין נשיקה
 כלומר לחודותו לארון ולדעת המתרגם הוא מענין
 יחוקל לט כי בנשק יבערו אש שהוא כמו זין : (רק הכסא

ובלעדיך לא יריו איש את-ידו ואת-
 רגלו בכל-ארץ מצרים : מה ויקרא
 נ פרעה שם-יוסף צפנת פגנת ויתן-לו את-
 אסנת בת-פוטופרע כהן אן לאשה ויצא
 יוסף על-ארץ מצרים : מו ויוסף בן-
 שלשים שנה בגמלו לפני פרעה מלך-
 מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל-
 ארץ מצרים : מז ותעש הארץ בשבע
 שני השבע לקמצים : מה ויקבץ את-
 כל-אכל שבע שנים אשר היו בארץ
 מצרים ויתן-אכל בערים אכל שדה-העיר
 אשר סביביתה נתן בתוכה : מט ויצבר
 יוסף בר כחול הם הרבה מאד עד-כי-
 חדל לספור כראין מספר : נ וליוסף ילד
 שני בנים בשםם תבוא שנת הרעב אשר
 ילדה-לו אסנת בת-פוטופרע כהן און :
 נא ויקרא יוסף את-שם הבכור מנשה
 כי-נשני אלהים את-כל עמלי ואת כל-
 בית אבי : נב ואת שם השני קרא אפרים
 רביעי כי-הפירני אלהים בארץ עניי :
 נג ותכלינה שבע שני השבע אשר היה
 בארץ מצרים : נד ותחלינה שבע שני
 הרעב לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב
 בכל-הארצות ובכל-ארץ מצרים היה לחם :
 נה ותרעב כל-ארץ מצרים ויצעק העם
 אל-פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל-מצרים
 לכו

פרעה ליוסף אנה פרעה ובר-ממיו מרד לא-
 ירים נבר ית-ידיה למיחר-יון ויתרגלית
 למר-כביעל-סוסיא בכל-ארעא דמצרים :
 מה וקרא פרעה שום-יוסף נברא
 דמטמרן-נלון-ליה ויהב-ליה ית-אסנת
 בת פוטופרע נבא דאון לאתו ונפק יוסף
 שליט-על-ארעא דמצרים : מו ויוסף בר
 תלתין שנין כד-קם קדם פרעה מל-כרא
 דמצרים ונפק יוסף מן-קדם פרעה ויעבר
 שליט-בכל-ארעא דמצרים : מז וכנשו
 דיירי-ארעא בשבע שני שובעא עיובא
 לאוצרין : מח וכנש ית-כל-עבורי
 שבע שנינה די הנאה בארעא דמצרים
 ויהבי-עובא בקירונא עיבור תקל-קרתא
 די בסחרתהא יתב בנה : מט וכנש יוסף
 עיבורא כחלא דנמא סני לחדא עד די-
 פסק מלמיומני ארילית מוניין : נ וליוסף
 אתילידו תרין בנין עד-לא עאלת שתא
 דכפנא דילידת-ליה אסנת בת-פוטופרע
 נבא דאון : נא וקרא יוסף ית-שום
 בוכרא מנשה אריל-אנשיני ית-כל-עמלי
 וית כל-בית אבא : נב וית-שום תננא
 קרא אפרים אריל-אפשיני ית-ארעא שעבודי :
 נג ושלימא שבע שני שובעא די הנאה
 בארעא דמצרים : נד ושריאה שבע שני
 כפנא למיתי כמא די-אמר יוסף ותנה
 כפנא בכל-ארעא ובכל-ארעא דמצרים
 תנה לחמא : נה וכפינת כל-ארעא דמצרים וצנח עמא קדם פרעה על-לחמא

ואמר

ממשיך לא ירים גבר ידו למיסור ויניג ידו ריגליה למירכוב על סוסים ככל ארעא דמצרים: מה וקרא פרעה
 שמייה ריוסף בקרא דמקורו מפרסם ויבב ליה ית אפנת דליבת דינה לשכס דרביהה איפת פוטיפרע רבא דטנים לאיתו
 דנפק וגוי: מו ויוסף בר תלמיז שניו בר קם קדם פרעה מלקא דמצרים ונפק יוסף מלנת פרעה ועבר רב ושלט
 סבל ארעא דמצרים: מו ואפלת ארעא דכל הויקלא עבר מלי תרין קומצין בשבע שני שובעא עד הויקלון כל
 אוצריא: מה וקפית כל עבור שבע שני שובעא דהו בארעא דמצרים ויבב עיבורא בקרניא עכור תקלי קרמא
 דבחוץ וקרא קנש קנוה: מט וכנש יוסף וגוי: נ ויוסף אתגלודו תרין בנין עד לא עלה שמה דבפנא
 דילבת ליה אפנת דרבת בבית פוטיפרע רבא דטנים: נא וקרא יוסף ית שום בורקא מנשר ארום אנשיני וי
 ית כל ליאתו וית כל בית אבא: נב וית שום תנין קרא אפרים ארום אמר תקיף יתי וי בארע סיגפי והיבין
 עמיד למתקוף בית אבא קמא קסיגפיהום: נג ושלימן שבע וגוי: נד ושריאן שבע שני בפנא למיתי
 דיקרא דאמר יוסף ונתה בפנא וגוי: נה וקפית כל ארעא דמצרים ולא הוה מפקא בר ארעא ונתה עקא קדם
 פרעה

רשי

גוי ויהו דוגמת דק הכסא: את ידו ואת רגלו: כתר גונו: (מה) צפנת פענח: מפרש הכמות ואין לפענח דמיון במקרא:
 פוטיפרע: הוא מטיפר ונקרא פוטיפרע על שנתרם מאליו לפי שמדא יוסף למסכסוכו (פוטרה י"ג): (מו) והעש
 הארץ: כתר גונו ואין לשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים: קומן על קומן יד על יד היו אינרים: (מה) אוכל שררה העיר אשר
 סביבותיה נהן בתוכה: שכל ארץ וארץ מענדת פירותיה ונתנין בתכואה מעפר העוקס ומעמיד את התכואה עלירק: (כ"ל שאז דעת
 רבי נחמיה וז"ל כלל להגיה בר"ש כלארעא דבדעת קתם): (מט) עד כי חדר ל ספור: עד כי חדר לו הסופר לשפורה וי
 מקרא קמ: בויאן מוספר: לפי שאין מוספר והרי כי משמש כלשון דהא: (נ) בטרם תבוא שנת הרעב: (תעגרת י"א)
 מכלן שאלם חסור לשמש משתו כשני רעבון: (נה) והרעב בר ארץ מצרים: (בר) שהריכה תכואתם שאזרו חון משל
 יוסף

רשב

כחלק: רמה ידו ושררתו על ידי החלק שלמה כמו שכתוב שם ויפקדו לכל סבל בית יוסף: (מה) לפנת פענח כתר גונו ולשון מצרים
 הוא: וכן היה דרכם לקרוא לאדם כשענת שמונים אותו על ביתם שם הראוי: וכן וקרא משה ליהושע בן נון יהושוע כשנעשה משרתו: וכן
 ויקרא לדניאל כל טעמר: כדתיב די שם שניה בעל טעמר כשם אליהו: מוטיפרע אין זה פוטיפר לפי הפשט: כהן חון שר של אותה העיר
 כדתיב וכני דוד כהנים היה שלטוניה: (מו) בן שלשים וראוי לשררה: (מו) ותעש הארץ הוויאה הרבה תכואה: כמו ועשת את
 התכואה לשלש השנים: לקומים בקה אחד ואל קוונן סכלים ולכן היה השבע גדול: (נ) בטרם תבא שנת הרעב: ולפי שחא יעקב
 בתלת ימי הרעב בשנה שנייה ולסוף שבע עשרה שנה בשעת (זוהר) אמר ליוסף שני בנך הנולדים לך עד כאן אליך לי הם: אבל מולדתך
 אשר הולדת אחריהם אחרי כאן אליך לך יהיו לכן פירשם כאן אפרים ומכנה נודלו לפני שנות הרעב קודם שחא יעקב אבל אחרי כן
 הוליד בניו וכני בניו שנקראו על שם אחיהם כנמלתם כמו שאמר יעקב: (נא) כשני מן נשם: כמו חנני אלהים מן חנן: הדגש
 תחת אות החסרה ואילו היה מונחת לא תכשני נשתי טובה היא מחסופי למד פעל היה לו לומר נשתי: כמו עכדי רומי האיש אשר כלנו רמני:
 מן רימה את רעהו: כלנו: כלה' את חמתו: (נד) וככל ארץ מצרים היה לחם: כי נתן יוסף אוכל כערים:
 וישברו

מבלל יופי

לוח נאה להברוך לפניו ולתת אורנו למושל עד ארץ
 מצרים או האלף למדבר כלומר כל אחד היה קורא לפניו
 אכרך מלשון ברכים: (ונתן אותו) וכל אחד היה אומר זה
 ראוי להתועל ארץ מצרים: (מה) פענח: שם האר
 בפלם איובו פן יצו ופירושו הצפונה כנגלה ואמרו שהוא
 פועל עבר מן הדגוש והנכון בו פנח בחירק הפא וי"א
 כי צפנת פענח לשון כיצור הוא כמו שקרא נבוכד נצר
 לדניאל וחבריו שם בלשון ארמי והמפרשים שפירשו
 שהוא לשון הקודש תמרה הוא איך קרא שם בלשון
 הקדש פרעה: (מו) (ותעש הארץ) פירוש אסיפה
 וקנין: (לקמצים) רוצ לומר שאספו אנשי הארץ חבר
 לקוצים שקבצו ואספו הבואה רבה: או פירושו ותעש
 הארץ ממש ר"ל שהוציאה
 הארץ תבואה כלומר ונקלום תרנס לארץ ויה
 מרגירי אחר הוציאה קמצים המפירות העשויות כאלן לאור

ויתן שהוא מלשון חוסר גומן
 והניעול תשמש בעקום קוף כמו
 בעקום קף ויטרו מעינות
 תהום כטאס ויסגרו ויתחלף
 הקוף כקף כמו קובע מוכע
 תקן משלים היכה כמו חי תכן
 את רוח ה':
 רבים: (מט) (ויצבור
 יוסף בר כחור הים) דרך
 הפלגה: (נ) (וריוסף
 ילך) דרך כלל אולי תאומים
 נולדו לפיכך אמר (ילד) כי
 נולדו בלידה א': (נא) (כי
 נשני) ענינו שכחני
 ושרשן נשש בפלס
 ביחשתי לנ (ביחשתי אלהים)
 רוצה לומר כל כך גרתי לי
 עושר וכבוד עד כי הישיחני את כל עמלי שהיה לי
 מושגמכרתי וגם כל בית אבי הישיחני וי"א כי שרשי נשה
 כהדגוש ומשפטו גש' בהירק בניו דכריסד כאשר צוני
 והפחה חת חירק: (נ) (ותכלינה) ענין השלמה:
 (נה) (כל ארץ מצרים) פירושו אגשו ארץ מצרים וכו' וכל
 הארץ

בראשית מא מב מקץ

אונקלוס

ואמר פרעה לכל מצרתי איני לוו לנתתי יוסף
 די יומר לכו תעבדון : נו וכפנא הנה
 על כל אפי ארעא ופתח יוסף ירת כל
 אוצריא די בהון עיבורא ובין למצרא
 ותקיף כפנא בארעא דמצרים : נו וכל
 די ירי ארעא אתו למצרים למזבן עיבורא
 מן יוסף ארי תקיף כפנא בכל ארעא :
 א וחזא יעקב ארי אית עיבור מזבן
 במצרים ואמר יעקב לבנוהי למא תחזון :
 ב ואמר הא שמעית ארי אית עיבורא
 מזבן במצרים חותו לתמן וזבנו לנא
 מתמן ונתי ולא נמור : ג ונקתו אחי
 יוסף עקרא למזבן עיבורא ממצרים :
 ד ונת בנימין אחוהי דיוסף לא שלח
 יעקב עם אחוהי ארי אמר דלמא יערעניה
 מותא : ה נאתו בני ישראל למזבן עיבורא
 בגו עלנא ארי הנה כפנא בארעא דכנען :
 ו יוסף הוא דשליט על ארעא הוא

לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו :
 נו והרעב היה על כל פני הארץ ופתח
 יוסף את כל אשר בהם וישבר למצרים ויחזק
 הרעב בארץ מצרים : נו וכל הארץ באו
 מצרימה לשבר אל יוסף כי חזק הרעב בכל
 הארץ : א וירא יעקב כי יש שבר במצרים
 ויאמר יעקב לבניו למה תתראו : ב ויאמר הגה
 שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה
 ושבדו לנו משם ונקתו ולא נמור :
 ג ויקרו אחי יוסף עשרה לשבר בר
 מצרים : ד ואת בנימין אחי יוסף לא
 שלח יעקב את אחיו כי אמר פן יקרצנו
 אסון : ה ויבאו בני ישראל לשבר בתוך
 הבאים כי הנה הרעב בארץ כנען :
 ו ויוסף הוא השליט על הארץ הוא
 המושבר לכל עם הארץ ויבאו אחי
 יוסף
 ו ויוסף הוא שליט על ארעא הוא

מב

אחי

רשי

יוסף : אשר יאמר לכם תעשו . לפי שהיה יוסף אומר להם שיזבנו ויבאו אל פרעה ויאמרו לו פרעה
 זכרתם בר ולמה הכירו לכם ששני הרעב באים אחרינו ולו חספנו הרבה והרקיע חזר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו הכירו לנו על התבואה
 והרקיע מה אם יגזור עלינו ונמות : (ג) יער פני כל הארץ . מן היס פני הארץ חלו העשירים . (ב"ד) : את כל אשר בהם .
 כתר גומן די כהן עיבורא : וישבור למצרים . שבר לשון חכר ולשון קנין הוא כאן משמש לשון חכר . שברו לנו מעט חיכל לשון קנין .
 ואל תאמר אינו כי אם כתבואה שאף בין וחלב מנינו (ישעיה נח) ולכו שברו כלל כסף וכלל חסד יין וחלב : (וכלל הארץ באו מנינו)
 אל יוסף לשבור ואם תדרשוהו כסדרו היה לרין לכתוב לשבור מן יוסף : (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים . ומהיכן ראה והלא לא
 ראה אל שמוע שכתב הכהן שמעתי וגו' ומהו וירא ראה באסקפ לריח של קדש שעדיין יש לו שבר ביצורים ולא היתה כבואה ממש להודיעו כפי
 שזה יוסף : למה תתראו . למה תראו עמכם כפי בני ישועאל וכני עשו כאלו אתם שבעים כחותה שנה עדיין היה להם תבואה
 (תענית י) : (ול' כפשוטו למה תתראו למה יהו הכל משתכלין בכם ויוצתיהם בכם שחין אים מקהים לכם חיכל כטרם שיכלה עה
 שבידכם) . ומפי אחרים שמעתי שהו לשון כחישה למה תהיו כחוסים ברעב . ודומה לו (משלי יא) ומיה גס הוא יורה :
 (יב) רדו שמה . ולא חזרו לכו רדו למחיתם וי' שנים שנסתעבדו למצרים כמנין רדו : (ג) וירדו אחי יוסף . ולא כתב
 בני יעקב ולמדו שהיו מתחרטים בזכירתו ונתנו לכם להתנהג עמו כחמור ולפדותו בכל מוזון שיפסקו עליהם : עשרה . מה ת'ל
 והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אל לענין האחות היו חלוקין ל' שלח היתה אהבת כלם ושגלת כולם שיהו חכל לענין לשבור בר
 כלם לכ אחד להם כב"ד : (ד) פן יקרצנו אסון . וכתיב לא יחי אסון ח"ר אליעזר בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בזעת
 עסקנה (ב"ד) : (ה) בתוך הבאים . משמעין ענין שלא יכירום לפי שנהיה להם אכזיבם שלא יתראו כולם כפתח ח' אלל שיכנס כל

פרעה בנין לחמא ואמר פרעה וגו' : נו ונפגא הנת על כל אנפי ארעא ופתח יוסף ית כל אוצרו דכהון עיבורא וגו' : נו וכל בניי ארעא עלו למצרים למעבד עיבורא מן יוסף ארום מקיף וגו' : א ותמא יעקב ארום עלליא זמנו ומיירו עיבורא ומצרים ואמר יעקב לבניו למא דין אתון בחלין למיחות למצרים : ב ואמר הא שמעית ארום אית עיבורא קובבו במצרים חיתו זמנו וכוונו לנא מן מקו ונתי וקרא נמרת : ג ונחתי אתי יוסף עשרה למיבון וגו' : ד ונת בנימין אחוי דיוסף לא שדר יעקב עם אחוי ארום אמר הא דהוא טליא ומסתפינא דלקא יארעניה מותא : ה ונארו בני ישראל כל חר בתרעא חר דלא ישלוט בהון עינא בישא חר ועלון פחדא למיבון בני כנענאי דעלון למיבון ארום הורה וגו' : ו ויוסף הוא הנה שליט על ארעא וידע דאחוי עלין למיבון מני נטורין בתרעו קרמא למקתיב כל דעליל ביומא תהרא שמייה ושם אבוי והוא הנה זמנו עיבורא לכל עמא דארעא ואחוי אחוי יוסף ובלשו בפיטוימא וקבל טוימא ורבתי פינקמא וקא אשפתהו ועלר לבייחיה וקגרו ליה

על

באר רחובות דקדוקי רש"י

והאל"ף היא תמורת ה"א וכללו כתיב הכרך והיינו לשון זנוי שקראו לכני עסק על כל אחד הכרך (מחך דין קניאן) ואלו ואלו דכרי אלהים יחיים דהי מניינו ומקת : (י) כתבו המדקדקים לשון התפעל חסמש לשני עניינים ענין ראשון פועל חמש (גר חרבייט רעכט פלייס) ולזה כיון רש"י כמה שכתב למה תראו עניניכם וכו' ואף שהיה להם תבואה וכל מקום לא היה להם להראות לפני בני ישראל וכו' עשו וענין השני לשון התפעל על המתדמה דהיינו מראה ענינו כלנו עושה שום פעולה וכאמת אין עושה כלום כוונת יש מתעשר (ער מחלט וין רייד) ואין כל שאומת (סט ער גאהר טיקה) ולזה כיון רש"י כמה שכתב מפי אחרים שמעתי שהוא לשון כתיבה ורזה לומר האל"ף כנולת תראו היא תמורת ו' וכללו כתיב למה התקרו (ווארום מחלט חיר אייך זאט) כי באמת כמושם אדם . וכוה נוסוק קושיית בעולם דוקשים כונת רש"י לענין כתיבה ומכיל

על

רשב"ם

(נו) ויטורו . לשון קניין ומחלט וזמנה כדכתיב לנו שכרו וכללו כלל כסף וכלל מחיר יין וחלב : (כו) וכל הארץ באו מצרימה אל יוסף לשבור : (א) למה תתראו . כמו לכה ונתראה פנים דחמניה שהגיש דעתו להראות גדולתו ליואש מלך ישראל . אף כאן למה תתראו בפני האשים שיש לכם תבואה כל זרעם שאתם עומת בכין כאן וחיין לכם תבואה וכל בעם יורדים מצרימה לקנות תבואת ותאם יושביי ומתראי

מכלל יופי

שובר הרעב וכן אמר שבר רעבון כתיבם על דרך ישכרו פראים צמאם : (למה תתראו) . יש מפרשים אותו כמו למה תראו חמו . או פירושו למה תראו עצמכם שאתם שבעים ויש עמכם אוכל כי כל שאר העולם הולכים לשבור שבר וארם יושבים : (ד) (אסון) . מות בידי אדם או בידי שמים ואמר רז"ל בידי אדם צנים פחים בידי שמים אריא וגנבי ואמר רז"ל הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים : (ו) (הוא המשכיר) מוכר השבר יקרא שוכר ומשכיר פעל יוצא לשלישי מצוה לאנשיו שישיכרו ותחיה היו הקונים באים אליו כי כן צוה שלא ימכרו עד שיבוא לפנך הקונים וישארו ממנו בהחנה שיצוה שימכרו להם וצוה זה בעבור אחיו ששיבאו יתראו ואלו על כל פנים וכן עשו ויהנכו

הארץ באו מצרימה פירוש וכל אנשי הארץ : (נו) ויפתח יוסף את כל אשר בהם) פרוח כל האוצרות שבהם הבואה . (וישכור למצרים) מוכר השבר יקרא שוכר וכפירוש לשון שבר מכנין הקל על המוסר ועל הקונה כי הפעולה בזה ע"ש התבואה שנקראת ישכר לפי שהיא שוברת הרעב ע"ד תהלים קד ישכרו פראים צמאם הנה המוכר נוהג השבר והקונה לוקח השכר והנה הפעולה על שניהם אבל כן הפעיל מבנו אינו נופל אלא על המוכר לפי שהפעולה יוצאת מאהו וזמנין הפעיל כרוח הוא יוצא : (נו) (וכל הארץ) באה המלה הזאת על דרך הפלגת הרכוי : (לשבור) קוגרה דשבר יקרא שוכר : (אל יוסף) מן יוסף והכן להיזדהו כמו הפוך והוא כן וכל הארץ באו מצרימה אל יוסף לשבור : מב' (א) (וירא יעקב) פירוש ראה כי אנשי הארץ דולכים לשכור בר במצרים ובאים עמם תבואה שאלם מאין יבואו התבואה ואמרו ממצרים זהו אמר הנה שמעתי אורא בלבו כלומר הבין לפי ששמע וראה כמו קבלת ח ולכי וראה הרבה חכמה והעם : (כי יישכר) פירוש תבואה וכל מאכל ואולי נאמר בזה הלשון לפי שהיא

וישתחוו לו אפים ארצה :
 ז וירא יוסף את אחיו ויכרם ויתנבר
 אליהם וידבר אתם קשות ויאמר אלהם
 מאן באהם ויאמרו מארץ כנען לשבר
 אכל : ח ויבר יוסף את אחיו והם לא
 הכירו : ט ויזכר יוסף את החלמות אשר
 חלם להם ויאמר אלהם מרגלים אתם
 לראות את ערות הארץ באתם : י ויאמרו
 אליו לא אדני ועבדך באו לשבר אכל :
 יא כלנו בני איש אחד נחט בנים אנחנו
 לא הו עבדך מרגלים : יב ויאמר אלהם
 לא כי עררת הארץ באתם לראות :
 יג ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים
 אנחנו בני איש אחד בארץ כנען והנה
 הקטן את אבינו היום והאחד איננו :
 יד ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי
 אלכם לאמר מרגלים אתם : טו בזאת
 תבחנו חי פרעה אס-תצאו מזה כי אם-
 בבוא אחיכם הקטן הנה : טז שלחו מכם
 אחד ויקח את אחיכם ואתם האסרו ויבחנו
 דבריכם האמת אתכם ואם-לא חי פרעה
 כי מרגלים אתם : יז ויאסף אתם אל-
 משמר

אחי יוסף וקידו ליה על-אפיהו על-
 ארצה : ז ונתא יוסף וית-אחורו
 ואישתמודיענון וקשיב-מה-דמליל עמהון
 ומליל עמהון קשינון ויאמר להון מנן אתתון
 ויאמרו מארעא דכנען למזבן עיבורא :
 ח ואשתמודע יוסף וית-אחותי-אנינו לא
 אשתמודעוהי : ט ואדבר יוסף וית חלמיא
 דהנה חלים להון ויאמר להון אלילו אתתון
 למחזו וית-בידקא דארעא אמתתון :
 י ויאמרו ליה לא רבוני ועבדך אחרו
 למיזבן עיבורא : יא כולנא בני גברא-חד
 נחטא כינוי אנחנא לא-הו עבדך אלילי :
 יב ויאמר להון לא אלהין-בדקא דארעא
 אמתתון למיחזו : יג ויאמרו חרי עסר
 עבדך אחין אנחנא בני גברא-חד בארעא
 דכנען והא זעירא עם-אבונא יומא-דין
 וחד ליתוהי : יד ויאמר להון יוסף הוא
 דמלילת עמכון למימר אלילי אתון :
 טו בדא תתבתנון חי פרעה אם תיפקון
 מיכא אלהין במיתי אחוכון זעירא הקא :
 טז שלחו מנכון חד וידבר וית-אחוכון
 ואתון היתאסרון ויבחרון פתגמיכון הקשוט
 אתון אמרין ואם-לא חי פרעה ארי אלילי
 אתון : יז וכנש יתהון לבית מטרא תלתא

יומין

ד'ש"י

וישתחוו לו אפים ארצה : (ז) וירא יוסף את אחיו ויכרם ויתנבר אליהם : (ח) ויזכר יוסף את החלמות אשר חלם להם : (ט) ויאמר אלהם מרגלים אתם : (י) ויאמרו אליו לא אדני ועבדך באו לשבר אכל : (יא) כלנו בני איש אחד נחט בנים אנחנו : (יב) ויאמר אלהם לא כי עררת הארץ באתם לראות : (יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו : (יד) ויאמר אלהם יוסף הוא אשר דברתי אלכם : (טו) בזאת תבחנו חי פרעה : (טז) שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם : (יז) ויאסף אתם אל משמר

על אפיהם על ארעא : ז ותקא יוסף בת אחיז ואשקמוהו ענין וארבעידי קבעיהוים פתלונאי ומליל עמחון מילי
 קשין ואמר להום וגוי : ח ואשקמוהו יוסף בת אחיזידי דבד אתפרש מנהום הוה להום רושם דמן ואינו לא
 אשקמוהויה דלא הרה ליה רושם דמן ומנואי שעמא אית ליה : ט ודכיר יוסף בת חלמניא דהלם עליהום
 ואמר להום אלילי אתון למחמי דת עקרי מטעימא דארעא אההון למחמי : י ואמר ליה לא רבני ועבדך אתן
 למובן עבדך : יא קלנא בני גברא חד גתנא זקמני אנחנא וגוי : יב ואמר להון לא אלהון ערשת מטעית
 ארעא אתון למחמי : יג ואמר דריסר עבדך אתון אנחנא בני גברא חד בארעא דבנינו והא ועירא עם אכנא
 יוסא דון וחד נפק מלכותו גלית אנחנא נדעין טה הנה כסיפיה : יד ואמר להום יוסף וגוי : טו בהרא מיליא
 התקרתון חיי דפרעה אין מסקון מיכא אלהון דבניתי אתוהון קלילא הקא : טז פטרון מנכון חד ונדבר בת אחיזון
 אתון מיתקרתון ויתקרתון פקומיכוון אין קרשטא עמכון ואין לא חיי דפרעה צרום אלילי אתון : יז וכנש יתהום

גוי

רשי

(ט) אשר חלם להם - עליהם וידע סתקיימו שהיו שמתו לו : ערות הארץ - גלוי הארץ ויזכין היא נוחה ליכבש
 כמו (ויקרא) את מקורם הערה וכמו (יחזקאליו) ערום ועריה - וכן כל ערוה שמקרא לשון גלוי - ות"א דקא דארעא
 ביו דק הבית רעוע הכית לכל לא דקדק לפרש אחר לשון המקרא : (י) לא ארוני - לא תאמר כן שהיו עבדיך באו לשכור אוכל :
 (יא) כלנו בני איש אחד נחנו - לללל כהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא כן אכיהם : כנים - אמתיים כיון (שמות) כן
 דבית (במדבר כו) כן כמת ללפחד דוכרות (ישעיהו) וענתו לא כן כדיו : (יב) כי ערות הארץ באתם לראות : (ב"ר)
 שהיו נכנסים ב' שגרי העיר למה לא נכנסתם בשער א' : (ג) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' - וכשביל אותה ש' שגריהו
 צעיר לבקשו : (ד) הוא אשר רברתי - הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון והולכי פשוטו - ומדרשו א"ל ולאלו
 נזלתם אותו ופסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו - אמרו לו הן - א"ל ואם יאמרו לכם שלא יתורו בשום אופן מה תעשו - אמרו לך באתו
 להרגו חו ליהרג - אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרגו בני העיר באתם מנחש אני כנביע שלי שמיים מכם המריכו כרך גדול של שכם :
 (טז) חי פרעה - אס ימיה פרעה : כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה : אם תצאו מזה : מן המקום הזה :
 (טז) האמת אתכם - אס אמת אתכם - לפיכך ה"א נקוד פתח ש' הוא כמו כלשון תימה (ג) ואם לא תביאו צווי פרעה כי מרגלים
 אתם : (יז) משומר - בית

באר רהובות דקדוקי רשי

על לשון התפעל המתדמה כאן כאלו תתחלף חל"ק כו"ו וכאלו כתיב תחרו שמי ענין כמישה הוא : (ג) דנה לומר דוקא
 באשר שכתא אחר ה"א אות חל"ק לפיכך ה"א התמיה נקוד באתח למודיה אכללו היתה

רשב"ם

ומתראים כלוים לכס : (ז) מאין באתם - הראה להם שאינו מכירם כי לא שאל להם למה באתם : (ח) וזה לא הכירוהו
 כי לא עתה למניהם באתימת זקן ועוד שראוהו מושל בכל המלכות כבגדי מלכות וגם מן הקול לא היו מכירים אותו כי על ידי מתורגמן
 היה מדבר עמהם כדכתיב כי המלך ציטות : (ט) ערותן פרנות התמותות ומאזה זקנים נוחה ליכבש : כדכתיב ערות יסוד ערו ער
 עד יסוד ערות יסוד - ולשו שהיו בעלי קומה וכולם עשרה כל שעה כי חד ולא היו כפרדים אלו ואלו כשאר בני אדם הבאים משאר
 מקומות לשבור בר אמר להם מרגלים אתם : (י) כלנו בני איש אחד אכחנו - לכך אנו הולכים יחד ולא כשביל ענה רעה כמרגלים :
 (י) ויאמר להם כי ערות הארץ באתם לראות שאסין אין לא נשאר אחד מכם את אככש - כלומר אלנו ולדעת אס בנינו קיים
 אפר

מכיל יופי

(ז) (ותגבר) - ענין ההכחשה והזרות והוא הפך ההכרה - תהלים י"א ואחלצה צורדי ריקם : (יא) (נחנו) - נגרעה
 האלף : (כנים) - כלומר נכנים ואמתיים : (יב) (ערות) -
 עבדו גלוי : (טו) (חי פרעה) - ר' יהודה כתב כי הוא
 יחיד מן מות והייסו והנכו שהיה לשוודים בסמוך ור' יוד
 יוד הרבים ויוד השרש נעלמה והראוי חייבן בשרשיים :
 (טז) (האמת) - הוא פתוחה כי היא לשאלה : (יז) (אל
 משמר) - נקרא כן לפי שהיו השומרים עומדים שם :
 שבר

משמר שלשת ימים: יח ויאמר אלהם
 יוסף בינם השלישי זאת עשו וחיו את-
 חמישי האלהים אני ורא: ° יש אס-בנים אתם
 אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם
 לכו הביאו שבר רעבון בתיכם: כ ואתי
 אחיכם תקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם
 ולא תמותו ויעשו-כן: כא ויאמרו איש
 ח נ אל אחיו אבל אשמים אנחנו על-אחינו
 אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא
 שמענו על-כן באה אלינו הצרה הזאת:
 כב ויען ראובן אתם לאמר הלוא אמרתי
 אליכם לאמר אל-תחטאו בילד ולא
 שמעתם ונס-דמו הגד נדרש: כג והם
 לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ בינתם: כד
 ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם וידבר אליהם
 וינקה מאתם את שמעון ויאסר אתו לעיניהם:
 כה ויצו יוסף וימלאו את-כדיהם בר
 ולהשיב כספיהם איש אל-שקו ולתת להם
 צדה לדרך ויעש להם כן: כו וישאו את-
 שבתם על-חמיהם וילכו משם:
 כז ויפתח האחד את-שקו לתת מספוא
 לחמרו במלון וירא את-כספו והנה הוא
 בפני אמתחתו: כח ויאמר אל-אחיו
 הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם
 ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה
 אלהים לנו: כט ויבאו אל-יעקב אביהם
 ארצה
 עבד יי לנא: כט ואתו לנת-יעקב אביו ויהו
 יתהו

יומין: יח ויאמר ליהו יוסף ביומין
 תליתאה דא עיבדו ואתקנימו מן-קדם
 יי אנא תחיל: יט אס-בינו אתון אחוכון
 חד יתאסר בבית מטרתכון ואתון אינלו
 אוכלו עיבורא דחסיר בבתיכון: כ ויתי
 אחוכון ועירא תירון לרתי וירדה-מנו
 פרתמיכון גלא תמורתון ועבדו כן:
 כא ויאמרו גבר לאחיה בקושטא תיבין
 אנחנא על אהונא די תזינא בעקת נפשיה
 כד-תנה מתתנן-לנא ולא קבילנא-מיניה
 על-כן אתת לנא עקתא דנא: כב ואתיב
 ראובן ויתהו למימר דנא אמרית לכו
 למימר לא-תחובון בעולימא ולא-קבילתון
 ואף דמיה הא מיתבעי: כג ואינון לא
 ידעין ארי שמע יוסף ארי מתורגמן הנה-
 ביניהון: כד ואסתחר מלנתהון ובכא ותב
 לנתהון ומליל עמתון ודבר מלנתהון ית
 שמעון ואסר יתיה לעיניהון: כה ופקד
 יוסף ומלו ית-מניהון עיבורא ולא-תבא
 כספיהון גבר ל-סקיה ולמתן ליהון ונדון
 לאורקא ועבד להון כן: כו ונטלו ית-
 עבורהון על-חמריהון ואגלו מתמן:
 כז ופתח חד ית-סקיה למיתן כיסתא
 לחמריה בבית מכתא וחוא ית-כספיה והאי
 הוא בפום טועניה: כח ויאמר לאחורתי
 איתותב כספי ואף הא בטועני ונפק מדע-
 לכהון ותנהו גבר לאחיה למימר מה-דא
 לארעא דקנען וחיו ליה ית כד-דארעא
 יתהון

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קלב

גוי : יח ואמר להם וגו' : יט אם מהקנין אתו אחוכו חד ותאמר בבית מטרקבון ואתו אוילו אומילר
עבורא דזבנתו לקפיני בתיכון : כ נת אחוכו קלילא מיתתו לנותי ויתתימינו פתקמיכו וגו' : כא ואמר
גבר לאחי בקושטא תיבין אנחנא על אחנא דחמינא אנקי דנפשיה בד תהו מפניס לנא ולא קפילנא מינה פני
כן וגו' : כב ענה יתהום ראיכו ואמר בלא אמרית לכו
למימר לא תיחטון בטליא ולא קפילתו מיני ואיך אדמיה
הא קמבעי מינן : כג ואינו לא הווי דעין ארום שמע
הוה יוסף גלישו בית קודשא ארום תהו מעשה למתורקמן

ירושלמי

והינו לא הווי דעין ארום הוה שמיעי יוסף בלשון בית
קודשא ארום היך במתורקמן תהו מעשרה קאים בינהו :

ביניהום : כד וחרו מלונתהו דבא ותב לנתהום ושליל עמהו דבבר מלונתהו נת שמעו דעש למקטליה וכפת
יתיה קמיהו : כה רפקיד יוסף לעברוי ומלן נת מינהו עבורא ולא תקא בפסיהו דגבר לנו שקיה ולמימן להו
וודיו לארחה ועבר להום פן : כו ונטלו ית וגו' : כז ופתח לוי דאשתאר בלחודיה משמעו חכריה יח
שקיה למימן אקפסקא לחכריה כבי מכתימא ותמא ית בפסיה וגו' : כח ואמר לאחיהו איתותב בפסי וארף היא
בטויי ופקב מבדע לכהו ומוהו גבר לאחיהו למימר מה דא עבר יי ולא בחוכא דילנא : כט ואתו לנת לעקב

אבוהו

רש"י

בית האפורים : (יט) בבית משמרכם . שאם אסורים כועשיו : ואתם לכו רביא . לבית אכיס .
שבר רעבון בתיכם . וזה שקינים לרעבון אנשי בתיכם : (כ) ויאמרו דבריכם . יתאנתו ויתקיימו כיון אמן אמן
וכיון (מלבים אה) יאמן נא דכרין : (כא) אבל . כתרנונו בקושטא . וראיתוכן ר' לשאל דרונאה הנא חלכרס :
באה אלינו . טעמו כב"ת לפי שהא כלסון עבר סכר כה ותרנונו אמת לנא : (יד) (כב) וגם דמו . אתין וגמין רבויין דמו
ונס דסוקן : (כג) והם לא ידעו כי שומע יוסף . מנין לשונם וכפניו היו מדכרים כן : כיה מליין בינותם . כי כשהיו מדכרים
עמו היה המליך ביניהם הידע לשון עברי ולשון מצרי והיה מליך דכריהם לוסף ודברי יוסף להם לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר כלסון עברי :
המליין . והענה כנו . (כד) ויסוב מעליהם : כתרחק מעליהם שלא יראוהו כוכה : ויבך לפי שמע שהיו מתחרטין .
את שמעון . (כ"ה) הוא השליכו למור הוא שאמר ללוי הנה בעל החלמות הלוא בל . דבר אשר כתכוון יוסף להפרידו מלוי שמת יתיגע
שניהם להרוג אותו : ויאסור אותו לעיניהם . לא אסרו אלא לעיניהם וכיון שיצאו הוליו והאילו וסלקו (כ"ו) : (כז) ופתח
האחד . הוא לוי ששאר יתיד משמעון בן ווגו : במלון . במקום שלנו כלילה : אמתחת : הוא שק : (כח) וגם הנה באמתחתי .
נס

באר רחובות דקדוקי רש"י

אחר הכ"א תמיה אות אחרת חזיתמיה כחטף פתח כמו השופט כלבארן : (יד) רש"י מודיען כזה חלו ביתה זולות כלה לשון
בינוני (די צרה קומט אייניד) ביתה ראויה להיות הטעם כל"א (עראף) אחר נקודה אחרונה כזה קא"ה חבל עכשיו דכתיב קא"ה הטעם
לעולם קודם נקודה אחרונה לשון עבר הוא (די צרה חזיקוין) ועיקר הוא מלתא כתרשט כפרשת וירא כד"ה כלה השמט
נס

רשב"ם

כן . והם השיבו שנים עשר עבדיך אכתוב וגו' . וכן כתוב לפנינו שאל שאל לנו האימולוולדתינו : (כא) הצרה הזאת מזה כנגד מזה
אנחנו שלכנוהו ככור והנה אכתוב לאקרים ככית השני : (כג) כי שומע יוסף חסין . כי עדיעתה המליך בינותם כאלו אינו חסין
לסונם : (כד) את שמעון . להפרידו מלוי שלא יתיגעו כין שניהם לעשות חבלה כאשר עשו כשכס : (כח) מה זאת עשה מזה
כנגד

מכלל יופי

כל אחד במינו הוא דבר אחר לא יפרד כי כל כסף אחד וככל
זהב אחד וכו' ואעפ"י שיש בהם זה טוב מזה גדר אחד וכל ר"ס
הכסף לכסף והזהב לזהב וכן השאר ואין להם אישים אלא
בכלים או במטבעות . והמטבעות שיעשו מכסף וזהב הם
אישיהם על צד אחד ומה שאמר ולהשיב כספיהם הקמין הוא
לענין הצרות : (שקו) . אמתחתו : (כו) (אמתחתו) .
הנפרד אמתחת ודגש התיו יוכיה והוא השק נקרא כן לפי
שהוא

צרצה כנען ויגידו לו את כל-הקרת אתם
 לאמר : ל דבר ראיש אדני הארץ אתנו
 קשוחות ויתן אתנו כמרנלים את-הארץ :
 לב ונאמר אליו כנים אנחנו לא היינו
 מרנלים : לב שנים-עשר אנחנו אחים
 בני אבינו האחד איננו והקטן היום ארתי
 אבינו בארץ כנען : לג ונאמר אלינו האיש
 אדני הארץ בואת אדע כי כנים אתם אחיכם
 האחד הניחו אתי ואת-העבון בתיכם קחו
 זלכו : לד והביאו את-אחיכם הקטן אלי
 ואדעה כי לא מרנלים אתם כי כנים אתם
 את-אחיכם אתן לכם ואת-הארץ תסקרו :
 לה ויהי הם מריקים שקיהם והנה-איש
 צורר-כספו בשקו ויראו את-צרות
 כספיהם המה ואביהם ויקאו : לו ונאמר
 אלהם יעקב אביהם אתי שבלתם יוסף
 איננו ושמעון איננו ואת-בנימין תקחו עלי
 הוי כלקה : לו ונאמר ראובן לא-אביו לאמר
 את-שני בני תמית אס-לא אביאנו אליך
 תנה אתו-על-ידי ואני אשיבנו אליך :
 לח ונאמר לא-יירד בני עמכם כי-אחיו
 מת והוא לבדו נשאר וקראוהו אסון בדרך
 אשר תלכו-מה והורדתם את-שיבתי בנימין
 שאולה : א והרעב כבר בארץ : ב והי
 כאשר כלול-לאכל את-השבר אשר הביאו
 ממצרים ונאמר אליהם אביהם שבו שברו-
 לנו מעט-אכל : ג ונאמר אליו יהודה
 לאמר

יתהון למימר : ל מליל גברא רבונא
 דארעא עמנא קשין ויהב יתנא כמאל-וי
 נת-ארעא : לא נאמרנא ליה כינני אנחנא
 לא חוננא אליי : לב תרי-עסר אנחנא
 אחין בני אבונא חד ליתוהי וזעירא יומא-
 דין עם-אבונא בארעא דכנען : לג נאמר
 לנא גברא ריבונא דארעא בנא אדע ארי
 כינני אתון אחוכון חד שבוקו-לנתי וית-
 עיבורא-דחסיר בבתיכון סבו ואזילו :
 לד ואיתיו ית-אחוכון זעירא לנתי ואדע
 ארי לא אלילי אתון ארי כינני אתון ית-
 אחוכון אתן לכון וית-ארעא מעבדון-בה
 סחורתא : לה והנה אינון מריקין סקיהון
 והא-גבר צרר-כספיה בסקיה וחוז ית-
 צררי כספיהון אינון ואבוהון ודחילו :
 לו נאמר להון יעקב אבוהון יתי אתבלתון
 יוסף ליתוהי ושמעון לא-הנה-הבא וית-
 בנימין תדברון עלי הנארה כולכן :
 לג נאמר ראובן לאבוהי למימר ית-
 תרין בני תמית אס-לא איתיגיה לך הב
 יתיה על-ידי נאנא אחיביגיה לך :
 לח נאמר לא-יחות ברי עמכון ארי-
 אחוהי מית והוא בלחודוהי אשתאר
 ויערעגיה מותא באורחא די תהכונ-בה
 ותחתון ית-שיבתי בדונא לשאול :
 א וכפנא תקיף בארעא : ב והנה כד
 שיציאו למיכל ית-עיבורא דאיתיו ממצרים
 נאמר להון אבוהון חובו זכונ-לנא זעיר-
 אסקדא אסקיד בנא גברא למימר לא-

עיבורא : ג ונאמר לית-יחודה למימר
 תחזי

מן

אברהון לארבע רבנן ומינאי ליה ית קר דאבא וקחום למימר : ל מליל גברא רבנא דארעא עמנא מילין
 קשין רבני יתו בקמלדי ארעא : לא ואמרנא ליה מהימיני אגן לא חונא איללי : לב חריסר אנתנא אסין בני
 ארסן מהימיני אמתו אחרכוו חר שביקר עמי ית דרדיק לקפיגי בתיכוו סיכו וטילר : לד ואימינאו ית אחרכוו
 קלילא לנמי ואנדע ארסן לא איללי אמתו אלא מהימיני אמתו ית אחרכוו אמתו לכוו ית ארעא חתגרון בפגומתאי :
 לה ונתו בר אינו קריוו דיסקייהו ותי גבר קטר בקסיה דקסיה וקכוו ית קטרי בקסיהו הינו ואכרתו ודחילר

ירושלמי

על שמעון דשקרו ממן : לו ואמר להום יעקב
 אברהון יתי אהבלתו יוסף אמרתו חיקתא בישקא
 אכלתיה ושמעון אמרתו מלכא דארעא בשמיה ית
 בנימין בעשו אמתו למיכא עלאי הניא צוקתא דכילהו :
 לו ואמר ראובן ולאבוי למימר ית חרין בני וקטור
 בשמיה אין לא איתניהו חלקתך בשמיה וגי : לה ואמר

לא יחית ברי עמכו ארי אחי סית והריא בלחודי אשפיר מן אמיה ויארעניה מותא בארעא דתתכוו בה ונתתו
 ית סיכתי כנווי לבי קבורקא : א וכפנא וגי : ב ונתו בר פסקו למיכר ית עיבורא דאינו ממעבוס
 ואמר להו אברהון תוכי גביט לנא קלילי עיבורא : ג ואמר ליה יהודה למימר מסתרא אסתיד בנא גברא

למימר

רשי

גם הכסף כוונת התנאה : מה וזאת עשה אלהים לנו : להביאנו ליד עוליב ושלח השכאלא להתעולל עלינו : (לד) ואת
 הארץ תסחרו . תסוכו . וכל לשון סחרים וסחורה על סם מעהרים וסוכנים אחר המרקמעיא : (לה) צרו כספו קטר
 כספו : (לו) אותי שכלתם . מלמד שמדן שאל הרגו או מכרוהו כיוסף : שכלתם . כל מי שבניו אכודים קרוי שכול :
 (לח) לא ירד בני עמכם . לא קבל דכריו של ראובן . (כ"ה) אמר בכור שושה הוא זה הוא אומר להטיח בניו וכי בניו הם ולא בני :
 (כ) כאשר בלו לאכול . יהודה אמר להם המתינו לוקן עד שתכלה פה מן הבית (כ"ד) : כאשר בלו כד גליאו : (והמתרגם
 כד ספיקו טונה כאשר בלו הנמלים לשתות מתורגס כד ספיקו כשגודי סקסס הוא גמר שתייתם . אכל זה כאשר בלו לאכול כאשר הם
 האוכל הוא (טו) ויתרנמין כד גליאו) : (ג) העד העיד . לשון התראה שסתם התראה מתרה כוכפני עדים . וכן .
 העדות

באר רחובות דקדוקי רשי

גם כפ' ויא' כד"ה רחל טאה ע"ש : (טו) רצה לומר אף דשניהם הנה משורש אחד מכל מקום אין ענינם ענין אחד כי כאשר בלו הנמלים
 מתורגס כד ספיקו ורחובותיה קא משניע לן לביקה כתנה להם לשתות עוד ריבה יותר מקדו עד שלא רצו לשתות עוד כאשר בלו הנמלים
 (כיו דוויא הכין כננינט) אכלוה הונדך להיות מתורגס כד גליאו וקא משניע לן קר שהיו רועים

רשב"ם

כנגד מה שיש כאן להוסיף לנו ממנו על פירעון עוונתי : (לה) כספיהם . לפי שהספק מכלעת את הספק כדגש הפ"ה סל
 כספיהם

מכלל יופי

ל(ו) (שכלתם) פועל יוצא לשלישיו כן שמואל טו שכלת
 נשים תרכך כלומר אתם סבכתם לי צרות השלשרה :
 (כלנה) . ההא גופפת : (לח) (וקראו אסון) . דברו בשרש
 הזה ענין שעקרו שלמדו האונכתב במקומות באלף והוא
 ענין מקרה כי הלמד שלוהא ברוכ ונכתב באלף במקומות :
 כזג (כ) (העד העיד) . ענינו קרוב לענין אזהרה או
 התראה אלא לפי שהמזהיר או מתרה באחד
 מותרת ומתרה בפני עדים כרי שלא יכחישו בו אחר כך נאמר
 כלשון

לאמר הער הער בנו האיש לאמר לא יחראו
פני בלתי אחיכם אתכם : ד אס-יש
משלח את-אחינו אתנו נרדה ונשבנה לה
אכל : ה ואס-אינה משלח לא נרד כי-
האיש אמר אלינו וק-אתראו ופני בלתי
אחיכם אתכם : ו ויאמר ישראל למה
הקעתם לי להניד לאיש העוד לכם אח :
ו ויאמרו שאור שאר-האיש לנו
ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי הניש
לכם אח וננדרלו על-פי הדברים האלה
הרוע גדע כי יאמר הורירו את-אחיכם :
ה ויאמר יהודה אלי ישראל אביו שלחה
הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות
גם-אנחנו גם-אתה גם-טפנו : ט אנכי
אערבנו מידי הבקשנו אס-לא הביאתיו
אליך והצנתיו לפניך וחסאתי לה כד-
הימים : י כי לולא התמהמהנו כיעתה
שבנו זה פעמים : יא ויאמר אלהם ישראל
אביהם אס-בן אפוא זאת עשו קחו מזמרת
הארץ בבליכם והורידו לאיש מנחה מעט
צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים :
יב וכסף משנה קחו בידכם ואת הכסף
המושב בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם

תחזון אפי אלהין כד-אחוכון עמכון :
ד אס-איתך משלח ית-אחונא עמנא
גיחות ונזבן לה עבוכא : ה ואס-יתך
משלח לא גיחות ארי-נברא אמר לנא לא
תחזון אפי אלהין כד-אחוכון עמכון :
ו ויאמר ושראר למא אבאשתון רי
לתנאה לגברא האית לכון אהא : ז ויאמר
שאלא שאיל-גברא לנא ולילדותנא למימר
הער-קען אבוכון קעים האית לכון אהא
וחונא-ליה על-מימר פתנמא האילין
המינע הונא-ידעין ארי וימר אחיתו ית-
אחוכון : ח ויאמר יהודה לישראל אבתי
שלח עולימא עמי ונקום ונזיל וגיחי ולא
נמות אף-אנחנא אף-את אף-טפלנא :
ט אנא מערבנא-ביה מן-ידי תבעגיה
אס-לא איתעיה לה ואקימינה קדמו
ואי-היחטי לה כל-יומא : י ארי אלולא-
פון-ברא אית-עבנא ארי-קען-תבנא דנן
תרתין וימנין : יא ויאמר לרון ישראל
אבוהון אס-בן הוא דא עיבדו סבו מודמשבח
בארעא במניכון ואחיתו לגברא תקרובתא
זעיר קטף וזעיר דבש שעף ולטום בוטנין
ושגדן : יב ונספא על-הד-תרתין תבו

אולי רשי' בידכון

(ירמיה יא) כעדותי באבותיכם (שמות יט) רד בעד בעם : לא הראו פני בלתי אחיכם : לא תראו בלא אחיכם אתכם ויאנקלוס
תרנס אלהין כד אחוכון עמכון יש בדבר על אופנו ולא דקוק לתרגם אחר לשון המקרא (טו) : (ז) לנו ולמולדתנו
לנוסחאותינו ויודעו אפילו עני (יס) ופרטים לשון ענה שמעדים כוונות וכו' עני עריותינו) ערוסותינו גלה לנו : ונדר רן : שיש לנו
אכלוס : על פי הדברים האלה : על פי שאלותיו אשר שאל הווקטו להניד : כי יאמר : אשר יאמר כי נאחש כלשון אס :
ואם נאחש כלשון אס : וישנוט : תודת ארבע לשונותיו שחשקו כי וכו' אי סברי כוונתו אס וכו' על אס דכרתי דכרי : (ח) ונהיה :
כנגד ברות הקדש גלדי הליכס ונתפרוץ שאלתו ותחזיר ותועקטטסם : ולא גבות : ברעב כמימן ספק יתפש ספק לתתפש
וחנכלנו נתים כרעב אס לא ללך : עוטט טענית את הספק ותתמוט את הודלי : והצנתיו לפניך : שלא אביחו חנך נת

למי
ה
קרא
הוינא
גיות
בעבר
אקיי
אילוי
דמש
דלונ
כ' א
כט
עמכ
חזר
לתי
לכוכ
ל
ל
ל
ל
ל
כמי
בלש
כמו
אתה
בעני
לפי
כח
כזה
עני
מנו
הבי
כתו
שע
(י)

למימר לא תיחמוז סבר אפי' גדלית אחיכוז ועירא עמכוז : ד אין איתך משבר ית אחיכוז עמקא גיחות וגוי :
 ה ואין ליתך משבר לא גיחות ארום בקרא אמר לנא לא תיחמוז סבר אפי' גדלית אחיכוז עמכוז :
 ו ואמר ישראל למה אבאישחון לי לחנוואה לגברא העד דרון אית לכוז אהא : ז ואמר מישאל שאל
 גברא לנא וליתחמקא למימר העד דרון אביוכוז קיים הואית לכוז אהא ותנינא ליה על מימר פתגמין האליון המביע
 הווא ידעין דמימר אחיתו ית אחיכוז : ח ואמר יהודה לישראל אבוי שבר טלייא עמי וניקרום וניזיל וניחי ולא
 גיחית ארף אפי' ארף אנה ארף טפלנא : ט אנה
 מעברנא ביה מן ידי פגעניה אין לא איתניה ליתך
 וצוקימניה לממד ונתחייב קמד כל יומיא : י ארום
 אולולפון שהינא ארום דרון מתנא וגוי : יא ואמר להוים ישראל אברוהום אין דרון הווא דא עיבדו סבו ממה
 דמשבח בארעא וקברו במגיכוז ואחיתו לגברא דורנא קליל שרף קטף וקליל דבש שעוה ולטום משה דבוטנין ומשה
 דלונן : יב וכספא על תד תרין סיבו בידיכוז נח פספא דאיתותב בפרם טועניכוז תתרוכוז בידיכוז דלמא בשלר

ירושלמי

גחוי מבחיק מן משאל בשלמא דאבא כל יומיא :

הווא דא עיבדו סבו ממה
 דמשבח בארעא וקברו במגיכוז ואחיתו לגברא דורנא קליל שרף קטף וקליל דבש שעוה ולטום משה דבוטנין ומשה
 דלונן : יב וכספא על תד תרין סיבו בידיכוז נח פספא דאיתותב בפרם טועניכוז תתרוכוז בידיכוז דלמא בשלר

הוה

רשי

כ"א ח' : וחטאתי לך כל הימים . לעה"כ : (י) לולא התמהמהנו . על ידך כבר היינו שבים עם שמעון ולא
 נטערת כל הימים הללו : (יא) איפא : לשון יתר הוא (יז) לתקן מלה כלשון עברי אס כן אודקק לעשות שאשלחנו
 עמכם נריך אכילחזור ולבקש איה פה תקנה ועלה להשיאכם ואומר אכילחזור עשו : מזמרת הארץ . מתרגם ונדמסכת בארעא שהכל
 זומרים עליו כשהוא כל לעולם : נכאת . שעה כראשית רבה : בטנים . לא ידעתי מה הם . וכפרוש א"כ של רבי מכיר
 דלית פיסט"ניאש דוניה לי טהם אפרסקין (יב) וכסף משנה . פי שנים כראשון : קחו בידכם . לשכור חלל שמה הוקר
 הסער : אולו משנה הוא . שמה הממונה על הכית סכחו שנג . ואל

באר רחובות דקדוקי רשי

לאכול עוד רק טפסא האכל כאשר כלו לאכול (דוויא הכין פולענד) : (טו) משום דמלת כלתי עניינה לשמש לפעמים במקום מלת
 לא כדומה כלתי סרה פירושו מכה שלא תסור ולפעמים שמש מלת כלתי במקום מלת אלא כדומה כלתי אה' לכדו פרושו אלא לה' לכדו
 זה שכתב רש"י אוכלוס לא דקדק אחר לשון המקרא ורצה לומר בשלמא לדודי דאחינא דמלת כלתי היא תמדת מלת לא וכאלו כתיב
 לא תראונו בלא אחיכם דקדקתי שפיר אחר לשון המקרא כי לדודי לא הורכתי להוסיף בקרא כלום אכל לדעת האוכלוס שתירגם
 אלהו כד אחיכוז אס כן תרגם על מלת כלתי אלהו והיינו מלת אלא והורך לפניה להוסיף מלת כד דהיינו כלשון עברי מלת
 כאשר (כייארט דו אייער כדודר מיט אייך) אס כן לא דקדק אחר לשון המקרא כי לא נמנא במקרא מלת כאשר : (יז) רצה לומר אלן
 הו

רשב"ם

כספיהם : וכן נקט כספיהם : (יב) וכסף משנה לקנות : אולי משנה הוא . לסימן כתבוהו על פיה האמתות להכיר כל אחד איזה
 אמתת

מכלל יופי

בלשון ערות : (ו) (שאל האיש) בא מלעיל שלא
 כמנהג : (על פי) . על שיעור . (ז) גם אנחנו גם
 אהה . כל אחד לרבות על חברו ולפי שאין דבר מוקדם
 בענין הכונה לפיכך אמר גם עם הקודם כייבשר היותו אחרון
 לפיכך יאמר גם עם כל אחד וכמו זה הדרך כלשון הקודש
 נכף השמוש כאמרו ישיעיה כד כעבר באדניו כלומר זה
 כהוה כזה : (ח) (וחטאתי לך) ענין וחטאתי אחשב
 עצמי לפניך כחוטא וכמנודה כל הימים ומכאן למדו רז"ל
 מנודה על הנאי נריך הפרה מנ"ל מיהודה דכתיב אב"ל
 הניאותו וגו' וכל ארבעים שנה וכו' : (ט) (לולא) .
 כתוב כאלף ענינה אס לא ואפשר שהמלה מורכבת מן לו
 שענינו אס ומן לא : (הרמחמאנו) . ענין עכוב :
 (מזמרת) . טנחה ממיטב פירות הארץ והוא קרוב
 שכי

אולי משנה הוא : יג ואת אחיכם קחו
 וקומו שובו אל האיש : יד ואל שדי ותן
 לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את
 אחיכם אחר ואת בנימין ואני כאשר שקלתי
 שקלתי : טו ונקחו האנשים את המנחה
 הזאת ומשנה כסף לקחו בידם ואת בנימין
 ששי ויקמו וירדו מצרים ויעמדו לפני יוסף :
 טז וירא יוסף אתם ארת בנימין ויאמר
 לאשר על לביתו הבא את האנשים הביתה
 ושבת טבח והבן כי אתי ואכלו האנשים
 בצוקים : יז ויעש האיש וכאשר אמר
 יוסף ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף :
 יח ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף
 ויאמרו על דבר הכסף השב באמת חתינו
 בתהלואתנו מובאים להתגלל עלינו
 ולהתגפל עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת
 חמרינו : יט ויגשו אל האיש אשר על
 בית

בידכון ונתכספא דאיתותב בפום טועניכון
 תתיבו בידכון דילמא שרו הנת : יג ונת
 אחוכון דברו וקומו תובו לנת גברא :
 יד ואל שדי ותן לכון רחמין קדם גברא
 ויפטר לכון ית אחוכון אוהבן וירת בנימין
 ואנא כמא דאתכולית תיכולית : טו ונסיבו
 גובריא ית תיקרובתא הנא ועל חררתין
 כספא נסיבו בדיהון ודברו ית בנימין וקמו
 ונקחו למצרים וקמו קדם יוסף : טז והוא
 יוסף עמהון ירת בנימין ואמר לדי ממנא
 על ביתיה אעיל ית גובריא לביתה וכוס
 נכסתא ואחקין ארי עמי ויכלון גובריא
 בשירותא : יז ועבד גברא כמא דאמר
 יוסף ואעיל גברא ית גובריא לבית יוסף :
 יח ודחילו גובריא אריואיתגלו לבית יוסף
 ואמרו על עיסק כספא דאיתותב בטוענינא
 בקדמיתא אנחנא מיתעלין לאתרברבא
 עלנא וקאיסתקפה עלנא ולמקני יתנא
 לעבדין ולמידבר ית חמרנא : יט וקרבו לנת גברא די ממנא על בית יוסף ומלילו

עמיה רשי

עמיה רשי

(ד) ואל שדי - מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם : אל שדי - סדי כנענית רחמינו ונדי היכולת כידו ליתן
 יתן לכם רחמים זהו פשוטו - ויודעו מי שאמר לעולם די יאמר די לזרותי שלא שקטתי וזעורתי לרת לכן לרת עשו לרת רחל לרת דינה לרת
 יוסף לרת שמעון לרת בנימין : ושלח לכם - ויפטר לכון תרגומו יסטרנו תחסוריו לשון לחפשי ישלחנו ולינו מופל בתרגום
 לשון ישלח שהרי לשם הם הולכים אלנו (יח) : את אחיכם - זה שמעון : אחר - רוח הקודש מורקה בו לרכות יוסף
 (כ"ד) : ואני - עד שוכסס חסיה שכול מספק : כאשר שקלתי - מיוסף ומשמעון : שקלתי : מכנימין : (טו) ואת
 בנימין - ונתרגמו ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקחת בחדש סוד כלשון חרמי (ט"ז) כדבר הנקח ביד מתרגמין
 וכסיו וכסר הנקח בהכנסת דברים מתרגומו ודבר : (טז) ושבו טבח והבן : כמו ולטבח טבח ולהבן ואין טבח לשון כיוו שהיה לו
 לומר טבח (כ) : בצוקים - זה מתורגס כשירותא שהוא לשון סעודה רחמנה כלשון ארמי ובע"ז דו"נר - ויש הרבה בנפרא שח
 לכלב שירותיה - כנע אטולא שירותיה - אבל כל תרגום מלצהרים טיברה : (יח) ויראו האנשים - כתוב הוא כשני יודין
 ותרגומו ודחילו (כא) : כיהובאו בית יוסף ואין דרך שאר הבאים לשבור כר ללון בבית יוסף כי אם כמנהגות שבעיר : וירא :
 שאין זה אלא לאספס אל עומר : אנחנו מובאים - אל תוך הבית זה : להתגלל - להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיות
 טפלת עלינו ואונקלוס שתרגם ולאסתקפה עלנא הוא לשון להתגולל כמותרגומו עלילת דברים תסקומו מלן - ולא תרגמו אחר
 לשון המקרא ולהתגולל שתרגם לאתרברבא הוא לשון (קהלת יב) גלת הוהב (נחום ב) והנכ גלתה העלתה שהוא לשון ולכות (כב) :
 בי

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קלה

ואנא הוה מה די לא תכלית על יוסף ברי בן לא
אוסף למתקלא לא על שמעון ולא על בגמין :

תנה : יג וית אחובו וגו' : יד ואל שבי יתו
לכו בתמין קדם גברא ונפטור לכו ית אחובו הורגא נת

בגמין ואנא קבר אהבשדירי כרות קודשא ארום אין איתקלית על יוסף איתפל על שמעון ועל בגמין :
טו ונסיכו גיבבא ית דורגא קרא ועל יחד תרון בספא נסיכו בדיהון ודברר ית בגמין ונתתו למצבים
ואיתעמדו קדם יוסף : טז ותמא יוסף עמהון ית בגמין ואמר לקנשה דקמנא אפטרופוס על ביתיה אעיל ית
גיבבא לביתא ופבע בית נכסתא וסב גידא נשיא ואתקו מבשירא באפיהון ארום עביה וכלון גיבבא באישון
שירוקא דמיתרא : יז ועבד גברא הימקא דאמר יוסף ואעיל וגו' : יח ודחילו גיבבא ארום איתעלר
לכית יוסף ואקרו על עיסק בספא דתב לטוגנא בקממיה אנו מהעליו למתעקשא עלו וקמדינא עלו וקמקני יתו
לעקדיו ולמיסב ית מקרגא : יט וקריבו לנת גברא דקמנא אפטרופוס על בית יוסף ומלירי עמיה בתרע

ביתה

באר רחובות דקדוקי רש"י

י"ו כתיב אם כן זאת עשו לתודיהבלל מלת חיפוח מני הוי סני חלח סכא מלת חיפוח לתיקון הלשון ונקרא חלל המדקדים לחות הלשון
(כל"א קונטעסט) : (יח) רנה לומר מדכתיב ושלח כדגש תוך הלמד ומורה חזק מפעולת השליחות היינו שפטרנו לגמרי אבל
אלו היתה הלמד ככלתי דגש כתוכה היה אמתו לזון שליחות כקלות שלא יעשו לגמרי לחירות רק יפטרנו על תנאי וישוב חליו לחזרון
ועיין בגיטין דף ס"ה ברש"י בד"ה פטרוה ומה שכתוב עוד וחינו נפול כתרנום לזון ושלח וכו' ורנה לומר אפילו כוולת נד דקדוק רק מנד
הסכל מני חיפוח לומר בלשון וישלח והיינו שליחות לבס (ערוזאל חיס שיקונו חייד) שהרי הם הולכים אליו אלח ודאי לשון פטורים הוא
(ערוזאל חיס פטור לזון לבס נו חייד) : (יט) רנה לומר חף דכללון הקדש ש"ך כגניסה ענין לקיחה מ"מ התרגום מחלק בנייה
ללענין קיחת כסף מתרגם נסיב (כל"א בעיזון) מזהם דלקת מיד ליד גומש אבל לוף האדם דחינו ניקח ביד ממש רק כדכרוס מתרגם
תקמו ודכרו (כל"א פירון) : (כ) רנה לומר מלת וטכוח לשון מקור הוא (שטימטקין גווישינייט) והוכרש רש"י
לחוסף הל"ד כי כן דין המקור לכוח עסק שימוש הלמד ולהורות על זמן העתיד הריכאלו כתיב לטכוח (לו שעכטין) ולהכן (אוי'
לו חן גרלטן) והדר קאמר ואין לטכוח לשון מני רנה לומר דחי לא תימח דמלת וטכוח לשון מקור הוא שהוכרכו לחוסף שימוש
הל"ד דאלא הוא לשון מני (כל"א שעכט גרלטן) חס כן הוילה למינקס כדון הניו כיה ורש"י על משקל קלה אלחודא לשון
ורחו מקור הוא וכו' : (כא) רנה לומר חלו הוי מלת וירחו ויענין רחיים היינו משרש רחא (כל"א זעיהין) הוי למכתב כוז
כו"ד חדא אלחודא הוא כתרנותו ודחילו והיינו מענין כחד ומורה משרש ירח ושפיר הוא דכתיב בשני יודין ראשונה לשימוש
הנפתרים והשנייה לשרש : (כב) מזהם דקשיא ליה בקרא כתיב להתפל עליו ולא כתיב מזה היתה הנפילה לכן חוסף רש"י מלות
עליות הכסף וקחי חס כן מלת להתפל על מלות עליות הכסף החסרה בקראוה שמדייק להיותה נופלת עלינו (דובלכול
טון כסף פאלט חיף אונו) : ומה שכתב עוד ואונקלים תרגם ולאשתקפא וכו' רנה לומר האונקלים משרש מלת להתפל
לזו ענין כפילה מיוש אלח ולאשתקפא והיינו ענין עלילה וכלכול וסותר רש"י דכרושלא תרגם אחר לשון המקרא ורנה לומר
בלא

רשב"ם

אמתת שלו לפי חשבון הכסף ושכחו לחזור ולקחתו : (יד) נא ורשכלתי שכלתי כמזכאשר אכדתי אכדתי כלומר על
הכסף חזי זולת מה שאירע אירע : (יט) וידכרו חלופים תח הכית קודם שנגנבו : ואלהי

מכלל יופי

ענין זביחה : (בצהריס הוא) העת שאור היום חזק ונקרא
בלשון שנים לפי שהיום נחלק מאורו לשנים מהבקר ועד
הציהיום הולך ואורו מחצי היום ולמעלה הולך וערב
והצהריס הוא העת שהאור
ביתה (טז) יוסף - כע חזק בו בשני הצדדין :
לכית יוסף כל תיבה (יז) (על דבר) ענין :
שריכה למד כתחלתה הטיללה (להתגולל עלינו) גלגולים
ה"א בסופה : לאמר שאנחנו רקחנו
הכסף : (ולחנשל עלינו)
ורצה להתגפל עלינו על ידי טענה ו (יט) (ביארוני) -
ענין

שני : (יז) (כאשר שכלרתי שכיר והרצון שיקחו כפל מה
שכלתי) הראשון לגורח שלקחו כתחלה כי אולי נתיקר
פעול והשני לגורח קעל התבואה :
אמר ואני כיה
אוכל ריעשית אסיקרה מקרה באחד מכם כאשר שכלרתי
מיוסף שכלרתי מאחד מכם שיקרה בו מקרה :
(יד) (ומשנה כסף) הנכון שהוא תאר כמו וכסף משנה
ולא שם סמוך והראיה שהיא בסגול ואלו היה שם הירע ענינו
סמוך והיה נקוד צרי אבל לפי שהוא סגול איננו סמוך ואם
כן הוא תאר כמו וכסף משנה ואף על פי שאין מנהג הרשון
ברוב לכא התאר לפני המתואר : (טז) (ושכת טבח)

וענינו
ג' ונת
ז'
גברא
בגמין
ונסיכו
תרון
מן וקמו
והוא
ממנה
ה וכוס
גברא
דאמר
יוסף
ת יוסף
שענינא
גברא
יתנא
ומלירו

בית יוסף וידברו אליו פתח הבית :
 כ ויאמרו כי אדני ירד יבדנו בתחלה
 לשבר-אכל : כא ויהי כי-באנו אל-המלון
 ונפתחה ארת-אמתחתינו והנה כסף-איש
 בפני אמתחתו כספנו במשקלו ונשב אתו
 בידנו : כב וכסף אחר הורדנו בידנו
 לשבר-אכל לא ידענו מי-שם כספנו
 באמתחתנו : כג ויאמר שלום לכם אל-
 תיראו ואלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם
 מטמון באמתחתים כספכם בא אליו ויצא
 אלהם את-שמעון : כד ויבא האיש את-
 האנשים ביתה יוסף ויתן-מים וירחצו
 רגליהם ויתן מספוא לתמריהם : כה ויבינו
 את-המנחה עד-בוא יוסף בצקיהם כי שמעו
 כי-שם יאכלו לחם : כו ויבא יוסף הביתה
 ויביאו לו את-המנחה אשר-בידם הביתה
 וישתחו-לו ארצה : כז וישא להם לשלום
 ויאמר השלום אביכם הזקן אשר אמרתם
 העודנו חי : כח ויאמרו שלום ליעבדך
 לאבינו עודנו חי ונקדו וישתחו : כט וישא
 עיניו וירא את-בנימין אחיו בראמו ויאמר
 הנה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי ויאמר
 שביעי אלהים יחנך בני : ל וימהר יוסף כי-
 נקמרו רחמיו אל-אחיו ויבקש לבכורת
 ויבא החדרה ויבך שמה : לא וירתיץ
 פניו ויצא ויתאפק ויאמר שימו לחם :
 לב וישימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים
 האכלים אתו לבדם כי לא יוכלון המצרים
 לאכל

עמיה בתרע ביתא : כ ויאמרו בבני רבנו
 מיחת נחתנא בקדמיתא למזבן עיבורא :
 כא והנה כד-אחינא לבית-מבתא
 ופתחנא ית-שוענא והא כסף-גבר בפום
 שועניה בספנא במתקליה ואתיבנא יתיה
 בידנא : כב וכספא אוחרנא אפתנא בידנא
 למזבן עיבורא לא ידענא מן-שוי כספנא
 בטוענא : כג ויאמר שלם לכון לא-תדחלון
 אל-הכון ואלהא דאבוכון יהב לכון סימן
 בטועניכון בספיכון אמת לותי ואפיק לנתהון
 ית שמעון : כד ואעיל גברא ית-נובריא
 לבית יוסף ויהב-מנא ואסחו רגליהון ויהב
 ביסתא לתמריהון : כה ואתקינו ית-
 תיקרובתא עד-דעאל יוסף בשירותא ארי
 שמעו ארי-תמן ויכלון לחמא : כו ועאל
 יוסף לביתא ואעילו ליה ית-תקרובתא
 די-בידהון לביתא וסגידו ליה על ארעא :
 כז ושאל להון שלם ואמר השלם
 אבוכון סבא די אמרתון העד-כען קיים :
 כח ויאמרו שלם לעבדך לאבונא עד-
 כען קיים וכדעו וסגידו : כט וזקף
 עינוהי ורוא ית-בנימין אחוהי בראמיה
 ויאמר הדין אחוכון זעירא די אמרתון לי
 ויאמר מן-קדם יי יתרחם עלך ברי :
 ל ואוחי יוסף ארי-איתנוללו רחמיהי על-
 אהוהי ובעא למיבני ועאל לאדרון-בית-
 משכבא ובקא תמן : לא ואסחי אפוחי
 ונפק ואיתחסן ויאמר שוי לתמא : לב
 ושווא

א דגושה

וישתחווק

איתיה כ ואמרו במטו מינך רבוי וגו' : כא וזהו כד מטינא לבית מכתותא ופחיתא ית טונגא ויהי
 קספ גבר כפרס טוניה וגו' : כב וקספא חוקנא אחיתנא בידנא לכונבון עיבורא לא ידענא מן שון כספנא
 בטונגא : כג ואמר שלם לכו מן רבוי לא תידתלון אלהיכו ואלהא דאכוכון יתב לכו סמא בטוניכו כספכו
 וגו' : כד ואעל גברא ית גובריא לבית יוסף ויתב מוי ושני רגליהו ויתב אפסמא לתמורהו :
 כה ואתקנין ית דורנא עד מעל יוסף בשרותא דטיהרא ארום שקעי מיניה ארום חמן יסעדון לחמא :
 כו ועל יוסף לביתא ואעילו ליה ית דורנא דיביריהו לביתא וגו' : כז ושאל להום לשלם ואמר השלם
 לאכוכון קבא דאמרהו לי בעוד דון קיים : כח ואמרו שלם לעבדך לאכונא עד דון הוא קיים וגהנו
 וסידר : כט וחקף ית עיני וחמא ית בנימין וגו' : ל ואותי יוסף רחשו דחמיו על אחי וגעא למבני
 ועל לקיטנא דבי מרבא וקבא חמן : לא ושוג אפוי מן דמעון ונפק ואזכרו ואמר שור לחמא : לב ושורי
 ליה בלחודי ולהו בלחודיהו ולמפראי דאקלין עמיה בלחודיהו ארום לא בשרין מפראי למיכול עם יהודאי

לחמא

רשי

(ב) בי אדני - (יבמות צו סנהדרין סד) לשון בעיא ותחמיס הוא כלשון ארמי כייא בייא - ירוד ירדנו - ירדה הוא לנו
 (ב"ר) רגילים היינו לפרנס אחרים עכזיו חנוכריים לך : (כג) אלהיכם - (תנחומה) בזכותכם ולא חין זכותכם כדאי אלהי
 זכותכם בזכות אביכם נתן לכם מטמון : (כד) ויבא האיש - הכהה אמה הכהה לפי שהיו דוחפים אותו לחוק עד שזכרו אליו פתח הכית
 ומזאמר להם שלום לכם נמשכו וכו' אחריו : (כה) ויבינו - הווינו גטרוהו בכלים נאים - (כו) הביתה - מפרוזדור לטרקלין :
 (כז) ויראו דרש"י ויהייתה בת ראה ויבאו לו את המנחה אשר כידם הביתה דק"ל הלא כבר הכאזו ביתו של יוסף לא עכ"ל מפרוזדור לטרקלין
 וזקן : (כח) ויקדו וישתחוו - על שאלת שלום - קודה כפיית קדקד השתחוואה משתטח לארץ : (כט) אלהים יחנך בני -
 כשאר שכטים שזעמו חנייה אשר חן אלהים את עבדך וכניעין עדיין לא טולד לך כרכו יוסף כחנייה : (ל) כינכמו רחמיו -
 שאלו יס לך אח מיאם אשר לו אח היה לי וחי יודע היכן הוא יס לך כניס אחר לו יס לי עשרה - אחר לו ומה
 שנים אחר לו בלע וככרונ' אחר לו מה טיבן של שעות הללו אחר לו כלם על סם אחי והערות אשר מלאהו - בלע שכלעבין
 האונות - ככר - שהיה כבוד לאחי : אשכל - ששאלו אל : גרא - שנתגיר באכסניא : וכעין - שהיה כניס
 ביותר - אחיו ראש - אחי היה וראשי היה : מופים נפי אבי למד : וחמיס - שלא ראה תופתי ולא ראיתי אחי חופתו :
 וארד - שירד לבין האונות כדאיתא במסכת מושה עיך ככרונ רחמיו : נכמרו - נתחמו וכלשון משנה על הכומר של זתים
 וכלשון ארמי חסום חכור כשרא וכמקרא עורמ כמנור נכמרו נתחמו ונקמטוקמטים קמטים חפני ולעמות רעב - וכן דרך כל
 עוד כשחממוין אותו נקמט וכיון : (לא) ויהאפק - נתאמן - והוא לשון (איוב מא) אפיקי מנייט חזוקין (שם) וית
 ומיח אפיקוס רפה : (לב) כי הועבת הוא - דבר שאינו הוא למנייס לאמולת העברים ואוקלוס לן טעם לדבר א
 הבכור

באר רחובות דקדוקי רשי

כלא טוכלו להוסיף בקרא חלות עלילות הכסף ולפרס חלות להכפל ענין נפילה עמש ולפרס חלות להכפל לאסתקפא והיינו ענין
 כלכלו ולהוסיף חלות להכפל ומשמעה ועוד דלדעת האונקלים אחי חסר בקרא מה היתה העלילה : ומה שכתב עוד ולהתגולל
 שתרנס להתרביע (כל"א הערשין) וכו' רש"י

רשב"ם

(כג) ולאלי אביכם - הכל היו יודעים שחלודים כניסיס היו : (כה) ויביטו את המנחה - כי בדרך בשקים הוכה יופי הפירות :
 (כז) כיתועבה מחסו וכיון בין למנייס לאכול ע"ס

מכלל יופי

ענין בקשה : (כג) (מספא) הוא שם כלל למאכל
 הנהמוה הישעורים ושב"ה טועל ושאר הדברים לכד לחנן :
 (כד) (לחם) - מלל לכל מאכל : (כה) (וישיאו) -
 האלף בדגש וזה אחד מארבעה מקומות שבאת דא"ף
 דגושה : (כו) (השלום) - לדעת דר"ק שחאר על משקל
 תרום רחוק (כז) (ויקדו) - עינו הבערה הקדקד
 ושתחו כי קדקד משרש קד אלא שנגשרה

וישא

אכל את העפרים לחם כדחועבה הוא
 למצרים : לג וישבו לפניו הבכר בבכרתו
 והצעיר בצעירתו ותמהו האנשים איש אל
 רעהו : לד וישא משאת מאת פניו אלהם
 ותרב משאת בנימן ממשאת כלם חמש
 ידות וישתו וישכרו עמו : א ויצו את
 אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחת
 האנשים אכל כאשר יוכלון שאת ושים
 בסף איש בפיו אמתחתו : ב ואת גביעי
 גביע הכסף תשים בפיו אמתחת הקטן ואת
 כסף שברו ויעש כדבר יוסף אשר דבר :
 ג הבקר אור והאנשים שלהו חמה
 נחמריהם : ד הם יצאו את הצעיר לא
 ה הרחיקו יוסף אמר לאשר על ביתו קום
 רדף אחרי האנשים והשגתם ואמרת אלהם
 למה שלמתם רעה תחת טובה : ה הלא
 זה אשר ישתה אדני בו והוא נחש נחש
 בו חרעתם אשר עשיתם : ו וישגם וידבר
 אלהם את הדברים האלה : ז ויאמרו
 אליו למה ידבר אדני כדברים האלה הלילה
 לעבדיך מעשות כדבר הזה : ח הן כסף
 אשר מצאנו בפני אמתחתינו השיבנו אליך
 מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או
 זנב : ט אשר ימצא אתו מעבדיך ומרת
 נגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים :
 י ויאמר גם עתה כדבריהם כן הוא
 אשר

מד

לב ושיאו ליה בלהודוהי ולהוקבלחודיהון
 ולמצראי דאכלין עמיה בלחודיהון ארי לא
 יכלין מצראי למיכל עם עיבראי לתמא ארי
 בעירא דמצראי דחלין ליה עיבראי אכלין :
 לג ואסחרו קדמוהי רבא כרבינותיה
 ויערא כזערוהיה ותמהו גובריא גבר
 לחבריה : לד ונטל חולקין מן קדמוהי
 לקדמיהון וסגי חולקא דבנימן מחולקי
 דכולהון חמשא חולקין ושתיאו ודניאו
 עמיה : א ופקיד ית די ממנא על ביתיה
 למימר מלי ית טועני גובריא עיבורא כמא
 די יכלין למטען ושוי כסף גבר בפום
 טועניה : ב וית בלדי כלירא דכספא תשו
 בפום טוענא דועירא וית כסף ובינוהי ועבר
 כפתגמא דיוסף די מליל : ג צפרא נהר
 וגובריא איתפשוו אינון וחמריהון :
 ד אינון נפקו מן קרתא לא ארחיקו יוסף
 אמר לדי ממנא על ביתיה קום רדף בתר
 גובריא ותדבקינון ותימר להון למא שלמתון
 בישתא חלף טבתא : ה הלא דין דשמי
 רבויי ביה והוא בדקא מבדק ביה אבאי שתון
 די עבדתון : ו ואדבקינון ומליל עמהון
 יתפתגמא האילין : ז ואמרו ליה למא
 ימליל רבויי כפתגמא האילין חס לעבדך
 מלמעבד כפתגמא קרין : ח הא כספא
 די אשכחנא בפום טוענא אמיבנהי לך
 מארעא דכנען ואיכדין ניגנב מבית רבונך
 אשר

קנין דכסף אימנין דרהב : ט די ישתכח עמיה מעבדך יתקטיל ואף אנחנא נהי
 לרבינו לעבדון : י ואמר אף כען כפתגמיכון כן הוא די ישתכח עמיה יהי

לחמא ארום בעיקרא דמערבא בחלון ליה יהודא אגליו : לג ואחריו קדמיו רבא דהלכת בנגוהיה דוערא
 דהלכת ועירוניה והיה גחש בסא דקפשא גדיה ומקשאק במנחש בנקא דג'אה סבר משיקרא ג'וא ונקא דהלכת
 מיטרא קרא ונקא דלקה מיטרא קרא ונקמיו בר דחל סבר לצ'טרה ומקוה ג'ובנא אילש בנקרה :
 לר ונפל חולקין מעל פתוריה נשדרינו מן קדמיו לקדמיהון ונקא חולקא דנקמיו מן חולקו ג'ליון חקשא
 חולקין חולק מן חולקיה וחולק מן כן דיליה וחולק מן מן אקמיה וקרין חולקין מן מרין ג'נו ושמיו וריו עמיה
 דמן יוקא דאיתקשו כיניה לא שתו חקרא לא הוא וליא הינו עד יוקא בהוא : א ופקיד נת קנשרה
 דקמנא אפיטרופוס על ביתיה למימר קלי זה דוקק' ג'בכניא עיבורא היקמא דאינו יקליו לסוקרא נשני קספ גבר
 כפוס טזניה : ב נת אויבני אויבין דקפא שני כפוס טזנא דוערא ונת כספ זביני ועבר דפתקמא דיוסף
 דמליל : ג צפרא נחיר ג'וי : ד הינו ג'קא מן קרמא לא ארתיקו דיוסף אמר לקנשה די מ'מנא
 אפיטרופוס על ביתיה קום דר' ג'מ' ג'בכניא ותד'קמיו ומיטר לחום למא שליקמיו בישקא חולף ט'מנא :
 ה הלא הוה דתוק שמי רבני ביה והוא מפי'קא הוה מפי'ר ביה אקאשתון מרה דע'קרתון : ו ואד'קמיו
 ג'מליל ג'וי : ז ואמרו ליה ג'וי : ח הא כספא דאשכחנא ג'וי : ט די לשקב עמיה
 הקדק' יהי חייב קטול וארף אג'ו נהו לר'בני לעקרין : י ואמר ארף קרין הי כפתקמיו כן יהי ד'שקב ג'וי :

והוא

רשי

(לג) הבכור בכורתו - חכס כביעוקורא ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולון מני אש אחת הסכו בכפר היה שהו סדר תולדותיכם
 וכן כלם : כיון שהגיע לבנימין אשר זה חין לו אס'ו חין לי אס'י שב אלני : (לד) משאות - מנות : חמש ידות - חלקו
 טס אחיו ומשלת יסף ואס'ת ומנשה וזפריס - וישכרו עמו (כ"ד) וזיוס שמכרוהו לא שג'יון ולא הוא שתי יין ולותו היוס שמו -
 (ב) זביעי - כוס חרוק וקורין לומר ר"ט : (ז) חלילה לעברך - חילין הוא למלוטון גנאי - ותר'גוסהם לעבדין חס מלת הק"כ
 זקי עלינו מעשות זאת והרבהים כנמרא חס זלוס : (ח) הן כסף אשר מצאנו : זה אחד מעשרה קל וחומר האחרים כעורה -
 וכן מנרין כנראשית רכס : (י) גסעתה כדרכיכם - חף זו חן חרין אשת כדרכיכם הוא שכלכם חייבים כדכר י' שנמאלת גיטה

כד

באר רחובות דקדוקי רשי

מלת להתגולל לא הוציא החוקלים תמשמעה לגמרי דמנינו גולת זהכוך הוכס גולתה שהו לשון מלכות (הערש'אפטין) -
 רש"י

רשבים

אנשי עבר הנמר כי נכונים היו בעיניהם ואנשי נזרים נסי רוח היו כדכתיב קרתי לזאת (רהכ) הם שבת - וכן כי תועבת נזרים כל רועה
 לאן - מכוס היו בעיניהם הרועים (כי) האן היה מחוס בעיניהם - כדכתיב הן נוכח את תועבת נזרים לעיניהם (לנורנו) ולא
 וסקלנו - דבר החזיקן למזרים ומחוס נוכח לעיניהם לנורינו ולא יכו אותנו למוקלנו כדכתיב דרך כוין כמו שחנינו בשמעי כן גרה יח' יח'
 ומקול - קילל דוד וסיקל בעפר דרך הזין : (ג) ישיבו לפניו - נה יוסף להושיבם כן - ויתמהו - שהרי כולם נולדו כשבע
 שנים ואין להבתן חיה קודם לזה : (לד) ותרס - כמות רכס - כתרבתה מתנתו וכן תכל כל עבודת משק אהל מועד -
 כשחלם : (ג) הכקר תור - האיר'כמו דלוא כי אורו עיני לשעבר - וכן מה סודו אהליו יעקב : (ד) ינלו את העיר - כמו
 עכריוסו את העיר - וכן כנלתי את העיר - כמו בני ילאוי - ינלו חמני : (ה) והוא כחש יכחשו - יש לומר שהיה מראה ענינו
 לעיניהם כדורע עיניהם על ידי קוסם - ויש עפ'שים חכס כמותי יכחש עלידי הכוס ח' גכסו חמני לפי שכתבי לפנינו כי כחש יכחש איה אשר
 כמו יולין כתוב שסינמנו : (י) כדרכיכם כן הוא שהרי כולכם שותפים וכן מנה. קוסרים ללקות זה על זה חכל ח'ני חקן חלת הוא
 לכרו

מכלל יופי

(לג) (חשא משאות) - הנושא וכן כראשיתת רוגד
 ליעקב חמני : (משאות) - תשורות : (ידות) - נקרא
 החלקיד שהוא מקום מוכן לארס חלקו :
 מוד (א) (שאה) - ענין הטענה ורימשא :
 (ב) (גביעי) : הוא כמו כוס אכל הוא עשוי
 בתבונה אחרת והוא שאמר ירסי לך גבעים מלאים יין
 וכמות : (ג) (הבוקר אוד) - פועל עבר לגזרת פעול
 וכן שמואל כי אורו עיני : (חמוריהם) - עם חמוריהם
 שעונים שלהם בשלום : (ד) (את העיר) - מן העיר
 וכן שמו'ד כצאתי את העיר : (הרחיקו) - פועל עומד -
 וכו זמטיס יח הפה הרחיקו מבית מיכה : (זהשגרהם)
 כרי שתשיגם : (ה) (נחש ינחש) פירוש ישאל
 למנחשים

אשר ימצא אתו יהיה לו עבד ואתם תהיו
לקים : יא וימרו ויורדו איש את-אמתתו
ארצה ויפתחו איש אמתתו : יב ויחפש
בנדור החל ובקמן כלה וימצא הנביע
באמתת בנימן : יג ויקרעו שמלתם
ויקמם איש על-חמורו וישבו העירה :
מפטיר יד ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא
עודנו שם ויפלו לפניו ארצה : טו ויאמר
להם יוסף מה-המעשה הזה אשר עשיתם
הלא ידעתם כי-נחש ינחש איש אשר
קמני : טז ויאמר יהודה מה-נאמר לאדני
מה-נדבר ומה-נצטדק האלהים מצא את-
עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם-אנחנו
גם אשר-נמצא הנביע בידו : יז ויאמר
חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא
הנביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו
לשלום אל-אביכם :

קמ' ו' יחזקיהו - אמציה - יהיה ל' עבד סימן והיכות אלפים
כ"ה : הפטרת מקץ במלכים א' בסימן ג' ויקץ שלמה :

ס ס ס

יח ויגיש אליו יהודה ויאמר בי אדני

ידבר

רשי

לי עבדא ואתון תהון זכאין : יא ואותי
ואותיתו נבר ית-טועניה לארעא ופתחו נבר
טועניה : יב ובלש ברבא שרי ובועירא
שצי ואישתכח בלידא בטוענא דבנימן :
יג ובועו לבושיהון ורמו נבר על-חמריה
ותבו לקרמא : יד ועל יהודה ואחוריה
לבית יוסף והוא עד-כען חסן ונפרו קדמותו
על-ארעא : טו ואמר להון יוסף מה-
עובדא הדין די עבדתון הלא ידעתון ארי-
בדקא מדבק נברא דכותי : טז ואמר
יהודה מה גימר לרבוני מה-נמלל ומה-
ננבי מן-קדם יי אשתכח ית-חובא דעבדך
הא-אנחנא עבדין לרבוני אף-אנחנא אף
דיאישתכח בלידא בידיה : יז ואמר חס
לי מלמעבד דא נברא די אשתכח
בלידא בידיה הוא יהי לי עבדא ואתון סקו
לשלום ולנת-אבוכון :

ס ס ס

יח וקריב ליתיה יהודה ואמר בבני

רבוני ומליל-כען עבדך פתגמא

קדם

צד' א' וזהם כלם נתפסים - אבל לוי אצפה לים לפנים משורת הדין חסר ימלא אתו יהיה לוי עבד : (וב) בגדול החל - שלא ירגישו
שהם יודע היכן הוא : (ג) ויעמוס איש על חמורו - בעלי רוע היו ולא הורגו לסייע זה את זה לטעון : וישבו העיררה -
ושריפולין הית הוכח אומר העירה העיר כל שהוא חלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעור בימית שלי' כתי אדם לענין הולחמה :
(ד) עודנו שם - שהיה מתתין להם : (טו) הלא ידעתם כי-נחש ינחש וגו' - הלא ידעתם כי איש חסוד כמיני יודע
לנחם ולדעת מדעת ומסכרה ובינה כי אתם נכבתם הנביע : (יז) האלהים מצא - יודעים אתם שלא סרחתו אכל מלת כחוקים נהיתה
להביא לנו זאת מלא בעל חוב כחוקים לנבות שטר חובו : מה נצטרק לשון דק וכו' כלתיה שרחת יסודה גד' והיא בזה לדבר כלשון
שפת לאו נתפעל כותן ט"ת כחוקים תי' וזו' כה נותנה לפני את רחמנה של יסוד התיה אלא באמנויות אחרות העיקר כגון לנטדק מנורת
דק וינטבע מנורת כבע וינטרו מנורת ניר חמוכים הנטיירו מנורת נדה לדק - והיכה שתחילתה סוף כשהיא מתפעלת התי' מנורת
את אחרות העיקר כגון קהלת יב) ויסתכל החנה (דניאל) וסתכל הוית בקרינא - (מיכה) וישפחד הקות עמרו -
מנורת שטר - (ישעיה נט) וסר מרע משתולל - מנורת מוליך יועלים שולל - משתולל בעמי מנורת (ירמיה יח)
דרך לאסולה (כג) : חסלה פרשת מקץ

ואוחיאו ואחיתו וגוי : יב ופשפש בראובן שרי ורבנמיין פסק ואישתבח אוגבין בטוגא דבנימין :
 ובקעור לברשיהון ואתייב להון כח גברתא גטענו גבר על תקריה וגוי יד ועל יהודה ואחיתו לבית
 זוסף והיא עוד קדון תמן וגוי : טו ובאמר להום יוסף מה עבדא קדון בעבדתון תלא ידעתון ארום קטיירא וטיר
 גבר דקנותי : טו ובאמר יהודה מה גימור לרבוני על בקשא קדמא ומה גמליל על בקשא בתרא ומה גבוי
 על אוגבין מן קדם : אשתבח חיקא על עבדך הא אנתא עבדון לרבוני ארף אצנ ארף מאן דאשתבח בלידא בידיה :
 יז ואמר חס לי וגוי :

ס ס ס

ויגש יח וקריב לותיה יהודה ואמר קמטו ריבוני
 ומליל קמטו עבדך פתקא קמישקעיה
 דרבוני ולא יתקור רונך בעבדך ארום מן שעמא דאתין
 ליהך הנת אפר לו מן קדם : אגא דחיל רבון דזורון
 דינך

רש"י

(יח) ויגש אליו דבר באוני אדני . (כ"ר) יכנסו דכרי באונין : ואלו יחראפך . מכאן אתה למוד מדבר אליו קשות .
 כי כמוד כפרעה . חסוך אתה כעיי כמלך זה פשוטו . ומדרשו מוסך ללקות עליו כדעת כמון שלקע פרעה על דין וקנתי
 טרה

באר רחובות דקדוקי רש"י

(כג) רש"י מודיעך כזה דלשון התפעל העורה חווק ועוצם פעולת עמא (ער ארכיט, אן זך ועלסין) סימנה"א ות"ו נוסף על
 השורש דהיינו שתבוא התי"ו קודם אות ראשונה מן השורש כזה התפעל אכן כאשר יודעו ותיבא אות ראשונה מן השורש ש"ן או ל"ד או
 סמן או תיקדם אות ראשונה מן השורש קודם התי"ו סימן התפעל וזהו סמן"ן דין אחד לשתייהן דהיינו שתקדם הסמ"ה והש"י קודם
 התי"ו וזהו השתמר משתולל אבל הנד"י יש לה דין אחרת לא זו שתקדם הנד"י לתי"ו סימן התפעל חלא אף זו שתחלף התי"ו ולטי"ת כיון
 נטדק מן שורש נדק * והמודקדים כללו כוס הכלל גם הוי"ו ואמרנו כאשר הוי"ו אות ראשונה מן השורש או שתחלף התי"ו סימן התפעל
 לדל"ת ותבוא אחר הוי"ו ורש"י לא הזכירו כעבור שלא כמלא זה רק בדכרי ר"ל כמו הדמיון מן שרש וען מודקן הדין מן שרש וכן :

רשב"ם

לכדו יהיה ליעבד : (טו) איש אשר כמוני . כי דרך הגרים לקסוס קסס כמו שזכרנו ענין עמד מלך ככל על אלס הדרך לקסוס
 קסס . והכני יודע מיוגכ מעוני :

חסלת ויהי מקץ מיסוד רבינו שמואל

ויגש יח כי כעוך כפרעה . הרי אתה כמלך ויראתי מחרון אפך : אדוני

מכלל יופי

למנחשים בעבורו מילקחו . ויש מפרשים שדו"א עצמו
 ינחש בו כלומר יחשוב אכרת הגביע לנחש רע לעצמו
 שאבד ממנו הכלי שהיה
 שותה בו : (יב) (ויעמוס) .
 ענין המעינה והמשא .
 (טו) (ומה נצטרק) .
 כלומר מה נוכל למעון
 שנהיה צדיקים : (הגני)
 ברגש שני הנוגין ובסנוגל
 הראשונה והמסורת שלשח
 דגושין וזה אחד מהם : (גם אנתנוגם אשר נמצא) . כל
 אחד לרבות עד חכרו ולפי שאין דבר מוקדם בענין הכונה
 לפיכך אמר גם עם הקודם כי ישך היותו אחרון לפיכך יאמר
 גם עם כל אחר וכמו זה הדרך כל שון הקדש בכף השמוש
 כאמרו כמוד כפרעה כלומר זה כזה וזה כזה :
 ויגש יח (כי כמוד כפרעה) . שני כפי הדמיון
 להשוות הדברים וכן ישיה"כ כעבד
 כאדניו והדומים לו כלומר אתה מושל כפרעה ופרעה
 כמוד ויראני לדבר לפניך כמו לפני פרעה ומפני הצרה
 הגדולה שמצתאנו לך אוכל לשתוק ועל כל מרה
 שאדכר 67 סו

ידבר--^ל עבדך דבר באוני אדני
 ואל-יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה :
 יש אדני שאל את-עבדיו לאמר היש-
 לכם אב או-אח : כו ונאמר אל אדני
 יש לנו אב זמן וילד זקנים קטן ואחיו מת
 וינחם הוא לבדו לאמו ואביו אהבו :
 כא ותאמר אל-עבדך הורדהו אלינו ושימה
 עיני עליו : כב ונאמר אל-אדני לא-יוכל
 הנער לעזוב את-אביו ועזב את-אביו ומת :
 כג ותאמר אל-עבדך אם-לא ירד
 אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות
 פני : כד ויהי כי-עלינו אל-עבדך אבי
 ונפד-לו את דברי אדני : כה ויאמר אבינו
 שבו שברו-לנו מעט-אכל : כו ונאמר
 לא נוכל לרדת אם-יש אהינו הקטן אתנו
 וירדנו בילא נוכל לראות פני האיש ואחינו
 הקטן איננו אתנו : כז ויאמר עבדך אבי
 אלינו אתם ידעתם כי שנים יקדה-לי אשתי :
 כח ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף
 טרף ולא ראיתיו עד-הנה : כט ולקחתם
 גס-את-זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם
 את-שיבתי ברעה שאלה : ל ועתה כבאי
 אל-עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו
 שני קשורה בנפשו : לא והיה כראותו כי-
 אין

קדם רבוני ולא-יתקף רונך בעבדך ארי
 כפרעה כן את : יש רבוני שאיל ית-
 עבדוהי למימר האית-לכון אבא או-אחא :
 כ נאמרנא לרבוני אית-לנא אבא סבא
 ובר סיבתין זעיר נאחיה מירת נאשתאר
 הוא בלחודוהי לאימיה נאבוהי רחיס-ליה :
 כא נאמרת לעבדך אחתוהי לנתי נאשו
 עיני עלוהי : כב נאמרנא לרבוני לא-
 יכול-עולימא למשבק ית-אבוהי נאם-
 ישבוק ית-אבוהי ומית : כג נאמר
 לעבדך אם-לא יחזת אחוכון זעירא
 עמכון לא תוספון למחזי אפי : כד והיה
 כד-סליקנא לנת עבדך אבא וחנינא ליה
 ית-פתנמי רבוני : כה נאמר אבונא
 תובו זבונלנא זעיר-עיבורא : כו נאמרנא
 לא גיכול למיחת אם-אית אחונא זעירא
 עמנא ונחזית ארי-לא גיכול למחזי אפי
 נברא בנאחונא זעירא ליתוהי עמנא :
 כז נאמר עבדך אבא לנא אתון ידעתון
 ארי תרין ילד-ר-לי אתתי : כח ונפק
 קד מלנתי נאמרית ברם מיקשל קטיל ולא
 חזיתיה עד-כען : כט ומדברון אפי-ית-
 דין מן-קדמי ויערעניה מותא ומתתון ית-
 שיבתי בבישתא לשאול : ל זכגן כמיתי
 לנת-עבדך אבא ועולימא ליתוהי עמנא
 ונפשיה חביבא-ליה כנפשיה : לא ויהי כד-יחזי ארי-לית עולימא וימות ויתתון
 עבדך

רשי

סרה על-לילה אחת סעכסה (כ"ר) דבר אחר מה פריעה נזיר וחינו מקיים חכמים וחינו עוסקה אלה בן : וכי ויהי שית עין שאלית
 לשום עיני עיון . דבר אחר כי כמוך כפרעה אם תקטני אהרונ אותך ולת ארוך (כ"ר) : (יש) אדוני שאל את עבדיו
 מתחלה

ויקד למתו מדמינו לריבנו דפרעה : יט רבנו
 שאיל וגו' : כ באמרנא לרבנו אית לן אבא סבא
 ובר סבתי קליל ונחוי מורה ואשתארה הוא בלחרונו מן
 אמיה ואבוי קניו בן רחמי ליה : כא באמרנא לעבדך
 אחרתוי לנתי ואשוי עיני לטבתא עלוי : כב באמרנא
 לרבנו לית אפשר לטליא למשבוק ית אבוי דאין שביק
 ית אבוי מינת הוא : כג באמרנא לעבדך אין לא יתות
 אחרכון ועירא עמכון לא תוספון למיחמי סבר אפי' :
 כד ונתן בן סליקנא לעבדך אבא ותנינא ליה ית פתגמי
 רבנו : כה באמר אבונא תוכי וכונו לנא קריל
 עיבורא : כו באמרנא לית אפשר לנא לביחוח אין
 אית אחרנא ועירא עמנא וגיחות ארום לית אפשר לנא
 למיחמי סבר אפי' גברא ואחרנא ועירא ליתוי עמנא :
 כז באמר עבדך אבא לנא אחרו ודעתו ארום תרין
 קניו וליבת לי אנתי : כח ונפק חד מילתי ואמריית
 קדם מיקטל קטיל ולא תמייה עד קרון : כט ומדקרון
 אפ ית דין מן מדמי ויארגיניה כותאא וקתהון ית סיקתי
 קדווי לבי כבורנא : ל וקנע קמיית לנת עבדך אבא
 וטליא ליתויה עמנא וגו' : לא ויהי בן יחוי ארי לית
 טליא

לו מן קדם : יא אבא דחיל וקדו חורו דיקד למתו מדמינו
 לריבנו דפרעה בךך דאפ ימי ביה ארום יקיר אבא קנומך
 ואבא יקיר כנות פרעה בךך דאפ ימי ביה הלל אבא
 מישתבע במוי רישיה דאבא ולית אבא משקר דאין שלוח
 אבא תרבי מן גו תיקא לית אבא כחזיר יתה למיקא עד
 וטו דנימלי כל ארעא דמצרים קטרלין לית אבא כחזיר
 יתה למיקא עד וטו בנעכוד כל ארעא דמצרים צדו מן
 דיור מיקד קדמוי אבא משרוי ומפרעה בךך אבא כחסייל
 על כנת מועבר על פורתיה דאבא או דילמא דלא אשתמע
 לך ולא אשתילך מה בעבדו תרין אחוי שקיעו ולוי דעלו
 לבבא דשקם דהורה יתיב בשלונה וקטלו כל דכורא
 לפתגם דתרכ על ידי דסאיכו לדינה אמתהון דלא הויא
 מתמניא בשייבטיא ולא מקבלא חילקא ואחמנא עמן
 בפלוג ארעא על חר פקח ובקרה דבנימין אחרון מתמני
 עמן בשייבטיא ומקבל חילק ואחמנא עמן בפלוג ארעא
 ואבא בתולי קשי מדידהון בערכית לטליא מן ידוי דאבא
 ואמריית ליה אין לא אייתית יתיה לנתך ואמריית יתיה
 מדמד גתוי חטי לך ופרתק מן שאילת שלמדך כל יומא
 או דיקמא דלא אשתמע לך ולא אמת לך ארום מלכין
 ושלטוניו אנו קומך בארעא דקנעו : פר תמא יוסף הבתבא
 ונקרא דסליבת גבורתיה דיהודה אחוי ונפון שערתיה דלביה וקנעו לבישיה ביה בשעתא רכזו יוסף למנשה בוכרית
 ורפס במקמיניה ובעבת כל פלטין דיוסף ביה בשעתא אמר יהודה אילולי בתה עלע מן בית אבא לא הנה פשו
 למתעבדא בן בקרון שרי יהודה מכיבד במילוי באמר רבנו שאיל ית עבדו למימר תאית לבון אב או אח :

רש"י

(כ"ד) מתחילה בעליה באת עלינו למה הילך לשאול כל אלה כדן היינו מכקיס או אחותינו אתה מכקיס ואף על פי כן ובאמר אל אדני לא
 כדנו מן דבר : (כ) ואחיו מת . משני סיראס היה מוניא דבר סקר מפיו אמר חס אומר לו שהו קיים יאמר הכי אהבו אלני :
 לברו לאמו . מאלתו האס אין לו עוד חס : (ככ) ועזב את אביו ומת . חס יעזב את אביו דולגיס אנו שאל ימות כדרך שהרי
 חמו כדרך מתה . (כט) וקרהו אסון . (ב"ר) שהשון מקטיר כטעת הסככה : והודרתם את שיבת יוגו' . עכשו
 כשהו אלני אמי מתנחם בו על אמו וכל אחיו ואם ימות זה דומה עלי ששלטן מתו כיום אחר : (לא) והיה כראותו כי אין הגער
 ומת

רש"י

(יט) אדוני שאל אתה נדמת לנו להכילו הנה וחולין הוא לך לעכבו : (כא) ואשימה עיני עליו אפי' פסע נכחי הוא למושל הארץ
 להכרית דבריו : (כב) ועזב את אביו ומת אביו ימות : (ל) ונפטו קסורה כנפטו ולכך כראותו כי אין הכער נעת :

מכלל יופי

שאברא אל יחר אפך בעבדך : (כו) ואר . פירוש .
 אולי : (עד הנה) . ענינו עד עתה והוא מורה על
 הוספן כלומר עד הזמן הזה : (כח) (אסון) . סות :

לא

אין הנער נמת והולידו עבדך את-שיבת
עבדך אבינו בנינו שאקה : לב כי עבדך
ערב את-הנער מעם אבי לאמר אס-לא
אביאנו אליך ותשאתי לאבי כל-הנקים :

לג ועתה ישב-נא עבדך תחת הנער עבד
לאדני והנער יעל עם-אחיו : לד כי-אירך
אעלה אל-אבי והנער איננו אתי פן אראה

מה

ברע אשר ימצא את-אבי : א ולא-יכל
יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא
הוציאו כל-איש מעלי ולא-עמד איש אתו

בהתנדע יוסף אל-אחיו : ב ויתן ארת-
קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה :

ג ויאמר יוסף אל-אחיו אני יוסף העוד
אבי חי ולא-יכלו אחיו לענות אתו כי גבהלו
מפניו : ד ויאמר יוסף אל-אחיו ושר-נא

אלי וינשאו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר-
מכרתם אתי מצרימה : ה ועתה אל-
תעצבו ואל-יחר בעיניכם כי-מכרתם אתי
הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם :

ו כי-זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד
חמש שנים אשר אין-חריש וקציר :

ז וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם
שארית בארץ ולהתנות לכם לפליטה
שמישי גדלה : ח ועתה לא-אתם שלחתם

אתי הנה כי האלהים נישמני לאב לפרעה
ולאדון לכל-ביתו ומשל בכל-ארץ מצרים :
ט מהרו ועלו אל-אבי ואמרתם אליו
כה אמר בנת יוסף שמני אל-תים לאדון
לכל

עבדך ית-שיבת עבדך אבונא בדוונא
לשאול : לב ארי עבדך מערב בעולימא
מן אבא למימר אס-לא איתיגיה לורתך

ואחי חטי-לאבא כל-יומנא : לג וכען יתב-
בען עבדך חלף עולימא עבדא לרבוני
ועולימא יסק עם-אחוחי : לד ארי-אכדון

אסק לנת-אבא ועולימא ליתוחי עמי דלמא
אחוי בבישתא דיתשבח ית-אבא : א ולא
יכיל יוסף לאתחסנא לכל דקיימין עלוחי

וקרא אפיקו כל-אנש מעילני ולא-קם אנש
עמיה כד-אתידע יוסף לאחוחי : ב ויתב
נת-קליה בבכיתא ושמעו מצראי ושמע

אינש בית פרעה : ג ואמר יוסף לאחוחי
אנא יוסף העד בען-אבא קנים ולא-יכלו
אחוחי לאתבא יתיה פתנס ארי איתבחינו

מן-קדמוהי : ד ואמר יוסף לאחוחי
קריבו-בען לוחי וקריבו ואמר אנא יוסף
אחוכון דזבינתון יתי למצרים : ה וכען לא

תחנססון ולא-יתקף בעיניכון ארי זבינתון
יתי חלקא ארי לקימא שלחני י לקדמיכון :
ו ארי-דנן תרתין-שנין כפנא בנו ארעא

ועוד חמש שנין דלית זרעא וחצדא :
ז ושלחני י לקדמיכון לשנאה לכון שארא
בארעא ולקימא לכון לשונבא רבא :

ח וכען לא-אתון שלחתון יתי חלקא
אלהן מן-קדם י ושניני לאבא לפרעה
ולרבון לכל-אנש ביתיה ושליט בקד-

ארעא דמצרים : ט אחוי וסקו לנת-אבא
ותמרון

לכל מצרים רדה אלי אל-תעמד :
ונשבת בארץ-גושן והיית קרוב אלי
אמה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל
אשר

ותמרון ליה כדנן אמר ברך יוסף שויני
לרבון לכל-מצראי חות לותי לא תימעב:
ותמב בארעא-גושן ותחי קריב לוי
את

יונתן בן עוזיאל

שליא ומות ותלון עבדך ית סיפת עבדך אבונא בדווי לבי קבורתא : לב ארום עבדך מערב בשליא מן אבא
למימר אין לא איימיניה לומר ונתחייב קדם אבא כל יומא : לג וקדון יתיב בבער עבדך חולף שליא עבדא
לרבניו ושליא יסק עם אחויה : לד ארום היכדון אסק לנרת אבא ושליא ליתו עמי דלמא אחמי בקישמא דתבנו
ית אבא : א ולא יביל יסקף למסוגרא דלא למבניו מן בגלל כל מן בקימיו קדמיו ואמר הנפיקו כל אינש מן
קדמיו ולא קם אינש עמיה בר אשחמדע יוסף לאחוי : ב ואריס ירת קליה בבכרתא ושמעו מצראי וגוי :
ו ואמר יוסף לאחוי אבא הוא יוסף בעוד קדון אבא קיים ולא וגוי : ד ואמר יוסף לאחוי קריבו בבער לותי
ותמיו נזיבת מהולתי וקריבו ואמר וגוי : ה וקדון לא תתנססו ולא יתקופ בעיניכו ארום ובימתו יתי הלקא ארום
לקיימא יתכו שדכני וקדמיו : ו ארום דין תרמין שניו פפגא בנו ארעא ועוד חמש שניו דלא רדיין ולא
תצדון : ז ושדני וקדמיו לשואר לכוני שוירא בארעא וגוי : ח וקדון לא אמתו שדרמיו יתי הלקא
אלחו מן קדם ו אסתקף פתיקא ושויני לבב לפרעה ולבב עמי כל בותיה וגוי : ט אוחר וסקרי לנת אבא ותמירון
ליה כדנן אמר ברך יוסף שויני ו לבב לכל מצראי וגוי : י ותמיב בארעא דגושן ותחי קריב לותי אבא ובניך
וגו

רשי

ומת אביו ונזרתו (לב) כי עבדך ערב את הנער : וא"ת למה חטי בכנס לתגר יותר משאר אחי הם כלם מוכרין ואני נקשרתי
עשר חוק להיות נזורה כס' עולמות : (לג) ישבנא עבדיך וגוי (בר) לכל דבר חטי מעולה וממתן לנכורה ולמלמטה ולשמש :
(א) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים . לא היה יכול לסכול שיהיו מזריים נכסים עליו וסוועין שאתיו מתיביסין בהודעו להם
(ב) וישמע בית פרעה . ביתו של פרעה כלומר עבדיו וסני ביתו . ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישראל . בית יהודה
מיש"ד רב"ל ע"ו : (א) (ג) נבהלו כזפניו . מפני הכושה : (ד) גשונא אלי . ראה אותם נכונים לאחור אמר עבדו אחי
נלמתי קרא להם כלשון רבה ותחזינו וזרחה להם שהאמהול (בר) . (ה) למתיה . לפיות לכס למתיה : (ו) כי
זה שמתים הרעב . עכרומטי הרעב : (ח) לאב . חכרופטרוו : (ט) ועלוא אל אבי . ח"י נכזה מכל הארנות :

באר רחובות דקדוקי רשי

רצה לומר כאלו דכתיב ויתן את קולו בככי וישמע בית פרעה ויהי חסדו כאלו כתיב וישמע בית
פרעה חכמי קשה הו"ך חסדו לשמוע קול הסכייא מן חד גסר כל כך למרחוק עד תוך בית פרעה ממש . אלא ודאי הוכרחנו לומר דלאו
בית

רשבי

(לכ) כי עבדיך . לכך חטי מעבר יותר וכול אחי . ואחיה עבד תחתיו : (ה) ולא יוכל יוסף להתאפק . עוד . כי עד עתה
היה עושה וכול מעשיו על ידי הדין ותאפק כלבו כחו שמתוך לו מעלה ויתאפק ויחיר שיתולתם : לכל הנצבים עליו . כפני כל הנצבים
עליו ולא יוכל עוד להתאפק . ויקרית לחזרתו הו"ל וכל הנצבים עליו תוך הבית . כד עיקר פשוטו : (כ) וישמעו מזריים . אחי העיר
ואח"כ וישמ . בית פרעה : (ה) כי לוותייה שלחני . הקס"ה עשה כל זאת לעומתכם (ח) כי אלהים אלא האלהים :

מכלל יופי

מה (א) (ולא יכול יוסף להתאפק) . ולא יכול
להחזיק עצמו מולבכות : (לכל הנצבים) .
כעבור כל הנצבים עליו קרא הו"ל וכל א"ש מעלי : ואותם
שקרא להם הוציא ויצאוגם כן עם האחרים לפי שאמר להם
כל איש : (ב) (וישמעו מצרים) . המצרים
שיצאו מן הבית שמעו קול הככי והלך הדבר מאיש לאיש .

צוֹרֵךְ : יא וְכַלְכַּלְתִּי אִתְּךָ שֵׁם כִּי-
 עָדוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵים רֵעִב פֶּן-תִּתְרַשׁ אִתָּהּ וּבִיתְךָ
 וְכָל-אֲשֶׁר-לְךָ : יב וְהִנֵּה עֵינֶיכֶם רְאוּת
 וְעֵינֵי אֲתִי בְנִימִין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם :
 יג וְהִנֵּהתֶם לְאָבִי אֶת-כָּל-כְּטוּרֵי בְמִצְרַיִם
 וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמְהֵרָתֶם וְהִנֵּדְתֶם
 אֶת-אָבִי הַנֶּהָ : יד וַיִּפֹּל עַל-צוּאְרֵי
 בְנִימִן אֲחָיו וַיִּבֶךְ וּבְנִימִן בָּקָה עַל-צוּאְרָיו :
 טו וַיִּנְשָׁק לְכָל-אֲחָיו וַיִּבֶךְ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
 כֵן דִּבְרוּ אִחָיו אִתּוֹ : טז וְהַקֵּל נִשְׁמַע בֵּית
 פְּרִיעָה לֵאמֹר בָּאוּ אֲתֵינוּ יוֹסֵף וַיִּשָּׁב בְּעֵינֵי
 פְּרִיעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו : יז וַיֹּאמֶד פְּרִיעָה אֶל-
 יוֹסֵף אֲמֹר אֵל-אֲחִיךָ זֹאת עָשׂוּ שֶׁעָנּוּ אֶת-
 בְּעִירְכֶם וּלְכּוּ-בְאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן : יח וּקְחוּ
 אֶת-אֲבִיכֶם וְאֶת-בְּתִיכֶם וּבְאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה
 לָכֶם אֶת-טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶכְלוּ אֶת-חֶלֶב
 דְּבֵיעֵי הָאָרֶץ : * יט וְאֶתְהָ צִוִּיתָה זֹאת
 עֲשׂוּ קְחוּ-לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגִלוֹת לְטַפְכֶם
 וּלְנִשְׁיֹכֶם וַיִּשְׁאֲתֶם אֶת-אֲבִיכֶם וּבְאֲתֶם :
 כ וְעֵינֶיכֶם אֶל-תֶּחֱסֶם עַד-בְּלִיכֶם כִּי-טוֹב
 כָּל

את ובנך ובני בנך וענך ותורך וכל די לך :
 יא ואזון יחד תמך ארבע עשר עשר
 כפנא דלמא-תתמסכן את ואנש-ביתך
 וכל-דלך : יב והא עיניכון חזן ועיני אחי
 בנימין ארי בלישכון אנא-ממלל עמכון :
 יג ותחזון לצבא ית-כל-יקרי במצרים
 וית כל-די חזיתון ותחזון ותחזון ית-צבא
 הלכא : יד ונפל על-צוארי דבנימין
 אחוהי ובכא ובנימין בכא על-צואריה :
 טו ונשק לכל אחוהי ובכא עליהון ובתו
 בן מלילו אחוהי עמיה : טז וקלא-אשתמע
 בית פרעה כס-מר אתו אחי יוסף ושפר
 בעיני פרעה ובעיני עבדוהי : יז ואמר
 פרעה ליוסף אימר לאתך דא עיבירו טעינו
 ית-בעירכון ואילו אובילו לארעא דכנען :
 יח ודברו ית-אבוכון וית-אנש בתיכון
 ואיתו לנתי ואתן לכון ית-טוב ארעא
 דמצרים ותיכלון ית-טובא דארעא : יט ואת
 מפקד דא עיבירו סבו לכון מארעא
 דמצרים עגלן לטפלכון ולנשיכון ותשלון
 ית אבוכון ותיתון : כ ועינכון לא תחוס

רשי

(א) מְהֵרָתֶם - דלחא תתמסכן לען מוריש ומעשיר : (ב) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - דענך כִּי-תִתְרַשׁ אִתָּהּ שֵׁם כִּי-עָדוּ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵים רֵעִב פֶּן-תִּתְרַשׁ אִתָּהּ וּבִיתְךָ
 וְכָל-אֲשֶׁר-לְךָ : (ג) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (ד) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (ה) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (ו) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (ז) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (ח) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (ט) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (י) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יא) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יב) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יג) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יד) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (טו) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (טז) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יז) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יח) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (יט) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי
 וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי : (כ) וְהִנֵּהתֶם רְאוּת - כפכדי ושלמי אחיס אלתי

וגוי : יא ואיזו דהך חסן אחרים עד דהון חמש שנין בקמא וגוי : יב ודא עינין חסן ועיני אחי חסן ארום
 פומי בלישן בירת קודשא קמליל עמכון : יג ותמוון לאבא נת בל אגור ראית לי במצובים ורת קדר רבתי
 רחמייהו ותותון נת אבא סלקא : יד ואהרבי על פריקת ציורו דבניטין אחוי וקבא דעמיד בית סוקדשא למהוי
 מתבני בחולקיה דבניטין ועמיד למתורב פרחין זקניו ומנמיין קבא על קרבת ציוריה דיוסף דתקא בושקנא דשילה
 דעמיד למתוי בחולקיה דיוסף ועמיר למחבב : טו וילשיק לכל אחוי וקבא עלהוין דתקא דמשפיעדו לביני
 עממיא וסן קמר דהון וגוי : טז וקלא אישקממע בירת סלכותא דפרעה למיטר אתו אחוי יוסף ושפר פתקמא
 בעיני וגוי : יז ואמר פרעה ליוסף אימר לאחדך דא עבידו טעינו רת בצירכוון וטיילו אוכלו לארעא דקנען :
 יח ודקרו נת אבוכין נת אינש דמיכון וציתוי לותי ואיתו לכון נת שפר אבג ארעא דמצרים ומיכלון נת שמגונתא
 דארעא : יט ואנף יוסף קפחד באמר אפך קניו בן אימר לאחדך דא עבידו סיבו לכין מארעא דמצרים קרני דמיבדון
 בתרמי לסוקרא דהון רת טעליכון ונת נשיכון ותטלון נת אבוכון ומיתון : כ ועיניכון לא תחוס על בניכון

ארום

באר רחובות דקדוקי רשי

בית גומא דק בני בית (הוון גומא) ופירוש הסמית כן הוא כאשר אמר יוסף הוציאו כל אדם מעלי הלכו עבדי פרעה ונגמרו מחון לחדרו ושמעו
 קול הכמיה מחון אבל לקען דכתיב והקול נשע שאלו אחי יוסף אם כן כאשר נוספין כ"ת השינוא והרי כאלו כתיב והקול נשע בבית
 פרעה ספיר בית ממש הוא דכדלי איתן שמעו הדבר בכתי יוסף הלכו ולחמרו הדבר הוא מתוך בית פרעה : (ב) במלת תורש
 הו"ו היא תמורת יו"ד הצורש וטרשו ירם ומשום דארש זה כולל ג' ענינים ענין ירושה כמוריט ישראל את ירשיו גס ענין גירושין
 ותיירובין כמוריט לא תירוש גס ענין מסכן ולות כמו מוריש ומעשיר וכיון דלא יתכנו מני ענינים הראשונים על כורחך ענין שליטי הוא
 והיינו דלוח תתוספן סן תורש (דוא וערש ארום מערן) - (ג) דכרי רש"י נלקחיס סן המדרשוה לשוננו על אורי וכי שני
 מורשים הו"ו ליה חלל וכו' והנה רבים מקשים והלא גבי יוסף נמי כתיב ונאמריו ביו"ד הרבוי אפר"י שולס כן גס כן תרתי מושמע וכעבור
 זה משום דהם הספרים וגרסי אוריו בלתי יו"ד הרבוי והלילה לנומר כן אבל כאמור לא קשה מיידרן הולכת לדעת דמדרך הדקדוק
 בכמה שמות חף זכורו בכתיבות כללן יחיד כמו בעל אשה דהוא דכוק (חין מלון פון חין אשה) מכל מקום ככתיבוי יכוח איתו
 הכעס בע"ד הרבוי כמו בעליו עמו ולא נאמר בעלו וחף על פי כן לשון יחיד הוא וכתב רש"י רעעס (לעיל פ' וירא כד"ה הויה יכאשר
 הכעס) דכל דבר שהוא ענין מרות ולדמות קרוי כללן רבים וחף על פי כן חין בענין חלל לשון יחיד ועוד כתב רש"י (כמשל ח"ה"ה
 למיתן) ועל סס שהקנה טענות טענות קורא הוציא לשון רבים וחף על פי שהו נואר אחד עכ"ל לפי זה מלות אור כנינון דהוא דכוק
 (חלל פון בנינון) וכן מדרך הדקדוק לבוא בכתיבות ביו"ד הרבוי והו"ל לחכת אור כנינון לכן שפיר קשיא להמדרשו וכי מני מורשים הו
 ליה תחילת ארית הלימוד דשני כתי מקשים חלל כיוסף כתיב אוריו בכינוי (וין חלל) ומדרך הדקדוק לבוא בכינוי עס יו"ד הרבוי חף
 פן כענין לשון יחיד לכן לא נאמר כמלת ונאמריו דקנען סילה דוק היטב : (ד) דהא דלי חין לוטר שהוא ענין חלב עמע
 כ"א

רשבים

(א) סן תורש תתגרס מן הארץ על ידי רעבון - כמו וכורתם והלכתם מהר - מנורת ירם - ילמוד - תורש - עין קשנו :
 (ב) כי פי המדבר חכים וינד עשה על ידי מלין - ולפי עיקר פשוטו - בשורה שתאמרו לפני לא משי סמועה שמעיתם מאחרים שהרי
 אתם ס בניכם רואים ומכירים כי אחי יוסף מדבר אליכם ולפיכך והגדתם את כל כבודי כמלכים ואת כל אשר ראיתם : (ג) את כל כבודי -
 לא ירא נכה כי אבא ויכולה לרטיב לו - (ט) ואתה גויתת - עתה אתי מנה איתך לקחת עגלות ובהמות למשק - כי לא היה אדם יכול
 להוציא מן המלכות עגלה ליהא

מכלל יופי

עד ששמעו אנשי כוח פרעה : (יז) (טענו) - פירוש
 עמטו הרגום איות כג
 תחת כישאו תחת טועניה - וכמוהו עוויני תיב (ישעיה
 ודק"ס פירוש ענין דקדורה
 כרומור דקדן המורבים
 כדרכן שלהם למחרם ללכת כמו שעושים החמרים - וכן
 הרגום רב סעדיה בערבי סוקו - (בעירכם) - בהמהכם
 הרגום בהמה בעיראוב עירכם דרך כלל כמו שפולחם עד
 יצמת וקניכם והוצעתם כף רגליכם והדומים להם רבים :
 (יח) (חלב הצרין) - כמו שפחלב סבחר הבשר קראו

למבחר כל דבר חלב ע"ד ההשאלה : (ט) (וארורה
 צויתה) - פירש הר"קס כי יוסף צווה מפרעה שלא יוציא
 עגלות ממצרים כתבואה כדי שלא תחסר התבואה ממצרים
 ואמר ליה פרעה אף על פי שאתה צויתה בזה אמור
 לאחורך שיקחו להם עגלות ויטעינום הבואה ובישונם יהיו
 להם לשאת טפס ונשיהם : (עגלות) נקראת כן לפי
 שהיא עגולה : (ונשאם) - ענין הטעינה והמשא :
 (כ) (ועינכם אל תחוס) : מנהג לישון הקדש לסמוך
 ההמלה כדוכאל העין ואף על פי שאין ההמלה בעין אלא
 בלב לפי כי לראות העין תהיה החמירה כר"ב :
 על

בְּיַרְדֵּן מִצְרַיִם לֶכֶם הוּא : כֹּה וַיַּעֲשׂוּ
 בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּחֲזוּ לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל־
 פִּי פָרְעָה וַיֹּאמֶר לָהֶם צְדָה לְדַרְךָ :
 כֹּה לִכְלֶם נִרְזָן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת
 וּלְבִגְיָמֹן נִחָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֲלָפֹת
 שְׂמֹלֹת : כֹּה וּלְאֲבֹי שְׁלַח כּוֹזָרָה עֲשֵׂרָה
 חֲמֵרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וַעֲשֵׂר אֲתַנֶּת
 נְשֹׂאת בֵּר וְלֶחֶם וּמִזֶּן לְאֲבֹי לְדַרְךָ :
 כֹּה וַיִּשְׁלַח אֶת־אֲחִיו וַיִּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
 אֶל־חֲרָזוֹ בְּדַרְךָ : כֹּה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם
 וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם :
 כֹּה וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־
 הוּא מִשְׁלַ בְּכַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפַּג לְבֹו כִּי
 לֹא־הָאֵמִין לָהֶם : כֹּה וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת
 כִּלְדֵי דְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא
 אֶת הָעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר־שְׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ
 וְהִחִי רֹות יַעֲקֹב אֲבִיהֶם : כֹּה וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
 רַב
 עַר־יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן : כֹּה וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל

עַל־מִנְיָכֹן אֲרִי־טוֹב כַּל־אֲרַעָא דְמִצְרַיִם
 דִּיקְכוֹן הוּא : כֹּה וַעֲבָדוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיֵּהָב לְהוֹן יוֹסֵף עֲגֻלָּן עַל־מִימְרָא דְפָרְעָה
 וַיֵּהָב לְהוֹן זָוְרִין לְאוֹרְחָא : כֹּה לְכוּ־לְהוֹן
 יֵהָב לְגַבְרָא אֲצִטְלוֹן דְקְבוּשִׁין וּלְבִגְיָמִין יֵהָב
 חֲלַת מֵאָה סְלִיעִין דְכֶסֶף וְחֲמִישָׁא אֲצִטְלוֹן
 דְקְבוּשִׁין : כֹּה וּלְאֲבוּהֵי שְׁלַח כְּדָא עֲסָרָא
 חֲמֵרִין טַעֲיִנִין מִטּוֹב דְמִצְרַיִם וַעֲסָר אֲתַנָּן
 טַעֲיִנָן עֲבוּר וְלֶחֶם וְחֲרָזִין לְאֲבוּהֵי לְאוֹרְחָא :
 כֹּה וְשְׁלַח יֵת־אֲחוּהֵי וְאָזְלוּ וַאֲמַר לְהוֹן
 לֹא־תַחֲזָזוֹן בְּאוֹרְחָא : כֹּה וְסִלְקוּ מִמִּצְרַיִם
 וַאֲתוּ לְאֲרַעָא דְכְנַעַן לְנֹת־יַעֲקֹב אֲבוֹהוֹן :
 כֹּה וְחִוִּיאוּ לֵיה לְמִימְרָא עַד כְּעַן־יוֹסֵף קָם
 וַאֲרִי־הוּא שְׁלִישׁ בְּכַל־אֲרַעָא דְמִצְרַיִם
 וְהוּו־מִלְאֵא־פִינָן עַל־לְבִיה אֲרִי לְא־הִימִין
 לְהוֹן : כֹּה וּמִלִּילוֹ עָמִיה יֵת־כַּל־פַּתְנָמִי
 יוֹסֵף דִּי מִלִּילָא עָמְהוֹן וְחִוִּיאוּ יֵת־עֲגֻלְתָּא
 דְשְׁלַח יוֹסֵף לְמִשְׁלַח יֵתִיה וְשָׂרְת רֹות־קוֹדְשָׁא
 סְגִילִי חֲדָא עַד־כְּעַן־יוֹסֵף בְּרִי קָם אִיזִיל

ואחויניה

רשי

נפיל לומר להם : (ה) זאת עשו . כן אמר להם שברשותי הוא : (כג) שלח כזאת : כחשבון הזה . ומה החשבון
 'חמורים זנו' (יזנו סולת כזאת המותרת וכף הדמיון גורמה על כחשולס לא שלח לוי' חמורים ו' אתונות רק הכי קאמר
 קרא ולא כיון שלח בעגלות כזאת ונ' כלומר כחשבון הזה הוא משא' חמורים ו' אתונות והפתח ה' שדלא מנינו ככתב אלל וירא את
 העגלות ולא שום חמורים ואתונות וק"ל כחשבון הגאון חכ"ל : כטוב מצרים . מנינו כחשבון שלח לוי וסן מדעת זקנים נוחה היינו .
 וס' חמורים שלפול : בר ולחם ומזון . כתרומתו . ליתן (כך גירסת רש"י) : (כד) אל חרזו בדרך : אל
 תתעסקו בדבר הלכה שלח תרומת עגליכם הדרך . דבר אחר אל תפשיעו כפיעה גסה והכנסו חמה לעיר ולפי פשוטו של חקרא יס לומר
 לפי שהיו כלמתיס היה דואג שעת ירכיבו בדרך על דבר מכירתו להתיכח זה עם זה ולומר על ויך נמכר אתה ספרת לשון הרע עליו ונרשת לנן
 לטכאלו : (כו) וכי הוא מושל . ואשר הוא מושל : ויעגלו . נחלף לנו והלך מלהאמין (ו) לא היה לנו פונה אל
 הדברים לשון מפיגין טעמן כלשון משנה . וכמו (איכה ג) חזין הכנות (ורמיה כח) וריתו לא נמר סתרגימין וריתו לא
 פנ' : (כז) את כל דברי יוסף . סיען חס' להם כמה היה עוסק כספירס מענו כפרשת עגלה ערופה וכו' שנאמר וירא את העגלות
 חזר טכאלו וכן נמנר חזר טכאלו ערעה : והח' רוח יעקב . שרתה עליו טכיה ספירס ענאם : (כח) רב . רב טיעו

סמחה

ארום שפר ארג כל ארעא דמצרים דילין הוא : בא ובערו בן בני ישראל ויהב להום יוסף קדני על מימריה וגוי : כב לכלהון יתב לגברא אקטלוו ולכרש ולבגמין : יתב תלת מאה פלעין דקספ ותמש איסטולו דלברשין : כג ולקברו שפר דורון קדני עשרא תמרון טענין סמרא ומטובא דמצרים ועשו וגוי : כד ושבר ית אחוי ועיולר ואמר להום לא התנצת על עסק ובינתי דלמא : קדני בכוון עקרי אורתיא : כה וסליקו סמצרים וגוי :

ירושלמי

ואפליג לפיה :

יתיה ושברת רות גבראה דאיסקמלקת מיניה געיון דנבינו ית

ירושלמי

ואמר ישראל סגון טבון ונתחמן סכית דמחמי והדא לא סכית דהא ער דרון יוסף בתיון גיזיל ונתחמי יתיה ער לא גמרת :

כו ומניאו ליה למימר עד דרון יוסף מניס וארום הוא שליט בכל ארעא דמצרים ופליג לביה וארום לא הימין להום : כו ומלילו עמיה ית כל פתגמי יוסף דמליל עמהון ותמא ית קדניא דשבר יוסף למיטול יוסף וסבת עלוי יעקב אביהון : כז ואמר ישראל בגין סתיון עבר עמי וי שויבני מן ידוי דעשו וכן ידוי דלבו וכן ידוי דקנענאי ודדפו בהראי וסגין נתחמן סמרת וסכיתו למחמי וקדא לא סכית דעד דרון יוסף ברי מניס איזל

באר רחובות דקדוקי רש"י

(כ"א א' אינוילט) וכי לא יאכלו שום דבר כי אם חלב עינז לכן קאמר כל חלב לטון מיטע הוא (כ"א א' דן כעשט) וקאמר להו פירעה מכל טעם שאכלו ויהיה מיטע דבר ההוא : (ה) משום דפירעה ענינו קאמר ואתה צויתיה (דוא ביטט ווארין גיכאטין) אם כן משמעו כאלו טרעס קאמר בשליחות אדם אחר ויניחם לתוך ענה תעשה לכן קאמר רש"י עמי לומר להם (פון מיר פירעה ביטטו ווארין גיכאטין זיאזונאטין) : (ו) משום דאיכא לפרש מלת ויפג מלזון אל תענו טונת לך (כ"א א' אויף הערין) דלא יתכן כאן לכן קאמר דזה הוא

רשב"ם

על פי פירעה . ודוגמא זו בתלמוד . אין פרה וחזירה ואלה עמזרים אלא אם כן נעלה האם שלה : (כג) כואת . כמו כן : עמרה חמורים לעשרה אחיו . ואף על פי שבימין חור עמסה לא רצה להטריחו . אמרו בתלמוד . קללת חכם אפילו על תנאי והשלים תנאו היה כהא מלך ניהודה שא"פ סתחור את בנימין לאכיו היו עמזותיו מנוגלין בארין וכו' : (כד) וישלח את אחיו . כל לשון לוייה מסקל דגם . לשון שליות מלחמה משקל רפי : אל תרגזו אל תראו כלום כדרך מפני למעים כי שלם לי מכלל דרוך רגזו אל תחשאו . היו יראים מן הקב"ה ולא תחשאו . וכן ובהן ה"לך לם רגזו . דתיל כתרבו . וכן ירגזון ויריעות . לשון כיעובי . כאדם המתירא . וכן רגזה בוטחות הנרגזו אין עוקמה . אבל רגזה רגזה של תרגום של דמיל ושל עורא לשון כנס שרכל לע"ז של רגזו של כ"ד פסיים : (כו) וכי הוא מושל . ואל תירא מלכא אליו : ויפג לבו . התליף לבו לומר אין זה אמת : כי לא אחיון להם . כמו אל תתני פוגת לך . וריחו לא נמר מתורגס וריחוס לא כג : (כז) את כל דברי יוסף שאר דברים שדבר אליהם הכתובים למעלה שכתב על אונאריהם והכירו בודאי שזו אהיהם . וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף על פי מיעה : ותתי רוח יעקב כי שור את הדבר סוף יוסף להיות מושל אין יולאת מוונזים כי אם על פי מושל כמו שפירשתי למעלה . (כח) רב די כפיגת לבי שלא הקינתי אלא ודאי עוד יוסף בני חי . כשטית אחרים של ערמוניות חומר והנס הכל ואני האעיר שועתי רב עוד יוסף בני חי אתם אוננים עוד יוסף חי וכי הוא מושל רב לי כמה שזו עדיין חי אפילו אינו מושל . אלכך וואראנו כערס

מכלל יופי

(כ"א) (על פי פירעה) . זה מורה מה שכתב הר"ק קמ"ב במא רשות לא היה יכול להח להם עגלות : (כב) (לאיש) . לכל איש ואיש : (הלפות) . עניו דהההרשיות החמורה : (כג) (כואת) . הליפות שסלורת כמו שנתן לאחיו ועוד שלח לו עשר חמורים נושאות בר ורוא החמורה שהיא מספוא לחמורים : (ולחם) : הוא התבואה הנקויה למאכל בני אדם : (ומזון) . שאר דברים שהוא טזן לאדם כמו חמורים ושאר מגדים : (כד) (אל

ופירוש רב טוב יגיש אליהם שיוסף בני חי : יעקב

רב עורייסקה בני ה' אלקה ואראנו במרם
 כו אמות : א ויסע ישראל וכל אשר לו
 ויבא בארץ שבע נזבח זבחים לאלהי אביו
 יצחק : ב ויאמר אלהים לישראל במראת
 הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני :
 ג ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל תירא
 מרעה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם :
 ד אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה
 גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניך :
 ה ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בניו
 ישראל את יעקב אביהם ואת שפם ואת
 נשיהם בעגלות אשר שכת פרעה לשאת
 אתו : ו ויקחו את מקניהם ואת רכושם
 אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה
 ויעקב וכל זרעו אתו : ז בניו ובני בניו אתו
 בנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו
 מצרימה : ס ה ואלה שמות בני ישראל
 הבאים מצרימה יעקב ובניו בלוי יעקב ראובן :
 ט ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי :
 י ובני שמעון ימואל ומין ואהרן ויכין
 וצחר ושאל בן הקנענית : יא ובני לוי
 גרשון קהת ומררי : יב ובני יהודה ער
 ואונן ושלה ופרץ ורח וזמרת ער ואונן
 בארץ כנען נהני בני פרץ חצרן וחמול :
 יג ובני יששכר תולע ופנה ויובן שמרון :
 יד ובני זבולן סכר ואלין ויחלאל : טו אלין בני
 לאה די לידת ליעקב בפרן אדם וירת דינה
 אדם ואת דינה בתו קלדי נפש בניו ובנותיו
 שלשים

ואחויניה עד לא אמות : א ונטל ישראל
 וכל דליה ואתא לבאר שבע ודבח דבחהו
 לאלקה דאבוהי יצחק : ב ויאמר יי לישראל
 בחזוןא דליליא ויאמר יעקב יעקב ויאמר הו
 אנא : ג ויאמר אנא אל אלקה דאבוך לא
 תדחל מלמיתה למצרים ארי ל' עם סני
 אשוינד תמן : ד אנא איהות עמך למצרים
 ואנא אסיקנדך אף אסקא ויוסף ישוי ידוהו
 על עינד : ה וקם יעקב מבארץ דשבע
 ונטלו בני ישראל ית יעקב אבוהון וית
 טפלהון וירת נשיהון בעגלתא די שליח
 פרעה למטל יתיה : ו ודברו ית גימיהון
 וית קנניהון די קנו בארץ כנען ואתו
 למצרים יעקב וכל בנוהי עמיה : ז בנוהי
 ובני בנוהי עמיה בנתיה ובנת בנוהי וכל
 זרעיה איתי עמיה למצרים : יח ואלין
 שמחת בני ישראל דעאלו למצרים יעקב
 ובנוהי בוכריה דיעקב ראובן : ט ובני
 ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי : י ובני
 שמעון ימואל ומין ואהרן ויכין וצחר ושאל
 בר קנעניתא : יא ובני לוי גרשון קהת
 ומררי : יב ובני יהודה ער ואונן ושלה
 ופרץ ורח ומית ער ואונן בארץ כנען
 נהני בני פרץ חצרן וחמול : יג ובני
 יששכר תולע ופנה ויובן שמרון : יד ובני
 זבולן סכר ואילן ויחלאל : טו אלין בני
 לאה די לידת ליעקב בפרן אדם וירת דינה
 ברתיא

שלישים ושקש : טז ובני נד צפיון וחגי ברתיה כל נפש בנויה ובנתיה תלתין ותלת :
שוני ואצגן ערי וארודי ואראלי : טז ובני נד צפיון וחגי שוני ואצפון ארי
ובני וארודי

יונתן בן עוזיאל

קמו

אזיל ברוך ואחמניה קדם דאמית : א זנטל ישראל וגוי : ב ואמר יי לישראל בנבואה בליליא וגוי :
ג ואמר אגא הוא אל אלהיה דאבוך לא תדעל מלמיות למצבום על עיסק שיעבדא די פסקית עם אברקם
צרום לעם פגי אשוינד פמן : ד אגא הוא דמיימרי איות עמך למצבים ואיחמי סיגופיהו די בגד ומיימרי ועלגך
פמן אוף אפיק נה בגד פסקו ורכס יוסף ישי ידיה על עינד : ה נקם יעקב מבירא דשבע ונטלו בני ישראל
יה יעקב אברהון ונת טפליהון ונת גשיהון בקנתא דשבר פרעה למיטל תיה : ו ודברו נה קניגיהון ונת נקפיהון
די קנו בארעא דקנעו וגוי : ז בני ובני בניו וגוי : ח ואילן שמהת וגוי : ט ובניו דראובן וגוי :
י ובניו דשקעו וגוי ושאול הוא זמרי דעבר עובדא דקנענאי בשמים : יא ובניו דלוי גרשון וגוי :
יב ובניו דיהודה וגוי ומית ער ואינו על עיסק עובדהון כישויא בארעא דקנעו ושלח ורח לא אולידו בניו
בארעא דקנעו ונתו בני פרוץ דנתו למצבים הצרון וחמרל : יג ובניו דיששכר חקיינו וקרי חושקנא ושומהון
חילע וגוי : יד ובניו דגבלון פגרו מרי פקמטיא מפרנסיו ית אחרהון בני יששכר וקקבליו אגר גנתהון ושומהון
סדר וגוי : טו אליו בני לאה דילידת לעקב בפרו דארם ונת דינה ברתיה כל גפשת בניו וברתיה תלתין ותלת :
טז ובניו דגד וגוי

רשי

שוחה וזונה הוילי ועוד יוסף בני חי : (א) באררזשבע : כמו לכאר שבע ה"א כסוף תיבה כמקום למ"ד בתמילה : לאלהי אביו
יעקב . תייכחדס בכבוד חכוי ותר מכבוד וקמו למינך תלה כינחק ולא כאכרהס : (ב) יעקב יעקב . לשון חכה :
(ג) אל תירא מרדה מצרימה . לפי שהיה נזיר על שמוקף ללאת למונה לארץ : (ד) ואנכי אעלך . הכטוי לפיות נקבר
בארץ : (ו) אשר רכשו בארץ כנען . חבל מה שדכס העדן חיס נתן הכל לעשו בשביל חלקו כמערת המכילה חומר ככסי חונכ
לארץ חין כדלי ליוהוציא כיתיה ליה עמיד לו למרון של זכס ומסך כיון כריז חמר לו טול חמ אלו : (ז) וכנות בניו . סרס כת אשר
ויכחד סת לוי . (ח) הבאים מצרימה . על שם הדיעה קורח להס הכתוב כאיס . ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר כאר
(י) בן הכנענית . כן דינה שנבעלה לכנעני . כשנצולת שסם לא היתה דינה רונה ללאת עד שנבעלה שמעון שיטחה כ"ר :
(טו) אלה בני לאה ואת דינה בתו . הוכרים תלה בלאת והנקה תלה ביעקב כלמדך אשה מורעת תמילה וולד זכר איס מוריעה
תמילה וולדת נקבה : שלישים ושלוש . וכפרטן חית אולת אולת שלשים וששים אולת וו יוכחד טולדס סין האומות בכניסתן
לעיר

רשב"ם

כרים חיות וגוי : (א) לאלהי אביו יעקב . שניה שס יחמק עובד סכאר שבע כשנבלה לו והחם"ה כמה שכתב בפרשת אלה תולדות
יעקב ועשה גס הוא שס וכתים כיוו עשה אביו : (ד) אעלך גם עלה . כלומר חרר עינד וגם עלה אעלך . כמו וכרכתס גס
חיתי . גס עלה שנקבר עם חותיו כמערת המכילה : ומית ידו על עינד על עניינד וזרכין ושתל לעשותם כדכתיב ומית ידו
על שמי : (ט) יעקב ובניו יעקב ומתסון שבעים נפש כמו שמוכח לפנינו לפי הפסט : כל נפש בניו ובנתיו של יעקב ולאה
הכל

מכלל יופי

מו (ב) (יעקב יעקב) . קריאת המכלל לצורך שריה . יעקב (ח) ובניו . זה למד לקבורה שיקבר בארץ כנען
קורא פעם אחר פעם לזרו הנקרא ובפירוש לפי או רמז לבניו שיעלו
שעמד כסה שנים שלא שרתה עליו רוח נבואה קראו ממצרים : (ויוסף וישיר
פעמים כדי שיתבונן כירוה נבואה הוא שקורארו : ידו ערל ענינד) . כמו
(ד) (אעלך) : מן הכבר : (אעלך גם עלה) . ענין שאמר ויפול יוסף על פניו
כריתו וההפסק ויתכן לפרשו לשון עריה ממש רמז אכיו

יז ובני אשר ימנה וישנה וישנו ובריעה
 ושרח אחתם ובני בריעה חבר ומלכיאל :
 יח אלה בני זלפה אשר נתן לבן ללאה
 בתו ותלד את אלה ליעקב שש עשרה נפש :
 יט בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן :
 כ נולד ליוסף בארץ מצרים אשר יקדה
 לו אסנת בת פוטי פרע כהן אן את מנשה
 ואת אפרים : כא ובני בנימן בלע ובכר
 ואשבבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים
 נאָרד : כב אלה בני רחל אשר ילד ליעקב
 כל נפש ארבעה עשר : כג ובני דן חשים :
 כד ובני נפתלי וחצאל וגוני ויצר ושלם :
 כה אלה בני בלהה אשר נתן לבן לרחל
 בתו ותלד את אלה ליעקב כל נפש שבעה :
 כו כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה
 וצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש
 ששים ויש : כז ובני יוסף אשר ילדו
 במצרים נפש שנים כל הנפש לבית יעקב
 ששי הבאה מצרימה שבעים : ס כה ואת
 יהודה שלח לפניו אר יוסף להורח לפניו
 גשנה ויבאו ארצה גשן : כט ויאסר יוסף
 מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה
 וירא אליו ויפל ער צנארו ויבך ער

וארודי ואראלי : יז ובני אשר ימנה וישנה
 וישנו ובריעה ושרח אחתהון ובני בריעה
 חבר ומלכיאל : יח אלן בני זלפה דיתג
 לבן ללאה ברתיה וילדת ית אלן ליעקב
 שתא עשר נפשו : יט בני רחל אתת
 יעקב יוסף ובנימן : כ ואיתילידו ליוסף
 בארעא דמצרים די לידת ליה אסנת בת
 פוטי פרע רבא דאון ית מנשה וית אפרים :
 כא ובני בנימן בלע ובכר ואשבבל גרא
 ונעמן אחי וראש מפים וחפים נאָרד :
 כב אלן בני רחל דאיתילידו ליעקב כל
 נפש שתא ארבעת עשר : כג ובני דן חשים :
 כד ובני נפתלי וחצאל וגוני ויצר ושלם :
 כה אלן בני בלהה דייהב לבן לרחל
 ברתיה וילדת ית אלן ליעקב כל נפש שתא
 שבע : כו כל הנפש הבאה ליעקב
 למצרים נפשי ירכיה בר מנשי בני יעקב
 כל נפש שתא שתין ושית : כז ובני יוסף
 דאיתילידו ליה במצרים נפש שתא תרתין
 כל נפש שתא לבית יעקב דעלא למצרים
 שבעין : כח וית יהודה שלח קדמוהי לוח
 יוסף לפנא קדמוהי לגשן ואתו לארעא
 דגשן : כט וטקיס יוסף רתיכוהי וקליק

צוארו

רשי

לקדמות

ליד שאלת אשר ילדה אותה ללוי כמזרים לידים כמזרים ותין כמזרים : (יט) בני רחל אשה יעקב . וככלן לא לאמר
 כן חלה שתיים עיקרו של בית : (כו) כל הנפש הבאה ליעקב . סינחון מתי ככנין לכל לזכרים ותין הכחה זולטון עבר אלח לטון
 היום כיון (אסתר ב) בערב הוה כחה וכחו והנה רחל בתו כחה עם הנחן לניכר טעמו לזטה כאלף לפי חכמתו לטח
 חאר זכנין לא היו חלה ששים וסס . והשני כל הנפש לבית יעקב הכחה מתי יתוה שבעים הוה לזון עבר לפיכך טעמו לתעלה כתי"ת
 לזי ששבתו סס היו שבעים שאלו סס יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוככר כון החומות : (ועין ככאורו לת"י ונחשתמאל לרנות
 כמחוקר כר"י) . ולדברי החומר תלוינות נולדו עס אשכטים כרוכים חנו נומר שמתו לפני יודתן למזרים שהרילא כמזכילן .
 מנחת יצחק רכה עשו סס כנסות

טו ובנוי דוד וגוי : יו רבנו דאשר וגוי ושבח אהתהון דאידברית פד היא קיימא לגיגנימא על הכשרת
 לעקב דיוסף קיים היא שיובת להבי אכל מדין קטול ביומי יואב רבנו דכרועה דנתתי למצבים חסר ומלביאל :
 יח אליו בני זלפה וגוי וילידת בת אליו לעקב שיספר גפשוין : יט בנוי רחל וגוי : כ ואתיליד ליוסף בני
 בארעא דמצרים דליבת ליה אקנת בת דנה ורבת בבית פוטיפרע ברא דטנים ית מנשה נרה אפרים :
 כא רבנו דבנימין עשרא ושומהון על פרישתא דיוסף אחוי בלע דאתכלע מניה , וברר , דהוא בוקרא
 דאמיה , ואשבל , דתליך בשבימא , גרא , דאירער בארעא נוכראה , ונעמן , דתרה געים נקיר , אחי .
 דהוא אחוי בר אמיה , וראש , בתה ריש בבית אבוי , מרפס , דאזבן במוף , חפים , דהזמן דאתקבש מניה
 ונה בר פקיסר שגין וקוי לקילה הילולא , וארך דנתר למצבים : כב אליו בני רחל דאתילידו לעקב כל
 גפשתא ארפכרי : כג רבנו דדן וריון ואמשריון ולית סבום למגיניהום : כד ובנוי דנפתלי יתצאר וגוי :
 כה אליו בני בלהה וגוי כל גפשתא שוקעא : כו כל גפשתא דעלא עם יעקב למצבים גפתי רביה בר מגשיהון
 דבני יעקב כל גפשתא שיתין ושיר : כז רבנו דיוסף דאתילידו ליה במצבים גפשתא מרין ויוסף בתה במצבים
 ויוכד בת לוי דאתיליבת במעלהון למצבים בני טרימא סבום כל גפשתא לבית יעקב דעלא למצבים שיקעין :

ירושלמי

לאתקנה ליה אחר בית משרוי לגושנא :

כח נה יהודה שבר קדמוי לצת יוסף למתווא קדמוי
 ארעא ולמכששא ית עמיבוא דארעא ולאתקנא קדמוי
 בית משרוי בגושנא ואתו לארעא דגושן :
 כט וטקיס יוסף ארמיכה וסליק לקדמות ישראל אבוי לגשן וקדם דאשתמודעיה אבוי סגד ליה ואתחייב למתווי
 שנוי

רש"י

היו לו והכתוב קורא אותן כפשות ביותלשון רבים לפי שהיו עובדין לאלוהות הרבה . יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן כפשות לפי
 שהיו עובדים לאל אחד : (כח) להורות לפניו כתרומתו לפנות לומקום ולהורת היאך יתשכבה (י) : לפניו . קודם
 שגיע לשם . ומדרש הגדה להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שממש תנא הוראה . (כט) ויאסור יוסף מרכבתו . הוא עצמו
 אסר

באר רחובות דקדוקי רש"י

הוא לשון כחלק לכו (פר וועקסילט אדר גליוניפילט) : (י) נפוש דעיקר ענין הוראה לא שייכא רק בענין הוראת אסור והיתר דלא
 תכין

רשב"ם

ככל ל"ג עם יעקב . ורבותינו פירשו זו יוכד שנולדה בין החומות . (כז) יוצאי יריכו הכאים מנרימה כל נפש שסיגשש . כי
 יאקב שהוא מחשבון של שלשים ושלש של לזה אינו ככלל יוצאי יריכו כי יוצאי יריכו לא היו כי אס ששים ותשע וכי אמר משה בשבעים נפש
 ירדו אבותיך מנרימה שיעקב ובנוי היו שבעים : (כט) עוד . הרבה : כדכתיב לא על איש יסיס עוד :
 והאשם

מכלל יופי

אבוי . ובשרו בזה שישאר יוסף אחריו לכלכל בניו ובני בניו כל אותן השנים שחיה אחריו : (כו) (מלכד) . פירוש זולת : (כז) (גפשונים) . בא ברשון זמר רוצה לרבו בו על הגוף . וכן כל נפש ארבעה עשר . ובפירוש אחר בזה המספר פעמים חשבון הזכרים כמו ארבעה עשר וכן שבעה . ופעמים חשבון הנקבות שלשים ושלש וכן שש עשרה . לפי שהגוף הוא	במשון זכרו והנפש ברשון כפשוטו כתוכאשר ילדה אותה נקבה : (כו) (הבאה ללוי בזכרים לידתה כזכרים והורתה בארץ כנען : מצרימה) . מלעיל שהוא פועל עבר והר"א במקום אשר ופירושו אשר באה כי לא תשמשהא הידיעה בעובדים . ואמר מצרימה והם לא באו לעיר מצרים כבואם אלא כגושן ור"ל מצרימה לארץ מצרים וגושן בכללה : (כח) (לפניו) . כא בענין ההקדמה : (כט) (ויאסור) . הארץ נהרה בשוא
---	---

צואריו עוד: ל ויאמר ישראל אל-יוסף
 אמותה הפעם אחרי ראותי ארת-פניך כי
 עודך חי: לא ויאמר יוסף אל-אחיו
 ואל-בית אביו אעלה ואנידה לפרעה
 ואמרה אליו אחי ובית-אבי אשר בארץ-
 כנען באו אלי: לב ותאנשים רעי צאן
 כי-אנשי מקנה היו וצאנם ובקרם וכל-
 אשר להם הביאו: לג והיה כי-יקרא
 לכם פרעה ואמר מה-מעשיכם:

לד ויאמרתם אנשי מקנה היו עבדיך
 מנעורנו ועד-גתה נס-אנחנו נס-אבותינו
 בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים
 מז כל-רעה צאן: א ויבא יוסף ויגד לפרעה
 ויאמר אבי ואחי וצאנם ובקרם וכל-אשר
 להם באו מארץ כנען והנם בארץ גשן:

ב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם
 לפני פרעה: ג ויאמר פרעה אל-אחיו
 מה-מעשיכם ויאמרו אל-פרעה רעה צאן
 עבדיך נס-אנחנו נס-אבותינו: ד ויאמרו

א ב אל-פרעה לגור בארץ באנו כי-אין מרעה
 לצאן אשר לעבדיך כי-כבד הרעב בארץ
 כנען ועתה ישבו-נא עבדיך בארץ גשן:

ה ויאמר פרעה אל-יוסף לאמר אביך
 ואחידך באו אליך: ו ארץ מצרים לפניך
 הוא במיטב הארץ הושב את-אביך ואת-
 אחידך ישבו בארץ גשן ואם-יבדעת ויש-בם
 אנשי

בדשפר בארץ אומיב ית-אבוק וית-אחד

לקדמות-ישראל אבוהי לגשן ואתחזו ליה
 ונפל על-צוניה ובכא על צוניה עוד:
 ל ויאמר ישראל ליוסף אילו אנא-מאית
 ומנא-הדא מנחם-אנא במר דחזיתינו
 לאפקד ארי-עד-כען קיים את: לא ויאמר
 יוסף לאחוזי ולבית אבוהי אסק ואחזי
 לפרעה ויאמר ליה אחי ובית-אבא די
 בארץ-א-דכנען אתו לנתי: לב וגובריא
 רעי ענא ארי-נברו מרי-גיתי הו ונחון
 ותוריהון וכל-דלהון איתנו: לג ויהי ארי-
 יקרי לכו פרעה וימר מה-עובדיכון:

לד ותימרון נברו מרי-גיתי הו עבדך
 מועירנא ועד-כען אף-אנחנא אף-אבהתנא
 בריל דתיבתון בארץ גשן ארי-מרתקין
 מצראי כל-רעי ענא: א ואתא יוסף ותו
 לפרעה ויאמר אבא ואחי וענהון ותוריהון
 וכל-דלהון אתו מארץ כנען ותא אינו
 בארץ גשן: ב ומקצרת אחוריה דבר
 חמשא גוברין ואקימנון קדם פרעה:

ג ויאמר פרעה לאחוזי מרי-עובדיכון
 ויאמרו לפרעה רעי ענא עבדך אף-אנחנא
 אף-אבהתנא: ד ויאמרו לפרעה לאתותבא
 בארץ אתינא ארי-לית בענא לענא די
 לעבדיך ארי-תקיף בפניא בארץ דכנען
 וכען יתבון-כען עבדיך בארץ גשן:

ה ויאמר פרעה ליוסף למימר אבוק ואחד
 אתו לנחך: ו ארץ דמצרים קדמך היא

יתבון בארץ גשן ואם-יבדעת ואית-כהון

גוברין

אנשי-חיל ושמתם שרי מקנה על-אשר- גוברין-דחילא ותמניון רבגי ניתי על דילוי:

די

ואייתי

יונתן בן עוזיאל

שני קטיצו ותקא ואתמטי ליה ורבן על פרעת צוניה וקבא על צוניה תוב על דסגד ליה : ל ואמר ישראל ליוסף אין מיתקא בהדא וקנא מתבטח אגא די בבי ותקא דמיתין בה צדקתא אגא מניית בתר דתמית סבר אפך ארום עד דרון אנת קמיס : לא ואמר יוסף לאחוי וקבית אבוי איסק ונתני לפרעה ואומר ליה וגוי : לב וגויקבא בענין דקצו ארום גרבו וגוי : לג ויהי ארום זרי לכוס פרעה ויומר תגון לי מה עובדיכון : לד ותמרון מרי גימי תוי עבדך מטליתקא ועד דרון קנין דתיקבון וגוי : א ותקא יוסף ותני לפרעה ואמר וגוי ותא אינן קארעא דנישן : ב ומקצת אחוי בבר חמשה גוברין וקלון דו ונפחלי גר ואשר וצחקימניון קדם פרעה : ז ואמר פרעה לאחוי דיוסף מה עובדיכון ואמר לפרעה רעי אגא תוי עבדך ארף אגו ארף אבקתו : ד ואמר לפרעה לאיתותקא בארעא אחינא ארום לית אתר בית כעא לעניא דלעבדך ארום תזיף בפינא בארעא דקנעו וקרון יתבון וגוי : ה ואמר פרעה וגוי : ו ארעא דמאכנסו קדמך היא קבית שפר ארעא אויתיב ית אבך גרת אבך יתבון

רשי

אשר את המוסים למרכבה להזדרו לכבוד אביו : וירא אליו . יוסף נראה אל אביו : ויבך על צוואריו עוד . לשון הרבות כביהונן (איוב לד) כלא על אישיים עוד לשע רבוי הוא אינום עליו עולות מוסות על חטאיו חף כאן הרבה והוסף בכבי יותר על הרגיל אבל יעקב לא כפל על זואריו יוסף ולא נסקו והמרנו רבותינו סיה קורא חס יע : (ל) אמותה הפעם . פשוטו כתרונותו ומדרשו סבור הייתי למות שתי מיתות ב גולם הזה ולעולם הכא נסקת לקה ממני שכינה והייתי אומר שיתבעני הק"ה מיתתך עכשו שעודך מילא חיות אלא פעם אחת : (לא) ואמרה אליו אחיו וגו' . ועוד חומר לו והאשים רועי לאן וגו' : (לד) כעבור השבו בארץ גושן . והיא נריכה לכס שהיא ארץ פרעה וכו' ואת חמרנו שאין אתה בקי אין במלאכה אחרת ירימיקס מיעליו ויושיכסס סם : כיהועבה מצרים כל רועה צאן . לשיסס לסס אלהות : (ב) ומקצה אחיו . מן הפחותים שהם (ח) לנכורה שאין נרחים נכורים ושאס יראה אותם נכורים יעזה אותם חמשי מלחמתו : ואלה הם רלוכין שמעון לוי אשר וכנימין : אותן שלא כפל משה שמותם כשברין . אבל שמות הנכורים כפל . וחת ליהודה שמע' קול יהודה ולגד חמר כרון מרחיב נגד ולכפלי אחר נפתי ולכן חמר דן וכן לוטולון וכן לאשר והולשון כ"ר שהיא אגדת ח"י . אבל כנמרח ככלית שלנו (ב"ק צב) מנינו שאותן שכל משה שמותן הם החלשים וחותן הכיאל לפני פרעה ויהודה שהכלל שמו לא הוכלל משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדלית בכ"ק . וכברית דסמרי טעמו בה כוונת הכרחה כמו גמורא שלנו : (ו) אנשי חיל . בקי אין כוונתן לרעות לאן (ט) : על אשר לי

באר רחובות דקדוקי רשי

יתכן כאן הוצרך לומר דזה הוא כתרונותו למנות לו מקום : (ג) ויויון חין ארט ואלו ערין ויענין אל : (ח) רשי"ל הוציא לימוד זה כאשר השורש קנה משום לפעמים ענין פיה וזיינו דבר נכזה ושלל כי כל דבר נכזה וזיינו חסוכ מושלך אלגד הקנה וזה שביין מן הפחותים (טן דין) שלעכתי : (ט) משום דענין חמשי מילין על הרוב ענינו כעל כח ונכורה דלא יתכן כאן דאס כן סותר רשי"ל דכרי עצמו דלעיל מינה

רשב"ם

(לכ) והאנשי רועי לאן . כל זה אמר יוסף לפרעה : (לד) כי תועבת מצרים . ככיום היו כעניניהם כל רועי האלן כי מחוס האלן כעניניהם בין לאכילה בין לזבח כדכתיב הן ירח את תועבת מצרים וגו' : (ד) לגור כהרן . ולא מתוך חוסר זמון אלא כשכיל פרעה ללאניו . כל זה אמר שלא יאמר פרעה ליקח משל יוסף בלו : (ו) חמשי חיל . רחיים לנכורה ולסדרה כמו אשת חיל את . ואתי הנעיר מנאיתי תרגום שרי מקנה

מכלל יופי

הלך במצרים לגושן ואמר ויעל לקראת ישראל אביו וגו' ויאין אמר בשוכו למצרים כגושן אע"ה אלא פ"י אע"ה אעלה על המור ככה : (ב) מוז (ומקצה) המ"ס אינה לישבוש : ויבך

ל' : ז וּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמְדוּהוּ
 לִפְנֵי פֶרְעָה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פֶּרְעָה :
 ח וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל־יַעֲקֹב כִּמָּה יָמֵי שְׁנֵי
 חַיֶּיךָ : ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פֶּרְעָה יָמֵי
 שְׁנֵי מְגוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים
 הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיֵגוּ אֶת־יָמֵי שְׁנֵי
 חַיֵּי אֲבֹתֵי בִימֵי מְגוּרֵיהֶם : י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב
 אֶת־פֶּרְעָה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פֶרְעָה : י"א וַיּוֹשֶׁב
 יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיֵּלֶחַן לֶחֶם אֶתְּוֹהוּ
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה פֶּרְעָה : י"ב וַיְכַלֵּל יוֹסֵף אֶת־
 אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
 לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ : י"ג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־
 כָבֵד הִרְעִב מְאֹד וַתֵּלֶה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ
 כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעִב : י"ד וַיִּלְקַט יוֹסֵף אֶת־
 כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ
 כְּנַעַן בִּשְׂבַר אֲשֶׁר־הֵם שִׁבְרִים וַיֵּבֵא יוֹסֵף
 אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתוֹ פֶּרְעָה : ט"ו וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף
 מִאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִאֶרֶץ־כְּנַעַן וַיֵּבֹאוּ כָּל־מִצְרַיִם
 אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוֹת
 גִּדְדָךְ כִּי אָפֶס קֶסֶף : ט"ז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵנו
 מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶס
 קֶסֶף : י"ז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף
 וַיִּתֵּן לֶחֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן
 וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֲמָרִים וַיִּנְתְּלֵם בְּלֶחֶם
 בְּכָל־מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהִיא : י"ח וַתֵּתֵם
 הַשָּׁנָה הַהִיא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה
 וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְחַד מֵאֲדָנִי כִי אִם־תָּתֵם

הכסף

ז וַאֲיִתֵּי־יוֹסֵף יַת־יַעֲקֹב אָבוֹהֵי וְאֶקִּימֵיהֶם
 קֶדֶם פֶּרְעָה וּבְרִיד יַעֲקֹב בֵּית־פֶּרְעָה : ח וַאֲמַר
 פֶּרְעָה לַיַּעֲקֹב כִּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ : ט וַאֲמַר
 יַעֲקֹב לַפֶּרְעָה יָמֵי שְׁנֵי תוֹתְבוֹתֵי מֵאָה וַתִּלְחַן
 שְׁנֵי זַעֲרִין וּבִישׁוֹן הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא
 אֲדַבִּיקוּ יַת־יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּיָּמֵי
 תוֹתְבוֹתֵיהוֹן : י וּבְרִיד יַעֲקֹב בֵּית־פֶּרְעָה וּנְסַף
 מִן־קֶדֶם פֶּרְעָה : י"א וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יַת־אָבוֹהֵי
 וַיַּת אֶחָוֵהֵי וַיֵּהֵב לְהוֹן אַחְסָנָא בְּאֶרֶץ
 דְּמִצְרַיִם בְּדִשְׁפִיר בְּאֶרֶץ־רַעַמְסֵס
 כַּמָּא דְּפִקִּיד פֶּרְעָה : י"ב וַזֶּן יוֹסֵף יַת־אָבוֹהֵי
 וַיַּת־אֶחָוֵהֵי וַיַּת כָּל־בֵּית אָבוֹהֵי לְחִמָּא לְפּוּם
 שְׁפֵלָא : י"ג וְלִחְמָא לִית בְּכָל אֶרֶץ אֲרִי־
 חַמָּא כַּפְנָא לְחֵדָא וְאֶשְׁתַּלְּהֵי עִמָּא דְּאֶרֶץ־
 דְּמִצְרַיִם וְעִמָּא דְּאֶרֶץ־כְּנַעַן מִן־הַקֶּדֶם
 כַּפְנָא : י"ד וְלִקַּט יוֹסֵף יַת־כָּל־כֶּסֶף
 דְּאֶשְׁתַּכַּח בְּאֶרֶץ־דְּמִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ־כְּנַעַן
 בְּעִבּוּרָא דִּי־אֲנָוִן וּכְנִין וְאִיתֵי־יוֹסֵף יַת־כֶּסֶף
 לְבֵית פֶּרְעָה : ט"ו וְשִׁלִּים כֶּסֶף מִאֶרֶץ־
 דְּמִצְרַיִם וּמִאֶרֶץ־כְּנַעַן וְאֶתוֹ כָּל־מִצְרַיִם
 לְנֹת־יוֹסֵף לְמִימֵר הִבֵּה־לָנָא לְחִמָּא וְלָמָּה
 נָמוֹת לְקַבְּלָךְ אֲרִי־שִׁלִּים כֶּסֶף : ט"ז וַאֲמַר
 יוֹסֵף הֲבֵנו וַיִּתִּיכּוֹן וְאֶתָּן לָכוֹן בְּגִיתִיכּוֹן אִם־
 שִׁלִּים כֶּסֶף : י"ז וְאִיתִּיּוּתִי וַיִּתִּיהוֹן לְנֹת־
 יוֹסֵף וַיֵּהֵב לְהוֹן יוֹסֵף לְחִמָּא בְּסוּסוֹרְתָא
 וּבְגִיתֵי עֲנָא וּבְגִירֵי תוֹרֵי וּבְחֲמָרֵי וְזַנִּינוּן
 בְּלִחְמָא בְּכָל־גִּיתֵיהוֹן בִּשְׁתָּא חֵדָּיא :

תנייתא

יונתן בן עוזיאל

קמו

יחברו בארעה דגשו ואין תפיקתא דאית בהום גזברין דחילא ותמוניוון רבני גימי על רידי : ז ואייתי יוסף ים
 ועלב אבוי ואקמייה קדם פרעה רבדיך יעקב ית פרעה ואמר יהא רעוא דוקמלון מוי דגלוס ויעדי בפנא מן עלמא
 ביומך : ח ואמר פרעה ליעקב בקה אינן יומי שני חייך : ט ואמר יעקב לפרעה יומי שני תרבותי
 מאה ומלתי שניו קלילין וכישין הוי יומי שני מן דמן שלייתי ערקית מן קדם עשו אחי ואותותי בארעה דלא דיני
 וקדון בעידן סימתי נחמתי לאתותבא הקא ולא אדביקו יומי ית יומי שני מן אבהתי בימי תרבותהון :
 י וברוך יעקב וגו' : יא ואזכב יוסף ית אבוי ית אחוי יתב להון אחקנא בארעה דמצרים דבית שפא
 ארעה בארעה דפילוסין היקמא דפקיד פרעה : יב ון יוסף ית וגו' לתמא לפום דמצטרך לשפליא :
 יג ולתמא לית בכל ארעה ארס תקיף בפנא להדא ואישתלהון ביירי ארעה דמצרים ודיירי ארעה דקנען מן
 קדם בפנא : יד ולקיט יוסף וגו' ואייתי יוסף ית בפסא בבית היקמא דפרעה : טו ושלים כספא וגו' :
 יז ואמר יוסף חבו גיתכון ואמן לבין מוזן בגיתכון אין פסד בפסא : יח ואייתי ית גיתרון ליוסף ויתב להון
 יוסף לתמא דסוקטון וקגרי עגא וקגרי תורי ובתקרא ונגינו וגו' : יח ושלמית שפא הווי וארי כל
 מצראי

רשי

לי . על אן שלי : (ז) ויברך יעקב . היא שאלת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לשרקים שבו"דיר סע"ו : (ט) שג
 מגורי : יתי גרותי כל ימי הייתי גר בחרץ ולא השיגו כטובה : (י) ויברך יעקב . כדרך כל הנפטרים מלפני שרים ומכרכים אותם ונטלים
 השות ומה ברכה כרכו שיעלה טולם לרגליו לפי אין מנרים שותה מי גשמים אלא טולם עולה ומשקה ומכרכו של יעקב ואילך היה פרעה
 בא על טולם והוא עולה לקראתו וטעק את הארץ נתחומא : (יא) רעמסס . מארץ גושן היא : (יב) לפי הטף . לפי
 צרף לכל בני ביתם : (יג) ולחם אין בכל הארץ . חזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב : ותלה . כמו תלוא
 לשון עיפות כתגומה ודומה לו . (משלי כו) כמתלהל כיורה זקום : (יד) בשכר אשר הם שוברים . כותבין לו את הכסף ג
 (טו) אפס . כתרגומו שלם : (יז) וינהלם . כמו וינהגם ודומה לו (ישעיה נא) אין מנהלה (תהלים כג)
 עכתי מנחות ינהלני (יח) בשנה השנייה . לשני הרעב : כי אם הם הכסף וגו' . כי אשר הם הכסף והמקנה נכח
 הכל

באר רחובות דקדוקי רשי

פניה כתב רש"י מן הפחותים והיינו החלומים לכן הוצרך לומר בקיפין באומותן לרעות לאן ורצה לומר לענין זה היו אנשי חיל ובעלו כח לרעות
 לאן אבל לענין מלחמה היו חלשים : (י) עין כספר השרשים שחבר הרד"ק באורם להם תמואל דדברי רש"י הלא הויה דברי הגאון
 רבינו סעדיה ז"ל דכתב חילת ותלה הויענין עיפות ובלאז (כל"א מילוי) אבל הרד"ק סס כתב דעת עזמו דמלת ותלה הויענין
 טעמו כי תרוב הרעב אדם יוצא מדעתו ולפי דכ"ו כפירושו של הרד"ק מנרים היתה משונה עופני הרעב : (יא) משום דענין אפס משמש גם כן
 לענין קלות הארץ כמו כל חכמי ארץ דלא יתכן כאן לכן קאית דזה הוה כתרגומו שלם . אפס (עו א"ו גא"ו גא"ו גא"ו הכסף) :
 (יב) משום דענין מלת הנהלום והיינו מן עץ שכל וקטוה דלא יתכן כאן לכן הוצרך לפרש דזה הוה לשון הנהגה וינהלם (ער הט"ו אגפיהרט) :
 (יח) הוצרכתי

רשב"ם

תקנה רבני חילא לפרוורבנו : (ט) חעט ורעום . לפי שראש יעקב כעיוון ון יותר מדאי שאלו כמה ימי שני חייך השיב לו יקם
 חעט הם הכל רעים הם ולכן איני נראה כעיון ון יותר מדאי : (יג) ותלה . כמו ותכה חכעם עיני . ה"י יעקב לפיכך חפיק ה"י וכן
 נה חור : אין מנרים ותרן נענו . אבל הרמקנות יותר מארץ כנען לא היו כתיבם לארץ מנרים כי רחוקות יותר מדאי לו שאל לא היה
 סס

מכלל יופי

הטף : (ג) (ככד) י ענון כבודו והוא האר :
 (וחלה) : ענינו ותשתגע כי מרוב הרעביעא האדם
 מדעהו ושרשו להה והגאון רבסעדיה פירש כמו ותלה
 כלומר כאדם הנלאה לא ידע מה לעשות : (יד) (שוברים) .
 קונה השכר קרא שובר : (טו) (ויהום) . שרשו המס
 ולדעה רבי יונה הוא מן הקל ויחנן שיהיה מבני נפעל .
 (ביאס) . פועל עבר בשקל כראשית לו (כיהפך בכח
 יעקב) וענינו כלה הכסף : (יח) (לא נכחד) ענון
 עא 76 ההקשר

סלסף ומקנה הבהמה אל-אדני לא-נשאר
 לפני אדני בלתי אס-נוניתו ואדמתו :
 יש למה נמות לעיניך גם-אנחנו גם-
 אדמתנו קנה-אתנו ואת-אדמתנו בלחם
 ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן
 זרע ונהיה ולא נמות והאדמה לא תשם :
 כ ויקן יוסף את-כל-אדמת מצרים
 לפרעה כי-מכרו מצרים איש שדהו כי-
 חזק עליהם הקניב ותהי הארץ לפרעה :
 כא ואת-העם העביר אתו לערים מקצה
 גבור-מצרים ועד-קצהו : כב רק
 אדמת הכהנים לא קנה כי חזק לכהנים
 מאר-פרעה ואכלו את-חקם אשר נתן
 להם פרעה על-כן לא מכרו את-אדמתם :
 כג ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם
 היום ואת-אדמתכם לפרעה הא-לכם
 זרע וזרעתם את-האדמה : כד והיה
 בתבואת ונתתם חמישית לפרעה וארבע
 היתר יהיה לכם לזרע השדה ולאכלכם
 ולאשר בבתיכם ולאכל לשפכם :
 מה ויאמרו החיתנו נמצא-הן בעיני אדני
 והיינו עבדים לפרעה : כו ויגש אתה יוסף
 לחק עד-היום הנה על-אדמת מצרים
 לפרעה לחמש רק אדמת הכהנים לבדם
 לא היתה לפרעה : כז וישב ישראל
 בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו
 וירבו מאד :

ק"ו זה לאל סימן : ומפסירין כי חזקאל סימן ל' וזאתה כן
 שם קח לי עץ : אין כאן פסקא כלל כי אסריוח אות אחת :
 ויחי

מפסיר

תנויתא נאמרו ליה לא-נבסי מן-רבוני
 אלהין שלים כספא וגייתי בעירא לות-רבוני
 לא אשתאר קדם רבוני אלהין גויתנא
 וארענא : יש למא נמות לעיךך אף-אנחנו
 אף-ארענא קני-יתנא-נת-ארענא בלחמא
 ונהי אנחנו וארענא עבדין לפרעה ותב
 בר-זרע ונהי ולא נמות וארעא לא תבור :
 כ וקנא יוסף ית-כל-ארעא דמצרים
 לפרעה ארי-ובינו מצראי גבר תקליה ארי
 תקיף עליהון כפנא ונתת ארעא לפרעה :
 כא וית-עמא אעבר ימיה מקרי לקח
 מסוף תחום-מצרים ועד סופיה : כב לחוז
 ארעא כומריא לא קנא ארי חולקא לכומריא
 מן-קדם פרעה ואכלין ית-חולקיהון די הפ
 להון פרעה על-כן לא זבינו ית-ארעהון :
 כג ואמר יוסף לעמא הא קניתי יתכון
 יומא-דין וית-ארעכון לפרעה הא-לכון
 בר-זרע ותזרעון ית-ארעא : כד ויהי
 באעורלי עולתא ותתנון חד-מן-חמשא
 לפרעה וארבע חולקין יהון לכון לבר-זרע
 חקלא ולמיכלכון ולאנש בתיכון ולמיכל
 לשפכון : מה ויאמרו קני-יתנא נשכוח
 רחמין בעיני רבוני ונהי עבדין לפרעה :
 כו ושוי יתה יוסף לגוירא עד-יומא הרין
 על-ארעא דמצרים דיהון-יתבין חד-מן-
 חמשא לפרעה לחוד ארעא דכומריא
 בלחודיהון לא הנת לפרעה : כז ויטיב
 ישראל בארעא דמצרים בארעא דגושן
 ואתסינו בה ונפישו וסגיא לחדא :

מפניו לנחיה בשמא חנוכה ונמר ליה לא נכסי מן רבוי צורים שלים בספא ונתי בערא לרבוני לא אשמעי
 לנא חכמ רבוני אלתו גרפינו וארעו : יט לקא נמור וענד בקו ארף און ארף ארעו קני ימו ונת ארעו בלקמא
 ונתי אנו וארעו עקדיו לפרעה נחב בר ורעא ונתי ולא נמוז ואבע לא משחיתים : כ וקנא יוסף ית כל ארעא
 ומצראי לפרעה צורים ונתי מצראי ובר תקליה צורים
 מקיף עליהו בקנא ונתי ארעא תליקא לפרעה :

ירושלמי

כא ונת עמא ומדוקמא אעבר ונתי לקודקמא ונמא
 ומדוקמא אעבר לקודקמא מן בגלל אחוי דיוסף דלד
 ומקרו גלולאי קניו מן טלמלינו מסיפי תחום מצרים
 ועד סופיה : כב לחוד ארעא דמרבקמא לא וכן מן בגלל דחמו ליה זכותא בנמו דרעא רבוניה למקטליה
 וישכחיה מן דין קטול וכבס ארום חולקא אמר למתקבא להום מלנת פרעה ואכלין ית חולקתהו דיתב להו פרעה
 קניו מן לא ונתי ית ארעונו : כג ואמר יוסף וגו' : כד ונתי באישוניה במקנניש עללקא ונתינו חוקמא
 לפרעה וארבע חולקין ונתי לבין לבר ורעא דארעא ולמיקליכו ולפרנס בתיכו ולמיקול לטף לבין : כה ואמר
 קיימתנא וגו' : כו ונתי יוסף לגורא עד ונתי על ארעא ומצרים לפרעה למיטב חוקמא מן עללקמא
 לחוד ארעא דמרבקמא בלחוריהו לא רנת לפרעה : כז ונתי ישראל דארעא ומצרים וקני להו בתי
 מקרשין ופלטין דארעא דנשו ואחסינו בה אחקנת תקלין וקרמין ונפישו וקניאו לתרא :

ויהי

רשי

הכלל ד' ד' ד' ד' : בלתי אסגויתו . כמו אס לא נוייתו : (הגרא"ס וכן בדפוס יסן ועיינ כנ"א מייסכנירסא סנייה) :
 (יט) והוורע : לורע החרפה וחף עלפי אחר יוסף ועוד ה' שנים אשר אין חרש וקציר חכיון סבל יעקב לחזרים בלתי כרעה לרגליו
 והתמיל לורע וכלה הרעב וכוונ סניו כחוספתא דסייה : לא השם . לא תהא חממה לא תבור לשון סדה כור סליו מרוס :
 (כ) ות' הארץ לפרעה . קמיהלו : (כא) ואת העם העביר . יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ
 והויס סלעיה וסכרטה . ולא הולך הכתוב לכונן חלח (חולין) להודיע שכתו של יוסף שנתכוון להסיר חרפה מעל
 אחיו ולחייב קורין חותם גולים : מקצה גבול מצרים וגו' . קנעה לכל הערים אשר במלכות מצרים מקנה גבולה ועד קנה גבולה :
 (כב) הבהנים . הכוונס כל לשון כן ונתי לחלית לחלית חותן חותן סהם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן חון : חק
 לכהנים . מן כן וכן לחס ליום : (כג) הא . כמו הנה (כמו יחזקאליו נס אני הא דרך בראש תתי) :
 (כד) לורע הישרה . סכלכה : ולאשר בכתבים : ולאכול העבדים והזמחות אשר בכתבים : טפסם . כניס
 קעיס : (כה) נמצא חן . למצות למצות כמו חזרת : והיינו עבדים לפרעה . להעלות לו המס הזה ככל סנה למק
 סלח ועבור : (כז) וישבי ישראל בארץ מצרים . וזין כחין נשן סניא מארץ מצרים : ויאחזבה . לשון אחזה :

חסלת פרשת ויגש

ויהי

רשב"ם

סדרע גדול כלק : (כא) העביר אותם לנרש . כמו טעסה סכרתי כדכתיב אל ארץ כנען כד' שלט יעזוב כח חוקה א' א' א' א'
 כפרו לחת מורה : חסלת ויגש מיסוד רבינו שמואל

ויהי

מכלל יופי

החטת וההעלמה : (אפתם) כאמת : (יש) (למה) .
 בא עפ הלמ"ד שפירושו כעבור : (נסארמתו) : הארמה
 שהיא שוממה היא כמו מתה שאינה מוציאה עיטבועץ פרי
 כמשפט וכן אמר לא השם : (אנהו ואדמתו עבדים) .
 פירוש כי הארמה כעבד לבעליה : (לא השם) . שרשו
 ישק ענין שממה ולרעה רכי יהודה שרשו אשם וכמשפטו
 תאשם . בהנעת דאלף כשוא ופגול או כשוא לכדוכמו
 הוסיף תאשם שוכותו . ויתכן למר בי הווא

מפעלי הכפל . (כב) (הכהנים) . כל עובד יקרא
 כהן ואפילו עובד ע"ז והרגומו כומריא והם עובדי ע"ז לבושי
 שחורים מענין חיכה עורנו כהגור נכמרו שפירושו
 נשחרו : (כג) (הא רכב) . כמו הנד :
 (כד) (חמישית) . בנוח כין המסוהשין המורר הדגש
 בחמישה הוא מורה חלק מחמישה : (הידוה) . נקרא
 החלקי שהוא מקום מוכן לאדם חלקו : (כו) (וישב
 ישראל) . דרך פלל רוצה לומר בני ישראל :
 ויהי

כח ויהי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימיו יעקב שני חיו

כח ויהי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימיו יעקב שני חיו

שבע שנים וארבעים ומאת שנה :

כט ויקרבו ימיו ישראל למוות ויקרא

לבנו ליוסף ויאמר לו אם לא מצאתי חן

בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית

עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים :

ל ושכבתי עם אבותי וישאתני ממצרים

ויקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה

כדברך : לא ויאמר השבעה לי וישבע לו

וישתחו ישראל על ראש המטה : פ

מח א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף

הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את

מנשה ואת אפרים : ב ויגד ליעקב ויאמר

הנה בגד יוסף בגדי אלקי ויתחוק ישראל

וישב על המטה : ג ויאמר יעקב אל יוסף

אל שבי נראה אלי בלתי בארץ כנען ויברך

אתי : ד ויאמר אלי קני מפרד והרבייתך

ונסתיד לקהל עמים ונתתי את הארץ הנות

לורגת אתרוד אהנת עולם : ה ועתה

ישן בגיך הקוללים לך בארץ מצרים עד

באי

רשי

כט וקרבו ימיו ישראל למוות ויקרא

לבנו ליוסף ויאמר לו אם לא מצאתי חן

בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית

עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים :

ל ושכבתי עם אבותי וישאתני ממצרים

ויקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה

כדברך : לא ויאמר השבעה לי וישבע לו

וישתחו ישראל על ראש המטה : פ

מח א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף

הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את

מנשה ואת אפרים : ב ויגד ליעקב ויאמר

הנה בגד יוסף בגדי אלקי ויתחוק ישראל

וישב על המטה : ג ויאמר יעקב אל יוסף

אל שבי נראה אלי בלתי בארץ כנען ויברך

אתי : ד ויאמר אלי קני מפרד והרבייתך

ונסתיד לקהל עמים ונתתי את הארץ הנות

לורגת אתרוד אהנת עולם : ה ועתה

ישן בגיך הקוללים לך בארץ מצרים עד

באי

רשי

דמצרים

(כח) ויהי יעקב : (ב"ר) לפי פרשה א סתומה לשיטתו שבע עשרה שנים ויחיה ישראל ויגד ליוסף ויאמר לו אם לא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים : (כט) ויקרבו ימיו ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם לא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים : (ל) ושכבתי עם אבותי וישאתני ממצרים ויקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך : (מ) וישתחו ישראל על ראש המטה : (נ) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים : (ס) ויגד ליעקב ויאמר הנה בגד יוסף בגדי אלקי ויתחוק ישראל וישב על המטה : (פ) ויאמר יעקב אל יוסף אל שבי נראה אלי בלתי בארץ כנען ויברך אתי : (צ) ויאמר אלי קני מפרד והרבייתך ונסתיד לקהל עמים ונתתי את הארץ הנות לורגת אתרוד אהנת עולם : (ק) ועתה ישן בגיך הקוללים לך בארץ מצרים עד באי

בת יוחי יעקב בארעא דמגזרים שבקרי שנין והו' יומי יעקב מכוס יומי חיי' מאה וארבעין ושבע שנין
 כט וקרוב יומי ישראל לקמת בקרא לקריה ליוסף ואמר ליה אין ברוך אשכחית בתמיך קרוב שני
 וקטליני ממזרים ותקברני בקברתחון ומן בגלל דהוא קריה לא שני יריה אלהו אמר אגא אעביד בשיתקרב
 לא ואמר קיים לי וקיים ליה ומו' ד אהגלי עליו

ירושלמי

ושבת ישראל על ריש ברגושה :

אמרך שכיב כביע ודבר נת חרון כני עמיה נת מנשה נת אפרים : ב ותיאר ליעקב למימר הא ברך יוסף אתי
 לומר ואמרך ישראל ותיב על דרגשא : ג ואמר יעקב וגו' : ד ואמר לי הא נא משיש לך ומסגי לך
 עייתניך לכנישת שבטיו ואיתו ירו ארעא הקדא לקרב בתרה אהסנת עולם : ה וקדון חרון בגך דאיתילידו לך

בארעא

רשי

(שבת נדרים מ) • דבר אחר • על ראש המטה על סמיתא מוטו עליה ולא היה בה רשע שהרי יוסף חלף הוא ועוד שכנסה לכין חזים
 והרי הוא עומד כדקו : (א) ויאמר ליוסף • אחד מן המגידים והרי זה מקרא קצר ויש אומרים אמרם היה רגיל לפני יעקב בתלמוד
 וכשהיה יעקב בדרך גושן הלך אפרים אל אחיו לאמרם להגיד לו : ויקח ארזי שני בנין עמו • כדי שיכרכס יעקב לפני אותו :
 (ב) ועד • המגיד ליעקב ולא מירש מי והרכס מקראות קצרו לשון : ויתחוק ישראל • אשר חף על פי שהוא בני חלף הוא אהלק
 לו כבוד ונאן שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי וכן אליהו וישנס מתגווגו : (ד) ונתחך
 לקרול עמים • כשרני שעתידים לאת מוננו עוד קהל ועמים ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גויס גוי אחר ליעל כנימין קהל גוים הרי
 טנים לבד מכנימין וטוב לא כולד לי כן למדני שעתיד אחד משכטי לי חלק ועתה אותה מתנה אלי כותן לך : (ה) דהגולדים לך עד באי
 אליך • לפני כתי אלק כלומר שגולדו משפרשת מתי עד שאתי אלך : לי הם • כמסנן שאר בני הם ליטול חלק בדרך חיש כנגדו :
 ומולדתך

באר רחובות דקדוקי רשי

(א) כולכת לדעת דאם שכתבש"ו ועוד מנינו וכו' הוא כמוד דבר אחר או כמו אי נמי ורצה לומר דווקא למירוש הראשון דמלת ושכתי
 ענין שכיב ממש היא ולא הגויעה הוכרחנו לומר דמקרא זה מחובר לסוף המקרא שלמניו דלי לא תימא הכי אלא דמקרא זה באפיה נפשיה קאי
 והיה אם כן מלת ושכתי לשון מוי גשור וכלו יאמר המכירי (ליג טיך בייא מייבי עלטרין) לפי זה מלת ושכתי מוארם
 וקברתי בקברות מויתרות לגוייהו כיון דכבר זכרו בהכרח להשכיב אותן גם אבותיו כודאי ישאלו מוזרים ויקברנו בקברותם אלא על
 כוונת מלת ושכתי הוא דכוק למקרא שלמניו והכי קאמר ליה כאשר תקיים בי אלנא תקברני כוזרים או כודאי ושכתי עם אבותי
 (ועד חך גויס ליגו) עם אבותי וכשאתי כודאי (אוי' דא וועשט מיך גויס טראגין) מוזרים ובהל שגירא לשא דקרא הוא וקרא אל
 שמדקדוקי עתיר הכטוח ודרכו לבוא כשלא יתירא • והדר קאמר רש"ו ועוד מנינו וכו' הוא דבר אחר ורצה לומר דלעולם מלת ושכתי מקרא
 מאפיה

רשב"ם

יוחי (כט) ויקרבו ימי ישראל לתות • כל יוקוס אחדס חפץ לזות את בניו לרדך לאמר ויקרבו • וכן ויהי כיון ויקח וגו' ויקרא את
 עשו וגו' לא ידעתי יום מותי • וכן ויקרבו ימי דוד למות ויגו את שלמה בנו • ויעקר התחלת פרשה זו מן יושב ישראל
 בדרך מוזרים וגו' כי עליו מחובר יחי יעקב אלא שלא רצו הקבלות לסיים פרשת יגיש בותיהו בדרך לפרעה וסיימה בוישב ישראל : שיש נא
 ידך כבר פירשתי ואל עכד אברהם : (א) וישתחו ישראל ליוסף מוקוס סביה על המטה : (א) ויאמר ליוסף • אדם אחד אחר
 וכן יגד המגיד ליעקב • (ב) ויש על המטה : הורגליו למטה ארץ ולבך כתוב לאסינו ויניח יוסף אתם חיים ברכו וגם להגיד
 חזקו של יעקב שכל דברי צוואתו עשה בשינה ורגליו על ארץ עד שסיים כל דבריו ואח"כ ויאסף רגלי אל המטה הכניסם אל המטה כמו ואספת
 אל תוך ביתך : וחן חיים מוסף חותי הביתה : (ג) נראה אלי כלון בשום חזקן ארם • ותיב אלי אל שדי פרה ורטה : (ס) ועתה
 שני כנין וגו' • כלומר מואר שנתן לי הקס"ב את ארץ כנען הרי בראתי ליעזובך • כבוד ליעול פי שני שבעים ולבך שני כנין וטלו כנגד ראשן
 ושענון

מבלל

יופי

ויוחי (לא) (וישהחו ישראל על ראש המטה) • שהארם שוכב עלה ופושט עצמו ונשען עליה
 מוענין במחלים גטיו שהוא ענין פשיטה ומתיחה :
 מוח (א) (ויאמר ליוסף) • האומר וכן יגד ליעקב
 עב 72 המגיד

באי אליך מצרומה ליהם אפרים ומנשה
 בראובן ושמעון יהוידן : ו זמול רחל
 אשר הולדת אחריהם לה יהיו על שם
 אחיהם יקראו בנחלתם : ו זאני בבאי
 מפני מטה עלי רחל בארץ כנען בדרך
 בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם
 בדרך אפרת הוא בית לחם : ח וירא ישראל
 את בני יוסף ויאמר מי אלה : ט ויאמר
 יוסף אלי אביו בני הם אשר נתת לי אלהים
 כזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם :
 י ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות
 ויש אדם אליו וישק להם ויחבק להם :
 יא ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך
 לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את
 זרעך : יב ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו
 וישתחו לאפיו ארצה : יג ויקח יוסף את
 שניהם את אפרים בימינו משמאל ושרא
 ואת מנשה בשמאלו מימין וישראל ויש
 אליו : יד וישלח וישראל את ימינו וישת
 על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו

שני

דמצרים עד מימי לנתך למצרים דילי
 אינון אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהוידן
 קרמי : ו זבנין דתוליד בתריהון דלך יהוידן
 על שום אחוהון יתקרון באחסנתהון :
 ז ואני במימי מפדן מיתת ועלי רחל
 בארץ דכנען באורחא בעוד כרוב ארץ
 למיעל לאפרת וקברתה תמן באורח אפרת
 היא בית לחם : ח נהוה ישראל יתבני
 יוסף ויאמר מן אילין : ט ויאמר יוסף
 לאביו בני אינון די דיהב לי יי הקא ויאמר
 קריבינון כען לורתי ואברכנון : י ועיני
 ישראל יקרן מסיבו לא יכיל למחזי וקמי
 יתהון לנתיה ונשיק להון ונפף להון :
 יא ויאמר ישראל ליוסף מחזי אפך לא
 סברית והא אחזי יתי יי אף יתבך :
 יב ואפיק יוסף יתהון מן קדמוהי וסגיד
 על אפוהי על ארץ : יג ודבר יוסף ית
 תרויהון ית אפרים בימיניה מסמאלא
 וישראל וית מנשה בסמאליה מימינא
 וישראל וקריב לנתיה : יד ואויש ושרא

על

רשי

ית

(ו) וסולדתו - חס תוליד עוד לא יהיו כמנין בני אלה כתיב שכי אפרים ומנשה יהיו ככללים ולא יהא להם שם כשכמים לניין
 כנחלה ואף על פי שחלקה הורן למנין גלילות כדכתיב לרב תרכב נחלתו וכל חים ואיש נשל כסוה חן ון הבכורות וכל מקום לא תקרלו
 שכמים חלח חלו (להסיל גורל הורן למנין שמים השכמים וכשיח לכל שכט ושכט ודגלים לוח ולוח) : (ז) ואני בבאי מפדן ונו
 ולף על פי שחזי חסרית עבך להזכירי ליקבר בהרן כנען ולא כן עשיתי לחמך שהרי משה פוחד לבית לחם : כברת ארץ - מדת ארץ
 דהם אלמים אמה כבודת תמוס שכת בדברי רבי משה הדרשן י ולא תאחר שעכבו עלי נשמים מלהולוכה ולקברה בחברון עת הנריד הוה
 שהארץ תלוה ותנוקת ככרה : ואקברה שם - ולא הולכתיה חמילו לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלכך עלי חבל דע לך שעל
 פי דיבור קברתיה שם שתאל לעזרה לכניה כשתלה אותם נחוראדן וזיו עוכרים דרך שם ינחת רחל על קברה וכוכה ומבקשת עליהם
 כחמים שנאמר (ירמיה לא) קול כרמה בשפת עוגו והקב"ה עשיבה יש שבר לפעולתך נחם ה' וצנו בניו לגבולם - ואונקלוס תרגם כיוס
 חרעא כדי שבור סריות חס (ספרים אפרים ארץ) ולומר אני שיהיה להם קנס שהיו קורין חומו כדי מחרושת חמת קורית דא בלע"ז כדחמדיון
 כרובותי כתיב דחסיק תעלש מתי כרבל : (ח) וירא וישראל את בני יוסף - בקס לכרכס ומסתלקה שכניה מאמו לפי שיתיד ירכס
 ואת כלבנות מאפרים ויהא ופניו ממנשה : ויאמר מי אלה - מהיכן יזו חלו שחיק ראויו לכרכה : (ט) כזה - הראה לו שער
 פדוסין ושער כתובה : (י) וקס יוסף רספיו על הדבר אקס עליו דוס קודם : ויאמר קחם נא אלי ואברכם - זה שאתרסעוס

הושע

בארצא דמקצבים עד דאחריה לזוך למצבוס די לי אינון אפבוס ומעליה כראובן ושמועון מתחשבין לי : ו רבנן
 די תוליד בתריהון דילך יהוה על שום אחיהון ותקרוהו באהמניהון : ו ואנא דבעיתי מינך למקברי עם אבהתי
 מימת עלי רחל בהקיף בארצא דקנען באורתא בעוד סוגעי ארעא למיעיל לאפרת ולא זבולית לסוכרותה למקברה
 מטעבת בפילתא דקברה מין באורח אפרת היא בית לחם : ה ותמיה ישראל ית בנו דיוסף ואמר מן מאן
 איתלידך לך אליו : ט ואמר יוסף לאביו בני הינו דיעב לי מוקרא דיי קדין בהקבא דעליה נסיבות ית אקנת ברה
 דינה דבהך לאינתו ואמר קריביון דדון לורי ואיבריביון : י ועיני ישראל יקרו מן סיבר ולא זבול למימתי
 דקריביון : יא ואמר ישראל ליוסף סתבי סבר אסף לא תשיבת והא אחמי יתי יי וגוי : יב ואפיק יוסף
 עתהון סלנת רכובו וסגיד וגו : יג ודבר יוסף ית פרוהוס ית אפבוס מן צטר ומיניה דהוא שמאליה דישראל
 נת קנשה מן צטר שמאליה דהוא ומניא דישראל דקריב לנתיה : יד ואשיט ישראל וגוי פנג ית דוי ארום

מנשה

רשי

(הוש' יא) ואכתי תרגלתי לאפרוס קחם על זרועותיו תרגלתי רוח כיעקב כשכיל אפרים על שלקמן על זרועותיו : (יא) לאפללתי
 לא מוכתי לבי לחשוב מחשבה שרחה פניך עוד . פללתי . לשון מחשבה כמו (ישעיה פז) הכיחי עשה עמי פליטה : (יב) ויוצא
 יוסף אהם . לאחר שנשקס הושיאם יוסף ויועם כרכו כדי לישבם זה לזמון וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולכרכם : וישתחוו לאפיו
 כשחזר לאחוריו ולפניו חיו : (ג) את אפרים בוימינו משמאל ישראל . סא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל חברו וכיון שהוא
 הככור מזומן לכרכם : (ד) שכל ארת ידיו . כתרומו

באר רחובות דקדוקי רשי

כאמיה נמטיה היא ולי נמסו דמלות וכשאלתי מזמרים וקברתי בקבורתם ניוותרת הם הא ינח כלאר כאמר דמלת ושכתי היא לשון
 מוכה ומת אכן אי אחריון מלת ושכתי היא כגויעה וכדאשכחן כדוד לאו מיוותרת מדיה וכי קאמר ליה ושכתי (אין ווער בר גין) עם אבותי
 וכשאלתי וממרים (דער פאך ווערשטו מין טראגין) וממרים וקברתי (ווערשטו מין טראגין) בקבורתם : (ב) כתב
 המדקדק

רשב"ם

ומענין . עד באי לפני כואי . כדכתיב וליוסף יולד שני בנים כטרם תבא שנת הרעב כלומר קודם שבאתי מצרימה : (ו) ומו ולדתך
 בניך אחי בניך שגולדוך אחרי כחי כאלו שכע עשרה שנה שתייתי כאן על סם אחיכם יקראו ולא יהיו שבטים כי אם בתי אבות כי כל שבטים
 נפשו שבו כשעת ביהת יעקב בין בנים בין בני בנים היו כתי אבות ולהם כתחלקה הארץ כדאמרין בככא בתרא וכדכתיב כפנחש אפי' בכני
 פני . לתזרון משפחת הצנורו לחמול משפחת החיולי . וכן רבני בלע ארד וכענין וגו' וכתבי לכסוף לאלה תחלק הארץ כנחלה וגו' .
 לשמות משותפות אבות יתלו וכן בני בניו על יוסף שגולדו אחרין יקראו על סם אחיכם כנחלתם והיו בתי אבות כדכתיב כפרשת פנחס .
 (י) וחי בכנזי חפזן . כאותו הדרך לאחר שרכבו הקב"ה עתה ויחל כאותו הדרך בעוד הרבה דרך עד היישוב לכן קברתיה בדרך כי לא היו
 פתי לקיבה האלל לאלה כמערת המכפלה ושלא יפשיעוהו יוסף על אחיו הוטרך לומר כן : (ח) וירא ישראל . אף ע"פ שכתוב לפניו
 ולא זבול לראות . יש רוח דמות אדם ואין נוכח דמות פניו : וכן לא יראי האדם אכתבי רחיתי (כ"א וזרחי) את ה' : (ט) כזה .
 במלכות הואת : (יא) ראה . כמו ראות וכן עשה כיום הזה : לא פיללתי לא דכתי בלבי כל פילול לשון דין וכן ויעמוד פנחס ויפלל
 עשה נקמה . כדכתיב וקם מתוך העדה וקח רומח כידו וגו' לשון נקמת דין : (יג) את אפרים כימיני . להושיבו אלל שמאלו של
 ישראל : (יד) שכל את ידיו . כמו שכל זהו לשון אדם מועקס וכפתל כי מנשה הככור . ויודע היה יעקב שיוסף בני הכיחם שיהא
 מנשה

מכלל יופי

המגיד והוא מקרא קצר : (ו) (ומולדתך אשר הולדת) . פירוש בנים שהוליד אחריהם : (ז) (עלי) .
 כמו כראשית ג' הצאן והבקר עלות עליו"ל כי הוא היה הולך לאטו לרגל המלאכה ולא יכול לעזוב המלאכה
 ולנשאה לבית לחם כל שכן למערה וזה שאמר עליו ואם היה נושא לרגל המלאכה היתה מסרת אולי ימי קץ היו :
 (כעד) ענין הזמן ההוא : (כברת ארץ) פירוש כמיל שכן מרדך מקבורת רחל לאפרת ועיין בסימון ל"ה :
 (ח) (ירא ישראל) פירושו ראם ורא המרים כילא יכול לראות היטב וזהו לא יוכל לראות כי אחר כך

ואמר וירא ישראל את בני יוסף : (ט) (בזרה) .
 במקום הזה וכן כראשית לח לא היתה בזה קדשה :
 (יא) (לאפלתי) . מן שמות כל ונחז' פלילים ענינו
 המשפט והדין ופירושו לא עשירי משפט ודין בעצמו
 שאוכל עוד ראה פניך . ויש מפרשים פלתי ענין הפלדה
 כי לתפלת שוא הייתי הושב זה הפלה כי באמת הייתי הושב
 שאחיה מות : (יב) (מעם ברכיו) סמוך כלומר מבין ברכיו
 שהיו שם כי מלת עם הבא בזה הענין וכן שמואלכ מעם
 השלחן כראשית כד עם באר לחוראי . (יד) (שכל
 את ידיו) הוא פועל יוצא מהדין

על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה
 הבכור: טו ויברך את יוסף ויאמר
 האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם
 ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום
 צוה: טז הפלאך הנאל אתי מקדלע
 יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם
 אבתי אברהם ויצחק וידנו לרב בקרב הארץ:
 ויולישי יז ויקרא יוסף כי יושית אביו ודימינו
 על ראש אפרים ויבוע בעיניו ויתמד גד
 אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על
 ראש מנשה: יח ויאמר יוסף אל אביו
 לא-כן אבי כי-זה הבכור שים ימינך על-
 ראשו: יט וימאן אביו ויאמר ידעתי בני
 ידעתי נס-הוא יהיה-לעם ונס-הוא יגדל
 ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וורעו יהיה
 מלא-חגוים: כ ויברכס ביום ההוא לאמור
 בך וברך ישראל לאמר ישמך אלהים באפרים
 וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה:
 כא ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי
 מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל-
 ארץ

שולשי
 מלא ו

ותימיניה וישו על-רישא דאפרים והוא
 זעירא וית-סמליה על-רישא דמנשה
 אחכמנון לידוהי ארי מנשה בוכרא:
 טו וברך ית יוסף ויאמר אלהא די פלחנ
 אבהתי קדמוהי אברהם ויצחק וי דון יתי
 מדאיחני עד יומא הרין: טז מלאבא די
 פנק יתי מכל-בישא וברך ית-עולמינא
 ויתקרי בהון שמי ושום אבהתי אברהם
 ויצחק ובמנו ומא-יסנון בנו בני-אנשא על-
 ארעא: יז ותוא יוסף ארי-שויו אבוהי די
 ימיניה על-רישא דאפרים ובאיש בעינותו
 וסעד ית-דאבתי ולאעדא יתה מעל-
 רישא דאפרים לאנחותה על רישא דמנשה:
 יח ויאמר יוסף לאבוהי לא-כן אבא ארוי
 דין בוכרא שוימינך על-רישיה: יט וסרוב
 אבוהי ויאמר ידענא ברוי ידענא אפה-הוא יהי
 לעמא ואף הוא יסני ובכרס אחוהי זעירא
 וסני מיניה ובנוהי יהון שליטין בעממא:
 כ וברכיננון ביומא ההוא למימר ברוי וברך
 ישראל למימר ושוניך וי באפרים וכמנשה
 וישו ית אפרים קדם מנשה: כא ויאמר
 ישראל ליוסף הא אנא מאית ויהי מימרא-דין
 בסערכון ונתבי יתכון ל-ארעא

רשי

דאבהתכון

אחכמנון בהשכל וחכמה (ג) השכל את ידיו לכך מודעת כי יודע היה כי חכמה הכבוד ואף על פי כן לא שת ישימו עליו: (יז) הפלאך
 אגואל-אחתי: מלאך הרגיל להשתלח אל כנרפי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך ראלהים בחלום ויעקב וגו' חכמי החל בית אל: יברך
 את הנערים: חכמה וחסדים: וירגן: כדגים הללו שפרים ורבים וזמן עין הרע שולטת בהם: (יז) ויתמוך יד אביו: הריסה
 מעל ראש כמו ויתמכה סידו: (יט) ידעתי בני ידעתי: שהוא הכבוד: גם הוא יהיה לעם: ויגדל פעתי דנעין ללאת חשנו
 שהקס"ה עושה גם על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו: שעתיד יכוסע ללאת מוכנו שיחל את הארץ וילמד תורה לישראל: וורעו
 יהיה מלא חגוים: כל העולם יתמלא בלאת סגנון וסמו קשינוייר חמה כנבעון וירח כעמק חילון: (כ) בך וברך ישראל
 סת לברך את בניו ידכס כברכתם ויאמר איס לבנו ישוין אלהים באפרים וכמנשה: וישם את אפרים: כנרכתו לפני חכמה להקדימו
 כרגלים

מנשה בוכרא : טו ויברך ית יוסף ואמר יי די פלחו וגוי : טו והא רעוא קדמך דמלאכא דמינך לי למיפדק
 ימי מכל בישא יברך ית טלייא ויתקרי בהון שמי ושום אבהי אברהם ויצחק והיבמא דבנורי ימא סני כספתי במינא
 קדון בני דיוסף ויתקפון לפני בני ארעא : יז ויתמא יוסף ארום משון אביו ית ד ימיניה על רישא דאפרכס
 ובאיש קדמוי נסענא לידא דאביו וגוי : יח ואמר יוסף לאביו לא קרין אבא ארום דין בוכרא וגוי : יט וסרב
 אביו ואמר דענא קרי דענא דהוא בוכרא ארף חבימא דארף הוא יתי לעם רב נארף הוא יסני ורבת אחיי קל' קא
 יסני ימיר מניה רבניו יהון סניאין בעממא : כ וברכיבניו ביומא ההוא למימר בך יוסף קרי יברכו בית ישראל
 יד ינקא ביומא דמהולתא למימר ישונך יי באפרים ובמנשה רבמניו שבטניא ותמני רבא דאפרים קדם רבא דמנשה
 ומני ית אפרים דיהי קדם מנשה : כא ואמר ישראל ליוסף דהא אגא קטא סופי לקמת ייהי בוכרא דיי בפערכון

וגו

באר רחובות דקדוקי רש"י

המדקדק בעל שורש יהודה בעשר שמות סרק גימל וז"ל השמות אשר הוראתם תורה על לשון נקבה וכו' שמות הנודעות והארוכות כמו
 ונזרים וכו' עכ"ל וכיון שכן דמדינת מנרים בטון נקבה קשה לרש"י דליון לומר כפשיה דקדרא כתן לי אלהים כזה (גאט הט מיר דיא
 קינד גיגעבין היר אין מנרים) הוי למכתבתן לי אלהים כזאת לשון נקבה ומדכתיב כזה לשון זכר על כרחיך להורות הלימוד הראשון
 שטר אירוסין וטר כתובה כי ענין שטר גם כן לשון זכר הוא : (ג) משום דליון לפרש מלת שכל מלשון כהמה משכלת (כל"א פה
 ווארפין) ויהי כזאת הפסוק שהמש"ע ידוכסווא כזרובה וכא"י ימינו על ראש אפרים כלא מתכוין כסכרת יוסף דאם כן הוי לזכות שכל
 כש"י ימין ומדכתיב שכל כש"י שמאלית ודלי הוא כתרמונו אחמניו והיינו שהשכלא חמנה שכל (ער האט נקלינט) :
 משום

רש"י

מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת ימינו על ראש הנזיר ושמאלו על ראש הככר : (טו) ויברך את יוסף . ברכת
 הכנים היא ברכת האב : (יז) ויקרא בהם שמי . שמייה זרעם ורע זרעם : וידגו מנזרת חטופי למד פעל של היה כמו מן כזה
 וינכו מן שם וישנו : (יח) כי ישיב . קודם שזכרם וראה יוסף ששכל את ידיו ויאמר יוסף לאביו לא כן אביו חן לפרש ולומר
 לא יפה אתה עושה אלא היה לו לשאל לאביו מדוע אתה עושה כן אלא כך אמר יוסף ליעקב לא כך סדורים הכנים כמו שאתה סבור שלא
 ידקדקתי להביאם כסדר לפי ימין ושאלך לתת הככר לימין . והנזיר לשמאלך אלא בימיני לקחתי ככור והנזיר שזמלי לכך אתה
 מעקס ידך להסיר אותה מעל ראש אפרים כדי לשימה על ראש מנשה וכן כל לשון הפרה כתובים בקור . קורה אלי אל תירא סורה
 משם לפנות חלו ויסורו חלו סרו משם לכא חלו : (יח) לא כן אביו . לא עשיתי כן אלא הככר לימין (הכתי) והנזיר לשמאלך
 (הכתי) אמר לו יעקב ודעתי בני ידעתי כי חכם אתה והביאתם כסדר לפי ימיני ושאלתי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הככר אבל אני
 מתכוין לתת ימיני על הנזיר שהוא לימין : (יט) ואלכס ואלא : (כ) כך יברך ישראל איש איש את בנו : וישם את אפרים לפני מנשה .
 באומרו ישיך אלהים כאפרים וכמנשה וכן לשון שימה נופל בדברים ואלה המושפטים אשר תשים לפנים . וזאת התורה אשר עס משה שימה
 בפניהם : (כא) הנה אביו מת . ויודע אני משארו
 עותי

מכלל יופי

והודים פעולות כלומר נתן שכל לידיו כאלו עשו כהשכר
 ובהכמות מה שעשו כי מנשה הי' הככר וראה כנבואה כי היה
 קטן בכרכה והוה השכל ביאסה היה גותן ימינו על ראש
 מנשה מהשכל היה כזה כן הוא דרך העולם והדעת
 המתרגם שאמר אחמניו
 לידוהו ולר' יונתן פ"א
 בשרשו : (כי מנשה
 הככר) . היא מלת הטעם
 ופירושו נתן ידיו בשכר כי
 מנשה הככר והיה לו לתת
 ימינו על ראשו אבל לא
 ששכל והבין כרוח הקדש
 כי הקטן יגדל ממנו וזה טעם
 שכל כי מנשה הככר כי אם
 היה משים ימינו על ראש
 וכשרט שכל כשם רבי יונה הבין
 יעקב מידינו רצה לומר מידי
 יוסף כי מנשה הככר לפי
 שהרגיש כי הכיא חלו מנשה
 מימינו שכל וידע כי מנשה
 הככר . ולכ"ג כתב שטעמו
 עוות כטעם שכל נא ענת
 חמיתופל אעפ"י שהוא כתוב
 כש"י והכונה שעות את ידיו
 ושם ימינו לפאת שמאלו ושאלו

לפאת ימינו וטעם כי מנשה
 הככר אע"פ שמנשה הככר וכן
 כי עס קשה עורף הוא : (טו) (ההלהכו) הלשון
 הזה מורה על ההתעסקות
 בעבודת הש"ית כלבוכמעשה ושרש העבודה היא בלב :
 (הרעה אותי) ענין מרעה והוא יוצא לשנים פעוליים :
 (טז) (וידגו) ענינו וירבו כמו הרגים : (יז) (ימינו) :
 האר יד צדו הימין : (יח) (שום ימינך) . הידהימין
 וכנהו בלשון זכר כמו יחזקאל יב והנהיך שלוחה אלי
 והנהכו מגלת ספר ישעיהו יד יכתוב ידולה או רוצה
 לומר יד ימינך כלומר יד צדך הימין כמו ידימינו :
 (יט) (מלא הגוים) . שם רוצה לומר בלוהו כיניהם
 שימלאו ארצות הגוים מהם : (כ) (כך יברך ישראל)
 כשירצה אחר מישאל לברך את בנו יאמר לו שימך
 אלהים
 עג 73

רביעי
מט

ארץ אבותיכם : כב ואני נתתי לך שכם
 אחד על-אחך אשר לקחתי מיד האמרי
 בתרבי ובקשתי : פ א ויקרא יעקב ב-
 בניו ויאמר האספו ואנידה לכם את אשר-
 יקרא אתכם באחרית הימים : ב הקבצו
 ושמעו בני יעקב ושמעו אלי ישראל אביכם :
 ג ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני
 יתר שאת יתר עז : ד פחו בפנים א-תותר
 כי
 לקביל-אפך הא-במיו ברם לא-אחניתא חולק יתיר לא תיסב ארי סליקתא בית-
 משכבי

רשי

כדנ"ס וכתבנכת הנשאים : (כב) ואני נתתי לך - לפי שאתה טורח להתעסק בקטורת ונס אתי כתיב לך נחלה שתקבר בה ואינו נוסע
 סחזור (יהושע בר) ואת עמנות יוסף אשר העלו מנוצרים קברו כשכס : שכם אחד על אחיך - שכם ממש היא תהיה לך חלה א'
 יתירה על אחיך : בהרבי ובקשרתי - כשהרגו שמועון ולוי את אשר שכם כתכנסו כל סביבותיהם להודונו להם וחזר יעקב כלי חלמה
 כנגדן - ד"ה שכם אחד הוא הכבורה שטלו בניו שני חלקים וזכס לשון חלק הוא והרבים לו דומים במקרא חלמה שכם (תהלים כא)
 כי תישתמו שכם תשית שוכא לפני לחלקים (הושעו) דרך ירחמי שכתה חיס חלקו (צפניה ג) לעבדו שכם אחד : אשר לקחתי מיד
 האמורי - מיד עשו שעשה מעשה אמורי : ד"ה שהיה לך אחי כאמרי עז : בתרבי ובקשתי - היא חקנתו ותפלתו : (ועין
 ב"ה) שם שכתב ד"ה לפרש על חרסם של שמועון ולוי דהא לא עשו ונדעו שהרי כעס עליהם ע"ו - ולע"כ כלאו הכי א"ה לפרש עליהם דמה
 כתיבת טעם יהיה על שכתבו ליוסף ומני שלקחוהו שמועון ולוי בחרסם ובקשתם והלא חריכה מזה הטעם ראוי שיתן לשמועון ולוי ולא ליוסף
 וד"ק) : (א) ואנידה לכם - (ב"ד) סקלגלגלית את הקן ונסתלקה עמנו מכינה וחתם לחומר דכרום אחרים : ראשית אוני
 היא טפה ראשונה שלו שלא ראה קרוי מימיו (ב"ר) : אוני - כתיב כמו (הושע יב) ונחתי חון לי - (ישעיה מ) מרוכ חונים -
 (ד) ולאין חונים : יתר שאת - דא יהי' להיות יתר על אחיך כהנה לשון כתיבת כמים : ויתר עז - במלכות כמו (שמואל אב)
 ויתן עז למלכו ומי גרם לך להמסיד כל אלה - (ד) פחו במים - הפחו והסבלו אשר מהרת להרחות כעסק כמים הללו המזיהרים
 למרומים

באר רחובות דקדוקי רשי

(ד) עזום דמלת אוני תתפרש גם כן בענין צער כמו לא חלתי באוני ומתנו ופרשור"ל באכילי דלא יתכן כאן לשון הוצר לפרש דזה הוא ענין
 כה ועבורה אוני (מיון קראפט) : (ה) החילוק שבין השם דבר ובין לשון פעל הוא זה כלומר שיתכן לדבר כוונת עבר כמו שחר
 (ער האטג'היט) הוא לשון פעל ונקוד אות ראשונה סוף השורש קמץ ואות שנייה כפתח וטעמו (כל"ה טראפק) לגמרי אחר כל הנקודות
 כזה

רשבים

מותי יהיה אלהים עמוכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר ד' מאות שנה שנאמר לאברהם : (כב) ואני - באותה הארץ
 כתיב לך חלק אחד יותר על אחיך שונשה ואפריס כראובן ושמועון יהיו לי לקחת שני חלקים בארץ אשר אני ובניו עתידים לקחת מיד
 האמורי ובתי ובקשתי כחלמות יאושע - ולאף על פי שכתוב כיהושע לא בתרביך ולא בקשתך ואתו פסוק בזני חלבי האמורי מוכר וכיון
 שאמר חכמים צרעה לא עברה את הירדן וכתוב כיהושע ואשלת לפניכם את הרעה ויתרש אותם שני עולבי האמורי אשר בעבר הירדן
 לא כתיב ולא קשתך וכתוב של יעקב גרם להם : (א) ויקרא יעקב שלם בשטלים - האספו כי שטיים נפש הנדילו באלו שבע עשרה שנה
 ונעשו עם רב וכדברי רבותינו (לשם) מאות חלף - את אשר יקרא אתכם ענין גבורתם ונחלתם : (ג) כחי וראשית אוני יתר
 שאת יותר עז דיבר אחד הוא - דרך המקראות לכפול את דבריהם (כ"ה אחי) כמו חילי (כחי) חילי ומותי : גם אוני ומותי
 הוא כדכתיב ונחתי חון לי וידיו תשכנה אוני כלומר כבודי אתה ונתתן כן חילי וראשית ממותי יתר על אחיך היה לך לשאת יותר עז היה
 לך למלך על אחיך - חבל פחיה והסבלה היה לך כמים הנשפכין לך אל תותר לא הסכרה ולא הולכות : (ד) כי עליות מושכבי
 חכי

וגו' כב וצנא הא דבית לך נח בקרא דשכס חילק
 חר למתנא זמיר עד אהך די נסיבית מדיירו דאמוראי
 בעינן די עקתון לעונה נקמית ופניצית נתכון כסינאי
 בקמשי : א וקרא יעקב לבניו ואמר להיום אבני
 מסואביתא ואיתו לכונו בויא סמיכיא קוציא גנינא ומסן
 אנהון רצונקיא ופורעניקהון דרשיעיא ושלגיתא דעדן
 מרה היא פתרא מתפנשין מביסר שבטי ישראל מקפין
 דרנשא דבתא דרביע עליה וכן דאיתגלי אחר שכינתא
 בן קוציא דעמיד מלקא משיחא למתי איתכסו מיניה ובכו
 אמר איתו ואיתני לכונו מה דאברע נתכון בסוף יומיא :
 ב איתפנשו ושמעו וגו' : ג ראובן בוקרי אנת
 ריש חיל שמישי ושירוי קרוית הררורי חמי הו' לך
 כבורותא ורבות בהונקא ומלכותא ועל די חטיבת כרי
 איתיהבת כבורותא ליוסף ומלכותא ליהודה וכהונקא
 ללוי : ד מדמינא לך לגינא קלילא דעלון לגורה
 נחלון

נאנא הא דרביה ולך חילק חר זמיר על אהך לכישיה
 באדם דקטארה נסיב יתיה אכרקהם אביו דאבא מן דרזי
 דנקרוד רשיעא ויתב יתיה ליצחק אבא ויצחק אבא יתב
 יתיה לעשו ונאנא נסיבית יתיה מן דרזי דעשו אחי לא פתרי
 ולא כמשי אלהין בזכיתי ובעובדי טביא :
 וקרא אביו יעקב לבניו ואמר להון איתפנשו ואתני לכונו
 קוציא גנינא בויא סמיכיא ומיפו ארריא דרצונקיא ופורעניקהון
 דרשיעיא ושלגיתא דעדן מרה היא פתרא איתפנשו כרי
 עשרתי שבטיא דיעקב ומקפין לדרנשא דבתא דהון
 אביו יעקב רביע בנה קעין די יתני להון קץ ברקתא
 ונחקרתא מן די איתגלי ליה קץ איתכסי מיניה מן די
 אשתא ליה פרעא איתבר מיניה חר אביו יעקב ובריי
 לבניו ובר בעיבדי טביא כריך יתהון : מן דאיתפנשו כרי
 עשרתי שבטי דיעקב ואקיפו דרנשא דבתא דהון אביו
 יעקב רביע בנה סכרין דהוא גלי להון סכרין ברקתא
 ונחקרתא ואיתכסי מיניה : ענה אביו יעקב ואמר להון
 אכרקהם אביו דאבא קס מיניה פיסול ישמעאל וכל בני
 חטיבתא וכל בני חטיבתא ליוסף ומלכותא ליהודה וכהונקא
 ללוי יחי כעניכון ובר לביה פליג על אחי למטיל לכפלת קנס
 טעון איתרננין ענין כרי עשרתי שבטי דיעקב
 כולהון פתרא ואמרין שמע מינו ישראל אביו "אלהנא" חר עני
 יעקב אביו ואמר יהא שמייה ברא מברך לעלמי עלמין :

ראובן בוקרי אנת חילי ושירוי צערי חמי הנה לך ראובן
 כרי למסב תלתא חולקין זמיר על אהך כבורותא כהונקא
 מלכותא ועל דחטיבת ראובן כרי איתיהבת כבורותא ליוסף
 ומלכותא ליהודה וכהונקא רבא לשבטא לוי :
 פחו מדמינא לך כרי ראובן לגינא ועינא בעלוי בנה
 נחלון שטפין דלא יכלת לסוכרא יתהון ואיתרעת מן
 קרמיהון כן איתרעת ראובן כרי בעובדך טביא דחטיבת לא
 חטיבית ועל דחטיבת ישחק לך :

שמעון

מבלל יופי

אלהים באפרים וכמנשר : (כב) (שכס אחר) חלק
 אחד והוא מענין כראשית על שכס שניהם כי הכתוב
 נקראת צד ופאה וכן הפאה נקראת כתף שנות לט ולכתף
 השנית : (אחר) באפתה ובלוגם כלא סמיכות :
 מט (א) את אשר יקרא אתכם : ענין מקרה כמו
 ירמיהו מדוע קראני אלה יסעיה יד
 שמים הנה קראתיך והדומים להם ופירוש את אשר מאשר
 כי את כמקום מן במקומות כי הוא לא הגיד להם אלא קצת
 מאשר יקרא באחרית הימים יש בקרוב ויש ברחוק כמו מלת
 אחר וזה ענינו וכשיכנסו לארץ לרשתה אמר להם כרוח
 נבואה קצת מאשר יקרא אותם יש בחלוקתה ויש בהצלחתהם
 כמלחמה עם אויביהם : (ג) (הרשאת) פירש בו
 ענין הגדולה והרוממות והוא כולל הכבדה והכהונה שרם
 מעלה ונשיאות ואמר ויתר עז על המלוכה כי המלך צריך
 עז והחוקף כמו שאמר ויתן עז למלוכה ל שהיה ראוי שלשה

מעלות כמו שת"א בכירותא כהונקא ומלכותא ולכן שנה
 ושלש כבורי אהה כתי וראשית אוני ופירוש כרומר ירוון
 הגדולה והחוקף היה ראוי לך לולי שעלית משכבי אבון
 והריקים פירש ענין מחילה והיא תפלה לשי"ת שיגביר
 הכפרה על העון וזו היא הכרכה שכרכו : (שאת) מקור
 בחסרון גון ובתוספת תיובת שאת בשוא לתקל על קריאת
 הארץ כי משפטו ע"מ האחרים חסרי הפא
 שאת ע"מ גשת : (ויתר) שם נדאב עכתב כי הוא תאר :
 (עז) תאר : (ד) (פחו כמים) שם
 ענין קלות כלומר תנועה
 ויתכן שהוא כמו עז המון עז וקלות היצר היה לך כמים
 הקלים הנגרים לפיכך אל
 חותר לא יתנה לך יתרון :
 (אל חותר) טבנין הפעיל ובה פהת ואע"פ שאין חלטי
 גרונת

כי עלית משכבי אביך אז הלית יצועי
עלה: פ ה שמעון ולוי אחים כלל חמס
מכרתיהם: ו בסדס לא תבא נפשי בקהלם
אל תחד בכרי כי באפס הרגו איש וברצונם
עקרו ישור: ז ארור אפס כי עז ועברתם
כי

משכבי אביך בכן אחיל תא לשוויי ברי
קליקתא: ה שמעון ולוי אחיך נברין נברין
בארצות תוכחותהון עבדו ובורא: ו ברזיהון
לא תהות נפשי באיחבונגו שיהון למחך לא
נחתית מן דיקרי ארי ברזיהון קטלו קטלו
וברעותהון תרגו שור סגארה: ז לית

רוגזיהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלטגון ביעקב ואבדרינון בישראל:

יהודה

רשי

אחרותם לכן . אל תוחר . אל תרבה לטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך ומהו הפחז אשר כחות : כי עלית משכבי אביך א
הלית . אותו שם שעלה על יצועי סביבה שהיה דרכו לסיים עולה על יצועי . פחז סם דבר הוא לפיכך שטעמו לזעלה וכלו נקוד פתח
ואלו היה לשון עבר היה נקוד חזיו קמן וחזיו פתח וטעמו לזעמה (ה) . יצועי . לשון משכבי ע"ש שניעשים אותו על ידי לכוין
וסדיקין והרבה דומים לו (החלים קלב) אם אעלה על ערמי יצועי (שם סג) אם וכרתית על יצועי : (ה) שמעון ולוי אחים .
בעלה אחת על שם ועל יוסף . ויאמרו חיים אל אחיו ועתה לבו וכהרגו מי הם ח"ת ראוין אחי יהודה הרי לא הסכימו כהרגותו ח"ת בני השפחות
הרי לא היתה שאתן שלימה שנאמר והוא נער את בני בלסה ואת בני זלפה וגו' ושכר וחולון לא היו מזכרים בפני אחים הנדולים מהם על
כרחק שמעון ולוי הם שקראם אבותיהם אחים : כלי חמס . אומנות וזשל רחיקה חמס הוא כידים מקרכת עשו הוא ורחוקות שלו היא
ואתם חמסתם אותה הימנו : כוכרותיהם . לשון כלי ויון הסיף בלשון יוני מכי"ר תנחומא . דבר אחר מקרותיהם (ב"ר) כרחק חגורתם
כהרגו עמון ככלי חמס כנו . (יחזקאל ו) מקרותיך ומולדותיך והיו תרגום של אונקלוס (ו) : (ו) בסודם אל הבא נפשי . (ב"ר) זה
מעשה ומורי כשנתקבו שטעו של שמעון להסית את המדינית לפני משה ואמר לו וזו אסורה אחי מותרת ח"ת אסורה בת יתרו עי התירה לך אל
יזכר שני כדבר זמרי בן סלוא כשיא בית אב לשמעוני ולא כתב כן יעקב : ובקהלים . כשיקחיל קרח שהוא משטנו של לוי את כל העדה על
יוטה ועל אהרן : אל תחד כבודי . שם אלי תיחד עמהם שמי של קרח בן ייזר בן קהת בן לוי ולא נאמר כן יעקב אבל כדברי יוסי
כשנתייחבו בני קרח על הדוכן נאמר (ד"ה א) בן קרח בן ייזר בן קהת בן לוי בן ישראל : אל תחד כבודי . כבוד לשון זכר הוא וע"כ
אתה נריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תיחד עמהם כנו (ישעיה וד) לא תחד אתם בקבורה (ו) : כי באפס
הרגו איש . אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובין כלם אלא כליש ח' וכן הוא חומר נגד עון (שופטים ו) ובכיתה את מדין כליש אחד וכן
במזרים כום ורובכו רמה בים . וכו' מדרשו . ופשוטו הרבה אנשים קורא איש כל אחד לעצמו באפס הרגו כל איש שכעסו עליו וכן (יחזקאל
יט) וילמד לטרף טרף חכם אכל : וברצונם עקרו שור . רצו לעקור את יוסף עקרה שור שנאמר בכור טרוו דדר לו . עקרו אשרי טיר
בלע"ז לשון (יהושע יא) את סוסייהם תעקר (ח) : (ו) ארור אפס כי עז : אפילו כשעת תוכחה לא תלל אל אפס וזהו
שאתם בלעם מה אקוב לא קנה אל : אחלקם ביעקב . אפרוד זה מזה שלא יבא לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים ד"ה אין לך עניים סופרים
ומלמדי תינקות אלא תשמעון כדשיהיו

באר רחובות דקדוקי רשי

כזה שאל אבל כל דבר דלא שייך בו שום זמן נקרא שם דבר וטעמו שקורין (טראפק) למעלה דהיינו קודם נקודה אחרונה כנוו נער שער
זה ש"רש"י מודקדו כילו פתח וטעמו לזעלה כזה ע"כ שם דבר הוא פחז (אין חילוני) ואלו היה לשון עבר (ער החט
גאילוט) כיו למכית חזיו קמן וחזיו פתח וטעמו למטה כזה ע"כ : והשתא דהוכיח דמלת פחז שם דבר הוא אם כן הולכנו
להסיף בקרא לשון פעל כי אין חיבור בתקרא בלתי לשון פעל לכן הוסיף רש"י בד"ה שלטני ולויהו הפחז אשר הפחז (אין חילוני
האשטו גאילוט) עיין שם : (ו) רצה לוותר לדעת התנחומא הכ"ק כמלת נוכרותיהם היא מנר הדין ולא מנר התמורה וחליפין ולדעת
האונקלוס תתחלק הכ"ק בגימל כדון אותיות ג"כ שהן נמוצא אחד והרי פאלו כתיב חגרותיהם (איהר וואהינוג) : (ו) משום דכרישא
דקרא כתיב בסודם אל תבא נפשי בקהלם ואל תחד כבודי ולפי זה מלת תבא ודאי גס כן נסת לנקבה היא (יא
ואלביט קומין) הנספ לא תבא בסודם ואם כן אפשר לזעמי ולפרש מלת לא תחד גס כן נסת לנקבה (יא ואל וין ביט חיינינו) ור"ל על
הכבוד ללן קאזררש"י על כרחיק מלת תחד נוכח לזכר הוא בעבור דמלת כבוד לא תכונה כי אם בלשון זכר ומלת תחד גס כן לשון זכר
הוא וזה שכתב כמדבר אל הכבוד אתה כבודי לא תיחד עמם (דוא כבוד זאלסט דין גיש מיוחד זיון מיט זיא) : (ח) רש"י מודיעך
בזה דמנינו לפעמים חוזה תיבות משושת היסוד הפעולה עקרו מור לאו משמעיה (יא הבין חיינו גווארצילט) רק היסוד הפעולה עקרו
שור זיא הבין חוזה גווארצילט דען (שור) ונקבא רחיה את סוסייהם תעקר גס כן לאו משמעיה (דוא זאלסט חיינו ווארצילט) אלא משמעיה היסוד
הפעולה

נתליו מנתליו מתקביו ולא יבילת למסוקלא יהוון ואסתחיתפת
 כן איתקבעת ראובו גרי די חטית לא חוסף ועל די חטית
 ישתפק לך ארום אתתשב לך באילו עלתא לאימא דשמיש
 עמה אבך בעבו דבלבילתא שווי דסלוקת עלה :

ה שמעון ולוי אחיו תלאמין מאני וינא שנינא
 למתטוב היא אשתמונדעקתהון : ו בעטתהון לא
 אתרעעית נפשי וקמקנשהון לשכם למתרכה לא אתחד
 יקרי ארום ברוגוהון קטלר מלקא נשולטנה וברעירתהון
 פקרו שור בעלי דקביוהון : ו אמר יעקב ליט הנה
 כבכא דשכם בד עלרו לגנה למתרכה ברוגוהון דתקיף
 ונתמתהון על יוסף ארום קשיא אמר יעקב אין שריו הנינו
 תריהון בתדא לית מליך ושולטו דיקום קדמיהון אפליג
 אחקנת בני דשמעון לתרין חלקין הולק חד שוק ליה
 מנו אחקנת בני יהודה והולק חד בני שאר שקטיא
 דיעקב ואבדר שקטא דלוי בנו בלהון שקטיא דישקאל :

יהודה

רשב"ם

אבך . וכן כתוב בדברי הימים וכחללו יצועי אחיו נתנה כבודו לכני יוסף בן ישראל ולא להתייחס לכבודה כי יהודה גבר בחייו
 ולנניד מוננו והכבודה ליוסף . יצועי עלה כלומר יצועי היתה עולה . הרכה לשון פעל מתפשים לשון פועל כמו כתיב כסף השדה נתון
 אני : (ה) מכירותיהם . אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים היו לרעה כלי מנעם היתה אחותם
 מכרותיך ומילדתך לשון קרובים . אבל מכרותיהם משקל דגש הוא . כיוונת ביותיהם לשון קורבה . אבל הריש כנוקם המירק נכפס ללר"י
 הוא . כמו כרך תחת כרך : איכד ושיכר וכן חרף ה' . ושרת את אחיו כלם משקל דגש . מכרותיהם לור פנטיש בלע"ו :
 (ו) כסודם אל תבא נפשי . יחי רגון של תבא נפשי בענתם כי כל אל סתורה להבא פן או קללה או בקשה או ציווי לא יבא אל
 לעבר לכן אין לפרש לא תבא נפשי : כי כלם שהרי כלם עקרו שור . כיוונת סוסיהם תעקר . (ז) ארום אפס . לא יליתו
 כלםס להנקס ולעשות רעה ולכן אינו חפץ בקהלם וכחיתורם יחד : אחלקם ביעקב . כי לוי נתפסור כשנים עשר שבטים כדכתיב
 כינש"ע

מכלל יופי

אחדאם שרשו אחד כלפלים משליח אני אוהביאחב .
 ואפשר ישיה שרשו יתו ואמר תחד לשון נקבה כל
 הכבוד הוא הנפש : (כבודי) . נקראת הנשמה העליונה
 כבוד לפי שהיא כבוד הנוף ויקרו : (הרגו איש) בדבר שהוצא
 מבואר מי הוא הפועל והפועיל לא הוצרכו למלתא (איש)
 (איש) . דרך כלל כמו שמואל יד ואיש ישראל נש
 והדומים לה : (שור) . בחולם ענינו חומה והרגום חומה
 שור ורבו יעקב באלעזר כתב שהוא כנוי למושל והוא
 חמור נשיא הארץ כמו שכנה הכתוב השרים הגדולים כאלים
 ועתה יתבאר ופירוש אתר
 וכרש שור פירש שור מנש
 שערקו הבהמות כעס את
 סוסיהם תעקר . וחז"ל אמרו
 שירמנו ליוסף כענין כבוד שורו
 בדר לו :

עד

74

ופי

גרי
 גבריין
 רגוהון
 לא
 קטול
 ליש

אבך
 יקורבת
 די לכדון
 יום
 הספנות
 מהם על
 ת שלו היא
 מונותם
 ב"ר) זה
 רה לך אל
 בעדה על
 בריבימים
 הוא וע"כ
 באשם
 אחד וכן
 (חזקאל
 אשרי"טיר
 אפס וזו
 סופרים

ער שער
 הוצר כמו
 אין חילונג
 פין נדעת
 ס דכרית
 זיא
 ור"ל על
 לטון זכר
 י מודיע
 עקרו
 עשה היסף

בראשית מט
ה'תשנ"ו
סימן

כי קשרתה בהלקם בעקב ואפיצם
בישרא : פ ה יהודה אתה יודוך אחיך
ידה בערף איבך ישתחוו לך בני אביך :
ט נור ארנה יהודה מטרה בני עליה
כדע רבץ בארנה וכלביא מי וקימנו :
י לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין
רגליו עד כי יבא שילה ולו יקתה עמים :
אסרי

ח יהודה את אודיתא ולא בהיתתא בך
יודון אחך ירך תרתיקף ער בעל דבבך
ויתברון סנאד יהון מחורין קבל קדמך
ויהון מקדמין למשאך בשלמך בני אבוך :
ט שלטון יהי בשרונא ובסופא יתרבא
מלכא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי
נפשד סליקתא ינוח ושרי בתקוף בארניא
וכליתא ולית מלכו דתוינ עיניה : י לא

עברי עביר שולטן מדבית יהודה וספריא מבני בגוהי עד עלמא עד דדיית משיחא

רדיליה

רשי

כפונים ושכמו של לוי עשאו ומחור על הגדמת לתרומות ולמעשרות כגון לו תפוסת דרך כבוד : (ח) יהודה אתה יודוך אחיך . לפי
סהובית את הראשונים בקנטורים הפחיל יהודה כסוג לאחוריו וקראו יעקב בכרי רמזי לא אתה כמותם (ב"ר) : ירך בעורף אויבך .
כיוני דוד (שמואל ב'ב) ואויבי תתה לי עורף : בני אביך . על שם שהיו מנשים הרבה לל אמר כדרך שאמר יעקב : (ט) גור
אררה : על דוד כנכח כתיב לה גור (שמואל ב') כהיות שאלו מלך עליו אתה המוליד והמביא את ישראל ולבסוף חריה כשהולכוהו
עמיהם וזהו שדרגם חונקלים שלטון יהודה כשרויה בתפלתו : מטרה . מנה שמשדתיך כטרף טורף וסוף חיה רעה אלכלת הוהו יהודה
שמואל לאייה : בני עליה . סלקת את עמון ואמרת מה כענינו . וכן כהריות תמר שהיה נדקק עמני לסיך כרע שכנגד כיוני שלמה
(מלכים א') חט תחת נפשו וגו' : (י) לא יסור שבט מיהודה . מדוד ואילך חלו ראשי גליות מכבדל טרודים את העם ככעט
שמאזנים על פי המלכות (ב"ר) : ומחוקק מבין רגליו . תנמידים חלוציא ח"י : עד כי יבא שילה . מלך המשיח שהעליה חלו
עין תרגמו חונקלים . ומדרש חנדה שי לו שנאמר (תהלים עו) יוכילו מי למורא : ולוי קתה עמים . חמיפת העמים שהיו ד עיקר
היא כיסוד כיוני סיעתך ופצעים שובלת ממנו וכמה חותיות משמשות כלשון זה והם נקראים עיקר טפל כגון טון של כונף ושל כונף ושל חל"ף
(אויב יג) שבחמתי כחזיכס (והוא לשון חרב) (יחזקאל כא) ושכאכת חרב ופי' חיסת חרב והוא לשון ויון) ואסוך טון . ח"ה
יקר עמיהם חסיפת עמיהם שנאמר (ישעיה יא) חליו גוים ירושו ודומה לו (משלי לו) עין תלעג לאס ותבנו ליקתה חס לקבון קמיעים
שכפטה מפני וקתה וכגמרת דיתבי ונקשו אקתה ככונן דכרדעא כמסכת יבמות (דף בו) ויכולה לומר קהיית עמים (ט) אסרי

באר רחובות דקדוקי רשי

הפעולה (הוא זלשט אוי וורליון) : (ט) כדי ללא עשיה לומר היו רחובות יקתה שיון לעתיד הנסתר הוא ויביה שרשו קהה מלשון
תקדימה עיניו רמזינו עבין כרית דלא יתכן כאן חדא לל שייך כאן עבין כרית וצוד דלמי והקתה נכחי ליה על מוקל דב"ח ארץ לכן קאמר
רשי שהיו רחובות עיקור כיוסוד ושרויה עמיס ולו (חוכלו איהם) יקתה (דוא פר מחליב . טון פעלקור) :
זה שכתב עוד דלעמיס נוסל ג ממנה כגון כו"ף של כונף וכו' רעה לומר דמנינו כי יגוף וקיימא לן הדגש שתי' הגימל מורה על חסרון כו"ף
אות ראשונה מן השורש דשרא כגף שמש עינה דמנינו יסוד ועיקור של השורש נוסלות חכן מה שכתב רחיה ממלת שבחמתי וכו' חן
המשל דומה למושל כו"ף חייירי מן היכא דלפעמים חות השורש כלה ולפעמים נוסלת וכוונת חמתי האלף נוספת לגמרי ואינה מן השורש
עכן כמלת אכחת חרב הח"ף היא תמורת ט"ת וכלו כתיב טכחת חרב גס כמלת אשור טון חל"ף נוספת לגמרי וכו' : ומה
שתיה רחיה ממלת ליקתה חס וכן נגמרת אקתה כשוק חוכו' רעה לומר עבין כולם לשון חסיכה וקבון הוא : ומה דמסיים והיה יכול
לומר קהיית עמים רעה לומר הפתח דהוכחנו כרתיא גמורה דמדרך הלשון לפעמים להיות אות ראשונה מן השורש נוסלת ח"כ היה יכול לומר
גס

רשב"ם

כפונים כמלא אשעון לכדו כלל לוי : (ח) יהודה אתה יודוך . הנפטר יסבחוך אחיך שטות הוא כידו . חלל לפי שנינה את הראשונים
נעט חלכות מראשון ופי' שמועין ולוי חת ליהודא חכל אתה יעמו לך אחיך הוד מלכות כמו שמכתיב סוף הפסוק ושתחוו לך בני אביך . וכן
עבית תשודך עליו . תן לנו משרותיך כחייך . וכן כדניאל ולא כגמו עליך אד מלכות וכן בשלמה כתיב הוד מלכות ויתן עליו הוד מלכות
כדכתיב

ח יהודה אנת אודיתא על עובדא דתמר בניו בן
 לך יהודין אתך גתקרון יהודאי על שמך ידך יהפך
 לך כפצלי דבבך למפתח גרין להון בד יהודין קבל דתפוך
 יהון בןקדימין למישאל בשלמך בני אבך : ט כעמי
 אנת לך יהודה בני לגור בר ארנון רמן קטגליה דיוסף
 בני סלקת נפישך ומדינת דתמר תחי משויב גיח ושב
 בתקוף הא כתיב וחי עליה דבד גח מן יקמיניה :
 י לא פסקין מלכין ושלטינן מדבית יהודה ופסקין
 מלכין אויביהון מנרעה עד זמן רי ימי מלכא משיחא
 וער

יהודה לך יהודין כל אחך ועל שמך יתקרון פד יהודאי
 ודך יתפך לך כפצלי דבבך ויהיו מפתחין ושלטינן
 בשלמך כל בני דאבך :
 כעמי אנת לך בני יהודה לגור בר ארנון מן קטליה
 דיוסף אף הויא משויב מן הויא דתמר בני אף הויא
 ובאי גיח ושב בני קרבא הוי ארניא ויהיך ארניא וליה
 אומא ומלכו דתיקום לקיבלך :
 לא פסקין מלכין מדבית יהודה אף לא פסקין מלכין אויביהון
 מנרעה עד זמן דיימי מלכא משיחא דיהודה היא מלכיה
 וליה

רשב"ם

דכתיב הימים יודוך ויולוכך כעמי יהודוך : וכן וישעיה' כעמי יהושעיה' . הוד מלכות . אין היו"ל
 עיקר אלף מגורת חטופי פה פעל (של אות יו"ד) הוא כעמי ישכיל . שיאמר הו"א יהושעיה' . וכן מן יורה בים הורה . ויורו המורים . וכן איש
 לא הנה מגורת לא תוכו . וכן יאמר הו"ל . יודולה' . הוגה זרחם . כלם עיקרים בראשם אות (יו"ד) וטפלת לפרקים וכלה
 אות (יו"ד) (ג"ל ו"א) כמקומה : וישתמו . שתמלך עליהם : בני אבך . לפי שמארכבי לאמהות בני אבך חבלי אבך כעבירך
 יאחק את יעקב כתיב בני אהן : (ט) גור אריה יהודה כעמי ארעית . הנער קרוי גור כדכתיב בתוך כעבירי
 דכתיב גוריה . לפי שהאקל וגבור יותר מאריה זקן ממשיל את יהודה לגור ארעית : מטרף בני עליה . את יהודה בני לאמר
 שעלה מלטרף טרף באומות ומכרע ותשכב בעירך ולא יבא אויב להחריך ולהקימן מןקומך . וזו עיקר פשוטו . והמפרש במכירת
 יוסף לא ידע פשוטו של פסוק ולא כחילוק טעמים כלל : (י) לא יסור שכט מיהודה . המלכות שניתן לו להשתחות לו כל אחיו שנים
 עשר לא תפסקו ממונו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ומררה מורעו עד כי יבא יהודה שילה . כלומר עד כי יבא נולך יהודה הוא רחבעם בן
 שלמה שכל למדש המלוכה בשילה שזה קרוב לשכס אבל אז יסורו עשרת השבטים עמנו ויעליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק
 יהודה ובנימין . יקרת עמים . קטילת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכתיב הוא רודה בכל עבר הנהר כתקבוצם להמליך
 רחבעם כדכתיב וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו . ושכם אלף שילה כדכתיב ביהושע ויאסוף יהושע כל ישראל
 שכמה וכל הפרשה ולכסוף מפרש כל אילו הדברים היה לפני ה' בשילה וגם בשופטים הנה חב' השילה במסילה העולה בית אל שכמה וגו' וגם
 ברומיה ויכחו האשמים מאכס (ומגלה) ומשמרון וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראייה להתקבץ עם בני אדם ולכבוד
 משכן אשר בשילה הסמוך . ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש אבל תוסף בגדולה : (לא) רצה לפרש אלף עכללו
 של מקרא אתה מדקדק שמשילה וליך כתענית :

מכלל יופי

ופי כיעוהו מלפלו : (ח) (יודוך) . פירושו יודו
 לך שאחיה ראוי למלוך עליהם לשון הוירוי ידוע : (בערף)
 הוא אחורי הפנים וכן ארו"ל ערף דלהדי פנים : (ט) (גור) .
 בעורקטן יקראו וחתם הכף כגור אחיה יהודה :
 (מטרף) . ענינו הלכיתה כחטיפה ותהכאה בכריתה :
 (עלית) . פרושו מטרף האוכים גתעלית במעלה
 גדולה או פירושו כשעלית מן הטרף רבצת ושכבת
 כארץ מאין מחריד : (כרע) . ענין הכנעה :
 (י) (שכט) . נקרא הראש והמושל שכט כי דרך
 המושל להיות שכט כירועור כי בידו שכט מוסר העם :
 (ובחוקק) . פירושו סופר כי דרך המשל להיות סופר יושב
 לרגלו . או נקרא בן המושל לפי שמשים החקים בארצו
 ופירושו שלא יסור מושל מוצעו : (מבין רגליו) . כמו
 דכרס כח היוצאת מבין רגליה דוצרה רומר מכניו :
 (שילה) פירושי בני והגבואה על דוד שהוא משכט יהודה .
 ופירושו לא הסור שרדה מיהודה עד שיהיה לו יורש שיהיה
 מלך ואמר זה על דוד וכן יהודה ראשון לקבץ הנשיאים

ויתכן שהוא מלשון האוכל הכוסר
 תקטיב עניו ושרפו קהה ויהי"ד
 כוכי"ד יכר וענינו המולכה
 והשכירה וטעם הכתוב שלא
 יסור שכט מיהודה עד שיכא
 בני אשר לו מולדת העמים
 קטרתם
 יקה והוא שם בפלס קהלת
 (דברת בני האדם) . דגוש
 הקוף להפארת כדגוש
 שמות טו (מקדש יו) דפי'
 משמעות וקבול המצוה ופי'
 שאריו ישמעו העמים
 לקבל עליהם מה שיוצאו
 ולעבדו

עירו קרי יא אסרי לגפן עירה ולשקקה בני אתנו
 סוהו קרי בבס ביין לבשו ובדם ענבים סורתה :
 יב חכלילי עינים מגין ודבן שנים
 מקלב: פ יג זבולן לחוף ימים ישכן והוא
 לחוף אנית וירכתו על צידן: פ יד יששכר
 חמר
 בברמודה ישופון געוודי בהמר יחוררן
 בקעתיה בעיבור ובעדרי ענא: יג זבולן על ספר וממאי ושרי והוא יכבש מחוזין
 בספינן וטובימא ויכול ותחומיה יהי משי על צידון: יד יששכר עתיר בנכסין

ואחסנתיה

רשי

(יא) אסרי לגפן עירה - כתנבא על ארץ יהודה שתא עושקת יין כמעין - איש יהודה יאמר לגפן עיר אחד וישענונו ונמנא אחת ומשוקק אחד בן אתון אחד: שורקה - ויורה ארוכה קורי ירא כלע"ו בבס ביין - כל זה לשון רבוי יין - סנחה - לשון מין כגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אוסרי - כמו אוסר דונמח (תהלים קיג) מקימי מעפר דל (שם קכג) היושבי בשמים וכן בני אתונו כענין זה (י) ואונקלוס תרגם ממלך המשיח - גפן הס ישראל - עיר וירושלים - שורקה ישראל (ירמיה ב) ואנכי נטעתך שורק: בני אתונו - יבנו היכליה לשון שני האיתון בספר יחזקאל (יחזקאל ט) ועוד תרגמו בפנים אחרים - גפן אלו נדיקים - בני אתונו עברי אורייא חאלוסן על שם רוכבי אתונות נחורות - בבס ביין יהא חרגון טב שניכעו דומה לין ונכעונו הוא כלשון סוטה שהאשה לוכשת ומסיתה כן את הזכר ליתן עיניו בה - ואף רבותינו פירשו בגמרא לשון הסת שטרות במסכת כתובות (דף קיא) ועל הין שחא תאמר אינו מרוב ת"ל סוטה: (יב) חכלילי - לשון אודס כתרנומו וכן (משלי כג) למי חכלילות עינים שנקדרן שתיין עיניהם חלדיין (יא): מחלב - מרוב חלב שהיה בלדו מרעה טוב לעדרי גאן - וכן פירש הונקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולכן שנים יהא מרוב חלב - ולפי תרגומו עינים לשון הרים שנים נופים למרחוק - ועוד תרגמו בפנים אחרים לשון מעיינות וקילוח היקבים געווייקים שלולשון ארמי גוא במסכת ע"א (דף ער) געוא ארתחו יחוררן בקעתיה תרגום שנים לשון שני הכלים: (יג) לחוף ימים - על חוף ימים שהיה ארלו (יבמות טח) חוף כתרנומו ספר מרח"א כלע"ו והוא יהיה עניו תדיר אל חוף אניות במקום הנמל שאניות עבדות סם פרקמטיא שהיה זבלון עוסק בפרקמטיא ומנתיא מוון לשכטישכר (תנחומא) וסם עוסקים בתורה הוא שאמר עשה (דברים לג) סמח וזבולן כאלהך ויששכר כאלהך וזבולן יולא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה כאלהם: חמר כעל עצמות סוכל על תורה כחומר חוק שמשעיין אותו ושאוי ככד: רובץ בון המשפחים - כחומר המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוכן לגות רוכן בין בתחומין בתחומי העירות שהולך סם פרקמטיא: רא

באר רחובות דקדוקי רשי

גח כאלן קת עמים בלתי ו' דכתלש: (י) דהא ודאי חין למרס בנות אוסריהו דלכינוי (כל"א מיון בונד) תקשה וכו' יעבא אנד כלום (האט דען יעקב וואו גבונדין) רק דעתו לכרך ליהודה שיאגוד לגפן אחד עיר אחד אלל ודאי היו' דנוספת לגמרי וכאלו כתיב אוסר לחוריה ומכאירם"י על זכריות כ"ג במלות מקימי היושבי בני אתונו היודי' נוספות וכאלו כתיב עוקים היושכ בן אתונו: (יא) בעיניך ראית כמות חכליליהם ארבעות איות שורס וקייאלן דאין נמצא תיבה יותר טון שלש איותיות שורס וכאשר נמצא תיבה בת ארבע איותיות שורס אמרו שהיא מורכבת מן שני שרשים לכן דהא דעלת חכלילי מורכבת מן שורס חין וען מלת לי ואמר כל חין

רשבים

(יא) אסרי לגפן עירה עיר בן אתונות נריך לקשור לגפן אחת להטעמו מרוב ענבים: ולשורקה אחת בני אתונו: כפל לשון כדכתיב בשלמה וישראל יהודה רבים איש תחת גפנו ואיש תחת תחתיו ויחזפע ביין היו: בבס ביין לכשו לאחר שברו הענבים ודורכין איוון בגיטות וזלכלסין בגדיהם כדריכת הינות - כדכתיב בידוע אדום ללבושך והנדיך כדורך בגת - וכתב סם וכל נלכבושי אנחלתו ואחר הדריכה שותים את היין ולכן הוא אומר חכלילי עינים מוין - כדכתיב למי חכלילות עינים למאחרים על היין סוטה

ועיר בניו וקדיליה ותומסון עקמיא : יא מה יאי
 בלכא משיחא דעמיר למיקום מדבית יהודה אפר תרצוי
 ונהיה ומסדר טרדי קרבא בעלי דבכוי ומקטל מלכין עם
 שרלטיהון ונלית דיליד ישראליו דיקום קמבוימסמק פוורקא
 מן אדם קטיליהון לכושוי מענגענין באדמא מדבא לעצור
 דענבין : יב מה יאין היגון עיגוי דמלכא משיחא
 כחמרא זביקא מן למיחמי גילוי ערעין ושדיות אדם זבאי
 ושווי גמון מן חללא דלא למיכל חטוף וצניסא ורבוץ
 יסקמון טוודוי ומעצרתיה מן חמרא ונילקחתי יתנובו מן
 עללקא וקו דירין דעאן : יג ובלון על ספרו וקא
 ישרי והוי יהא שליט במחוזין וקבכש תפרכי וקא
 בספינתא ותחומיה ימטי עד צידון : יד יששכר
 תמיה באורייתא ושבט מקיף יבדע בוגי בוקמיא והיא מרבע

וליה עתידין דישמעבדון כל מלכותא דארץא :
 מה יאי הוא מלכא משיחא בערעיר למקום מרעית יהודה
 אפר תרצוי ונסיק לקרבא לקביל שנאי ומתקטלן מלכין
 עם שלטינין מסמון גהרוא מדם קטיליהון וימור
 וילקמיה מן תבב גבריהון לכושוי מענגענין באדמא והיא
 קבמי לרעום עינבין :

מה יאין איגון עיגוי דמלכא משיחא למיחמי מן חמרא
 זביקא מלמחמי בחין גילוי עריות ושפיכות דם זבי שיגוי
 פתני פתלכה מסיבל בחין חסין ונולין וסמחון טוודוי מן
 גרפני ומעצרתיה מן תמיה ויתורו וילקמיה מן סגיני
 עברר וערין דען :

יששכר שקטא מקיף ותחומיה יתוי קומצע ביני תרין
 תחומיא :

ביני

רשב"ם

ותוא

פניה לשון נגד : (יב) תכלילי אדמות עינים קרוין כן . ולכן טכיס משתיית חלב . כדכתיב שתיי יימי עם חלבי . וכן כלל
 כסף וכלל מתיריין וחלב . ולכן כונו לכן . כשהוא דבוק יחמר ולכן . כמו מן חלב וחלב לזן : (יג) לחיף ימים . שפת היס
 מהיס חוכף עם ותמתך . ואם תחמר מה כלע מאחר שפעת היס גבורה תלוד ואין יכולין לרדת עם לקנות סחורה לכן הוא מרעש והוא
 לחוף חיות במקום הנמל והספה נמוכה וכאין האניות וכאין יושבי הארץ וקונים סחורה זבאניות : עד צידון . שהוא מקום סחורה רפה
 כדכתיב סוחר צידון ועוכר ים מילאוך טיעיה וכתיב כושי צידון כי אמר ים עיגון היס וגו' ולכן חמר משה שמה וכולון כחתיך היס לסחורה :
 (יד) יששכר חמור גרם לא ככולון סהלך עם עוכרי ימים לסחורה אלא עוכר אדמתו והיא כחמור בעל אחרים חוק מלוי בין המשפטים
 תחומי העיר לתרום ולעבוד את האדמה . כדכתיב על כל מים משלמי רגל השור וחמור . לתרום ולרועין חמר משה שמה
 וכולון

מבלל יופי

בערי אלכחול והטעם כי
 כאשר אחרים כותלים עיניהם
 כמון שהוא אלכחול כן יחול
 כואחות בנין :

ולעבדו וזה היה לרוד וכל
 שכן למרד המשיח :
 (יא) (אסרי רגפן) .
 יסוללכרות .

כופני המקף : (יג) (לחוף ימים) . ענין כסוי כמו
 הופה והוא הנמל ונקרא כן לפי שנסהריוסו הספינות כופני
 הרוחות מלשון דכריס לנן הופף עליו כל היום או יהיה
 ענינו שפת ימים ונקרא כן לפי שגוררין שם הספינות מדברי
 ר"ל שאמרו לא יחוף ראשו בארמה אש החופפת כיוס ותוא
 חוכך הראש וגרירתו איגא רבלעז : (וירכהו) . בהיו
 הנקבה כלומר פאה ארצו היה צידון כמו שמתכו ולירכתי
 המשכנימה : (על צידון) . כמו עד וכן יחושעב על
 המעברות : (יד) חמור גרם . החסך הכף כחמור :
 (גרם) . ר"ל חמור בעל עצם והוא סמוך ר"ל חוק וסובל משא
 כבדו"א ויש שכמו לסבול
 וכשר גרם כשם רכיונה פירש
 סכור שחיו יכול לזון מתקונו
 וממנה ועמדותיהם ירם :

פירושו מרוב הענבים
 יקשרו החמור בגפנים ואם יאכלם או יקלקלם לא יחוש ויש
 מפרשים שיטעון חמורו מופן אחד וכן מרוב היין אסיר צרה
 וכפס בגדיו וכפל הענין במליות שונות וכל זרה דרך
 הפלגה : (אוסרי) . היור נוספת וכן בני אתנו ומ"ש עיריה
 וכן בני אתנו הוא כפל ענין במלות שינות : (עירה) .
 בהסתר עין הפועל וענינו החמור בעורו קטן : (ולשורקה) .
 הוא המשובח ממיני הגפן וכתב ה"ר יצחקן גיאת שרהוא
 מין הטוב מן הגפנים שהענבים לא ימצא בהם הרצן .
 (כס) . לעולם בסגור וולתי שני מקומות שבא בערו
 וזה האחד : (פוחה) . פירוש כסותו : (יב) (הכלילי) .
 תאר ומשקלו פעליל . וענינו ענין ארמימות כי פניו ועיניו
 יהיו אדומים מרוב שהיית
 היין כמו משלכני רמי
 חבלולות עינים בישותה
 היין יהיו פניו ועיניו אדומים
 אמר עינים על המראה כמו
 ואלוי שהוא הפוך מן כחלת
 עיניו וכפלה בו הלמד והוא
 כענין מחול העינים הידוע
 ומורגל כדברי רבותינו וכן

בראשית מט ויחי

אונקלוס

חמר נרס רבין בין המשפתים : טו וירא
 מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה נוט
 שכמו לקבל ויהי למס-עבד : ס טו דן
 ידיו עמו כאשר שבטי ישראל : יז יהי
 דן נתש עלי-דרך שפיאן עלי-ארח הנשך
 עקבי-סוס ויפל רכבו אחר : יח לישועתך
 קניתי יהנה : ° ס יט נד נדוד יגודנו והוא
 יגוד

חבושי

עממא ומחתיא חתקא בפלישתאי כחיגי-חורמן
 על-שביקא יקטיל-גברי משרית-פלישתאי פנשין-עס-נלאין
 וימר-רוקביהון לאחורא : יח לפורקנך סברית יי : יט
 מדבית-נד משרית-

מוזינין

רשי

(טו) וירא מנחה כי טוב - ראה לחלקו ארץ מכורכת וטובה להוליא פירות : ויט שכמו לסבול - עולתורה ויהי לכל אחת
 ישראל לזמן עובד לפסק להם הוראות של תורה ודרי עבדן שנאמר (ד"ה א יב) ומכני יסכר ידעי כינה לעתים לדעת חכי יעשה ישראל
 ראשיתם מאתים ראשי סנהדרות העמיד וכל אחיהם על פיהם : ויט שכמו - הספיל שכמו כמו ויט שמים הטו אובים -
 ואנקלוס תרגמו כפטים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו לזמן עובד :
 (יז) דן ידיו עמו - ינקום נקמת עמו ופולשתים כמו כי ידיו ה' עמו : כאשר שבטי ישראל - כל ישראל יהיו כאחד עמו ואלת
 כלם ידיו ועל שאשון כח נכוחה וזועד ים לפרס כאחד שבטי ישראל כמו יוסף שכשכטים הוא דוד סבא ניהודה : (יח) שפיאן - הוא כחש
 ואומר חיי שקרוי כן על שם שהוא טעף כמו (בראשית ג) ואתה תשפנו עקב - הנושך עקבי סוס - כך דרכו של כחש ודמוהו לנחש
 הנושך עקבי סוס : ויפול רוכבו אחר - שלא נגיבו : ודוגמתו מינו כשמשון (שופטים יז) וילפת את שני עמודי התור ונותר
 ושל הגב מתו - ואנקלוס תרגם כמו חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא נפגעו וקרוי חורמן על שם שגזזה הכל חרם וכפינתה
 כמו שתן יכמוז יארום : (יח) לישועתך קוירתי' - כתנכא סינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר (שופטים יז) זכרתי וחזקתי אך
 הפעם וגו' : (יט) נד נדוד יגודנו - כלם לשון נדוד הם וכך חזרו מנחם - ואם תחאר אין נדוד כלל שני דלתין יל נדוד שם דבר כריך שני דלתין
 סך דרך תיבה בת שתי אותיות לכפול כפופה ואין יסודה חלף שתי אותיות וכן אשר (בושלים ב) כספור למוד מגורת (איוב) שבעתי
 כדודים (שיששים ה) שם כפל שדוד מגורת ישוד נהרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגורה אחת הם וכשהוא מדבר כלשון יפעל אינו כפול כמו
 יגוד יגוד ירום יאוד יסוב וכשהוא מתפעל או מתפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתרום ויתכולל יתעודד : וכלשון מפעיל (תהלים
 קמו) יתום ולאומה יעודד לשוכב יעקב אליו (ישעיה נח) ומזוככ כתיבות יגודנו האומר כאן אין לשון שיפעלונו אחרים חלף כמו יגוד הימנו
 כמו בני ילאוני ילאו ומני נד נדוד יגודנו גודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכנסה הארץ (יב) והוא
 יגוד עקב - כל גמדינו וסונו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש : עקב - פדרך וכתמילותם שהלכו יסונו
 כמו

באר רחובות רקדוקי רשי

אומר לי אכן רשי רוצה לפרש המקרא על דרך פשוטו לכן קחמר בתרגומו לשון חזק (כל"א ריע) : (יב) רשי מודיעך כזה דכמלת
 יגודנו גם כן האורש גדר כמו בעלת גודו והא דכתיב יגודנו כדל"ת מלא בעבור דיש חילוקין שם דבר לבין לשון פעל כי כשם דכר
 כא

רשב"ם

זכרון בלאתיך יסכר באהליך : (טו) וירא - יסכר מנחת האדמה כי טוב יותר מללאת למרחקים ואת הארץ כי נעמה ומללאת
 כדכתיב אל המנוחה ואל הנחלה - ויט שכמו לסבול עול של מלכי ישראל ויהי לזמן עובד לתת למלכים יציאר תבואותיו כדכתיב ואת
 שדו תוכם יסכר - זהו עיקר הפשט וכשורת עושר הוא לזכר יסכר : (טז) דן ידיו עמו - המפרש על שמשון לא ידע העומק
 שאונו של מקרא כלל - וכי יעקב בא להגבחות על אדם שנפל ביד פלשתים ויקרו את עיניו ואת עם פלשתים בענין רע - הליכה מלילה -
 אף

זינו מחובי אחי : טו ותקא ביקא דעלקא דאחי
 ארום טוב וחלקא דארעא דישראל ארום בסימא היה
 בניו כו ארכיו דקפי למלצי באוכימא ותו ליה אחי מקמי
 דורוגין : טז כדבירין עמיד דייקום גברא דידון
 עמיה דעין דקשוט כדא ישמעון ליה שבטא דישראל :
 ע יהו גברא דיתממר ויקום מדבית דן מדמי לחורמא
 דרביע על פרשת אורחא ולרישי חיוון דקמין על שבילא
 דנבית סספא בענקביה ונציל מן אימתיא רבביה מתפרקיד
 לאחוריה תיגדון יקטיל שמשון בר כננא נה כל גברי
 פלישקאי לפרשנא ולבגלא ונעקר סוסיתאון וקמונר
 דקוביהו לאחורא : עז אמר יעקב בדקמא נה גרעון
 בר יואש ות שמשון בר כננא דקמין לפרוקון ליה
 לפרוקניה דגרעון אנה מוסבי ולא לפרוקניה דשמשון אנה
 מודיק דפרוקניהו פירקן דשעמא אלהין לפרוקנה סביר
 ואוביקית : דפרוקנה פירקן עלמין :

כ"א אלא לפורקני' דנטיח כן דוד דהוא עתיד לפורקיה יתבני
 ישראל ולחפוקיהו מנלותא ולפורקתא שניא' כפשי :

יש שבטא דגד יעברון מוניין עם שאר שבטיא נה
 בתלי ארעא ונהיין יבקשו קמיהו נה עמורביא דארעא ונהיין
 יתדרוון מוניין בסופא בגמין סגיאין ונשרון בשליהא
 להלאה מן עיבר יורדנא דבין אתרעין ותנת להו ואתקבלי אהפנתהו :

ותוא בית מקדשא דאתקרי מנחתא פארום טב הוא ונת
 ארעא ארום שמיני אינו פיריה וארבן כמפיה למלצי
 באוביקתא ותוון ליה כל אחי במקי מיסין :

יהו פרוקא בעמיד למיקס יתקיף ויתגארה על כל
 מלקותא נהיא יהו פובמי לחיויא דרביע באורחא ולחורמא
 דקמין בפרשת אורחא דקמא לסופא בענקביה ומו
 אימתיא מספבר רוכביה לאיתקיף לאחוריה והוא שמשון
 בר כננא דאימתיא על בעלי דקפוי דתלמיה על שגאוי
 ומקטיל מלבין עם שלטונין :

אמר אביון יעקב לא לפרוקניה דגרעון בר יואש סבית
 בפשי דהיא שעה ולא לפרוקניה דשמשון דהוא פירקן
 עבדי אלא לפרוקנא דאמרת במימרך למיתי לעמך בני
 ישראל ליה לפרוקנה סבית גפשי :

מדבית גד יקרו משרין מטקסין וניין ואינו יעברון נה
 ישראל נה ירדנא ואינו יתגנו ויהוון נה ארעא דקנען
 וקברו בן יתרון בשלם למשכניהו :

בסופא בגמין סגיאין ונשרון בשליהא
 להלאה מן עיבר יורדנא דבין אתרעין ותנת להו ואתקבלי אהפנתהו :

כ טובו

רשב"ם

אך על שנתו שלדן כנכא סביה מאסף לכל הממות ונס כיהושע כתיב וכמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל הימים בין בימי משה
 בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה נרץ להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לונכ כל הנחשלים אחריהם בדרך ולהנסק מן האומות
 כי נבחרים היו - לכן אמר יעקב דן דין עמו - ינקום נקמת עמו כאחד כל שבטי ישראל היה מוקם נקמתם וזממרתם מרודפיהם כמו כי ידן
 ה' את עמו וגו' דס' עכדיו יקום ונקם ישיב לריו - וכמו דין בניו מלא גיות מתן ראש על ארץ רכה : (ז) יהו שכנו של דן כמש
 על דרך להרוג את האומות - ופול רכבו האויבים כופלים לפניו : (ח) לישועתך קויתיה' - שמיטס אותך משגכ על
 האומות : (י) גדרנו ישראל יגזר אחריו כשיו' הולכים לזלמנת יהושע - וכדכתיב' מלוגיס תעברו לפניכם וכשכוננו דן
 כמלמנה

מבלל יופי

שעומסין עלי מזה אחד ומזה אחד ובלעו באל' שוהוא כל
 כן חוק שרובץ תחת משאו בין המושפתים כשירצה לגוח
 מעטוקס עמהם :
 (טו) ידן עמו - כמו כי ידן' עמו ארי ידן ה' דינא
 דעמיה והטעם כי דן יקום נקמת עמו כל שבטי
 ישראל כאחד וירמוו לשמוק אשר לקח נקמת ישראל
 מפלשתים והרג מפס עם רב :
 (יז) (שפיפוף) - שרשו שפף בשקל דכריס לב' ישומון
 ואפשר שיהיה שרשו שפה ועין הפועל כפולד' כמו
 תהליס הגנין מן הגה ולפי ששף שאר בעלי חיים
 נקרא כן מן כראשיתו הוא ישובך ראשו והיה שוף ושפה
 בענין אחד והוא מענין איוכלנו ושפו עצמורנו :

(עקביסוס) - דגשוקוף להפארת מפני השוא סימן אחד
 ובסימן צ"ג הנפרד עקב
 זעם המגך עקבי סוס רמו
 לשני בעמודים אשר הכית נכון
 עליהם ושלש אלפים אשר על
 הגג הם הרכב המפל אחר
 כאשר ישון הנשכ בעקבי הסוס
 וימול רוכבו אחר -
 והקבוץ בסמוך בפרתח
 הפא אם היא גרונית כמו
 ח' ע' ע' ע' ע' ע' ע' ע' ע' ע'
 בחירק אף על
 פיש היא גרונית ודגשוקוף
 להפארת : (רוכבו) -
 פירוש רוכב בו או עליו :
 (יט) (גודנו וגוד) - ענין גודך ר"ל גוד יבא עליו
 שיגודנו ויש לפרשם ענין כריתה מלשון ארמית דכאלד
 גודאילנא : (והוא יגוד עקב) - כלומר לסוף ואמר לסוף
 עקב

וְגַד עָקֵב : ס כ מֵאֲשֶׁר שְׁמַנְהָ לְחֶמְרוֹ
 וְהוּא יוֹחַן מֵעֲבָרֵי-מֶלֶךְ : ס כ א נִפְתְּלִי
 אֵיזָה שְׁלֵחָה הֵנְתֵן אֲמֵרֵי-שֹׁפֵר : ס כ ב בֵּן
 פֶּרֶת יוֹסֵף בֵּן פֶּרֶת עֲלֵי-גֵזֶן בְּנוֹת צִפְרָה
 עֲלֵי
 פִּירֹן יְהוֹרִמוֹן וּמִבְּרַכִּין עֲלֵיהוֹן : כ כ בְּרִי דְיִסְגִי יוֹסֵף בְּרִי דְיִתְבַּרְךְ-כְּטוֹפֵן דְגָצֵב עֲלֵי-

עֵינָא

רש"י

כמו (תהלים עז) עקבותי לא נודעו וכן בעקבי האין כלשון עגנו טרניא"ס : (כ) מאשר שמנה לחמו . ואלה הבא מחלק
 של אשר יהא שון שיהיו ותיס מרובים כחלקו ויהא מושך שון כעין . וכן בירכו משה וטובל כשמן רגלו כמו ששנינו במנחות (דף פח)
 פעם אחת הוטרבו אנשי לודקיר לשון וכו' : (כא) אילה שלוחה . וזכקעת גיטוסר שהיא קלה לשל פירותיה כאלה זו שהיא קלה
 לרון . אילה שלוחה אילה משולחת לרון : הגותן אמרו שפר . כתרנונו : ד"א על מלחמת סיפרא כתבא (שופט"ו ד)
 ולקחת עמך ושרתא פים חזי מנכי נפתלי וגו' והלכו סס כוריות וכן נאמר סס לשון שלוח (שם) כעמך שלח כרגלי : הגותן אמרו שפר .
 על ידם שרו דכורה וברק סירה . ורבותינו דרשוהו על יום חבורת יעקב כשברער עשו על הקערה החסכת סוטה (דף יג) ותרנומו יתרו
 עדיכיס וטוב חבלי והוא יודה על חלקו אמרו סס וסכס : (כב) בן פרת . כן מן והוא לשון ארמי אמרו כוונתה לרבי שמואל בסוף
 בבא מציעא (דף קט) : בן פורת עלי עין . חנונו על העין הרואה אותו : בגות צעדה עלי שור . בגות מוריס היו צועדות
 על החומה להסתכל כיופי בגות הרבה נעדה כל אחת ואחת כחוקים שמוכל לראותו חסס (ד"א כ"ל . כ"ל) ראשון הוא שור תומה וכו' (ל)
 עלי שור . על ראייתו כמו (במדבר כד) אשרנו ולא קדום . ומ"א יס רבים וזה נוטה ליישב פוקרא . פרת ת"י וישנו הוא תקון הלשון
 כמו (קהלת ג) על דברת כתי האדם (ג) : שור . כמו לשור (יד) : ד"א עלי שור . כשכיל לשור (עו) . ותרנוס של
 אונקלוס בגות נעדה עלי שור תרון שטין יפקון וכוונה יוכי' וכתיב בגות על סס בגות נעדה כמות כלמך שטלו חלק כשני עברי הירדן כתי
 דיסני יוסף פרת לשין פריה ורביה ויס ע"א כו המתשבים על הלשון כשעה שחא עשו לקראת יעקב ככלן קדמו הלמות ללכת לפני כתיס
 להשתחוות וכרחל כתיבגס יוסף ורחל וישתחו . אמר יוסף השע הזה עיני רעה שחא יתן עיניו בחמי יאל לפניו ושרכא קומתו לכמותה
 והוא שסרכו אכיו כן פרת הגדלת עמך יוסף עלי עין של עשו לסיכך וכתי לגדולה : בגות צעדה עלי שור . להשתכל כן כחיתך על
 נכריס

באר רחובות דקדוקי רש"י

כא השורש בשלימותו וכלשון פעל תחסר דל"ת חדא : ואם תקשה לדעת רש"י יקרא אלל השם דבר בשלימותו כשני דל"ת"ן הלא מלת גז
 הוא שם הלישואף על פי כן חיבור רק בדל"ת חדא זה מאני רש"י כעלמו לבי ל"פ ויאל דכויבת גז שם הלישואף השורש גזר רק גזר וכלשון
 גזר גזר וסינוק לא הכונא בדברי רז"ל וקיימא לן כל שורש שלות אחרונה שלו"ה אלו תחסר ה"א דכסוף השורש ונסאר חס כן גזר לחודיה
 אפילו בשם דבר אכל שורש גזר כה השם דבר בשלימותו : ומה שכתב כלשון יפעל דנה לומר כשהפעולה עומד כעלמו כחלות
 (דוויצק נשעהט אן איהם ועלכין און גיבנה הייט) אוחין דרכו להיכפל האות כוונתו ירוס ישר יסוף כי כולם פעלים עומדים
 הם : ומה שכתב כשהוא מתפעל דנה לומר כשהפעולה עומד גס כן כענוו אכל היא כחוק (דוויצק נשעהט אן איהם ועלכין
 און שחא ריקיט) או אפילו השם דבר דרכו להיכפל האות כמו יתרוס יתגודדו"ו : ומה שכנכאז מתפעל אחרים רכ"ל לומר
 כשהפעולה יונח לאחר אכן הראיות שהביא לא הכנתי כי כולם לש כה וסוכס ועודד לאו כלשון הפעיל הנה רק לשון פיעל הדגש ואפשר לתקן
 דרש"י סבר אף דהוא לשון פיעל הדגש מכל מקום נחשבים לשון הפעיל כחולת לש"ה הוא לשון פיעל הדגש ואחרונה הנוקדקים שחשט
 לשון הפעיל וכלו כתיב הלמוד : ומה דקאמר עוד יגודא החזור כון וכי' נאום דלפעיל מיניה כתכרס"י דמלת יגודא לשון
 פועל עומד כענוו הוא וקיימא לן כפעלים העומדים לא יתכנו כיטייס הדברים כענוו נו אלא כמייסכנעדיס כמו עמכו לכן קאמר רש"י
 יגוד היינו ורנה לומר כמות ידון כאלו נכתב אפי מלות יגוד היינו (ערי יא"ט סא"ן פון אים) ונביא רש"י ראה בני יכאזי כאלו כתיב יאלו
 מונו : (ג) הנזכרת לדעת כי שורש פרה עשהח לש"א ענינים ענין דאון וכלאון רז"ל חפריין נחשו ויחיילשון חן וענן שני כדעית
 התרגום לשון פריה ורביה והחילוק שנייהם לדעת רש"י לענין חן לאו חורשו דיוסף קא חפריין ויוסף עצמו דהוא כעל חן לא שייך
 בו ענין הדבקות והיו שני אלו כתיב בן פרה כה"א כסיף (אין לייט ועליג"ר וזן חן יוסף) לכן הופך רש"י לומר הת"י ויהיה יקון לשון
 וכתיב על זה ראייה כמו דברת כתי אדם ונקרא אלא הנוקדקים נחות הלשון (וכל"ה חפריין קונענט) אכל לדעת התרגום שהוא לשון פריה
 ורביה ולא ויוסף קחירי רק חורשו דיוסף הת"י ולאו תיקון כלשון הישרק חזק הדבקות בן פרת יוסף (דוגר טרובט פון יוסף) :
 (ד) כתובה דקדקים דנקודת לשון יוקר (כל"ה א"יין וקב"שטיט חן קיין גווייפ"רש) היא ככל חוקים נקודת הלוי (דו חן חייך זאך
 דווארט נכאטין גלייך לושטאן) ויכיר וסכל סנייהם הוא זה כלשון יוקר' דרכו לכות עם סימוס הלוי ד' ונוסח דכחל בודתי חן תפסר
 לבר

כ טרבו דאשר מן שמיני מינו פירו ארעא
 ברכות בו שמיני ועיקרי סגנין : כא גפחלי עזר
 קליל דמי לאילא דרתיט על שיני טרביא מבשר בשדון
 טבן הוא כשר דער דרון יוסף קמיס והוא אונבו ואור
 למצבים ואימי אימיהא דחקיל קפילתא דלית בה לעשו
 חולקא ובר הנה פתח פומיה בקנישתא דישראל למשכחא
 מקחר מקל לשניא : ככ קרי דרבית יוסף קרי
 דרבית ותקופת וסוף הנה עלך למתקף דבקשת יצרך
 בעובדא

טובי דאשר מה שמינה היא ארעא וארעיה תחף
 מספקא מפנקי מלמיא דבני ישראל :
 גפחלי אגוד דקליל למכשר בשדון טבן והוא גשר
 לאכונג יעקב מן שירקא דהוא עד דרון יוסף קמיס והוא
 נחית למצבים בשעה זערא ואימי אימיהא דחקילא בפיל
 מן פלשין דיוסף רקשהרא פתח פומיה בקנישתא דיעקב
 לישניה חלי דרובשא :

קרי דרביתא יוסף קרי דרביתא ותתחמי לך למתקף
 מדמי אגא יוסף קרי לגרפנא שתילא על מבוגעין דמיין
 דשלחת שורשיה לתחומיא ופטיית שיני כל כיפוא שלחת
 ות קל תרשיהון למצראי ות כל חפימחון דחור דזימנא דארביי ותך
 בארתיבא מיננא דתנה לפרעה ותו מפריזין
 מדקד ואתרין דין הוא אכרי רמלכא יחי ויתקיים אפא דמלכא
 דרב בחובקתא וזעיר בשניא ותו בנתהון דמלכא
 וקנתיהון דשלטנא מרבון עלך על פונא ומציתו עלך מן
 חרפנא ותו מרבון מדקד שירין עמון קמילין מינין
 וכל קמי דתב סבירין דאמתלי עינד ומסתמליון בפתא
 מנהון חס לך יוסף קרי דלא תליהא עינד בפתא
 מנהון ותו קנתיהון דמלכא

באר רחובות דקדוקי רש"י

לפרש מלת שור כלסון זוו וכי יעקב עכשו מלוה שיצדעו כנות מזרים לראות תפארת הוד יוסף והלא הם כבר צעדו לכן קאמר רש"י כינו
 לשור והנה לומר חסר במקרא לת"ד השימוש וכלו כתיב לשור והיינו לשון תקור (זו לוגין) ויעקב מספר מעשה שהיה : (ט) רצה
 לומר חס נפרש מלת עלי כפרושה בכל מקום אין לוכיאר ופירוש כלל צעדו (זיא הסין גשריטן) עלי שור (אויף זו לוגין) לכן קאמר דמלת
 עני

רשב"ם

המלחמה יסובו של ג' אחר עקיבן של ישראל שכן דרך כשיואלין למלחמה יוצאין תחילה וכחזרתן הם אחרונים לשמור את השבטים מן המלחמה
 בן ירדפו האויבים אחריהם : (כ) מאשר שניה לחמו כי מאשר היו מביאין שמן וית וטענין מאכלס בשמן . וכן אמר משה ונג' .
 מוכנים אחר . יברכו וישראל יהיה רצוי להם לפי שטובל בשמן רגלו : וזו יתן מעדני נלך ונס של שמן היו גובין עוננו מלכי ישראל למסות כו
 לצדן את כשרם כדאמרין בתורתא אפי' קונן שמן זית שלא היה של ונלמה סבין אותם שיזכיר את השער ומצדן את הכסף . כמו היתה לי
 עדנה כשר חלק : (כא) אילה שלמה . גבורים קלים כאלות כדכתיב (וכנחלים על ההרים) למהר : הנותן אמרי שפר .
 כשכס מן המלחמה ממהרים מתוך קלותם לכשר בסורות מוספרות של נחמן המלחמה וכדכתיב וזולון עם חרף כפשו לנות ונפחלי על ארומי
 שדה כדרך הכנחלים הרעים על ארומי הרים : (כב) כן פורת יוסף כן פורת עלי עין . הרי פסקו זה דוננות לחנאים כראש המקרא אלא
 שזכיר במי הוא מדבר ומזכיר ונפול חצי ראש המקרא ונוסיים דבורו . כמו נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולס . כי הכה איביך ק' כי
 הכה

מכלל יופי

עקב לפי שהעקב סוף הגוף רוצה לומר והוא יגודנו בסוף
 בד"ה ואף על פי שזכרו החלה בו על כפור כגוד בא ודך
 העין כי כזכרו ספור בני ראובן בתחלה זכר המלחמה שעשו
 הם עם ההגריאים אם כן המלחמה הזאת היתה לבני גד וזכר
 ראובן וצוי שבט מנשה עמהם כי עזרום : (ג) ומאשר
 עמיה לחסו . באמרו מאשר במס נראה כי על מקצת
 ארצו אמר שהיתה שמונה ולחמו הוא ארצו כי היא המ ציאה
 הלחם והלחם כלל לכל מאכל כלומר מאשר הצא ברובה
 לעולם כי שמונה תהיה לחמו כלומר ארצו המוציאה לחמו
 התי' דשנה ושמונה כפי' בשרש טן ובשרש שמן וחין בארצו
 התי' הרבה לרוב וכאמר משה דכתיב לגי וטובל בשמן רגלו
 וכן שאר פירות ארצו היו שמינים : (והוא יתן מעדני

וכשרם לחם פירש שמה על מלך) לפי שארצו תהיה
 לחמו וירנה בו עונה או חלה שמנה ישלחו מפירותיה
 שהוא לשון נקבה : למר'כים למעדן ובשורש
 לחם פ"א :

אילה (כא) שלמה . האילה היא מהירת התנועה
 ויהיה משל לחרק כן אבינו עשה חנפתלי
 ושם בקלות לנאמר דבורה ששלחה להלחם עם קיטרא וכמק
 העין כתן אמרי שפר כזירה שזרבוהו ודבורה :
 (שפר) . הרגום כראזיז לט יפה האר שפיר בריוא וכן
 בארבות דתיאלד מלכי ישראל : (כב) (בן פורת
 יוסף) . העין כמו האב המוליד הענפים והפרי ולפיכך יקרא
 גם הענף והסעיף בן לפי שהוא חולדת האילן בן פורת יוסף
 עו

בג וימררהו ורבו וישטמהו עינא דמניא חרין שבטין יפקון מבגוהי
 בגלי חצים : כד נתשב ביתן קשתו יקבלון חולקא ואחסנתא : כג ואתמררו
 נפשו זרעו ידיו מירי אביר יעקב משם רעה ניהו ונקמוהי ואעיקרליה גברין גברין
 בעלי חיותא : כד ותבת בהון נביאותיה אבן
 על דקיים אורייתא בסתרא וישו בחוקפא רוחצניה בכן יתקמא דהב על דרעותיה
 ואחסין מלכותא יתקף דא הנתליה מן קדם אל תקפא דיעקב דבמימריה ון

אבהן

רשוי

פריש . עגור דרשוהי ענין סלא ישמש בורעני עין הרע . ואף כשבין חכמה ואפריס ברכס כדניס שאין עין הרע שולטת בהם :
 (כג) וימררהו ורבו . וימררהו אחי . וימררהו פטיסר ואשמו לאשרו לשון וימררו את חייכם : ורבו . כששנו לו אחיו
 כשיריב ויחין הלשון הזה לשון פעלו אלא כן היה לו לינקד ורבו כמו חכמה מי מריבה אשר רבו וגו' . ואף אם לשון רבויית חצים הוא כן היה לו
 לינקדתינא ללשון פעלו כמו שמו שנים הוא לשון הושחו וכן רמו מעט הוא . לשון הורמו הלא שלשון הורמו . והוא שמו על ידי אחרים ולשון
 שמו הורמו חכו מתליהם הוא משוממים את עצמם כתרוממו מעצמם כעשו אשמי ריב (טו) . וכן דומיו וישבי אי כמו נדמו . וכן תרגם אונקלוס
 בעקוהי : בעלי חצים . שלטנס כחן . ותרמונו לשון ותייהי החכמה (יו) איתן שבי רחמיים לחלק עמו נחלה : (פר) וחשב
 באיתן קשתו : כתישבה בחוק ו קשתו . חוקו : ופגורו ורועידו : ויהיה כתיבת טבעת על ידו לשון זכב חוטו ואת היתה
 לו מירי הק"ם הוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אכן ישראל עקרו של ישראל לשון האכן הראשה לשון מלכות ואונקלוס אף הוא כך
 תימנה . וישב . ותבת בהון נביאותיה החלוטות אשר חלס להם על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הוא ולא הלשון עברי שבוקרא
 נשוי ונקמא רוחצניה תרגום של כתיבת קשתו וכן לשון התרגום על העברי ותשכ כבואתו . כשכיל שאיתנו של הק"ם היתה לו לקצת ולמכסת
 כן יתקמא דהב על דרעותיה לכן יפגור זרעו ידיו . לשון פו : אבן ישראל . לשון נטרקון ואכן חכהו וכן יעקב וכמו :
 כאל

באר רחובות דקדוקי רשוי

עלי תפרש בחקים חלתי כשבילופי ורועידו (ויהי הכין גשריטן) עלי שור כשכיל למה (אוס וילן לו לוגין) : ואם תשאלני למה ותקך רשוי
 הסדר לפרש בתחילה מלת שור קודם מלת עלי היווקדם בקרא אחיך דמלת עלי כתיבת טעם היא למלת שור כמו זכבת רשוי כשכיל
 לשור חסין כלזון אלא נדע כי שור מלת שור אין למה תועלת כתיבת מלת עלי : (טו) הוירכת לדעת דמלת פֿעלר היא מן התיבות
 שמורות הפועל כפועל בדבר אחר (ויהי הכין חין אנדרין גויערקט) ומלת פֿעלר אין התיבות שקבלו הפועל מן אחר
 (ויהי חין ווארין גויערקט מן חין אנדרין) לכן כתב רשוי דתין לפרש מלת ורבו לשון פֿעלר (ויהי כבירר חין מיט אים געניקט)
 ואם כן הוילינקד [קבר] כמו חכמה מי מריבה אשר קבר הקוץ תחת הריש וכן לענין רבויית חצים הוילינקד [קבר] (ויהי הכין גשמיין)
 ומדקוד הר"ם כחולט ודאי חולט היא פמורת מלאטס וכאלו כתיב [קבר] ויהי לשון פֿעלר (ויהי חין ווארין געניקט)
 ומ' זכבת עגור חלל לשון חורמונבן רעה לומר הא דאמתני דמלת ורבו לשון פֿעלר הוא וכל מקום לאו לשון
 פֿעלר מתהיה תאוס דוילי ורבו לשון פועל עומד הוא כדכתב רשוי בן יחזקאל . ואם החסין חין וידן : ולכן
 געניקט) ומלת פֿעלר הוא עיקר הפועל מן האחר אלא כתיב פֿעלר קאמר ויה שמדייק כמלת דמו רבו כתיבוימי ויאלוהים
 נבו וכלה דווקא לרעת רשוי אכן המדקדקים חין מודים לו כדמקום דלא עזינו כשום מקום לשון פֿעלר עומד
 בענינו ועין כספר השמים אפיקר הר"ק כשארם רכס : (י) לדעת רש"י כמלת חיים הוא השורש מן מענין חן (כל"א
 פייחיל) והדגש שתיך הנדק עשייע ליה דמורה שמרון לדיק אית אמתצית השורש ולדעת התרגום הוא השורש מנה דק שחמסר ה"א השורש
 דכסוף

רשבים

כזה אורייתא יתבתו עד חתי רשעים ה' עד חתי רשעים יעלחו : הכל הכלים איתו קבלת הכל הכל הכל . ויתקן ה' לאדרי
 ככת יתוקמה תרגמן אורייתא חין כן פורת יוסף כן הפניית וידל יוסף ועל נוח הוא גדול כן פורת עלי עין . גדל ורבה על עין להסתכל
 למעלה מן העין קומונתו ויפיו פנות וזרים לנדה כל אחת ואחת עלי שור . לשון ראייה כפל לשון אל עלי עין . כמו ויתבוננות אשורנו
 שהיו כמות חלמים לועדת והולכות לראותו כמו אלת מוטיטר וחכירותיה . ומתוך כך וימררו ורובנו מתוך שנתנה אלת מוטיטר עיניה
 כה העליכחו כמות האשוריים . (כג) ורבו . כפל לשון אל חצים אכפסוק כמו יאנו עלי רכיו . מניו . ולכן הוא נדגש . חלל
 פגויות מריבה יאמר אשר הכו כמי ישראל . כמו וינקס קיוו מן שב שבו . כן יאמר מן הרב רב עם ישראל רבו . ומרמה
 אפסוק לשון הרע של מוטיטר לחצים כדכתיב חן שמוט לשונם מרמה דבר . וירכו את לשונם קשתם שקר . ורבו ויגדרת רכס .
 כמו

בערבא דריבונתך ובערבא דאחד קדמי אגא לך לטעם
 שתילא על ספרין דמיין השלחת שירשעה ומכבת שיני
 כיפא ובערבךהא בששת גל אילני סקא בן בבשקא יוסף
 דרי דהקמתך ובערבך טביא כל חרשי מצראי וכד הו
 מתקין קדמד הו בנתהו דשלטוניא מתלבן על טבריא
 ושרתו לקמך שירין גמלאין דתבא מן בגלל דתמלי
 עינך בהו ולא תליהא עינך בתרא מנהו למתחייבא בהו
 ליום דנא בקא : כג ומפרדו ליה ונצו ליה כל חרשי
 מצראי ואוף אכלו קרצו קדם פרעה סברין לביהמא וליה
 מן יקריה אמרין עליו לישן תליתיא הקשיה בנידון :
 כד וסדרה למתב לקדמיתא תקוף איקריה דלא
 למשמשא עם רבנתיא ואתפדרו ידיו מן ההורא ורעא
 רבש יצריה מן אידן תקוף דקביל מן יעקב ומתמן
 ובא למתו פרנסא ולאיתתקרא בגלוף שמהו על אצניא

דישראל

רשב"ם

דמלכא ורנתייהו דשלטוניא אמרין אילין לאילין דין הוא
 גברא חסידא יוסף דרא הלך בתר חיוו עיניו ולא במר
 ויקהיר ליביה ארום חיוו עיניו ויהנהיר לביה מוקדו בך
 נשיא מנו עלמא בני דרון יקום מינך תרין שבתאי מנשה
 ואפרים ונקבלו חילק ואחסיא עם אחיהו בפילוג ארעא :

אמרין לקבליה ולא יבלו ליה כל חרשיהו דמצרים וכל
 חסימין אמרו בשמיה קדם ריבונתיא אכלו קרצויה קדם
 פרעה טלפא דמצרים מן בגלל למתחייבא וניה מן יקריה
 אמרו עליו לישן תליתיא בפלטרין דפרעה דבנהר קשי
 עליו היך גיבא :

ואשרי חקפא רוחצניה בשני ידיו ורעו ובעא בחמין
 מן חקפא דאביו דיעקב דמתחות אדרע גבורתיא סבדרין
 ואחיש שבתאי דישראל :

כירכן

כמו סכו מן סכב . להלי ורובי מן רכן . רבו שטרות בלע"ז : (כד) ותשכ באיתן קשתו הקשת החזק שקורין אלכלטרא חוסכין
 איתו על עץ איתן וחזק שקורין פורקא והמוטף בקשת החזק : זה הוא אדם חזק מאוד מוטף את חבל הקשת כזרועו ונכפפין ורועיו עד
 גופו ויורה החזק למרחוק . ואם הוא חלש אינו יכול למשוך החבל . וכן פירוש התקראות . מזרים ירו כו חצים וכתנניהו ככית הספר
 וענו כככל רגלו והוא יא ויחל עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואסרם כדכתיב לאסור צריו כנפשו : ויפוזו ורועי ידיו
 ככלפו ורועיו כחוטבו חבל הקשת וירק חיצו עליהם כי חיש חזק היה למשוך הקשת איתן שקורין פורקא וכן מצינו רועו אלל דריכת
 קשת . כדכתיב ונצתה קשת כחוטבו ורועיו והלשון דריכת קשת וכן כי חשך כתתו כי ותנחת עלי ידך ויפוזו כנפשו . כמו ויהי ידוד
 חפזו ומסכרו . פוזו כידים : כירכור כרגלים ויפוזו מן פוזו . כמו יסוכו מן סכב : מדי אביר יעקב . ע"י הקט"ה כל לו זה
 הנחזק והמוטף . אביר יעקב כפל לשון רועה אבן ישראל וכן אביר הרועים אשר לשלול וגם הרועים קרויים אבירים על הכקר
 והשוררים הקרויים אבירים כדכתיב עדת אבירים בעגלי עמים : וכן סבוכי פרים רבים אבירי כסן כתרובי . מדי אביר יעקב מן
 גרם נך הקט"ה עתה אביר יעקב : האלהים הרועה אותי עד היום הזה שיל ידו גדולתך ונאותי בתנאים . משם הקט"ה גרם להיות
 רועה אבן ישראל משפת ישראל כלכל יוסף את אביו ואת אחיו . אבן לשון אב ומשפתו ין יתירה כמונו"ן של טעמן ועורן . ומ"ס

מכלל יופי

וכן מנות צעדה וובא בן כלשון נקבה ואמרפרת וכן בנרת
 צעדה עמישור לפישוקרא גסכן ישיהי פארה והוא
 הסעיף והיא פארה שהיא כלשון נקבה וכן אמר כסעפורתו
 קנובלשון נקבה כמו שאמר שוואלכ"ט אחבשה לי
 החמור וארכב עליה לפישוקרא חמור ויקרא בהמה וכן
 שוואלכ"ט שלמה רעהו עד כא השמש השיבנו לו לפישוקרא
 שלמה וכו' והרומיטלהם ופרת האר לו מן כרשיה
 פירורכו והיו פרת מקובה והוא קמוץ ויאמר לזכר פורה
 ולקב פורה וובא היו במקום האכמו דברים יח
 וקראת אתכסככו וקראתועניו פארה גדלה יוסף
 פארה גדולהעליו עין שלא יכול עלהו ויפרה וירכה כואד כמו
 שאמר תהליסא והיה כעץ שחול על פלגו מיסוכו ריו
 בני יוסף רבים וכפל הענין לפי שהיו שני שבטים ופירוש
 בנתיב מן ואמר כואלה שהירבנותהו הפארות יערלו
 ויארכו כלכן עד שיעלו ער החומה כמו שמעלים גפן

פורה על החומות ואמר בנות ואמר צעדה רועה לומר כי
 פארה מהבנית גבהה עד שצעדה על החומה וובא לשון
 יחיד על רבים דרך קצרה . (שור) . בשורק וענינו חוכמה
 ותרומם חומה שור : (כג) . (וימררוהו) כלומר שהורו
 חציהם עד המרה : (ורכו) ענין הורות החצים והוא פועל
 עבר לגזירה פעול בשקר איזכנג רומו מעט :
 (ורכו) . מן הקל ומשפטו בתשלומן רבו כמו סמית
 להוציא את הכנים ולא יכולו ור' יהודה כתב כי הוא
 מפועל כנה המרוכב ומישפטו דוקבלי : (בעלי חצים) . כל
 שהוא ארון הדבר נקראבן ופירושו אהני חצים :
 (כד) באירון) : האר ופירושו במקום אירון :
 (ויפוזו) . ויהחזקו : (אביר) . קל : (משסרועה) . כישם
 מככור יוסף שנתן לו האל רועה עתה כלישראל . (אבן
 ישראל) . כל ישראל ולפי שהאבן גוף אחד כשרעה לומר
 כל ישראל כאחד אמר אבן ישראל או לפי שישראל עקר בנין
 העולם

אבו ישראל : כה מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום דבצת תחת ברכת שמים ורחם : כו ברכת אביך נברו על ברכת הווי עד תמות גבעת עולם תהיון דראש יוסף ודקדקד נער ששי אחיו : פ כו בנימין זאב ישראל בבקר יאכל עד ולערב יחלק שקל : כה בל אלה שבטי

אבהו ובניו ורעא דישראל : כה מימרי אלהא דאבוך יהי בסעךך ויהי שדי ויברכך ברכן דנתתן מטלא דשמייא מלעילא ברכן דנברךן ממצמקי ארעא מלרע ברכתא דאבוך ודאמך : כו ברכתא דאבוך יתוספן על ברכתא דילי בריכו אבהתי דתמידו להן בברכתא דמן עלמא יהונון בל אילין לרישא דיוסף ולנברא פרישא דאחיה :

כו בנימין בארעיה תשרי שכינתא באחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהונון מקרבין כהנא קורבנא ובעידן רמשא יהונון מפלגין מותר חולקתון משאר קודשא : כה בל אילין שבטיא דישראל תרין עשר ודא דמליל להון אבהון וברך יתהון נבר

דכברכתיה

רשי

(כה) מאל אביך - היתה לך זואת והוא יעזרך : ואת שדי - ויטס הק"כ הוה לכן כאלא שבעת לדברי אדונתך והוא יברכך : ברכות שמים ורחם - ברכתא דאבת דאחיה - כלומר יתברכו המולדים והיולדות שהיו הזכרים ומרועין טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להטיל עובריהן - שדים - ירה יורה מתרגמין איסתדלחי עשתי חף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחן : (ית) ברכות אביך נברו - הברכות שברכו גברו - הברכות שברכו כלו מרעים מנעת עד ד' קנות העולם שחומר ופרגת ימה וקדמה זנו מה שלא חומר לאברהם אבינו וליצחק - לאברהם חומר לו שח נא ביניך ורחא צמוכה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אפגנט ולא הראהו אלה ארץ ישראל כלבר - ליצחק חומר לו כי לך ולרעך אתן את כל הארצות האלה והקיימתי את השבועה וגו' או שאמר (ישעיה נח) והאכלתך נתלת יעקב אביך ולא חומר נתלת אברהם : האות - אשמ' לכן כחברו מנחם בן סרוק : הווי - לשון ברין שהרועי כעני אמי כמו הורה נבר (יט) - עד האות - עד קנות כמו (במדבר לג) והתאוויתם לכם לנכול קדמה (שם) אתחולכא חמת : תהיון - אלס לראש יוסף : גזיר אחיו - פרישא דאחיה שבעל מאחיו כמו וינורו תקדמי בני ישראל ונורו אחור - ועוד ותשב באיתן קשתו על כניסת ירו כאלת אדוניו וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחן : ויפוזו ורועי ירו - כמו ויפוזו שיאל הורע מוכן אנכעות ירו : מידי אביר יעקב - שגרתה לו דעות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא בסוטה (דף לח) ואונקלוס תרגם תלות עולם לשון תלוה וחזקה וגבעות לשון ייחוקי ארץ שמעדתו אמו והזיקתו לקבלם : (כו) בנימין זאב יטרף - זאב הוא אשר יטרף כאל על שיהיו כתידין להיות חטפנין (שופטים כא) וחטפתם לכם איש אשתו כפלגם כבבעה וככאל על שאלו שיהיה נזח כלויכיו סביב שחומר (שמואל א' ד) ויצד יו דומה בלשון עברית (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאלו הוא חומר שמעך כתחלת מכתרן (ס"א כריקתן) וזריחין של ישראל : ולערב יחלק שקל - חף ומסתקע שמשן של ישראל ע"כ כוכד נר שיגלם לכבל : יחלק שקל - מרדכי וחמשתר שהם חכמינו יתלקו את שלל המון שחומר הנה בית האון נתתי לאסתר : ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש : (כה) וזאת אשר דבר ה' אל אביהם ויברך אורם - והלא יש עמם שלל כרבים אלה קנטרן אלא כן פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם

באר רחובות דקדוקי רשי

דכסוף כדון כל שורש סמוכה"ח : (ית) רש"י חודיעך כזה דכמלת שדים הוא השורש שדה וכלתך מלשון התרגום דמתרגם על מלת ירה יורה אשתדי (כל"ח גווארפין) על שם שהזרע יורה כחן : (יט) עמס דננינו לאורות בני ישראל דהיינו ענין הוראת חיסור והיתר

רשב"ם

וה"ס של ריהם - ותהי רכנס : (כה) מאל אביך - נא לך בל זי - והוא יעזרך : ברכות תהום - שהתרום עולה ומסקה את הא"ן : ברכות שמים - שלח יתא הכדים נמוקים ולא ימותו בילדים ומוסר חלב : ורחם וחף כעון רחם לא ימות העוברים ולענין

ישראל : כה מטיב אלהא דאבדן יהי סיועך ומן
 דמקרי שדי יבדבדן ברבן דנתתן מטרא דשמיא מקעילא
 ומטוב ברבן מברעי תהומא דמלמן ומכסון צמחין מלרע
 דריבין יהונו סדיא דגמף מנהו ומעיא דרבעת בהון :
 כו ברקתא דאבדן אתוספן על ברקתא דברבין ימי
 אבהתי אברהם ויצחק וימיו להיון ברבני עלמא
 ישמעאל ועשו ובל גהא דקטורה ותנשן כל אלון ברקתא
 ונתעבדו כליל דרבי לרש יוסף ולקתריה דגברא דבורה
 רב ושלש במצבים וזהו דיקרא דאחי : כו בגמין
 שיבט מקיף דדיבא שרפיה בצרעיה משרי שבינת מרי
 עלמא ובאחפתייה ותבני בית מוקדשא בצפרא יהון
 בהניא מקרבין אימר תדיא עד ארבע שיעו וביני שמשא
 מקרבין אימר הניג וברקשא יהון מפלגין מותר שזר
 קרבניא ואקלין ובר חולקיה : כה כל אלון שבטא
 דישראל

בירבן חרין דגמף מנהו ומעיא דרבעת בהון :
 ברקתא דאבדן אתוספן עלך על ברקתא דברבין ימי
 אברהם ויצחק וימיו להיון לטוביא ומן ברקתא
 ארבעתי אמהתא דממילין בגלממא שרה רבקה רחל
 ולאה ימיו כל ברקתא אילין ונתעבדו כליל דרבי על
 רישי דיוסף ולקתרא דגברא דבורה רב ושלש בארשא
 דמצבים וזהו דיקרא דאחי :
 כדמי ליה לרוב חטוף בתחומיה ותבני מקדשא ובאחפתייה
 משרי אבדן שבינתא דיי בצפרא יהונו בהניא מקרבין
 אימר תמיה ומנהרתייה וגם מטמעי שמשא יהון בהניא
 מקרבין אימר תמיה ומנהרתייה ובקשא יהון מפלגין
 קרבניא דגני ישראל :

וארבע

רשאים

ולענין הקלה כתיב למרע תן להם רחם וזשכיל ואמילו כשיגדלו יהיו השדים צמוקים . ולא זו אף זו : (כו) כרכות אביך גברו
 על כרכות הוי . כרכות אביך יעקב שברכני הקב"ה כדכתיב ובהנה' נאכל עליו וגו' גברו על כרכות הרים כדכתיב סם ופרצת ימה וקדמיה
 וגוור נחלה טובה וכלא זוריס ויעולה וכל הרי עולם . עד תלות . עד סוף נכנות עולם . לשון והתאויתם . תתאלוכלא חמת .
 וכרכות נעה מוכיחין על פסוק זה . כי הרי לשון ככל של נכנות עולם דכתיב סם וזרלא הררי קדם ומחוד נכנת עולם . וזיתן כרכות
 תהייה לראש יוסף : כו) כתיבין זאב וטרף . על שאלו שהיו נלך ראשון נתכבא שפסע ככל פסיונותיו
 ככל האומות וכתב סם ככל אשר יפנה ירשע . שחכל ככל האומות וגם כתיבין היה עם מלכי יהודה הנדיקים אשר גברו על האומות
 כדכתיב באסא וביהשפט וכיחזקיהו : ולערב יחלק שלל שכן עתהו של זאב . זאב ערכות ישדס . כזאבי ערב לא גרמו לנקר .
 (כח) אשר כרכות . העתיד לבא לו כיון שאמר לזעזע אשר יקרא אתכם
 באחרית

מכלל יופי

העולם קראם אבן על דרך משל : (כה) (מאל אבין) .
 פירושו מאל אבין בא לך זה והוא מה שספר למעלה והישיב
 באיהן קשתו אומר כל זה המוכ בא אליך מאל אבין שיעורך
 ומאת שדי שיברכך כן פירש בשרש מן : (ויעורך) . הו
 ענין שון השמוש ופירושו מאל אבין בא לך זה התוקף שיעורך
 (ואת שדי) פירושו ומשדי כמו שאמר מאל אבין : (מזל) .
 שלשה קמוצים זה אחד מהם זכס מאל עומד במקום ישנים :
 (ברכות מהום רוכצת החת) . אמרבי ארצו תהיה מלוחלחת
 מהמים שתחת הארץ עד שלא תהיה יבשת לאחד מן העשבים
 והעצים שייצמחו בה אפילו בעת שלא ירד הגשם : (שדים
 ורחם) . פי' ברכות ישמים וארץ כיהשמים בהתם המטר כמו
 השדים והארץ בהוציאה הפירות כמו הרחם ואינפ' שזכרם
 כפל הענין לחזק . ולפי דעתי כי היא ברכת חכמים הגולדיים
 הפך רחם משכיל ושדים
 צומקים הופט ולהריקס פ"א
 כשרש שר : (כו) (גברו) .
 כמו יגברו רבים כמוהו עבר
 במקום עתיד וברכתי הנכוואה
 וכשרש שדים שדים
 ורחם האס וזכר אחרי כן
 כרכות אבין כי שלשה אלה
 חכמים ילד האס והאס

והטונקת :
 יותר אמר כרכות שאני
 מכרך אותך יגברו על כרכות
 הודי שברכו אותי וזהו פירוש אבותי והם אברהם ויצחק והאב
 יקרא הורה כמו האם כי שניהם שותפים בהריון האבנתן
 ההריון והאם מקבלת אותו : (עד תאות) . ענין גבול כמו
 כמדבר לך וההאיותם לכם שפירושו והגבלתם ופירושו כר
 זמן שיחיה קיים גבול נכנות עולם תהייה הברכות לראש יוסף
 וזכה הגבעות כי הגבעות והרים הם הדבר הקיים יותר בעולם
 השפל וכן אמר ישעיה כל כי ההרים ימושו והגבעות
 תמוטנה וגו' : (ולקדקד) . שרשו קדד והוא מקום שמתו
 של הינוק רופס : (גזור אחיו) . ענין עטרה כמו חוסג
 מנורך כארבה כלומר ראש אחיו ומעוטר : (פז) (ואב
 יטרף) . יהיה כמו הזאב שהוא טורף בהמות וחיות והוא
 אביר לכן בא אל הישוב יותר משאר החיות : (יטרף) .
 ענינו הלקיחה בחטיפה והחכמה בכריתה : (כבוקר יאכל עד
 וגו') . אמרו יותר יהיה מהזאב כי הזאב טורף בערב כמו ש
 זאבי ערב אבל בנימין בכוקר ובערב יאכל עד אויביו ויחליק
 שללם : (עד) . ענינו שלל חרנום שלל עזאה :
 אסף 77 עז

דישראל תריסר כוליהו צדיקו בתרא וקא דמליל לדחן
כט ופקוד יתרון וגו' : ל כמערתא די בחקל
לג ופסק יעקב לפקדא רב בניו וקניש רגליו לגו

ירושלמי

וארבע יוסף בערס לשינדפין דמחפיה דרב ומקבעא
מרגליו ומחוקא במאני ברצא וארנוגא ממז. שפבין ספרין
ורישין שבין ממז מוקדין בוסקטין ממז קיימין וגבדו מן
בניו דעשו ממז קיימין שלטונין מן בניו דישמעאל ממז
קאים ארניה יהודה גבריהון דאחוי עני יהודה ואמר לאחוי
איתו נבנו לאבוינו ארנא דמא דרישו משי עד צית שמאי
פרס שורשו ער דרי עלמא דמניה קמארי עשרתי שקטין
דמניה קמו בהנא בתצוצרתהון ולנואי בקגריהון וגבין
ארבין יוסף באפני דאבוי ורבא עליו ונשיק יתיה :

ב ופקד יוסף ית עבדו ית אסותא לבקמא ית אבוי
דאחבסס ארבעין יומין ארוס דרין שלמין יומי בסימניא
רבנן יתיה מצראי שרבעין יומין אמרין אלין אלין אורתו
דבבי על יעקב חסידא דבוכותיה עברת בפנא מן ארעא
דמצבוס דתנות גזירתא למהוי בפנא ארבעין ופרמין
שניו דבוכותיה בעקב אהמנעו ארבעין שניו מן מצבים
ולא תנה בפנא אלהו פרמין שניו בלחודיהון : ד
וגבדו יומי בכיתיה ומליל יוסף עם רבנו בית פרעה
למימר : ה אבא קים עליו למימר קא אגיא
במירת גקברי בתפרית לי בצרעא דנגעו
ממן מקרעני וקדון איסק

דרון

רש"י

ונתיה לא לחודה כוונתו יעקב אבינו לא מת (הענינה) : (ב) לחנוט את אביו . ענין מרקחת כשמים הוא :
(ג) דימלאו לו . השלימו לו ימי חיבתו עד שחלוו לו יום : ויכבו אותו מצרים שבעים יום . מ' לחיטהו' לכי לפי
שנתה להס כ כה נרגלו שכלה הרעבה והיו מיו נילום מתכרכין : (ה) אשר כריתו לי . כפשוטו כמו כי זכרה אים . ומדרשו עוד
מתישב

רשב"ם

באחרית הימים : (ב) לחחות קבר . ולא יוכלו לערער חלוקתו : (ג) ויאסף רגליו . אכניסן בחטתו כי עד עתה היה
יושב כדכתיב וישב על אבטתו : וינאל חותם יוסף ועם סריכיו ולסגודי כח חובתו של יעקב זכתן יק"כ כה נכח עד עת ג' ויעה : (ד) למכוס .
פתרונו לפי עמיו . ומכוס פשוט יגורת חנטה פניה : (ה) זאבוכה . חלידאג שאני מניח את חרצו לנגרו :

מכלל יופי

(כט) (באסף) . נפעל עומד והוא קמוץ ענין התכנס כמו
בסמוך ויאסוף רגליו וכן כתיב ויכנס יוסף ויאסוף רגליו :
(א) אל אביו . פי' עם וכן ויקרא ים ואשה אל אחותה לא תקח :
(אל המערה) . כמו במערה וכן שיות כה ואל הארון התן
את העדות כמו בארון : (ל) (ויגוע) . ענינו מיתרה
קלה שאינה באריכות חולי :
(א) (ויבן עריו) . בעבוד שהמלה דבקה אל אשר
בצדה הנמע השוא השני ותקראנו כקריאת העין
אשר בצדו ויש שקוראין כל שני שואים בסוף המלה נחיים :

כתיב לי בארץ כנען שמה תקברני ועתה
 אגלה-נא ואקברה את-אבי ואשובה :
 ו נאמר פרעה עלה וקבר את-אביו
 כאשר השביעך : ז ויעל יוסף לקבר את-
 אביו ויעלו אתו כל-עבדו פרעה וקנו ביתו
 וכל זקני ארץ-מצרים : ח וכל בית יוסף
 ואחיו ובית אביו רק טפס וצאנם ובקלם
 עזבו בארץ גשן : ט ויעל עמו נס-רכב נס-
 פרשים ויהי המהנה כבוד מאד : י ונבאו
 עד-נרן האשד אשר בעבר הירדן ויספדו
 שם מספר גדול וכבוד מאד ויעש ל-אביו
 אבל שבעת ימים : יא וירא יושב הארץ
 הכנעני את-האבל בגרן האשד ונאמרו אבל-
 כבוד זה למצרים על-כן קרא שמה אבל-
 מצרים אשר בעבר הירדן : יב ויעשו
 בניו לו בן כאשר צום : יג וישאו ארתו
 בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה
 המכפלה אשר קנה אברהם את-השדה
 לאחות-קבר מארת עפרן החתי על-פני
 ממרא : יד וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו
 וכל-העלים אתו לקבר את-אביו אחרו קברו
 את-אביו : טו ויראו אחי-יוסף כי-מת
 אביהם ונאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב
 לנו ארת כל-הרעה אשר נמלנו אתו :

תקברני וכען איסק-כען ואקבר ית
 אבא ואיחוב : ו נאמר פרעה סק וקבור
 ית-אבוק כמא דקניס-עלך : ז וסד-ליק
 יוסף למקבר ית-אבוהי וסליקו עמיה כל-
 עבדו פרעה סבי בירתיה וכל סבי ארעא-
 דמצרים : ח וכל ובית יוסף ונאחזיה ובית
 אבוהי לחוד מפלהון ועגרוון ותורידון
 שבין בארעא דגשן : ט וסד-ליקו עמיה
 אף-רתיכין אף-פךשין ויהות משריתא סניא
 לתרא : י ונאתו עד-בית-אידרי דאשד די
 בעיברא דירדנא וספדו-תמן-מספר רב
 ותקפו לתרא ועבדו לאבוהי אבלא שב-עא
 יומין : יא ונחוא יתיב ארעא כנענא ית-
 אבלא בבית-אידרי דאשד ונאמרו אבל-
 תקפו דין למצראי על-כן קרא-שמה אבל
 מצרים די בעיברא דירדנא : יב ועבדו
 בנוהי ליה רן כמא די פקידעון : יג ונטלו
 ירתיה בנוהי ל-ארעא דכנען וקברו יתיה
 במערת חקל כפלתא דזבן אברהם ית-חקלא
 לאחסנת-קבורא מן עפרן חיתאא על-
 אפי ממרא : יד ותב יוסף למצרים הוא
 ונאחזיה וכל-דסליקו עמיה למקבר ית-אבוהי
 בתר דקבר ית-אבוהי : טו ונחזו אחי-יוסף
 ארי-מית אבוהון ונאמרו דילמא ישר-לנא

ויצו

רשי

דבבו

(כ) מתיישב על הלשון כמו אשר קניתי . אר"פ כשהלכתי לכרכי היס הינו הורין למזכרה כירה . (כ"ר) ועוד ודדחו לשון כרי דגור
 טטל יעקב כל כסף וזהב שהיה חובת לבן ועשה אותו כרי ואמר לינו טול זה כסביל חלקך במערה : (ז) כאשר רשביעך . וחס
 לא כסביל השכונות לא הייתי נוכחך חכל ורא לומר עבד על השכונה שלא יאמר חס כן אעבור על שכונת שכונתך לך שלא חגלה על לשון
 הקודש שאי עבד עוהף על ע" לשון ואת הניך עבדו שו כדאיתא במסכת בוכה : (י) גרן האשד . עוקף אטדון היס . ורבותו
 דרש

כדון ואיקבור ית אבא ואיתרב : ו ואמר פרעה וגו' : ז וסליק יוסף וגו' : ח וכל אגש ביתא דיוסף
 ואחוי רבתי אבוי לחור וגו' : ט וסליק עמיה ארף ארמין ארף וגו' : י ואחר עד בית אידרי דאטר די
 בערבא דיורדנא וספרו סמן מספר בב ותקוף לתרא ועבר לאבוי אוכלא שבעא יומין : יא ונחמא יתבי ארעא
 כנענאי אוכלא בבית אדרי דאטר ושדון קטורי סרצתון כנין אטר דיעקב ורבוו סחניו כידיהון ואמרין אכל סמין דין
 למצרים כנין כן קרא שמה דאמר אכל ומצרים די בערבא דיורדנא : יב ועברו כניו ליה היכדין קמא דפקדיתון :
 יג ונטלו יתיה כניו לארעא דקנעו ושמינע סתקמא לעשו רשיעא ונטל מן טרדא דגבלא בלגניו סניאין וארעא
 לחברון ולא הוה שביק ליוסף למקבור ית אבוי במקערת בפילתא מן יד אגל גפתלי ורבת ונחת למצרים ואתא ביהוה
 יומא נאיתי ארמיתא דתב עשו לעקב אחוי על פלגות מקערת בפילתא ומן יד רמו לחרשים בר דן ונטל סניפא וקטע
 רישיה דעשו בשיעא ונהו רישיה דעשו מתגלגל עד דעל לגו מערמא ואיתגח כנו עיטפיה דיעקב אבוי ונאפיה קבר
 כניו דעשו בתל בפילתא ובמר מן קברו יתיה כניו לעקב במקערת תל בפילתא דבין אבירדח ית תלל לאחסנת
 קבורמא מן עפרון היתא על אנפי מורא : יד ותב יוסף וגו' : טו ונחמא יתבי יוסף ארורס ימית אברהון ולא
 בקורו מסתמר עפרון בתרא למיכיל לתרא ואמר ברה דילמא נטר לגא סנא יוסף ואתבא יתבי לגא וגו' :

ופקידו

רשי"י

דרשו (סוטה יג) על סס המאורע שכלו כל מלכי כנען ונשיא יסמעאל למלחמה וכיון שראו כתר של יוסף תלוו סארונם של יעקב עמדו
 כלן ותלכו כתר יסם והקיסוסו כתר יסם כתרן המוקף סייג של קוסיס : (יע) כאשר צום . מוהאשר לוס : (יג) וישאו אותו
 כניו . ולא כני כניו סכך לוס אלי ישאו ונטתי לא איס מנרי ולא אחד מוכניס סהס מוכנות כנען (במ"ר) אלא איתס וקבע להס מקוס ג'
 לאורח וכן לד' רוחות וכסדרן למסע מותה של דגלים כקנעו כאן . לוי לא יסא שהו עתיד לסחת את הארון ויוסף לא יסא שהו מלך .
 מנשה ואסריס יהיו תחתיהם וזהו איס על דגלו באותות סאות סמסר להס אכיהס ליסא מטתו : (יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו .
 בחזרתן כאן הקדים אחיו למנרים העולים אתו ובהליכתן הקדים מנרים לאחיו סכאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' וחס"כ כל בית יוסף
 ואחיו אלא לפי שראו כבוד עשו מלכי כנען שתלו כתר יסם כארונם של יעקב כגוהו סהס כבוד : (טו) ויראו אחיו יוסף כי מות אביהם .
 מהו ויראו הכירו כמותו אלא יוסף שהיו רגילים לסעוד על שלחנו של יוסף והיה מקרבן כסביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן : (כ"ד) :
 לו ישתמנו . שחא ישתמנו לו ונתחלק לעניינים הרבה יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי כגון לוייה כדכרך לו שועני ולו הואלנו
 לו מיתנו . ויש לו משמש בלשון חס ואולי כגון לו סכמו לו הקשת לחונתי ולו אכני סוקל על כפי ויש לו משמש בלשון שחא . לוי שטמנו
 ואין לו עוד דומה במקרא והוא לשון אולי כגון אולי לא תלך להסע ללכת אחרי לשון שחא הוא . ויש אולי לשון בקשה כגון אולי יראה ה' כעני
 אולי

באר רחובות דקדוקי רש"י

והיתר לא יתכן כאן לכן קאמר דזה הוא ענין הריון הורי (מייני טרחניה) : (כ) דברי רש"י מתבארין מעצמן דלפי שטעמו עניינו כיון
 כי יכרה איס והיינו ענין חמירה (איך האכ גראכין) ולדעת ראשון מהמדרש ענין מכירה אשר כריתי (איך האכ גראשט) ולדעת סני
 מהמדרש ענין כבוד אשר כריתי (איך האכ גהויפט) : ולדעת שלשתן כיון רש"י דהיינו ייכו מפקת :
 נשלם פרשת ויחי עם ספר בראשית * בעזרת כניד אחרית מראשית :
 ובעזרת נותן לעם נשמות אבאר ספר עמיות :

רשב"ם

(ט) ויעל עמו . העלה יוסף עמו גם רכב גם וגו' כמו ויעל עולות . לשון מפעיל : (יא) יושב הארץ הכנעני כלומר וירא הכנעני שהוא יושב הארץ
 הוה

מכלל יופי

כיהיבן שיעקב אבינו ע"ה כרה וחפר קברו בחייו : (ט) (ג)ם
 רכב גם פרשים . כל אחד לרכות על חבירו ולפי שאין דבר
 מוקדם כענין הכונה לפיכך אמר גם עם הקודם כי יכשר היותו
 אחרון לפיכך יאמר גם עם כל אחד וכמו זה הדרך בלשון הקדש
 בבק השימוש כמו ישעיה כה
 כמלוה כלורה כדומר זרז או טעמו אכל נכסד וכן ואכרס

טו ויצו אליוסף לאמר אביך צנה לפני
 מותו לאמר : יו בהתאמרו ליוסף אנא
 עאנא פשע אחיך וחטאתם כי דעה נמלוך
 ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך ונברך
 יוסף בדברכם אלו : יח וילכו גם-אחיו
 בפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים :
 יט ויאמר אלהם יוסף אל-תיראו כי
 נתחת אלהים אני : כ ואתם חשבתם עלי
 רעה אלהים חשבה לטובה למען עשה כיום
 הוה להחית עמ-רב : כא ועתה אל-תיראו
 אנכי אכלכל אתכם ואת-שפכם וינתם
 אותם וידבר על-לבם : כב וישב יוסף
 במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה
 ועשר שנים : כג וירא יוסף לאפריים בני
 שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו על-
 ברי יוסף : כד ויאמר יוסף אל-אחיו אנכי
 מת ואלהים פקד ופקד אתכם והעלה אתכם
 מן-הארץ הזאת אל-הארץ אשר נשבע
 לאברהם ליצחק וליעקב : כה וישבע יוסף
 את-בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים
 אתכם

שמי

מפסיר
ס"א מ"ם
רבה

דכבו יוסף ואתבא יתיב לנא ית-כל-בישחא
 דגמלנא יתיה : טו ופקידו לנתיוסף למימך
 אבוד פקיד קדם מותיה למימר : יז בדיון
 תימרון ליוסף בבגו שבוק כען לחובי אפך
 ולחטאיהון ארי-בישחא נמלוך וכען שבוק
 כען לחובי עבדי אלהא דאבוד ובכא יוסף
 במללותהון עמיה : יח ונאזלו אף-אהוהי
 ונפרו קדמוהי ויאמרו הא-אנחנא לך
 לעבדיו : יט ויאמר להון יוסף לא-תדחלון
 ארי דחלא דני אנא : כ ואתון חשבתון עלי
 בישא מן-קדם-ני אתחשבת לטבא בדיל
 למעבד כיומא הדיון לקיימא עס-סני :
 כא וכען לא-תדחלון אנא אזון ירחון
 וית שפלכון ונתם יתהון ומלל תנחומין על
 לבהון : כב ויתיב יוסף במצרים הוא ובית
 אבוי ויחי יוסף מאה ועשר שנים :
 כג ונחא יוסף לאפריים בני תליתאין אף
 בני מכיר בר-מנשה אתילידו ורבי יוסף :
 כד ויאמר יוסף לאהוהי אנא מאיר וני
 מידבר דכיר יתכון ויסק יתכון מן-ארעא
 הדא לארעא דקיים לאברהם ליצחק וליעקב :
 כה ויאמי יוסף ית-בני ישראל לקיימא ית-גנמי

מיכא

רשי

אולי גי' א' איתי הרי הוא כמו לוי' כדכריך - ויש אולי לטון אס חולי ים חמשים לדיקים : (טו) ויצו אליוסף - כמו וינאם אל
 בני ישראל וזה למעשה ולא להרן להיות שלוחים אל בני ישראל - אף וינאם אל שלוחים להיות שליח אליוסף לחזור לוכן - ואת מי נאזו את בני
 בלהה סהיו רגילין חללו שחיתו והוא כער את בני בלהה : אביך צנה - (ב"ר יבמות פ"ח) שנו בדבר השלום כי לאזוה יעקב
 שלא נחשד יוסף בעיניו : (יז) שאנא לפשע עבדי אלהי אביך - אס אביך עת אלונה קיים והס עבדיו : (יח) ויר-כג
 אחיו - מוסף על השליחות : (יט) כי דחתחת אלדום אני - שעת במקומו אני בתחיה אס הייתי רוצה להרע לכם כלום אני
 יטול והלאת אתם כלכם חשבתם עלי רעה והקדום כרוך הוא חשבה לשונם והיאך אני לכדי יכול להרע לכם : (כא) וידבר על-לבם -
 דכריס

טו ופקידו את בלהה למיטר ליוסף אביך פקיד וגו' :
 יז כדנא תיקרון ליוסף במטו שכוכ דרון לחובי
 אהך ולהטאיהון ארום בישא נמלו יתך וקדון שכוכ קבעו
 לחובי עבדי אלהא דאבך וקכא יוסף קמללותהון עמיה : יח
 לד לעבדיו ו יט ואמר להוים יוסף לא רעיתלון
 ארום לא גימול לכו בישמא אלהו טבתא ארום דחיל
 ומתבר מן קדם יי אגא : כא ואמרו חשבתון עלי
 כחשכו בישין דמא דלא הוינא מסתמר עמכו לטיבל מן
 כגלר דגמירנא לכו בכו הוא ומימרא בוי חשבא עלי
 כקבל וקדון לית אגא כמבל בגין ראובני למתעבדא לן
 כא וכדון לא הירחלון וגו' : כב ותיב יוסף וגו' : כג
 מקיר בר מעשרה בר אהילדו גורניו יוסף : כד
 יתכוו וגו' : כה ואומי יוסף את בני ישראל למיטר לקניהון
 קא אהון משמעבדיו כמצבום ולא תוידון למיסוק
 ממצבום עד זמן דויתון תרין פרוקין ותיקרון לכו מרכר דביר
 יי יתכוו דבעידו דאתון סלקין מסקון ית גרמי בוכא :

ירושלמי

ואמר להון יוסף לא תתקלון ארם תקלת בישא בעבדתון
 לו בלא קדם יי אינו מחשבתהון דבני אנשא :

ומיה

רשי

דכריס המתקלים על הלכ - עד שלא ירדתם לכהן היו מרננים עלי שלי עבד על ידיכם כודע שלי בן חורין ואני הורג אתכם מה הכריות
 אומרות כת של כחורים ראה ונשתכח כהן ואמר אחי הם ולכסוף הרג אותם ישלך את מהורג את אחיו - דבר אחר עשרה נרות לא יכלל
 לכתוב נראה וכו' : (כג) על ברכי יוסף - כתרגומו גלן בן ברכיו :

חסלת פרשת ויחי וספר בראשית בע"ה :

רשב"ם

היה : (טו) ויזו אל יוסף לאחר - ויזו לפני ננועים לאחר אל יוסף : (כ) אלהים חשבה לטובה - הקט"ה גרס לכם ואתם לא
 ששעם כי לטובתכם נתכוון הקט"ה : (כג) גם בני מכיר - בני שניים - ומ"מ של אפרים פרו ורבו יותר כמו שאמר יעקב אחיו
 הקטן גדל ממנו : (כד) ויאמר יוסף לחמיו אביעית והאלהים פקוד יפקוד וגו' - ופסוק שאמרתי מוכיח שהשניים להעלות עמהם :

מכלל יופי

על התחלת הטובה או הרעה כמו תהליס כי גמל עלי
 ישיע פג אשר גמלם כרחמיו וכו' : (יז) אגא -
 הוא לעולם מלעיל ביהאלף קמוצה והגון דגושה והוא כתוב
 כאלף בסוף ופעמים בהא והם ששה על פי המסורת והוא
 ענין חתנה ובקשה : (שאגא) בא בענין הכחילה כי סליחת
 הפשע הוא נשיאתו ונט לתו מעל האדם : (לפשע) - הלמד
 מורה על העצם עצמו כמו מלת את ויספיק הענין וולרה :
 (עבדי אלהי אביך) - אפילו לא היו אחיך מאמונת אביך הם
 ואתה והם אחים כאמונה ויש לכם לאהוב זה את זה וסדר זה
 לזה : (יה) (גס אחיו) - לתוספת ופירושו לפי שאמר
 במחלה ויצו אל יוסף דמה ששלחו אל יוסף אנשים נבכדים
 שישא פשעם וחטאתם ואחריו הלכו וגם הם ויפלגו לפניו :
 (הגנולך) בדגש שהי הגנין ובסגול הראשונה והם במסרה
 שלשה דגשין עם כרשית מד הגנו עבדים לאדני ועם
 כמודר די הגנו ועלינו : (יט) (כי התחתא היסאני) -
 כי אפילו היה בלבי להרע לכם היאך אוכל התחתא אלהים
 אני ואבי כרך אתכם כרוח הקדש ואיך אוכל להרע לכם :
 (כג) (בני שלשים) - נפלד המס וגשארה הויר נלרתי
 הסמיכות כמו בני שלשים שראה לאפרים בני בניו : (גם)
 בני מכיר) - ההוספת לענין מרה שאמר ילדו כי פירוש
 ילדו ענין התרבות והגדול ובני בני אפרים לא ילדו עד ברכי
 יוסף אלא ראה אותם גולדים אבל בני מכיר בן מנשה ילדו על
 ברכיו

בראשית נ ויהי

אונקלוס

אתכם והעליתם את עצמתי מזה : מיבא : בו ומית יוסף פר-מאה
בו ומית יוסף בן-מאה ועשר שנים ועפר שגין ונתנו יתיה ושמורתי בארוןא
ויחנמו אתו וישם בארון במצרים :

חוק

חוק

הפטרת ויהי . ויקרבו ימי דוד למורת . במלכים א' בסימן כ' : פ"ה סי' פה אל פה :

סכום פסוקי דספר בראשית אלף וחמש מאות ושלושים וארבעה סימן א"ך ל"ד . סימן וחציו ועל הרוב
רמיה . ופרשיותיו י"ב אהאב סימן . מנין הפאהות מ"ג והסתומות מ"ה הכל צ"א פרשיות .
צ"א אתח סימן . וסדריו מ"ג . יד"ד י"ה סימן . ואותיותיו ארבע אלפים ושלוש מאות
ומשעים והמשה סימן פ"ה ימ"ה

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

בו ומית יוסף בר מאה ועשר שנים ובסימו יתיה ועטרון יתיה ושון
יתיה בגלוקסקא ושקעו יתיה בגו גילוס דמצרים :

חוק

חוק

רשב"ם

(כו) וישס' כמו ויוסס . וכן ויקח כח' כמו ויקח . מן (ישב) (כ"א טוב) ויוסס : מן יאל המזלזים היא מוצאת . מן ירד . והגד
המסן : בארון נקבר בארץ . כי עתידים היו להעלות בארון . כשעבד משה אף וקרין : ועברו ירדן כשנחה ורון . חצלת
הארץ : ומשל ויהי . השפוך את שיחו . להודי ושכחי . לאמון את כחי . השב כידומי . ואם אבד נלמי . מכטן גומי .
יבם יחומי . מכור רק שלמי . דברים עד תומם . הספר נחמל . ישי רב דעס . עד כי הוא סגל . לוחות הכרומס .
איש ענו סגל . וכראש אלה שנות . יסוד החכמות . לאוילים ראיות . את נור ראש אומות . ילכיס מאמות . לו סארית
מנות . יבנס הכשיות . חרשות כשדות . יתיה עשרמות . עפר החנות . ולכניס סלימות . כולם נתליות . בערת
אשיות . כשנות העגונות . יבנס במומות . כמד ממקומות . ולא יעלו כחות . מלכי הכשיות :

הטלת ויהי מיסוד רבינו שמואל

מכלל חופי

ברכו כלומר שרבה ונפח אותם על ברכיו : (כו) (וישם) . ישם בפלם מלכיס כד נצ"ק דם המכרה מן יצק . ופירושו
שרשו שום ומשפטו וישם וכאפתח קטן תחת פתח גדול . וישם אותו המשיב . בארון וכו' ויאמר ליוסף חסר
ורחוק רמורה . השורק כמו ישעיה ס' ופתחו
שערך המיד . ויש מפרשים שהוא עקר אחר שרשו

תם ונשדם ספר בראשית . תהלה ראל

אין לו ראשית :

עד ויעל העוסק במלאכת הקודש כאמנה זעזר ודרוקר מאיר בן כה"ר צבי הירש ז"ל . מק"ק
פ"פ דארר : ממשפחה בשווי"ט :
ועד ויעל העוסק במלאכת הקודש הדרוקר החתן משה בן משה"ר ברוך יצ"ו . נכד הרב הגאון
המפורסם מאה"ר מרדכי טאקליס זצ"ל אב"ד דק"ק ברלין :

לחנוכה

לראש חדש

קורין בפרשת נשא מן וירחי ביום כלות משה עד כן עשה את המנורה ככהעלותך . וכן הסדר . כיום הראשון קורין שלשה בני אדם עד זה קרבן נחשון בן עמינדב . וכשאר הימים קורין נשיא אחד ליום . וכיום השמיני משליסין כל הסדרא וגם קורין ככהעלותך עד המנורה :

נשחל ראש חדש כחול קורין ארבעה בני אדם בפרשת פנחס מן ארץ קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו : ואם חל בשבת, המפטיר קורא כס"ה שנייה מן זכיום השבת עד יעשה ונסכו :

ברכות שאומרים קודם ההפטרה ולאחריה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת : ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשנה עבדו ובשאל עמו ובנביאי האמת וצדק :

וכשיסיים ההפטרה יאמר

ובמלכות בית דוד משיחך : במהרה יבא ויגל לבנו על כסאו לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו : כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה גרו לעולם ועד :
ברוך אתה יי מנן דוד :

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הנה שנתת לנו יי אלהינו לקדושה ולמנוחה לכבוד ולתפארת . על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך ותברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד : ברוך אתה יי מקדש השבת :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור כל העולמים צדיק בכל הדורות האל הנאמן האומר והעושה המדבר והמקיים שכל דבריו אמת וצדק : נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך ודבר אחר מדבריך אהור לא ישוב ריקם כי אל מלך נאמן ורחמן אתה ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו :

רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעלובת נפש תושיע במהרה בימינו ברוך אתה יי משמח ציון בבניה :
שמתינו יי אלהינו באליהו הנביא עבדך

הפטרות מספר בראשית

הפטרות בראשית כשיש עיה סימן ס"ב

עבדי אתמך-בו
בחירי קצרתה
נפשי נתתי רוחי
עליו משפט
לנוים יוציא :

הן

לא יצעק ולא ישא
ולא-ישמיע בחוץ
קולו : קנה רצוץ לא ישבור
ופשתה כהה לא יכבנה
לאמת יוציא משפט : לא יכהה
ולא ירוץ עד-ישים בארץ
משפט ולתורתו איים יחלו :

כאן מתחילין האשכנזים והספרדים :

כה-אמר האל יהנה בורא השמים
ונטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן
נשמה לגם עליה ורוח להלכים בה : אני
יהנה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך
ואתנה לברית עם לאור נוים : לפקח
עינים עורות לחוציא ממסגל אסיר מבית
בלא ישבי חשך : אני יהנה הוא שמני
וכבודי לאתר לא-אתן ותהלתי לפסילים :
הראשונה הגד-באו וחדשורת אני מניד
בשרם תצמחנה אשמיע אתכם : שירו
ליהנה שיר חלש תהלתו מקצרה הארץ
יורדי הים ומלאו איים וישביהם : ושאו
סדבל ועליו תצרים תשב קדר ירנו ישבי
פלע מראש הרים וצוקו : ישימו ליהנה
קבוד ותהלתו באינם יגדו : יהנה כגבור

וצא באיש מלחמות יציר קנאה יריע אף-
וצריו עד-אביו ותנפר : החשיתי מעולם
אתהיש אתהפך ביולדה אפנה אשם
ואשארף יחד : אהריב הרים ונקלות וקר-
עשכם אוביש ושמתי נהרות לאים ואנמים
אוביש : והולכתי עורים ברחל לא ידעו
בנתיבות לא-ידעו אדריכם אישים מהשך
לפניהם לאור ומעקשים למושור אלה
הדברים עשיתם ולא עזבתם : נסנו אהור
ובשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה
אתם אלהינו : החרשים שמעו והעורים
הביטו לראות : מי עור כי אם-עבדי וחרש
כמלאכי אשלת מי עור כמשלם ועור
כעבד יהנה : ראות קרו ראית רבות ולא
תשמר פקח אננים ולא ישמע : יהנה הפך
למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר : והוא
עם-בנו ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי
כלאים החבאו תיו לבו ואין מוציל משסה
ואין-אמר השב : מי בכם יאנון זאת יקשיב
וישמע לאחור : מי ינתן למשסה קרו למשוסה
יעקב וישראל לבנוים הלוא יהנה זו חטאנו
לו ולא-אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו
בתורתו : נישפד עליו חמה אפו ויעזו
מלחמה ותלהטו מסביב ולא ידע ותבער-
בו ולא-ישים על-לב : ועתה כה-אמר
יהנה בקצת יעקב ויצרף ישראל אל-תיקא
כי נאלתיך קראתי בשמך לי-אתה : כי-

תעבר

תעבר במים אתה אני ובנהרות לא ישמפוך
 כי-תלך במו-אש לא תכורה ולהבה לא
 תבער-ך : כי אני יהוה אלהיך קדוש
 ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים
 כוש וסבא תחתיך : מאשר יקרת בעיני
 נקבדת ואני אהבתיך ואמן אדם תחתיך
 ולאמים תחת-נפשך : אל-תירא כי-אתה
 אני ממורה אביא זרעך וממערב אקבצך :
 אמר לצפון תני ולתימן אל-תכלאי הביאי
 בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ : כל הנקרא
 בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף-עשיתיו :
 הוציא עס-עור ועינם יש וחדשים ואזנים
 למו : כל-הגוים נקבצו יחדו ויאספו
 לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות
 ישמיענו יחנו עריהם ויצדקו וישמגו
 ויאמרו אמת : אתם עדי נאס-יהוה ועבדי
 אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו
 כי-אני הוא לפני לא-נוצר אל ואחכי לא
 יהיה :

הפטרת תולדות נח כישעיה סימן נ"ד

רני עקרה לא ולדה פצחי רגה וצחלי
 לא-חלה כי-רבים בני-שוממה מבני
 בעולה אמר יהוה : הרחיבי מקום אהלך
 וריעות משכנותיך ישו אל-תחשכי הארץ כי
 מיתרוד ויתרוד חוקי : כי-ימין ושמאול
 תפוצי וזרעך גוים יילש וערים נשמורת
 יושבו : אל-תיראי כי-לא תבושי ואל-
 תקלמי כי-לא תחפירי כי בשרת עלומיך

תשכחי וחרפת אלמנותיך לא הזכירי-עוד :
 כי בעליך עשיר יהוה צבאות שמו ונאריך
 קדוש ישראל אלהי בל-הארץ יקרא : כי-
 באשה עזובה ועצובת רוח קראך יהוה
 ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך :
 ברגע קשן עזבתך וברחמים גדולים אקבצך :
 בשצף קצף הסתרתי פני רגל ממך ובחסד
 עולם רחמתיך אמר נאריך יהוה : כי-מי
 נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי-נח עוד
 על-הארץ בן גשבעתי מקצף עניך ומנע-
 רך : כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה
 ותסדי מאתך לא-ימוש וברית שלומי לא
 תמוט אמר מרחמך יהוה :

כאן מסיימן הספרדים

עניה סערה לא נחמה הנדה אנכי מרביץ
 בפור אבניך ויסדתיך בפסירים :
 ושמתי כדכר שמשתיך ושעריך ל-אבני
 אקדה וכל-גבולך לאבני-חפץ : וכל-בניך
 למודי יהוה ורב-שלום בניך : בצדקה תכונני
 רחמי מעשק כי-לא תיראי וממחתי בי
 לא-תקרב אליך : הן גור יגור אפס מאותי
 מי-גור אתך עליך יפול : הנה קרי הן אנכי
 בראתי חרש נפה באש פחם ומוציא כלי
 למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל :
 כל-כלי יוצר עליך לא יצלח וכל-לשון
 תקום-אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת
 עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאס-יהוה :
 הוי כל-צמא לכולמים ואשר אין-לו גסף

לכו שברו ואכלו ולכו שברו בקוא-כסף
ובקוא מחיר זין וחלב : למה תשקלו-כסף
בקוא-לחם ויניעכם בקוא לשבעה שמעו
שמוע א-י ואכלו-שוב ותתענג בהשן
נפשכם : השו-אעכם ולכו אלי שמינותתי
נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם תסדי-דוד
הנאמנים : הן עד לאומים נחתיו נגיד
ומצוה לאמים : הן נוי לא-תדע תקראונו
לא-ידעוד אליה ירצו למען יהנה אלהיה
ולקדוש ישראל כי פא-רד :

הפטרות לך לך בישעיה סימן מ' כאן מתחילים האטלואני
ואל- מי תדמויני ואשנה יאמר קדוש :
שאו-מרום עיניכם וראו מי-ברא
אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם
נקרא מרכאונים ואמין כח איש לא נעדר :

כאן מתחילים האשכנזים והספרדים
למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה
דרכי מיהוה ומאליה משפטי-יעבור :
הלוא ידעת אס-לא שמעת אלהי עולם
יהנה מודא קצות הארץ לא ייגף ולא ייגע
אין חקר להבונתו : נתן לגיף בח ולאין
אונים עצמה ירבה : ויעפו נערים ויגעו
ובדורות כשול יכשלו : וקוג יהנה יהלופו
כח יעלו אבר כפשרים ירצו ולא ייגעו ולכו
ולא ייעפו : החרגשו אלי אים ולאמים
יהלופו כח יגשו אזו ידברו יהדו למשפט
נקרבה : מי העיר מסורה צדק יקרא-דו
דרגלו יהו לפניו גוים ומלכים ירד ותן בעפר

הרבו בקשנדף קשתו : ורדפם יגבור שלום
ארת ברגליו לא יבוא : מי-פעל ועשה קרא
הדרות מראש-אני יהנה ראשון ואת-אחרים
אני-הוא : ראו אים ויילאו קצות הארץ
יחדרו קרבו ונא-תיון : איש את-רעהו יגרו
ולא-תיו יאמר חוק : ויחוק הרש את-צרף
מחליק פטיש את-הולם פעם אמר לדבק
שוב הוא ויחזקו במסמרים לא ימוט :
ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך
זרע אברהם אהבי : אשר החזקתיך מקצות
הארץ ומאצילתה קראתיך ואמר לך עבדי-
אתה בחרתיך ולא מאסתך : אל-תירא
כי-עמך אני אל-תשתע כי-אני אלהיה
אמצתיך אף-עזרתיך אף-תמכתך בימין
צדקי : הן יבשו ויכלמו כל הנחרגים בק
יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך : תבקשם ולא
תמצאם אנשי מצרתך יהיו כאין וכאפס
אנשי מלחמתך : כי-אני יהנה אלהיה מחניק
ימנע האמר לך אל-תירא אני עזרתיך :
אל-תירא תולעת יעקב מתי ישראל-
אני עזרתיך נאס-יהנה ונאלך קדוש ישראל :
הנה שמתיד למורג-חרוץ חדש בעל פיפיות
קדוש הרים ותדק ויבקות כפיץ תשים :
תזרם ורוח השאם וסערה הפיץ אתם ואתה
תגל ביהוה בקדוש ישראל תתהלך :

הפטרות ורא במלכים ב' בסימן ד'
ואשה אחת מנשני בני-הנביאים צעקה
אל- אלישע לאמר עבדך אישי
מת

מת ואמר לנעת כי צדק הנה ורא ארת
 והנה והנשה בא לקחת ארזי שני ולדני לו
 לעבדים : ויאמר אליה אישית מה
 אעשה לך הנני לי מרהיב לוקחי לבי
 בבית ותאמר אין לשפחה כל בבור כי
 אס-אסוד שמן : ויאמר לבי שאלו לך
 כלים מן-ההוץ מאת בל-שניזקרי שבניכי
 כלים רקים אל-תמעישי : ובאת וסגרת
 הדלת בעדך ובעד-בניך ויצקת על-כל
 הכלים האלה והמלא תסיעי : ותלך מאתו
 ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה הם מנישים
 אליה והיא מוצקת קרי מוצקת : ויהי במקאת
 הכלים ותאמר אל-בנה הננישה אלי עוד
 כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמד
 השמן : ותבא ותגד לאיש האלהים ויאמר
 לבי מכרי את-השמן ושלמי את-ניזקרי
 נשכי ואת בניזקרי בניכי תחיי בנותך :
 ויהי היום ויעבר אישית אל-שונם ושם
 אשה גדולה ותחוק-בו לאכל-לחם ויהי
 מדי עברו יסר שמה לאכל-לחם : ותאמר
 אל-אשה הנה נא ידעתי כי איש אלהים
 קדוש הוא עבר עלינו תמיד : נעשה-נא
 ענית-קיר קטנה ונשים-לו שם מטרה
 ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו ויסר
 שמה : ויהי היום ויבא שמה ויסר אר-
 העליה וישכב-שמה : ויאמר אל-ניחני
 נערו קרא לשונמית הזאת וקרא-לה
 ותעמד לפניו : ויאמר לו אמה-נא אליה

הנה הדרת אלינו אידול-הזקנה הוא
 מה לעשות לך הניש לדבר-לך אל-המלך
 או אל-שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי
 ישבת : ויאמר ומה לעשות לך ויאמר
 נחני אבל בן אינ-לה ואישה וקן : ויאמר
 קרא-לה ויקרא-לה ותעמד בפתח :
 ויאמר למועד הנה בערת הנה אתקרי אתי
 חבקת בן ותאמר אל-ארני איש האלהים
 אל-תכזב בשפחה : ותסר האשה ותלך
 בן למועד הנה בעת הנה אשר-דבר אליה
 אישית : ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל-
 אביו אל-הקצרים : ויאמר אל-אביו ראשית
 ראשית ויאמר אל-הילד שאהו אל-אמו :
 וישאהו ויביאהו אל-אמו וישב ער-ברכה
 ער-הקצרים וימת : ותעל ותשכבהו על-
 מטת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא :
 ותקרא אל-אשה ותאמר שלמה נא לי
 אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה
 ער-איש האלהים ואשובה : ויאמר מדוע
 אתקרי אתי הולכת קרי הלכתי אליו היום לא-
 חדש ולא שבת ותאמר שלום :

כאן מסיימן ההפסחה קצת קהלות

ותחבש האהון ותאמר אר-נערה נתני
 ורך אר-מעצרי לי לרכב כי אם-
 אמרתי לך : ותלך ותבא אל-איש האלהים
 אל-תר הכרמל ויהי כראות איש-האלהים
 אותה מנגד ויאמר אל-ניחני נערו הנה
 השונמית הלז : עתה רוצ-נא לקראתה

הפטרות חיי שרה כמלכיסא סימנא :

והימר דוד וקנא בימים ויכסהו פגנדים
 ולא יחס לו : ויאמרו לו עבדיו
 יבקשו לאדני המלך גערה בתולה ויעמדה
 לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיקה
 וחס לאדני המלך : ויבקשו גערה יפה בכל
 גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית
 ויבאו אתה למלך : והגערה יפה עד מאד
 ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא
 ידעה : ואדניה בן חנינא מתגשא לאמר
 אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים ותחשיש
 איש רצים לפניו : ולא יעצבו אביו מניו
 לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב
 תאר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום :
 ויהיו דבדיו עסיואב בן צרויה וגם אביתר
 הכהן ויעזרו אחרי אדניה : וצדוק הכהן
 ובניהו בן יהוידע ונתן הנביא ושמי ורעי
 והנבורים אשר לדוד לא היו עס אדניהו :
 ויזכה אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן
 הוחלת אשר אצל עין רגל ויקרא את כל
 אחיו בני המלך ולבל אנשי יהודה עבדי
 המלך : ואת נתן הנביא ובניהו ואת
 הנבורים ואת שלמה אחיו לא קרא :
 ויאמר נתן אל בית שבע אם שלמה לאמר
 הלא שמעת כי מלך אדניהו בן חנינא
 ואדניהו דוד לא ידע : ועתה לבי אי צד נא
 עצה ומלטי את נפשך ואת נפש בנך
 שלמה : לבי ובאי אל המלך דוד ואמרת
 אליו

ואמר לה השלום לך השלום לך השלום לאיצר
 השלום לילך ותאמר שלום : ותבא אל
 איש האלהים אל החר ותחזק בדבדיו ויעש
 גיחוי להרפה ויאמר איש האלהים הרפה
 לה כי נפשה מרה לה ויהנה העינים ממני
 ולא הגיד לי : ותאמר השאלתי בן מארת
 אדני הלא אמרתי לא תשקה אתי : ויאמר
 לגיחוי חגר מתניך וקח משענתי בידך ונד
 כי תמצא איש לא חברכנו וכי יברכה איש
 לא תעננו ושמת משענתי על פני הנער :
 ותאמר עם הנער חיייהנה וחי נפשה
 אם אעזבך ויחס וילך אחריה : וגיחוי עבר
 לפניו וישם את המשענת על פני הנער
 ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגדלו
 לאמר לא הקיץ הנער : ויבא אלישע
 הכיתח והנה הנער מתמשקב על מסחו :
 ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ותפלל
 יהוה : ויעל וישכב על הילד וישם פיו
 על פיו ועינו על עינו וכפיו על כפיו
 כפיו ויגהר עליו ויחס בשר הילד : וישב וילך
 בבית אחת הקרה ואחת הפה ויעל ויגהר
 עליו ויזרר הנער עד שבע פגמים ויפקח
 הנער את עינו : ויקרא אל גיחוי ויאמר
 קרא אל השונמית הזאת ויקראתה ותבא
 אליו ויאמר שאי בנך : ותבא ותפל על
 דבדיו ותשתחו ארצה ותקרא את בנה
 והצא :

אניו הקרא אתה אדני המלך גשבעת לאמך
לאמר כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא יושב
על כסאי ומדוע מלך אדניהו : הנה עורך
מדברת שם עם המלך ואני אבוא אחריך
ומלאתי את דבריך : ותבא בת שבע אל
המלך החדרה והמלך זמן מאד ואבישג
השונמית משרת את המלך : ותקד בת
שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה לך :
ותאמר לו אדני אתה גשבעת ביהוה אלהי
לאמתי כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא
ישב על כסאי : ועתה הנה אדניהו מלך
ואתה אדני המלך לא ידעת : ויובח שור
ומריא וצאן לרב ויקרא לבגד בני המלך
ולאביתו הכהן וליאב שר הצבא ושלמה
עבדך לא קרא : ואתה אדני המלך יגיע
כרי ישראל עתה להגיד להם מי יושב על
כסא אדני המלך אחרי : והיה כששב
אדני המלך עם אבתי והייתי אני ובני
שלמה חפאים : והנה עורפה מדברת עם
המלך ונתן הנביא בא : ויגידו למלך לאמר
הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו
למלך על אפיו ארצה : ויאמר נתן אדני
המלך אתה אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא
ישב על כסאי : כי יגיד היום ויובח שור
ומריא וצאן לרב ויקרא לבגד בני המלך
ולשרי הצבא ולאביתו הכהן והנזים אכלים
וישתים לפניו ויאמרו יחי המלך אדניהו :
ולי אני עבדך ולצדק הכהן ולבניהו בן

יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא : אם מאת
אדני המלך נהיה הדבר הנה ודא הודיעת
את עבדך קרי עבדך מי יושב על כסא אדני
המלך אחרי : ויגזן המלך דוד ויאמר
קראו לי לבת שבע ותבא לפני המלך
ותעמד לפני המלך : וישבע המלך ויאמר
חיה הנה אשר פדה את נפשי מכל צרה :
כי כאשר נשפתי לך ביהוה אלהי ישראל
לאמר כי שלמה בנך ימלך אחרי והוא
ישב על כסאי התי כי בן אעשה היום
הזה : ותקד בת שבע אפוס ארץ ותשתחו
למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעולם :

והאישליאני מוסיפים

ויאמר המלך דוד קראו לי לצדוק הכהן
ולנתן הנביא ולבניהו בן יהוידע ויבאו לפני
המלך : ויאמר המלך להם קחו עמכם את
עבדי אדניכם והרכבתם את שלמה בני עלי
הפרדה אשר לי והוכרתם אתו אל קרי עלי
נהון : ומשח אתו שם צדוק הכהן ונתן
הנביא למלך על ישראל ותקעתם בשופר
ואמרתם יחי המלך שלמה :

הפטרות תולדות בתרי עשר במלצמי בסיסן א :

משא דברי יהוה אל ישראל ביד
מלאכי : אהבתי אתכם אמר יהוה
ואמרתם במה אהבתנו הלא את עשו
לעקב נאס יהוה ואהב את דיעקב : ואת
עשו שנאתי ואשים את הדרי שממה ואת
נחלתו לתנות מדבר : כי תאמר אדום

דששנו

רשמי ונשוב ונבנה תרבורה בה אמר יהוה
 צבאות המה יבנו ואני אהרוס וקראו להם
 נבוא רשעה והעם אשר יגעם יהוה עד
 עולם : ועיניכם תראינה ואתם תאמרו
 יגדל יהוה מעל לנבול ישראל : בן יכבד
 אב ויגבה ארצו ואם יאב אני איה כבודי ואם
 ארונים אני איה מוראי אמר יהוה צבאות
 לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם כמה בוינו
 אתי שמך : מנישים על מזבחי להם מגאל
 ואמרתם כמה נאלדנוך באמרכם שלחן
 יהנה נבזה הוא : וכי תנישון עור לובת אין
 רע וכי תנישו פסח וחלה אין רע הקריבהו
 נא לפתחך הירצה או הישא פניך אמר
 יהוה צבאות : ועתה חלו נא פני אדני
 ויהבנו מידכם היתה זאת הישא מכם פנים
 אמר יהוה צבאות : מי נס בכם ויסגור
 דלתים ולא תאירו מובתי הנס אין לי חפץ
 בכם אמר יהוה צבאות ומנתרה לא ארצה
 מידכם : כי מפורח שמש ועד מבואו
 גדול שמי בנוים ובכל מקום מקטור מגש
 לשמי ומנחה טהורה כי גדול שמי בנוים
 אמר יהוה צבאות : ואתם מחללים אתו
 באמרכם שלחן יהנה מגאל הוא ונימו נבזה
 אכלו : ואמרתם הנה מתלאה והפחתם
 אותו אמר יהוה צבאות והבאתם נזול ואת
 הפסח ואת החולה והבאתם את המנחה
 הארצה אותה מידכם אמר יהוה : וארור
 גובל ויש בעקרו זכר ונבר ונבח משחת

ושש

לאהני כי הדרך גדול אני אמר יהוה צבאות
 ושמי נורא בנוים : ועתה אליכם המצוה
 הזאת תכהנים : אם לא תשמעו ואם לא
 תשימו על לב לתת כבוד לשמי אמר יהוה
 צבאות ושלחתי בכם את המאזה וארותי
 את ברכותיכם וגם ארותי כי אינכם שמים
 על לב : הני גער לכם את ההרוע וריתי
 פרש על פניכם פרש חניכם ונשא אתכם
 אליו : וירגש פי שלחתי אליכם את
 המצוה הזאת להיות בריתי את לוי אמר
 יהוה צבאות : בריתי היתה אתו החיים
 והשלום ואתגדלו מורא ויראני ומפני
 שמי נחת הוא : תורת אמת היתה בפיהו
 ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור
 הלך אתי וכביט השיב מקון : כי שפתי
 כהן ישמרו דעת ותורה ובקשו מפיהו כי
 מלאך יהנה צבאות הוא :

הפטרות ויצא יעקב בהרשע סימן א

ועמי תלואים למשובתי ואל על יקראוהו
 יחד לא ירום : איך אתנה אפרים
 אמנה ישראל איד אתנה כמדמה אשימך
 כצבאים נהפר עלי לבי יחד נכמרו נחומי :
 לא אעשה חרון אפי לך אשוב לשחת
 אפרים כי אל אנלי ולא איש בקרבך קדוש
 ולא אסרא בעיד : אחרי הנה ילכו בארצה
 ישאג כי הוא ישאג ויחררו בני מים :
 יחררו כצפור ממצרים וכינה מארץ אשור
 והושבתים על בתיהם ואם יהוה : סבבני

בחכש

בלחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה
 עד רד עס אל ועם קדושים נאמן :
 אפרים רעה רוח ורנף קדים כל היום כגב
 ושר ירבה וברית עס אשור וכתו ושמן
 למצרים יוקר : וריב ליהנה עס יהודה
 ולפקד על יעקב כדרכיו כמעלליו ישיב
 לו : בכסן עקב את איתו ובאונן שרה
 את אלהים : וישר אל מלאך ויכל בכה
 ויחנן לו בית אר ימצאנו ושם ירבה
 עמנו : ויהנה אלהי הצבאות יהנה זכרו :
 ואתה באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר
 ומוה אל אלהיך תמיד : כנען בידו מאונן
 מרמה לעשק אהב : ויאמר אפרים אך
 עשרתי מצאתי און לו כל ימי לא ימצאו
 לי עון אשר חטא : ואנכי יהנה אלהיך
 מארץ מצרים עד אושיבה באהלים כימי
 מועד : ודברתי על הנביאים ואנכי חזון
 הרבתי וביד הנביאים אדמה : אם גלעד
 און אך שוא היו בגלגל שורים זבחום
 מובחותם כגלים על תלמי שרי :

כאן מתחילים האשכנזים הפטרת וישלה יעקב :

ויברח יעקב שרה ארם ויעבד ישראל
 באשה ובאשה שמה : ובנביא
 העלח יהנה את ישראל ממצרים ובנביא
 לשמר : הכעים אפרים תמורקים ודמו
 עליו יטוש וחרפתו ישיב לו אדניו : כדבר
 אפרים רמת נעא הוא בישראל נאשם
 בבגל ניקת : ועתה יוספו לחטא ויגשו

להם מסכה מכספם כתבונם עצבים מעשה
 קרשים כלה להם הם אמרים זבחי אדם
 עגלים ישקון : לכן יהיו בעני בקר וכשל
 משקים הלך כמץ יסער מנזן וכגשן
 מארבה : ואנכי יהנה אלהיך מארץ מצרים
 ואלהים זולתי לא מדע ומושיע אין בלתי :
 אני ידעתך במדבר בארץ תלאובת :
 כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על כן
 שכחוני : ואתי להם כמו שחל כנמר על
 דרך אשור : אפגשם כרב שכור ואקרע
 סנור לבם ואכלם שם כלביא תית השדה
 תבקעם : שחתך ישראל כי גי בעורף :
 איתי מלכה אפוא וישיעה בכל עריך
 ושפטיך אשר אמרת תנה לי מלך ושקים :
 אחר לך מלך באפי ואקח בעברתי : צורר
 עון אפרים צפונה חטאתו : חבלי ילדה
 ובאו לו הווא בן לא חכם כי עת לא
 יעמד במשבר בנים : מיד שאול אפדם
 ממנת אנאלם אהי דבריך מנת אתי קטבך
 שאול נחם יסתר מעיני : כי הוא בין אחים
 יפריא ובוא קדים רוח יהנה ממדבר עליה
 ויבוש מקורו ויחרב מעינו הוא ישסה אוצר
 כל כלי חמדה : חאשם שמרון כי מרתה
 באלהיה בחרב יפלו עלליהם ירפשו
 והריותיו יבקעו :

שובה ישראל עד יהנה אלהיך כי בשלת
 בעונך : קחו עמכם דברים ושובו
 אל יהודה אמרו אליו כל תשא עון וקח

טוב וישלמה פרים שפתינו : אשור לא
וישיענו עד-סוס לא נרכב ולא-נאמר עוד
אלהינו למעשה ידינו אשר-בה ירחם-יחוס :
ארפא משוכתם אהבם נדבה כי שב אפי
מומנו : אהיה כשלול ישראל יפרח כשושנה
עד שרשיו בלבנון : ילכו וינקותיו ויהי כנות
הודו וריח לו בלבנון : ישבו ישבי בצל יתיו
דגו ויפרחו בנפן זכרו כיון לבנון : אפרים
מה לי עוד לעצבים אני ענתי ואשורנו אני
בכרוש רענן ממני פריה נמצא : מי חכם
וגבן אלה נבון וידעם כי-ישרים צרכי יהנה
וצדיקים ילכו כם ופושעים יקשלו כם :

הפטרת וישלח כמנהגנו ספרד - וכמנהג ק"ק איטליאני
בתרי עשר בעבריה בסיומא :

חזון עברנה כה-אמר אדני יהוה לאדום
שמועה שמענו מאת יהוה וציר בנוס
שלח קומו ונקומה עליה למלקמה : הגרה
קטן נחתיך בנוס כזוי אתה מאד : זרן
לבך השיאך שכני בחנוי-סלע מרום שבתו
אמר בלבו מי יורידני ארץ : אס-תגביה
כגשר ואס-בין כוכבים שים קנה משם
אורידך נאס-יהוה : אס-ונבים באו-לך
אס-שדרי לילה אך נדמיתה הלא יגבו
דגם אס-בצרים באולך הלא ישאירו עללות :
איד נחפשו עשו נבעו מצפניו : עד-הנבול
שלחוף כל אנשי בריחך השיאוך ובלו לך
אנשי שלמוך לחמה ושימו מזור תחתיך אין
ותכונה בו : הלא ביום ההוא נאס-יהוה

והאבדתי חכמים מאדום ותכונה מהר עשו :
וחתו גבורך תימן למען יקרת-איש מהר
עשו מקטרי : מחמס אחיד יעקב תכסף
בושה ונכרת לעולם : ביום עמדך ממנו
ביום שבות ורים חילו ונכרם באו שערו-ה
שגרו ועל-ירושלם ידו גולל-נס-אתה
כאתר מחם : ואל-תרא ביום-אהיך ביום
נכרו ואל-תשמח לבני-יהודה ביום אבדם
ואל-תגדל פיך ביום צרה : אל-תבוא בשער-
עמי ביום אידם אל-תרא נס-אתה ברעתו
ביום אידו ואל-תשלחנה בחילו ביום אידו :
ואל-תעמד על-הפרק להכרית את-פליטיו
ואל-תסגר שריתו ביום צרה : כי-קרוב
יום-יהוה על-כל-הגוים כאשר על-שית
יעשה לך ומלך ישוב בראשך : כי באשר
שתיחם על-הר קדשי ושתו כל-הגוים תמיד
ושמו ולעו והיו כלוא היו : ובהר ציון
קהיה פליטה ותה קדש וירשו בית יעקב
את מורשיתם : ותה בית-יעקב אש ובית
יוסף להכה ובית עשו לקש ודלקו בהם
ואכלום ולא-יהיה שריד לבית עשו ביהוה
דבר : וירשו הנגב את-הר עשו והישפלה
את-פלשתים וירשו את-שדרה אפנים
וארז שדה שמרון ובנימן את-הגלגל :
ונלת החל-היה לבני ישראל אשר בני-עם
עד-צרפת ונלת ירושלם אשר בספת ירשו
את ערי הנגב : ועלו מושיעים בתר ציון
לשפט את-הר עשו ותהיה ליהוה המלוכה :

הפטרת וישב כהרי עשר כעמוס כסיון ב'

כה אמר יהוה על-שלושה פשעי ישראל
ועל-ארבעה לא אשיבנו על-מכרם
בלסף צדיק ואביון בעבור געלים: השאפים
על-עפר-ארץ בראש כלים ודרך ענוים וטו
ואיש ואביו ילכו אל-הנגעה למען חלל-
את-שם-קדשי: ועל-בגדים חבילים וטו אצל
כל-מובח וטו ענושים ישתו בית אלהיהם:
ואנכי השמדתי את-האמרי מפני-הם אשר
כנבה ארזים נבחו וחסן הוא כאלונים
ואשמיד פרוי מפעל ושרשיו מתחת:
ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולד
אתכם במדבר ארבעים שנה לרשת את-
ארץ האמרי: ואקים מבניכם לנביאים
ומבחוריהם לנזירים האף אין-זאת בני
ישראל ואם-יהנה: ותשקו את-הנזירים
טו ועל-הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו:
הנה אנכי מעיק תחתיכם כאשר תעיק
העגלה המלאה לה עמיר: ואבד מנוס
מקל וחזק לא-יאמן כחו וגבור לא-ימלט
נפשו: ותפש הקשת לא יעמד וקל
ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט
נפשו: ואמין לבו בנבוכים ערום יגוס
ביום-ההוא ואם-יהנה: שמעו את-הדבר
הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל
על-כל-המשפחה אשר העליתי מארץ
מצרים לאמר: דק אתכם ידעתי מכל
משפחות האדמה על-בן אפקר עליכם

את כל-עונתיכם: חלכו שנים יהיו בלתי
אם-נועדו: הישאג אריה ביער ומרף אק
לו היתן כפיר קולו מפינתו בלתי אס-
לקד: התפול צפור על-פח הארץ ומוקש
אין לה היגלה-פה מן-האדמה ולבוד לא
ילכוד: אם-יתקע שופר בעיר ועם לא
יחררו אם-תהיה רעה בעיר ויהוה לא-עשה:
כי לא-עשה אדני יהוה דבר כי אס-גלה
סודו אל-עבדיו הנביאים: אריה שאג מי
לא יירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא:

הפטרת מקץ מלכים א' כסיון ג'

ויקץ שלמה והנה חלום ונבא ירושלם
ויעמד לפני ארון ברית-יהוה
ויעל עלות ויעש שלמים ויעש משחה
לכל-עבדיו: אז תבאנה שתים גשים זנות
אל-המלך ותעמדנה לפניו: ותאמר
האשה האחת בי אדני אני והאשה הזאת
ישבת בבית אחד ואלד עמה בבית: והי
ביום השלישי ללדתי ותלד גם-האשה
הזאת ואנחנו יחדו אין-זר אהנו בבית
זולתי שתים-אנחנו בבית: ותמת בן-
האשה הזאת לילה אשר שכבה עליו:
ותקם בתוך הלילה ותקח את-בני מאצלי
ואמתך ישנה ותשכיבחו בהיקה ואת-בנה
המת השכיבה בחיקי: ואקם בבקר לחייק
את-בני והנה-מת ואחבונן אליו בבקר
והנה לא-היה בני אשר ילדתי: ותאמר
האשה האחרת לא כי בני המי ובנד המרת
והזאת

וזאת אמרת לא כי בנך המה ובני התג
 ותדברנה לפני המלך : ויאמר המלך זאת
 אמרת וחיבני החי ובנך המה וזאת אמרת
 לא כי בנך המה ובני החי : ויאמר המלך
 קחו לי-חרב וביאו ההרב לפני המלך :
 ויאמר המלך נורו את-הילד החי לשנים
 ותנו את-החצי לאחת ואת-החצי לאחת :
 ותאמר האשה אשר-בנה החי את-המלך
 כי-נכמרו רחמיה על-בנה ותאמר בי אדני
 תנו-לה את-הילוד החי והמת אל-רחמיהו
 וזאת אמרת נס-לי נס-לך לא יהיה נורו :
 ויצו המלך ויאמר תנו-לה את-הילוד החי
 והמת לא תמיתהו היא אמו : וישמעו
 כל-ישראל את-המשפט אשר שפט המלך
 ויראו מפני המלך כי ראו כי-חכמת אלהים
 בקרבן לעשות משפט : ויהי המלך שלמה
 מלך גדל-כל-ישראל :

הפטרות ויגש בחוקאל בס'מן ל"ז

ויהי דבר-יהוה אלי לאמר : ואתה בן-
 אדם קח-לך עץ אחד וכתוב עליו
 ליהודה ולבני ישראל חברי קרי חברו ולקח
 עץ אחד וכתב עליו ליוסף עץ אפרים וכל-
 בית ישראל חברי קרי חברו : וקרב אהם
 אחד אל-אחד לה לעץ אחד והיו לאהבים
 בידך : וכאשר יאמרו אליך בני עמה לאמר
 הלוא-מניד לנו מה-אלה לך : דבר אליהם
 כה-אמר אדני יהוה הנחני אני לקח את-העץ

יוסף אשר ביד-אפרים ושבתי ישראל-
 חברי קרי חברו ונתתי אותם על-יו את-העץ
 יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידך :
 והיו העצים אשר כתב עליהם בידך
 לעיניהם : ודבר אליהם כה-אמר אדני
 יהוה הלה אני לקח את-בני ישראל מבין
 הגוים אשר הלכו-שם וקבצתי אתם מסביב
 והבאתי אותם על-אדמתם : ועשיתי אותם
 לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד
 יהיה לכלם למלך ולא יהיו קרי יהוה-גוד
 לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות
 עוד : ולא יטמאו עוד בגלוליהם ובשקוציהם
 ובכל פשעיהם והושעתי אותם מכל
 מושבתיהם אשר הטאו בהם וטהרתי אותם
 והיירלי לעם ואני אהיה להם לאלהים :
 ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה
 לבלם ובמשפטי ילכו והקתי ישמרו ועשו
 אותם : וישבו על-הארץ אשר נתתי לעבדי
 לעקב אשר ישבו-בה אבותיכם וישבו
 על-יה המה ובניהם ובני בניהם עד-עולם
 ודוד עבדי נשיא להם לעולם : וקרתי להם
 ברית שלום ברית עולם יהי-האחתם ונתתים
 וחרביתי אותם ונתתי את-מקדשי בתוכם
 לעולם : והנה משכני עליהם והייתי להם
 לאלהים והמה יהיירלי לעם : וידעו הגוים
 כי אני יהוה מקדש ארתי ישראל בהיות
 מקדשי בתוכם לעולם :

ויקרבו

הפטרות ויהי ועקב במלכסא בסמוך :

ויקרבנו וימידנו למות ויצו את שלמה
 בנו לאמר : אנכי הלך בדרך כל-
 הארץ והקזת והיית לאיש : ושמרת את-
 משמרת יהונה אלהיך ללכת בדרךכו לשמור
 חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב
 בתורת משה למען תשכיל את כל אשר
 תעשה ואת כל אשר תפנה שם : למען
 יקים יהוה את דברו אשר דבר עלי לאמר
 אסדו שמרו בניך את דרכם ללכת לפני
 באמת בכל לבבם ובכל נפשם לאמר לא-
 יכרת לך איש מעל כסא ישראל : וגם
 אתה ידעת את אשר עשה לי ויאב בן-
 צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל
 לאבנר בן-נר ולעמשה בן-יתר ויהרגם
 וישם דמי מלחמה בשלם ויהן דמי מלחמה
 בהגדתו אשר במתניו ובגלגלו אשר ברגליו :
 ועשית בהכמתך ולא תהורד שיבתו בשלם
 שאר : ולכני ברזלי הגלגלי תעשה חסד
 והיו באבני שלתנה כירכו קרבו אלי בבכתי
 מפני אבשלום אחיך : והנה עמך שמיני
 בן-גברא בן-הימני מבחרים והוא קללני
 קללה נמרצת ביום לכתי מתנים והוא תורד
 לקראתי תירדן ואשבע לו ביהוה נאמר
 אסדאמיתך בקרב : ועתה אל תתנקהו כי
 איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה
 לו והורדת את שיבתו בדם שאול : וישכב
 דוד עם אבתיו ויקבר בעיר דוד : והימים

אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה
 בחברון מלך שבע שנים ובירושלם מלך
 שלשים ושלש שנים : ושלמה ישב על-
 כסא דוד אביו ותכן מלכותו מאד :

הפטרות שבת של חנוכה בתרי עשר בזכריה בסמוך ב :

רני ושמחי בתציון כי הנני בא ושבנתי
 בתוכך נאם יהוה : ונלוו גוים רבים
 אל יהוה ביום ההוא והיו לי לעם ושבנתי
 בתוכך וידעת כי יהוה צבאות שלחני אליך :
 ונחל יהוה את יהודה חלקו על אדמת
 הקדש ובחר עוד בירושלם : הסל-בשר
 מפני יהוה כי נגזר ממעון קדשו : וראני
 את יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך
 יהוה והשטן עמד ער-ימינו לשטנו :

ויאמר יהוה אלי השטן ויגער יהוה בך השטן
 ויגער יהוה בך הבחר בירושלם הלא זרה
 אור מצל מאש : ויהושע היה לבוש בגדים
 צואים ועמד לפני המלאך : ויגזן ויאמר
 אל העמדים לפניו לאמר הסירו הבגדים
 הצואים מגליו ויאמר אליו ראה העברתי
 מעליך עונת והלבש ארזה מחלצות :

ויאמר ושימו צנף שהור על ראשו ושימו
 הצנף שהור על ראשו וילבשהו בגדים
 ומלאך יהוה עמד : ויגזר מלאך יהוה
 ביהושע לאמר : כה אמר יהוה צבאות
 אסד בדרך תלך ואם את משמרת תשמור
 וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את-
 חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה :

שמעתי גא יהושע י הכתן הנדול אתה ורביך
 הישבים לפניך כי אנשי מופת המה כי
 הנני מביא את עבדי צמח : כי הנה האבן
 אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שכעה
 עינים הנני מפתח פתחה נאם יהנה צבאות
 ומשתי את צנן הארץ והיא ביום אחד :
 ביים ההוא נאם יהנה צבאות מקראו איש
 אל דרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה :
 וישב המלאך הדבר בי ויעירני באיש אשר
 יגור משנתו : ונאמר אלי מה אתה ראה
 ואמר קרי ונאמר ראיתי והנה מנורת זהב בלה
 ונלה על ראשה ושבעה גרתייה עליה שכעה
 ושבעה מוצקות לגרות אשר על ראשה :
 ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד
 ערשמאלה : ואני ונאמר אל המלאך
 הדבר בי לאמר מה אלה אדני : ואני המלאך
 הדבר בי ונאמר אלי הלוא ידעת מה היתה
 אלה ונאמר לא אדני : ונני ונאמר אלי לאמר
 זה דבר יהנה אל ורבבגל לאמר לא בחיל
 ולא בכח כי אס ברוחי אמר יהנה צבאות :
 מי אתה הרי הנדול לפני זרבבגל למישור
 והוציא את האבן הראשה משאורת תן
 תן לה :

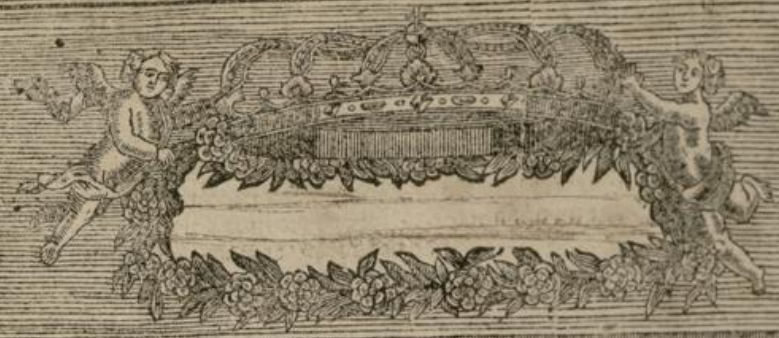
הפטרת שבת כ' רחנכה במלכיסוא' ס' ד'

ויעש חירום את הכירות ואת היעים
 ואת המזרקות ויכל חירם לעשות

את כל המלאכה אשר עשה למלך שרמה
 בית יהנה : עמדים שנים ונלה הכותרת
 אשר על ראש העמודים שתים והשככות
 שתים לכסות את שתי נלות הכותרת אשר
 על ראש העמודים : ואת הרמנים ארבע
 מאות לשתי השככות שני טורים רמנים
 לשככה האחת לכסות את שתי נלות
 הכותרת אשר על פני העמדים : ואת
 המכנות אשר ואת הכירות עשרה על
 המכנות : ואת היים האחד ואת הבקר
 שנים עשר תחת היים : ואת הסירות
 ואת היעים ואת המזרקות ואת כל הכלים
 האלה קרי האהל אשר עשה חירם למלך
 שלמה בית יהנה נחשת ממקט : בכפר
 הירדן יצקם המלך במעבה האדמה בין
 סכות ובין צרתן : וננה שלמה את כל
 הכלים מרב מאד מאד לא נחקר משקר
 הנחשת : ונעש שלמה את כל הכלים
 אשר בית יהנה את מזבח הזהב ואת
 השלתן אשר עליו לחם הפנים וקב :
 ואת המנורות חמש מזמין וחמש משמאל
 לפני הדביר זהב סגור והפרח והדגרת
 והמלקתים וקב : והספור והמזמרות
 והמזרקות והכפות והטהרות וקב סגור
 והפתות לדלתות הבית הפנימי לקדש
 הקדשים לדלת הבית להיכל וקב :

* הפטרת כחר החדיש ושכח ראש חדש חמצא בספר שמות או בספר דברים *

ספר החינוך

יבואו בזהר"ג מצות . לנפשות צמאות מרות .
 עתה מחדש מסודרות ובנויות . על פי סדר וסדר
 הפרשיות . כפי אשר הם בתורה כתובות . שלא
 להקדים המאוחר רק במקומם המה מצויות .
 הנמצאות כתלפיות . ושרשיה ודיניה .
 בפוסקים נודע רשומיה . חובר מימי קדם
 מאיש לוי מברצלוני אשר שמו נודע
 בשם הרא"ה : ונוסף לזה הגהות על ספר
 החינוך . מאירין ומוהירין . מהרב המופלא
 שבסנהדרין . יהיצב לפני מלכים . התנא
 כמהר"רי רוזאניס ז"ל . בעל המהבר משנה
 למלך . ופרשת דרכים . והגהות רבות מהמרקדק
 התורני כה"ר מנחם בן' שלמה הלוי זצ"ל :
 הובא לבית הדפוס ע"י התורני הקצין מהו' פנחס אלי'
 כוונתו רר חיים כ"ץ נאמן הקהל דק"ק ווילנא . וכע התורני
 הקצין מהו' שמואל כ"ץ :
 כסתי מצות ה' ברה מאירת עינים לפ"ק

הקדמה לספר החינוך

אגרת המחבר

אולי

יחשוב ויעיין בספר זה שהמחבר קצק כל דבריו ביגיעו
 טוב עיניו מדברי התלמידים והאמוראים . ואלו כן היה
 יתחייב להיות המחבר כקיי בכל פנות גפריתו בכלית ירושלמית
 וספרו וספרו ותוספתו . לכן הוא הודיע עמו ותקמת מה לו .
 ראוי לפרסם האות לכל השומע קולו . ואל יעשה תלכת השם
 תגויה בקשת רמיה כדריה וערמה . כמתהדר בילדו נכרים .
 כחלש מודיין כשלי הגבורים . וכשכל אנשים מתעטר ככתרו
 הגולמים . והנה הוא קורא ומקומו מודיע ומעיד עדות נאמנה לכל
 קורא בו שרוב דברי הספר נלקטים מוספרי עמודי הארץ המפורסמים
 במעלה וחכמה בכל הגוים הרב רבי יצחק אלפסי . והרב רבי משה בר
 עיינות לטובה וזכורים . להם תועט הסכורה ההוד והגדולה במחור
 זה . ואל החוט המושלש בחכמה בתבונה ובדעת הרב רבי משה בר
 כחמן ו"ל הוא חכר ספר כבוד יחד בה שמון הנות . לבר כנה וכונה
 סבורים קרים . אלה הגבורים אשר מושלם שאלו יחדיו וזכר לבר
 דברי חכמים לברכה זכרם . ללבו בונים אדירים והעלו מדברי הגמרא
 פנינים בידם . ויום טואמו אל בית מקדשם ואל מדר הרחמים .
 מאלו שם סאר מים חיים . גמול וסדרים . גלוסקאות וכלי מילת
 לפניהם יערוכים . אחרתי כונה אתרעה לבוא לשמש למני הגבורים .
 וכבר בוררו לנו הם כל הדברים . הלא סדר תר"ג מנות על דרך
 הסדרים . אולי יתעוררו יותר בהן מתוך כך הבערים . ישמחו לם
 בהם שבטות וכחמים . ומטוב מה שתגיע בחיוב הערים . לאור
 באור החיים . איש אל רבנו הילדים רבים . ישאלו מנות שבת זו
 כמה . ומלאה הארץ דעת ומנוחה . והנה פירוש כל אחת כגון
 לפניהם . ומכלי יגיעה ומלאו דברי חסן בסמיניהם . ודע קדש
 יתברכו מאל הם וכניהם וכל אשר להם . בכל מקומות מושבותיהם .

ואני ככלל הכרכה עשה . ומשכיע אני בשם המיוחד לכל מעתיקי
 שיכתוב אגרת זו בראשו . והחיים והשלום יהיו אתו . למען יתנו
 הכל הודות ופשרתו . ליוולד ולהורתו . והמתקן בו כל שגיאה
 אחר העיני המכוון מאל שרי תהיה שליוה משכורתו .
 ושום על ישראל חסן .
 יש מנות המוגנות בזמן הזה הם כין כולם ג' מנות ששים ותעשה .
 ויש מאלו המוגנות שלא יתחייב בהן האדם כי אם כסבה
 ופעמים שלא תבא הסבה לו לאדם בכל ימיו וכמאל שלא יעשה אותה
 לגולם כגון מכות כתובת שטר שטר ביומו שיש מוכני אדם שלא ישכר
 שטר כיוצא בזה . וכן מן הלאה יבא קצת מהן שלא יתחייב
 על ידך האדם כי אם מרצונו ועל ידי סבת תעשיו וכמה מעט מזה
 המעשה לא יביא עליו חטא ולא יספר אליו דבר כגון מוניה שם רע
 שלא יגרש אשתו לגולם שהוא הגורם על עמו להתחייב כאלו הזה כי
 הוא הוכיח שם רע וכן לאו דלת תאחר כנדרים הוא ג' גורם אותה
 ליו שידל לנדור לא יביא בו חטא וכן כל כיוצא בזה והם כין כולם
 תעשה ותשעים מהן שמנה ושבעים עשה ואחד ועשרים לא תעשה .
 אבל אותם מנות שמייבין בהם כל אדם מן ישראל מכלי שיתחדש בו
 סבה בעולם הם כין כולם מנאמים ושבעים ומימנם אני יענה ולבי
 ע"י . מהם שמונה וארבעים עשה ושנים עשרים ומנאמים לארץ
 ותנאם כל אחת בסדר שלה בתוך הספר והמיוסל אלו לעשות אתו
 ככל יתיר רק במונים ודועים והשנה או מן היום חוק מוששה מנות מהן
 שחייבן מעידו לא יפקח ופעל האדם חפ' רגע בכל ימיו . ואלו הם .
 א' להחמין כסם . ב' שלא להחמין לוולתו . ג' ליחדו . ד' לאהבם
 אותו . ה' ליראה אותו . ו' שלא לתור אחר מושבת הלכו ורחיית
 העינים . סימנס שש ערי מקלט תהייה לכס :

הקדמת הרב המחבר ספר החינוך

האמת

הברור בחין האנושי הוא זה שהסכימה עליו דעת רוב
 בני אדם שבעולם . וכבר הסכימה דעת כולם להחמין
 עדות אנשים . וכרכות המעידים על הדבר שיעידו עליו חיות אמות
 הענין יותר כעני שומעיו וכחיות המעידים מועטים ופול קצת ספק
 בדבר לפקחים . והענין הזה נתחוק כל כך אל בני אדם עד שקבעו
 בנימוסיהם כל אומה ואומה להחמין איש אחד על פי שנים עדים או
 שלשה . ואם מן השלשה הכי נכבד גם תורת משה השלימה מנות כן .
 כנה שנתפריס להם שאירע כיוניהם או ביומי אבותיהם או ביומי אבות
 אבותיהם ואין ספק כי כהיות אבות המעידים רבי' ואותם שאירע כיוניהם'
 המעשה וראו אותו כענייהם רבי' חוק הדבר כלל הכנים השומעים .
 על כן כשרעה האלהים לתת תורה לעמו ישראל כתנה להם לעיני שש
 מנות אלף אנשים גדולים מלבד טף ונשים רבים להיות כולם עדים
 באנשים על הדברים . גם למען תהיה יעדות יותר חזק ונאמן וכו'
 כולם למעלת הכוונה לפי שאין כמה שידוע עגד הכוונה מופל ספק
 לעולם . והוא שאמר השם למשה ובעבור ישמע העם כדברי עמך וגם
 כך יאמינו לעולם . כלומר הם וכניהם לעולם יאמינו כך וככונותך
 כי אי יודעו ידועה נאמנה כי ידבר אלהים את האדם ותי' ושכל כונותך
 אחת . ולולי שוכו לכוונה בכל האותות שיעשה משה לעיני פרעה
 ולענייהם היה בעל דין לחלוק ולומר מי יודע איש עשה הכל בתחולת
 חכמת השדים או בכח שנות הקלטים ואע"פ שחכמי מנאים וכל

חרטומיה שהיו בקיאים בחכמת השדים והבישוף יותר מכל שאר
 העולם הודו בעל כרחם למשה ואמרנו לפרעה כי בכח השם עשה כעני
 שכתוב אנכע אלהים היא אע"פ כהרונה להתעקש יאמר בירתון
 חכמתו מהם עשה והודו לו . אבל אחריו הכוונה לא נשאר להם שום
 דבר פקוק בעיני וידעו כבירורי כל המעשים כעשו כמנונת חזון
 העולם ויזירו הגיע אליהם הכל . והם שראו כענייהם וידעו הדבר
 ודיעה חזותית שאין לבני אדם חזות חזק יותר מזה . העידו לבניהם
 אשר ילדו אחר כן כי כל דברי התורה אשר קבלו על יד משה מכרשית
 עד לעיני כל ישראל אחת וכבוד בלי שום ספק בעולם וכניהם העידו
 לבניהם גם כן וכניהם לבניהם עדינו . כמאלת תורתנו כידוע תורת
 אחת מפי שש מנות אלף עדים כאמנים הוא חשבון הכולל כל דיעות
 בני אדם מלבד טף ונשים .
ועתה אם ישעין ועלנו מסיית אשר לכבו פונה מעם ה' ויאמר מה
 לך איש יהודי וקבלתך ומה לך לשאול אביך וחקך חקור
 ודרוש כדעת הטוב והעמיק סבורתך פקח עיניך וראה מה בעולמך
 תנועת הגלגל וארכע היסודות שבאדמה מהם תראה ותבין תעלה וקמות
 חכמה ובשכלך חקור ותלמוד האחד איך יחד . כסוב אלו כי מכל
 חקירתנו לא מוכל להשיג לעולם דבר אלהים כלום כי גם כענייני
 העולם השפל לא יכלו כל חכמי הטבע לבוא עד תכליתם כי מיו יגלה
 בחכמת המתקד סגולת העשבים והפירות . וסגולת חכמים טובות
 ויקרות וקבת תנועת הברזל כאלן תחתיות . כי שם עמודות מתמיהים
 כל

לל חכמי
 נכדויות ודו
 גבסיהו וכו'
 זורק אלינו
 כעמיקו
 ידבר אליה
 דבריהם ה
 והושל בזכ
 אחד לפי ש
 שנים וכל
 מוסק אל
 רחיים לה
 מהם כפי
 כדבר החס
 לא יעשה
 מפי רבוי
 מוד שכל
 אל תכלית
 התורה ה
 ואם
 בני אדם
 ויהיה תוס
 בני אדם
 מדרכיהם
 לנו יש לה
 ולעניין
 כידועת
 במחשבה
 כל מעשי
 דבר שיהי
 יתרון חס
 המלכיים
 בדרך כר
 כיוצא בהם
 להודיע
 גמורים
 עכ"פ
 יולדו וכו'
 שנתן לו
 כדמו וכו'
 בעניין ח
 דבריו

לא חכמי השבע וכל אשתי תבנות . אף כי נאמר להבין מהם חכמות נכבדות ודעת אלהים נמצא . חליה לנו חליה לכו אחרי הוולך בגבתינו ולהרים יד ולחשוב מחשבות מזה של מעלה ומוחשבותינו ואין גורף אלינו . כי הנה חבתינו ו"ל הנה סדרו שלחן לפנינו : הם העמיקו שאלה . וכמו אל תכלית הדיעה החמיתית והשיגו לדעת כי ודבר אלהים את האדם וחי . ומה לנו אחרי זאת לחקור ולחטט אחר דבריהם האמת אמת . רק לשמות כעמל את דבריהם ככתבם וכלשונם . והנשל כזה מי שהעידו לו אלפי אלפים אשמים שלל לשמות מומיו נחל אחד לפי שראו אותם מומיתים שותיו וניסו על דבר זה אלף פעמים שונים ובאשים מוחלקים בארצות . ואמר אליו חכם אחד רופא מוסק אל תאמן לכלל כי אני מודיעך מנח החכמה שאין אותם המים ראויים להמית לפי שהן זכים וקלים והעפר שעוברים עליו טובה שהם והם כנפשך שבעך . הטוב לזה להניח עדות הכל המפורסם ולעשות כדבר החכם . באמת לא טוב הדבר ואיש משיב לא ישמע אליו וכדבריו לא יעשה . הוא הדבר אשר הקדמוני . כי אמתת ענייני העולם נודעת מפי רבוי בני אדם המועדים על אותו אמת ויותר מהמכריחים דברים לא מנח שלם וחקירתם כי בהיות האדם חסר השלמות אין שכלו משיג אל תכלית הדברים . ועל כן הדרך הנכחה לאדם לעשות ככל דברי התורה המוקבלת מן העדים הנאמנים אשר נתן אדון החכמה לבני אדם ובה ככלל כל דעת יקר וכל חכמה מפורחת :

ואם ישאל עוד אחר שאמרת כי עיקר הכל והחלק הנבחר הם הם ישראל . איך הדבר שהם קובלי הגלות והצרות מעולם . התשובה ידוע הדבר ומפורסם בין בני העולם כי אדון הכל ברא ב' עולמות עולם הגופות ועולם הנשמות . ועולם הגופות כאפס ותוהו נחשב כנגד עולם הנשמות שזה כלל עובר זה קיים לעד . ועל כן בהיות הנפש עיקר האדם והדבר הקיים שבו ושאר לעדי עד והגוף כלי לנפש ומשמע אליה ומן מועט ואח"כ כנפסד ואלח . הנחיל השי' לעמו עולם הנשמות שהוא עולם נכחי ולתענוג שבו אין שיעור :

ואם ישאל השואל עוד ולמה לא נתן האל לעמו אשר בחר שני מנות תענוג עולם הגופות ועולם הנשמות . התשובה כי ידוע לכל בעל שכל שאי אפשר לבעל חומר בעולם מבלי שיחטט ומומדות האל ב"ה הקבועות עדי עד היא מדת הדין והיא תחייב כל בעל שכל ללכת בדרך השכל ובנשיות להתחייב למלך . ואחר שחייבה מדת הדין לפטור בלא כלום א"ל שכבר יצא חייב ממת מדת הדין . ועל כן מוסדי השם עלינו שם חלקנו לזרף החטט מומנו בעולם הזה הנפסד להיות נפשותינו נקיות וקיימות . לעולם הנשמות שיפה שם שעה אחת מכל חיי הע"ז . ואולם יש להאמין שיגיע זמן שזכה לשני המנות והם ימות המשיח . והטעם כי אין בימים ההם לא נהיה צריכים לצירוף הגופים כלל כי יביטל מומנו יצר הרע כדכתיב והסירתי את לב האבן וגו' . ואם גם בעת ההיא מיעט סיג החטט ישאר יסול החיוב על ראש השעיר כאשר בתחלה . וזהו שכתב בתורה אם בחוקתי תלכו אחיל אתכם טוב העולם הזה כלומר אם תהיו שלימים ולא תהיו צריכים לצירוף הגוף תזכו אף לעובת העולם הזה . והוא שכתב באברהם איכיו ע"ה שברכנו השם בכל אף בטובת העולם הזה בצערן של ישראל בגלות יותר מכל האומות כי הכל לטובתם ולכבודם . ואתה השואל תן עיניך ולךך על זה כי דבר גדול הוא לא יבינו אותו כל רשעים והמשכילים יבינו כי הרבה מן היהודים עניים ברוב הצרות הגדולות אשר תקפוס בגלות והם לא ידעו ולא הבינו את טוב עולם הנשמות כמעט נטיו רגליהם ברוב הדאגות ולבם לא נכון עמוס ברוב רעיונות . השם בחסדיו יעביר מלבנו מוחשבות און וישפיע עלינו שכל טוב ודעות נכונות להשלים חפנו אמן כן יעשה :

ואם ישאל עוד אחר שאמרת שיעקר הכל הוא עולם הנשמות וסוף שכל המזנות בו . למה לא יזכרנו בתורה ויאמר בעשותכם מצותי אכחילכם העולם הבא . התשובה מוכני שעינין העו"ה הידוע ונב"ה לכל בעל שכל וברור קשמו אין כל אומה ולשון שלא יסכימו כי יש לנפשות השארות אחר כלות הגופים . ואין חולק ג"כ כי לפי טובתה של נפש וחכמתה וכשר פעליה תענוגה יותר . כי מנחב הנפש השכלית ממוצא השכל . וכל שמתקרב יותר אל טבעו ממוקם שחונק מומות וענוג יותר . אלה הדברים אין צריכין חיזוק פראיניות ועדים

לא חכמי השבע וכל אשתי תבנות . אף כי נאמר להבין מהם חכמות נכבדות ודעת אלהים נמצא . חליה לנו חליה לכו אחרי הוולך בגבתינו ולהרים יד ולחשוב מחשבות מזה של מעלה ומוחשבותינו ואין גורף אלינו . כי הנה חבתינו ו"ל הנה סדרו שלחן לפנינו : הם העמיקו שאלה . וכמו אל תכלית הדיעה החמיתית והשיגו לדעת כי ודבר אלהים את האדם וחי . ומה לנו אחרי זאת לחקור ולחטט אחר דבריהם האמת אמת . רק לשמות כעמל את דבריהם ככתבם וכלשונם . והנשל כזה מי שהעידו לו אלפי אלפים אשמים שלל לשמות מומיו נחל אחד לפי שראו אותם מומיתים שותיו וניסו על דבר זה אלף פעמים שונים ובאשים מוחלקים בארצות . ואמר אליו חכם אחד רופא מוסק אל תאמן לכלל כי אני מודיעך מנח החכמה שאין אותם המים ראויים להמית לפי שהן זכים וקלים והעפר שעוברים עליו טובה שהם והם כנפשך שבעך . הטוב לזה להניח עדות הכל המפורסם ולעשות כדבר החכם . באמת לא טוב הדבר ואיש משיב לא ישמע אליו וכדבריו לא יעשה . הוא הדבר אשר הקדמוני . כי אמתת ענייני העולם נודעת מפי רבוי בני אדם המועדים על אותו אמת ויותר מהמכריחים דברים לא מנח שלם וחקירתם כי בהיות האדם חסר השלמות אין שכלו משיג אל תכלית הדברים . ועל כן הדרך הנכחה לאדם לעשות ככל דברי התורה המוקבלת מן העדים הנאמנים אשר נתן אדון החכמה לבני אדם ובה ככלל כל דעת יקר וכל חכמה מפורחת :

ואם ישאל מזה הענין שנתן השם תורה יקרה כוונתו לבני אדם הלא לשם כרוך הוא הכל ולמעלתו ולכבודו ואין שיעור וכדיעת בני אדם כח מועשי אין תוספת לכבודו . כי לתכלית הכבוד וההוד לא בני אדם משיג בדרכי ויזרו לדעת טעם מועשיו למה . כי נבהו דרכיו מדרכיהם ומוחשבותיו ממוחשבותיהם . ואע"פ שאין טעם הדבר נגלה לנו יש לנו להאמין כי אב החכמות אדון הכל כל אשר עשה לצורך עשה ולענין מחיוב . ומוכל מקום אפשר לנו למנח בדבר קצת טעם ולומר כי ידועת בני אדם דרכי השם מחוייבת למעלתו ית' שאחר שעלה במוחשבה לפניו לבראו' עולם ראוי להיותו בתכלית השלימות כי שלם כל מועשיו שלימות וכן הוא האמת כי ב"ה השלימו בכל כי לא חסר מומנו דבר שיחא אדם יכול לומר יעליו למה לא עשה בעולמו כן שידע מומנו יתרון חכמה וכונה . כי הנה ברא בעולמו שלמים נכדלים והם המלאכים . וכן ברא שלמים בגוף קיים והם השמים וכל זכאם . וברא ברא' בריו' גופניות בלי שכל כלל והם הבהמות והעופות ושאר הטיין כיוצא בם . ועוד ברא ברא' בריו' גופניות בשכל והוא מין האדם להודיע כי לא מנע לפניו כל דבר . שאע"פ שהחומר והשכל הפכים גמורים ערסם יחד בגודל חכמתו ועשה בהם את האדם . ואם כן עכ"פ יתחייב שיהיה אותו שכל המוגרב בחומר והוא האדם יודע ויזרו ויזכירו כדי להשלים המונה בכריאתו . ואם לא היתה התורה שנתן לו ימנח השכל אחר החומר בכל תאוותיו לגמרי ומשגל כבהמות כדמו וככן לא שלם המלאכה לפי שיהיה גוף האדם וגוף הבהמה אחד בענין אצ"ל שאינו אחד בצורה ומנח ביצירה חסרון . מנח לפי דבריו שנתנית התורה להשכל לבנת בני אדם מחוייבת לתשלום היצירות :

ואם ישאל עוד אחר שהיא תשלום היצירות למה נתנה לעם אחד מועמי העולם ולא לבולם . גם כזה היתה תשובת פשוטה להשיב שאין דעת המוצר משיג כונת וזרו . אבל מ"מ גם לזה אפשר לומר כי קצת טעם לפי מנהגו של עולם הלא ידוע כי בכל דברי העולם השכל פסולת ורונה בו על העיקר . גם בעיקר חלק מומנו נבחר בו מן הכל . כאילו תאמר רוב קרקעות שבעולם אינם עידיית לא מיעוטם . וגם בעידיית חלק מומנו עידי עידיית . וכן הדבר גם בפירות העולם וממיון הבהמות והעופות . וא"כ גם בתין

הקדמת הרב המחבר ספר החינוך

ועדים הן עולין ורואייתן מושכל ראשון הן ועל כן לא תאריך
התורה לעולם במה שהיא ידועה הן הסברה האנושית וזו אמרנו וכל
בכל מקום סברה הוא כלומר חזן דרך קרח במה שהסברה מתכת
ועל כן הסברה התורה בקיום המצוות בעוה"ו כלומר שלא כיה
שרדים במצוות וכוונות האויבים וכוכל להשדל בעבודת האל
יבטחו רצונו וזין נורקל האריך עוד ולומר וכשתמנו דמונותו
לתענות העולם הבא כי ידוע הדבר מחלו של כנראה אשר ישו רצון
בדורו יתעלה יתקרב אליו ויתענג בויו ועוד טעם אחר שאילו
הבטיחה התורה בנפול העולם הבא ולא בזה לא תהיה ההכנסה
נראית כמיים ויהיה אולי קטני חוכה עוקף בדברים :

התורה

הואת שאמרנו שתן השם לעמו עליה משה נביאו
ועיקרה לדעת כי י"ח האלהים אשר בשמים מומעל שתן
זאת התורה לישראל הוא המנוי הראשון שאין התמלה ותכלית
לתיאורו כ"ה זשאח המניח וברא ברצונו וביכולתו יש וזין כל הכרח
ועיקוד קיים כל מה שברא הזון שרפה הוא ולא יתיר אילו רגע
זשאח כמנו לעשות כל דבר ולהאמין כי הוא אחד בלי שום צד
שיתוף בעולם ולהאמין כי בקיים האדם מה שכתוב בה תורה נכחו
לתענות גדול בעולמים ולהאמין כי האל משגיח במעשי בני אדם
וידע כל פרטי זוששים ומשלים לכל אחד כפי פעולתו ועיקרי
התורה כן להאמין כי פירוש התורה האמתית הוא הפירוש המקובל
בידיו מחכמי ישראל הקדמונים ועל שפרט בה דבר הקדמונים
הוא טענת ודבר בטל לגמרי לפי מחכמי קבלת פי התורה זוששה
דכינו ע"ה שקבלו מאת השם כ"ה כשעמד בהר ארבעים יום
זאע"פ שבזמן זושע זוה היה אפשר ללמוד ככח המלמד רצה השם
לראח ללומדים שילמדו במתן והפירוש האמתית שאמרנו הוא
הפירוש הכתוב בתלמוד הבבלי והירושלמי שכתבו מחכמי הקדמונים
שקבלו דור אחר דור זוששה דכינו ע"ה והבבלי הוא יותר אריך
וזמור ועליו אנו מומכים יותר והוא עשוי לשפה סדריים ויש בו
זושכות לפי מלוק העניינים סימנם ששים הנה מלכות זתק"כ
פרקים זכן יתבאר פירוש התורה האמתית זושפרים אחרים שכתבו
קת מחכמי הקדמונים וקראים סברה זושפרי ותושפתא ומכילתא
כל אלה שפרים כלי ישראל מחמיים בהם זושומכים על דבריהם כהם
שהיה כלי ומחלוקת זושמה שיש בו מחלוקת כפר פירוש הם
גם כן הכרע שנקח מהם הכל זמורא יפה בלי שום ספק זערסוב
לחכינים זכל מי שלבו זוקפו בעניינים אלה אינו ככלל עם הקדש
לפי שהשקש כתובי התורה בלתי פירושים זוקבלת האמתית לא
נכסים אל האמת לעולם כי יש כמה כוונים בתורה נראים
כסותרים זה את זה וידוע שירושם יבין ויראה כי ישרים דרבי השם

כשבעים נפש ירדו אהותיק וזכריתה זכאלתה זושנה פרטן תחלה ע"ה
כשפות אלה שבה הפירוש שיוכבר נולדה בין החומות זלא נחשבה
כפרט זכן כתוב אחד זומר שבעת ימים תחבל זולות זזכות
אחד זומר ששת ימים זכאלתה זי רבים לא יתבאר לינולם כי אם
כפירוש התורה המקובל בידינו זוששה דכינו ע"ה שנתבאר לנו :

ועתה

דע לך לפי מה שקבלנו מחכמינו ז"ל זושפירושים כי משכון
השם עולה תר"ג מצות בין אותן שמה לנו לעשות זאותן שהזכירנו
שלא לעשות כי הכל נקראים מצות זאותן שמה לעשות עולה
מסוכים רוח"ח זשלא לעשות עולה שם"ה זושמן שחייבין כן
כל ישראל בכללם זכרים ונקיבות בכל מקום וככל זושן זושמן
חייבין כן אלא ישראלים בכל מקום וככל זושן זושמן כהנים ולויים
יש שאין חייבין כן אלא לויים בלבד זיש שאין חייבים כן אלא
כהנים בלבד בכל מקום וככל זושן זיש שאין חייב בהם אלא זושן
ישראל בלבד זושמן שאין חייב כן יחיד לבד אלא הכשר כולו זושן
זושן מצות שאין חייבין כן ישראל אלא במקום ידוע וכזון ידוע וזוה
אין ישראל זושן שרוב ישראל שריון שם זושאותו מקום זכאותו
זושן יש חילוק ג"כ במצות ידועות בין אכמים לנשים זוכין ישראלים
לכהנים ולויים זושן המצות אלוים שאדם חייב כן לקום ולעשותן
בהתמה כזון מצות אהבת השם ויראתו וכזולת כם זיש שחייב
לקום ולעשותן בזמן ידוע ולא קודם לכן כזון מצות סוכה וזולת
זושפר זשכית זושועדים זקראית שמוע זכל כינא כן שיש לכן זושן
קצוע לעשותן זשנה ארבעים זיש זושן שאין אדם חייב לעשותן
לעולם אלא א"כ תהיה סבה שתבא לידו ענין שיצטרך לעשות בזו אותה
מצוה הראויה לזאתו ענין כזולת אחר שכתבת שכתב שכתב בזמן
מצוה אחת זכודאי אין אדם חייב לשכור פועלים כדי לקיים מצוה
זושן זכן קת כינא בה כמו שכתב רבינו בע"ה זעל כל מצוה זושנה
שכתוב זאחת זון המצות זיהא עיקר זושוד שכולן זשעצות עליו
היא מצות לימוד התורה כי בלימוד ידע האדם את המצוות וקיים
אותן ועל כן קנינו לנו מחכמינו ז"ל לקרות חלק אחד מספר התורה
במקום קיבון השם שהיא בית הכנסת לעורר לב האדם על דברי
התורה זושנות בכל שבוע זושבוע עד שתמרו כל הספר זזפי מה
ששומע רוב ישראל טובים היום לקרותו כולו שנה אחת זעוד
חייבנו חכמים ז"ל לקרותו כל אחד ואחד מישראל בביתו בכל שבוע
זשבווע כמו שקורין אותו במקום הקיבון חזו אמרנו ז"ל לעולם
ישלים אדם פשוטיו עם הזכור כדי שיסביל בדברים יותר בקרותו
אותם עביתו :

ועתה

בהיות תר"ג מצות שכתבנו זושפירות בתוכו הנה והנה
כתבנו ספורים אחרים שכתבנו בספר ליקרא גדול ולזורך
שיש למצות בהם אולי יתן לנו הקורא בסדר לתמוז לראות
כימה מצות קראו בחיות שבו זלא יעיד לנו לזור זעמו כן זעל כן
דחיתי טוב אהיה כלפי תלמיד התלמידים שבזמן איש יהודי
זושית לזו כרצונו לכתוב המצוות זעל דרך הסדרים זכסדר שכתבו
בתורה זושפירות לעורר לב הנער בני זכילדים חכיריו בכל שבוע
זשבווע אחר שילמדו אותן הסדר כששכון המצוות זולתה זאותם בהם
זלהתפיים מחשבתם במחשבת טהרה זושכתן על עיקר טרם שיכניסו
בלבם משכונות של שאוק זעל מה לקרוא בכך זושם כי חקיקו לא
זשורו מוטו זועתו לכתוב על כל אחת רוח אחד משרשי המצוה
הנלה ככתוב אכתוב כמו שהיא זכסתום אודי זיה ששמעתי בזו חמי
חכמים זמה שחייב בדברים זוחיני מושם זומר להגיע אל האמת
עכ"פ כי מיכחיני יתולעת ולא איש שלא רצה מאורות האמת כל
הימים להרוי יד כמה שלא השגו חכמים זושומכים זחונם כי
לא חסרת ידעת כי הנולדים לא יוכלן שאת משה הנולדים זוקט
שאינו

שאינו
אלה
דיבר
והזכיר
הימים
אשמי
כל היו
ואלה
בר
ה
ש
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד

הקדמת הרב המחבר ספר החינוך

נ

שאינו יודע למוי וזכרון לא ירוש מעשה מרובה וסוד חסמים .
 אלא שרוב חשקי לטוב קנה המטה ביערת דכס המצות דחקי ליכנס
 ביער שאין לו תחומין . עם דעתי שהרבה גדולים נכנסו עם
 והזיחו פחמין . אך אמרתי מי יתן ותהי מחשכתי כטרדת בזה כל
 הימים . ולא תפסל ולא תפגם בחומות עמל ואון ביו רשעים
 אשמים . וכחותם עלי יומי אשים אותן . וכל מעייני אשית
 כל היום בעבודתן . אעשה להן בלכבי בית נאמן מושב חיים .

ואלה סדרי השנה שהמצות בהן לפי השבון הרב הגדול גודע לרוב הכמה ומעלה בעמו הרב דבינו משה בר מיימון זצ"ל :

סדר ומנין המצות

כל המצות שנתן האל ברוך הוא לעמו ישראל הכלולות בספר התורה שהן קבועות לדורות בין מצות עשה ולא
 תעשה הם תר"ג מצות ואלו הם הסדרים שהם כתובות בהם לפי השבון שחישב אותן הרב הגדול
 ר' משה בר מיימון זצ"ל ובסדר הזה שאני כותבן זו אחר זו הן כתובות בספר התורה :

לוח המצות

תר"ג מצות שנאמרו למשה דבינו ע"ה בסני כסדר הכתובות בחורה זכפי אשר סדרן
 הרב בעל ספר החינוך זצ"ל

פרשת בראשית	יתרו	פרשת וזמנין המצות
לפרות ולרכות	א	לדון במוקי הכור
קך קך	ב	לדון בדיני גבית שלומין או במיתת
למול את הזכרים	ג	לדון במוקי ההכר
וישלה	ד	לדון במוקי האש
שלא לאכול גיד הנשה	ה	לדון בדיני שומר חנם
בא	ו	לדון בדיני הטוען ומודה וכוסר
לקדש חדשים	ז	לדון בדיני שומר שכר ושוכר
לשחוט קרבן פסח בין הערבים	ח	לדון בדיני השואל
לאכול חותן כליל חמשה עשר בלי אש	ט	לדון בדיני המפתה
שלא לאכול חותן ולא ומכושל	י	שלא להחיות מוכשפה
שלא להחיות מומנו עד בקר	יא	שלא להנות הגר בדבריו
להשחית החנוך בערב פסח	יב	שלא להנות הגר במתן
לאכול מנה כליל חמשה עשר בניסן	יג	שלא לענות אלמנה ויתום
שלא יונק חנוך ברשותו שבעה ימים	יד	להנות לעמי זל
שלא לאכול תערובת חנוך	טו	שלא יתבע חוב מעני שאין לו בזה לפרוש
שלא להאכיל מוקרבן פסח למומר	טז	שלא יתעסק בין לזה למולה בדבית
שלא להאכיל מומנו לתושב ושכיר	טז	שלא יקלל הדיינים
שלא להחיות מומנו מחקים וכוונתו	יז	לאח דברכת השם
שלא לשבור עץ נאמן	יח	שלא לקלל הנשיא
שלא יאכל עדל מומנו	יט	שלא להקדים תדומה לכבדיו
לקדש כל בכור	כ	שלא לאכול טרפה
שלא לאכול חנוך חטוף	כא	שלא לשמוע טענת בעל דין שלא צפני
שלא יראה חנוך שבעת ימים	כב	בעל דינו
לספר בימיאית מנרים כליל ט"ו	כג	שלא יעיד בעל עבירות
לפדות פטר חומר	כד	שלא לנשות אחרי רבים בנפשות
לערוץ אש לא כדה	כה	בשביל יחיד
בישלה	כו	שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בד"ב
שלא לנאת בשבת חוץ לתחום	כז	לנשות אחרי רבים בנפש
		שלא לרחם על הכל בדון
		לפרוק המשא מהגכסל בדרך
		שלא להנות ממשט חוטא מפני רשע
		שלא לחתוך הדין באומד הדעת
		שלא ליקח שחד
		עד להשיט

לוח המצות

צד להשמיט הארץ בשביעית
צה לשבות טוים השבת
צו שלא ליטעו בשם ע"ז
צז שלא להרוץ אחרי ע"ז
צח לחונג בשלשה הגלים ולהביא קרבן
צט שלא לשחוט הפסח והחמץ קיים
צ שלא להליץ אותו עד בקר
צא להפריש בכורים ולהעלותם למקדש
צב שלא לבשל בשר בחלב
צג שלא לכרות ברית לז' עממין
צד וכן לכל עובד ע"ז
צה שלא ישבו בארצנו
צו לכנות מקדש
צז שלא ישיר כדי הארון ויזנו
צח למדר לחם הפנים על השלחן
צח לצורך כרות כיוקדש
צט ללבוש הכהנים בגדי כהונה
ק שלא יזת החשן מעל האפוד
קא שלא לקרוי המעיל
קב לאכול כהנים קדשי מקדש
קג להקטיר קטורת בכל יום
קד שלא להקטיר כזבוח חוץ מהקטורת
קה לתת מחצית השקל בכל שנה
קו לקדש כהן ידיו ורגליו לעבודה
קז מלות משחת כהן גדול ומלכי בית דוד
קח בשמן המשחה
קט שלא יסוך מימנו איש זר
ק שלא לעשות כמותו
קי שלא לעשות כמות כונות הקטורת
קיא שלא לאכול ולשתות מתקרובת ע"ז
קיב לשבות מינובות הארץ בשביעית
קיג שלא לאכול בשר וחלב
קיד שלא לענוש בשבת
קטו לעשות העולה כמשפטה
קטז לעשות המנחה כמשפטה
קיז שלא להקטיר שאור ודבש
קיח שלא לשבית זולת מעל הקרבנות
קיט למלוח הקרבנות
קכ שיקריבו הסנהדרין קרבן אס עגו
קכא בהוראה
קכב שיקריבו חוטא קרבן קטוב על
קכג שגנת חיוב כרת
קכד להעיד בבית דין עדותו
קכה להקריב חוטא קרבן עולה ויורד

קכז שלא יכדיל הראש בחטאת העוף
קכח שלא להשיס שוין במנחת חוטא
קכו שלא ליתן בו לבונה
קכז לשלם המועל בקדשים אשר חטא
קכח בתוספת חומץ וקרבן
קכט להקריב חטא תלוי מי שלא נודע
קכ חטא
קכט להשיב את הגזילה
קל להקריב חוטא חטא ודאי
קלא להרים את הדגן בכל יום
קלב להדליק אש על המזבח בכל יום
קלג שלא לכבותה
קלד לאכול הכהנים שיירי מנחות
קלה שלא לאפות שיירי מנחה חמץ
קלו להקריב כהן גדול מנחה בכל יום
קלז שלא לאכול מנחת כהן
קלח סדר קרבן חטאת
קלט שלא לאכול מנחות פנימיות
קמ סדר קרבן אשם
קמא סדר קרבן שלמים
קמב שלא להוטריר קדשים אחר וזנו
קמג לשרוף את הנוטר
קמד שלא לאכול פיגול
קמה שלא לאכול קדשים שנשחטו
קמו לשרוף קדשים שנשחטו
קמז שלא לאכול חלב
קמח שלא לאכול דם
קמט שלא ליכנס למקדש מגדל שער
קנ שלא ליכנס בו קרוי בגדים
קנא שלא לנאת מומנו בשעת עבודה
קנב שלא ליכנס בו ושלא להורות שתויי יין
קנג לכדוק בסיומוי חיה ובהמה
קנד שלא לאכול בהמה וחיה טמאה
קנה לכדוק בסיומוי דגים
קנו שלא לאכול שרץ הים
קנז שלא לאכול דג טמא
קנח שלא לאכול עוף טמא
קנט לכדוק בסיומוי חגבים
קס להיות שינוע שרצים וטמאין
קסא להיות חובלין ומשקין מטמאין
קסב להיות נבלה מטמאה כזוגע וכונש
קסג שלא לאכול שרץ הארץ
קסד שלא לאכול תולעת השרות
קסה שלא לאכול שרץ המתהוה מהשפוס
קסו מלות טוואת היולדת
קסז שלא יאכל טוואת חן הקדשים
קמט שלא ליכנס למקדש מגדל שער
קנ שלא ליכנס בו קרוי בגדים
קנא שלא לנאת מומנו בשעת עבודה
קנב שלא ליכנס בו ושלא להורות שתויי יין
קנג לכדוק בסיומוי חיה ובהמה
קנד שלא לאכול בהמה וחיה טמאה
קנה לכדוק בסיומוי דגים
קנו שלא לאכול שרץ הים
קנז שלא לאכול דג טמא
קנח שלא לאכול עוף טמא
קנט לכדוק בסיומוי חגבים
קס להיות שינוע שרצים וטמאין
קסא להיות חובלין ומשקין מטמאין
קסב להיות נבלה מטמאה כזוגע וכונש
קסג שלא לאכול שרץ הארץ
קסד שלא לאכול תולעת השרות
קסה שלא לאכול שרץ המתהוה מהשפוס
קסו מלות טוואת היולדת
קסז שלא יאכל טוואת חן הקדשים
קמט שלא ליכנס למקדש מגדל שער
קנ שלא ליכנס בו קרוי בגדים
קנא שלא לנאת מומנו בשעת עבודה
קנב שלא ליכנס בו ושלא להורות שתויי יין
קנג לכדוק בסיומוי חיה ובהמה
קנד שלא לאכול בהמה וחיה טמאה
קנה לכדוק בסיומוי דגים
קנו שלא לאכול שרץ הים
קנז שלא לאכול דג טמא
קנח שלא לאכול עוף טמא
קנט לכדוק בסיומוי חגבים
קס להיות שינוע שרצים וטמאין
קסא להיות חובלין ומשקין מטמאין
קסב להיות נבלה מטמאה כזוגע וכונש
קסג שלא לאכול שרץ הארץ
קסד שלא לאכול תולעת השרות
קסה שלא לאכול שרץ המתהוה מהשפוס
קסו מלות טוואת היולדת
קסז שלא יאכל טוואת חן הקדשים
קמט שלא ליכנס למקדש מגדל שער
קנ שלא ליכנס בו קרוי בגדים
קנא שלא לנאת מומנו בשעת עבודה
קנב שלא ליכנס בו ושלא להורות שתויי יין
קנג לכדוק בסיומוי חיה ובהמה
קנד שלא לאכול בהמה וחיה טמאה
קנה לכדוק בסיומוי דגים
קנו שלא לאכול שרץ הים
קנז שלא לאכול דג טמא
קנח שלא לאכול עוף טמא
קנט לכדוק בסיומוי חגבים
קס להיות שינוע שרצים וטמאין
קסא להיות חובלין ומשקין מטמאין
קסב להיות נבלה מטמאה כזוגע וכונש
קסג שלא לאכול שרץ הארץ
קסד שלא לאכול תולעת השרות
קסה שלא לאכול שרץ המתהוה מהשפוס
קסו מלות טוואת היולדת
קסז שלא יאכל טוואת חן הקדשים

קכח שתקריב היולדת קרבן כשתטהר
קכט מלות ענין טוואת המזורע
קע שלא לנלח שער הניתק
קעא הנהגת המזורע בקריעה ופריעה
קעב ענין זרעת הבגד
מצורע
קעג מלות טהרת המזורע
קעד שיגלח המזורע כל שטרן כשיטהר
קעה שיטבול כל טוואת חמי מוקד
קעז שיקריב מזורע קרבן כשיטהר
קעח מלות זרעת הבית
קעט מלות טוואת חוב
קע מלות טוואת חוב
קעט שיקריב חוב קרבן כשיטהר
קפ מלות טוואת סככת זרע
קפא דין טוואת הנדה
קפב דין טוואת הזנה
קפג שתקריב זנה קרבן כשתטהר
אחרי מות
קפד שלא יכנסו הכהנים בכל עת למקדש
קפה לעשות עבודת יום הכפורים
קפו שלא לשחוט קרבנות חוץ לעזרה
קפז לכסות דם חיה ועוף
קפח שלא לקרב לעדרות
קפט שלא לגלות עדרות חביו
קפ שלא לבא על אמו
קפא שלא לבא על אשת חביו
קפב שלא לבעול אחותו אע"פ שהיא בת
אחות חביו
קפג שלא לבעול בת בנו
קפד שלא לבעול בת בתו
קפה שלא לבעול בתו
קפז שלא לבעול אחותו ומנשות אביו
קפח שלא לבעול אחות אמו
קפט שלא לגלות עדרות אחי חביו
ר שלא לבעול אשת אחי אמו
רא שלא לבעול אשת בנו
רב שלא לבעול אשת אחיו
רג שלא לישא אשה ובתה
רד שלא לישא אשה ובת בתה
רה שלא לישא אשה ובת בתה
רו שלא לבעול אחות אשתו בחייה
רז שלא לבעול נדה
רח שלא ליתן מזורעו למזלך
רט שלא לשכב עם הזכר
רי שלא לשכב עם הבונה
ריא שלא תביא אשה בהמה עליו
קרושים
ריב לירוא מאביו ואמו
ריג שלא לפנות אחר ע"ז
ריד שלא

רוח המצות

יוד שלא לעשות צורות אפילו לגוי
 רטו שלא יאכל מותר
 רטו שלא לבלות פאת שדה
 ריו שלא ילקט עבולים הנופלים בשע' הקציר
 ריח שלא יעולל הכרם
 ריט שלא ילקט פרט הכרם
 רכ להניח פאה בשדה
 רכא לעשות לקט בשדה
 רכב להניח עוללות הכרם
 רכג לעבוב פרט הכרם
 רכד שלא לגמב עום מומן
 רכה שלא לנטור בסקרון
 רכו שלא לישבע לסקר בשבעת טטוי
 רכז שלא לישבע בקשר בכפירת מומן
 רכח שלא לישוק . רכט שלא לגזול
 רכל שלא יחזר עבר שכיר
 רלא שלא לקבל אפילו חרם שאינו שומע
 רלב שלא יפסיל תם בדבר
 רלג שלא לעזול המשפט
 רלד שלא יהדר גדול בדון
 רלה לשבט בדרך
 רלו שלא לרגל בחכירו
 רלו שלא למועז ולהניל חכירו
 רלח שלא לשנוא לחכירו
 רלט להוכיח החוטא
 רמ שלא להלביץ אפי' פני החוטא
 רמא שלא לנקום . רמב שלא לנטור
 רמו לאהוב כל אדם מישראל
 רמז שלא להרביע בהמת כלאים
 רמח שלא לרועז ורעוש כלאים
 רמו שלא לאכול ערלה
 רמו להיות נטוע רכעי קדש
 רמח שלא יהיה וולל וסוכה סודר ומורה
 רמט שלא לחוש . רכ שלא ליעון
 רנא שלא להקיף פאת ראש
 רנב שלא להשחית פאת זקן
 רנג שלא לכתוב קעקע כשארנו
 רנד לירוח זון המוקדש
 רנה שלא לעשות מעשה אוב
 רנו שלא לעשות מעשה ידעוני
 רנז לכבד התורה ויודעיה וזקן
 רנח שלא לעשות עול במדה ובמשקל
 רנט לנדרק מאוזנים ומשקלות ומדות
 רס לשרוף המחווייב בבית דין
 רסא שלא לקבל אבואם
 רסב שלא ללכת בחקי העכו"ם וכמעשיהם

אמור
 רסג שלא ישנא כהן למת
 רסד להתאבל לקרובים ולהטמא כהן להם
 רסה שלא ישנום כהן טבול יום
 רסו שלא ישא כהן זונה
 רסז שלא ישא כהן חללה

רסח שלא ישא כהן גרושה
 רסט לחלק כבוד לכהן ולקדשו לעבודה
 רע שלא יכנס כהן גדול באהל המת
 רעא שלא ישנא כה"ג אפילו לקרובים
 רעב שינא כ"ג בתולה בערנותיה
 רעג שלא ישא כ"ג חלונה
 רעד שלא יבעול כ"ג אמונה אפי' בלא נישואין
 רעה שלא יעבוד כהן בעל מום קבוע
 רעז שלא יעבוד כהן בעל מום עובר
 רעז שלא יכנס כהן בעל מום להיכל ולמוכת
 רעח שלא ישמש כהן טמא
 רעט שלא יאכל כהן טמא תרומה
 רפ שלא יאכל זר תרומה
 רפא שלא יאכל תושב כהן ושכירו תרומה
 רפב שלא יאכל ערל תרומה
 רפג שלא יאכל חללה תרומה
 רפד שלא לאכול טבל אפילו כהן
 רפה שלא להקדיש בעל מום למוכת
 רפו להקריב כל קרבן תמים
 רפז שלא לעשות מום בקדשים
 רפח שלא לשחוט בעל מום
 רפט שלא להקטיר חלב בעל מום
 רפז שלא לזרוק דם בעל מום
 רנא שלא לסרס זכר
 רנב שלא להקריב בעל מום אפי' זון הגוים
 רנג להיות כל קרבן כהן ינוים ומעלה
 רנד שלא לשחוט בהמה ובנה ביום אחד
 רנה שלא לעשות דבר שיתלל בו שם שמים
 רנז לקדש שמות כבוד
 רנו לשבות ביום ראשון של פסח
 רנא שלא לעשות בו מלאכה
 רנט מצות קרבן מוסף כל' ימי הפסח
 רש לשבות ביום שביעי של פסח
 רשא שלא לעשות בו מלאכה
 רשב להקריב קרבן העומר ביום שני של פסח
 רשג שלא לאכול מושבחה חדשה קודם העומר
 רשד שלא לאכול קלי זון חדש עד היום ההוא
 רשה שלא לאכול כרמל זון חדש עד היום הנזכר
 רשז לספור כל אחד שבעה שבועות
 רשז להביא שתי הלחם בעצרת
 רשא לשבות ביום עצרת
 רשט שלא לעשות בו מלאכה
 רשו לשבות ביום ראש השנה
 רשא שלא לעשות בו מלאכה
 רשי מצות קרבן מוסף ביום ראש השנה
 רשיג להתענות ביום הכפורים
 רשיד שלא לאכול ולשתות בו
 רשז שלא לעשות בו מלאכה
 רשז להקריב קרבן מוסף ביום הכפורים
 רשז לשבות מולאכה ביום הכפורים
 רשיח לשבות ביום ראשון של סוכות
 רשיע שלא לעשות בו מלאכה

שכ להקריב קרבן מוסף של' ימי החג
 שכא לשבות וזיום שמיני חג עצרת
 שכב שלא לעשות בו מלאכה
 שכג להקריב בו קרבן מוסף
 שכד ליתול לולב בשבעת ימי החג
 שכה לישב בכוכה כל שבעת ימי החג

בהר סיני

שכו שלא לעבוד האדמה בשביעית
 שכו שלא לעשות עבודה גם בחילנות
 שכח שלא לקצור הספיחים בשביעית
 שכט שלא יבצר הנזירים בשביעית
 של לספור שני היובל' שמיטות
 שלא לתקוע בשופר ביום כפור של יובל
 שלב לקדש שנת החמישים
 שלג שלא לעבוד האדמה בשנת היובל
 שלד שלא יקצור ספיחה ביובל
 שלה שלא יבצר נזירה ביובל
 שלו לדון במקח וממכר ככתוב
 שלו שלא להכות חכירו במקח וממכר
 שלה שלא להכות חכירו בדברים
 שלט שלא תמכר הארץ לנמיתות
 שמו להשיב הקרקעות לבעליהם ליובל
 שמו שינאלו בתי ערי חומה עד שנה
 שמב שלא למכור נזרשי הלויים לחלוטין
 שגא חלוץ לעולם
 שגב שלא להלוות ברבית
 שגד שלא לעבוד בעבד עברי כביוון
 שגה שלא לזכור אותו כעבד כנעני
 שגז שלא יעבדו כבדך
 שגז שלא לעבוד בעבד כנעני לעולם
 שגח שלא להניח גר תושב לעבוד בעבד
 עברי כבדך
 שגח שלא להשתחוות על אבן משכית

בהקתי

שגז לדון בערכי אדם כנושפא
 שגא שלא להמיר קדשים
 שגב להיות התמורה קדש
 שגג לדון בערכי בהמה כנושפא
 שגד לדון בערכי בתים
 שגה לדון בערכי שדות
 שגז שלא לשנות הקדשים זקרבן לקרבן
 שגז לדון כזמורים נכסין
 שגח שלא ימכר שדה החרם
 שגט שלא יחל שדה החרם
 שגס להעריש נזעשר בהנה
 שגא שלא ימכר מעשר בהמה

נשיא

שגכ לשלח טמאים זון המקדש
 שגג שלא יכנס טמא למקדש
 שגד לקתוודות על העממות עם הית' שיתא
 שגה עקה לעשות

לוח המצות

ה

תקטט שלא להעלים עיניו ממונה
 תקנן שלא להניח בהמת חבירו כופלת
 תחת משאה
 תקמא לשיעור המאה שנפל עם חבירו
 תקמב שלא תלכש אשה עדי איש
 תקמוג שלא ילכש איש מלבושי אשה
 תקמוד שלא ילקח אדם על בניו
 תקמה לזכות האדם אם לקחה על הכניס
 תקמו לעשות מעקה לגגו
 תקמו שלא להניח מושבול
 תקמוח שלא לזרוע כלאים בכרם
 תקמס שלא לאכול כלאי הכרם
 תקנן שלא לעשות מולכה בב' מיני בהמות
 תקנא שלא ללבוש שעטני
 תקנב ליטא אשה בכתובה וקדושין
 תקנג שמשב אשה מוציא שם רע תחתיו
 תקנד שלא יגרשנה כל ימיו
 תקנה להקול המוחיים בבית דין
 תקנו שלא לנקום האנוס בחטא
 תקנן שיטא האנוס אנוסות
 תקנה שלא יגרשנה כל ימיו
 תקנט שלא ישא סריסות ישראל
 תקס שלא ישא ויזוהר בת ישראל
 תקסא שלא יכזב עמוני ונואבי בקהל ה'
 תקסב שלא לדרוש שלומם במלחמה
 תקסג שלא להרחיק מדומיו דור שלישי
 מלכה בקהל
 תקסד שלא להרחיק מצרי דור שלישי
 תקסה שלא יכנס טמא להר הבית
 תקסו להתקין מוקד להפנות בו
 תקסז להתקין יתד לחפור בו כ"ל
 תקסח שלא להסגיר עבד שכרח אל אדונו
 תקסט שלא להמות עבד הנזול אליו
 תקעג שלא לבעול אשה בלא בתוכה
 וקדושין
 תקעא שלא להקריב אשתן ואנה ומחיר כלב
 תקעב שלא יתן הלוח רבית לישראל
 תקעג להלות לכרי ברבית
 תקעד שלא לאחד דרדיו יותר משלשה רגל'
 תקעה לקיים מוצא שפתיו כמו שכר
 תקעז להניח השכר לאכול מהמחומר
 שינושה בו
 תקעז שלא ליקח הפועל כדו יותר על
 אכילתו
 תקעח שלא יאכל הפועל בשעת מלאכה
 תקעט לגרש בגט
 תקפא שלא יחזיר גרושתו משנשאת
 תקפא שלא יאחזק חמתו כל השנה
 אפילו לגרבי צמר

תכב שלא לישע אשה
 תכג שלא להקים מושבה
 תכד שלא להקריב בעל חוס עובר
 תכה לשמוע בכל בית דין בכל זמן
 תכו שלא לסור ונדכריהם
 תכז למנות חלק מישראל
 תכח שלא להקים יעליו חלק בכרי
 תכט שלא ירבה הוולך קושים
 תקא שלא לשכון חרץ חזרים
 תקב שלא ירבה החלק כמים
 תקב שלא ירבה הוולך כסף וזהב
 תקג שיכתוב החלק ס"ת שני לעצמו
 תקד שלא ינחל שבת לוי חלק ישראל
 תקה שלא יקח שבת לוי חלק בכורה
 תקו לתת זרוע ולחיים וקוצה לבן
 תקו להפריש תרומה גדולה לבן
 תקח לתת לבן תרומה הגו
 תקח שתהינה המשפחות שוות ברגלים
 תקי שלא לקסום
 תקיא שלא לכסף
 תקיב שלא לחבר חבר
 תקיג שלא לשאלו בבעל אוב
 תקיד שלא לשאלו בידעני
 תקטו שלא לדרוש אל הנותים
 תקטו לשמוע מן הנביא אמת
 תקיו שלא להתכבד בשקר
 תקיח שלא להתכבד בשם ע"ז
 תקיט שלא לגור עקריגת נביא השקר
 תקכ להפריש ערי מקלט
 תקכא שלא לחוס על הרונח וחובל
 תקכב שלא להשיג גבול
 תקכג שלא יקום דבר בעדות עד אחד
 תקכד לעשות לגד זומם כאשר זומם
 תקכה לחשוף כין לזולתו
 תקכו שלא ליערץ ולפחד בחלחלה
 תקכז לזכות שלום לגרים גזרים עליהן
 תקכח שלא להחיות נשמה מו' עמוץ
 תקכט שלא להשחית איברי מחבל
 תקל ליערף את העגלה כנחל
 תקלא שלא ליעבוד ולזרוע כחותו קרקע

כי תבא

תרו לקרות על הבכורים ככתוב
 תרו להינדוות וידוי מעשר
 תרח שלא לאכול מעשר שני באינות
 תרט שלא לאכול בטומאה
 תרי שלא להוציא דמיו אלא באכילה ושתייה
 תריא ללכת ולהדמות בדרכי השם יתברך

וילך

תריב להקדיל כל ישראל בחג הסוכות
 תריג לכתוב כל אחד ספר תורה לגזעו

ואלו זו מצות דרבנן

- א לברך על כל מה שנהנה (מן) מוכרסין
- ב המון שהיא דאורייתא
- ג לישול את הידים
- ד להדליק נר בשבת
- ה לעשות עירוב
- ו לקרוא את ההלל
- ז להדליק נר חנוכה
- ח לקרוא את המגילה

כי תצא

תקלג לדון יפה תואר בכתוב בתורה
 תקלגא שלא לחזר יפת תואר
 תקלד שלא להעבירה אחר סבעלה
 תקלה לתלות המחוייב לתלות
 תקלו שלא להלין תלמי
 תקלז לקדושו כיום וכן כלל המתים
 תקלא להשיב אבדה לישראל

וסבום כל המצות הן כמנין כתר
 זסימניך כתר תורה

ספר החינוך מן ספר בראשית

לכרית כן יזכה האל לתורה ולחופה ולמעשים טובים (י"ד דוסי' ר"ס
 עד רס"ז) . ונוהגת ככ"ו וככל זמן ואין הנשים חייבות במילת
 בניהן אלא האב או כ"ד במקום שאין להן אב . והעובר על מצוה זו
 ולא תל יענשו משהג"י לכלל עונשין שהיא י"ג שנה ויום אחד חייב כרת
 אכל אין לאב חייב כרת במילת בנו אלא שנוכר על עשה ואין בכל
 התורה מצות עשה שחייבין על ביטולה כרת כי אם זו ושאיטת הפקח :

מן פרשת וירא עד כאן אין בו מצוה :

ג וישלח יעקב יש בה מצוה לא תעשה אחת והיא אזהרת
 גיד הנשה שנאמר על כן לבה יאכלו בני
 ישראל את גיד הנשה והא' לא יאכלו לא נזכר על דרך ספור
 כלומר חסגי שאירע זכר זה כאב נזנעים הנשים מלאכול אותו הגיד
 אלא אזהרת הש"י שלא יאכלוהו . משרשי מצוה זו כדי שתהיה
 דמו לישראל טהור פ"מ יעברו צרות דבות בגלות מיד העמים ומיד בני
 עשו שיבינו בטומים שלא יאכלו . אלא לעולם יעמוד זרעם ושנאם
 ויבא להם גואל ויגאלם מיד זר . וכזכרם תמיד וענין זה עליו
 המצוה שתהיה לזכרון יעמודו באמתות וכדקתם לעולם . זרעו
 זה הוא לפי שאלתו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו שכתב בלשון שהיה
 שר של עשו רצה לעקרו ליעקב מן העולם הוא זרעו ולא יוכל לו
 זרעו כנגיעת הירך וכן זרע עשו ייער לזרע יעקב ולכסוף תהיה להם
 תשועה מהם . וכמו שזכרנו בלשון שזרחה לו השמש לרפואתו וכוננו
 מן הצער כן יזרח לנו השמש של משיח יורשנו מצערינו ויגאלנו
 במהרה בימינו אמן . דיני המצוה זו מהו הגיד האסור והחוט שאמו
 חייבים לחטואו וזכ"ו בהנהגה ומי נאמן על
 מקורו ויתר פרטיה וכו' אחרים כפ' ז' מחולקין
 (י"ד ס"ה) . ונוהגת ענוה זו בכל
 מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות
 ועובר עליה זאכל גיד אחד
 אפילו הוא פחות מכות און
 שאכל כית מוגד
 הפשה גדול
 לוקה :

וכאן עד סוף ספר בראשית אין בו מצוה :

א בראשית יש בה מצוה עשה אחת והיא מצוה פריה ורביה שנ'
 ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו
 ורבו . משרשי מצוה זו כדי שיהיה העולם מיושב שהם כ"ה
 חמץ ביוסובו כדכתיב לא תהו כראה לטבת יצרה והיא מצוה גדולה
 שבה כחה מתקיימת כל המצוות בעולם כי לבני אדם נתינתו ולא למלאכי
 השרת . דיני המצוה מתי חייב אדם להשקות בה זכמה בנים והיה
 לו ויפטר ונאמר מצוה הוא פטור בעסקו כזו ויתר פרטיה וכו' אחרים
 זכמות כפ' וכו' ברכות . (אכן העוררתי א' ו' ח' ס' י' ע' סעיף ג')
 ונוהגת ככ"ה ובכ"ו וחייב אדם להשקות בה זכמה ראוי לה והוא
 הזמן שנתנו חכמים ז"ל לישא אשה ומוצה זו אינה מוטלת על הנשים
 ובקטלה ביטל עשה ואכסו גדול מאוד שמראה בעצמו שאינו רוצה
 להשלים חמץ הסם ליישב עולמו :

פרשת תולדות נח אין בה מצוה :

ב לך לך יש בה מצוה עשה אחת והיא מצוה מילה שנ'
 בריהו אשר השימרו בני ובנותם ובין זרעך
 אחריו המול לכם כל זכר . ובקטלה בסדר אשה כי תזריע דכתיב
 וביום השמיני ימול בשר ערלתו . והרבה מצוה כמו כן נכפלו
 במקומות הרבה בתורה והן לצורך כמו שפירשום חכמים ז"ל . וענין
 מצוה זו הוא שחתיבין הערלה המכסה ראש הגויה ופרעין קדוש רך
 שלחה מצוה כדי שתגלה ראש העטרה שבאחתו אבר כי ידוע למצניעים
 שתלים נורת האדם בהסיר צננו אותה ערלה שהיא תוספת בו .
 משרשי מצוה זו לפי שראיה הש"י לקבוע בעם אשר אבדיל להיות
 נקרא על שמו אות קבוע בגומם להבדילם השאר העמים בצורת גופם
 כמו שהיו מובדלים מהם בצורת נפשותם אשר מולאם ומוכאם איננו
 שיה ונקבע ההבדל בגולת הרכב לפי שהוא סבה לקיום העין מלבד שיש
 בו תשלום נורת הגוף כמו שאמרנו והעם הנכחד חמץ הש"י להשלים
 תבניתו וז"ל להיות ההשלמה על ידי האדם ולא בראו שלם מבתן לרצונו
 אליו כי כאשר תשלים נורת גופו על ידו כן ידון להשלים נורת נפשו
 פהבשד פנוצותיו . דיני המצוה על מי מוטלת מילת הקטנים וכן
 מילת העבדים יליד בית ומקנת כסף . והחילוק סביניהם וכו' איהו
 ענין דוחין כשכילה שבת ויום טוב . ואי זה קטן נשתיב מילתו ויתר
 משמנה ימים ויתר פרטיה וכו' אחרים כפ' י"ט משבת ובפרק ד'
 מביבנות . ועם כשבת כתבאר כי הול מברכה בא' יתו' ה' אק"ו על
 המילה ואביהן או כ"ד במקום שאין אב מברכה בא' יתו' ה' אק"ו
 להגניסו ככריתו של אברהם אבינו . והעומדים שם ענין כשם סוכה

נשרם ספר בראשית

